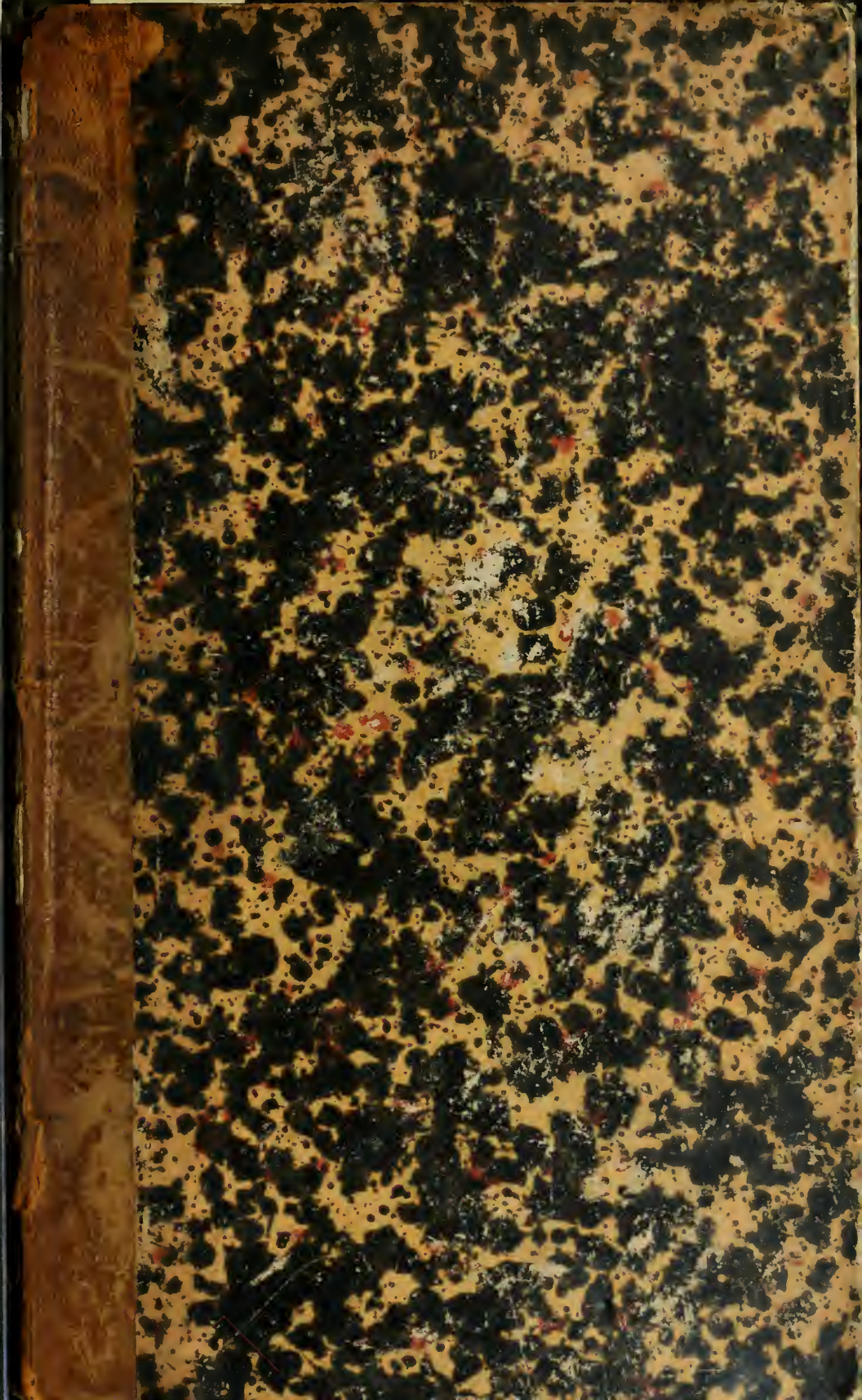

PRÆLECTIONES

THEOLOGICÆ

IN COMPENDIUM REDACTÆ.

PROPRIÉTÉ DES ÉDITEURS.

VESONTIONE. — EX TYPIS OUTHENIN-CHALANDRE.

PRÆLECTIONES
THEOLOGICÆ

QUAS IN COLLEGIO ROMANO HABEBAT

JOANNES PERRONE,

E SOCIETATE JESU,

AB EODEM IN COMPENDIUM REDACTÆ,

PRÆMISSA EST EJUSDEM HISTORIÆ THEOLOGIÆ CUM PHILOSOPHIA COMPARATÆ SYNOPSIS.

EDITIO VIGESIMA SEXTA,

Recognita, aucta et emendata.

Seule édition avec les dernières corrections de l'auteur.

VOLUMEN II.

PARISIIS,

J. LEROUX, JOUBY ET Ce, BIBLIOPOLÆ,

Viâ dictâ Grands-Augustins, 9.

GAUME FRATRES, BIBLIOPOLÆ,

Viâ dictâ Cassette, 4.

1854

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Ottawa

http://www.archive.org/details/praelectionesthe02perr

TRACTATUS

DE INCARNATIONE.

PROŒMIUM.

1. *Magnum pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne*, ut Incarnationem vocat Apostolus 1. Tim. 3, 16, duæ potissimum hominum classes adortæ sunt; et illi videlicet, qui *nihil omnino de hoc mysterio credunt*, cujusmodi sunt Hebræi, rationalistæ et increduli; et illi qui illud *non sicut est, credunt*, uti hæretici multiplicis denominationis. Cum utrisque propterea nobis res est. Adversus priores nobis adstruenda est promissio, expectatio et adventus Messiæ; adversus posteriores germana hujus mysterii veritas est vindicanda. Quod quidem duabus partibus, in quas tractationem hanc distinguimus, efficere adnitemur.

PARS PRIOR.

DE MESSIA ADVERSUS HEBRÆOS.

2. Quæ ad Messiam referuntur revocari possunt ad ejus promissionem et expectationem, ad ejusdem adventus epocham, munia et officia, ad personam denique in qua hæc omnia adimpleta sunt. De his propterea singillatim totidem capitibus agere aggredimur.

CAPUT I.

DE MESSIÆ PROMISSIONE ET EXPECTATIONE.

3. Circa hunc articulum duplex exortus est error, tum eorum, qui nullum unquam Messiam a Deo in Scripturis, præsertim in Lege, promissum autumarunt, atque ab Hebræis expectatum; tum eorum, qui etsi utrumque dent, tamen Messiæ nomine, non peculiare aliquod individuum, sed vagum ac indeterminatum, imo et multiplex designatum esse effutierunt. Ad priorem censum præter Orobium haud pauci liberiores in Germania protestantes spectant, nec non Voltaire; ad posteriorem vero judæo-incredulus spectat Salvador, qui non alium Messiam aut promissum aut expectatum censuit præter temporalem liberatorem consilio et virtute pollentem, ad suppetias populo ferendas destinatum, quamvis ethnicum et idololatricum, cujusmodi Cyrus extitit, qui *Christi* seu *Messiæ* nomine in Scripturis donatur. Ex quo infert et Messiam jamdiu advenisse, et adhuc expectari.

4. Neque ab hoc auctore valde abludunt sansimoniani, qui et ipsi rati sunt politicæ libertatis assertorem et vindicem, aut etiam humanæ naturæ moralem restauratorem Messiam significare; quod quidem munus et ipsis feminis credi posse imo et debere non dubitant adfirmare.

5. Rationalistæ ad eludenda omnia Scripturarum oracula singulare quoddam *messianismi* aut *christologiæ judæorum* systema invexerunt, quo Messiæ nomine idealis cujusdam felicissimique regni fundatorem venire arbitrantur; per hunc vero aurea illa ætas, varie a prophetis descripta et judaicæ genti promissa, efflorescet, et illa verorum Dei cultorum societas ad

honeste beateque vivendum hic in terris instituetur, quæ in futura dein vita continuabitur, novaque exornabitur felicitate, cujus spei semina in V. T. libris sparsa reperiuntur.

6. His porro duas opponimus propositiones, in quarum altera promissionem et expectationem Messiæ adstruemus; in altera promissum hunc et expectatum Messiam peculiare ac determinatum individuum esse ostendemus. Cujusmodi vero ille sit patefiet ex illis, quæ de Messiæ muniis et officiis paulo infra disseremus.

PROPOSITIO I.

Aliquis Messias fuit a Deo in Lege promissus et quovis tempore ab Hebræis expectatus.

7. *Legis* nomine hic intelligitur universus Pentateuchus, seu quinque Moysis libri, qui *Lex* in utroque fœdere passim appellantur. Jam vero aliquem Messiam a Deo in Lege fuisse promissum, tum ab Hebræis quovis tempore expectatum, facile evincimus sive ex Legis oraculis, sive ex nunquam interrupta Hebræorum traditione, cui traditio pariter omnium antiquissimorum populorum suffragatur.

8. Sane Genes. 3, 15. Deus serpenti, seu potius dæmoni, sub serpentis larva latenti, his verbis pœnam comminatus est: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius; ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus.* Quibus in verbis tria habentur, *primo* pœnam denuntiatam serpenti, seu dæmoni; *secundo*, pœnam hanc inferendam dœmoni esse a Messia; *tertio*, homines a diaboli servitute esse eripiendos. Etenim ad primum quod spectat, ex substrata materia id constat, quæ est de auctore seductionis ac peccati, qui certe materialis serpens esse non potest, atque ex sensu totius antiquitatis; siquidem Sap. 2, 24. legitur: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum*; Christus pariter Jo. 8, 44. de diabolo ait: *Ille homicida erat ab initio*; et Apoc. 12, 9. *Et projectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus et satanas, qui seducit universum orbem*; et reipsa a Judæis malorum dæmonum princeps *serpens vetus* vocatur. Pœnam autem diabolo inferendam a Messia esse, liquet tum ex antithesi inter semen diaboli et *semen mulieris* antonomastice nuncupatum, et ex prænomine *ipsa* vel *ipsum*, siquidem הוא hebraici textus in utroque genere legi potest; si legatur *ipsa*, sensus erit *ipsa per ipsum*, si vero legatur *ipsum* refertur ad *semen*, quovis modo semper erit Messias qui conteret serpentis caput, seu debellabit diaboli potentiam, qui ad peccatum protoparentes induxit; liberatio denique hominum a servitute diaboli est effectus et consequentia triumphi quem Messias laturus de diabolo est. Hac de causa merito hoc oraculum *protevangelium* vulgo vocatur.

9. Hanc eamdem promissionem labentibus temporibus Deus excitare non destitit, ut viva jugiter servaretur, et quo propiora tempora erant magis illustraretur; sic. Gen. 12, 3. item 18, 18. 22, 18. 26, 4. 28, 14. promisit Deus Abraham, Isaac et Jacob in eorum semine omnes gentes benedicendas esse. Agi autem his in locis de benedictione per promissum Salvatorem obtinenda constans evincit Judæorum sensus traditionalis, juxta quem Apostolus Gal. 3, 8. eam de Messia exponit, dicens: *Providens autem Scriptura quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: quia benedicentur in te omnes gentes.* Quæ quidem confirmantur ac robur accipiunt ex Jacobi oraculo, atque ex prophetarum vaticiniis in quibus promissi Messiæ adventus epocha, locus, proprietates, munia ac officia prædicuntur, ut paulo post ostendemus.

10. Constantem præterea hujus Messiæ tum promissionis tum expecta-

tionis traditionem penes Hebræos viguisse vel ex eo constat, quod sectæ omnes, licet in pluribus a se invicem discrepantes, circa hunc articulum plane consentiant. De antiquis pharisæorum, esseniorum, sadducæorum ac herodianorum sectis nullum movetur dubium. De recentioribus karraitarum, qui sadducæis successerunt quique respuunt traditiones, et rabbanitarum successorum pharisæorum, qui traditiones præterea admittunt, circa hoc dogma consensionem unanimem, qui de illis scripserunt, luculenter ostendunt. Hinc quamvis Samaritani pluribus ante captivitatem Babylonicam sæculis a judaica tribu divisi fuerint, atque ex plerorumque criticorum sententia nonnisi Pentateuchum admitterent, attamen et ipsi in futurum promissum Messiam credebant eumque expectabant, uti aperte colligitur ex Christi colloquio cum muliere Samaritana Jo. 4, 25-29. et 42. Quapropter neque Christus neque apostoli unquam disceptare cum Judæis debuerunt circa ejusmodi promissionem atque expectationem Messianam, sed eam uti ratam penes omnes habentes, de persona tantummodo cui Messiana dignitas esset adscribenda, discussio versabatur, vaticinia et miracula eo referebant.

11. Neque intra Judææ fines firma hæc persuasio se continuit, sed percrebuit per omnes orientales regiones, prout Suetonius ac Tacitus testantur. Sic enim scribit Suetonius *In Vespasian.* c. 4. *Percrebuerat Oriente toto, vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur.* Tacitus vero *Histor.*, lib. 5. c. 13. *Pluribus persuasio inerat,* inquit, *antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Judæa rerum potirentur.* Id ipsum confirmat Plutarchus in lib. *De Iside et Osiride;* virique eruditi monumentis in medium adductis apud Ægyptios, Persas, Chaldæos, Zabianos, Græcos, Romanos, imo vero et apud Indos, Sinenses, Japones, Americanos hanc eamdem persuasionem obtinuisse ostendunt; ita ut vere scribere potuerit doctus Prideaux, in *Hist. Judæor.* par. 1. lib. 5. expectationem sive necessitatem cujusdam mediatoris Deum inter et homines ab ipso mundi exordio *apud omnes populos* invaluisse.

12. Constat igitur tum in Lege a Deo Messiam fuisse promissum, tum quovis tempore ab Hebræis expectatum; quod probandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

13. I. Obj. 1° De promisso aut expectando Messia nihil prorsus in Lege occurrit, non in Decalogo, non in Levitico aliisve Mosaicis libris; 2° nuspiam legitur : *Credite in Messiam.* 3° Dicendum igitur est Messianam ideam ex divinis minis atque promissis, divinando ortam esse. 4° Quæ cum in quinque libris fundamentalibus haud expresse contineatur, nullo modo fidei articulum respectu Hebræorum constituit, secus ac Maimonides contenderit, qui proinde a R. Josepho Albo eo nomine vapulat, quod numerum articulorum fundamentalium amplificaverit legis Mosaicæ, inter quos et hunc retulit de expectatione Messiæ. 5° Hoc ipsum jamdiu præstiterat Rabbi Hillel synedrii præses ante Hierosolymorum excidium, qui affirmavit, Israelem nullum habere quem expectet Messiam. Ergo.

14. Resp. Ad 1m, *Neg.* si *Legis* nomine universus veniat Pentateuchus; etenim præter oracula quæ ex Genes. c. 3. et capp. 18, 22, 26, 28. attulimus, in quibus futuri liberatoris seu Messiæ aperta promissio continetur, nota sunt Moysis verba Deut. 18, 15. *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus: ipsum audies;* tum verba Dei ipsius ibid. v. 18. *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui; et*

ponam verba mea in ore ejus, loquetur-que ad eos omnia, quæ præcepero illi; qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, Ego ultor existam. Quæ non de sola prophetarum serie, uti post Orobium intelligenda esse contendit Salvador, sed de prophetarum maximo, scilicet Messia, dicta esse præter veteris synagogæ rabbinos, universa Judæorum natio semper intellexit. Hinc nemine prorsus contradicente, Petrus, Act. 3. et Stephanus ib. cap. 7. pro concione de Messia illa exposuerunt. Sane nullus in Israel unquam surrexit propheta, excepto Messia, qui sub quovis respectu Moysi similis dici possit, prout etiam Deut. 34, 10. annotatum est. Falsum igitur est in Lege neque promissum neque expectandum juxta eam esse Messiam. Quod si in Decalogo nulla ejus mentio injecta est, ratio patet, quia Decalogus agendorum, non credendorum, normam continet. In Levitico autem ceremoniales seu rituales leges levitis tantum traduntur.

15. Ad 2m, *D.* Expressis verbis, *C.*; æquivalentibus, *N.* Obligatio credendi ex ipsa divina manifestatione necessario oritur; nam si Deus revelavit aliquam veritatem, obligatio eam credendi suapte natura exurgit, hæc enim relativa sunt. Quamvis propterea nuspiam in Lege legatur: *Credite in Deum,* nemo tamen dubitavit unquam, ex eo quod se Deus manifestaverit, esse in eum credendum.

16. Ad 3m, *Neg.* Sed orta Messiana hæc idea est ex promissione Salvatoris, primum Genes. 3. ac deinceps patriarchis sæpe iterata. Comminationes ac pollicitationes divinæ ad summum eam foverunt. Prophetæ, sequioribus temporibus, divinam Messiæ promissionem passim Hebræorum mentibus excitarunt; tale est Messianæ ideæ, seu potius fidei fundamentum.

17. Ad 4m, *Neg.* ut constat ex dictis; in libris symbolicis Judæorum et hic articulus præcipuus recensetur, et merito; siquidem Messiæ expectatio perpetuum objectum fuit Hebræorum antiquiorum ac recentiorum fidei; Messias enim finis est Mosaicæ legis. Hinc in *Thalmude Tract. Sanhedrin* cap. *Chelezh* diserte legitur: *Omnes prophetæ non vaticinati sunt nisi de diebus Messiæ.* Ex his patet quo jure vapulet a Rabbi Albo Maimonides, qui tamen præcise eum non reprehendit quod inter fundamentales articulos recensuerit expectationem Messiæ.

18. Ad 5o, *D.* Postquam Messias advenit ac repudiatus est, *C.*; absolute, *N.* En verba Hillelis ex *Thalm. Tract.* cit. *Sanhedrin* cap. 11. ex edit. Cocceji excerpt. 31. et 36. *Expirarunt omnes termini: jam nullus Messias pro Israele.* Cum nempe Hillel cum gente sua noluerit Messianam dignitatem in Christo Jesu agnoscere, compereritque elapsas esse epochas omnes a prophetis pro adventu Messiæ determinatas, in desperationem actus prorupit in adducta verba. Ex his specimen habemus doctrinæ ac sinceritatis increduli Salvador.

19. II. Obj. Cum rationalistis; 1° Expectatio Messiæ est idealis conceptus de quodam felicissimo quondam regno orituro, cujus germina jam ab ipso patriarcharum ævo præjacta erant. 2° Diviso Davidico regno, sub quo florentissima fuit Hebræorum conditio, multo magis conceptus ille idealis invaluit ex spe de novo regno Davidico instaurando. 3° Lætam spem hanc prophetæ potissimum foverunt, qui aut paulo ante captivitatem aut sub ipsa captivitate Babylonica floruerunt, ad Judæos solandos ob tot calamitates quibus eos obrui cernebant. 4° Inter hos eminet Daniel, qui describit imperium *ideale theocraticum* sub symbolica *filii hominis* persona Judæis destinata, ut quinta orbis terrarum monarchia post varias quidem calamitates obventura, sed æterna et immutabilis mansura, cum mortuorum resurrectione et judicio extremo

conjuncta. 5° Promissio igitur et expectatio Messiæ non est nisi vana spes idealis, orta ex melioris conditionis desiderio ac prophetarum poeticis fictionibus fota. Ergo.

20. Resp. Ad 1m, *Neg.* Sed idealis conceptus totus ac unice existit in capite rationalistico adversariorum, qui systema hoc sibi confixerunt, non solum absque vel levi fundamento, sed contra Scripturarum totiusque traditionalis sensus auctoritatem. Sane germina futuri regni hujus, quæ ab ævo ipso patriarcharum præjacta dicuntur, non alia sunt præter benedictionem patriarchis promissam, atque obtinendam ab omnibus gentibus per Messiam qui erat ex eorum semine nasciturus : *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ,* quæ verba de fide in Messiam exponit Apostolus Gal. 3, 8. qui certe præferendus est omnibus simul rationalistis.

21. Ad 2m, *Neg.* Tum quia promissio et expectatio Messiæ, uti vidimus, longe regno ipso Davidico anterior est, cujus passionem et gloriam perpetuo David celebrat in Psalmis suis; tum quia post Davidici regni divisionem non alium Judæi Messiam præstolati sunt, quam promissum patriarchis et a Davide ipso celebratum. Regnum Davidicum instaurandum est Ecclesia a Messia constituenda, ad quam gentes omnes vocandæ erant, prout vocatæ sunt, constituuntque non *ideale,* sed vere *reale* Christi seu Messiæ regnum.

22. Ad 3m, *D.* Prophetæ cujusvis ætatis lætam foverunt spem de bonis spiritualibus per Messiam obtinendis, *C.*; spem regni idealis juxta gratuitum adversariorum systema, *N.* Prophetæ quidem Judæorum animos ad fidem atque spem Messianæ expectationis jugiter erexerunt, spiritualia bona quæ esset Messias hominibus allaturus, modo aperte modo sub symbolicis descriptionibus exposuerunt; ast nunquam spem inanem ac mere idealem foverunt. Fieri potuit, ut symbolicæ ac typicæ descriptiones materiali sensu a non paucis intelligerentur, prout reipsa a carnalibus Judæis, sub finem judaicæ præsertim reipublicæ, factum est. Verum enim vero aliud est perperam aliquid intelligere, aliud vero ex toto fingere rem ipsam, uti adversarii autumant. Nisi fundamentum præcessisset realis hujus expectationis, nunquam Judæi errassent circa ejus intelligentiam.

23. Ad 4m, *Neg.* Neque enim Daniel *ideale theocraticum* imperium prænuntiat, sed *reale* Messiæ regnum in æternum mansurum, quodque universam terram occupaturum sit. Falsum insuper est regnum hoc Messianum sub symbolo *filii hominis* venientis in nubibus cœli describi, siquidem filius hominis, ut ibid. legitur cap. 7, 13. seqq. qui pervenit usque ad thronum Altissimi, ille est cui data exhibentur potestas et honor et *regnum,* et populi omnes, tribus et linguæ; adeoque distinguitur a regno quod ei confertur. Quod porro ibid. v. 9. legitur de mortuorum resurrectione, deque judicio extremo, ac de Filio hominis veniente in nubibus cœli, Christo ipso interprete, de secundo et glorioso ipsius adventu intelligi debet, ut constat ex Matth. 24. ac locis parallelis Marci et Lucæ.

24. Ad 5m, *Neg.* hanc *sequelam,* utpote provenientem ex gratuito ac male consuto rationalistarum systemate, quod repugnat non solum Scripturæ, sed et universæ constantique Judæorum et Christianorum traditioni, imo et traditioni omnium antiquorum populorum, prout ostendimus.

PROPOSITIO II.

Messias a Deo promissus atque ab Hebræis expectatus singularis et unicus est.

25. Scripturæ nunquam nisi de singulari et unico Messia loquuntur; Hebræi singularem quovis tempore et

unicum Messiam præstolati sunt; characteres denique et officia, quæ Messiæ tribuuntur, singularem et unicum postulant. Ergo Messias a Deo promissus atque ab Hebræis expectatus singularis et unicus est.

26. Sane cum Scripturæ non per quamdam impropriam denominationem, qua reges et sacerdotes interdum Christos seu Messias vocare consueverunt, sed proprie de promisso liberatore loquuntur, qui per antonomasiam Messias dicitur, nonnisi singularem et unicum constanter significant. Sic Genes. 3. ille promittitur, qui conterat serpentis caput; item Genes. 12, 18, 22, 26. ille promittitur in quo benedicendæ sunt omnes gentes; ibid. 49. ille prænuntiatur qui mittendus est, qui est expectatio populorum, seu cui obedient populi. Hic ipse est, qui oriundus prædicitur ex familia David, ita ut per excellentiam Messias *Filius* David nuncuparetur. Ille cujus adventus epocha, et nativitatis locus accurate determinantur, uti latius postea expandemus. Atqui is certe singularis et unicus est. Ergo.

27. Neque alium præter hunc ipsum Hebræi quovis tempore expectarunt. Quamvis enim identidem hebraici populi surrexerint strenui liberatores, qui illum e captivitatis eripuerunt jugo, qui fines hebraicæ reipublicæ extenderunt, extiterintque florentissimi reges, nemo unquam illorum Messias salutatus est, nec destitit unquam universa natio quin Messiam sibi promissum præstolaretur. Contra vero fatiscente judaica republica ac in finem vergente, juxta prophetarum oracula avitamque traditionem ad unum omnes Messiam aut advenisse aut proxime sese manifestaturum pro certo habebant. Etenim per id temporis, ut legitur Luc. 3, 15. de Jo. Baptista : *Existimante autem populo, et cogitantibus in cordibus suis de Joanne, num forte ipse esset Christus;* ad eumdem, ut habetur Jo. 1, 19., solemnis sacerdotum ac levitarum legatio missa est ad eum interrogandum, si esset *Christus*. Ibid. cap. 4. mulier Samaritana dicit ad Jesum : *Scio quia Messias venit;* Matth. 2, 2. Magi Hierosolymam veniunt interrogantes fidenter : *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Cumque a sacerdotibus sciscitatus esset Herodes ubi *Christus nasceretur*, ipsi incunctanter responderunt : *in Bethleem Judæ*, juxta Michææ 5. vaticinium. Hoc ipsum testatur Josephus Flavius tum alibi, tum *De bello judaico* lib. 4. c. 5.

28. Huc denique spectant characteres promissi atque expectati Messiæ, nec non officia ac munia ab ipso juxta vatum oracula obeunda. Describitur enim venturus Messias ab Isaia c. 11, 1. seqq. nec non capp. 42, 5. 61, 1. mansuetus, et humilis, cujus vox non esset audienda foris, qui calamum quassatum non conterat, nec linum fumigans extinguat, qui sit evangelizaturus pauperibus, allaturus lucem populis, aliaque prope innumera, de quibus in tractationis decursu agendum a nobis erit.

29. Jam vero hæc omnia unicum ac singulare individuum necessario exposcunt, ut per se patet. Messias igitur a Deo promissus atque ab hebræis expectatus singularis et unicus est.

DIFFICULTATES.

30. Obj. 1° Messiæ nomen ac dignitas ex Scripturis nulli peculiari individuo alligata est : tot proinde tributa est quot notas Messianas præ se tulerunt. 2° Has vero describit Isaias, dum viros sapientia atque intelligentia præditos, spiritu consilii et fortitudinis exhibet, qui prophetarum exemplo idonei sint ad populum ab oppressione liberandum, excutiendosque animos, ut subita mutatione, ex servitute in libertatem, ex abjectione ad honorem revocetur. 3° Itaque juxta hebraicam doctrinam liberator istius-

modi seu Messias naturæ limites haud prætergreditur. 4° Huc Balaami spectat vaticinium de stella quæ orietur ex Jacob, de radice quæ consurget ex Israel ad populum firmandum ut fortiter agat. 5° Unaquæque oppressionis periodus suos peperit salvatores, inter quos Cyrus, quamvis ethnicus *Christus* seu *Messias*, imo et *Salvator* ab Isaia c. 45, 6. nuncupatus est. 6° Atque post *magnam dispersionem* quotquot Judaicum populum e servitute liberare adnisi sunt, potuerunt inter Messias computari, uti Barcochebas ac Sabathai Levi, si felicior exitus ipsorum conatibus respondisset. Ergo.

31. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem nonnisi unus notas Messianas præ se ferre potuit, prout ostendimus, verus scilicet Messias in Lege promissus atque ab Hebræis imo ab universo humano genere expectatus, non autem fictitius, qualem Salvador imaginatione sua sibi finxit.

32. Ad 2m, *D.* Isaias unici Messiæ characteres et notas exhibet, *C.*; Messiarum in genere, quasi plures esse possent, *N.* Etenim Isaias postquam cap. 7. vaticinatus est Emmanuelem, scilicet Messiam ex Virgine concipiente et pariente nasciturum, cap. 11. ejusdem Messiæ dotes magnifice describit, dicens: *Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini; Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini*; cum iis quæ sequuntur. Quomodo vero hæc transferri possunt ad eos quos adversarius noster sibi contingit?

33. Ad 3m, *Neg.* Nam vel ipse Isaias ad quem provocat adversarius, exhibet cap. 7. Messiam nasciturum ex Virgine, quod suo loco vindicabimus, et cap. 11. eumdem perhibet thaumaturgum, qui aures surdorum patefaciat, cæcos illuminet, claudos exsilire faciat, ut alia silentio prætereamus; uti prophetam eum prænuntiavit Moyses Deut. 13. atque ut prophetam, thaumaturgum, ac Salvatorem etiam spiritualem præstolabantur Judæi, ut ex Jo. 3, 2. 4, 42. 6, 14. 7, 35. constat, et alibi passim. Dixi *etiam* spiritualem, nec enim inficiamur, sub finem præsertim judaicæ reipublicæ, invaluisse aliam opinionem de Messia quoque temporali, uti ex libris N. T. compertum est; sed ejusmodi idea superinducta nunquam ideam, ut ita dicam, primigeniam de Messia spirituali delevit, sed utraque simul conjuncta est. Imo hæc fuit lapis offensionis in quem Judæi impegerunt.

34. Ad 4m, *Neg.* Ex unanimi enim constantique Judæorum traditione, Balaam locutus est de supremo illo Rege Messia, cujus adventus fama longe lateque per orientales populos diffusa erat. Quanam porro ratione Messias devastaturus esset *omnes filios Seth*, seu *omnes homines*, ut exponit Onkelos, facile deprehenditur ex armorum genere quibus esset usurus. Jam vero ipse *percutiet terram*, inquit Isaias 11, 4. *virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium.*

35. Ad 5m, *D.* Unaquæque oppressionis periodus suos peperit salvatores improprie dictos, *C.*; proprie dictos seu Messias in sensu quo eam vocem hic accipimus, *N.* neque alio sensu nisi latissimo, Cyrus *Christus* seu *Messias* ac *Salvator* ab Isaia nuncupatus est, ob figuram etiam quam suo modo Christi gessit per liberationem populi efecti a captivitate temporali, quæ typus fuit liberationis spiritualis, quam Messias allaturus erat a captivitate peccati et diaboli. Alioquin reges et judices vere dii essent, eo quod hoc nomine interdum in Scripturis donentur.

36. Ad 6m, *D.* Per spiritum vertiginis, *C.*; jure meritoque, *N.* Adeoque nec Barcochebas neque Sabathai aut alius quivis potuerunt aut unquam poterunt inter Messias annumerari, quicumque fuisset aut futurus sit illo-

rum conatuum exitus, cum Messias ex hactenus disputatis nonnisi unus sit, talibusque notis insignitus ut cum alio permisceri nunquam nullatenus possit.

CAPUT II.

DE EPOCHA ET OFFICIIS PROMISSI MESSIÆ.

37. Triplex a recentioribus Judæis effugium excogitatum est, ut se a Christianorum argumentis subducerent, quibus hi ostendunt Messiam promissum jamdiu advenisse. Aut enim inficiantur determinatam esse epocham adventus Messiæ, aut si determinata sit, conditionatam eam esse autumant; aut demum si determinata et absoluta sit, nondum eam esse completam. His totidem propositiones opponimus quibus ostendimus tum determinatam, tum absolutam, tum denique elapsam ejusmodi epocham esse. His quartam adjicimus qua id ipsum ex officiis juxta prophetas a Messia obeundis conficiemus.

PROPOSITIO I.

Epocha adventus promissi Messiæ ex sacris Litteris certa ac determinata est.

38. Impetit hæc propositio Paraphrasten Chaldæum, R. Joseph ben Jachia, Maimonidem aliosque omnes, qui nihil certi de tempore adventus Messiæ in Scripturis constitutum affirmant.

39. Ast falsitatis arguitur ejusmodi assertio 1° ex Jacobi, Danielis, Aggæi ac Malachiæ vaticiniis, in quibus epocha adventus Messiæ determinatur ab interitu judaici sceptri et ab eversione urbis ac templi, ita ut ulterius protrahi non possit; 2° ex Judæorum traditione agendique ratione sub illud tempus. Etenim juxta scholam Elianam Messias adventurus erat an. ab orbe condito quatermillesimo, ad quem thalmudistæ referunt *dies regis Messiæ*. Et reipsa hac ætate magna animorum contentione exoptatus et expectatus Messias fuit, cujus rei fidem faciunt Solimorum commotio ac perturbatio ad Magorum adventum, Herodis timor, infantium cædes, ac paulo post interfectio eorum omnium, qui ex stirpe Davidica provenire deprehenderentur, desperatio Hillelis, tumultus hac de causa excitati, veteratorum apparitio qui se Messias venditarent, fama per id temporis longe lateque vulgata de dominatore a Judæa egressuro, aliaque id genus multa, quæ aperte evincunt persuasum fuisse et ex sacris Litteris et ex traditione constanti judaicæ genti universæ de epocha determinata adventus promissi Messiæ. 3° Falsitatis arguitur ex ingenua tot rabbinorum, qui nobis id ultro concedunt, confessione. 4° Ex ipsa rei de qua agitur natura, cum Messiæ expectatio fuerit objectum desiderii universæ gentis, quæ in hoc præfinitum tempus intuens, mirum in modum concitabatur ac permovebatur ad eum excipiendum, præsertim cum et genus et nativitatis locus, et characteres, et officia, et vitæ ratio promissi Messiæ in Scripturis patefacta ei fuerint.

DIFFICULTATES.

40. Obj. 1° Doctiores rabbini inter septem res hominibus ignotas recensent tempus restitutionis regni Davidici seu adventus Messiæ: 2° Danielis 12, 9. legitur Angelum prophetæ scisitanti tempus adventuri Messiæ respondisse: *Clausi sunt signatique sermones usque ad præfinitum tempus.* Ergo.

41. Resp. Ad 1m, *D.* Recentiores seu qui post Christi adventum scripserunt, *Tr.* vel *C.;* antiquiores seu ante illius adventum, *N.* In primis nonnisi pauci rabbini ita sentiunt; deinde cur et isti pauci in hanc sententiam concesserint ratio aperta est. Nullum post tot sæcula viderunt apparere Messiam, postquam scilicet verum Messiam repudiaverant; adeoque nil mirum si

animum despondentes, negarunt epocham illius adventus determinatam esse. Deberent hi ostendere ante Solymorum excidium eamdem viguisse sententiam penes suos. Ast documenta omnia et publica facta contrarium evincunt.

42. Ad 2m, *Neg.* agi in objecto loco de tempore adventus futuri Messiæ, cum hoc tempus Angelus jam patefecerit Danieli, ut legitur ibid. cap. 9.; fieri igitur nequit, ut Daniel sciscitatus fuerit ab Angelo cap. 12. quod antea aperte adeo didicerat. Igitur sermo est in allegatis verbis de eo quod toto hoc capite agitur; quidnam vero istud sit, res adeo obscura et incerta est, ut inter se nondum convenerint interpretes sive Judæi sive Christiani. Nequit idcirco ullum ex incerta re argumentum deduci.

PROPOSITIO II.

Epocha adventus Messiæ in Scripturis determinata retardari nequit.

43. Nimia luce perculsi plerique Judæi oraculorum propheticorum traditionisque universæ, haud inficiari potuerunt epocham, de qua disserimus, determinatam esse. Argumentis idcirco christianorum pressi, confugerunt tanquam ad extremam tabulam, ad dilationem hujus epochæ ob judaici populi peccata et demerita. Inane porro ejusmodi effugium esse sic ostendimus.

44. Si dilata esset epocha adventus promissi Messiæ, ideo differri potuisset, quia conditionate prænuntiata. Atqui hoc falsum est: 1° quia nuspiam ejusmodi conditionis vestigia in Scripturis occurrunt, sed constanter in omnibus oraculis absolute epocha determinata exhibetur; 2° quia hanc conditionem non patitur res ipsa de qua agitur; siquidem Messias non pro solis Judæis venturus erat, sed etiam pro gentibus; absonum autem est gentes ob demerita Judæorum detrimentum pati debuisse; 3° quia expresse in Scripturis conditio omnis excluditur, Danielis siquidem 9, 24. tempus adventus Messiæ *decisum* seu *determinatum* dicitur, juxta hebraicæ vocis vim; ac Deus præterea Is. 52, 3. seqq. et alibi protestatur se populum suum redempturum *propter se et propter gloriam nominis sui*; 4° quia supervacanea fuisset toties in Scripturis epochæ hujuscemodi determinatio; 5° quia hanc conditionem nunquam suspicata est vetus synagoga; 6° quia denique absurdum est peccata in causa fuisse dilationis Messiæ, ejus nempe qui ad peccata delenda venturus erat. Quæ cum ita se habeant, jure concludimus effugium de dilatione promissi Messiæ vanum esse atque unice ad Christianorum argumenta eludenda a serioribus Judæis excogitatum.

DIFFICULTATES.

45. Obj. 1. Plura sunt vaticinia in Scripturis absolute enuntiata, quæ tamen conditionem saltem implicitam continere eventus patefecit, id ipsum igitur evenire potuit in vaticiniis Messianis. 2° Nec desunt prophetiæ, licet Messianæ, quæ conditionem tamen expresse continent, sic. Deut. 30, 10. redemptio Israel promittitur: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui... et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua.* 3° Ilis permoti auctores *Pesichtà*, et thalmudistæ in *Ghemarà Babylonica* quos plerique omnes rabbini sequuntur recentiores, pœnitentiæ defectui adscribunt dilationem adventus Messiæ, quamvis transacti termini sint a prophetis constituti. Ergo.

46. Resp. Ad 1m, *D.* Quæ tamen conditio sive ex subjecta materia, sive ex adjunctis, sive denique ex aliis locis appareat, *C.*; secus, *N.* Haud inficiamur in Scripturis quandoque reperiri vaticinia conditionata, quæ tamen absolute enuntiantur. Verum ab ipsa substrata materia e. g. comminationibus aut promissionibus temporalibus conditio innuitur, eamque satis aperte

conditionem, quæ alibi etiam exprimitur, patefaciunt Scripturæ. Contra vero vaticinia Messiana neque conditionem patiuntur, neque alia loca Scripturarum insinuant, uti ostendimus, imo eam prorsus excludunt.

47. Ad 2m, *Neg.* Siquidem in adducto Deuteronomii testimonio nullus est de Messia sermo, sed de sola felicitate aut punitione Israelitarum, prout diversa ratione in ordine ad legis observationem aut transgressionem se gererent. Promittit tamen Deus se eos revocaturum a captivitate in quam forte ob peccata sua incidissent, si eorum sinceram pœnitentiam egissent, prout reipsa sæpe factum esse sub judicibus et regibus, ipsorum historia testatur.

48. Ad 3m, *D.* Postquam scilicet elapsæ omnes epochæ sunt, verusque Messias abjectus est, *C.*; ante id tempus, *N.* Deberent ostendere rabbini qui hoc perfugium invexerunt, veterem synagogam id ipsum sensisse cum epochæ illæ nondum transactæ essent.

PROPOSITIO III.

Advenisse Messiam a Deo promissum atque a Judæis expectatum, jamdiu elapsæ epochæ, prophetarum oraculis determinatæ, luculentissime ostendunt.

49. Prophetarum oracula in quibus epocha promissi Messiæ determinata est, quatuor præcipuæ sunt: oraculum videlicet Jacobæum, vaticinium Danielis, prophetiæ demum Aggæi ac Malachiæ. Hæc igitur expendenda suscipimus singillatim, ne simul congesta confusionem pariant.

§ I. Jacobæum vaticinium expenditur.

50. Celeberrimum hoc vaticinium exhibetur Gen. 49, 8. seqq. Cum enim Jacob jamjam moriturus ad se vocasset filios suos ut eis benediceret *benedictionibus propriis*, annuntiaretque ipsis obventura in diebus novissimis, cum ad Judam pervenisset quartum filium suum, sic ei fausta ominatus est: *Juda, te laudabunt fratres tui, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda; ad prædam, fili mi, ascendisti: requiescens accubuisti ut leo et quasi leæna; quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium*; seu ut postrema hæc verba in hebraico textu leguntur: *Non recedet sceptrum a Juda, et legislator de inter pedes ejus, donec veniat Sciloh et ei obedientia populorum.*

51. Tria, ut rem conficiamus, hic nobis evincenda sunt 1° hoc oraculum ad Messiam pertinere; 2° ejusdem adventus epocham determinare; 3° jamdiu fuisse completum.

52. Primum autem evincitur tum ex vi vocis *Sciloh* tum ex iis quæ huic *Sciloh* tribuuntur. Jam vero etsi multiplex a philologis radix voci *Sciloh* assignetur, tamen omnes in eo collineant ut de Messia intelligi debeat. Etenim qui eam derivant a שלה (*Scialà*) *tranquillus* aut *quietus fuit*, hunc ei sensum tribuunt oraculo: *Non recedet sceptrum a Juda... donec veniat pacificus* aut *tranquillator*. Huic interpretationi favet codex samaritanus, in quo legitur: *donec veniat pacificus*. Messias porro ab Isaia cap. 9. v. 7. vocatur *Princeps pacis*, utpote qui venturus esset ad tranquillitatem ac pacem afferendam. Qui vero eam vocem repetunt a radice שול (*Scil*) vel שלל (*Scialal*, tunc idem est *Sciloh* ac *Filius ejus*, seu qui antonomastice filius Judæ dici potest, scilicet Messias. Qui demum malunt legere שלה (*Scelloh*) pro שלו (*Scellò*), huic voci vim tribuunt significandi *quod ei* seu *cujus est*, nempe sceptrum de quo hic loquitur Jacob. Quo sensu hanc vocem videntur plerique veteres accepisse. Sane LXX. habent: *Donec veniat quæ ipsi reposita sunt*, seu ut alii legunt: *cui repositum est*, ut etiam interpretantur Aquila et Symmachus. Hi igitur hunc sensum referunt: *Donec veniat regnum, quod*

repositum est ei, videlicet Messiæ. Hunc sensum clarius expressit Onkelos scribens : *Donec veniat Messias*. Vere igitur, hic saltem, Rosenmüller scripsit interpretes omnes *raro consensu*, quavis etiam admissa etymologia vocis *Sciloh*, convenire in illa de Messia intelligenda aut aliqua ejus proprietate. Hinc veteres Hebræi in Thalmude *tract. Sanhedrin, Perek Chelek, in Berescith rabbà* vocem *Sciloh* inter Messiæ nomina retulerunt.

55. Non minus luculenter id ipsum evincitur ex iis quæ huic *Sciloh* tribuuntur : subdit enim Jacob : *Et ipse erit expectatio gentium*, seu : *Et ei obedientia populorum*, quæ verba Onkelos reddit : *Et ei obtemperabunt populi*; Jarchi vertit : *Et ei congregatio populorum*; uterque Arabs interpres : *Et ad eum congregabunt se populi;* Alexandrini, quos secutus est S. Hieronymus, habent : *Ipse expectatio gentium*; quibus consonat Syrus : *Et eum expectabunt populi*. Jam vero ille qui κατ' ἐξοχὴν, *expectatio gentium* dicitur, cui erit *obedientia populorum*, ad quem se populi congregabunt, ad quem confluent gentes omnes, profecto alius non est nisi Messias, prout prophetæ sæpe declarant, præsertim vero Isaias tum alibi, tum c. 11, 10. 49, 6. 51, 5. 65, 1. 66, 19. Et Hebræi ipsi contendunt. Exploratum igitur est, quod primo loco constituimus, tum ex voce *Sciloh*, tum ex iis quæ *Sciloh* tribuuntur, sermonem in hoc oraculo de Messia esse.

54. Epocham porro in hoc ipso oraculo determinari adventus promissi Messiæ, constat 1° ex ipsis particulis עַד־כִּי (*ad chi*) quæ semper vertuntur : *donec, usque dum, usque ad*, etc. Constat 2° ex Jacobi scopo vaticinantis nunquam ablatum iri *sceveth* sive *sceptrum*, nempe supremam potestatem, aut tribum e Judæ pedibus, seu de medio ejus, donec veniat *Sciloh* seu Messias, ut hac ratione signum præberet adventus ejusdem Messiæ; jam vero si nullum terminum præstituisset Jacob in adductis particulis, nullum signum dedisset quo et expectaretur et agnosceretur promissus Messias. Constat 3° ex communi antiquorum interpretatione, qui cum viderent judaicum regnum ad finem properare, tempus, ab hoc vaticinio pro adventu futuri Messiæ præstitutum, advenisse collegerunt.

55. Transactam demum hanc epocham esse, seu adimpletum Jacobæum vaticinium facile ostenditur : ex Jacob non erat auferendum a Juda sceptrum, donec veniret Messias, atqui jamdiu sceptrum defecit : ergo jamdiu transacta designata epocha est, completumque est vaticinium.

56. *Sceveth* porro nomine significari *supremam potestatem*, *imperium*, *imperatoriam dignitatem*, patet tum ex Num. 24, 17. Isa. 14, 6. Zachar. 10, 11, ubi identica phrasis reperitur : *et sceptrum Ægypti recedet;* tum ex versione Alexandrina et Theodotionis, ubi vox *Sceveth princeps* vertitur, in Symmachi translatione vero *potestas;* tum denique ex paraphrastis Chaldæis, inter quos Onkelos posuit : *exercens dominium*, Jonathan vero et Jerusalmi exposuerunt de *rege*. Confirmatur autem vocis *Sceveth* hoc in loco data significatio ex altero membro, ubi voci *Sceveth* respondet vox מְחֹקֵק (*mechokek*), quæ proprie eum, *qui aliquid statuit, decrevit*, significat, et *legislatorem* denotat, ac in universum de *primoribus præfectis* populi exercitusve usurpatur Judic. 5, 14. In Ps. vero 59, 9. Judas vocatur *princeps antesignanus*, *mechokek*.

57. Constat igitur ex dixtis oraculum Jacobæum, et Messiæ adventum respexisse, et illius certum tempus prænuntiasse ; hoc denique tamdiu præterlapsum esse, adeoque oraculum completum, Messiamque advenisse.

DIFFICULTATES.

58. I. Obj. 1° Jacobæum vaticinium habere pro objecto Messiam, res admodum incerta est, cum æque Moysi, Saüli, Davidi, Jeroboamo, potissime vero Nabuchodonosor aptari possit, quibus gentes seu populi obediverunt. 2° Potest præterea vox *Sciloh* de urbe hujus nominis intelligi, adeo ut sensus oraculi sit : *Non recedet sceptrum a Juda*, seu Judas non desinet esse antesignanus et dux populi Israelitici universi donec venerit *Siluntem*; nempe juxta vocabuli vim, donec venerit ad *quietem* post longas in deserto peregrinationes. Hæc interpretatio communis jam est; eam siquidem propugnant Rab. Lipman, Teller, Zirkel, Justius atque Gesenius. Ergo.

59. Resp. Ad 1m, *N.* Notæ siquidem quæ *Sciloh* tribuuntur in Jacobæo vaticinio nulli præterea quam Messiæ convenire possunt. Quominus enim intelligatur vaticinium de Moyse, Saüle, Davide aut Jeroboamo obstat perduratio sceptri seu supremæ potestatis, quæ longe post ipsos in Juda perseveravit, uti ex historia constat; nulli horum insuper competit quod de obedientia populorum ibidem dicitur. Multo vero minus ea conveniunt Nabuchodonosor, sub quo suspensa quidem est suprema potestas in tribu Juda, non autem penitus ablata; quamvis autem pluribus populis dominatus hic fuerit rex, cum tamen ejusmodi obedientia violenta fuerit, non ea est de qua loquitur Jacob, qui de subjectione aut confluentia spontanea disserit juxta vim hebraicæ vocis וקְהַת (*jikkehath*) et allusionem ad benedictionem omnium gentium, obtinendam ex semine Abraham, Isaac et Jacob ipsius.

60. Ad 2m, *Neg.* Jacobæum oraculum *frigidam* hanc interpretationem, ut vocatur ab ipso Rosenmüller, admittere posse, tum quia Jacob loquitur de persona, non autem de urbe; tum quia notæ *Sciloh* tributæ aptari urbi *Silo* nullo modo possunt; tum quia denique contraria ejusmodi interpretatio est sensui traditionali totius synagogæ, et antiquiorum interpretum Hebræorum, uti ostendimus. Communis porro ea expositio non est nisi penes paucos rationalistas protestantes.

61. II. Obj. Saltem nulla epocha adventus Messiæ determinata deprehenditur in verbis Jacob; 1° particulæ enim עַד־כִּי (*ad chi*), quæ verti solent *donec, usque, usque dum*, non terminum sed continuationem significant, quod innumeris prope utriusque fœderis exemplis ostendi potest, ex. gr. in Ps. 109, 1. legitur : *Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis*, DONEC *ponam inimicos tuos*, etc. Matth. 1, 25. de Joseph legitur : *Et non cognoscebat eam* (Mariam) DONEC *peperit filium suum primogenitum*, ostenditque ex professo S. Hieronymus *Comment.* in hunc locum. Sensus igitur hujus oraculi est, ut animadvertit Rab. Aben-Ezra : *Non recedet sceptrum a Juda, donec veniat Sciloh, id est, nunquam auferetur, seu nunquam recedet sceptrum a Juda, multo minus cum venerit Sciloh*, cujus locutionis exemplum suppetit Gen. 28, 15. ubi Deus Jacob juxta hebraicam veritatem sic affatur : *Non deseram te, usque dum fecero quod locutus sum tibi*, id est, *multo minus te deseram cum te reduxero in terram hanc.* 2° Accedit, quod particula עַד non solum significet *donec, usque dum*, sed etiam *perpetuo*, ut patet ex Exod. 15, 18., ac propterea hic sensus exsurgit : *Non recedet sceptrum a Juda in perpetuum, quia veniet Sciloh.* 3° Insuper *Sceveth* passim in Scripturis significat *virgam afflictionis*, ut liquet ex Ps. 2, 9. et Is. 10, 5. adeoque sic exponi potest oraculum Jacob : *Non recedet virga afflictionis a Jacob, donec veniat Sciloh.* Ergo.

62. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Particulæ *donec, usque*, etc. non sem-

per significant terminum aut cessationem in propositione *enuntiativa*, *C.*; *prophetica*, *N.* Etenim in prophetia seu futurorum eventuum prædictione, particula *donec* semper terminum significat, alioquin vaticinium vagum fieret, vimque suam amitteret; propheticum vero est oraculum Jacobæum, adeoque particula *donec* terminum exprimit. Exempla quæ allata sunt aliaque ejusmodi quæ adduci possent ad rem præsentem non referuntur. Concidit proinde Aben-Ezræ expositio, et argumentum superstructum.

63. Ad 2m, *D.* Si particula עַד (*ad*) solitarie sumatur, *C.*; si conjuncta cum כִּי (*chi*) reperiatur, *N.* Nusquam in Scripturis conjunctio particularum עַד־כִּי (*ad chi*) significat *in æternum, in perpetuum, aut perpetuo.* Sane exempla ab adversariis adducta exhibent solam particulam עַד (*ad*); contra vero quoties conjunctæ illæ duæ particulæ occurrunt, toties in significatione *donec, usque ad*, etc. reperiuntur. Adeoque falsitas allatæ expositionis colligitur, quæ præterea nova est, ac tum scopo Jacobi, tum sensui traditionali contraria.

64. Ad 3m, *D.* Si adhibeatur *Sceveth* cum epitheto afflictionem significante, *C.*; per se in usu biblico, præsertim vero in casu nostro, *N.* Objecta porro exempla responsionem nostram confirmant; in Psalmo enim 2. dicitur *virga ferrea*, apud Isaiam legitur *virga furoris.* Hunc autem sensum excludit Jacobi oraculum in quo omnia fausta Jacob ominatur Judæ, *legislator* sive *princeps, antesignanus* et *Dux* contraponitur in altero hemistichio voci *Sceveth*; ut præteream ejusmodi violentam interpretationem ab historia explodi.

65. III. Obj. Nondum exploratum est Jacobæum vaticinium esse completum. Nam 1° dici nequit desiisse sceptrum a Juda, cum adhuc vigeat regnum florentissimum sub Echmalotarcha seu principe captivitatis in quo Judæi propriis legibus ac institutis vivunt. 2° Retinent præterea Judæi jus ad regnum patrum suorum, quo per summum nefas a Romanis exspoliati sunt. 3° Nisi porro hoc jus sufficeret ad sceptrum retinendum, defecisset sceptrum a tribu Juda quinque ad minus sæculis ante generalem dispersionem, quod profecto christiani non admittunt. 5° Cum demum ex Levit. 26, 40 et 41. Deut. 30 et 32, 43. judaica respublica restitui debeat, præsens Judæorum conditio precaria dici potest, adeo ut templum Jehovah ac palatium legis iterum excitari debeant. Ergo.

66. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *Neg.* Ejusmodi enim florentissima regna nullibi existunt nisi forte in imaginatione rabbinorum. Mirum est in tanta geographiæ luce Judæos adhuc ejusmodi fabulis delectari, ac sibi turpiter illudere.

67. Ad 2m, Si Jacob de *jure* locutus esset, *Tr.*; si de facto, *N.* Jam vero Jacob loquitur de *ablatione sceptri*, adeoque de facto, alioquin nullum prorsus signum prænuntiasset de adventu futuri Messiæ; atque hinc vetus synagoga non de jure sed de facto hoc oraculum intellexit.

68. Ad 3m, *Neg.* Captivitate enim Babylonica sceptrum judaicum non penitus ablatum est, tum quia captivitas illa brevi perduravit; tum quia Deus per prophetas populum suum sæpe certiorem fecit de reditu seu proxima liberatione ab eadem captivitate; tum quia denique, cum sceptri nomine, ut postea declarabimus, non regalis, sed suprema potestas veniat per collectionem ejusdem Judæ tribus, quæ semper perstitit, nec cessavit hoc sensu, tota illa captivitatis periodo, sceptrum a Juda.

69. Ad 4m, *D.* Quatenus Deus miseraturus aliquando sit cæcitatis judaicæ gentis, *Tr.*; in sensu adversa-

riorum, *N.* Nempe in allegatis testimoniis vel agitur de partialibus captivitatibus in quas incurrere debuerunt Hebræi ob ipsorum peccata, et a quibus liberandi erant, si eos patratorum scelerum pœnituisset; aut agitur de conversione Hebræorum ad Messiam quem repudiarunt, uti paulo post ostendemus. Cæterum, cum de facto judaica gens privata sceptro sit ab octodecim sæculis, quæcumque demum futura sit ejus conditio, certum est et oraculum jamdiu fuisse impletum, adeoque Messiam jamdiu advenisse.

§ II. Expenditur vaticinium Danielis.

70. Daniel in Babylonica captivitate peccata sua, ac populi universi confitens afflictabatur, veniam eorum et liberationem populi, urbisque ac templi restitutionem per promissum Messiam enixe rogabat. Adhuc oranti adstitit Angelus Gabriel, qui eum his verbis cap. IX. v. 24. affatus est : *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum* v. 25. *Scito ergo et animadverte; ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt; et rursum ædificabitur platea et muri in angustia temporum.* v. 26. *Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio* v. 27. *Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium, et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.*

71. Ita quidem vulgata versio a qua in nonnullis discrepat textus originalis, præcipuæ autem variantes hæ fere sunt : in v. 24. pro *abbreviatæ* hebraica veritas habet, *decisæ, resectæ,* vel *decretæ* aut *statutæ* sunt; et quod noster vulgatus vertit *Sanctus Sanctorum,* hebraicus habet, *Sanctissimum,* aut *Sanctitas Sanctitatum.* Sic. v. 26. pro *occidetur Christus et non erit,* etc. legitur in textu originali : *extirpabitur,* vel *excidetur unctus* (*Christus*), *et non ei. Urbem et Sanctuarium destruet populus principis venturi, et finietur in inundatione, et usque ad finem est bellum, decretum ruinarum.* Demum v. 27. illud : *Et erit in templo abominatio desolationis,* etc. ita se habet in textu : *Et super extremitatem* seu *culmen abominationum vastator, et quidem usque ad completum et resectum stillabit,* seu *fundetur supra vastatum.*

72. Quibus prænotatis tria pariter hic præstare debemus, tum videlicet Danielis vaticinium ad Messiam pertinere; tum epocham promissi Messiæ in eo determinatam esse; tum denique elapsam jamdiu ejusmodi epocham esse.

73. Porro oraculum Danielis Messiam unice spectare, primo quidem vaticinii verba, secundo vero characteres et notæ, tertio demum veteris synagogæ sensus traditionalis apertissime evincunt. Etenim ille promittitur, qui vocatur *Sanctus Sanctorum,* seu *Sanctitas Sanctitatum,* seu etiam *Sanctissimus.* Jam vero talem futurum Messiam nemo est qui ambigat, cum Ps. 15, 16 et Is. 12, 6. expresse per excellentiam *Sanctus* vocetur; item qui ibidem promittitur dicitur *Messias* et *princeps,* sive *dux* qui præterea debebit pactum, sive fœdus Dei cum hominibus confirmare; quamvis autem improprie plures alii in Scripturis *Uncti, Christi,* aut *ducis* nomine donentur, solus Messias est cui proprie competit ejusmodi denominatio, qui ab Isaia c. 42, 6. et 49, 8. datus dicitur in *fœdus populi,* et a Malachia

c. 3, 1. *Angelus Testamenti* seu *fœderis* vocatur. Et hæc quoad verba. Si nunc characteres et notas expendamus, quæ huic *Messiæ* seu *duci* tribuuntur in vaticinio, melius adhuc res conficitur. Siquidem ille promittitur venturus, qui prævaricationem consummet, finem imponat peccato, deleat iniquitatem, atque justitiam adducat sempiternam. Atqui hæc munia propria esse Messiæ, prophetæ omnes uno animo tradunt; Isaias 61, 1. Zacharias 3, 8. Malachias capp. 3 et 4. ita ut Petrus pro concione Act. 10, 43. de Christo dicere non dubitaverit : *Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.* Sive igitur verba ipsa Danielis sive characteres illius qui in vaticinio promittitur spectentur, constat, alium hunc non esse aut esse posse nisi Messiam.

74. Hæc autem mirifice confirmantur ex veteris synagogæ sensu traditionali, cujus rei testes locupletissimi sunt Rabbi Manasses, et Josephus Flavius, qui tum in *Antiquit.* l. 10, c. 11. § 7. tum *De bello judaico* lib. 4. c. 6. § 2. habet omnes Judæos ex antiqua traditione ad Messiam retulisse oraculum Danielis eaque de causa sub Vespasiano ac Tito arma sumpsisse adversus Romanos. Id ipsum constat ex eo quod refert R. Rasci in *Seder holam* in *Jalckut Simeoni* II. fol. 79. ideo Jonathano ben-Uziel interdictum fuisse ne suam paraphrasin in *Chetuvim*, seu *Hagiographos* evulgaret, quia nimirum Messiani adventus epocha manifestius statueretur. Juxta rabbinos in *Berescit Rabbà* in c. 14. Genes. p. 264. Messias adducere debet *justitiam sæculorum*, imo vero juxta Nachmanidem, Mosem Geronensem ac Mosem Haddarschan apud Schoettgenium *De Messia* lib. 2. p. 264. ipsemet Messias justitia est sempiterna, et Sanctus Sanctorum; R. Mordachai in *Seemen Amischà Aphtarà* 1. fol. 12. fatetur Messiam illum esse ad cujus adventum perducunt LXX. Danielis hebdomadæ. Exploratum igitur est veterem synagogam præcipuosque rabbinos pro certo habuisse Messiam objectum esse Danielis vaticinii.

75. Multiplici vero ex capite adstruitur quod secundo loco constituimus, determinatam scilicet esse adventus Messiani epocham in hoc vaticinio; ac 1° ex relatione LXX. harum hebdomadarum cum an. LXX. a Jeremia constitutis captivitatis Babylonicæ, singulis enim annis hebdomada respondet; porro LXX. anni determinati sunt, igitur et LXX. hebdomades tempus determinatum significant; 2° ex partitione harum hebdomadarum in tres periodos; nempe in septem, in sexaginta duas, et unam, scilicet postremam; esset enim partitio hæc supervacanea, nisi de tempore determinato ageretur; 3° ex duplici termino *a quo* et *ad quem* qui in vaticinio constituitur; terminus enim, *a quo* decurrere debent illæ hebdomadæ, est *exitus sermonis ut iterum ædificetur Jerusalem*; terminus autem *ad quem* seu in quem desinunt, est urbis templique excidium; 4° ex analogia hujus vaticinii cum reliquis in quibus tempus ab eodem propheta præfinitur, ut patet ex c. 4 et 12. Demum 5° ex veterum Judæorum consensu, ut constat ex allatis documentis.

76. Completum denique vaticinium esse seu transactam jamdiu præfinitam epocham adventus Messiæ ex dictis res aperta est. Ex Daniele intra duos terminos *a quo* et *ad quem* septuaginta hebdomades annorum, id est, an. 490. effluere debuerunt; intra id tempus et Messias venire, inungi, et morti tradi debuit, abolenda erant V. T. sacrificia, complenda visio, delenda iniquitas, et justitia sempiterna adducenda; atqui terminus *ad quem*, urbis scilicet ac templi destructio una cum abolitione veterum sacrificiorum, ab octodecim sæculis transactus est; ergo et

adimpleta cætera sunt quæ intra utrumque terminum adimpleri debebant, scilicet et venit Messias, et unctus est, ac morti traditus. Completa igitur est visio et prophetia, seu epocha transacta est a Daniele determinata pro Messiæ adventu.

DIFFICULTATES.

77. I. Obj. 1° Incertum in primis est utrum in hoc vaticinio de uno an vero de duplici Christo seu Messia, sermo sit; 2° incertum utrum vaticinium Danielis ad Messiam referatur, an potius pro objecto habeat aut Cyrum, aut Antiochum Epiphanem, ut placuit Marshamo, aut Alexandrum M. uti contendunt Bertholdt ac Rosenmüller, aut demum Seleucum II. aut Seleucum IV. ut alii existimant. 4° Marshami expositio, in quam quoad rei substantiam cæteræ conveniunt, præferenda videtur; eam enim veriorem esse suadent scopus prophetæ, qui sollicitus erat de futura populi sui, ac templi urbisque sorte : item calculus chronologicus qui nos ad ea tempora perducit; inauguratio Sancti Sanctorum, nempe templi, quæ sub Juda Machabæo facta est; templi desolatio, quæ perduravit usque ad finem belli, confirmatio pacti cum multis hebdomada una ex parte fidelium Judæorum adhærentium Judæ; defectio hostiæ seu victimæ et farti in medio postremæ hebdomadæ, quæ per id temporis contigit; demum deletio peccati et iniquitatis, id est, pœnæ peccatis debitæ, quæ quidem pœna *peccatum* passim in Scripturis vocatur, præsertim Jer. 50, 20. ad quem locum alludit Daniel; nec non adductio justitiæ sempiternæ seu legalis, quoniam ex eo tempore nunquam Judæi sese idololatria polluerunt. 4° Cum igitur omnia apprime in tempora Judæ Machabæi collineent, cum etiam occisus sit Christus, id est Onias Sacerdos, nil mirum si in eamdem expositionem concesserint Harduinus et Calmet catholici interpretes. 5° Nisi dicere malueris cum Bertholdt ac Rosenmüller, totam hanc prophetiam a quodam veteratore fuisse confictam post rerum eventum ad consulendum honori Jeremiæ, cujus vaticinium de futura judaici populi felicitate post 70. annos verificatum non est. Ergo.

78. Resp. Ad 1m, *Neg.* incertum esse utrum de uno vel duplici Messia loquatur Daniel. Etenim 1° ex orationis serie luculenter patet unum eumdemque esse *Christum ducem* venturum, et Christum occidendum post hebdomadas LXII., seu potius LXIX. a publica ejusdem manifestatione. 2° Messiæ mors ponitur in nexu causali cum excidio urbis ac templi, prout ejus adventus v. 25. nectitur cum collatione bonorum v. 24. 3° Ex morte violenta subeunda a Messia venturo, prout etiam vaticinati sunt David Ps. 21, 17. Isaias c. 53, 5. et Zacharias c. 12, 10.

79. Ad 2m, *Neg.* tum quia nemo illorum qui recensiti sunt occubuerit morte violenta; de Cyro siquidem res admodum incerta est; cæteros vero certo constat morte naturali occubuisse : Messias tamen venturus ex Daniele occidendus erat; tum quia nulli eorum quadrant adducta vaticinii adjuncta; tum demum quia hæc omnia absque ullo vel levissimo fundamento excogitata sunt, nec nisi per summam violentiam Cyro, Alexandro, Seleucis, etc. ab interpretibus anti-Messianis, quæ in vaticinio recensentur Danielis, applicantur.

80. Ad 3m, *Neg.* Nam 1° non congruit scopus prophetæ, qui non de sola populi, urbis templique futura sorte sollicitus erat juxta lectionem Jeremiæ, sed præcipue ut ipse Daniel v. 19. seq. fatetur, de peccatorum remissione, adeoque de Messia, cujus munus erat juxta omnes prophetas ea delere ac tollere; cum Messia vero connexa erat sors populi, urbis ac templi, ac proinde de iis omnibus loquitur Angelus ad Danielem.

81. 2° Non congruit calculus chronologicus, siquidem ex Angeli verbis LXX. hebdomades decurrere debebant ab *exitu sermonis*, seu decreto reædificationis Hierusalem, quod datum est an. 20. Artaxerxis Longimani (Nehem. 2, seqq.); jam vero si ab anno 20. regni Artaxerxis supputemus an. 485. incidimus in an. 782. Urbis conditæ, sive in an. 15. imperii Tiberii Cæsaris, id est, pervenimus ad publicam Christi manifestationem (Luc. 3, 1. seqq.); longe igitur hoc tempus excedit omnes commemoratos principes, quos vellent interpretes non-Messiani constituere uti terminum *ad quem* vaticinii Danielis.

82. 3° Non congruit templi inauguratio sub Juda Machabæo facta, [a]) quia in nostro vaticinio non agitur de *inauguratione*, sed de *unctione*, secundum vero templum nunquam inunctum fuit; [b]) quia non est sermo in Daniele de templo materiali, sed de *persona*, ut evincunt veteres versiones, veterum rabbinorum expositio et contextus; [c]) quia ejusmodi unctio contigisset in hypothesi quam impugnamus post an. 490, attamen v. 27. templum hoc tempore prædicitur *destruendum*; [d]) quia non congruit chronologica supputatio, uti ostendimus.

83. 4° Non congruunt templi desolatio, confirmatio pacti cum fidelibus Judæis ac defectio victimæ et farti. Adversarii enim in hac expositione falso assumunt illam desolationem de *profanatione;* contra vero propheta loquitur de *destructione*, *vastatione* et *inundatione;* item perperam assumunt illud *usque in finem perseverabit desolatio* intelligendum *de fine belli*, cum Daniel disserat de destructione perpetua. Gratis pariter exponunt confirmationem pacti seu fœderis de adhærentibus Judæ Machabæo; cum sermo in vaticinio sit de fœdere per Messiam ineundo cum populo fideli. Demum quod de sacrificiorum legalium cessatione perpetua in vaticinio dicitur connexa cum templi destructione, violenter trahunt adversarii ad suspensionem sacrificiorum; quæ sub Antiocho Epiphane contigit.

84. 5° Non congruit quod dicitur de peccato seu pœna peccati, ac de justitia legali; est enim sermo apud Danielem de peccato proprie dicto, proindeque de proprie dicta justitia; peccatum enim hic conjungitur cum *iniquitate* seu *culpa* עָוֹן (*avon*), quæ significat actionem personalem sive reatum, quodque juxta Isai. 10, 11. auferendum a Messia erat; cum vero justitia ablationem peccati necessario in præsenti providentia sequatur, jure infertur hanc a Messia esse afferendam. Justitia porro legalis per templi ac sacerdotii destructionem erat abolenda, dum justitia afferenda a Messia debeat esse æterna.

85. Ad 4[m], *D.* Si subsisteret veritas præmissarum, *C.*; si hæc non subsistat, uti ostendimus, *N.* Quamvis Harduinus et Calmet non omnem excluderent a vaticinio Danielis relationem ad Messiam, imprudenter tamen se gesserunt, dum saltem ex parte Marshami expositionem admiserunt. Onias nequit dici *Sanctus Sanctorum*, neque per eum deleta iniquitas, neque adducta justitia sempiterna: quam ob causam, ut cætera omittam, vaticinii objectum nullatenus esse potest.

86. Ad 5[m], *D.* Omnem repudiando historicam veritatem ac per summam impietatem, *C.*; secus, *N.* Mirum est veritos haud esse scriptores christianos, si christiani rationalistæ vocandi sunt, contra Christi auctoritatem, qui Matth. 24, 15. Marc. 13, 14. Luc. 21, 20. aperte hoc vaticinium Danieli adscribit, illud tribuere veteratori pseudo-Danieli; et quidem ut alteri veteratori, scilicet Jeremiæ, qui falso vaticinatus esset, suppetias ferret. Huc pervenerunt protestantes, qui puro verbo Dei innituntur. Sed præterea ejusmodi assertio est contra omnem veritatem historicam, cum, referente

Josepho Flavio, volumen Danielis oblatum fuerit Alexandro M. in quo ejus victoriæ erant prænuntiatæ.

87. II. Obj. Plura obstant quominus dicamus determinatam epocham esse adventus Messiæ in vaticinio Danielis; ac 1° quod Angelus prænuntiare potuerit id quod Christus non solum Angelis sed sibimetipsi manifestum esse negavit Matth. 24, 36. Marc. 13, 32. ac post suam resurrectionem Act. 1, 6. 7; incredibile 2° videtur Deum voluisse ut fides a chronologia penderet. Ergo.

88. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Denegat Christus Angelis cognitionem temporis gloriosæ suæ manifestationis, *C.;* sibi, *N.* Itaque in primis Christus in allegatis textibus loquitur de secundo suo in terram adventu, uti manifestum est: frustra igitur quod de gloriosa hac sua manifestatione dicitur, permiscetur cum primo ejus adventu. Nunquam præterea sibi denegat cognitionem secundi adventus sui, sed solum (ut alias exposuimus illud *neque Filius* quod legitur apud Marcum,) illius diei revelationem, quam Deus omnibus occultam voluit.

89. Ad 2m, *Neg.* Contrarium siquidem constat ex facto; innumera pene vaticinia sunt in quibus tempus accurate determinatur, uti Genes. 15, 13. Is. 7, 8. 16, 14. 21, 16. 23, 25. Jerem. 25, 11. 28, 16. Matth. 26, 34. et alibi passim. Sane non differunt notæ chronologicæ a cæteris adjunctis accidentalibus prædictorum eventuum, nihil igitur vetat quominus fides nostra sicut a cæteris adjunctis, ita et a temporis determinatione pendeat. Deo quippe omnia futura præsentia sunt, adeoque potest etiam tempus revelare; quod si faciat, eidem fidem adjungere debemus.

90. III. Obj. Nondum saltem exploratum est transactam esse epocham in vaticinio definitam. 1° Quia incertum est utrum Daniel loquatur de hebdomadibus annorum, an non potius de hebdomadibus dierum aut septenniorum, aut decenniorum aut jubilæorum; 2° quia incertum utrum illæ LXX. hebdomades continuæ sint, an vero in tres distinctas periodos dispesci debeant, ita ut indefinitum intervallum interponatur, prout insinuat accentus *athnach* in hebraico textu post hebdomadas septem constitutus, quo admonetur lector eas dividendas esse ab hebdomadibus LXII. quæ sequuntur; quod a fortiori dici debet de postrema hebdomada, catholicis ipsis adsentientibus. 3° Nec desunt Ecclesiæ Patres, qui illas hebdomadas protrahant usque ad mundi finem. Ergo.

91. Resp. *N. A.* Ad 1m, resp. 1° non posse intelligi ejusmodi hebdomadas de hebdomadibus dierum, cum hoc refugiat substrata materia, quæ sedecim mensium spatio compleri non potest; eo vel magis quod Daniel volens hebdomadas dierum significare c. 10, 2. 3. *dierum* expresse meminit; 2° non posse autem intelligi de hebdomadibus septenniorum, decenniorum aut jubilæorum ex eo facile colligitur, quod nondum elapsa esset major pars illarum hebdomadarum, et transactus jamdiu esset terminus *ad quem* ejusdem vaticinii, qui est urbis ac templi destructio. Reliquum igitur est ut nonnisi de hebdomadibus annorum accipiantur hebdomadæ vaticinii, quæ in usu erant apud Hebræos, ut patet ex Genes. 29, 27. 28. Levit. 25, 8. 26, 34, 35. 43, et 2. Paral. 36, 21. ubi septimus annus magnum sabbatum vel sabbatum simpliciter appellatur, seu annorum hebdomada. Imo vero hic annorum cyclus in usu erat vel apud ethnicos, ut patet ex A. Gellio *Noct. Attic.* lib. 2. cap. 10. ubi *duodecimæ annorum hebdomadæ* mentio occurrit. Ratio autem, qua Daniel permotus est ad LXX. ann. hebdomadas commemorandas, petitur ex harum relatione ad annos LXX. Jeremiæ, ita ut singulis captivitatis annis responde-

ret annorum hebdomada usque ad postremum urbis excidium.

92. Ad 2m, *Neg.* Sed quod jam compendiosa ratione in v. 24. definitum fuerat implendum intra LXX. hebdomadarum, seu 490. annorum spatium, in v. 25. ratione distinctorum eventuum in tres partes dividitur. Nec refert accentus *athnach* interpositus inter hebdomadas priores septem et reliqua sexaginta duas, siquidem hic accentus adhibetur ab Hebræis tum ad majorem tum ad minorem interpunctionem significandam, non ad res descriptas dividendas ac secandas. Idem dic de postrema hebdomada, quæ pariter ab aliis sejungi nequit. Illi qui censuerunt postremam hanc hebdomadam, aut etiam dimidiam hujus hebdomadæ partem separandas esse vel a reliquis hebdomadibus, vel posteriorem ab alia saltem priore hebdomadæ parte, ex falsa suppositione decepti sunt; quippe existimarunt urbis templique excidium contingere debere intra LXX. hebdomadarum cyclum, quod tamen in vaticinio non dicitur, imo ejusmodi excidium post illas transactas exhibetur complendum.

93. Ad 3m, *D.* Mediate, *C.*; immediate, *N.* Scilicet nonnulli Patres excidium Hierosolymorum spectarunt uti figuram et typum cladis universi orbis, atque hoc sensu quod prædictum a Daniele est de eversione Solymorum extremo hujus orbis fini applicarunt.

§ III. Expenduntur vaticinia Aggæi et Malachiæ.

94. Duo hæc vaticinia simul junximus quia de eodem argumento sunt, et lucem sibi vicissim afferunt. Ad solandos enim Judæos a captivitate Babylonica reduces, qui memores Salomonici templi magnificentiæ, mœsti erant ad conspectum templi Zorobabelici, sic eos Deus per Aggæum allocutus est cap. 2. v. 4. seqq. *Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? Et quid vos videtis hanc nunc? Numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?.... Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cœlum et terram, et mare et aridam. Et movebo omnes gentes : et veniet desideratus cunctis gentibus : et implebo domum istam gloria, dicit Dominus.... Meum est argentum et meum est aurum.... Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ dicit Dominus exercituum..... et in loco isto dabo pacem.*

95. Rursum cum increduli non pauci Judæi de divina Providentia quererentur, ita eos Deus per Malachiam cap. 3, 1. seqq. affatur : *Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quæritis et Angelus Testamenti quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum.*

96. Tria quoque juxta methodum, quam sectari constituimus, circa ambo hæc vaticinia nobis ostendenda sunt, tum ea ad Messiam spectare; tum epocham, saltem negative, in illis determinari adventus Messiæ; tum denique ejusmodi epocham jamdiu elapsam esse.

97. Primum porro ita evincimus : ex allatis vaticiniis supra gloriam prioris domus seu templi, posterioris gloria efflorescet, quippe ad hoc venturus *desideratus cunctis gentibus*, *dominator* quem Judæi expectabant, quique *Angelus Testamenti* seu fœderis vocatur, ac venturus erat ad templum *suum*, et ad cujus adventum commovendi erant cœli ac terra, mare et arida, ac brevi quidem venturus erat. Jam vero hæc nonnisi de Messia intelligi possunt, qui solus *desideratus cunctis gentibus*, *Dominator*, *Angelus fœderis*, cujus templum proprium sit, dici potest, et ad cujus adventum omnia essent elementa commovenda. Nec dissentiunt celebriores ipsi rabbini, inter quos eminet R. Sira, qui ante secundi

templi eversionem floruit, in *Thalmude* tract. *Sanhedrin* cap. II. nec non Rasci in eodem Tr. fol. 95. R. Achibà et R. Manasses in *Conciliatore*, parte III. p. 184. ac non pauci in *Devarim rabbà* sect. 1. fol. 250. apud Raymundum Martini in *Pugione fidei*, nec non apud Schoëttgenium *De Messia* lib. 2. et apud Bern. De Rossi *De vana expectatione Hebræorum*.

98. Alterum autem conficimus ex termino, qui, ut innuimus, negative saltem huic adventui assignatur, scilicet stante adhuc secundo templo, ad quod præsentia sua cohonestandum promissus Messias venturus erat juxta utriusque prophetæ vaticinium, quod proinde destruendum non erat antequam Messias advenerit, a quo majorem gloriam præ templo priore derivare debebat.

99. Ast ab octodecim sæculis Zorobabelicum templum solo æquatum est; ergo ab octodecim sæculis adimpleta sunt utriusque prophetæ vaticinia, seu quod idem est, ab octodecim sæculis Messias advenit.

DIFFICULTATES.

100. I. Obj. Aggæi vaticinium ad Messiam trahi nullatenus potest. Etenim 1° Non repetit Deus gloriam posterioris domus a præsentia Messiæ, sed a copia auri et argenti dicens: *Meum est argentum et meum est aurum.* 2° Quam ob causam gentes omnes Deus erat excitaturus ut ad templum exornandum mira quadam consensione confluerent; hoc profecto innuitur ipsis verbis, prout in hebraico textu leguntur: *et venient desiderium* חֶמְדַּת (*chemdat*, singulare collectivum) seu *desideria cunctarum gentium*; nempe res pretiosissimæ omnium gentium, non autem ut habet vulgatus interpres *desideratus cunctis gentibus*, quasi de persona ageretur. 3° Accedit quod alterius templi *gloria* relativa esse debebat ad gloriam prioris; sed ea consistebat in ornamentis argenti et auri, ergo et gloria secundi templi in iisdem consistere debuit. 4° Quod congruit scopo vaticinii solandi mœstos Judæos ob nuditatem seu paupertatem Zorobabelici templi comparati cum magnificentia ac divitiis quibus affluebat templum Salomonicum. Ergo.

101. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *Neg.* 1° quia expositio hæc non-Messiana adversatur sensui traditionali synagogæ veteris, quæ non ex divitiis sed ex Messiæ præsentia repetebat majorem templi Zorobabelici gloriam; 2° quia vaticinium falsum fuisset, siquidem nunquam secundum templum etiam ab Herode refectum pervenit ad illam divitiarum copiam qua affluebat templum Salomonicum: 3° quia ex Hebræorum confessione quinque illa decora a secundo templo abfuerunt, quibus templum primum instructum erat, nempe Urim et Thummim, seu rationale judicii, arca, ignis et præsentia Dei in propitiatorio, et Spiritus S.; 4° quia absonum est tam magnifica oratione Deum ad materiales ejusmodi divitias alludere voluisse, nulla ratione habita præsentiæ futuri Messiæ, de qua loquitur etiam Malachias, a quo templum Messiæ esse dicitur, et ad quem Aggæi vaticinium pertinere declarat Apostolus Hebr. 12, 26. Denique 5° quia sibi ipsis in hac expositione adversarii contradicunt, siquidem Rosenmüller, quem etiam hic impugnamus, semel et iterum fassus est vaticinium Aggæi ad Messiam pertinere.

102. Ad 2m, *Neg.* suppositum; si enim, uti ostendimus, non a gentium divitiis, sed a præsentia Messiæ secundi hujus templi gloria repetenda erat, jam sequitur Deum non esse universum orbem commoturum ad gentes cum divitiis ad Templum pertrahendas. Addo gentes non tam divitias quam profanationem in templum attulisse, ut constat de Alexandro prius, deinde de Pompeio, demum de Romanis sub Tito et Vespasiano. Neque obstat phra-

sis hebraica *venient desiderium*; siquidem ut ostendit Scheibel *in Observation. criticis et exeget.*, constructio singularis cum plurali infrequens non est, cum sequitur plurale, ut in casu nostro *cunctarum gentium*, etiam ad denotandam personam. Quod confirmatur a Glossio lib. 3. Tract. 3. can. 34. Hinc optime vulgatus interpres reddidit sensum hebraici textus.

105. Ad 3m, *D.* Loquitur propheta de gloria templi comparati cum gloria prioris templi, sed diversi generis, *C.*; ejusdem generis, *N.* Imo ex antithesi patet gloriam secundi templi opponi gloriæ primi templi veluti in alio constituendam ab eo in quo gloria illa consistebat.

104. Ad 4m, *D.* In adversariorum hypothesi, *C.*; juxta germanam vaticinii intelligentiam, *N.* Hoc ipso enim quod propheta, seu potius Deus, solatium voluerit afferre lugentibus Judæis ob defectum auri et argenti, in secundo templo excludit aurum et argentum, quasi diceret: quid solliciti estis de auro et argento, hæc mihi præsto essent, si vellem ab his gloriam hujus templi pendere; sed gloria secundæ hujus domus non ex magnificentia auri et argenti, sed ex eo quod in eam venturus sit desideratus cunctis gentibus, est repetenda; atque ex hac parte domus hæc longe priori domui præstabit. Simili locutione usus est Deus Ps. 49, 10. seqq.

105. II. Obj. Orationis series in vaticinio Malachiæ Messiam excludit, subdit enim immediate post allata verba: *Et quis poterit cogitare diem adventus ejus, et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans et quasi herba fullonum; et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum et quasi argentum*, etc. Hæc porro componi nequeunt cum miti Messiæ indole, qualem describit Isaias 42, 1. seqq. Ergo.

106. Resp. *N. A.* Imo vero apprime omnia cohærent. Nam Judæi querebantur de divina Providentia dicentes sub finem præcedentis capitis: *Omnis qui facit malum bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent; aut certe ubi est Deus judicii?* Adeoque expetebant Dominatorem qui eos eriperet e gentium jugo. Hinc Deus ait: *Ecce ego*, etc. subnectens porro abjecta verba: *et quis poterit*, etc. prænuntiat nullum istorum querulorum blasphemantium substiturum, cum expetitus Dominator venerit, qui sumpturus sit vindictam ab eis, quippe sint eum experturi longe diversum ab eo quem expetebant; nam ipse discriminabit bonos a malis quos perditurus et examinaturus sit, non quidem per se, sed gentium armis, prout reipsa factum est adversus Judæos incredulos in Solymorum eversione. Sicque optime componuntur quæ de personali Messiæ mansuetudine vaticinatus est Isaias, et quæ de punitione incredulorum blasphemantium prædixit Malachias.

PROPOSITIO IV.

Officia ac munia a promisso Messia juxta prophetas obeunda eumdem advenisse luculenter ostendunt.

107. Duo hæc munia sive officia a promisso Messia obeunda præcipue sunt, scilicet abrogatio veteris cultus ac sacerdotii et novi suffectio; vocatio gentium ad Dei cognitionem et amorem, atque synagogæ rejectio; si igitur constiterit duo hæc peracta esse, hoc ipso constabit Messiam promissum jamdiu advenisse.

108. Ac primo quidem abrogandum fore veterem cultum in ordine ad alterius suffectionem, adeoque et alterius sacerdotii, adveniente Messia, aperte liquet ex Malach. 1, 10. seqq. ubi Deus ita loquitur: *Non est mihi voluntas in vobis* (sacerdotibus levitici generis), *dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad*

occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. Agitur porro in hoc vaticinio de sacrificio externo, cui proinde novum sacrificium externum pariter sufficiendum sit, illudque mundum ex *ferto* seu *dono* constituendum, quod offerendum inter gentes sit in omni loco. Sacrificio porro immutato, quod pars essentialis est religionis seu cultus, ob intimam relationem quam ad se habent sacrificium ac sacerdotium, et hoc abrogetur, sen immutetur in aliud necesse est. Hæc autem, adveniente Messia, compleri debere constat ex Danielis paulo ante expenso vaticinio, in quo sacrificiorum legalium cessatio prædicitur una cum destructione ipsius templi. Cum igitur ab octodecim sæculis cultus publicus judaici populi per ablationem sacrificiorum legalium abolitus sit, cumque novus ubique gentium fuerit institutus, consequens est ex primo hoc Messiæ munere, ab octodecim sæculis eum advenisse.

109. Nec minus luculenter id ipsum conficitur ex altero ejusdem Messiæ officio, de vocatione scilicet gentium ad Dei cognitionem. Jamdiu, ut vidimus, prædictum fuit veteribus patriarchis in ipsorum semine benedicendas fore omnes gentes; de Messia Jacob moriturus dixit: *Et ipse erit expectatio gentium*; nihil frequentius in Psalmis legitur et in prophetis, quam hæc gentium ad veri Dei cognitionem vocatio; in Ps. 2. dicitur Messiæ: *Postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ;* in Ps. 21, 28. seqq. *Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium. Quoniam Domini est regnum et ipse dominabitur gentium.* Isaias passim id ipsum prænuntiat, præsertim cap. 2, 2. seqq. et c. 55. ubi de gentibus per Messiam vocandis hæc habet: *Ecce testem populis dedi eum, ducem et præceptorem gentibus. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis, et gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current.* Et hæc quidem speciminis gratia.

110. Eadem porro perspicuitate, qua vocatio gentium, Judæorum reprobatio in pœnam rejecti Messiæ prænuntiata est. Siquidem Dan. 9, 26. prædicitur: *Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est.* Isaias autem c. 8, 14. loquens de Messia: *Et erit,* inquit, *vobis in sanctificationem; in lapidem autem offensionis et in petram scandali duabus domibus Israel; in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem. Et offendent ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretientur, et capientur.* Eadem occurrunt Oseæ 3, 4. Jerem. 30, 9. Ezech. 34, 23. 37, 24. Hoc adeo exploratum erat apud priscos Judæos, ut Chaldæus interpres verba Oseæ: *Et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum et David regem suum,* sic enarret: *Quærent cultum Domini Dei sui atque obedient* MESSIÆ *filio David regi suo.*

111. Jam vero tum vocatas gentes ad unius veri Dei cultum, tum super universam terræ faciem judaicam gentem esse extorrem a patria sua sine rege, sine sacerdotio ac sacrificio, facta sunt luculentissima, quorum nos pars et testes sumus, et quidem a sæculis octodecim, ex quo ea contigerunt. Nullum jam cernitur signum specialis illius providentiæ qua Deus olim hunc populum complectebatur, etsi nunquam amplius in idololatriam defluxerit, imo certet Deum placare sibique propitium facere. Tum igitur abolitum fuit vetus fœdus, tum rejecti Messiæ populus hic reum se constituit. Quod quidem energice non minus quam eloquenter prosequitur Hieronymus epist. 129. ad Dardanum n. 7.

ac omni ex parte evolvit Grotius *De veritate religionis Christ.* lib. 5. § 16.

DIFFICULTATES.

112. I. Obj. Nihil evincitur ex Malachiæ vaticinio : Nam 1° nil aliud significat, quam quod gentes præter deos suos supremum sint Deum adoraturæ, uti David Kimki, ac R. Salomon exponunt ; aut hypothetice Deus loquitur, ut vult Aben-Ezra, perinde ac si diceret : si gentes jussissem offerre mihi munus ac sacrificium, purum illud et exquisitum offerrent, non autem hostias mutilas et languidas, quales vos mihi offertis ; aut sermo in eo est de sacrificio improprie dicto, quod in precibus ac laudibus consistat. 2° Fieri enim nequit Malachiam l. c. loqui de abolitione sacrificiorum legalium, cum c. 3, 4. sic de levitis scribat : *Et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. Et placebit Domino sacrificium Juda et Jerusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui ;* ac demum vaticinium suum c. 4. concludat hoc monito : *Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta et judicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.* Ergo.

113. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *Neg.* Nulla siquidem ex tribus rabbinorum recensitis expositionibus admitti potest. Non prima, ut patet ex antithesi a Deo instituta inter sacrificia utique externa Judæorum, et sacrificium offerendum a gentibus in omni loco, ac proinde pariter externum, quo Deus agnosceretur et adoraretur a gentibus sicut per sacrificium externum agnoscebatur et colebatur a Judæis. Ut omittam absurdum, quod Deus prædiceret magnum fore nomen suum in gentibus, quia cum idololatria adjiciunt adorationem summi Dei, cum ipse sæpe adeo protestetur se zelotem Deum esse, nec pati deos æmulos. Non secunda, quia verba Dei non sunt *hypothetica*, sed *absoluta* : *offertur.* Non tertia, quia, ut vidimus, Deus loquitur de sacrificio externo proprie dicto offerendo in *ferto puro.*

114. Ad 2m, *D.* Si loqueretur Propheta de sacerdotibus levitici generis, *C.* ; si de sacerdotibus ex gentibus assumendis, *N.* Porro non loqui Prophetam in objectis verbis de sacerdotibus leviticis ex eo liquet, quod ipse prædixerit cap. 3. eos a Messia mox futuro puniendos atque exterminandos esse utpote detrahentes providentiæ ac justitiæ suæ, uti ostendimus ; sermo igitur est de sacerdotibus a gentilitate per Messiam conversa assumendis, de quibus Isaiæ c. 66, 21. dicitur : *Et assumam ex eis* (gentibus) *in sacerdotes et levitas.* Ideo vero utitur Deus similitudine levitarum ac sacrificii quod offerebatur in Jerusalem, ut sensibili ratione ob oculos Judæorum rem hanc poneret, quo facilius ab eis intelligeretur.

115. Nec obest monitum datum a Propheta de observatione legis Mosaicæ ; cum enim adhuc per quinque sæcula esset lex illa perduratura, tenebantur Judæi eam sedulo observare, donec aboleretur quoadpartem judicialem ac ritualem, adveniente Messia, juxta prædictionem Danielis c. 9, 27. prout reipsa *jure* abolita est per mortem Messiæ, *facto* per Templi eversionem. Elias vero mittendus erat ut Messiæ præcursor ad viam ei præparandam, quo populus disponeretur ad ipsum recipiendum, ut patet ex eodem Propheta c. 4., ubi post objecta verba immediate adjicit : *Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum ; ne forte veniam et percutiam terram* (*hanc,* ut legitur in hebr. textu) *anathemate* ; prout reipsa factum est per Romanorum arma.

116. II. Obj. 1° Quæ de gentium vocatione prænuntiantur intelligi debent de cognitione veri Dei quam gentes ope Judæorum adepturæ sunt. 2° Hæc adimplebuntur cum gentes omnes sub-

jicientur Judæorum ditioni, duce Messia, qui ipsas debellaturus est. 3° Quo bello confecto, perpetua ac universalis pax ubique obtinebit 4° Sub ea autem Judæi ingenti gloria bonorumque omnium fruentur affluentia juxta repetita prophetarum oracula. 5° Ex his intelligimus plura adhuc vaticinia esse adimplenda, siquidem adhuc debellandi sunt Gog et Magog a venturo Messia ex Ezechiel. 38, adhuc restaurandum Templum Jerosolymitanum ex eodem vate c. 40. et seq. 6° Sed neque completa sunt quæ prædixit Isaias c. 2, 2. eventura *novissimis diebus*, cum scilicet *Mons Domini exaltabitur super omnes colles*, aliaque non pauca quæ nondum evenere, quibus admonemur præstolandum adhuc esse Messiam. Ergo.

117. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim munus hoc adimplendum erat a Messia, quem Deus se daturum pollicetur Is. 55, 4. *ducem ac præceptorem gentibus*; sane quamvis Judæi ante Solymorum cladem longe lateque dispersi fuissent inter Assyrios, Persas ac Romanos, nunquam tamen potuerunt gentibus persuadere, ut abjecto polytheismo ac idololatria, unum verum Deum colerent, neque unum oppidum aut vicum converterunt.

118. Ad 2m, Resp. *Neg.* suppositum de gentibus ditioni Judæorum per Messiam subigendis. Nihil unquam tale occurrit in prophetarum vaticiniis. Imo Deus Judæos a præconcepta ejusmodi idea abducere nunquam destitit, sive cum Judæos potius puniendos ac dispergendos prædicit Dan. 9. et Malach. 3. sive cum prænuntiant prophetæ Messiam gentibus propitium fore, ut Zach. 9, 10, dicit de Messia: *Loquetur pacem gentibus*; Is. 42, 3. de eodem ait Dominus: *Dedi te in fœdus populi, et in lucem gentium*; et c. 11, 10. *Radix Jesse qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur*, ut alia non pauca silentio prætercam, quæ etiam paulo ante attigimus. Itaque non gentes debellaturus erat Messias, sed idololatriam; adeoque bellum hoc totum spirituale est, quod etiam constat ex armorum genere quibus usurus erat Messias juxta Isaiam, qui c. 11, 4. *Percutiet*, inquit, *terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium, et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus.*

119. Ad 3m, *D.* Spiritualis, *C.*; temporalis, *N.* Pax enim est belli fructus; porro ex dictis bellum a Messia gerendum et spirituale, spiritualis proinde est pax, in tranquillitate conscientiæ consistens, afferenda.

120. Ad 4m, *D.* Si Judæi Messiam suscepissent, *Tr.*; hoc rejecto, *N.* Longe verisimilius ejusmodi vaticinia de regno spirituali Messiæ, seu de ejus Ecclesia intelligi debent, ut eventus ostendit; gloria autem regni Messiæ sub sensibilibus symbolis adumbrata est. Quod si Hebræi contendant ea litteraliter esse accipienda, non abnuimus, sed ea bona obtinenda ab ipsis erant, mediante receptione Messiæ; sibi tribuere debent si illis destituti sint.

121. Ad 5m, *Trans.* Omnia siquidem incerta sunt, quæ de Gog et Magog prænuntiavit Ezechiel, ac ita discrepant interpretes non modo christiani, verum etiam Hebræi a se invicem, ut nihil ex illis constitui possit. Idem dic de adumbratione Templi ab eodem propheta c. 40. seqq. facta.

122. Ad 6m, *D.* Si perperam intelligantur, quæ figurata locutione prophetæ vaticinati sunt, *C.*; si rite, *N.* Etenim cum ex factis luculentissimis pateat jamdiu præterlapsam esse epocham a prophetis determinatam pro adventu Messiæ, necessario inferri debet, si nonnulla, quæ ab iisdem prænuntiantur complenda, adveniente Messia, litteraliter adimpleta non sunt, ea esse figurate dicta ac spirituali sensu esse accipienda. Hæc unica via suppetit in quavis hypothesi ad veritatem vaticiniorum cum eventibus concilian-

dam. Qui aliter se gerit, velum sibi obducit, ac viam sibi præcidit ad veritatem assequendam. Adeoque quod dicitur de elevatione montis Domini super omnes montes, de stabulatione leonum cum ovibus, de lusu infantium cum anguibus, aliaque ejusmodi, metaphorice dicta sunt intelligenda ut alia plura in sacris Litteris. Pro *novissimis diebus* venire dies Messiæ vel ipsi interpretes Judæi propugnant.

123. II. Obj. 1° Fœdus quod sæpe *æternum* in Scripturis dicitur rescindi non potest, tale autem est initum inter Deum ac populum Israeliticum per Moysen. 2° Adeoque nec rejici absolute a Deo potest populus judaicus, qui si deliquerit, corripiendus prædicitur, non autem rejiciendus, si proinde facti pœnitens resipiscat, iterum a Deo paterno amore in gratiam recipietur, ut reipsa sæpius factum est. 3° Præsens proinde Judæorum conditio non argnit populi rejectionem aut abrogationem fœderis, sed paternam correptionem, qua expleta, Deus juxta pollicitationes suas Deut. 30, 2. seqq. populum suum iterum congregabit ab extremis terræ in patriam suam. 4° Hujus providentiæ et amoris argumentum est ipsa populi conservatio jugis inter tot gentes dispersi. 5° Alioquin deterior esset populi electi conditio, quam sit impiorum hominum, qui in hac et in altera vita pœnas lueret. Ergo.

124. Resp. Ad 1m, *D.* Quatenus fœdus Mosaicum in nexu et continuatione cum fœdere Messiano, quod illud complet, spectatur, *C.;* in se, *N.* Æternum dici potest ac in æternum duraturum fœdus Mosaicum quatenus suam perfectionem adipiscitur a fœdere per Messiam ineundo non solum cum Judæis, sed etiam cum gentibus; quatenus vero in se spectatur ac typicum et præparatorium est, adveniente Messia, seu figurato, necessario cessare debuit. Atque hoc est quod Deus per Jerem. 31, 31, prædixit : *Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum..... pactum, quod irritum fecerunt.* Eadem leguntur Is. 55, 3.

125. Ad 2m, *D.* Perseverante fœdere, *C.;* hoc rescisso, saltem ex parte judaici populi, *N.* Quamdiu perseveravit fœdus inter Deum ac Israelem initum, Deus reipsa ita constanter cum populo se gessit, eum corripiendo, ac veniam pœnitenti largiendo; non item vero postquam populus per repudiationem Messiæ ex parte sua pactum seu fœdus rescidit. Sibi propterea Judæi imputare debent si Deus rationem pristinam non servat. Non aliter fœdus reviviscere potest, quam per conversionem ad repudiatum Messiam.

126. Ad 3m, *Neg.* hoc ipso quod Deus diversam agendi rationem sectetur ab ea quam antea tenebat. Cum olim populum ob frequentes Legis transgressiones plecteret, solabatur tamen spe veniæ ac reditus, mittebat ad eum prophetas, prænuntiabat captivitatem ejusque solutionem, aliaque ejusmodi paterni amoris signa exhibebat; ex quo autem populus Messiam repudiavit atque extorris a propriis sedibus factus est, Templo ac Urbe eversis, nullum jam specialis illius providentiæ signum suppeditavit Deus, qui propterea non solum corripit, sed vere ut in populum rebellem animadvertit. Atque id juxta vaticinia expensa Danielis, Isaiæ, Oseæ, etc.

127. Ad 4m, *D.* Quia non in perpetuum Deus populum suum abjecit, *C.;* in signum actualis amoris, *N.* Nempe, quamvis Deus abjecerit populum suum in pœnam rejecti Messiæ, attamen ob patrum sanctitatem cum quibus fœdus inivit, non abjecit absolute, sed olim eum revocaturus est ad repudiatum Messiam per universæ gentis conversionem juxta antiqua prophetarum oracula, ac Pauli prædictionem Rom. 11, 31.

128. Ad 5m, *D.* Prout populus collective spectatur, *C.;* prout singula spectantur individua, *N.* Punitio populi temporaria est, seu pœnis temporalibus populus plectitur; spiritualibus vero et æternis pœnis non afficientur individua nisi pro uniuscujusque merito, et eo gradu quo singulorum peccata merentur. Si proinde Judæi singillatim deteriores fuerint incredulis et impiis, gravius punientur, secus vero si minoribus culpis detineantur.

CAPUT III.

DE JESU NAZARENO VERO MESSIA.

129. Messias ex demonstratis certissime venit; inquirendum igitur unice superest quisnam ille sit. Jam vero alius esse nequit nisi ille unus in quem et epochæ a prophetis determinatæ, et officia ac munia a Messia juxta eosdem prophetas obeunda, et characteres et notæ promissi Messiæ conveniunt. Hic autem alius non est nec esse potest nisi solus Jesus Nazarenus. Ipse igitur Messias est in Lege promissus et ab Hebræis quovis tempore expectatus. Cum vero, præeunte Orobio, contenderit Salvador jure merito morti addictum Jesum Nazarenum esse atque ad Legis præscriptum, nostrum erit ostendere non solum injuste latum esse in eum Synagogæ judicium, sed exinde invicte ostendi et confirmari Jesum Nazarenum verum esse Messiam.

PROPOSITIO I.

Jesus Nazarenus verus Messias est in Scripturis promissus atque ab Hebræis expectatus.

130. In Jesum Nazarenum quadrant epochæ Messianæ, notæ et officia a Messia promisso obeunda. Ergo Jesus Nazarenus verus Messias est in Scripturis promissus atque ab Hebræis expectatus.

131. Ac primo quadrant in Jesum epochæ Messianæ, Messias enim venturus erat stantibus adhuc Urbe ac Templo, ablato sceptro a Juda, ad finem properantibus LXX. Danielis hebdomadis, quibus expletis, sacrificium cessare debebat et cultus leviticus una cum Aaronico sacerdotio. Atqui Jesus hoc præcise tempore venit in mundum, stantibus scilicet adhuc Urbe ac Templo, fatiscente civili Judæorum republica, quæ sub ditionem deciderat Herodis ex patre Idumæo ac matre Ascalonitide; venit sub finem LXX. hebdomadum Danielis, ita ut sub initium postremæ hujus hebdomadæ publicam sui fecerit manifestationem, in ipsius autem medio morti sit traditus, quam necem paulo post subsecuta est etiam de facto sacrificiorum legalium ac sacerdotii Aaronici destructio per Urbis ac Templi eversionem; venit ea ætate qua Messiani adventus expectatio universalis propemodum facta erat tum apud Judæos, cum apud finitimas nationes. Ergo primo epochæ adventus Messiæ in Jesum Nazarenum mirifice conspirant.

132. Conspirant præterea in Jesum Nazarenum characteres ac notæ Messianæ; Etenim Jesus ortus est ex tribu Juda et ex familia David; natus ex Virgine matre juxta vaticinium Is. 7, 14. quod suo loco expendemus, atque in civitate Bethleem, ut prædixit Michæas 5, 2.; vitam humilem ac pauperem vixit, juxta Zachar. 9.; magnus extitit thaumaturgus, ut prædixit Isaias 35, 6. seqq. quæ vaticinia omnia Messiana esse cuncti fatentur Judæi, uti ostendit præter Raymundum Martini in *Pugione fidei*, Schoëttgenius op. citat. *De Messia.* Morti addictus est a populo suo juxta Dan. 9. eoque supplicii genere quod prædicitur Ps. 21. et Is. 53. ut cætera omittamus vaticinia quæ futuram ejus resurrectionem et gloriam afficiunt juxta Ps. 109. et Ps. 16. et alibi passim.

133. Cum vero repudium synago-

gæ, deletio Urbis ac Templi, cessatio victimarum legalium et sacerdotii levitici a prophetis in nexu causali ponantur cum repudio Messiæ, et hæc omnia evenerint paulo post ejusmodi repudium; cum præterea novus cultus, novum sacrificium, novum sacerdotium suffectum veteri a Jesu Nazareno; cumque ipse per apostolos a se missos in universam terram gentes omnes ad veri Dei cognitionem reduxerit; jure inferimus ipsum munia obivisse, quæ a promisso Messia juxta prophetas obeunda erant, adeoque et ex his constare ipsum verum esse Messiam.

134. Hæc porro quæ de Jesu diximus facta sunt luculentissima ac in omnium conspectu posita, quæ in dubium revocari nequeunt, nisi ab eo qui sceptice omnem rejiciat historicam veritatem. Cum igitur res ita se habeat, propositionem hanc concludemus eadem argumentatione qua usus est R. Nachmanides in disputatione habita cum Paulo Burgensi, paucis in rem nostram mutatis. *Ego ostendam*, inquiebat Nachmanides, *neutiquam Messiam venisse. Non enim quispiam fuit, qui aliqua similitudine et specie veri, aut se ipsum Messiam profiteretur, aut Messias ab aliis fuerit appellatus præter Jesum Nazarenum. Atqui Messiæ nomen ac dignitas in Jesum Nazarenum conferri nequit : Messias igitur nondum venit.* Nos e contra sic in Judæos hanc argumentationem intorquemus : *Messias jamdiu certissime venit : atqui nemo se ipsum Messiam professus est, aut cum aliqua similitudine et specie veri Messias ab aliis appellatus et creditus est præter Jesum Nazarenum; ergo Jesus Nazarenus solus est cui Messiæ nomen ac dignitas tribui jure optimo possit.*

DIFFICULTATES.

135. I. Obj. Adimpleta in Christo non sunt vaticinia, quæ epocham Messiæ adventus definiunt. Etenim 1° Jacobæum vaticinium vel ipsi christiani diversimode exponunt, dum alii sceptri nomine significari contendunt regiam dignitatem, alii potestatem supremam aut legislativam; alii autumant solam tribum Juda, alii universam gentem Israeliticam oraculum respicere. 2° Sceptrum præterea a Juda cessavit sub Nabuchodonosor, nec unquam deinceps ad eum rediit, cum Judæi primo sub Persis, deinde sub Græcis, postea vero sub Assamonæis levitis fuerint. 3° Sed neque Herodes alienigena fuit, sed teste Josepho *Antiquit.* lib. 20. c. 6. extitit *genere et religione judæus;* quod Scaliger, adnotante Valesio, abunde ostendit in notis ad Eusebii Chronicon. Ergo.

136. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Diversimode christiani Jacobæum oraculum exponunt quoad accidentalia, *C.;* quoad rei substantiam, *N.* Omnes mire consentiunt in agnoscendo Jacobæi vaticinii adimplemento in Christo Jesu, dissentiunt autem circa rationem ejus adimplementi; ex hoc autem nihil aliud inferri potest quam plures vias esse ad ostendendum completum in Jesu istud vaticinium. Cæterum verior nobis videtur Petavii expositio, quod sceptri nomine suprema significetur potestas, quæ jugiter in tribu Juda usque ad Messiam perseverare deberet. Sane sola tribus Juda nunquam dissipata est, ut tribus cæteræ omnes; sola semper integrum corpus constituit, licet diversas regiminis formas subierit. Nihil propterea officit, quod, soluta captivitate, sub Persarum, Græcorum aut Machabæorum ditione fuerit, cum politicus hujus tribus status nunquam desierit.

137. Ad 2m, *Neg.* Etenim juxta datam expositionem, tribus Juda neque sub Nabuchodonosor, neque post solutam captivitatem cessavit, sed jugiter uti corpus politicum perseveravit propriis se legibus regens, licet sub aliena ditione, nec unquam tribus confusa est, ut aliis tribubus contigit.

138. Ad 3m, *Neg.* Josephus enim

Flavius sæpe expresse scribit Herodem Idumæum genere esse, refellitque Nicolaum Damascenum, qui ex assentatione Herodem Judæum dixerit; objecta autem verba non sunt Josephi, sed Judæorum altercantium cum Syris circa jus quod prætendebant in Cæsaream ab Herode ædificatam. Cæterum in data explicatione parum refert utrum Herodes indigena an alienigena fuerit.

139. Nec obstat oraculi veritati quod Judæ tribus adhuc post Christum perseveraverit; nam cum agitur de politicis ejusmodi rerum conversionibus, sufficit si per gradus compleantur; et reipsa judaica potestas imminuta prius est sub Pompeio, magis vero sub Herode, donec omnino desierit sub Vespasiano ac Tito. Hinc quemadmodum mori eum dicimus qui ad extremum spiritum exhalandum proximus est, ita plane defecisse judaicam potestatem affirmabimus, dum in præceps ruebat.

140. I. Inst. 1° Disceptant christiani inter se circa initium et finem LXX. Danielis hebdomadarum. 2° Ostendi nequit Jesum Nazarenum in medio septuagesimæ hebdomadæ morti datum esse. 3° Multo vero minus defecisse in medio ejusdem hebdomadæ hostiam et sacrificium; aut per Jesum *finem accepisse peccatum, consummatam prævaricationem, deletam iniquitatem, et adductam justitiam sempiternam*, cum tam late post ipsum patuerit iniquitas ac ante ipsum. 4° Nunquam Jesus inunctus legitur, ut in Danielis vaticinio prædicitur. Igitur neque epocha, neque adjuncta hujus oraculi in Jesu Nazareno adimpleta sunt.

141. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Circa supputationes chronologicas disceptant christiani inter se, *Tr.* vel *C.*; circa utrumque terminum *a quo* et *ad quem* inter quos vaticinium concluditur, *N.* Quicumque dicuntur, et revera sunt christiani, in eo ad unum conveniunt, quod terminus *a quo* saltem incipiat cum reædificatione Urbis et Templi, et terminus *ad quem* desinat saltem in utriusque excidium, prout et ipsi Judæi antiqui consentiebant. Discrepantia igitur tota unice versatur circa accuratam chronologiæ determinationem, et ut plurimum tota hæc discrepantia intra 10. annorum periodum continetur; et hoc pendet a supputatione annorum quibus regnavit Artaxerxes a quo decretum datum est reædificationis Urbis ac Templi.

142. Ad 2^{m}, *Neg.* Si enim an. 20. Artaxerxis incipit *terminus a quo*, ascendendo pervenimus ad an. 15. Tiberii Cæsaris quo an. teste Luca c. 3, 1. Christi publica manifestatio facta est, nempe an. 782. ab Urbe condita: quo intervallo fluxerunt an. 483. nempe hebdomades LXIX. Christus, uti colligitur ex Joanne, prædicavit tribus annis cum dimidio, quo tempore cruci affixus est, ac propterea in dimidio hebdomadis septuagesimæ. Adeoque epocha apprime collineat cum morte Christi.

143. Ad 3^{m}, *D.* Ostendi nequit defecisse *facto*, *C.*; defecisse *jure*, *N.* Hoc ipso siquidem quod vetera sacrificia typica fuerint, significarentque magnum sacrificium expiatorium a Messia in cruce offerendum, patet, hoc oblato, illa jure cessasse; quod etiam exterius apparuit per templi velum, quod in morte Christi Matth. 27, 5. *scissum est in duas partes a summo usque deorsum.* Facto autem paulo post etiam cessarunt, ut notum est.

144. Atque exinde patet quomodo expiatorio Christi sacrificio tum finem acceperit peccatum, tum consummata fuerit prævaricatio, deleta iniquitas et adducta justitia sempiterna, non quidem *subjective*, auferendo libertatem, sed *objective*, quatenus remissionem culpæ ac pœnæ promeruit peccatorum omnium, et gratiæ sanctificantis et actualis largitatem, qua per ejus merita justi efficeremur.

145. Ad 4^{m}, *D.* Nunquam legitur

Jesus inunctus unctione *materiali*, *C.*: spirituali ac mystica, *N.* Cujusmodi enim futura esset hæc Messiæ unctio, habetur in Ps. 44, 8. *Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ*: ac rursum Is. 61, 1. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me; ad annuntiandum mansuetis misit me*, etc. Hoc autem contigit in ipso incarnationis instante, cum ejus humanitas assumpta est a divini Verbi persona, ut paulo post ostendemus, et patefactum est solemni ejus baptismo.

146. II. Inst. Saltem Aggæi ac Malachiæ oracula in Jesu adimpleta non sunt. Etenim 1° juxta utrumque prophetam Messias venire debebat ad secundum templum, Zorobabelicum videlicet, quod tunc excitabatur; at vero Jesus venit in tertium, nempe Herodianum. Teste enim Josepho Flavio *Antiquit.* lib. 15. c. 11. n. 3. Herodes, *sublatis veteribus fundamentis* (templi Zorobabelici) *et jactis aliis*, *super eis templum erexit.* 2° Dicitur Messias *desideratus cunctis gentibus*; adversus Jesum autem gentes omnes insurrexerunt. 3° Intra *modicum* tempus, imo *statim* ad templum Zorobabelicum venturus erat Messias, Jesus vero post quingentos plus minus annos apparuit; 4° demum nulla, adveniente Jesu, cœli terræque commotio contigit, prout ab Aggæo prænuntiatur. Ergo.

147. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Si Herodianum templum reipsa *tertium* sit, *Tr.* vel *C.* Si non sit nisi *secundum* instauratum et amplificatum, *N.* Jam vero Herodes nonnisi per partes, vetere destructo, novum templum ædificavit, ita ut sæpe ab eodem Josepho Herodianum opus vocetur *instauratio*; sane nunquam interruptum fuit juge sacrificium. Accedit quod in sensu religioso et theocratico *secundum* templum semper spectatum fuerit templum Herodianum; quapropter Hebræi ipsi vocant templum *tertium* olim juxta ipsos excitandum a Messia. Hinc universa natio, uti vidimus, in expectatione Messiæ erat sub Herode.

148. Ad 2m, *D.* Antequam agnosceretur, *C.*; postquam agnitus est, *N.* Nam vix agnitus ab ipsis populis est Christus, ut mirabili prorsus ratione in ejus amorem exarserint, ac commoda omnia, imo et vitam ipsam pro ipso dare non dubitaverint, iique pene innumeri.

149. Ad 3m, *D.* Relative, *C.*; absolute, *Tr.* Illud *modicum*, vel *adhuc semel*, ut est in hebr. textu apud Aggæum; ac *statim* apud Malachiam, de postrema periodo quæ effluere debebat usque ad Messiæ adventum intelligenda sunt, quæ relate ad transactas, ex quo promissio Messiæ facta fuerat, his verbis enuntiari poterat.

150. Ad 4m, *D.* Prout Judæi sibi fingunt, *C.*; in sensu vaticinii, *N.* Totius enim, ut ita dicam, naturæ commotio facta est ad Jesu adventum sive physica, sive moralis. Physica quidem in tot miraculis quæ ætate illa contigerunt; moralis vero in tanta atque universali humani generis immutatione.

151. II. Obj. 1° Si reipsa in Jesu completa Messiana vaticinia fuissent, hanc dignitatem in ipso agnovissent synedrium doctoresque legis ac sacerdotes; atqui eam non agnoverunt; imo Jesum repudiarunt ac reum mortis uno animo edixerunt, etsi Messiam vehementer expeterent. 2° Sane ut christiani in Jesu Messianam dignitatem admittant, coguntur contra sensum traditionalem synagogæ et nativum oraculorum sensum quæcumque de humili Messiæ conditione, afflictione, ærumnis efferuntur, intelligere in sensu litterali proprio; quæ autem ad ejus gloriam, triumphos, bonorum affluentiam referuntur, accipere in sensu spirituali ac mystico; quod verè est sibi ultro illudere. 3° Sane quoties in Psalmis aut in prophetis sermo de Messia occurrit toties sub imagine po-

tentissimi regis et gloriosissimi reipublicæ restitutoris pacem et felicitatem temporalem ac politicam afferentis judaico populo exhibetur, a regno Davidico coloribus petitis. Quod si alicubi humilis, afflicta ac patiens effertur Messiæ conditio, nonnisi raro ac obiter id fit. 4° Quapropter vel ipsi discipuli Christi nonnisi temporalem hanc præstolabantur restitutionem Israel ab ipso, etiam post ejus mortem, quamaxime offensi sunt. 5° Quod si aliquanto serius ad Jesum retulerunt vaticinia quæ portendebant Messiam afflictum et patientem, ut ipsius honori consulerent, id effecere nativo tamen sensui obluctantes, quæ per prosopopœiam integrum populum respiciebant afflictum et patientem vel propter peccata deterioris partis populi, vel propter peccata gentilium, cujusmodi est vaticinium Is. 53. et seqq. Ergo.

152. Resp. Ad 1m, *D.* Si depositis animi præconceptis judiciis, et cupiditatibus quibus æstuabant, rem in se et ex veritatis amore expendissent, *C.* si secus omnino egerunt, *N.* Jam vero synedrium ætate illa constituebatur hominibus nutu potentium electis, sacerdotes pharisæismo imbuti arrogantia tumebant ac ambitione, aut etiam sadducæismo infecti inhiabant vitæ commodis, divitiis ac voluptatibus. Cumque præterea in Messia sibi fingerint domitorem gentium, qui ipsos e Romanorum jugo eriperet, conspecto Jesu paupere et humili, qui verbo et exemplo ipsorum agendi vivendique rationem arguebat et se Messiam profitebatur, in transversum acti sunt, et scandalum passi eum repudiarunt ac morti addixerunt. Hac ratione mensuram revera impleverunt patrum suorum, qui eodem modo missos ad eos prophetas exceperunt ac morti addixerunt; et quin adverterent, vaticinia de repudiatione ac nece Messiæ executioni mandarunt. Qui vero cupiditatibus liberi rem in se spectarunt, Messianam dignitatem in Jesu agnoverunt.

153. Ad 2m, *D.* Ad diversam illam oraculorum intelligentiam coguntur christiani ab ipsa natura rei, ac veritate eorumdem vaticiniorum, *C.*; ex arbitrio seu pro libito, *N.* Ex una parte negari non potest plura oracula Messiana etiam juxta antiquiorum rabbinorum confessionem portendere promissum Messiam humilem, pauperem, despectum, doloribus ac morti violentæ obnoxium; ex altera vero plura item sunt, quæ eumdem gloriosum, Regem, Dominatoremque exhibent; jam vero hæc inter se conciliari debent; conciliantur autem apprime in Jesu Nazareno spectato duplici ejus statu ante et post resurrectionem, ante siquidem pauper et humilis, ærumnisque ac morti obnoxius fuit, postea vero gloriosus, institutor novi regni quod extenditur super universam terram, complectiturque gentes omnes quas sibi fide subegit. Hanc autem conciliationis rationem admittendam esse suadent 1° *veritas* utriusque generis vaticiniorum, quæ procul dubio subsistere debet; 2° *nexus causalis* qui constanter reperitur inter vaticinia, quæ Messiæ futuram passionem et ignominiam, et vaticinia quæ ejusdem Messiæ gloriam portendunt; e. g. in Ps. 109, 7. dicitur: *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput;* Is. 53, 20. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum et voluntas Domini in manu ejus dirigetur*, et ita porro. 3° *Epochæ* determinatæ adventus Messiæ, quæ omnes desinunt in Urbis ac Templi excidium, nisi admitteretur expositio christianorum, elapsæ omnes jamdiu essent, quin tamen Messias advenerit, complectaque fuerint quæ intra illud spatium adimpleri debebant. 4° Dei gloria quæ profecto longe melius elucet in spirituali regno, quam in terreno, in divitiis gratiæ quam in divitiis temporalibus et carnalibus. Quæ cum ita se habeant, evidenter patet non pro libito confictam christiano-

rum expositionem esse, verum realitate ac veritate factorum, et vaticiniorum comprobatam.

154. Ad 3m, vel *N.* vel *D.* Id est, sub illis symbolis futura prænuntiatur gloria spiritualis promissi Messiæ, et quidem uti fructus voluntariæ ejusdem passionis et humiliationis, juxta dicta, *C.*; alio sensu, *N.* Nunc addimus falsum præterea esse quod adversarii adjiciunt, vaticinia, quæ prænuntiant humilem et afflictam Messiæ conditionem, pauca esse, nec nisi obiter reperiri; pleni siquidem sunt horum vaticiniorum Psalmi Davidici, plena prophetarum oracula, ut cuilibet ea percurrenti facile patebit. Hinc nonnulli Judæi veriti non sunt horum vaticiniorum numero ac perspicuitate perculsi, contra constantem antiquæ synagogæ traditionem, duplicem distinguere Messiam, alterum patientem, scilicet filium Joseph, alterum gloriosum, nempe filium David.

155. Ad 4m, *D.* Quamdiu et ipsi carnales fuerunt et communi illius ætatis anticipato judicio abrepti, *C.*; postea vero, quando scilicet cognoverunt mysterium sublimissimum Crucis, *N.*

156. Ad 5m, *D.* In sententia rationalistarum seu incredulorum, *C.*; juxta rei veritatem, *N.* Nam apostoli, vix accepto Spiritu S. quo illustrati sunt, illico cœperunt Jesum crucifixum prædicare, in Cruce Jesu omnem constituerunt gloriam suam, cujus crucis et ipsi participes effecti sunt. Si proposuerunt Christi mortem uti sacrificium expiatorium, ideo est, quia luculenter id prædictum fuerat a prophetis omnibus, non autem ut honori consulerent magistri, cui satis per gloriosam ejus a mortuis resurrectionem fuerat consultum. Cæterum contra nativum sensum vaticinium Isaiæ illos exposuisse, assertio est digna rationalistarum, qui contra expressam Christi ipsius interpretationem Luc. 22, 37. Isaiam ad metaphoram et ad prosopopœiam trahunt. Prætermissis porro aliis animadversionibus circa absurdam hanc et violentam interpretationem, mirum est protrahi metaphoram ac prosopopœiam per sex fere capita, quin ullum illius indicium præbeatur, quod nec adversarios ipsos fugit.

PROPOSITIO II.

Judicium in causa Christi Jesu latum, fuit iniquum in se, illegale in formis judiciariis, sævum in executione, novumque suppeditat divinæ Christi missionis ac Messianæ ejus dignitatis argumentum.

157. Impetit hæc propositio incredulo-judæum Salvador, qui vestigiis Orobii insistens tria constituit in sua *Hist. institut. Moysis* tom. 2. lib. 4. cap. 3., *primo* judicium in Christum latum æquissimum in se fuisse, eo quod judices Jesu ipsi applicaverint articulos Deut. 4, 15. 13, 1. et 18, 20.; *secundo* sententiam in Christum fuisse prolatam juxta formas judiciarias tunc vigentes; *tertio* Judæos, præsertim vero principes, seniores ac sacerdotes immunes omnino esse ab omni sævitia cui Christus obnoxius fuit, quæ in solos ministros refundi debet. His vero tria pariter nos contradictoria opponimus, ac 1° allegatos articulos Jesum non afficere; 2° neglectas imo ac proculcatas fuisse formas omnes judiciarias vigentes in Christi judicio; 3° Judæorum proceres ac sacerdotes primariam causam extitisse sævitiæ quam Jesus passus est. Quæ si ostenderimus, non modo refellimus adversarium nostrum, verum etiam novum argumentum eruimus ad vindicandam Christo Messianam dignitatem. Sic porro ex ordine rem conficimus.

158. Ac primo inique prorsus illos Deuteronomii articulos Christo Jesu fuisse applicatos exinde constat, quod ejusmodi articulis morti addicatur qui populum vel ad idololatriam vel ad polytheismum inducere adnisus fuerit, etenim Deut. 4. legitur: *Non vidistis*

aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis : Cap. autem 13. dicitur : *Si surrexerit in medio tui prophetes.... et dixerit tibi : eamus et sequamur deos alienos, quos ignoras, et serviamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris... propheta autem ille..... interficietur, quia locutus est, ut vos averteret a Domino Deo vestro.* Demum cap. 18. *Propheta, qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.* Atqui tantum abest, ut Christus Jesus populum adnisus fuerit aut ad idololatriam, aut ad polytheismum inducere, ut utrique bellum perpetuum indixerit, atque ad utrumque evertendum se missum perhibuerit, et ex nomine suo ad id perficiendum in universum orbem miserit discipulos suos.

159. Sane 1° Constanter Jesus se missum profitetur a Deo Abraham, Isaac et Jacob; monotheismum ut fundamentum jecit doctrinæ suæ Matth. 23, 9. Marc. 10, 18. Jo. 4, 24. et in compendium doctrinam suam circa hunc articulum redegit in oratione quam ad Patrem suum fudit Jo. 17, 3. dicens : *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum*, quibus et unitatem Dei adstruit, et omnes deos falsos ac vana gentium idola excludit.

160. Quod si Jesus se ipsum Filium Dei prædicavit, non ideo multiplicavit divinitatem, quin potius se ipsum *unum* dixit cum Patre, seu ejusdem naturæ ac substantiæ cum Patre, adeoque se quidem uti personam distinctam a Patre exhibet, ejusdem tamen divinitatis cum Patre. Pluralitatem autem personarum non officere singularitati naturæ divinæ docet christiana religio, et nos suo loco ostendimus. Libri ipsi Veteris Testamenti non uno in loco apertissime eamdem in uno Deo pluralitatem prædicant personarum; neque hoc latuit ipsos antiquiores Hebræos, ut constat ex arcana *Kabbalæ* seu *traditionis* doctrina, et ex libro *Sohar* aliisque certissimis documentis. Nihil igitur hac in parte novi intulit Christus in mundum, si excipias ejus applicationem ad se ipsum, quod innumeris miraculis et vaticiniis jure se id facere demonstravit. Hæc expendere debuissent pharisæi ac sacerdotes, antequam Jesu applicarent articulos Deuteronomii, qui profecto nihil habebant commune cum Jesu. Proinde merito inferimus iniquum ejusmodi judicium in eum fuisse.

161. Illegale præterea in formis judiciariis vigentibus idem extitisse judicium evincimus ex adversario ipso; etenim Salvador op. cit. lib. 4. cap. 2. septem recenset ejusmodi formas, ac 1° tribus opus fuisse tribunalibus quæ in reum præsumptum inquirerent; 2° hunc præsumptum reum nulli esse subjiciendum subdolæ interrogationi, ne arma contra se præberet; ac probitatem expendendam testium esse; 3° accusato facultatem faciendam esse se defendendi; 4° esse differendam sententiæ executionem in diem insequentem, imo usque in diem tertium; 5° suffragiorum pluralitate opus esse ad rei condemnationem; 6° comitatum duorum magistratuum usque ad supplicii locum, ut si quid per viam offerretur, quod reo faveret retractari sententia posset; 7° demum adigendum reum ad confessionem criminis.

162. Jam vero formas istas non solum neglectas, sed prorsus proculcatas fuisse in Jesu judicio evangelica historia, quam basin suarum probationum adversarius assumit, evidenter ostendit. Etenim ex ea liquet 1° pharisæos invidia permotos fuisse, non religionis causa ad eum perdendum Matth. 27, 18. et alibi; 2° machinatos fuisse eidem mortem et quidem *dolo* longe antequam comprehenderetur Matth. 12, 14. 26, 4. Marc. 3, 6. Luc.

6, 11. et alibi; 3° plures eidem structas fuisse insidias ut eum caperent in sermone et accusarent, Matth. 22, 15. 23, 34. Marc. 12, 13. et alibi; 4° in conciliabulis ad hoc constitutis communi consilio ejus mortem decrevisse, Matth. 26, 3. 4. Jo. 11, 47. seqq.; 5° pecunia ejus discipulum corrupisse ut eum proderet, Matt. 26, 15. et alibi; 6° vix Jesu capto, consuluisse inter se sacerdotes et seniores circa modum, quo eum possent morti addicere, Matth. 27, 1. Præterea 7° eosdem fuisse judices et accusatores, hostes nempe ejus acerrimos, Jo. 18, 15. seqq.; 8° omnia tumultuarie, paucarum scilicet horarum spatio, gesta fuisse, nempe captum, accusatum, judicatum, cruci affixum, neque ob delictum religiosum, sed ob crimen politicum sine testibus, renuente Præside, cui vim per tumultum et incussum timorem intulerunt. Hæ ne fuerunt formæ judiciales a Salvador enumeratæ? Judicet vel adversarius ipse.

165. Sævum denique Jesu judicium in executione ex parte ipsorum procerum fuisse luculenter patet 1° ex eo quod nulla summo sacerdoti ac reliquis adstantibus cura fuerit de alapa Jesu inflicta dum ejus causa agitaretur Jo. 18, 22. seqq.; 2° ex eo quod totam noctem illum dimiserint ministrorum insolentiæ ac voluntati, quibus cum probe perspectus animus dominorum suorum esset, nihil omiserunt quo eum affligerent eique insultarent; secus ac leges ferrent, Luc. 22, 63. seqq.; 3° ex eo quod vel ipsi Pontifices supplicium crucis a Præside expetierint Jo. 19, 6, 15; tum 4° ex eo quod principes sacerdotum cum scribis ac senioribus Jesu jam cruci affixo barbare omnino illuserint, amarissime eum irriserint, insultaverint, blasphemaverint, Matth. 27, 41. Luc. 23, 35. Non igitur ex militum solum ac ministrorum licentia, sed ex procerum, seniorum ac sacerdotum maligno animo repeti ea debet inaudita crudelitas qua in patientem ac morientem Jesum sævitum inhumaniter est.

164. Quibus constitutis ac demonstratis, pronum jam est inferre novum exinde argumentum pro divina Christi Jesu ac Messiana ipsius dignitate. Sic enim adamussim impleta sunt tum quæ veteres prædixere vates de violenta et crudeli ex parte populi sui subeunda morte a promisso Messia, ut Ps. 21, 17. toto Psalmo 68. Dan. 9, 26. Zachar. 12, 10., tum quæ Jesus ipse adjuncta omnia mortis suæ prænuntiaverat Matth. 16, 21. seqq. 17, 21, 22. 20, 18. Marc. 9, 30. 10, 33. Luc. 9, 44. 18, 31. Adeoque, quod consequens est, reprobatio judaicæ gentis, dispersio, ejusque miseranda conditio post XVIII. sæcula adhuc perdurans, in pœnam acciderunt repudiati Messiæ et in eam propterea sanguis recidit interfecti Salvatoris, prout dire in se illum imprecata est.

DIFFICULTATES.

165. I. Obj. Jure merito in Jesum animadversum est uti reum criminis religiosi; 1° siquidem ipse de se tanquam de Deo locutus est; jam vero Judæorum lex morti eum addicebat qui novitatem circa hunc articulum machinatus esset; sane offensi Judæi sunt quod Jo. 6, 41. de se diceret: *Quia de cœlo descendi*; et cum iterum ib. 10, 30. 33. dixisset: *Ego et Pater unum sumus, sustulerunt lapides Judæi, ut lapidarent eum,* adjicientes: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.* 2° Porro si se ipsum Jesus prophetam exhibuisset, seu depravatorum morum censorem, omnes eum suspexissent, prout jus publicum ferebat, ast cum hos fines transilivisset, ideo morti adjudicatus est ex Legis præscripto. Ergo.

166. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Jesus de se tanquam de Deo, seu verius, tanquam de Filio Dei locutus est, nihil detrahens Dei unitati,

C.; illi detrahens, *N.* Scopus Christi Jesu fuit divinam missionem suam comprobare, quod reipsa effecit per omnia credibilitatis motiva, præcipue vero per miracula. Qua constituta, reliquum erat ipsi auscultare; cum igitur Jesus se veluti Filium Dei, utique natura, prædicaret, ac simul dogma inculcaret monotheismi, si quam Judæi difficultatem in arcana hac doctrina invenirent, nodi ab eo solutionem petere debuissent, non autem velut blasphemum traducere. Hoc autem prætermiserunt, ideo impegerunt, ac rei effecti sunt. Eo vel magis quod, uti animadvertimus, in V. T. sæpius divinitas Messiæ aperte enuntiata sit, et exhibeatur uti Dei Filius a Patre genitus ab æternitate, e. g. Ps. 2, 7. Ps. 109, 3. Mich. 5, 2. Is. 9, 6. et alibi passim.

167. Ad 2m, *Tr.* vel *N.* Antiqui vates se ipsos tanquam prophetas solum exhibuerunt ac depravatorum morum censores; attamen Judæi eos ingenti furore persecuti sunt; etenim Jerem. 2. 30. legitur: *Devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator,* adeo ut vere exprobrare Stephanus eis potuerit. Act. 7, 52. *Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis.* Sane universa evangelica historia testatur pharisæos, ac sacerdotes cum senioribus in Christum insurrexisse eo quod depravatos ipsorum mores insectaretur. Quid igitur nobis obtrudit Salvador publicum jus? Veritas redarguens semper odium parit.

168. II. Obj. Saltem ut in perturbatorem publicæ quietis Judæi in Jesum insurgere potuerunt ac pœnæ subjicere. Ipse enim 1° dissensiones in populo serebat Jo. 7, 43. Luc. 23, 5., ac 2° plures perditæ vitæ homines ad suam admittebat sequelam, ut ad bonam quidem frugem eos revocaret, hi tamen timores ingerebant concilio nationali Matth. 9, 10. Marc. 2, 15. Luc. 15, 1. Augebantur 3° ejusmodi timores ex concionibus suis ac declamationibus, anathematibusque in divites Matth. 23, 13. seqq.; 4° in ejusmodi rerum adjunctis concilium deliberat; nonnulli censent eum uti insanum spectandum Jo. 10, 20., alii ut seducentem turbas Jo. 7, 12. Caiphas pro munere suo deliberat bonum totius societatis unius individui bono esse præferendum, quare se ipsum ejus accusatorem constituit Jo. 11, 47-50. Huic tamen *judicio comprehensionis,* 5° aliud præcesserat *admonitionis.* Luc. 20. 1. seqq. Jo. 7, 38. Matth. 21, 21. eo quod sibi arrogaret auctoritatem juri communi contrariam. 6° Duplicis idcirco criminis Jesus incusatus est, religiosi ac politici, et ob utrumque damnatus. Ergo.

169. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *N.* Sed cum Christus cœlestem plane doctrinam traderet eamque communiret uti divinam prodigiis omnigenis, cumque perspectum odium esset quo in eum ferebantur pharisæi ac principes sacerdotum, quorum hypocrisim detegebat, ideo factum est ut turbæ diversum ferrent de Jesu judicium, et hi quidem bonum, prophetam, thaumaturgum dicerent, hi vero malum, seductorem, novatorem existimarent; ast diversitas hæc sentiendi circa Christi personam nullum effectum politicum turbationis et agitationis, unde timores exsurgere possent, producebat; uti liquet ex allegato ipso Joannis textu.

170. Ad 2m, *Neg.* ejusmodi homines timorem ingerere potuisse, de qua re nullum apparet in tota historia evangelica vestigium. Recipiebantur enim a Christo uti a patre perditi filii, a pastore oves errantes, a medico infirmi. Nonnisi tumidi pharisæi ægre Christi mitem erga peccatores agendi rationem ferebant, quia falsa justitia, quam ipsi affectabant, dura et immitis est.

171. Ad 3m, *Neg.* Nec enim in divites, sed in scribas et pharisæos multiplicia *væ* Matth. 23, 13. Christus protulit, eo quod plebis favore abutentes retraherent homines a salutis via, interdum quidem et in divites insurrexit sed avaros; divites enim in se spectatos comites semper excepit et fovit. Longe acrius invexerunt antiqui prophetæ in eosdem divites duros ac avaros, ut patet ex Is. 5, 8. 32, 9. Jerem. 15, 13. Amos 6, 1. et alibi passim. Itaque non *conditionem* sed *mores* divitum perstrinxit Christus, uti *censor depravatorum morum* ad normam publici juris, ut loquitur adversarius.

172. Ad 4m, *Neg.* universam texturam mendaciorum, quam Salvador orditus est, ut suis patrocinaretur. Etenim 1° falsum est deliberasse concilium in illis adjunctis, sed deliberavit ob excitationem Lazari, ob quam multi credebant in Jesum; 2° falsum est in concilio nonnullos Jesum ut insanum traduxisse aut seducentem turbas, de quibus actum in concilio illo non est; 3° falsum est Caipham his de causis se accusatorem Jesu constituisse, sed cum diceretur in concilio: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem*, Caiphas confirmavit hoc assertum, deditque consilium de interficiendo Jesu, *ne tota gens pereat*, in quo nesciens et contra mentem suam vaticinium edidit, sed sensu plane contrario, ut eventus probavit, et prout passim contingere solet pseudopoliticis.

173. Ad 5m, *Neg.* Duo siquidem hæc judicia *comprehensionis* et *admonitionis* duo somnia sunt patrocinatoris nostri, de quibus nihil occurrit in Evangeliis. Judicium quod adversarius vocat *comprehensionis* fuit conspiratio, ut vidimus, et deliberatio perdendi Christum et quidem *dolo*, uti habetur Matth. 26, 4. Marc. 14, 1. ob multitudinem miraculorum, quæ ab ipso patrabantur; judicium vero quod vocat *admonitionis*, non fuit nisi disceptatio excitata a principibus sacerdotum et senioribus circa doctrinam et missionem Jesu, quos ipse ad silentium redegit, proposita quæstione de baptismo Joannis Baptistæ. Quæ vero attexuit adversarius ex Jo. 7, 38. Matth. 21, 21. nihil habent commune cum judicio *admonitionis*, sed sermo in iis est de fide, et de credentibus in Jesum.

174. Ad 6m, *D.* Accusatus de duplici crimine est, sed sine fundamento et probationibus, et damnatus sub utrinsque criminis prætextu, *C.*; convictus et jure damnatus ob utrumque vel alterutrum crimen, *N.* Nunquam sibi constiterunt accusatores Christi, qui modo eum de religioso crimine incusarunt, modo de politico; et rursus hoc omisso, ad primum pervicaciori mente rediere, ut constat ex Jo. c. 18. et 19. Ast crimen religiosum nihili fecit Pilatus qui Jesum a crimine politico iterum iterumque absolvit, eo quod de eo non posset constare; nec nisi victus clamoribus ac minis multitudinis, tandem invitus cessit eorum voluntati. Hac ratione et innocentia Christi, et malitia æmulorum suorum, Deo ita providente, clarissima in luce positæ sunt.

175. III. Obj. 1° Ratione habita personarum, sacerdotum videlicet et seniorum, ordinis quem in processu iidem tenuerunt, et causæ ob quam Jesus morti addictus est, fieri nequit ut ironice atque ad irridendum prolata illa verba censeamus: *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere: si Rex Israel est, descendat nunc de cruce et credimus ei* (Matth. 27, 42.). 2° Miraculum tunc fuisset decisivum. 3° Non Judæi sed vaticinia ipsius Jesu ipsum interfecerunt; nam si Judæi non interfecissent, falsa ejus vaticinia reddidissent, adeoque fuissent Deicidæ; quemadmodum et interficiendo fuere Deicidæ. Ergo.

176. Resp. Ad 1m, imo vero, ratione personarum et adjunctorum habita,

luculentissime patet ad insultandum ac irridendum morientem Jesum adducta verba prolata fuisse. Erant enim sacerdotes et seniores acerrimi ejus hostes et æmuli, invidia et impotenti odio acti, qui vias omnes ad mortem ipsi inferendam pertentaverant, nunc vero voti compotes facti, barbare omnino canebant triumphum. Sane ex evangelistis novimus etiam qua ratione ea verba proferrent, scilicet *moventes capitia sua, et dicentes ad alterutrum cum scribis; alios salvos fecit*, etc. (Marc. 15, 29, 31. Luc. 23, 35. Matth. 27, 39-41.). Nec advertebant se ad litteram vaticinia complere ea ipsa proferentes quæ David Ps. 21, 8. 9, prænuntiaverat.

177. Ad 2m, Resp. 1° *Tr*. Quos enim non tetigerant tot alia miracula, quorum ipsimet spectatores fuere, nec miraculum mortis tempore patratum commovisset. Quid agas cum hominibus in malitia obfirmatis? Resp. 2° neque hæc miracula hora illa defuisse; talia fuere veli scissio a summo usque deorsum, tenebræ, terræ concussio, Matth. 27, 45-51. seqq. Marc. 15, 33-38. Luc. 23, 44. præcipue vero gloriosa Jesu a mortuis resurrectio; quin tamen illis permoti fuerint excæcati sacerdotes et pharisæi.

178. Ad 3m, Resp. argutiolam objectam veram scurrilitatem esse indignamque gravitate argumenti de quo agitur. Ordine ac ratione, seu logice, prævisio futurorum liberorum posterior est deliberatione a qua pendet, nisi enim libera deliberatio præcessisset, ea futura nec prævisa, nec prænuntiata fuisset.

CONCLUSIO.

179. Ut in synopticam veluti tabulam revocemus hactenus fuse discussa, colligimus: 1° Ab ipsius mundi primordiis promissum a Deo Liberatorem, seu Salvatorem ac Messiam fuisse; iteratam eamdem promissionem patriarchis fuisse, imo labentibus jugiter sæculis, et ad præfinitum diem adventantibus, illustriora edita vaticinia; fidem hanc atque expectationem propagatam apud omnes gentes, præcipue vero in sua integritate viguisse et conservatam esse apud Israeliticam gentem. 2° Promissi Messiæ adventus epocham fixam ratamque, prænuntiatos characteres, officia et munia; adeoque nonnisi unicum esse, cujus adventus retardari non potuit. 3° Colligimus jamdiu elapsas esse epochas omnes adventus promissi et expectati Messiæ; munia insuper ac officia completa esse Messiæ ejusdem, adeo ut spes omnis ablata sit illum in posterum præstolandi. Colligimus 4° denique hunc alium non esse, nec esse posse nisi unum Jesum Nazarenum, qui et ea præcise ætate apparuit, quæ designata erat ab antiquis vaticiniis, a quo adimpleta munia omnia sunt Messiana quoad vocationem gentium, abolitionem veteris fœderis, novique suffectionem, repudiationem synagogæ. Ipse solus illos characteres personales ac notas præ se tulit quibus Messias a prophetis præsigniticatus est; originem siquidem a tribu Juda duxit et a familia David, ortus est ex Virgine matre in Bethleem terra Judæ; humilis fuit et pauper, doctor ac thaumaturgus, neci violentæ addictus, ac redivivus post triduum e sepulchro, gloriosus, novique regni theocratici, seu Ecclesiæ institutor, quæ per universum mundum illico dilatata est.

180. Cum vero pleraque vaticinia Messiana talia sint suapte natura, ut nonnisi semel compleri potuerint, cujusmodi sunt quæ addicta erant tempori, loco, characteribus personalibus; plane consequitur vana omnino spe judaicam gentem sibi illudere, quæ adhuc præstolatur venturum eum, qui jamdiu venit. Cum enim stantibus adhuc Urbe ac Templo venire deberet Messias, cum hæc solo æquata sint, jam patet fieri haud posse, ut venturus adhuc sit. Sed præterea cum census

tribuum ac familiarum omnino perierint, cum omnes de stirpe Davidica progeniti ablati sint, nunquam poterunt ostendere Judæi quempiam esse promissum Messiam.

181. Ex his non solum confunduntur Judæi, sed increduli pariter arguuntur, dum non agnoscunt in admirabili hac factorum serie argumentum ineluctabile divinæ ac supernaturalis revelationis. Divina enim prorsus providentia elucet in populi judaici fatis tum ante tum post Messiæ a se repudiati adventum. Siquidem olim nunquam Deus destitit ab hac gente conservanda, colligenda, tutanda jugi, ut ita dicam, prodigiorum serie, et prophetarum missione; post dispersionem vero magnam, quæ contigit post repudiatum interfectumque Messiam, jam nullum amoris signum eidem exhibet post tot sæcula, ubique dispersæ, ubique invisæ, notam veluti in fronte gerenti occisi Messiæ; conservatur tamen, quia illius testimonium prodest gentibus ab infidelitate conversis aut convertendis, et quia cum gentium plenitudo ad Christi cognitionem pervenerit, tandem et ipsa Judæorum gens ad Christum convertetur, ad unum idemque ovile efficiendum sub unico pastore Christo ejusque in terris Vicario.

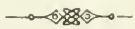

TRACTATUS

DE INCARNATIONE.

PARS POSTERIOR.

ADVERSUS HERETICOS.

182. Germana de Incarnatione doctrina melius erui non potest quam ab ejusdem definitione. Est igitur *incarnatio* ab antiquis *œconomia* etiam seu *dispensatio* nuncupata, *assumptio naturæ humanæ a Verbo divino facta in unitate personæ ad humanum genus redimendum.* Verbum hoc divinum homo factum *Christus* vocatur.

183. Ex hac definitione intelligimus ad plenam dominicæ Incarnationis adstruendam doctrinam opus esse ut vindicemus in Christo 1° naturam divinam; 2° naturam humanam; 3° unitionem, seu unionem ambarum naturarum in una divini Verbi persona; 4° integritatem utriusque naturæ post unionem; 5° utriusque proinde naturæ operationem ac voluntatem; 6° idiomatum communionem, theandricas actiones ex hypostatica conjunctione provenientes, adorationemque Christo debitam; 7° ejusdem titulos, munia et excellentiam; 8° meritum actionum Christi; 9° exhibitam denique ab eo satisfactionem pro peccatis nostris et redemptionem.

184. In his igitur singillatim constituendis ac vindicandis tota exinde versabitur tractatio nostra adversus antiquiores ac recentiores hæreticos, rationalistas et incredulos, qui nullis pepercerunt nisibus ad hæc catholica dogmata evertenda.

CAPUT I.

DE DIVINA CHRISTI NATURA.

185. Divinitatem Christi directe impugnarunt sociniani hæresim Photini, Theodoti ac Pauli Samosateni renovantes. Impietate rationalistæ socinianos superarunt; hi enim in Christo non agnoscunt nisi philosophum seu sapientem a divina Providentia excitatum ad hominum ætatis suæ mores rite informandos, prout excitati fuere Zoroaster, Confucius, Mahumedes.

186. Cum vero Verbi seu Filii Dei divinitatem ejusque cum Patre consubstantialem naturam abunde vindicaverimus in Tractatu *De Trinitate,* ad divinitatem idcirco Christi evincendam satis nobis erit ostendere Christum Jesum esse idem Dei Verbum humana carne indutum seu in assumpta humanitate. Hoc vero tum ex sacris Litteris tum ex perpetua constantique Ecclesiæ traditione ac doctrina efficiemus, adjicientes etiam probationes, quæ magis directe Christi adstruant divinitatem.

PROPOSITIO.

Vera ac proprie dicta divinitas seu natura divina in Christo Jesu agnoscenda est ac profitenda.

187. De fide propositio est, ut constat ex professione fidei in omnibus symbolis exhibita, et ex perpetua Ecclesiæ doctrina. Adjecimus autem: *Vera et proprie dicta divinitas,* ad ex-

cludendam impropriam ac late sumptam divinitatem, quam in Christo agnoscere sociniani non renuunt.

188. Ita vero enuntiatæ propositionis veritatem evincimus : Verbum de quo loquitur Joannes initio Evangelii sui, ut constat ex Tract. *De Trinitate*, verus Deus est, omnium rerum conditor, Patrique Deo coæternus; atqui hoc Evangelii initium : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*, ad alium referri nequit, nisi ad Christum; ergo ex Joanne vera et proprie dicta divinitas, seu natura divina in Christo est agnoscenda. Porro minor propositi argumenti nec ab adversariis ipsis in dubium revocatur, cum de hoc ipso Verbo scribat Evangelista v. 14. *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre.* Reipsa ideo magnificum illud exordium ab Evangelista præmissum est, ut lux affulgeret iis omnibus quæ in totius Evangelii decursu erat scripturus, quod scilicet Jesus e cœlo venerit, Filius Dei fuerit antequam mundus fieret, extiterit apud Patrem, ex Patre ac Deo processerit, quod ipse esset in cœlo dum loqueretur in terra, aliaque id genus multa, quæ, præmisso illo exordio, facile intelliguntur, eo sublato, totidem inextricabilia ænigmata fiunt nullo modo explicanda.

189. Insuper Christus verus Deus agnoscendus est si ipse sibi veram tribuit divinitatem ejusque attributa; si verba ipsius Judæi de vera intellexerunt divinitate; si denique scriptores omnes inspirati hujus articuli professionem veluti præcipuum fundamentum constituunt fidei a Jesu prædicatæ. Atqui ita est.

190. Sane Christus veram sibi tribuit divinitatem, 1° dum se *Filium Dei* toties vocavit, ut Jo. 3, 16. ubi de se ita loquitur : *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret : ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*; ac ita se vocat *Filium Dei et Unigenitum Dei*, ut unum se cum Patre suo dicat, uti Jo. 10, 30. *Ego et Pater unum sumus*; et unum cum Patre suo profitetur, *quia*, ut subdit ib. v. 38. *Pater in me est, et Ego in Patre;* adeoque sæpe inculcat, quod ipse a Deo venerit, de cœlo descenderit, processerit a Deo; sic Jo. 6, 51. *Ego sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi*; et ib. 16, 27. *Ego a Deo exivi*; et ibid. 8, 42. *Ego enim ex Deo processi.* 2° Hac de causa sibi tribuit *æternitatem* dicens Jo. 17, 5. *Clarifica me tu, Pater, apud temetipsum, claritate, quam habui, prius quam mundus esset, apud te;* et ibid. 8, 58. *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Tribuit *omnipotentiam*, ut Jo. 5, 19. *Quæcumque ille* (Pater) *fecerit, hæc et Filius similiter facit... Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat : sic et Filius, quos vult, vivificat.* Tribuit sibi scientiam comprehensivam ipsius Patris dicens Matth. 11, 27. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius.* Tribuit sibi cultum supremum dum templum sibi vindicat dicens ib. 21, 13. : *Domus mea domus orationis vocabitur.* 3° Exegit fidem in se tanquam in Filium Dei, ut Jo. 9, 35, seqq. *Tu credis in Filium Dei?* dixit cæco nato, cumque hic quæsiisset quisnam hic esset, respondit ei Jesus : *Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait : Credo, Domine, et procidens adoravit eum;* et ibid. 14, 1. dicebat apostolis suis : *Creditis in Deum et in me credite.* Exigit in se spem, dum promittit se facturum quidquid discipuli ejus a se petierint ibid. v. 13. *Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Exigit caritatem in se super omnia, ut Matth. 10, 37. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus;* et iterum Jo. 14, 21. *Qui habet mandata mea et servat ea, ille est, qui diligit me;* et v. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Et

hæc speciminis gratia, ex aliis pene innumeris, quæ afferri possent.

191. Judæos autem ac discipulos Christi ejus verba de divinitate proprie dicta intellexisse nullum dubium esse potest. Etenim in primis Judæi, hoc ipso quod verba Christi de vera divinitate intellexerint, sæpe eum uti blasphemum interficere voluerunt, ut Jo. 5, 18. *Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere : quia.... Patrem suum* (gr. ἴδιον *proprium*) *dicebat Deum, æqualem se faciens Deo*; et ib. 10, 33. *Responderunt Judæi : De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.* Cumque in concilio interrogatus esset Jesus, imo et adjuratus a summo sacerdote Marc. 14, 62. *Tu es Filius Dei?* Respondit : *Ego sum*; quod quidem responsum uti blasphemum tum summus sacerdos tum reliqui omnes adstantes habuerunt; ut enim legitur Matth. 26, 65. seqq. *Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens : Blasphemavit : quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam : quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt : Reus est mortis.* Hoc ipsum crimen Jesu objecerunt coram Pilato Jo. 19, 7. *Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Jam vero hic sermo profecto non est de appellatione improprie dicta Filii Dei, quam justis omnibus, imo et sibimetipsis Judæi tribuebant Jo. 8, 40. adeoque in vero et presso sensu, prout Judæi intellexerunt, Christus se Filium Dei professus est, alioquin eos debuisset ab hac persuasione retrahere, ne reos eos faceret injustæ necis; quo casu ipsemet Jesus eos in peccatum induxisset, quod impium vel cogitatu est. Demum nonne Orobius, ut vidimus, et Salvador æquitatem propugnant judicii in causa Christi, eo quod se vere Deum et Filium Dei fecerit? Judæi igitur et increduli socinianos impietatis arguunt.

192. Quod vero attinet ad Christi discipulos, eos veram semper in Christo divinitatem ex ejus doctrina agnovisse non minus evidens est; nam ut insistamus in apostolo Paulo, ipse in Epist. ad Hebr. 1. Christum ita vocat *Filium Dei*, ut *sit splendor Patris et figura substantiæ ejus portansque omnia verbo virtutis suæ*; et cap. 3. *Qui creavit omnia*; ac rursum 1, 10. eidem applicat illud Ps. 102. quæ manifeste de Deo solum dici possunt : *Et tu in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanebis... Tu autem ipse es et anni tui non deficient*, Rom. 8, 32. vocat Jesum Filium Dei *proprium*; Coloss. 1, 16. *Omnia per ipsum et in ipso creata sunt; et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.* 1. Timoth. 3, 16. *Deum* dicit *manifestatum in carne*; et Rom. 9, 5. *Deum benedictum in sæcula*; ad Tit. 2, 13. *Magnum Deum*; ad Philipp. 2, 6. de eodem scribit : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Eadem habent Petrus Ep. 1. c. 2, 3. S. Judas Epist. sua v. 4. et 5., S. Joannes 1. Epist. 1, 2. vocat Christum *vitam æternam quæ erat apud Patrem, Verbum vitæ, verum Deum.* Hinc Evangelistæ sua commentaria a testimonio aliquo divinitatis Christi exordiuntur. S. Matthæus cap. 1. 23. ei applicat vaticinium Isaiæ : *Ecce virgo concipiet... et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus*; c. 16. inducit Petrum profitentem divinitatem Christi illis verbis : *Tu es Christus Filius Dei vivi*, ob quam confessionem Petrus fundamentum Ecclesiæ designatus est; S. Marcus incipit : *Initium Evangelii J. C. Filii Dei*; S. Lucas inducit c. 1, 16. Angelum sic alloquentem Zachariam de filio illi nasciturο : *Multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum, et ipse præcedet illum* (Dominum Deum) *in spiritu et virtute Eliæ.* Post tantam itaque argumento-

rum seriem concludere jam liceat cum S. Hilario *De Trin.* lib. 7. n. 9. *Deum igitur Dominum nostrum Jesum Christum his modis novimus, nomine, nativitate, natura, potestate, professione;* quibus ea omnia complexus est quæ hactenus evolvimus. Tum etiam exinde inferimus : aut Christus verus Deus est, seu in ipso vera et proprie dicta divinitas est agnoscenda, aut totus christianismus non est nisi vana chimæra; nec nisi uti schola ad summum philosophica spectari posset, in qua ethices principia evoluta essent, sed ejusmodi erroribus, imo et ipso idololatrico cultu deturpata, ut jure merito despici deberet. Attamen sociniani, rationalistæ, protestantes universim hunc fidei articulum evertunt totius religionis christianæ fundamentum; et hi sunt qui disseminare profitentur *verbum Dei purum* in Bibliis quæ ubique diffundunt, imo projiciunt!

193. Hic adjicere possemus documenta omnigena quibus constat hanc fidei doctrinam constanter a christianæ rei primordiis usque ad nos in Ecclesia catholica viguisse; verum cum hæc jamdiu evolverimus in Tract. *De Trinitate*, ubi egimus de Divinitate Verbi, ne actum agere videamur, cum ea huc pariter referantur, ab iis propterea hic iterandis supersedemus, cum illinc peti possint.

DIFFICULTATES.

194. I. Obj. 1° Ideo Christo Dei nomen, proprietates et cultus in Scripturis tribuuntur, quia utpote Dei legatus, Dei ipsius personam sustinuit; quæcumque idcirco Dei sunt de se et ipse prædicavit, ac prædicarunt scriptores hagiographi. 2° Sane licuit Angelo in V. T. sibi vindicare Dei nomen, proprietates, et cultum dicens Moysi Exod. 3, 5. seqq. *Ego sum Deus Patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob... Ego sum qui sum... solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo stas, terra sancta est;* a fortiori eadem sibi vindicare Christus potuit, qui longe sublimiori inter homines pro Deo legatione fungebatur, quamvis reipsa Deus non esset. Ergo.

195. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim 1° nunquam Christus ut merum Dei legatum se exhibuit; 2° se constanter distinguit a Patre a quo et genitus et missus est; 3° quamvis divinam naturam cum divinis attributis sibi adscribat, hæc tamen omnia a Patre sibi communicata ab æterno prædicat; 4° ea et ipse de se, et inde de eo docent scriptores sacri, quæ non sine impietate Patri, soli nempe personæ divinæ in socinianorum hypothesi, tribui possent, et nihilominus Christi Jesu divinitatem mirifice adstruunt; ex. gr. quod ipse genitus sit a Patre, sit unigenitus Patris, in sinu Patris, exierit a Deo, processerit a Deo, unum sit cum Patre suo, æqualis Patri; quod descenderit e cœlo, et cum in forma Dei esset, acceperit formam servi, et in hac obediverit, passus et mortuus sit, aliaque ejusmodi.

196. Ad 2m, Resp. 1° *Tr.* Siquidem antiquissimi Patres Græci atque Latini usque ad S. Augustinum uno consensu tradunt nomine Angeli *Jehova* aut *fœderis* ipsum Dei Filium significari, qui antiquis patriarchis, ac Moysi apparuit. Quo admisso, quin ex objectis locis aliqua oriatur difficultas, thesis nostra potius mirifice confirmatur.

197. Resp. 2° *Neg. paritatem.* Dato enim, quod vere Angelus Dei nomine locutus Moysi sit, sibique propterea uti legato Dei nomen et attributa vindicaverit, nihil exinde contra nos conficitur, quia ea non occurrunt in Angelo illo adjuncta, ac locutiones quæ occurrunt in Christo, uti ex dictis patet.

198. II. Obj. Scriptura ipsa causas patefacit ob quas Christus Filius Dei nuncupatus fuerit; ac 1° ratione *admirabilis suæ conceptionis.* Nam Angelus alloquens B. Virginem Luc. 1, 35. *Spiritus Sanctus*, inquit, *superveniet*

in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei; quo sensu etiam Adam, Luc. 3, 38. *filius Dei* dicitur, eo quod Patrem terrenum non habuerit; sane Angelus non dixit *erit*, sed *vocabitur* Filius Dei. 2° Ratione *resurrectionis ex mortuis*, ut declarat Apostolus Act. 13, 33. dicens eam prædictam fuisse illis verbis Psalmi secundi: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*; nec non in Epist. ad Rom. 1, 3. 4. scribens: *De filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem; qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum J. C. D. N.* 3° Ratione *missionis* ac *sanctificationis* suæ, prout declarat ipse Christus Jo. 10. ubi cum blasphemiæ accusaretur a Judæis eo quod se filium Dei dixerit, respondit: *Nonne scriptum est in lege vestra: Quia ego dixi: dii estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est; et non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas; quia dixi, Filius Dei sum?* Ergo non alia de causa Christus *Filii Dei* denominationem sibi tribuit, quam tributa fuerit justis, prophetis ac judicibus in V. Lege, quamvis peculiari ratione sibi eam vindicet præ illis ob missionem nobiliorem quam adeptus est. Porro si natura filius Dei esset Christus, eam hoc in loco silentio non præteriisset. Ergo.

199. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Si particula *ideoque* sit causalis, *Tr.* Si sit *explicativa*, *N.* Transmisimus vero primum distinctionis membrum, quia etiam in hypothesi quod ea particula causalis sit, non sequitur quod contendunt adversarii, admirabilem scilicet conceptionem Christi causam esse denominationis filii Dei, cum possit causam exprimere quare sic Christus concipiendus fuerit, nempe quod sit natura filius Dei. Hoc ipsum autem melius apparet si cum omnibus interpretibus particula *ideoque* dicatur *explicativa*, quatenus scilicet Angelus exponit rationem ob quam Spiritus Sancti virtute in Virgine esset concipiendus Christus. Jam enim Angelus aperte alludens ad vaticinium Isaiæ, capp. 7. et 9. cujus verba usurpat, dixerat: *Ecce concipies in utero et paries filium. Hic erit magnus et filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis*, nempe annuntiat eam esse concepturam et parituram *Emmanuelem*, qui vocandus erat *admirabilis, Deus, fortis, Pater futuri sæculi*, etc., seu filium Dei; cum vero B. Virgo interrogasset de modo quo hæc fierint, respondit Angelus objectis verbis: *Spiritus Sanctus*, etc., demum rediens ad id quod prius proposuerat adjecit; *ideoque quod nascetur ex te Sanctum vocabitur filius Dei*, seu hæc est ratio ob quam sic debet concipi et nasci Dei filius humana carne indutus. Alioquin a sublimi illa idea filii Dei concipiendi, abduxisset in exilem illam, quod hic concipiendi modus sit unica ratio ob quam hic esset appellandus *filius Dei*.

200. Neque obstat verbum *vocabitur* quo usus est Angelus, cum nemo ignoret vocem istam penes Hebræos idem valere ac *esse*, ut loquendi usus ostendit. Eodem enim sensu hoc verbum occurrit Is. 1, 26. 4, 3. Nobis hic satis sit afferre exemplum ex Jacobo c. 2, 23. ubi de Abraham scribit: *Et amicus Dei appellatus est;* Judith vero cap. 8, 22. de eodem patriarcha dicitur: *Et amicus Dei effectus est*. Nec pariter obstat quod ponatur in futuro, *vocabitur*, sermo enim est de *Deo-homine*, qui uti talis nondum conceptus erat.

201. Falsum porro est, quod dicitur de Adam, a Luca c. 3. *Filio Dei* nuncupato; solum scribit Evangelista: *qui fuit Dei*, id est, non ab alio genitus, sed a Deo creatus.

202. Ad 2m, *Neg.* Neque enim col-

ligit Apostolus in duobus objectis locis Christum ideo dici filium Dei, quia excitatus a mortuis et sacerdos constitutus, sed e converso ex eo quod fuerit filius Dei colligit debitam ei fuisse et resurrectionem et sacerdotium, cum utriusque fundamentum sit *filiatio*, ut ita dicam, naturalis divina Christi. Hinc verba Psalmi priora : *Filius meus es tu*, sejungi debent ab insequentibus : *Ego hodie genui te*, id est, quia *filius meus es tu*, ideo hodie *suscitavi te*, quia resurrectio in Scripturis consideratur veluti nova generatio; alioquin ex iisdem Psalmi verbis idem Apostolus Hebr. 1, 5. non intulisset Christi excellentiam super Angelos scribens : *Cui enim dixit aliquando Angelorum : Filius meus es tu : Ego hodie genui te?* In Epistola vero ad Rom., juxta vim græci textus, resurrectio et effusio Spiritus Sancti sunt declaratoria divinæ Christi naturæ, per ea siquidem agnitus est Christus verus filius Dei; juxta Vulgatam lectionem latinam, referuntur verba Apostoli ad humanitatem Christi quæ prædestinata est ad unionem hypostaticam cum Dei Verbo, et unio hæc causa extitit resurrectionis et effusionis Spiritus Sancti. Utra admittatur lectio et interpretatio, omnis eliminatur difficultas.

203. Ad 3m, *Neg.* Christus enim missionem et sanctificationem seu destinationem ad munus Messianum explendum attulit ad amovendum a se blasphemiæ crimen, eo quod se dixerit *filium Dei*, argumentum instituendo ad hominem a minori ad majus. Hoc porro crimine amoto, pergit ostendendo se reipsa verum filium Dei esse, dicens : *Ego in Patre, et Pater in me est* : quod ut evincat provocat Judæos ad opera sua, dicens : *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre.* Quod cum probe intellexissent Judæi, multo magis quærebant ipsum lapidare. Patefecit proinde hoc in loco Christus, imo et inculcavit se vere naturalem filium Dei esse; tantum abest, ut silentio præterierit.

204. I. Inst. Apostolus 1. Cor. 15, 24. de Christo scribit : *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri... Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.* 1° Christo igitur regnum suum tradet Patri, eo pacto, inquit Crellius, quo dux potestatem sibi concessam, bello confecto, regi tradit; 2° subjicietur et ipse aliquando Patri, qui subjecit ei omnia. Non est ergo Deus summus.

205. Resp. *Neg.* primam illationem; neque enim Christus juxta Apostolum resignabit regnum suum Deo, ut belli dux imperium sibi traditum, bello confecto, resignat regi suo, sed tradet regnum ut Filius Patri suo cum quo et cum Spiritu Sancto unum habet imperium; aloquin regnum Christi finem haberet, secus ac Angelus dixerit B. Virgini, Luc. 1, 33. *Et regni ejus non erit finis;* quod ibidem exprimit Apostolus scribens : *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus*, cum hi devicti fuerint, multo magis regnabit.

206. *Neg.* alteram illationem, siquidem non in propria persona Christus subjiciendus erit Patri ex Apostolo, sed ut caput Ecclesiæ cum integro corpore mystico, completo scilicet electorum numero. Alioquin nunc subjectus non esset Patri, quod nemo dicet; itaque subjicietur cum corpore suo mystico; cum hic sit unicus sensus qui admitti possit.

207. II. Inst. Ex eodem Apostolo Hebr. 1, 4. seqq., quidquid Christus habet, ei essentiale non est, sed communicatum habet a Patre, seu a Deo summo. Cum enim præmisisset, Christum, omnibus peractis, consedisse ad dexteram Dei in excelsis, subdit :

Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu: Ego hodie genui te? Et rursum: *Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium?* Ex his porro habemus 1° comparationem inter Angelos et Christum; esset autem comparatio inter disparata, si Christus naturalis filius Dei esset; 2° *effectum* meliorem Angelis quatenus nomen excellentius præ illis *hæreditavit:* quod vero hæreditate obtinetur non est naturale, neque generatione proprium; 3° idque in futuro enuntiatum per illa verba: *Ego ero illi in Patrem*, etc. et quidem in typo, qui præcesserat, scilicet in Salomone, de quo litterali sensu hæc dicta sunt a Nathan 2. Reg. 7, 24. Salomon autem non potuit typus esse Christi quoad æternam generationem. 4° Nec obest ibidem dici: *per quem, fecit et sæcula:* illud enim *per quem*, uti animadvertit Grotius, exprimit causam finalem, quasi diceret: *propter quem* juxta opinionem Hebræorum, quod omnia facta fuerint in gratiam Messiæ. 5° Proinde ibid. Apostolus vocat Christum *splendorem gloriæ et figuram* (*characterem*) *substantiæ Dei*, ut alibi eum vocaverat *imaginem Dei invisibilis;* jam vero splendor, seu ille in quo refulget Dei gloria, et imago Dei nequit ejusdem numero substantiæ cum illo esse, alioquin sui ipsius splendor et imago foret. Ergo.

208. Resp. *D. A.* In natura humana, *C.;* in natura divina, vel *N.* vel *subd.;* per æternam generationem, *C.;* secus, *N.*

209. Ad 1m prob. *D.* Instituit Apostolus comparationem inter Angelos et Christum spectatum in natura assumpta, *C.;* in natura divina in se spectata, *N.* Spectato Christo Deo-homine seu in assumpta natura, comparatio non amplius versatur inter disparata, cum hæc natura, sicut Angeli, creata fuerit, nec nisi ratione unionis hypostaticæ cum persona Verbi dicatur et sit filius Dei naturalis.

210. Ad 2m, *Dist. Effectus* melior Angelis est, et *excellentius nomen hæreditavit* in assumpta natura, *C.;* in se, *N.* Nam hoc ipso quod hæc natura humana elevata fuerit ad unionem hypostaticam, in hac Christus *effectus* est melior Angelis, et cum in hac natura obediverit, passus sit et mortuus, hæreditavit jure merito nomen excellentius præ Angelis.

211. Ad 3m, *D.* In futuro verba illa enuntiata sunt in ordine ad naturam assumendam, *C.;* quoad naturam divinam, *N.* Et hoc sensu intelligitur quomodo Salomon potuerit typus esse Christi, seu Dei hominis.

212. Ad 4m, *D.* Quæ tamen animadversio Grotii falsa est, *C.;* vera, *N.* Jam enim aures socinianis Grotius præbuerat dum sua commentaria edidit, adeoque ubique ipsis favet. Jam vero falsam atque violentam ejusmodi animadversionem esse, patet 1° ex eo quod contra innumera prope Scripturarum testimonia, quibus Verbo seu Christo rerum tribuitur creatio, contendat perinde valere *per quem* ac *propter quem;* 2° quia repugnat contextui in quo Paulus Christo tribuit fundationem, seu creationem terræ et cœli, et ita, ut omnia portet verbo virtutis suæ. Quapropter vel ab ipsis rationalistis biblicis ea expositio excluditur.

213. Ad 5m, *Neg.* Apostolum vocare Christum *splendorem gloriæ, et figuram substantiæ* Dei, sed Patris eum dicit splendorem et figuram, quatenus proprium filii est patris gloriam et figuram, seu *characterem substantiæ* patris referre, quod non efficit nisi filius naturalis, qui Patri coæternus ac consubstantialis est.

214. Ideo vero ad Coloss. 1, 15. Paulus vocat Christum *imaginem Dei invisibilis*, aut etiam *primogenitum omnis creaturæ*, quia, ut adjicit, *in ipso condita sunt universa, in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia... Et*

ipse est ante omnes et omnia in ipso constant, seu Deum invisibilem visibilem reddidit per universi creationem, et ipse causa efficiens est creaturæ omnis; vox proinde *Dei* hic usurpatur in significatione *Patris*.

CAPUT II.

DE NATURA CHRISTI HUMANA.

215. Qui Christi negarunt humanitatem anteriores iis sunt, qui ejusdem inficiati sunt divinitatem, indignum autumantes Deum conjungi cum humana natura eique annexis infirmitatibus. Alii peccarunt circa naturam ipsam, alii circa ejusdem proprietates, alii circa originem.

216. Circa naturam peccarunt tum qui nonnisi carnem apparentem Filium Dei assumpsisse censuerunt, *docetæ* propterea nuncupati aut *phantasiastæ*; tum qui animam ipsi vel denegarunt omnino, quemadmodum nonnulli ex arianis, ut scilicet Verbum animæ vices in Christo sustinuisse docerent, vel irrationalem unice concessere, nempe, ut loquitur S. Augustinus, *dederunt ei animam pecudis, subtraxerunt hominis*.

217. Circa proprietates errarunt ii omnes, qui corpus nescio quod æthereum aut sidereum ac cœleste Christo tribuerunt, quod per Mariam transiit ut aqua per tubum aut fistulam. Recentiores non pauci protestantes cum antiquis gnosticis insanierunt tribuentes et ipsi Christo corpus quodammodo cœleste.

218. Circa originem e vero desciverunt quotquot ex antiquis autumarunt Christum ex S. Joseph progenitum esse, ut cerinthiani, carpocratiani, ebionitæ, nostraque hac ætate illorum vestigiis insistentes rationalistæ, qui Christi conceptionem et nativitatem e Virgine mythis accensent.

219. Cum docetarum, gnosticorum, apollinaristarum commentaja diu obsoleverint, vere tempus frustra tereremus, si illorum erroribus refellendis insisteremus. Ideo duo hac in parte præstabimus: primo generali propositione adstruemus veram ac perfectam in Christo humanitatem, ex quo uti totidem corollaria deducemus veritates contradictorias recensitis erroribus; secundo Christi conceptionem et ortum ex Virgine matre vindicabimus.

PROPOSITIO I.

Verbum divinum naturam humanam nobis consubstantialem assumpsit integram atque perfectam.

220. Propositio de fide est ex conc. Chalcedonensi definiente Actione V. Christum *perfectum in humanitate; Deum verum et hominem verum, eumdem ex anima rationali et corpore, consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia similem nobis absque peccato*; atque ex Symbolo Athanas. in quo Christus dicitur: *Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens.*

221. Ejus veritatem Scriptura, traditio, et constans Ecclesiæ doctrina patefaciunt. Etenim non modo Scripturæ passim Christum *hominem* et *filium hominis* appellant, verum etiam ea referunt quæ nonnisi de vera humanitate intelligi possunt; exhibent siquidem Christi conceptionem, nativitatem, genealogiam, universam vitæ rationem, mortem ac resurrectionem, quæ sine vera perfectaque humanitate intelligi nequeunt. Patres præterea plura argumenta congerunt ad eamdem veritatem persuadendam; ac 1° ex eo illam adstruunt, quod si alterutra pars humanitatis, anima scilicet aut corpus, defuisset Christo, non fuisset verus homo; 2° ex fine incarnationis Deique consilio, qui voluit ut per hominem homo liberaretur; 3° ex eo quod Christus naturalis mediator fuerit, nec talis extitisset nisi simul Deus et homo fuisset; 4° deni-

que ex eo quod totus et integer homo esset liberandus, adeoque totus ac integer homo esset assumendus. Horum singillatim testimonia protulit et expendit Petavius *De Incarn.* lib. 5. c. 11. Constans demum Ecclesiæ doctrina liquet ex symbolis, fidei professionibus, conciliorum definitionibus, quas partim attulimus, partim etiam inferius afferemus. Ex hoc porro generali constituto fundamento inferimus :

COROLLARIUM I.

Christi caro est vera, solida et expressa, non autem ficta, umbratilis, apparens aut phantastica.

222. Nisi enim vera esset Christi caro, non esset nobis consubstantialis. Carnis autem suæ veritatem Christus ipse Luc. 24, 39. his verbis comprobavit : *Videte manus meas et pedes, quia Ego ipse sum; palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere;* ex quibus sic argumentatur S. Augustinus lib. LXXXII. *Quæstionum*, quæst. 14. *Si phantasma fuit corpus Christi, fefellit Christus; et si fefellit, veritas non est. Est autem veritas Christus. Non igitur phantasma fuit corpus ejus.* Idem argumentum jamdiu confecerant Irenæus, Tertullianus, Epiphanius aliique.

DIFFICULTATES.

223. Obj. 1° Christus ex Scripturis non habuit nisi similitudinem hominis, dicente Apostolo Philipp. 2, 7. *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo;* et in Ep. ad Rom. 8, 3. *Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati.* 2° Id ipsum confirmat 1. Cor. 15, 50. scribens : *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, adeoque nec caro Christi. 3° Hinc resipiscens a sententia in qua prius fuerat de vera Christi carne 2. Cor. 5, 16. *Itaque*, inquit, *nos ex hoc neminem novimus secundum carnem; et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* 4° Quamvis propterea Verbum in V. T. humana carne indutum sæpius apparuerit, prout et Angeli apparuerunt officia hominis propria exhibentes, inferri tamen nequit carnem illam veram fuisse. 5° Indignum denique Deo est sibi conjungere carnem immundam, corruptibilem, mortalem totque imperfectionibus obnoxiam. Ergo.

224. Resp. Ad 1m, *D.* Non habuit Christus nisi similitudinem hominis aut carnis *speciei*, *C.*; naturæ, *N.* Significat Apostolus in primo textu Christum per omnia et in omnibus similem cæteris hominibus apparuisse, etsi Deus præterea esset; in altero vero *similitudo* refertur ad *carnem peccati*, non autem ad carnem simpliciter, quatenus carnem passibilem et corruptibilem gessit nostræ similem, excepto peccato, quo caro nostra passibilis et corruptibilis effecta est.

225. Ad 2m, *D.* Quatenus in sensu morali caro et sanguis usurpantur per oppositionem ad spiritum et sanctitatem, *C.*; in sensu physico et in se, *N.*

226. Ad 3m, *D.* Affectu carnali ratione ejusdem originis ex Abraham, *C.*; alio sensu, *N.*

227. Ad 4m, *D.* Quia tum Verbi tum Angelorum apparitiones symbolicæ in V. T. fuerunt, *C.*; reales quoad carnem *N.* Quod et Scripturæ identidem monent, uti Tob. 12, 18.

228. Ad 5m, *Neg.* Divina profecto caritate indignum non est censendum, quod fit ad hominum redemptionem et salutem.

COROLLARIUM II.

Christi Corpus non e cœlo detapsum est, aut ex cœlesti substantia consistens, sed est humanum ex Virgine matre susceptum.

229. Nisi enim ejusmodi esset Christi corpus, non descendisset ex semine veterum patriarcharum, nec posset

Christus dici filius David, quibus tamen promisit Deus Messiam ex eorum semine esse nasciturum, ut in prima parte ostendimus. Præterea Luc. 1, 31. Angelus Mariæ dixit : *Ecce concipies in utero et paries filium ;* et Matthæus intexuit Christi genealogiam ab Abraham et David usque ad Joseph et Mariam. Hinc Apostolus Rom. 1, 3. de Christo scribit : *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem,* et Gal. 4, 4. *Misit Deus Filium suum factum ex muliere,* adeoque conceptum in utero Virginis ex ejus substantia. Ex his porro non solum veteres hæretici valentiniani falsitatis arguuntur, sed et insanientes protestantes illi, qui *purum Dei verbum* consectantes cœleste nescio quod corpus, Christum præ se tulisse autumant contra Scripturæ et traditionis auctoritatem perpetuamque Ecclesiæ doctrinam.

DIFFICULTATES.

230. Obj. Terrenam carnem Christus a se amovet 1° dum Jo. 3, 6. affirmat : *Quod natum est ex carne caro est, quod natum est ex spiritu, spiritus est ;* repugnat autem dicere Christum *carnem* fuisse ; 2° dum ib. 13. adjicit : *Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.* Porro Christus descendit in natura assumpta, qua pariter in cœlum conscendit ; ergo de cœlo ipsam detulit ; quod confirmat Jo. 6, 41. ubi de corpore suo sub panis metaphora ait : *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.* 3° Angelus proinde Matth. 1, 20. de B. V. : *Quod in ea* (non autem *ex ea*) *natum est, de Spiritu S. est.* 4° Hac de causa Christus nunquam B. V. *matrem* appellavit ; 5° quin imo admonitus his verbis Matth. 12, 47. *Ecce mater tua et fratres tui,* respondit Jesus : *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei?* 6° Hinc Apostolus 1. Cor. 15, 47. Christum cum Adam conferens, *primus homo,* scribit, *de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis.* Ergo.

231. Resp. Ad 1m, *N.* Loquitur enim Christus in objecto textu de regeneratione spirituali, quæ fit per baptismum in oppositione ad generationem quæ fit per carnem.

232. Ad 2m, *D.* Ratione personæ et quoad *effectum, C.* ; ratione assumptæ naturæ, *N.* Idem dicatur de eo quod dixit sub metaphora *panis* Jo. 6. Nam loquitur de toto se.

233. Ad 3m, *D. In ea* et *ex ea,* ut dicitur Luc. 1, 35. *quod nascetur ex te sanctum,* et iterum Gal. 4, 4. *C.* Secus, *N.*

234. Ad 4m, *D.* Ita tamen ut suppleverint Evangelistæ vocantes B. Virginem *matrem Jesu, C.* ; ut non suppleverint, *N.* Nam cæteris omissis, Jo. 19, 26. legitur : *Cum vidisset Jesus matrem... dicit matri suæ : Mulier, ecce filius tuus.*

235. Ad 5m, *D.* Præferendo cognationem spiritualem carnali, *C.* ; ad illius exclusionem, *N.*

236. Ad 6m, *D.* Vocat Apostolus Christum cœlestem ratione personæ, aut verius resurrectionis gloriosæ, quæ dotes attulit Christi corpori plane cœlestes, *C.* ; ratione naturæ, *N.* Exinde etiam in sensu mystico hortatur fideles ut annitantur in anima eas dotes præ se ferre, quæ elucent in corpore Christi glorificato.

COROLLARIUM III.

Animam, eamque rationalem, Verbum assumpsit.

237. Etenim 1° Christus est homo perfectus ; jam vero, uti argumentatur S. August. *Ep.* 187. n. 4. *Non est homo perfectus, si vel anima carni, vel animæ ipsi mens humana defuerit.* 2° Juxta veteres Patres Verbum corpus *mediante anima* assumpsit ; 3° id omne præterea assumpsit quod sanavit, sanavit autem peculiariter animam ; 4° juxta symbolum apostolicum Christus post mortem *descendit ad inferos ;* at non descendit divinitate, quæ ubique est, non

corpore quod mansit in sepulchro, descendit igitur anima; 3° Christus mortuus est, atqui mors in separatione animæ a corpore consistit. Christi porro animam rationalem esse, evincunt illæ omnes proprietates, quas de anima Christi prædicant sacræ Litteræ, quod affecta fuerit *tristitia, pavore, metu, exultatione, dolore,* etc. de quibus paulo post agemus; et ex operatione et voluntate humana, ut suo loco vindicabimus, quæ sine anima rationali nec esse nec intelligi possent.

DIFFICULTATES.

238. Obj. Tum Scriptura, tum sana ratio a Christo animam excludunt. Nam 1° Jo. 1, 14. dicitur: *Et Verbum caro factum est*; ergo solam carnem Verbum assumpsit; 2° nam Verbum ipsum animæ vices in Christo gerebat et mentis; 3° alioquin necessario in humana mente carnales cogitationes, carnisque prudentia, quam reprobat Apostolus Rom. 8, 6., inveniri debuissent. Ergo.

239. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Id est, Verbum factum est *homo, C.*; Caro ad animæ exclusionem, *N.* Etenim loquendi usus in Scriptura obtinet, ut carnis nomine totus homo significetur, ut patet ex Gen. 6, 12. *Omnis caro corruperat viam suam*; plures autem rationes afferunt Patres, quare hac locutione Joannes usus fuerit, quas refert Petavius lib. 4. c. 2. Cæterum, Scriptura sæpe meminit Christi animæ.

240. Ad 2m *N.* Alioquin Christus non fuisset homo.

241. Ad 3m, *N.* siquidem in Adam innocente nullæ ejusmodi fuere carnales cogitationes; nec esse poterat in Christo prudentia carnis, cum humana natura regeretur a Verbo.

—

COROLLARIUM IV.

Christus humanis affectibus, doloribus, et corruptioni obnoxius fuit, ex naturæ suæ conditione.

242. Prior enuntiationis hujus pars de fide est; posterior vero, qua dicitur *ex naturæ suæ conditione*, non est nisi *fidei proxima*. Sane de fide esse primam partem, patet ex omnibus fidei nostræ symbolis in quibus Christus dicitur *passus* et *mortuus*, adeoque ante resurrectionem passibilis et corruptibilis. Quoad alteram partem ex eo liquet quod viguerit controversia inter catholicos, nec quidpiam Ecclesia definierit.

243. Evincitur porro veritas primæ partis ex iis omnibus Scripturæ locis, quæ Christum exhibent in ordine ad corpus esurientem, sitientem, flentem, ex itinere defatigatum, et præ doloris acerbitate clamantem. Hinc Is. 53. Christus dicitur *vir dolorum et sciens infirmitatem, vulneratus, attritus*; in ordine vero ad animam Christus ipse suas patefecit angustias, cum Luc. 22, 42. dixit: *Pater, si vis, transfer a me calicem istum*; adjicit autem Evangelista: *Apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum, et factus in agonia prolixius orabat.* Quæ profecto doloris arguunt vehementiam, prout Christus ipse testatus est, Matth. 26, 31. dicens: *Tristis est anima mea usque ad mortem.*

244. Utrum autem has affectiones Christus ex natura sua, seu ex insita humanæ naturæ infirmitate passus fuerit, an vero extraordinaria quadam lege, ac velut per miraculum eas sit expertus, magna olim exarsit controversia inter Philippum Abbatem Bonæ Spei negantem, et Joannem Præpositum affirmantem ex naturæ conditione, licet voluntarie suscepta, illis affectionibus Christum obnoxium fuisse. Hæc Joannis sententia communis evasit: ei enim aperte Scripturæ adstipulantur, et Ecclesiæ Patres. Sane Apostolus Hebr. 2, 17. scribit debuisse

Christum *per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis Pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari*; eadem ferme inculcat ibid. c. 4, 15. Jam vero ad solatium nostrum hæc parum apte dicta viderentur, si quæ passus est Christus humano modo haud sustinuisset; in quo et unanimes habemus Patres consentientes, licet fateantur, quod et nos ultro profitemur, Christum non invite, sed libere dolores et cruciatus pertulisse.

DIFFICULTATES.

245. I. Obj. Patres inficiari videntur Christum ullo dolore aut tristitia affectum esse, 1° quia affectiones et passiones ejusmodi Deo indignas esse censebant, et imperfectionem arguere. 2° Insignis est Hilarii Pictaviensis locus *De Trinit.* l. 10. n. 23. ubi scribit : *In quo, quamvis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio elevaret, afferrent quidem hæc impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent : ut telum aliquod aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aera verberans..... Passus quidem est Dominus Jesus Christus, dum cæditur, dum suspenditur, dum crucifigitur, dum moritur : sed in corpus Domini irruens passio, nec non fuit passio, nec tamen naturam passionis exseruit : dum et pœnali ministerio desævit, et virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desævientis excepit.* Qui præterea adjicit cum nonnullis aliis Patribus Christum nullum metum aut mortis dolorem sensisse. Ergo.

246. Resp. Ad 1m, *D.* In natura divina, *C.*; in humana, *subd.* Passiones, quæ ex humanæ naturæ vitio, vel ex prava hominis voluntate procedant, *C.*; quæ innoxiæ sunt ac naturales, *N.* Hæ siquidem Deo amplius indignæ censeri nequeunt, postquam Deus caritate compulsus qua dilexit nos, eas in se admisit, et hanc nostram induere naturam dignatus est.

247. Ad 2m, *D.* Loquens de natura divina, *C.*; de humana, *subd.* : ut ostendat Christi passiones et infirmitates voluntarias fuisse, ejusque imperio dominioque subjectas ac temperatas, *C.*; ut eas a Christo prorsus eliminet, *N.* Etenim S. Hilarius lib. 1. n. 32. profitetur se librum decimum conscripsisse adversus arianos, qui, ut loquitur lib. 11. n. 5. *quæ ab eo* (Christo) *secundum hominem dicta sunt, dicta esse secundum naturæ divinæ infirmitatem mentiuntur.* Hos igitur refellens ostendit passiones non ad divinam, sed ad humanam Christi naturam esse referendas. Ostendit præterea ibidem Hilarius Christi infirmitates quadruplici ratione a nostris differre; nostræ enim sunt coactæ, promeritæ, in nos dominantur, nec quidquam in nobis est, quod non eis subjaceat; contra vero infirmitates in Christo fuerunt voluntariæ, propter nos susceptæ, ad nutum voluntatis ejus temperatæ, nec divinam sed humanam naturam attingentes. Sic tum Hilarius tum Patres illi, qui negant Christum aut ullum metum aut mortis dolorem sensisse aut de morte contristatum, de metu, dolore, aut perturbatione loquuntur, quæ in Christum invitum dominarentur.

248. II. Obj. Tristitia et dolor cum gaudio profluente ex visione beatifica, qua perfruebatur Christus simul consistere nequeunt, ut patet ex beatis qui hac de causa nullo dolore aut tristitia affici possunt. Si igitur Christus illis obnoxius fuit, non ex naturæ conditione, sed præter naturam, seu per miraculum, talia ipsum fuisse perpessum dici debet.

249. Resp. Cum Verbum naturam humanam hunc in finem sibi copulaverit, ut patiendo moriendoque nos redimeret, gaudium ex divina visione profluens ita attemperavit, ut sive ab

anima sive a corpore affectiones et passiones naturales non removeret. Hac ratione ambo hæc inter se componuntur. Quæ ratio cum non militet æque pro beatis comprehensoribus, qui jam in termino constituti sunt, exinde patet inter illos et Christum discrimen, qui simul comprehensor et viator extitit.

PROPOSITIO II.

Christus Dominus de Spiritu S. conceptus est, atque ex Maria Virgine, salva ipsius integritate, natus.

250. De fide propositio est; in symbolo enim Apostolico de Christo dicitur: *Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.*

251. Cum hanc veritatem adoriantur Judæi, et hæretici, atque in his protestantes non pauci biblici et rationalistæ; ad eam proinde evincendam iis argumentis biblicis, criticis, exegeticis ac traditionalibus uti debemus, quæ omnibus refellendis inserviant.

252. Exordimur porro a celebri vaticinio Is. 7, 14. Cum enim incredulus Achaz rejecisset signum ultro sibi a Deo oblatum de imminente liberatione a Rasin rege Syriæ, et Phacee rege Israel Hierusalem obsidentibus, dixit Isaias: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Hoc autem signum de Virgine concipiente et pariente Spiritus Sancti virtute, interpretatus est S. Matthæus 1, 22. seqq.; cum enim supernaturalem B. Virginis conceptionem retulisset, addidit: *Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ecce Virgo in utero habebit et pariet filium; et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.* Ad hoc ipsum oraculum manifeste alludit Angelus B. Virginem alloquens Luc. 1, 32, illis verbis: *Ecce concipies in utero et paries filium.* Ex his exploratum est apud christianos tum Isaiæ vaticinium ad Christi conceptionem et nativitatem pertinere, tum de Virgine matre esse intelligendum.

253. Porro evangelistas genuinum vaticinii sensum ac traditionalem exhibuisse constat 1° ex eo quod alioquin ipsi injecissent novam difficultatem sine causa; 2° ex eo quod congruat ipsorum expositio cum eo quod legitur Michææ 5, 2, 3. ubi propheta veluti de re nota loquitur, cum ait: *Parturiens pariet... et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis,* quibus describit Messiæ nativitatem sine viri opera juxta Isaiæ oraculum; 3° ex Isaiæ proposito, vocibus et contextu. Propositum enim Isaiæ fuit exhibere Achaz signum prorsus extraordinarium promissæ liberationis, et hoc in extraordinaria Messiæ conceptione ac nativitate, veluti jam nota, collocat, dicens: *Ecce Virgo illa* cum articulo; hac ratione confirmabat promissionem, quod non esset interitura domus David, si virgo ex ejus stirpe debebat concipere et parere Messiam; porro nullum extraordinarium dedisset signum, si de virgine communi more concipiente et pariente locutus esset. 4° Ex veteris synagogæ traditione cujus vestigium occurrit Jo. 7, 27. et expresse exhibent plures rabbini, quorum testimonia collegerunt du Voisin in *Observat. ad Pugionem fidei* Raymondi Martini, Schœttgenius *De Messia* aliique passim, præsertim vero cl. Drach in *tertia Epist.* part. 1. Demum 5° constat ex traditione quæ apud omnes ferme gentes dimanavit de nasciturо ex Virgine matre, qui salutem et justitiam esset in terras allaturus; satis hic sit commemorare quæ habet Virgilius Ecloga IV. v. 4. seqq. quibus aperte alludit ad traditionem, quæ ex Isaiæ vaticinio longe lateque diffusa erat.

254. Tum igitur argumenta interna tum externa conspirant in exponendo Isaiæ vaticinio de matre Virgine con-

cipiente et pariente; adeoque Christus vere ex Virgine conceptus et natus est, salva illius integritate.

DIFFICULTATES.

255. I. Obj. 1° Vox *Almà* qua utitur propheta exprimit solum *ætatis* conditionem, non autem *statum* solutæ aut conjugatæ. 2° Judæi virginem illibatam voce *Bethulah* designant; 3° virginis illibatæ significatio ab *almà* excluditur saltem ex Prov. 30, 19., cætera siquidem alia loca æquivoca sunt. 4° Hinc veteres interpretes Aquila, Symmachus et Theodotion vocem *almà* vererunt *juvenem*. Ergo.

256. Resp. Ad 1m, *D.* Etiam, *C.;* solum, *N.* Ex Hieronymo in hunc Isai. locum novimus tum ex etymologiæ vi, tum ex loquendi usu vocem *alma* non solum *virginem* generatim significare, sed *virginem in primis juventutis annis, virginem absconditam et secretam, quæ nunquam virorum patuerit aspectibus, sed magna parentum diligentia custodita sit.*

257. Ad 2m, *D.* Virginem illibatam sive juvenem sive ætate provectam, *C.;* juvenem tantum seu *non nuptam, N.* Hoc igitur interest inter utramque vocem *Almà* et *Bethulah* discrimen, quod hæc promiscue adhibeatur ad significandam virginem sive juvenem sive provectam, illa vero ad juvenem virginem tantum, eamque integerrimam. Locus Joel 4, 8. qui objici solet quoad vocem *Bethulah* est incertæ significationis.

258. Ad 3m, *N.* Nam ex omnibus locis quæ ex Scripturis afferri possunt, in quibus vox *Almà* occurrit, quæ præter locum nostrum, non plus quam sex sunt, nunquam de nupta, sed ubique de innupta femina usurpatur, quorum quinque certissime sunt de virgine tori nescia; sextus vero qui occurrit Prov. 30, 19. ubi legimus: *Viam viri in adolescentia*, seu uti fert hebr. textus: in *adolescentula*, est de virgine professione; hic vero Salomon exprimit difficultatem cognoscendi, utrum talis quæ in communi existimatione virgo habetur, reipsa sit nec ne; ac propterea retinet etiam hoc in loco vox *alma* suam significationem *de virgine innupta*, quod fatetur vel ipse Rosenmüller, et patet ex vers. sequenti per oppositionem adulteræ, quæ quid sibi hæreat vitii dissimulat.

259. Ad 4m, *D.* Interpretes judaizantes ad eripiendum christianis hoc vaticinium, *C.*; vetustiores, *N.* Etenim Alexandrini verterunt: παρθένος, *virgo.*

260. II. Obj. Scopus et adjuncta in quibus Isaias vaticinium edidit excludunt interpretationem Messianam. Etenim 1° signum exhibere Isaias voluit Achaz de imminente liberatione Hierusalem; jam vero si referendum esset ad Messiam, nullius valoris signum esset. 2° Potuit præterea nasci Messias ex stirpe Davidico, quin conservaretur actualis reipublicæ status, prout eventus ostendit. 3° De eodem insuper filio nasciturо loquitur propheta in cap. 7. ac in cap. 8., nomen siquidem et nativitas pueri in utroque capite pro signo exhibentur liberationis a dominio Syrorum; jam vero in cap. 8. mater illa pueri, et puer ipse non sunt nisi uxor et filius Prophetæ, ergo et mater et filius de quo sermo fit in cap. 7. Quod 4° declarat ipse Isaias c. 8, 18. dicens: *Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Dominus in signum et in portentum Israel.* 5° Filius igitur nasciturus in *signum* de quo cap. 7. 14. et filius nasciturus ex uxore quam Propheta virginem duxit post priorem jam defunctam; vel si magis cum antiquis Hebræis lubet, est filius Achaz, nempe Ezechias. 6° Eatenus vero ad Christum a Matthæo refertur, quatenus instans eventus, quem proxime propheta respexit, signum fuit et figura Christi nasciturі; divina proinde providentia factum est ut iis verbis uteretur propheta disserendo de puero mox nasciturо, quæ melius Christo,

quam puero illi aptari possent. Ergo.

261. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *Neg. min.* Duplici siquidem ratione scopo prophetæ inserviebat exhibitum signum : primo quidem veluti certissimum pignus erga populum Israeliticum amoris Dei, qui ipsius præsertim bono tale ac nunquam antea auditum prodigium erat patraturus. Deinde vero secura domus David reddebatur contra omnes quotquot ipsam funditus evertere adoriebantur; prout reapse rex Syriæ et rex Israel tunc temporis pertentabant. Ipsius enim ex semine, licet pluribus sæculis labentibus, Messias modo adeo prodigioso erat oriturus.

262. Ad 2m, *D.* Nisi præterea Deus aliud adjecisset signum et vaticinium ad utrumque in præsens confirmandum, tum scilicet liberationem proximam, tum futurum partum virginis, *Tr.* vel *C.*; si aliud adjecit, *N.* Jam vero post vaticinium editum c. 7, 14. ibid. v. 16. de Jasub, quem propheta ex mandato Dei (v. 3.), secum detulerat cum venit in occursum Achaz, dixit : *Quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum, derelinquetur terra a facie duorum regum suorum* : seu antequam Jasub perveniat ad annos discretionis, liberata erit Judæa a duobus illis regibus. Nec enim frustra jussus est propheta secum puerum Jasub deferre.

263. Ad 3m, *Neg.* quia c. 7. mater pueri vocatur *almà* seu *virgo*, ut constat ex dictis; capite vero 8. vocatur *neviah*, *prophetissa* seu *uxor prophetæ*; in c. 7. vaticinium tantum exhibetur futuri pueri nasciturí ex virgine; cap. 8. fusior habetur narratio cum apparatu testium, instrumenti, etc.; c. 7. mater nomen dat filio juxta hebraicum textum; c. 8. nomen filio imponit pater; cap. 7. filius nasciturus ex virgine vocandus erat *Emmanuel*; cap. 8. vocatus est *Maherschalal-Chaschbaz* seu *Accelera spolia detrahere-festina prædari*; evidens igitur est de duobus plane diversis filiis agi in utroque capite.

264. Ad 4m, *Neg.* Filii enim qui dati sunt Isaiæ in signum sunt *Jasub*, de quo cap. 7, 3. et *Maherschalal-Chaschbaz* ob nomina symbolica ipsis imposita.

265. Ad 5m, *Neg.* Non potest esse filius prophetæ, alioquin ipse foret *Emmanuel* de quo dicitur cap. 8, 8. *Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel*, nempe dominus Judææ. Quod vero propheta, defuncta priore uxore, aliam duxerit quæ virgo esset, est gratuita adversariorum assertio, de qua nihil in Scripturis habetur. Neque potest esse Ezechias filius Achaz, qui jam annos novem natus erat cum hoc vaticinium edidit Isaias; ut cætera omittam, quæ falsas omnes ejusmodi antimessianorum interpretum conjecturas evincunt; omne siquidem prodigium seu portentum in illis evanesceret.

266. Ad 6m, *Neg.* Hoc enim effugium de sensu figurato in filio prophetæ uti typo nasciturí Messiæ invectum est ab antimessianis interpretibus, ut se subducerent ab auctoritate evangelistæ Matthæi. Hi porro non advertunt quod si in uxore prophetæ, quæ more consueto concepit et peperit, illud vaticinium adimpletum est, cesset omnis figura et typus Virginis concipientis et parientis sola virtute Dei. Ita se implicant, qui nobis celebre hoc vaticinium eripere adnituntur.

267. III. Obj. Plura suadent conceptum prodigiosum Christi Jesu ad mythos amandandum esse; etenim 1° hoc receptum est apud gentes omnes, quæ ut augustiora redderent primordia civitatum aut virorum illustrium a divinitate illa repeterent. 2° Id ipsum contigisse in casu nostro ex eo patet, quod Cerinthus, Carpocrates, Ebion consueta ratione a Joseph genitum Jesum dixerint; 3° cujus rei indicium præbet S. Lucas qui cap. 2. 48. vocat Josephum patrem Jesu, quod Jesus ipse, oblata sibi opportunitate Jo. 7, 27. non negavit, et S. Paulus Rom. 1, 3. et alibi, Jesum dicit geni-

tum ex *semine David*, et Gal. 4, 4. affirmat Jesum *factum ex muliere*; 4° et sane cum virginitate in conceptione et ortu servata componi nequeunt, quæ scripsit S. Lucas c. 2, 22. *Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus.... sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur*. Ergo.

268. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Et hoc ipso quod gentes illæ fingerent heroas suos ex virgine operante numine conceptos et natos esse, patefaciunt talem suos heroas decuisse conceptum et ortum, eisque notam esse antiquam traditionem vaticinii nostri, *C.*; ex hoc colligitur fictam aut mythicam esse conceptionem et nativitatem Christi Jesu, *N.* Nunquam fortasse gentes illæ in eam persuasionem venissent de conceptu et partu virginis, nisi ipsis illuxisset cognitio vaticinii nostri. Cæterum, quod attinet ad factum, profecto nullis documentis historicis illud gentes communiverunt, prout munita est conceptio et nativitas Jesu Christi, ut patet ex dictis.

269. Ad 2m, *D.* Si ratio aliqua habenda esset illorum hæreticorum, qui ab Ecclesia universa damnati sunt. *C.*; si nulla sit eorum ratio habenda, *N.* Jam vero illi obscuri hæretici ita se gesserunt contra apertam evangelistarum auctoritatem, quemadmodum se gerunt rationalistæ vulgares ætatis nostræ, qui falsitatis arguere audent Christum et apostolos. Cum porro neutri documenta afferant quibus impietatem suam fulciant, ideo utrique pari ratione contemni debent.

270. Ad 3m, *D.* In communi existimatione, *C.*; in veritate, *N.* Nam idem Evangelista c. 3, 23. scribit: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph*. Exinde patet quare Christus, data sibi opportunitate (ut hoc liberaliter adversariis concedamus), non patefecerit originem suam ex Virgine, nam nondum a mortuis excitato, prudens œconomia exigebat, ut Judæi in sua relinquerentur persuasione.

271. S. Paulus Rom. 1, 3. scripsit Jesum esse ex *semine David* remote seu ratione originis, non proxime seu ratione generationis; in Epistola porro ad Galatas ideo dicit Jesum *factum ex muliere*, quia *carnem suam materna traxit ex carne*, uti exponit Beda, et constat ex historia Evangelica; vocem *mulieris* usurpavit in ordine ad sexum, non in ordine ad statum, seu conditionem.

272. Ad 4m, Resp. optime componi, si dicatur B. Virginem ultro se legi subjecisse œconomiæ et humilitatis gratia, qua minime adstringebatur, ut patet ex ipso ejus conceptionis modo, et Patres omnes uno animo docent. Evangelista porro phrasibus utitur ex lege depromptis, quin insinuare voluerit B. Virginem consueto modo concepisse aut peperisse, alioquin sibi ipsi contradixisset.

CAPUT III.

DE UTRIUSQUE CHRISTI NATURÆ HYPOSTATICA CONJUNCTIONE.

273. Naturam divinam et humanam Christo vindicavimus. Superest ut disseramus de modo quo inter se duæ istæ naturæ connexæ sint. Hic alius esse nequit nisi hypostaticus, seu personalis, ita ut una sit persona, quæ ambas in se naturas sustentet, regat possideatque.

274. Cum vero in ejusmodi ambarum naturarum hypostatica unione nucleus, seu ratio formalis Incarnationis consistat, præstat ad dicendorum intelligentiam, unionis hypostaticæ præmittere accuratam et germanam definitionem, ut deinceps ex ea consectaria deducamus, quæ suapte natura profluunt.

275. Hypostatica unio sive unitio est conjunctio illa, qua duæ naturæ, divina et humana, integræ, incon-

fusæ, impermixtæ, ac suis proprietatibus et operationibus præditæ in se permanentes, subsistunt in una divini Verbi persona.

276. Ex qua definitione sequitur 1° ejusmodi conjunctionem immediate factam esse *in persona*, qua fit, ut una eademque ambarum naturarum subsistentia seu personalitas sit, sive ratio suppositi, seu subjecti. 2° Cum hypostasis seu persona Verbi jam extiterit ante unionem seu assumptionem humanæ naturæ, sequitur naturam humanam non concurrisse per modum partis ad constituendam personam, quæ proinde in se simplicissima est; ideo vero, peracta Incarnatione, composita dicitur, quia totum suppositum, quod est Christus, ex ambabus naturis coalescit; hinc *formaliter* persona in Christo simplex est, *materialiter* composita. 3° Sequitur personæ Verbi non cohærere naturam humanam ad instar accidentis *subjecto*, quod eam sustentet, sed ad instar *termini*, quatenus ejusmodi conjunctio in unam subsistentiam ac personam desiit. 4° Cum subsistentia Verbi se porrigat ad humanam naturam regendam, fit ut hæc humanitas sit *propria* seu *juris* Verbi; persona proinde Verbi, peracta Incarnatione, utitur ut sua hujusmodi natura humana, in ea et per eam operatur tanquam *principium quod*, prout ante Incarnationem utebatur natura divina, agebat et operabatur in ea et per eam, quemadmodum etiam pergit uti, agere et operari post Incarnationem in iis, quæ a sola natura divina pendent; naturæ vero operantur tanquam *principium quo*. 5° Adeo vero arcta est ambarum naturarum in Christo conjunctio, ut quamvis in se realiter semper distinctæ et impermixtæ perseverent, attamen nonnisi *ratione* seu *cogitatione* a nobis distinctæ concipi possunt. 6° Cum naturæ existentia pendeat a subsistentia, consequitur quod humana natura, quæ suam subsistentiam habet a persona Verbi, concipi nequeat existens nisi in indivisibili instanti in quo Verbum suam subsistentiam eidem communicavit eam assumendo, adeoque totam rationem existentiæ hujus humanitatis esse subsistentiam ei communicatam a Verbo; hac enim dempta, non esset amplius humanitas Christi, sed ens rationis. 7° Cum denique hæc unio *immediate* facta sit in persona, non autem in naturis, sequitur has naturas ab invicem realiter distingui, adeo ut unaquæque realiter distinctas retineat suas proprietates, suasque eliciat operationes proprias, cumque natura virtualiter ac ratione distinguatur a persona, sequitur *mediate* factam esse conjunctionem inter naturas; et hac de causa hæc ipsa unio *physica* etiam et *substantialis* nuncupatur.

277. Nobis igitur vindicanda est 1° unitas personæ in Christo divinæ; 2° adeoque filiatio naturalis divina Christi Dei-hominis; 3° integritas uniuscujusque naturæ in Christo, peracta Incarnatione; 4° conservatio denique proprietatum naturalium et operationum uniuscujusque naturæ in Christo. Hæc autem præstabimus distinctis articulis.

ARTICULUS I.

DE UNICA CHRISTI PERSONA.

278. Disceptationem hanc suscipimus adversus Nestorium; hic prius monachus et presbyter Antiochenus evectus est ad Constantinopolitanam sedem an. 428. Cum discipulus fuerit Theodori Mopsuesteni haustam ab eo hæresim vix episcopus constitutus disseminare cœpit tum per se tum per alios. Ejus hæresis in eo sita erat, ut autumaverit nonnisi externam ac moralem intercessisse inter Deum et hominem unionem. Ex quo sequebatur duas esse in Christo admittendas personas; Deum in Christo habitasse sicut in domicilio et in templo, Christum esse *theophorum* seu portantem Deum;

Incarnationem non esse nisi *connexionem*, B. Virginem non peperisse nisi purum hominem cum quo, licet excellentiori gradu, Deus conjunctus est sicut cum sanctis, adeoque eam *Christiparam* proprie esse vocandam, non autem θεότοκον seu *Deiparam*.

279. Non abnuebat tamen, ut se tegeret, latiori sensu tum Christum vocare Deum, prout et Moyses dictus est Deus Pharaonis, et B. Virginem Deiparam eodem sensu; volebat nempe hæreticus esse, et catholicus apparere. Ejus versutia non latuit S. Cyrillum Alexandrinum, qui duodecim ei subscribenda proposuit capitula, quæ vocavit *Anathematismos*, in quibus dilucide et accurate doctrinam catholicam exposuit; non modo autem Nestorius iis subscribere recusavit, sed totidem anathematismos suos Cyrillianis opposuit, in quibus virus suum totum evomuit. Quare in concilio Ephesino quod celebratum est an. 431. Nestorius cum doctrina sua damnatus est ac depositus ab episcopatu, et fides catholica asserta. A Theodosio Nestorius relegatus primum Antiochiam, demum Oasim, misere periit.

280. Ob locutiones in specie catholicas, quibus Nestorius usus interdum est, nonnulli audaciores critici inter protestantes Nestorii patrocinium suscepere, quasi actum esset in ejus causa de pura logomachia; sed perperam. Si de vocibus unice lis fuisset, certe Nestorius potuisset ac debuisset fidem catholicam aperte profiteri, quod nunquam fecit; atque ejus discipuli sectarentur articulos de unica in Christo persona, ac dicerent Virginem Deiparam, a quibus tamen semper abhorruerunt et adhuc abhorrent.

281. Cum hæc ita se habeant, duo nos efficere debemus: 1° unicam eamque divinam in Christo adstruere personam; 2° vindicare B. Virgini veritatem et denominationem *Deiparæ*. Ad hæc duo siquidem tota revocatur hæc controversia.

PROPOSITIO I.

Unica in Christo est eaque divina persona.

282. De fide propositio est definita ab œcumenico concilio Ephesino, et iterum a Constantinopolitano II. Can. 7. et 8., dum Christus dicitur *ex duabus naturis in una subsistentia et in una Verbi persona*; in symbolo vero Athanasiano habetur: *Non duo tamen sed unus est Christus.*

283. Scripturæ, fidei symbola, Patres uni eidemque Christo tribuunt quæ in utraque natura gessit, eumdemque constanter Deum hominemque esse docent, seu de Christo Deohomine tanquam de uno eodemque subjecto loquuntur; ergo unica eaque divina in Christo persona, unusque Christus agnoscendus.

284. Sane Apostolus Philipp. 2, 6. seqq. ita scribit de Christo: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.* Quibus verbis ille idem, qui antea solum erat in forma Dei, dicitur exinanitus dum accepit formam hominis, et in hac assumpta humana forma seu natura, ut postea prosequitur, *factus est obediens usque ad mortem*, et exaltatus est; atqui profecto, qui ejusmodi est, non est nec esse potest nisi unum subjectum, una eademque divina persona. Rursum de Verbo divino scribit Joannes 1, 14. *Et Verbum caro factum est*; ergo idem Verbum quod antea erat apud Deum et Deus erat, illud est quod factum est caro sive homo; ergo eadem semper unica divini Verbi persona mansit cum et in assumpta natura. Demum eædem Scripturæ de Deo-homine tanquam de eodem subjecto loquuntur, uti cum eumdem vocant filium Dei et filium hominis; ubi commemorant *Dominum gloriæ crucifixum*, ut 1. Cor. 2. 8.; dum dicunt *Deum Eccle-*

siam acquisivisse sanguine suo, ut Act. 20, 28. filium hominis existentem in cœlis dum loqueretur in terra, ut Jo. 3, 13.; existentem antequam Abraham fieret, ibid. 8, 58. aliaque ejusmodi de Christo affirmant, quæ de duabus personis aut individuis nullo modo enuntiari possunt. Ergo juxta S. Litteras nonnisi una persona eaque divina, nec nisi unus Christus Deus-homo agnosci potest.

285. Nec aliam Christi notionem nobis constanter ingerunt fidei nostræ symbola; etenim tum symbolum Apostolicum, tum Nicænum et Constantinopolitanum proponunt nobis fidem in Christum unicum Filium Patris, Deum de Deo, qui incarnatus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, ac pro nobis passus et mortuus est. In quibus persona regens, seu subjectum non est nisi unum, quod in utraque natura agit et operatur.

286. Cohærenter ad has fidei tesseras locuti sunt Patres; ex quibus S. Ignatius M. in *Ep. ad Ephes.* hæc luculenter scribit c. 7. *Unus medicus est carnalis et spiritualis, genitus et ingenitus* (seu *factus et non factus*), *in carne genitus Deus.... et ex Maria et ex Deo.... Jesus Christus Dominus noster;* et c. 20. *In uno Jesu Christo secundum carnem et ex genere David, filio hominis et filio Dei.* Idem igitur est ex Ignatio filius Dei et filius Mariæ. Sic etiam, cæteris omissis, qui recoli possunt apud Petavium lib. 3. c. 11., scribit S. Augustinus in *Enchiridio*, c. 35.: *Unus Dei filius idemque hominis filius; unus hominis filius idemque Dei filius; non duo filii Dei, Deus et homo, sed unus Dei filius; Deus sine initio, homo ex certo initio, Dominus noster Jesus Christus.*

287. Huc accedit ratio theologica, qua docemur, quod semel morali unione admissa, licet in summo gradu inter Deum et hominem, duo necessario deberent Christi admitti: evanesceret dogma de Christi divinitate, œconomia incarnationis, redemptionis et satisfactionis, quibus nihil fingi potest magis abhorrens a christiana omnium sæculorum doctrina.

DIFFICULTATES.

288. I. Obj. 1° Scriptura duplicem assignat Christo generationem adeoque filiationem, alteram ex Deo, alteram ex Maria; duo igitur filii in eo agnosci debent quorum alter dicitur *filius Dei*, alter *filius hominis*; 2° quoties proinde aut generationem ejus ex Maria aut ejus mortem commemorat, toties vocat *Jesum* aut *Dominum*; 3° rationem assignat quare Deus per gratiam sit homini conjunctus in Christo, siquidem Jo. 8. 29. ipse Jesus ait: *Qui me misit mecum est, et non reliquit me solum*, QUIA *ego quæ placita sunt ei facio semper*. 4° Hinc de Verbo pronuntiat Joannes 1, 14. *Et habitavit in nobis*, nempe in carne seu in humana natura, et ibid. 2, 19. Christus vocat corpus suum seu humanitatem *templum*; et Apostolus Hebr. 8, 2. et 9, 11. *tabernaculum*; ad Philipp. vero 2. 7. *habitum*. Porro inter templum, tabernaculum, domum et habitantem in eis, inter habitum et illum qui eo induitur non intercedit nisi conjunctio extrinseca et moralis. Ergo et in Christo inter Deum et hominem.

289. Resp. Ad 1m, *D.* Duplicem Scriptura generationem assignat Christo nempe uni eidemque Verbo seu filio, *C.*; assignat diverso subjecto, *N.* Duplex revera Verbo competit generatio, æterna in natura divina, temporalis in natura humana; subjectum igitur duplicis istius generationis unum idemque est, scilicet Verbum divinum. Hinc filiatio quæ pro termino habet personam nonnisi unica est; quæ pro duplici natura, qua constat, modo dicitur filius Dei, modo filius hominis, quia eadem persona genita est et in æternitate et in tempore.

290. Ad 2m, *Neg.* Sed promiscue Jesus, Dominus ac Deus dicitur, filius

Dei, filiusque Mariæ; sane Apostolus Act. 20, 28. ait loquens de Ecclesia: *Quam Deus acquisivit sanguine suo;* ad Galat. 4, 4. scribit: *Misit Deus filium suum factum ex muliere;* ad Philipp. 2. scribit: *Christum, qui* cum in *forma Dei* esset et *æqualis Deo, accepisse formam servi.*

291. Ad 3m, *Neg.* ad prob. *D.* Si particula *quia* causalis esset, *C.* Si *signum* solum exhibeat et effectum divinæ missionis, *N.* Sensus enim verborum Christi est: ex hoc poteritis cognoscere me esse a Deo missum, quia ego quæ placita sunt ei facio semper, ut patet ex scopo ejus sermonis, et ex iis quæ adjecit, ibid. v. 42.: *Ego ex Deo processi et veni.*

292. Ad 4m, *D.* Admissa absurda adversariorum interpretatione, *C.*; in genuino sensu quem objecta loca præ se ferunt, *N.* Jam vero Joannes 1, 14. de Verbo homine facto scribit: *Et habitavit in nobis*, nempe Deus-homo habitavit inter homines.

293. Christus ibid. 2, 19. corpus suum vocat templum respectu animæ, a quo dissolvendum erat per mortem, non respectu divinitatis, seu respectu personæ Verbi a qua nunquam poterat dissolvi.

294. Apostolus vocat Christi corpus *domum*, *tabernaculum*, *habitum*, improprie seu metaphorice, prout corpus nostrum pariter *domum*, *habitationem*, *et tabernaculum*, *vestimentum* vocat 2. Cor. 5, 1. seqq. quin inferri possit non intercedere inter corpus et animam nostram nonnisi moralem et externam unionem.

295. II. Obj. Patres eadem ratione qua Nestorius de Christo locuti sunt. 1° Nam alii affirmant Deum assumpsisse *hominem*, ut Ambrosius et Augustinus, qui præterea *Enchirid.* c. 35. scribit Christum *esse* ALIUD *propter Verbum*, *et* ALIUD *propter hominem*. 2° Alii vocant Christum hominem *Deiferum*, ut Basilius; alii vero hominem *Dominicum*, ut Athanasius, Epiphanius, Augustinus. 3° Nec desunt qui Christi humanitatem aut *organum*, aut *templum*, aut *vestem*, aut *sponsam* esse Divinitatis dixerint. 4° Præ cæteris Jo. Chrysostomus *Hom.* 3. in cap. 1. Epist. ad Hebr. n. 1. explanans verba Ps. 44. relata ab Apostolo: *Propterea unxit te Deus*, *Deus tuus*, hæc pro causa nestoriana scribit: *Hic* (Apostolus) *et Judæos et Pauli Samosateni asseclas et Arianos*, *Marcellumque et Sabellium feriit et Marcionem. Quomodo? Judæos quidem*, *ostendens unum esse duo et* DEUM ET HOMINEM.... *Adversus Marcellum et alios, quod sunt* DUÆ PERSONÆ DIVISÆ PER HYPOSTASIN; *Adversus Marcionitas autem*, *quod divinitas non ungatur*, *sed humanitas.* Ergo.

296. Resp. *D. A.* Eadem ratione Patres interdum locuti sunt qua Nestorius, sed sensu plane diverso, *Tr.* vel *C.*; eodem sensu, *N.* Id enim liquet ex diverso scopo quem sibi Patres proposuerunt, dum illis formulis interdum usi sunt et ex catholica illorum mente.

297. Ad 1m prob. *D. Hominem* pro *humanitate* seu concretum pro abstracto usurpantes, *C.*; pro humano individuo seu persona, *N.* Hoc eodem sensu Patres posteriores imo et Ecclesia ipsa in suis precibus eadem locutione usi sunt absque ulla nestorianæ labis suspicione. Dum Augustinus scribit Christum esse *aliud* et *aliud*, de naturis id asserit, non de persona, quam unicam ibidem apertissime adstruit.

298. Ad 2m, *D.* Christum dixerunt hominem *Deiferum*, *Dominicum*, etc., ratione hypostatici nexus inter utramque naturam, *C.*; ratione moralis et extrinsecæ unionis, *N.* Ita eas phrases Maximus Martyr et Theodoretus ipse exposuerunt. Cæterum, illæ locutiones sunt minus exactæ, Christus enim proprie *Deus* et *Dominus* dici debet, ut ipsemet Augustinus *Retract.* lib. 1. cap. 30. n. 8. se corrigens animadvertit. S. Basilius vero proprie non

hominem, sed *carnem* deiferam appellat.

299. Ad 3m, *D*. Dixerunt humanitatem *organum*, *instrumentum*, *templum* divinitatis in ea habitantis per hypostaticam unionem, *C.*; alia ratione, *N*. Ad eum scilicet modum respectu personæ Verbi vocarunt interdum Patres humanitatem Christi organum et instrumentum, quo organum et instrumentum vocantur brachium aut manus alicujus respectu animæ his utentis. Voces autem *vestis*, *sponsæ*, *trabeæ*, etc., adhibuerunt ad realem utriusque naturæ distinctionem significandam.

300. Ad 4m, *Neg*. Etenim Chrysostomus verbis : *unum esse duo*, utitur ad duplicem in Christo naturam distinguendam ; adjicit enim : *Deum et hominem*; illis vero : *duæ personæ divisæ per hypostasin* utitur in ordine ad duas personas in Deo distinguendas quæ per hypostasin seu subsistentiam ac personalitatem propriam ab invicem distinguuntur. Id enim ferebat ejus scopus adversus Marcellum et sabellianos, qui unicam in Deo personam admittebant, saltem sabelliani. Quod probe intelligens Nestorius nunquam ad Chrysostomi patrocinium confugit; Cyrillus vero ac Cœlestinus Papa summopere ejusdem orthodoxam fidem commendant.

301. III. Obj. 1° Dogma catholicum variis ac sæpe repugnantibus philosophicis notionibus personæ et naturæ inniti nequit. 2° Porro inter naturam ac personam nulla distinctio intervenit, aut nonnisi metaphorica, ut patet ex qualibet re in concreto existente. 3° Sane ad hominem constituendum satis est ut corpus et anima rationalis jungantur; quod nisi sufficeret; 4° jure possemus usque dubitare, utrum nobis persona insit nec ne. 5° Sed dato etiam, quod divina virtute fieri posset, ut Christi humanitas in persona divini Verbi subsisteret, nonne melius effecisset Deus ut persona humana cum divina persona substantialiter conjungeretur? In hac hypothesi, præterquam quod aptissime mysterium explicaretur, illud tolleretur inconveniens, quod de una eademque persona enuntientur quæ inter se pugnant. 6° Eo vel magis quod personalitas ad humanæ naturæ perfectionem spectet, qua Christus homo destitutus esset. Ergo.

302. Resp. Ad 1m, *D*. Et illis notionibus nititur Incarnationis mysterium, *N*. illis nos utimur ad mysterium divinitus revelatum exponendum, *C*. Mysterium hoc perinde ac mysteria cætera unice innituntur divinæ revelationi. Cum vero ex eadem revelatione deprehendamus unicum subjectum esse quod Deus simul et homo est, ad hoc aliquo modo declarandum, notionibus sumptis ex philosophia, quod unicum est vocamus *personam*, quod multiplex est vocamus *naturas*; persona enim est quæ possidet naturam, eamque adhibet; est enim quod nunc dicitur *proprium ego* : natura vero in sua notione complectitur constitutiva ac proprietates quibus aliquid in suo esse concipimus. Contra vero in Trinitate, quod commune tribus personis est, dicitur natura, quod peculiare est possidetque naturam, dicitur persona; et quidem analogice id dicimus, cogentibus nos hæreticis, qui aut confuderunt personas in Deo, aut naturas in Christo. Hæ igitur notiones a nobis accommodatæ sunt mysteriis, non autem mysteria notionibus, cum mysteria divinitus acceperimus.

303. Ad 2m, *D*. Quatenus nihil existere possit quin subsistat, *C.*; quatenus inter naturam et subsistentiam seu personalitatem in suis conceptibus nullum intercedat discrimen, *N*. Quidquid existit in concreto profecto subsistit, at hæc subsistentia seu modus existendi potest esse proprius vel alienus, saltem divina virtute, ut patet in mysterio de quo agimus, ex quo dignoscimus humanam naturam in Christo sub-

sistere subsistentia divini Verbi, in quo nulla concipi repugnantia potest.

304. Ad 3m, *Neg.* Sed præterea requiritur ut sit sui juris, ita ut *proprium ego* possideat uti suam naturam, animam et corpus, iisque utatur tanquam suis. Persona enim est *quæ habet* naturam per propriam subsistentiam.

305. Ad 4m, *Neg.* Intimo enim sensu edocemur de *proprio ego*, et quod ab alio non regamur.

306. Ad 5m, *Neg.* Quia Deus non potest efficere quod in se repugnat, aliquod nempe individuum esse juris sui et non esse; hoc enim esset contradictorium. Porro si humana persona esset in Christo simul cum persona divina, vel duo essent individua, vel si unum esset, hoc juris Verbi esset, et non esset; in hac sententia non explicaretur melius mysterium, sed plane destrueretur. Nullum porro inconveniens est, quod respectu duarum naturarum ejusdem personæ de ea enuntientur quæ inter se pugnant, ex. gr. quod eadem persona respectu naturæ divinæ dicatur æterna, immortalis, immensa, respectu vero naturæ humanæ eadem dicatur nata in tempore, passibilis, circumscripta; uti de homine dicitur quoad animam immortalis, mortalis vero quoad corpus.

307. Ad 6m, *D.* Si a nobiliori subsistentia non suppleretur, *C.*; si suppleatur, *N.* Nemo est qui dubitet subsistentiam ad perfectionem imo et ad humanam dignitatem spectare; ast pariter in dubium revocari nequit, divina virtute fieri posse, ut hæc ipsa subsistentia aliena sit, præsertim divina, quæ si adsit, quin detrimenti aliquid patiatur natura humana, mirum potius in modum elevatur ac nobilitatur. Ut si ædificio luteo basis adamantina subjiciatur. Cum igitur humana natura cœperit existere in subsistentia divinæ personæ, hæc propria humanæ naturæ facta est, qua hæc regeretur et sustentaretur. Hoc porro nihil nobilius excogitari potest.

PROPOSITIO II.

B. Virgo vere et proprie Deipara vocatur et est.

308. Hanc propositionem de fide definivit conc. Constantinopolitanum II. collat. VIII. anathematismo VI. his verbis: *B. Virgo proprie et veraciter Dei genitrix est.* Eam vero sic evincimus. B. Virgo vere et proprie Deipara vocatur et est, si quem genuit Deus, seu divina persona est; talis porro ex S. Litteris est Christus; etenim Luc. 1, 35. ait Angelus Mariæ: *Quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei*; et Apostolus Rom. 9, 5. scribit: *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*; atque Gal. 4, 4. *Misit Deus filium suum, factum ex muliere.* Ac demum huc ea omnia referuntur, quæ paulo ante adduximus ad divinitatem Christi probandam. Sed et apostolica traditio, uno pene consensu conspirante, B. Virginem Deiparam vocat atque veneratur; testibus enim duobus Nestorii fautoribus Joanne Antiocheno in epist. ad Nestorium, et Theodoreto Cyrensi *De hæres.* lib. 4. c. 12. denominatio hæc a remotissima obtinuit antiquitate, atque ab ipsis apostolis profluxisse dicenda est. Sic enim Joannes hortatur Nestorium ut deposita contentione nomen illud impugnare desinat *quod a permultis Patribus compositum, scriptum et pronuntiatum est... Hoc enim* NEMO *doctorum ecclesiasticorum repudiavit. Nam et plures eo usi sunt, iique celebres; et qui usi non sunt, utentes non reprehenderunt.* Theodoretus vero testatur, *antiquissimos catholicæ fidei præcones, ex* APOSTOLICA TRADITIONE, *docuisse, matrem Domini memorandam, colendamque esse ut Dei genitricem.* Sane hoc nomine mira quadam consensione Virginem appellarunt Origenes, Dionysius Alex., Alexander item Alexandrinus; Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, quorum testimonia profert Petavius l. 5. c. 15. Quid quod

ipse apostata Julianus de hoc universali consensu testem se nobis præbet? Profecto ita ipse apud Cyrillum Alexand. christianos lacessebat : *Atqui vos Mariam non cessatis vocare Theotocon*, id est, *Dei genitricem*. Constat igitur longe ante Nestorium in Ecclesia universa ejusmodi obtinuisse denominationem.

309. Ratio vero theologica petitur ex termino generationis; hic enim est persona, seu totum suppositum, non autem aliqua ejus pars; atqui hæc persona, hoc integrum suppositum est Deus et filius Dei, quem B. Virgo in assumpta natura genuit in utero ac peperit, fatente Nestorio, ergo B. Virgo Dei mater vere est, et Dei mater appellari debet.

310. Ex his deprehendimus 1° duplici ex titulo nomen patris aut matris ac proinde filii haberi in re de qua agimus, aut ratione *generationis* per communicationem substantiæ, juxta tritam generationis definitionem, quod scilicet ea sit : *Origo viventis a vivente principio in similitudinem naturæ;* aut ratione *hypostaticæ unionis,* quatenus persona divina in qua natura subsistit assumpta. Ratione generationis Christus est filius B. Virginis ex qua Verbum Filius Dei hypostatico nexu sibi assumpsit et copulavit naturam humanam : ratione vero hypostaticæ unionis B. Virgo est mater Dei in assumpta carne; e converso, Pater æternus, pater est naturalis Christi ratione hypostaticæ unionis in qua natura humana subsistit, et est pater Verbi ratione æternæ generationis. Deprehendimus 2° latius patere terminum filiationis quam generationis, cum omnis quidem genitus filius sit, non autem omnis filius sit genitus.

DIFFICULTATES.

311. I. Obj. 1° B. Virgo divinitatem, cui originem dare non potuit, minime genuit; ergo mater Dei neque est, neque appellari debet. 2° Proprie enim Virgo hominem genuit cui Deus unitus erat, quique per Mariam solum transiit; ergo Christi mater solum vocari potest. 3° Hinc qui Mariam Dei matrem esse contendunt, ei absurde divinitatem conferant necesse est, imitantes gentiles qui Cybelem deorum matrem fabulati sunt. 4° Scriptura propterea nunquam hac voce usa est. 5° Patres vero Nicæni definierunt quidem *Christum* ex Virgine matre conceptum et natum, non autem Deum, nec Mariam uspiam *Theotocon* appellarunt. Ergo.

312. Resp. Ad 1m, *D*. Adeoque catholici B. Virginem ratione hypostaticæ unionis cum humana Christi natura Deiparam vocandam esse docent, *C*.; ratione generationis divinitatis *N*. Recolantur quæ paulo ante diximus de duplici titulo ob quem parens aut filius dici potest, et difficultas quam tanti faciunt adversarii, evanescit.

313. Ad 2m, *D*. Hominem Virgo genuit, seu potius humanam naturam hypostatice cum persona Verbi conjunctam, *C*.; hominem seorsum sumptum, N. Exinde etiam observatio Nestorii concidit, juxta quam Deus nonnisi per Mariam transiisset, siquidem Deus seu persona Verbi sibi assumpsit et hypostatice copulavit humanam naturam, quæ de Virgine efformata est. Quo fit, ut cum ille qui natus de Virgine Deus sit, merito Deipara Virgo est appellanda. Non abnuimus posse etiam eam vocari Christiparam cum reipsa talis sit, sed cum hac voce abusus Nestorius fuerit ad suam hæresim obtrudendam, ideo adversus nestorianos Deiparæ potius quam Christiparæ penes catholicos nomen invaluit.

314. Ad 3m, *Neg*. ut patet ex respons. ad 1. Ethnici poro vere Cybelem aliasve deas divinitatem seu deos quoad naturam genuisse fabulati sunt, a quo errore tam absunt catholici, quam veritas divina ab absurdissimo distat commento.

315. Ad 4m, vel *N*. cum inveniamus Luc. 1, 43. Elisabeth exclaman-

tem : *Et unde hoc mihi, ut veniat Mater* DOMINI *mei ad me?* Quo sensu ibidem v. 46. B. Virgo dixit : *Magnificat anima mea* DOMINUM; vel *D.* Non habet Scriptura hanc vocem, *Tr.*; non habet rem per vocem significatam, *N.* Nam cum Scriptura exhibeat Christum natum ex Maria Virgine Deum et filium Dei, hoc ipso exhibet Mariam Dei matrem ac genitricem.

316. Ad 3m, *D.* Expresse non dixerunt Nicæni Patres B. Virginem theotocon, cum nemo id inficiaretur, *C.*; non dixerunt æquivalenter, *N.* Nam cum Jesum Christum definierint esse *Deum de Deo, consubstantialem Patri,* conceptum et natum ex Maria Virgine, apertissime docuerunt B. Virginem Dei matrem esse.

317. II. Ob. 1° Quamvis anima intimo nexu cum corpore conjuncta sit, inepte quævis mater animæ diceretur, sed rite mater hominis vocari debet; sic etiamsi hypostatica unione persona Verbi fuerit cum humanitate conjuncta, inepte Virgo Dei mater dicitur, sed Christi est mater vocanda, seu totius suppositi, quod est Christus. 2° Alioquin eadem ratione Deipater Spiritus S., de quo Christus conceptus est, esset potiori jure vocandus. 3° Sane nunquam Angeli mater ea vocaretur in qua humanum corpus Angelus sibi copulasset hypostatica unione; adeoque hypostatica unio non est ratio quare B. Virgo Dei mater appellari jure possit. 4° Admissa præterea Deiparæ appellatione, admitti deberent Dei etiam avus et avia, fratres ac sorores, quod absonum esse declaravit proscriptio quæ Romæ facta est libri Thomæ a S. Cyrillo *De laudibus B. Annæ*, in quo auctor docuerat Annam Verbi incarnati aviam esse. 5° Non expedit saltem Virginem compellare Deiparam, cum hic titulus rudibus et imperitis erroris occasio esse possit, dum sibi facile persuadent eam divinitati originem dedisse. 6° Ex quo reipsa titulus hic assertus est, idololatrica superstitio catholicam Ecclesiam invasit. 7 Melius proinde meritus de Ecclesia Nestorius fuisset, si admissa ejus esset doctrina, quam Cyrillus, qui machinationibus omnigenis ac vi adversarium suum oppressit. Ergo.

318. Resp. Ad 1m, *D.* Et hac ipsa de causa B. Virginem Deiparam vocandam esse contendimus, *C.*; secus, *N.* Ideo enim quæ hominem genuit hominis mater nuncupatur, quia denominatio non ad hanc vel illam geniti partem refertur, sed ad integrum suppositum, quod homo est. Sic etiam B. Virgo mater Dei est appellanda quia integrum suppositum quod genuit, Deus est, aut si placet, Verbum carne indutum, seu Verbum caro factum; quo sensu si Nestorius aut quilibet alius vocet B. Virginem Christi matrem, nihil est quod repugnet, ut supra animadvertimus; ast cum ille Christi nomine purum hominem significaret, et hoc sensu contenderet Virginem vocandam esse Christiparam, ideo ad hæreticum hunc sensum excludendum B. Virgo Dei mater nuncupata est.

319. Ad 2m, *Neg.* Neque enim Spiritus S. quidpiam contulit de sua substantia ad conceptionem Christi; imo per solam *appropriationem*, ut vocant, Christi conceptio tribuitur Spiritui S., cum omnes tres divinæ personæ ad incarnationem Verbi concurrerint.

320. Ad 3m, *Neg.* Nam jure hac in hypothesi mulier illa mater Angeli vocaretur.

321. Ad 4m, *D.* Adjecta formula *secundum carnem*, *C.*; absolute, *Neg.* Nullum porro inconveniens est, ea clausula adjecta, dicere Deum et avum et aviam habere, siquidem in Scripturis legimus commemoratos *fratres Domini*, prout in antiquis Patribus invenimus David vocatum *Deipatrem* fuisse; referuntur hæc enim ad assumptam humanitatem. Quod sit Romæ proscriptus est liber *De laudibus B. Annæ*, non præcise ob ejusmodi denomina-

tiones id contigit, sed ob doctrinas erroneas quibus liber adspersus est.

322. Ad 5m, *D.* Si reipsa ejusmodi error mentes rudium incessere posset, *Tr.*; si id fieri nequeat, adhibita instructione opportuna, *N.* Nemo profecto inter fideles invenietur adeo stolidus, ut sibi persuadeat B. Virginem divinitati originem dedisse conceptu suo ac partu.

323. Ad 6m, *Neg.* Tum quia hæc denominatio longe ante concilium Ephesinum in Ecclesia obtinuit, quin idololatricæ superstitioni locum dederit; 2° tum quia, fatente ipso Bayle, eædem consecutiones ex titulo *Christiparæ* deductæ fuissent; tum quia denique negamus falsum adversariorum suppositum de idololatrica superstitione in Ecclesia catholica vigente, cum non vigeat nisi in adversariorum mente.

324. Ad 7m, *D.* Si bene quispiam mereri de Ecclesia posset, qui incarnationis ac redemptionis doctrinam labefactat et evertit, *C.*; si secus, *N.* Talis porro fuisset exitus, si Nestorius vicisset; ast cum portæ inferi prævalere adversus Ecclesiam nequeant, ideo causa Nestorii ut cæterorum hæreticorum omnium necessario perire debuit. Quæ de Cyrillo adjiciunt adversarii, calumniosa ab historicis documentis declarantur.

ARTICULUS II.

DE ADOPTIANISMO.

325. Adoptianismus ortum habuit in Hispania sub finem sæc. IX. opera Felicis Urgellitani episcopi, et Elipandi archiepiscopi Toletani. Considerari autem potest adoptianismus uti nestorianismi propago. Adoptiani enim distinguebant in Christo duos filios pro ratione duplicis naturæ, alterum quidem Dei filium natura, alterum vero adoptione et gratia. Cum vero terminus filiationis sit persona, consequens erat in istorum systemate duplicem distingui debere personam in Christo.

326. Dogma catholicum nos docet unicum filium seu unicum Christum subsistentem in duplici natura et agnoscere et fateri, quatenus in concreto existit, seu quatenus *hic homo est.* Utrum vero natura humana, prout in Christo per mentis operationem distincta a persona Verbi in qua subsistit, spectatur, seu in se, possit dici adoptata, quæstio est agitata inter scholasticos, nec dogma attingit. Nos arbitramur quæstionem hanc otiosam esse et aleæ plenam. Hac igitur dimissa, sic pergimus ad catholicum dogma adstruendum.

PROPOSITIO.

Jesus Christus est Filius Dei naturalis, non autem adoptivus.

327. De fide propositio est, definita a concilio Francofordiensi in epistola synodica probata a Rom. Pontificibus, nominatim vero ab Hadriano, atque ab universa Ecclesia: in ea Christus in utraque natura subsistens declaratur *Filius Dei proprius et naturalis, nequaquam adoptivus.*

328. Ejus veritatem adstruimus 1° ex sacris Litteris; in his enim Christus tanquam filius Dei proprius et naturalis perhibetur quem Pater dedit pro mundi salute, atque pro nobis omnibus tradidit Jo. 3, 16. Rom. 8, 32. et in quo idem Pater sibi complacuit Luc. 3, 22. Atqui eum dedit ac tradidit pro salute nostra crucifigendum ut hominem, in eo ut homine Pater sibi complacuit; ergo Christus ut homo est filius Dei proprius et naturalis adeoque non gratia et adoptione. Rursum, quem Petrus Dei filium confessus est Matth. 16, 16., quem uti Dei filium cæcus natus adoravit Jo. 9, 38., quem tanquam affectatæ divinitatis reum Caiphas morti adjudicavit, est Christus homo; ergo Christus homo est vere et proprie filius Dei naturalis.

329. Adstruimus 2° ex Patribus, qui uno ore docent 1° Christum Deum esse,

ut constat ex eorum testimoniis paulo ante allegatis; 2° unam in Christo esse personam, unum filium, unum Christum Deum-hominem, quorum pariter testimonia adduximus adversus nestorianos, quibus adjicimus verba concilii Chalcedonensis ex Act. V. profitentis : *Sequentes igitur sanctos Patres, unum et eumdem confiteri Filium et Dominum Nostrum J. C. communi omnes consensu docemus.* 3° Hinc pariter referuntur fidei nostræ symbola, in quibus Christus perhibetur Filius Dei qui natus est ex Maria Virgine. Quapropter sic jure synodus Francofordiensis in Epist. synodica auctorem hæresis adoptianæ compellabat : *Tu vero, quisquis es, qui Christum prædicas adoptivum; unde tibi iste sensus venisset, voluissem scire : ubi hoc nomen didicisses, ostende. Patriarchæ nescierunt, Prophetæ non dixerunt, Apostoli non prædicaverunt, Sancti tractatores hoc nomen tacuerunt, doctores fidei nostræ non docuerunt.*

330. Adstruimus 3° ratione theologica desumpta ex adoptionis natura. Adoptio enim est assumptio personæ extraneæ in propriam hæreditatem : jam vero Christus qua hic homo est, dici nequit persona Deo extranea, quin duæ in ipso admittantur personæ; ergo cum Christi Dei hominis nonnisi una persona sit, filius Dei proprius et naturalis, nequit esse adoptatus; unum siquidem eumdemque posse respectu ejusdem patris esse natura et adoptione filium, proprium et extraneum repugnat.

DIFFICULTATES.

331. 1. Obj. 1° Loquens Apostolus de Christo Rom. 1, 4. ait : *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis.* Jam vero prædestinatio non est nisi adoptio in filium; non est autem adoptatus Christus in natura divina, ergo in natura humana, qua sola filius Dei adoptivus est. 2° Hinc ibid. c. 8, 17. sub hoc respectu comparatur Christus cum hominibus justis qui *sunt filii Dei; si autem filii, et hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi;* et v. 19. dicitur idem Christus *Primogenitus in multis fratribus.* Si igitur justi qui sunt filii Dei adoptivi per gratiam sunt *cohæredes* Christi, si Christus primogenitus eorum est, patet ejusdem esse Christum cum his conditionis, nempe per gratiam secundum humanitatem adoptatum. 3° His consonant Patres, qui passim docent Christum secundum humanitatem adoptatum esse in filium Dei; luculenta sunt Hilarii verba, qui lib. 1. *De Trinit.* scribit : *Ita potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur.* Ergo.

332. Resp. Ad 1m, *D.* Christus prædestinatus est ad gratiam unionis. *C.*; adoptionis, *N.* Ut enim post S. Augustinum animadvertit S. Thomas p. 3, q. 34. art. 1. æternam prædestinationem Jesu Christi in filium Dei habere pro objecto gratiam unionis duarum naturarum, quæ fieri debebat in tempore, et per quam Deus factus est homo, et homo Deus. Nam unio duarum naturarum in persona Christi cadit sub æterna prædestinatione, et ratione hujus Christus dicitur prædestinatus filius Dei.

333. Ad 2m, *D.* Comparatur Christus cum hominibus justis sub aliquo respectu, *C.*; sub omni respectu, *N.* Comparatur scilicet quoad hæreditatem, non autem quoad jus ad hæreditatem; ipsi siquidem hæreditas competit ut filio naturali Dei, nvobis utem, sive justis, ut filiis adoptivis; sic etiam comparatur quoad communem naturam quam suscepit, quo sensu frater noster est, primogenitus in multis fratribus, qui elevati per gratiam sunt ad Dei filiationem, cujus gratiæ incapax est natura a Verbo assumpta; hinc vocatur filius Dei *proprius* ab eodem Apostolo, et *Unigenitus* a Jo. 1, 14.

334. Ad 3m, *D.* Edocent Patres Christum secundum humanitatem

adoptatum esse in filium Dei in sensu improprio, *C.*; in sensu veræ adoptionis de qua disserimus, *N.* Etenim Patres vocem *adoptati* usurpant in sensu *adsciti, conjuncti, assumpti*, ut hujus vocis vis fert; aut etiam quatenus significant illam numero humanitatem per gratiam electam et prædestinatam esse ad hypostaticam cum Verbo unionem, sed tunc eam considerant in abstracto, ut patet. Utroque porro sensu potuit Hilarius in objecto loco scribere : *dum carnis humilitas adoptatur, seu adsciscitur, eligitur, evehitur.*

335. II. Obj. 1° Christus ut Deus genitus a Patre est ejusdemque cum eo substantiæ, ut homo neutrum ei competit. 2° Exinde factum est ut in catechismis dicatur, Christum uti Deum patrem habere sine matre, uti hominem matrem habere sine patre. Adeoque ut homo filius Dei naturalis esse nequit. 3° Sane ut homo Christus fuit gratia habituali instructus, quæ efficit filium Dei adoptivum, quo sensu Christus est caput nostrum, cum ejusdem conditionis esse debeant caput et membra; 4° alioquin grave illud incommodum vitari non posset, quod idem filius duos patres habeat naturales, Deum nempe, et David. 5° Hinc si de Christo recte dicimus esse hominem natum, passum et mortuum, quare eum dicere etiam cum Scripturis non poterimus *servum* ac proinde filium adoptivum, cum æque relativa sint nomina *servi et filii?* Ergo.

336. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Et proinde ut homo Christus dicitur naturalis filius Dei ratione unionis hypostaticæ, *C.*; ratione generationis ejusdemque cum Patre substantiæ, *N.* Recolantur quæ paulo ante scripsimus de duplici titulo ob quem Christus ut Deus potest dici filius naturalis Mariæ, et ut homo dici filius naturalis Patris.

337. Ad 2^{m}, *D.* Id est, docent catechismi Christum uti Deum non habere matrem divinam et uti hominem non habere patrem humanum, *C.*; non esse filium naturalem respective Patris et Mariæ in utraque natura ratione unionis hypostaticæ juxta dicta, *N.*

338. Ad 3^{m}, *D.* Præditus fuit gratia habituali proveniente ex unione hypostatica, *C.*; qua fieret filius adoptivus, *N.* Cum enim Christus homo ipso existentiæ instanti esse cœperit filius Dei naturalis vi hypostaticæ unionis, gratia habitualis supervenit, ac propterea non amplius potuit ipsi communicare adoptionem in filium, cum filium naturalem repererit. Ex quo patet ejusdem nobiscum conditionis esse non potuisse Christum, qui ut est caput nostrum excellentiori ratione, atque ut ajunt *eminenter*, continet in se quod est in nobis in inferiori gradu et ordine.

339. Ad 4^{m}, *D.* Sub eodem respectu, eademque ratione, *C.*; sub diverso respectu, diversaque ratione, *N.* Etenim Christus habet ut Deus patrem naturalem vi æternæ generationis, atque ut homo eumdem patrem habet vi hypostaticæ unionis; et e converso, ut homo David patrem (mediatum) habet naturalem vi generationis, et eumdem patrem naturalem habet ut Deus vi hypostaticæ unionis.

340. Ad 5^{m}, *D.* Secundum humanam naturam seu secundum carnem, *C.*; secundum totum suppositum quod est Deus-homo, *N.* Naturæ siquidem est nasci, pati ac mori, neque hæc directe de persona prædicantur, contra vero filium esse, terminus personæ est subsistentis. Idem dic de *servi* notione, quo fit ut rigoroso sensu Christus non possit servus appellari, cum sit *Dominus*. Improprie autem apud Isaiam servus vocatur aut ratione voluntariæ Christi subjectionis, aut ratione naturæ humanæ, quæ, remote et in abstracto spectata, debitum habuit servitutis ut creatura respectu Dei; sed in concreto postquam scilicet juris Verbi ejusque propria effecta est,

non amplius serva dici potest, nec proinde Christus servus ratione etiam assumptæ naturæ. Atque ex his disparitas patet quæ intercedit inter appellationem servi, et filii adoptivi. Nullo enim sensu Christus filius Dei adoptivus dici potest, cum sit terminus personalis; duplici autem ratione allata, latiori sensu potest dici servus.

ARTICULUS III.

DE DISTINCTIONE DUARUM NATURARUM IN CHRISTO POST UNIONEM HYPOSTATICAM.

341. Eutyches archimandrita monasterii Constantinopolitani ex odio nestorianæ hæreseos in hæresim oppositam dilapsus est, unam post incarnationem prædicans in Christo naturam. Qua de causa accusatus apud Flavianum episcopum Constantinopolitanum ab Eusebio Dorylei episcopo, ipse in publica synodo in hanc vocem erupit : *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante unitionem, post unionem vero unam naturam confiteor*. Cumque ab hoc errore revocari non potuerit, damnatus a Synodo est, a qua Eutyches ad Leonem Pontificem appellavit; at is certior factus per acta synodalia ad ipsum a Flaviano transmissa de rei veritate, sententiam confirmavit. Agente nihilominus Dioscoro episcopo Alexandrino, an. 449. in latrocinio Ephesino Eutyches fuit absolutus et damnatus Flavianus, qui cum Romam ab iniqua hac sententia appellasset, graviter adeo a Dioscoro percussus est, ut post triduum Deli e vita migraverit. Interim convocata œcumenica Synodo Chalcedonensi an. 451. rescissa fuerunt acta latrocinii Ephesini, Eutyches et Dioscorus depositi sunt, et asserta catholica veritas.

342. Præcipue Eutychianæ hæresis natura consistit in eo, quod unica, peracta incarnatione, sit in Christo agnoscenda natura, reliqui autem errores hunc vel supponunt vel sequuntur. Utrum vero *ex duabus ante unitionem naturis*, ut ajebat Eutyches, in Christo *post unitionem* unica effecta fuerit, per utriusque *commixtionem*, an vero per alterius in alteram *mutationem* seu *conversionem*, an denique per *compositionem*, nec ipse neque ejus asseclæ unquam determinare potuerunt. Sic pariter inter se non potuerunt convenire circa tempus quo hæc unitas naturæ facta sit, an in incarnationis instanti, an post resurrectionem, an vero post ascensionem; ac propterea in varias partiales sectas, ut solemne est apud hæreticos, diffluerunt.

343. Verum quacumque hypothesi admissa, illud certum est, quod semel admisso eutychiano principio, universa labefactetur incarnationis ac redemptionis œconomia, prout vidimus eamdem labefactari in systemate nestoriano. Inter utramque hæresim catholica veritas consistit, ut scilicet admittantur duæ naturæ distinctæ et impermixtæ ac inconfusæ in unitate personæ. Ad hanc veritatem vindicandam, sit :

PROPOSITIO.

Duæ sunt in Christo naturæ distinctæ, inconfusæ atque impermixtæ.

344. De fide est propositio ex definitione conc. Chalcedonensis decernentis Act. 5. *Christum, filium, Dominum, unigenitum in duabus naturis, inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia post unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, et in unam personam atque subsistentem concurrente.*

345. Hanc autem veritatem evincunt illa omnia quæ sive ex Scriptura sive ex Patribus attulimus ad vindicandam Christo tum veram divinitatem, tum veram humanitatem. His duo peculiaria adjicimus ex Scripturis quæ rem præsentem conficiunt adversus eutychianam hæresim; loquens Joannes in exordio Evangelii sui de

Verbo quod Deum prædicavit, concludit : *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* Hujus autem Verbi incarnati genealogiam texuerunt evangelistæ Matthæus et Lucas. Verbum igitur caro factum duas in se distinctas complectitur naturas, divinam et humanam. Rursum idem Joannes ita c. 8, 40. Christum se hominem esse profitentem inducit : *Quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum;* et de hoc ipso Christo in 1. Epist. 5, 20. scribit idem Evangelista : *Hic est verus Deus et vita æterna.* Apostolus Paulus ad Rom. 1. 3. utramque naturam conjungens sic scribit de Christo : *De filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.* Ergo etiam post unitionem et Deus est et Filius Dei, et homo est et filius hominis ex semine David procreatus.

346. Ex Patribus vero tot hujus veritatis testes et assertores habemus, quot aut contra docetas aut deinde contra apollinaristas veram carnem et integritatem Christo vindicarunt humanæ naturæ; et quot adversus cerinthianos, photinianos, samosatenos aliosque hæreticos divinam ejusdem Christi naturam propugnaverunt.

347. Nec aliud nos docent fidei symbola; in symbolo enim Nicæno post veræ fidei circa Christi divinam naturam professionem adjicitur : *Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlo et incarnatus est... et homo factus est, passus*, etc. Idem symbolum concilia Constantinopolitanum et Ephesinum professa sunt; utraque igitur natura divina et humana distincta post unitionem ex fidei regula admitti debet.

348. Ex ratione demum theologica veritas catholici dogmatis non minus aperte elucet; licet enim prætermittamus, concipi omnino non posse, cum in se repugnet, qui tandem duæ naturæ adeo inter se disparatæ, cujusmodi sunt divina et humana, et ex quibus prior completa est quoad subsistentiam, in unam coalescere queant aut *conversione* alterutrius, aut utriusque *commixtione*, aut demum *compositione*, quibus tertia assurgat divino-humana; hoc, inquam, prætermisso, certum est, quod in quacumque hypothesi in qua ejusmodi unitio contigerit, natura hæc unica ex duabus coalescens non esset nec divina nec humana; adeoque quod consequens est, inepta ad redemptionem operandam, nisi absurde quis contenderet divinam naturam ut coalescentem cum humana, potuisse pati et mori, quod repugnat, utpote abhorrens a notione Divinitatis; hæc insuper natura tertia nec esset consubstantialis Patri, nec consubstantialis matri, siquidem cum neutra plane conveniret, secus ac senserit universa antiquitas. Duæ igitur necessario in Christo naturæ, etiam peracta unitione, distinctæ sunt agnoscendæ.

DIFFICULTATES.

349. 1. Obj. 1° Incarnationis œconomiam complexus Joannes est, dicens : *Et Verbum caro factum est*, ad eumdem modum quo ib. c. 2. legitur *aquam vinum factam*, quod certe sine conversione fieri non potuit. 2° Id ipsum declarat Apostolus Philipp. 2, 7. scribens de Christo : *Qui cum in forma Dei esset... semetipsum exinanivit, formam servi accipiens;* si formam servi accipiens exinanitus est, mutavit igitur se ipsum. Ergo.

350. Resp. Ad 1m, *D.* Verbum caro factum est per assumptionem humanitatis in Deum, *C.;* per conversionem divinitatis in carnem, *N.* Hoc enim repugnat; Deus enim natura sua immutabilis est. Itaque non alio sensu potuit dici de Verbo, quod factum fuerit caro, quam per assumptionem ejusdem carnis, qua sibi conjuncta, ut subdit Evangelista, *habitavit in nobis*, uti etiam quovis tempore Patres exposuerunt, inter quos S. Ambrosius

De Domin. incarn. c. 4. n. 59. sic Joannis verba enarrat : *Hoc est illud Verbum quod carnem suscepit, hoc habitavit in nobis, hoc est, in carne habitavit humana.* Sic etiam S. Joan. Chrysostomus *Hom.* 11. *in Joan.* n. 2. *Unitate,* scribit, *et conjunctione Deus Verbum et caro unum sunt, sine ulla confusione, vel substantiarum ablatione; sed per unionem ineffabilem inexplicabilemque.*

351. Paritas porro inter aquam, quæ in vinum est conversa, et Verbum, quod factum est caro, nulla prorsus est. Nam pro diversa substrata materia diversam significationem verbum *fieri* accipiat necesse est; alioquin concludi deberet Christum *factum* per conversionem esse *maledictum,* aut *peccatum,* eo quod Apostolus Gal. 3, 13. et 2. Cor. 5. 21. ita scripserit de Christo, prout Patres observant agentes adversus apollinaristas.

352. Ad 2m, *D. Accipiens formam servi,* ut ait ipse Apostolus, seu assumens naturam nostram, *C.;* amittens formam Dei, *N.* Itaque ejusmodi exinanitio tota extrinseca est, quatenus Verbi persona sibi univit humilitatem seu abjectionem naturæ nostræ in qua et per quam obedivit, et cætera præstitit, quæ ibidem Apostolus commemorat.

353. II. Obj. Ex Patribus 1° alii docent ita inter se duas in Christum convenisse naturas, ut anima et corpus nostrum, ex quibus nonnisi una natura exurgit, ut S. Leo, Cyrillus, aliique; 2° alii comparant incarnationem cum Eucharistia, in qua panis in corpus Christi convertitur, ut S. Justinus *Apolog* 1. n. 66; 3° alii aperte docent : *Ex duabus naturis unionem esse factam, post unionem vero unam esse naturam Verbi incarnatam* in Christo, ut S. Cyrillus *Ep.* 1. *ad Successum;* 4° alii appellant *mixtionem, mixturam, conversionem,* etc. unionem utriusque naturæ; 5° inter hos eminet S. Gregorius Nyssenus qui tum Oratione IV. contra Eunomium, tum potissime contra Apollinarem, statuit [a]) humanum corpus, cum a Verbo assumptum est, id factum esse, quod est ipsa natura divina assumens, atque humanam naturam in id, quod divinum est, esse mutatam; [b]) carnem divinitati commixtam non amplius in suis terminis et proprietatibus mansisse, sed hac mixtione divinitatis participasse virtutem, eo fere modo quo si aceti gutta in Oceanum projiciatur, ipsa per hanc mixtionem fit mare, suamque amittit qualitatem naturalem. Ergo.

354. Resp. Ad 1m, *D.* Ad significandam unitatem personæ seu suppositi in quod ambæ naturæ concurrunt, *C.;* ad significandam unitatem naturæ, *N.* Hunc sensum egregie expressit auctor symboli Athanasiani illis verbis : *Unus omnino, non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus.*

355. Ad 2m, *D.* Quoad præsentiam, *C.;* quoad conversionem, *N.* En integra ipsius Justini verba : *Quemadmodum per Verbum Dei, caro factus Jesus Christus et carnem et sanguinem habuit nostræ salutis causa, sic etiam* (in alimonia Eucharistiæ)... *incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus.*

356. Ad 3m, docent post unionem unam factam esse naturam *incarnatam, C.;* absolute, *N.* Strenue enim S. Cyrillus formulam suam defendit ab omni apollinarismi suspicione de quo accusatus fuerat, sic scribens in *Ep.* 2. ad eumdem Successum : *Si dicentes unam Verbi naturam, tacuissemus, ac minime adjunxissemus, incarnatam* (haberent in quo reprehenderent)... *sed quia et illa in humanitate, et essentiæ nostræ declaratio illata est dum dicimus incarnatam, desinant baculo inniti arundineo. Nihil jam intelligere prohibet, Christum, cum sit unus ac solus Filius, eumdem Deum esse et hominem, ut in deitate sic etiam in humanitate perfectum.* Quo nihil lucu-

lentius, præter totius epistolæ argumentum, proferri a Cyrillo poterat ad catholicum dogma de distinctione duplicis in Christo naturæ asserendum. Attamen effatum Cyrillianum fuit scopulus in quem stolidus Eutyches impegit, et quo hæresim suam excogitavit. Dum igitur videtur S. Cyrillus asserere ita inter se unitas ambas in Christo naturas esse, ut nonnisi mentis cogitatione secernantur; dum videtur realem naturarum distinctionem inficiari; hæc referri debent ad hypostaticum nexum quo arctissime in una Divini Verbi persona subsistunt ambæ naturæ.

537. Ad 4m, *D.* Salvis integrisque manentibus utriusque naturæ proprietatibus *C.*; his sublatis, *N.* Objectæ elocutiones aliæque ejusmodi a Patribus usurpatæ sunt ad summam naturarum unionem in eadem persona significandam, divinæ præsertim naturæ in humanam immeationem, ut sic sese illi opponerent nestoriano errori moralem unionem adstruenti. Id enim fert Patrum scopus et subjecta materia; sola siquidem corporea inter se permisceri, componi, confundique possunt, non autem spiritualia cujusmodi est divina natura summe simplex, et anima humana, multo vero minus potest intercedere commixtio aut compositio in sensu Eutychetis inter divinam naturam et corpus.

538. Ad 5m, *D.* Salva humanæ naturæ integritate, ut ipsemet Nyssenus declarat, et per mutationem improprie dictam, *C.*; cum humanæ naturæ detrimento et per mutationem proprie dictam, *N.* Totus in eo est Nyssenus ut efferat humanam Christi naturam a Verbo susceptam atque pervasam, et decora, quæ ex eadem natura Verbi in humanam provenerunt exaltet, quod et præstiterunt alii Patres, qui et ipsi aptissimis similitudinibus ad id adumbrandum usi sunt. Alii enim ferri igniti, alii aeris luce perfusi, alii superexcedentis luminis, quo lumen minus evanescere videtur exemplum attulerunt; S. Gregorius vero usus est similitudine guttæ aceti in pelagus immissæ; attamen omnes in eo conveniunt, ut salvent semper essentiales humanæ naturæ proprietates. Hoc ipsum præstitit Nyssenus, qui quamvis asseruerit carnem Christi non amplius in suis terminis mansisse, statim se ipsum exponens subjicit in objecta *Orat.* IV. adversus Eunomium: *Carnis tamen et divinitatis proprietatum inconfusa permanet contemplatio*, quod etiam ibid. fuse prosequitur, præsertim vero contra Apollinarem ubi ea similitudine usus est; adeoque patet, ipsum locutum esse de proprietatibus accidentalibus in objecto loco.

ARTICULUS IV.

DE DUPLICI IN CHRISTO VOLUNTATE ET OPERATIONE.

539. Uti adoptianismus ex hæresi nestoriana, sic monothelismus seu error de unica in Christo voluntate et operatione ab hæresi eutychiana ortus est. Hujus erroris semina jecerat Anastasius jacobitarum patriarcha an. 630. et Heraclii imperii 20. Agentibus deinde Sergio episcopo Constantinopolitano, et Cyro Phasidis primo, deinde Alexandrino episcopo, incrementum ac firmitatem nactus est monothelismus. Utrique fortiter restitit Sophronius monachus, ac deinceps episcopus Hierosolymitanus, qui coacta synodo tum ad Sergium, tum ad Honorium Pontificem Romanum epistolas dedit, quibus de hæresi monothelitica hunc certiorem fecit. Ast Sergius eodem anno quo Sophronius pariter ad Honorium scripsit ad eum decipiendum, dum assertores duplicis voluntatis traduxit quasi pugnam inter utramque voluntatem in Christo inducerent, eumque adhortatus est ut efficeret, ne in posterum sive una sive duplex voluntas commemoraretur, sed potius altum utrique parti silentium indicens,

totam sopiret controversiam. Istius artibus deceptus Honorius, ejus consilio cessit, unam adstruens voluntatem ad conflictationem duarum voluntatum removendam a Christo.

360. Ejusdem Sergii fraude deceptus Heraclius imperator, probavit et ipse œconomicum silentium, publicata *Hectesi* a Sergio conscripta. Hoc ipsum silentium inculcavit Constans Heraclii successor, suasione Pyrrhi episcopi Constantinopolitani monothelitæ, proponens edictum *Typum* nuncupatum. Sic diffusa hæresis est, donec sub Constantino Pogonato et Agathone Rom. Pontifice an. 680. celebrata est œcumenica Synodus VI. et Constantinopolitana III. in qua hæresis cum suis auctoribus et fautoribus damnata est, et asserta catholica veritas de duplici in Christo voluntate et operatione.

361. Dogma monothelitarum præcipuum erat, ut unicam naturalem seu physicam in Christo propugnarent voluntatem, sive prout *facultas* est, sive prout est *actio* seu *energia* seu *vis*, quam etiam *personalem* vocabant ac *electivam*, ne si duæ voluntates in Christo physicæ et electivæ admitterentur, hæ inter se pugnarent. Illam unicam voluntatem quam admittebant in sensu exposito, dicebant esse divinam, seu Verbi. Solebant præterea hanc unicam voluntatem cum pseudo-Dionysio Areopagita vocare *Theandricam* seu *Deivirilem*, veluti coalescentem ex divina et humana, ita tamen ut humana esset iners instrumentum passivum, uti est corpus nostrum respectu animæ.

362. Ad hoc perversum dogma tegendum, vix unquam solebant nominare voluntatem *naturalem*, aut naturalem *actionem* aut *operationem*, ne unicam sic viderentur adstruere cum eutychianis naturam; sed caute contenti erant hi hæretici voluntatem simpliciter nominare, ut innuerent se unicam asserere voluntatem moralem in Christo ob conformitatem humanæ cum divina. Dum vero ita se tegebant conflabant invidiam assertoribus duarum voluntatem, quasi isti pugnam inter duas Christi voluntates propugnarent. Ast cito ipsis larva detracta est.

363. Nostrum igitur est adstruere in Christo duplicem voluntatem naturalem, divinam et humanam, non solum quatenus voluntas humana pro facultate volendi accipitur, sed etiam quatenus et actionem et operationem volendi denotat; nec non ostendere ejusmodi actionem et operationem humanæ voluntatis activam esse et ex proprio motu profluere. Sit igitur:

PROPOSITIO.

Duæ naturales operationes et voluntates indivisæ et inconfusæ in Christo sunt confitendæ.

364. De fide propositio est his verbis definita a concilio generali VI. seu Constantinopolitano III: *Et duas naturales voluntates in eo* (Christo) *et duas naturales operationes, indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, secundum sanctorum Patrum doctrinam adæque prædicamus.*

365. Duas naturales in Christo operationes tot in locis Scripturæ prædicant, quot divinas et humanas ejusdem Christi actiones et operationes exhibent, quæ innumera prope sunt. Etenim Christum exhibent vaticinia edentem, miracula patrantem, quæ certe solius divinæ virtutis sunt, et ad ejus manifestandam divinam naturam ordinata, exhibent item ambulantem, loquentem, cibo potuque se reficientem, esurientem, sitientem, lassatum, gaudio exultantem, mœstitia angentem, lacrymantem, patientem, vulneratum, morientem, quæ quidem omnia solius humanæ naturæ sunt, et ordinata ad ipsum verum hominem patefaciendum. Cum igitur absonum sit um quæ divinæ naturæ proprie

actiones sunt, humanæ adscribere, tum quæ sunt naturæ humanæ, naturæ tribuere divinæ, cum ambæ distincte recenseantur de Christo, omnino fatendum est duplicem actionem et operationem naturalem in Christo admitti oportere.

366. Id ipsum constat de voluntatibus prout naturales facultates seu motiones et operationes naturæ sunt. Tot enim ejusmodi voluntates prædicat in Christo Scriptura quot naturas, eo ipso quod naturales facultates et operationes sunt; jam vero paulo ante luculentissime ostendimus duas distinctas et inconfusas in Christo naturas Scripturam prædicare, divinam et humanam; ergo totidem in Christo naturales voluntates esse docet distinctas et inconfusas divinam et humanam.

367. Sic pariter ex Scripturis duas agnoscere in Christo debemus voluntates, prout hæ actus elicitos dicunt, seu *volitiones*. Volitionem divinam in Christo ultro admittebant adversarii; superest igitur, ut ex Scripturis ostendamus fuisse seu esse in Christo etiam volitiones activas humanas. Jam vero id efficiunt omnia illa biblica testimonia quæ tribuunt Christo voluntatem distinctam a voluntate Patris, quæ plura sunt. Sane Matth. 26, 39. et Marc. 14, 36, ita Christus orat Patrem suum: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu;* seu ut legitur Luc. 22, 42. *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Ibi certe non est sermo de voluntate divina, quæ una in Patre et Filio est, ergo de humana voluntate locutus est Christus. Rursum Jo. 6, 38. *Descendi de cœlo*, inquit Christus, *non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me;* ubi idem redit argumentum. Hinc Apostolus Philipp. 2, 3. de Christo scribit: *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem... propter quod et Deus exaltavit illum.* Christus igitur Deo ac Patri suo obedivit, promeruitque hac obedientia exaltationem suam ac redemptionem humani generis; atque neque obedivit neque meruit voluntate divina, ergo obedivit ac meruit voluntate humana. Huc referuntur quæ de Christo homine passim leguntur, ex. gr. Marc. 6, 48. quod accedens ad apostolos, *volebat præterire eos;* et ib. 7, 24. *Ingressus in domum, neminem voluit scire, et non potuit latere;* tum Matth. 27, 34. *Et dederunt ei vinum cum felle mixtum, et cum gustasset, noluit bibere;* aliaque id genus multa in Scripturis occurrunt, quæ aperte evincunt Christum actus elicuisse humanæ voluntatis proprios.

368. Patres ea principia constituunt, ex quibus eorum circa duplicem Christi voluntatem naturalem et operationem doctrina manifeste colligitur; alii siquidem ex diversis operationibus Deum et hominem Christum esse inferunt, ut Ignatius, Justinus, Irenæus, Hippolytus, Tertullianus apud Petavium lib. 8. c. 8. § 1.; alii disputantes adversus arianos constituunt actiones infirmitatis, quæ de Christo in Scripturis referuntur, non posse naturæ divinæ tribui, sed humanæ, uti Athanasius, Eustathius, Cyrillus Hieros., Epiphanius, Basilius, Hilarius, Ambrosius, Augustinus aliique apud eumdem; alii demum ex distinctione operationum colligunt adversus apollinaristas duas esse in Christo distinctas et inconfusas naturas, uti Basilius, uterque Gregorius, Cyrillus Alex., Theodoretus, Ambrosius, Leo M., Fulgentius, ibid.

369. Nec solum duas in Christo voluntates naturales, operationesque Patres adstruunt, sed conceptis verbis duas etiam in eodem adstruunt voluntates, prout hæ in actus seu volitiones erumpunt. Etenim S. Athanasius *De Incarn.* n. 21. adductis Christi verbis: *Pater, si fieri potest*, etc. subdit: *Duas hic voluntates ostendit, unam scilicet humanam; quæ est carnis propria: alteram divinam:* sic etiam S. Gregorius

Nyss. apud Agathonem in *Epist. ad Imper.* ex eodem Evangelii textu infert : *Quoniam igitur alia est voluntas humana, alia divina;* et S. Jo. Chrysostomus ibid. scribit : *Propriam quidem habere voluntatem manifeste demonstrat, sed ubique paternam voluntatem anteponit suæ.* S. Ambrosius *De fide* lib. 2. c. 7. n. 8. *Sed alia*, inquit, *voluntas hominis, alia Dei.... Suscepit ergo voluntatem meam, suscepit tristitiam meam..... Mea est voluntas quam suam dixit.*

370. Demum ex ratione theologica id ipsum conficitur; operatio seu energia ex omnium philosophorum consensu est motio substantialis naturæ ejusque nota essentialis, cum natura sine operatione, vi, ac energia propria, neque sit, neque intelligi possit. Tot igitur in Christo operationes agnosci debent, quot sunt in eo naturæ; duæ autem distinctæ et inconfusæ ex demonstratis sunt in Christo naturæ, duæ igitur sunt in eodem distinctæ et inconfusæ operationes. Rursum si unica in Christo esset operatio et naturalis voluntas, hæc vel esset simplex vel composita; neutrum porro dici potest: si enim esset simplex, hæc esset vel divina vel humana; si esset divina, Christus non esset homo; si humana, non esset Deus. Quod si composita dicatur conflata ex utraque natura, esset simul divina et humana, creata et increata, finita et infinita, seu potius nec divina nec humana foret. Quæ omnia absurda sunt.

371. Voluntatem porro humanam activam ac liberam esse in Christo ex eo liquet, quod libertas sive contradictionis sive specificationis spectet ad perfectionem naturæ rationalis et intelligentis; cum igitur Christus perfectam habeat humanam naturam, libertate destituta esse non potest. Alioquin nec mereri potuisset nec satisfacere pro peccatis nostris. Quaquaversus igitur res spectetur, patet duas necessario in Christo esse agnoscendas et admittendas naturales voluntates et operationes, easque etiam liberas et deliberatas.

DIFFICULTATES.

372. I Obj. 1° Duabus in Christo admissis voluntatibus, pugna pariter inter utramque admitti deberet, ut patet ex allatis Scripturæ textibus litteraliter acceptis, metaphorice proinde sunt isti intelligendi, nec duplex voluntas ex illis in Christo conficitur. 2° Quapropter Patres docent, vel Christum natum *absque carnalibus voluntatibus et cogitationibus humanis*, ut S. Athanasius; vel 3° Christi *velle* totum fuisse *deificatum*, ut S. Gregor. Nazianz. *Orat.*; 36. vel 4° *Carnis quidem fuisse passionem; Dei autem operationem*, ut Gregor. Nyssenus; vel 5° Christum *unam cognatam operationem per ambas naturas* demonstrasse, ut Cyrillus Alex.; vel 6° denique Christum *unam quamdam theandricam* (*Dei virilem*) *operationem nobiscum conversando exhibuisse*, ut Dionysius Areopagita in *Ep. 4. ad Cajum.* Ergo.

373. Resp. Ad 1m, *Neg.* Neque enim hanc pugnam exhibent. 1° Christi verba Matth. 26. *Si fieri potest*, etc., hæc siquidem non exprimunt nisi naturalem affectionem naturæ mortem refugientis, hanc porro vicit voluntas humana presse sumpta in Christo dicente: *Non sicut ego volo, sed sicut tu;* seu *non mea voluntas, sed tua fiat*, in quibus tantum vis argumenti catholicorum consistit, dum duplicem adstruunt in Christo voluntatem. 2° Neque hanc pugnam exhibent, quæ leguntur Jo. 6. *Descendi de cœlo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me;* nam exprimunt quidem duas voluntates, ast plene inter se conformes, cum nunquam humana voluntas a divina difformis fuerit.

374. Ad 2m, *D.* Id est, sine corruptione ab Adam inducta, *C.;* sine humana voluntate simpliciter, *N.*

375. Ad 3m, *D. Velle deificatum*,

adeoque velle humanum a divino distinctum, *C.*; absorptum aut confusum, *N.* Quod enim divinum est, non potest *deificari*, ut jamdiu animadverterat S. Agatho; itaque eo sensu nonnulli Patres humanum Christi velle dixere deificatum, quatenus intime conjunctum erat cum velle divino; uti ipsa humana natura cum divina.

376. Ad 4m, *D.* Dixere Dei operationem esse, carnis vero passionem, quatenus Dei operatio principalis est et humanam voluntatem movet et excitat, quin ipsa moveatur, *C.*; quatenus excludat activam voluntatis humanæ motionem, *N.* Humana enim voluntas in Christo semper movebatur ad nutum Verbi a quo regebatur natura; quo sensu improprie hæc motio *passio* vocata est ad discrimen divinæ, quæ a nullo accipit impulsum.

377. Ad 5m, *D.* Ob indivisum utriusque naturæ et operationis concursum, *C.*; ob unicum naturale operationis principium, *N.* Utraque enim operatio per modum unius concurrebat in Christo ob intimum utriusque naturæ nexum.

378. Ad 6m, *D.* Unam, seu potius *novam* theandricam operationem Christus ostendit ob mirabilem utriusque naturæ unionem et concursum ad operandum, *C.*; ob unitatem principii, *N.* Attamen hoc pseudo-Dionysii effatum erat Achilles monothelitarum.

379. II. Obj. 1° Unica est in Christo persona; ergo in ipso unica est operatio; 2° *Actiones enim sunt suppositorum.* 3° Sane in Christo unus est volens et operans, adeoque una voluntas et operatio. 4° Quod quidem analysi accurata Incarnationis mysterii melius patefit; [a]) natura enim humana in Christo nihil ex se operari potest, sed solum quatenus mota est a Verbi persona, quo fit ut duo quidem *operata* exurgant, non autem duæ operationes; [b]) *esse* ad hypostasin subsistentem pertinet, adeoque et *operari*; [c]) si operatio tribuatur naturæ, cum eadem sit natura Verbi, ac Patris et Spiritus S., sequeretur operationes divinas Christi tribus divinis personis esse tribuendas; [d]) persona Verbi adhibet naturam humanam ut instrumentum, ut Patres loquuntur; porro una est artificis et instrumenti operatio; [e]) hinc merito Honorius Pontifex unam asseruit in Christo voluntatem in duabus epistolis ad Sergium datis, in quibus ejusdem Sergii prudentem probavit œconomiam. Ergo.

380. Resp. Ad 1m, *D. Conseq.* Unica est operatio *personalis*, *C.*; *naturalis* et *elicitiva*, *N.* Operatio, ut diximus, est naturæ; personalitas non est nisi conditio necessaria ut natura subsistat, existat et operetur; cum igitur persona ea sit quæ habet naturam, ideo prout actiones personales sunt tribuuntur personæ.

381. Ad 2m, *D.* Actiones sunt suppositi, ut principii *quod*, uti loquuntur scholæ, *C.*; ut principii *quo*, juxta dicta, *N.*

382. Ad 3m, *D.* Christus est unus volens et operans, ut persona, *C.*; ut naturæ in ipso spectantur, *N.*

383. Ad 4m, *Neg.* Itaque ad confirmat. [a]) *D.* Non operatur humana natura in Christo nisi mota et excitata a persona Verbi, salva naturali ejus activitate, *C.*: hac perempta, *N.* Aliud est regi humanam naturam et moveri quoad actiones suas elicitivas ad nutum personæ Verbi, aliud privari seu destitui propria activitate; prius verum est, posterius est falsum. Ut si quis ad secandum utatur ferro ignito, hoc urit et secat per virtutem propriam ignis et ferri; motio Verbi est consentanea liberæ naturæ quam excitat.

384. Ad conf. [b]) *D.* Ast diversa ratione, *C.*: eadem ratione, *N. Esse* pertinet ad personam tanquam terminum individuantem naturam; *operari* vero pertinet ad personam ut conditionem sine qua natura sicut neque existere, sic nec operari potest; posita semel

personalitate, natura exerit vires et operationes suas.

385. Ad conf. [c]) *D.* Si tribuantur naturæ in se spectatæ, *C.*; si tribuantur naturæ subsistenti sua personalitate, *N.* Jam vero cum Verbum assumpserit naturam humanam prout est persona realiter a reliquis distincta, seu cum sua personali nota et characteristica, eadem ratione prout est cum humanitate conjuncta vult, agit et operatur, nempe ut persona distincta.

386. Ad conf. [d]) *D.* Adhibet naturam humanam ut instrumentum vivum et activum, *C.*; iners et passivum, *N.* Persona Verbi non aliud tribuit humanæ naturæ quam subsistentiam; jam vero natura humana perfecta vivens ac activa est, etsi in Verbo subsistat, adeoque motu suo volebat, patiebatur, etc.

387. Ad conf. [e]) *D.* Unam asseruit Honorius in Christo voluntatem *humanam* ad excludendam pugnam carnis et spiritus, *C.*; ad excludendam voluntatem divinam, *N.* Etenim præter apertum testimonium de sincera Honorii mente Joannis IV. ejus successoris, S. Maximi martyris, Joannis abbatis qui fuit Honorio a Secretis, id aperte patet ex ejusdem Honorii verbis, quæ in *Epist.* 1. *ad Sergium* ita se habet: *Unde et unam voluntatem fatemur* D. N. J. C., *quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vexata... Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori, quia supra legem natus est humanæ conditionis.* Sic porro dilucide Honorius in altera *Epist.* data ad eumdem Sergium, catholicum dogma de duplici voluntate profitetur: *Utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem, quæ Dei sunt operantem: et humanam, quæ carnis sunt exequentem, non divise, neque confuse aut convertibiliter... sed naturarum differentias integras confitentes.*

388. Quod si Honorius probavit Sergii consilium circa œconomicum silentium, deceptus istius vaferrimi viri fraude, ita se gessit, sperans fore ut Ecclesiæ tranquillitati et paci post tot in Oriente exortas dissensiones ac jurgia, hac ratione tandem consuleret. Sed de Honorio recolantur quæ scripsimus in Tractatu *De locis*, ubi de infallibilitate Rom. Pontificis.

CAPUT IV.

DE COMMUNIONE IDIOMATUM ET ADORATIONE JESU CHRISTO DEBITA.

389. Ex vindicata hactenus Incarnationis Dominicæ doctrina corollaria consectemur oportet, quæ ex ea proveniunt. Duo vero præcipua hæc sunt, nempe idiomatum seu proprietatum communio seu communicatio, et adoratio Jesu Christo debita. Id autem prosequemur distinctis articulis, ne simul proposita confusionem ingerant.

ARTICULUS I.

DE IDIOMATUM COMMUNIONE.

390. *Communio idiomatum* a græcis ἀντίδοσις seu *mutua communicatio* aut *permutatio* nuncupata, id dicitur quo utraque natura et utriusque naturæ proprietates sic enuntiantur de Christo, ut quæ conveniunt homini tribuantur Deo, et quæ conveniunt Deo de homine prædicentur. Hujus enuntiationis fundamentum est hypostatica duarum naturarum unio.

391. Plures solent a Patribus ac theologis regulæ tradi ad rectum hujus idiomatum communionis usum, ne quis, his neglectis, in nestorianorum aut eutychianorum errores incurrat. Princeps ac fundamentalis regula ad quam cæteræ facile revocantur, hæc est, ut quæcumque de naturis mutuo prædicantur, aut de Christo contraria

enuntiantur, ea ad suppositum seu personam referantur, non autem ad naturas seorsum sumptas; seu quod idem est, enuntientur in *concreto*, non vero in *abstracto*. Nestorius priorem hujus regulæ partem impugnavit, Eutyches posteriorem. Nos utriusque veritatem adstruere aggredimur.

PROPOSITIO I.

Admitenda est in Christo idiomatum communicatio in concreto.

392. Ad fidem propositio hæc pertinet, quam semper professa Ecclesia est. Fundatur autem in Scripturis, quæ de uno eodemque Christo disserentes, modo eum Deum ac filium Dei vocant, modo hominem et filium hominis; modo eumdem exhibent ab æterno genitum, existentem ante omnia sæcula, modo vero in tempore natum ac novissimis diebus hominem, aliæque ejusmodi enuntiant quæ contraria invicem sunt. Innititur præterea symbolis fidei nostræ, quæ de uno eodemque Christo dicunt eum Deum de Deo esse, et simul natum ex Maria Virgine, passum, mortuum ac sepultum.

393. Patres non solum uno animo hanc communionem idiomatum in concreto probant, verum etiam exinde argumenta promunt ad refellendum Nestorium abhorrentem a voce *Deiparæ* quæ huic regulæ innititur. Hinc S. Gregorius Nyssenus adhuc ante Nestorium sic Apollinarem perstringebat: *Propter exactam assumptæ carnis assumentisque divinitatis unitatem, mutuo nomina permutantur, ut quod humanum est divino, quod divinum est humano nuncupetur* (*Adv. Apoll.* Opp. tom. 2.).

394. Ratio vero theologica est personæ unitas, quæ ambas naturas in se complectitur et proprias habet; hinc quemadmodum de homine, spiritu et corpore constante, dicimus eum esse immortalem, rationalem, etc., et corruptibilem, corporeum, etc., sic de Christo juxta diversas has naturas Deus dicitur et homo, passibilis et impassibilis, aliaque ejusmodi de ipso enuntiantur quæ ad idem referuntur suppositum.

DIFFICULTATES.

395. Obj. 1° Licet omnes homines eadem fruantur natura, nemo tamen de uno enuntiat quod proprium est alterius hominis; multo igitur minus potest in Christo enuntiari quod proprium est unius naturæ de altera. 2° Multo magis inter se conveniunt divinæ personæ, quam duæ naturæ in Christo; attamen nonnisi absurde quispiam diceret Patrem esse Filium et vicissim, neque idcirco quod spectat ad unam Christi naturam prædicari de altera potest. 3° Sic neque de homine dici debet *corpus* esse *animam* aut e contrario, etsi idem homo utrumque possideat. 4° Accedit quod quæ enuntiantur de Deo *absolute* toti Trinitati conveniant; si proinde aliquid de Deo in Incarnatione prædicetur, prædicatur de tota Trinitate; adeoque hæc propositio: *Homo est Deus*, huic æquivalens esset: *Homo est Deus; sed Deus est Pater, Filius et Spiritus S., ergo homo est Pater, Filius et Spiritus S.* prout ratiocinabatur Scotus. Ergo.

396. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* paritatem, siquidem homines in eadem personalitate non subsistunt, uti duæ naturæ in Christo.

397. Ad 2^m^, *D.* In ratione naturæ, *C.*: personæ, *N.* Tres enim in Deo personæ realiter inter se distinguuntur, eadem porro est persona quæ ambas in Christo regit naturas.

398. Ad 3^m^, *D.* In abstracto, *C.*; in concreto, ita ut dicatur: homo constat anima et corpore, *N.*

399. Ad 4^m^, *D.* Si *Dei* nomen pro *natura* assumatur, *C.*: si pro *persona*, *N.* Et hæc de his subtilitatibus scholasticis satis sint.

PROPOSITIO II.

Admitti nequit communicatio idiomatum in abstracto, nec tribui proinde possunt Christi humanitati omnipotentia, ubiquitas seu omnipræsentia.

400. Et hæc propositio ad fidem spectat quam constanter Ecclesia catholica professa est. Lutherani ad adstruendam realem Christi præsentiam adversus sacramentarios excogitarunt divinas proprietates per incarnationem communicatas esse humanæ naturæ, adeoque *ubiquitatem*, seu ut ipsi loqui adamant, *omnipræsentiam*, sicque in eutychianismum lapsi sunt.

401. Ejusmodi lutheranum dogmatismum evertunt 1° sacræ Litteræ, quæ Christum exhibent in loco ita ut non sit in alio, ambulantem de loco in locum; sic Jo. 11, 15. Christus loquens de Lazaro ait : *Gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi, sed eamus ad eum.* Marci 16, 6. Angelus ad mulieres, quæ parentandi causa venerant ad Christi sepulcrum, dixit : *Surrexit, non est hic : ecce locus ubi posuerunt eum.* Rursum Petrus Act. 2, 21. de Christo ait : *Quem oportet quidem cœlum suscipere usque in tempora restitutionis omnium;* atqui hæc aliaque ejusmodi pene innumera falsa essent in adversariorum hypothesi. Ergo.

402. Evertunt 2° Fidei symbola, quæ Unigenitum Dei filium perhibent in Virginis utero conceptum, indeque in lucem editum, descendisse ad inferos, in sepulcrum illatum, ac indidem resurgentem in cœlum conscendisse, illinc venturum ad judicium; quæ pariter ostendunt Christum ut hominem definito in loco consistere et aliquo spatio comprehensum.

403. Evertunt 3° Œcumenica concilia Chalcedonense, Constantinopolitana II. et III. quæ constituunt duas in Christo convenisse naturas inconfusas, impermixtas, cum perfectione et differentia uniuscujusque propria; item conc. Generale VII. seu Nicænum II. quod damnavit iconoclastas asserentes Christum in humana natura *incircumscriptum.* His consonant omnes Ecclesiæ Patres, qui adversus apollinaristas et eutychianos distinctionem naturarum post unitionem in Christo propugnavere.

404. Evertit denique lutheranorum commentum ipsa theologica ratio, juxta quam divinæ proprietates seu attributa unum *formaliter* sunt, ita ut nequeat una sine alia communicari, adeoque non potuit ubiquitas aut omnipræsentia sine æternitate, infinitate, imo sine ipsa divinitate cum qua identificantur, humanæ Christi naturæ tribui, seu sine hujus absorptione et destructione, quod et absurdum et contra fidem omnino esset.

DIFFICULTATES.

405. 1. Obj. Scripturæ tum indirecte tum directe Christo competere ubiquitatem adstruunt; indirecte quidem 1° iis omnibus in locis, in quibus omnia a Patre Filio communicata asserunt, ex. gr. Luc. 10, 22. ubi Christus de se ait : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, seu clarius adhuc Jo. 16, 15. *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt;* quibus significatur divinas proprietates humanæ naturæ communicatas esse, prout colligitur ex Apostolo, qui Coloss. 2, 9. scribit in Christo *omnem plenitudinem divinitatis corporaliter inhabitare;* 2° iis omnibus in locis in quibus peculiaria attributa omniscientiæ et omnipotentiæ Christo competere testantur, ex. gr. Coloss. 2, 3. *In quo* (Christo) *sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi.* Jo. 2, 25. scribit Evangelista de Christo : *Opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat quid esset in homine;* et Apoc. 5, 12. de Christo dicitur : *Dignus est accipere virtutem, et* DIVINITATEM, *et sapientiam, et fortitudinem, et gloriam, et benedictionem*, seu omnia divina

attributa. 3° Directe vero patefacit Scriptura omnipræsentiam Christo homini competere, dicente ipso Christo Matth. 18, 20. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*; et ib. 28, 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Paulus vero Ephes. 4, 10. *Qui descendit*, scribit, *ipse est et qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.* Sane Christus sedet ad dexteram Dei, porro Dei dextera est ubique; ergo et Christus.

406. Resp. *N. A.* Ad 1m, et 2m prob. *D.* Et hæc omnia dicuntur de Christo seu de toto supposito, *C.*; de humanitate ejus formaliter sumpta, *N.* Sicque omnia concidunt quæ magno molimine adversarii congesserunt ad suum absurdum commentum persuadendum ex Scripturis privato sensu intellectis.

407. Ad 3m, *D.* Protectione et assistentia sua, *C.*; præsentia corporali, *N.* ut duo priores loci; vel de potentia dominationis suæ, ut Ephes. 4, 10. *C.* de omnipræsentia humanitatis, *N.*

408. Ad confirm. deductam ex sessione ad dexteram Dei, *D.*; ratione suppositi, *C.*; ratione humanitatis, *N.* Alioquin etiam animæ justorum, quæ in manu Dei esse dicuntur, ubique pariter essent.

409. II. Obj. 1° S. Cyrillus Alex. lib. 12. *in Joan.* c. 32. docet *Christum ubique esse.* 2° Sane Christus est Verbum divinum, sed Verbum divinum ubique est; ergo et Christus. 3° Deus est ubique præsens, sed homo in Christo factus est Deus, ergo homo in Christo ubique præsens est. 4° Christi humanitas est hypostatice unita naturæ divinæ; ergo ubicumque est natura divina debet esse natura humana; alioquin dici non posset unita toti naturæ divinæ, sed alicui ejus parti; vel saltem alicubi esset divinitas quæ conjuncta non esset cum humana natura, quod dicere nefas est. Ergo.

410. Resp. Ad 1m, *D.* Quoad totum suppositum, aut ratione assistentiæ et dominationis, uti diximus, *C.*; ratione formalis ubiquitatis respectu humanitatis, *N.* Cum S. Cyrillus præ cæteris hypostaticam humanæ naturæ cum Verbo divino unionem propugnaverit adversus Nestorium, de toto supposito, quod est Christus, affirmavit *ubique esse*, non autem ratione formalis humanitatis. Accedit quod ex Patrum sententia possit Christi humanitas reduplicari, atque hoc sensu quamdam communicatam habere ubiquitatem, quæ permisceri non debet cum immensitate, quæ est attributum divinitatis incommunicabile.

411. Ad 2m, *D. maj.* Quatenus est persona seu suppositum, *C.*; quatenus est humana natura, ut ab adversariis sumitur, *N.*

412. Ad 3m, *D. min.* Homo in Christo factus est Deus denominative ratione hypostaticæ unionis, *C.*; formaliter, *N.*

413. Ad 4m, *D. maj.* Inadæquate, *C.*; adæquate, *N.* Hypostatica unio efficit ut humanitas subsistat in persona Verbi, ab eaque regatur, non autem ut immutetur vel acquirat proprietates divinæ naturæ quarum incapax est. Exinde fit, ut ubicumque est humanitas Christi ibi sit divinitas, at non e converso, ut patet ex sole invadente crystallum, ex vento apponsum urgente velum, aliisque ejusmodi exemplis. Error adversariorum ex eo provenit quod apprehendant hanc unionem per modum cujusdam coexistentiæ et adæquationis, quod omnino absonum est.

ARTICULUS II.

DE CHRISTI ADORATIONE.

414. Circa Christi adorationem errarunt ex antiquioribus hæreticis apollinaristæ, eutychiani ac nestoriani; ex recentioribus wicleffitæ et sociniani plerique. Apollinaristæ et eutychiani unam latriæ adorationem Christo tribuendam senserunt ex hæretico illo-

rum principio de naturarum confusione et permixtione. Nestoriani rati sunt Christo ut homini etiam debitam esse latrenticam adorationem; attamen duplicem distinctam adorationem introduxerunt, alteram Deo, alteram homini, idque ex errore de duplici in Christo persona. Sic etiam Wicleffus contendit Christo homini, prout seorsum spectatur a divinitate distinctus, cultum divinum deberi, non secus ac ipsi Verbo divino. Sociniani qui Christi negant divinitatem divisi sunt in *adorantes* et in *non adorantes;* adorantes contenderunt Christo deberi cultum latriæ ut Dei legato seu referenti personam Dei, quod non-adorantes negant.

415. Synodus Pistoriensis ut sibi viam sterneret ad impugnandum cultum sanctissimi Cordis Jesu, Prop. 61. asserit: *Adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ.*

416. Ad tuendam germanam Ecclesiæ doctrinam duo a nobis præstanda sunt, *primo* adversus antiquos hæreticos ostendendum uno eodemque latriæ cultu adorandam esse humanitatem Christi cum Verbo in quo subsistit; *secundo* adversus synodum Pistoriensem ac jansenistas reliquos vindiciæ sumendæ sunt cultus, quem S. Sedes probavit erga SS. Cor Jesu.

PROPOSITIO I.

Uno eodemque supremo latriæ cultu humana Christi natura adoranda est cum Verbo divino, cum quo est hypostatice conjuncta.

417. De fide est propositio, cujus contradictoria, proscripta est in concilio Generali V. can IV. *Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, semotim Deo Verbo et semotim homini; aut si quis ad peremptionem carnis, aut ad confusionem deitatis et humanitatis, unam naturam sive essentiam convenientium portentose dicens, sic adorat Christum, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, juxta quod Sanctæ Dei Ecclesiæ ab initio traditum est, talis anathema sit.*

418. Ad majorem dicendorum perspicuitatem animadvertendum est 1° aliud esse *objectum* cultus nostri, in re de qua agimus, aliud *motivum*. Objectum est ipsa caro seu verius humanitas Christi prout subsistit in Verbo, seu *in concreto,* quæ adoratur directe et in se; motivum est unio hypostatica, qua caro illa facta est *propria Verbi*, seu *caro Dei,* ut Patres loquuntur. Quamvis hæc caro adoretur *in se*, non adoratur tamen *propter se,* quod est proprium solius Dei, qui est simul et objectum et motivum cultus latreutici, adeoque adoratur *in se,* et *propter se.* Cum igitur motivum adorationis supremæ quæ Christi humanitati tribuitur sit unio hypostatica, sequitur ejusmodi adorationem non terminari seu sistere in ipsa Christi humanitate, sed in Verbo, quod ei factum est subsistentia, ut loquitur S. Jo. Damascenus *De fide* lib. 3. c. 8.

419. Animadvertendum 2° est unum idemque esse adorare Christi humanitatem seu carnem, ac Christum, qui Deus homo est. Non igitur adorari potest Christi humanitas in abstracto, sed in concreto, prout nempe in Verbo subsistit, adeoque totus adoratur et integer Christus, qui profecto in partes discerpi nequit.

420. His præmissis, propositionis enuntiatæ veritatem adstruimus tum ex sacris Litteris, tum ex perpetua et constanti traditione, tum denique ex ratione theologica.

421. Ac primo sacræ Litteræ Christo deferendum atque delatum esse supremum hunc cultum aperte docent. Apostolus Hebr. 1, 6. scribit: *Et cum iterum introducit Primogenitum in orbem terræ dicit: Et adorent eum omnes*

Angeli Dei. Sane cæcus natus Jo. 9, 38. sciscitanti Christo : *Tu credis in Filium Dei?* respondit : *Credo Domine, et procidens adoravit eum ;* quem etiam Apostoli Matth. 28. *videntes, adoraverunt.* Agi porro in his de adoratione latriæ exhibenda aut exhibita Christo homini-Deo tum ex contextu, tum ex universæ Ecclesiæ sensu traditionali constat.

422. Patres proinde eos qui Christo latriæ cultum negabant, ut ariani plerique, aut qui Christo homini deferre eum recusabant ut apollinaristæ, qui propterea catholicos ἀνθρωπολάτρας vocabant, seu *hominicolas,* insectati sunt. Unanimi præterea consensione Verbo incarnato latriæ cultum asseruerunt. Sic inter cæteros scribit S. Augustinus enarrans verba Ps. 98. *Adorate scabellum pedum ejus : fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic ; et invenio quomodo sine impietate adoretur terra... Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est ; et de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit ; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit ; inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Quibus in verbis pene exscripsit S. Ambrosium, et patefecit praxim universæ Ecclesiæ in latriæ cultu Christi Carni deferendo. Huic adjicimus S. Jo. Damascenum *De fide* lib. 3. c. 8. quia rationem etiam theologicam affert scribens : *Neque enim adorandam esse carnem ejus negamus, quippe quæ adoratur in una Verbi persona, quæ quidem ipsi persona et hypostasis facta est. Qua in re non creaturæ servimus, non enim illam ceu nudam carnem adoramus, sed velut divinitati unita, et quia duæ ipsius naturæ ad unam Dei Verbi personam reducuntur unamque subsistentium. Carbonem tangere ob ignem cum ligno conjunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unita carni divinitatem adoro.*

423. Ex quibus Damasceni verbis patet rationem theologicam hujus adorationis peti ex hypostatica unione, qua fit ut una ambarum naturarum persona sit; cumque terminus adorationis sit persona, exinde fit ut nos adoremus Verbum cum carne sua.

424. Quo dogmate constituto, inquiri a scholasticis solet utrum præter latriæ cultum, qui Christi humanitati tribuitur ut in Verbo subsistenti, tribui eidem possit cultus *hyperduliæ* prout mentis præcisione ea humanitas apprehenditur a Verbo distincta. Nobis videtur ejusmodi quæstionem otiosam esse nec ullum habere sensum; siquidem Christi humanitas sic apprehensa non est amplius humanitas Verbi. Deinde nulla est ratio cur excogitetur diversa ejusmodi adoratio, quasi nempe carni Christi non sufficeret cultus ipse latriæ.

DIFFICULTATES.

425. Obj. 1° Latriæ cultus deferri nequit creaturæ cujusmodi humanitas Christi est. 2° Hinc S. Augustinus *Tract.* 22. *in Jo.* n. 13. *Honoratur,* inquit, *homo Christus, sed non sicut Pater Deus. Quare? Quia secundum hoc dixit : Pater major me est.* 3° Et S. Cyrillus Alex. *Anathematismo* XII. contra Nestorium affirmat, *nefas esse hominem assumptum cum Deo Verbo adorare.* 4° Unio hypostatica efficit humanitatem colendam esse cultu relativo, jam vero cultus latriæ semper absolutus est. 5° Durandus censuit Christi humanitatem adorandam esse *per accidens.* Ergo.

426. Resp. Ad 1m, *D.* Per se ac ratione sui, *C.* ; ratione Verbi Divini in qua humana Christi natura subsistit, *N.* Adoratur enim Verbum in carne sua cultu latriæ.

427. Ad 2m, *C.* Spectata humanitate in se ipsa, *C.* ; subsistente in Verbo, *N.* In concreto enim S. Doctor con-

stanter divinos honores Christi humanitati vindicat, ut patet ex allegatis ejus verbis.

428. Ad 3m, *D.* In sensu Nestorii dividentis personas, *C.*; in sensu catholico, *N.* Semel enim sejuncta a persona divina humanitate Christi, nonnisi impie huic tribueretur latriæ cultus. Jure igitur merito arguitur Nestorius a Cyrillo quod duplicem cultum vellet latreuticum invehere alterum Verbo, alterum homini deferendum juxta illud ejusdem Nestorii effatum : *Propter gestantem gestatum veneror; propter latentem adoro spectabilem.* Cui anathematismum VIII. opposuit : *Si quis audet dicere assumptum hominem coadorari cum Deo Verbo oportere, et connuncupari Deum, tanquam alterum cum altero... et non magis una reverentia veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem impendit, juxta quod Verbum caro factum est; anathema sit.*

429. Ad 4m, *Neg.* Cum enim per unionem hypostaticam facta sit caro illa caro Dei, Deum cum carne sua adoramus.

430. Ad 5m, *D.* Id est, docuit Durandus Christi humanitatem non esse adorandam propter se sed propter Verbum, *C.*; alio sensu, *N.* Voluit enim significare Verbum cui hypostatico nexu conjuncta est humanitas, esse motivum hujus adorationis supremæ quam eidem impendimus.

PROPOSITIO II.

Cultus Sacratissimi Cordis Jesu, prout ab Apostolica Sede probatus est, atque in Ecclesia catholica frequentari consuevit, pius est, et ab omni superstitionis labe immunis.

431. Propositio est *certa*, ut patet ex censura lata a Pio VI. in dogmatica *Constit. Auctorem fidei* in propos. 62. synodi Pistoriensis : *Doctrina, quæ devotionem erga sacratissimum Cor Jesu rejicit inter devotiones, quos notat* (Synodus) *velut novas, erroneas, aut saltem periculosas, intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata; falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem injuriosa*; nec non Propos. 63. *Item in eo quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit* (Synodus), *quod non advertant, sanctissimam carnem Christi, aut ejus partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione aut præcisione a divinitate adorari non posse cultu latriæ. Quasi fideles Cor Jesu adorarent cum separatione vel præcisione a divinitate, dum illud adorant ut est Cor Jesu, Cor nempe personæ Verbi cui inseparabiliter unitum est ad eum modum, quo exsangue Corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro; captiosa, in fideles Cordis Christi cultores injuriosa.*

432. Ex his porro liquet 1° objectum cultus de quo agimus, esse cor carneum seu physicum Christi Jesu seu personæ Verbi incarnati; 2° cultum hunc esse latriæ; 3° cultum istum prout ab Apostolica Sede probatus est, ab omni prorsus superstitionis labe immunem esse.

433. Verum cum *objecto* nequit ejusdem cultus *motivum* confundi. Hoc vero multiplex est. 1° Ipse Christus cor suum sacratissimum nobis exhibuit, veluti sedem omnium piarum suarum affectionum, ad quas pro virili imitandas nos agit dulcissimis his verbis : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29.); 2° quia cor ex commune hominum sensu ac recepto loquendo usu, a Scriptura ipsa consecrato, symbolum amoris est, ac proinde Cor Jesu symbolum est immensæ illius caritatis et amoris, quo tot tantaque pro nobis passus Christus est ad nos redimendos, ac pro nobis Eucharistiæ sacramentum instituit Corporis ac Sanguinis sui; 3° quia per hoc sanctissimi Cordis symbolum vehementer fideles incalescunt ad rependendum eidem Christo amorem et

grati animi sensum pro tot beneficiis, quibus ab eo cumulati sunt. Et hæc sunt quæ substantiam, ut ita dicam, et spiritum constituunt ejusmodi devotionis et cultus, prout non semel Rom. Pontifices declararunt.

434. Ex objecti et motivi collectione seu unione exsurgit *materiale* et *formale* istius cultus; materiale enim est ipsum Cor Jesu quod latriæ cultu adoratur : formale est ratio ob quam speciali ratione præ reliquis corporis Christi partibus directe adoratur, prout in se spectatur, præcisione facta a reliquo corpore, non autem diviso aut avulso, ut hujus cultus adversarii calumniantur. Simul duo hæc comprehenduntur in corde quod est cultus objectum et symbolum amoris.

435 Cor itaque reale ac physicum Christi Jesu, quod objectum hujus devotionis et cultus est, juxta censuram proposit. Pistoriensium, supremo latriæ cultu esse adorandum in se; motivum vero ejusdem cultus certum suppeditare fundamentum, quo speciali ratione dirigatur adoratio ad Cor Jesu prout symbolum amoris Christi est; specialem demum hunc cultum, qui cordi Jesu defertur tum ratione sui, tum ratione symboli pium ac immunem esse ab omni superstitionis labe, sic per partes ostendimus.

436. De fide est, ut ex demonstratis constat, integram humanitatem cum singulis partibus suis immediate cum persona Verbi unione hypostatica conjunctam esse, imo vi istius unionis subsistere, quæ etiam ratio formalis est latriæ cultus qui eidem humanitati impendi debet. Igitur uti integra humanitas, sic Cor Jesu cultu latriæ debet adorari. Sane pars istius humanitatis, scilicet corpus quod exsangue in triduo mortis Christi, et Sanguis etiam a corpore separatus, erant objectum adorationis ob eorum subsistentiam in persona Verbi, quidni igitur Cor Jesu in se spectatum, prout est cor personæ divinæ adorandum non erit latriæ cultu? Hoc adeo apertum est, ut neque ipsi adversarii impugnare potuerint. Ergo.

437. Motivum porro fundamentum præbere speciali cultui qui dirigitur in Cor Jesu non minus facile evincitur; etenim ejusmodi fundamentum suppeditat motivum de quo loquimur, si proprium sit istius partis ita ut eam a cæteris distinguat et illis commune non sit; hac enim de causa Ecclesia jamdiu probaverat Officium et Missam *quinque plagarum*; siquidem in Oratione, quæ dicitur *Postcommunio* sacerdos dicit : *Ut qui vulnera D. N. J. C. hodie devote colimus.* Ast quare specialis cultus erga vulnera Christi probatus est, nisi quia specialia motiva militant pro vulneribus, quæ propria horum sunt nec cæteris corporis Christi partibus sunt communia? Atqui, uti vidimus, tria specialia motiva pariter peculiaria militant pro SS. Corde Jesu; ergo quemadmodum speciale festum et specialis cultus decretus est pro vulneribus Christi, ita speciale festum et specialis cultus decerni potuit erga sanctissimum Cor Jesu.

438. Demum specialem hunc cultum pium esse, ac ab omni superstitionis labe immunem, non est nisi dictorum consectarium. Si enim Cor Jesu per se adorabile est latriæ cultu, si peculiaria motiva aperte ostendunt Cor istud præ cæteris corporis illius sanctissimi Christi Jesu esse colendum, utpote illis non communia, plane consequitur specialem hunc cultum Cordis Jesu et pium esse et ab omni superstitionis labe immunem, prout, adversariis fatentibus, et pius et immunis a superstitione omni est specialis cultus qui defertur *quinque vulneribus* Christi.

439. Cum vero ex dictis ratio formalis adorationis Christi humanitatis aut alicujus ejus partis sit unio hypostatica, sequitur ipsam personam Verbi seu totum Christum adorari, dum aut humanitas ipsa aut peculia-

ris ejus pars adoratur, licet adoratio dirigatur specialius ad aliquam partem ob specialia motiva, adeoque dum adoratur Cor Jesu, adoratur Verbum in Corde suo. Et sic tollitur omnis suspicio divisionis.

440. Huc demum accedit ad dictorum confirmationem hujus cultus usus frequentissimus in universa Ecclesia, ac plurium indulgentiarum largitio facta a Rom. Pontificibus hujus devotionis cultoribus; nam non sine insigni temeritatis nota Ecclesiam universam et summos ejus Pontifices quispiam accusabit quod foverint cultum superstitiosum et Deo indignum.

DIFFICULTATES.

441. I. Obj 1° Contra Sedis apostolicæ mentem est cultus realis ac physici Cordis Jesu, quæ non probavit nisi cultum cordis symbolici. 2° Id non semel ipsa declaravit, tum nempe in decreto quod pro hoc cultu dedit sacra Rituum Congregatio, die 6. Feb. 1765, quo edixit per ejusmodi cultum *symbolice renovari memoriam illius divini amoris, quo Unigenitus Dei Filius humanam suscepit naturam*, tum in Lect. 3, sec. nocturni hujus festi illis verbis: *Quam caritatem... ut fideles sub sanctissimi Cordis symbolo devotius ac ferventius recolant, ejusdemque fructus uberius percipiant, Clemens XIII ejusdem SS. Cordis festum, quibusdam petentibus Ecclesiis, celebrare permisit.* 3° Nec ab his dissentit Card. Gerdilius. Ergo.

442. Resp. Ad 1^{m}, *Neg.* Etenim S. Sedes probavit cultum ab episcopis Poloniæ et ab Archiconfraternitate in Urbe sub titulo Cordis Jesu erecta petitum; probavit cultum, quem antea probare recusaverat; probavit cultum, jam longe latèque in Ecclesia receptum; atqui, ipsis adversariis fatentibus, hic cultus est Cordis veri et realis Christi Domini. Sane nisi ita esset, eum minime impugnassent anticardiani. Demum omne dubium circa verum hujus cultus objectum sustulit Pius VI. in allata censura Prop. 65. synodi Pistoriensis.

443. Ad 2^{m}, *D. Symbolice*, per ipsum Cor quod simul symbolum est amoris, *C.*; ad Cordis realis exclusionem, *N.* Scilicet sacra Rituum Congregatio complexa est objectum materiale et formale hujus cultus, quod simul habetur, juxta dicta, in Corde Jesu; ideo enim colitur speciatim Cor Jesu, quia symbolum caritatis est. Idem dic de Lectione objecta quæ habetur in Officio hujus festi; siquidem in ea dicitur concedi festum Cordis Jesu, quod symbolum est caritatis, jam vero symbolum distinguitur a re significata, cum nihil sit symbolum sui ipsius; præsertim cum ibid. dicatur concedi festum *quibusdam petentibus Ecclesiis;* Ecclesiæ porro non petierunt cultum mere symbolicum, ut fatetur ipse Blasius adversarius noster et Gregoire episcopus jansenianus. Demum hic sensus patefit tum ex lectione S. Bernardi, in qua est sermo de *Corde Jesu vulnerato*, et ex hymnis ejusdem officii in quibus exhibetur ut objectum cultus Cor *vulneratum, percussum lancea et ex quo aqua manavit et sanguis;* nescio porro utrum ex symbolo ideali scaturire unquam possint sanguis et aqua, illudque percuti lancea, etc.

444. Ad 3^{m}, *Neg.* Hoc est apertum mendacium; cl. Gerdilius imo impugnavit notas quas Feller opposuit censuræ Pii VI. in quibus verum hujus cultus objectum impetitur.

445. II. Obj. Semel admisso cultu realis Cordis Jesu, sequeretur 1° exhiberi cultum materialem directum ad determinatam partem Corporis Christi; 2° introduci nestorianismum per uniuscujusque naturæ divisionem tribuendo alteram adorationem Deo, alteram homini contra Ecclesiæ doctrinam; 3° Dei cultum fore secundarium et concomitantem cultum novæ hujus devotionis. Ergo.

446. Resp. Ad 1^{m}, vel. *Neg.*, vel *D.*

Si cultus qui tribuitur sanctissimæ Christi humanitati aut ejus parti materialis dici posset, *C.*: si sine impietate id dici nequeat, *N.* Eadem porro ratio formalis cultus qui tribuitur Cordi Christi militat pro singulis ejus partibus, scilicet unio hypostatica. Dum colitur Cor Jesu, colitur Cor Verbi seu personæ divinæ, uti diximus. Adeoque merito hæc propositio censura notata est a Pio VI. in allegata Constitutione.

447. Ad 2m, *Neg.* Hæc enim mera calumnia est. A Cordis Christi cultoribus una eademque adoratione colitur Cor divini Verbi, seu potius persona Christi in Corde suo.

448. Ad 3m, *Neg.* Si enim ex dictis colitur persona Verbi in Corde suo, jam patet non tribui cultum secundarium Deo; sed potius propter Deum, seu propter unionem hypostaticam adoratur Cor Jesu *in se* quidem, sed *non propter se.*

449. III. Obj. 1° Nulla est ratio adorandi partem quæ jam adoratur in toto, seu in Christi Corpore; 2° nec apparet quomodo dirigi possit cultus ad cor, quin laniatio, ac discerptio quædam introducatur in ejusdem Christi Corpus; 3° et quare cor potius quam oculi, pedes, aut manus colatur, ut arguebat Benedictus XIV. 4° Accedit falsum esse ex physiologia cor esse humanarum affectionum sedem, cum cor sit musculus sine nervis et centrum systematis vascularis seu sanguinei, systema vero nerveum sit sensationum ac proinde affectionum principium et organum quo anima utitur, porro nervei systematis centrum cerebrum est, aut spina dorsalis aut diaphragma; melius proinde institueretur festum sacri cerebri, spinæ dorsalis, diaphragmatis, unde istorum cultores dicerentur *cerebellistæ, pinealistæ,* etc. 5° Quare hic cultus incognitus fuit toti antiquitati; 6° nova ejus introductio ubique turbas excitavit; 7° ter a sacra Congregatione rejectus, donec factiosorum machinationibus extorta approbatio est. 8° Jure proinde hi superstitiosi cultores dicti sunt *cordicolæ, cardialatræ, sectarii.*

450. Resp. Ad 1m, *D.* Si specialia motiva non haberentur quare hæc peculiaris pars colatur, *C.*; si hæc adsint, *N.* Hæc motiva recensuimus; hinc eadem ratione qua ob specialia motiva coluntur quinque vulnera, colitur etiam Cor Jesu.

451. Ad 2m, *D.* Si excluderentur ab adoratione reliquæ corporis partes, *Tr.* vel *C.*; si sola mentis præcisione fertur adoratio in Cor personæ Christi, *N.* Porro adoratur totus Christus in Corde suo.

452. Ad 3m, Resp. Ideo præ oculis, pedibus, etc. colitur Cor, quia mysticam habet significationem; quia est amoris symbolum; quia a Christo ipso exhibetur tanquam sedes piarum suarum affectionum. Hæc porro non habentur in oculis, pedibus, etc. Benedictus XIV. seu potius Prosper Lambertini pro munere suo promotoris fidei hæc objiciebat, ad Pontificatum evectus hunc cultum indulgentiis ditavit.

453. Ad 4m, *D.* Et ratio quæ a nobis affertur innititur principio physiologico, *N.* rationibus quas recensuimus, *C.* Nunquam a sacra Congregatione vel ab aliis dictum est ideo peculiari cultu adorari Cor Jesu, quod sit sedes affectionum; sed ideo quia Christus exhibuit *tanquam* piarum affectionum sedem, quæ longe diversa inter se sunt. Cæterum, vere adversarii supinam patefaciunt ignorantiam physiologiæ dum hæc obtrudunt. Etenim nunc exploratum est nervos neque a solo cerebro exclusive, nec a sola spina dorsali, neque a solo diaphragmate originem trahere, sed etiam a gangliis et plexibus peculiaribus veluti totidem centris; exploratum est cor innumeris prope nervis præditum esse adeoque sensibilitate

summa donari; quæ cum ita sint, patet quo in sensu haberi debeant scurrilitates adversariorum hujus cultus ab Ecclesia probati.

454. Ad 5m, *D.* Quoad festi celebrationem, *C.*; quoad rem ipsam *N.* Nam plures Sancti jamdiu specialem affectum erga Cor Jesu patefecerunt, ut ex vita S. Gertrudis, ex scriptis S. Bernardi, S. Francisci Salesii aliorumque notum est. Alioquin sub hoc prætextu plura alia festa deberent aboleri, quia cum primum instituta sunt nova fuere.

455. Ad 6m, *D.* Turbas excitavit apud jansenianos, *C.* apud sinceros catholicos, postquam præsertim hic cultus ab apostolica Sede probatus est, *N.* Multo plures excitarunt difficultates in festum immaculatæ B. V. conceptionis, et SS. Corporis Christi, quæ tamen evanuerunt

456. Ad 7m, *Dist.* Quæ proinde agendi ratio prudentiam summam ac maturitatem S. Congregationis commendat, *C.*; causæ huic nocet, *N.* Sacra siquidem Congregatio ideo distulit probationem, quia nondum satis eliquatæ erant difficultates quæ opponebantur; post maturum deinde examen hæ dissipatæ sunt, atque ideirco probavit quod antea probare renuit. Nam quod adjicitur de machinationibus factiosorum, dimittimus adversariis S. Sedis.

457. Ad 8m, *D.* Ad eum modum quo olim catholici ab apollinaristis vocati sunt *anthropolatræ* seu *hominicolæ, C.*; secus *N.* Si ad impugnandum cultum SS. Cordis Jesu placet adversariis causam communem agere cum perditissimis hæreticis, ostendunt nihil ab ipsis habere catholicos piosque hujus Cordis cultores quod pertimescant, qui potius in instituto valide confirmantur.

—

CAPUT V.

DE CHRISTI TITULIS ATQUE MUNERIBUS.

458. Tituli ac officia, quæ ex Scripturis Christo tribuuntur, profluunt ex hypostatica unione. Hæc autem præcipua sunt capitis hominum et Angelorum, prophetæ, regis, judicis, sacerdotis, Dei hominumque mediatoris. Quatuor priores titulos, cum in controversiam non veniant, explanasse contenti erimus. Posteriores reliquos duos appositis propositionibus adversus socinianos vindicabimus.

459. 1° Igitur Christus caput hominum dicitur et Angelorum. *Hominum* quidem ratione animarum in quas influit per gratiam suam sive actualem, sive sanctificantem; ratione corporum quia ea aliquando Christus a mortuis excitabit; ratione finis seu beatitudinis ad quam homines ejus munere ordinati sunt. Qua ratione omnium omnino hominum caput dicatur et sit sive in *potentia*, sive in *actu*, sive pro *præsenti* vita, sive pro *futura*, exponit S. Thomas p. 3. q. 8. ar. 3. *Angelorum* præterea Christum caput esse declarat Apostolus Coloss. 1, 10. scribens : *Qui est caput omnis principatus et potestatus*; et rursum Ephes. 1, 18. Nam Angelis et dignitate præstat et potestate, suntque præterea Angeli *administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis* (Hebr. 1, 14.). Quo fit, ut Christus Ecclesiæ caput sit, prout ea distinguitur in triplici suo statu militantis, purgantis et triumphantis.

460. 2° Christum præterea prophetam ac magistrum esse, qui homines cœlestem plane doctrinam docuerit, omnia veteris ac Novi Testamenti eloquia testantur.

461. 3° Eidem denique regiam competere dignitatem Angelus Luc. 1, 33. B. Virgini patefecit dicens de Christo Deo-homine : *Regnabit in do-*

mo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis; atque interrogatus Christus ipse a Pilato, num esset rex? Respondit Jo. 18, 37. *Tu dicis; quia rex sum Ego.* Christi autem regnum in terris inchoatur et in cœlis perficitur. Cum regia dignitate adnectitur judiciaria potestas quam pariter Christus sibi vindicat Jo. 5, 22. dum ait: *Pater... omne judicium dedit Filio;* et Petrus Act. 10, 42. *Ipse est*, inquit, *constitutus a Deo judex vivorum et mortuorum;* ut alia silentio prætermittam.

462. His igitur breviter delibatis, superest ut adversus socinianos catholicam tueamur doctrinam de Christi sacerdotio ejusque mediatione.

463. Circa sacerdotium sociniani contendunt Christum proprie in terris sacerdotem non fuisse, ejusque proinde mortem in cruce non fuisse sacrificium, sed præparationem illius oblationis quam Christus solum in cœlis offerre cœpit, ubi etiam quotidie interpellat pro nobis. Nam ex istorum theoria Christus post suam in cœlum ascensionem vere sacerdos constitutus est, ibique solum munia obivit sacerdotalia, quæ in sacrificii oblatione et intercessione consistunt.

464. Sic etiam contendunt Christum improprie mediatorem esse, quatenus ipse velut internuntius ac sequester inter Deum et homines eos sibi invicem conciliat, atque apud Deum ut intercessor et advocatus est. Hac ratione sibi viam sternunt ad satisfactionem ab ipso exhibitam pro peccatis nostris eliminandam. Exitialibus istis erroribus doctrinam catholicam opponimus insequentibus propositionibus:

PROPOSITIO I.

Christus verum ac proprie dictum habuit sacerdotium ejusque munia in mortali etiam vita complevit.

465. Utraque propositionis pars ad fidem pertinet, doctrinamque continet catholicam quam Tridentinum asseruit sess. 22. c. 1. seqq.

466. Ac primo Christum vere et proprie ab ipso Incarnationis instanti sacerdotem fuisse non quidem secundum ordinem leviticum, sed secundum ordinem Melchisedech aperte prænuntiavit David Ps. 109, 4. illis verbis: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech*, idque declaravit Apostolus Hebr. 5, et seqq., ubi ei non solum allegatum Davidicum applicat oraculum, sed præterea *primo* ostendit quibus potissimum rebus Melchisedech Christi sacerdotium adumbraverit, *nomine* scilicet, *persona* et *oblatione*; *secundo* præeminentiam hujusce Christi sacerdotii super sacerdotium Aaronicum fuse prosequitur.

467. His non contentus Apostolus, postquam docuit duo præcipua sacerdotium munia complecti, sacrificii scilicet oblationem atque intercessionem, dicens: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*, pergit ostendere quomodo Christus utrumque munus in mortali vita sua obierit.

468. Nam de sacrificio, quod præcipuum est, hæc habet in cit. Epist. cap. 9, 11. *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum... Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa. Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?* His verbis Apostolus comparat pontificem veteris legis cum pontifice novæ legis, Christo, ut quemadmodum

ille per singulos annos, immolato sacrificio legali, ingrediebatur in Sancta Sanctorum ad offerendum effusum victimarum sanguinem quas immolaverat, ita Christus, immolato vitæ suæ sacrificio in cruce, ingressus est cœlum ad offerendum sanguinem in cruce effusum. Jam vero in illa victimarum immolatione sacerdos veteris legis verum offerebat sacrificium, seu præcipuum hoc sacerdotii munus obibat, sic ex Apostolo Christus verum obtulit sacrificium in morte sua cruenta, adeoque munus præcipuum sacerdotii sui in mortali vita sua obivit; antequam scilicet ingrederetur ad sanguinem suum offerendum in cœlum.

469. Prosequitur Apostolus ibid. v. 24. *Non enim in manufacta sancta Jesus introivit.... sed in cœlum ipsum... Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno; alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium, sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Quatuor hic complexus est Apostolus, quæ necessario postulant Christum in mortali adhuc vita verum et proprie dictum sacrificium obtulisse in morte sua. Etenim 1° assumit Apostolus Christum nonnisi semel obtulisse semetipsum, adeoque loquitur de oblatione seu sacrificio in cruce peracto, non autem in cœlo ubi jugiter se ipsum offert; 2° assumit ideo Christum semel obtulisse seipsum, quia alioquin oportuisset eum frequenter pati, pro certo igitur habuit Christum in oblatione sua passum esse; porro passus Christus est in terris, non autem in cœlo; 3° assumit Christum per *hostiam suam apparuisse*, jam vero dum in cœlum receptus est, non apparuit, sed ab oculis nostris potius se eripuit, apparuit autem per hostiam in cruce; 4° assumit Christum oblatione sua peccata multorum exhausisse, seu delevisse; porro teste Petro ep. 1. c. 2, 24. id præstitit Christus in cruce moriendo. Ex doctrina igitur Apostoli luculenter evincitur non solum Christum in mortali vita sua verum sacerdotem fuisse, verum etiam et in eadem mortali vita præcipuum sacerdotii munus per sui ipsius sacrificium obivisse.

470. Quod vero ad alterum sacerdotii munus seu ad intercessionem spectat, eo pariter Christum in mortali vita sua perfunctum esse præter alia, constat ex celebri oratione quam pridie mortis ipse effudit, quamque refert Joannes cap. 17.

471. Utrumque autem munus in terra inchoatum, Christum in cœlo perficere per jugem sacrificii mortis suæ oblationem, et intercessionem qua interpellat pro nobis, nemo est qui dubitet. Inquiri tantum solet in quo præcise hujusmodi Christi intercessio consistat; alii, inter quos S. Augustinus *Enarr. in Ps.* 75. n. 1. censent vere Christum oratione intercedere pro nobis; alii vero communius censent in sola præsentia et applicatione meritorum suorum eam sitam esse, eo quod statum gloriosum Christi dedeceat veram orationem ac interpellationem.

472. Cum quæritur qua ratione Christus fuerit sacerdos, an prout Deus an vero prout homo est, hæretici juxta principia a se adoptata diversimode respondent; ariani siquidem ut constituant Filium diversum a Patre natura esse ac inferioris conditionis, autumant Christum fuisse sacerdotem ut Deum; nestoriani e contra volunt sacerdotem fuisse ut hominem. Catholici hos errores declinantes ex principio quod vi Incarnationis Christus fuerit sacerdos, concludunt esse sacerdotem ut Deum-hominem; quatenus enim Christus homo est, ut *principium quod* perfunctus est ac perfun-

gitur munis sacerdotalibus exhibens materiam; quatenus est Deus eisdem tribuit ut *principium quo* valorem ac pretium infinitum. Hoc feliciter expressit Virgilius lib. V. cont. Eutychen scribens : *Quia reconciliationis sacramentum, immaculatum flagitabat sacrificium, talis hostia requirenda fuerat, quæ ita media esset inter Deum et homines, ut et morti succumberet per illud, quòd hominis habebat, et mortem revinceret per id, quod in se divinitatis tenebat.*

DIFFICULTATES.

473. I. Obj. 1° Apostolus Hebr. 10, 5. et 7. de illa loquitur oblatione, quæ facta est in ingressu ejus, quando sacrificia legalia abolita sunt; at ille ingressus non est qui contigit in ortu Christi, nam tunc abolita non sunt sacrificia Mosaica, ergo est ille quo intravit in cœlum. 2° Tunc Christus factus est sacerdos, cum ei dictum est : *Filius meus es tu, ego hodie genui te*; atqui teste Paulo Act. 13, 33. et Rom. 1, 4. collat. Hebr. 5, 5. in resurrectione id Christo dictum fuit a Patre. 3° Sed absque ambagibus idem Apostolus negat Christum eum adhuc in terris degeret sacerdotem fuisse scribens Hebr. 8, 4. : *Si* (Christus) *esset super terram, nec esset sacerdos; cum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari et umbræ deserviunt*; adeoque neque super terram obtulit sacrificium, sed solum in cœlis. 4° Ibid. 7, 26, *debuit* (Christus) *Pontifex sublimior cœlis fieri*, in cœlis igitur prius esse debuit quam sacrificium offerret. 5° Ostendit ib. v. 24. ideo Christum sempiternum esse sacerdotem, quia semper in cœlis interpellat pro nobis; quod falsum esset, si Christus in cruce sacrificium pro peccatis nostris obtulisset. 6° Accedit, Christum nunquam sibi vindicasse sacerdotium. Ergo.

474. Resp. Ad 1m, *Neg. min.* Siquidem Apostolus ipse Hebr. 10, 5. scribit : *Ideo ingrediens mundum dicit : hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi.* Coarctari autem non debet ejusmodi Christi in mundum ingressus ad individum instans quo conceptus aut natus est, sed protenditur ad totam ejus mortalem vitam. Sacrificia porro legalia in morte Christi abolita sunt.

475. Ad 2m, *N.* Nec enim Apostolus id asserit, sed solum docet Christum factum esse sacerdotem *ab eo*, qui *dixit ei : Filius meus*, etc. non autem *tunc* aut *quando* id ei dictum est. Ideo vero Apostolus in allegatis locis applicat Christo verba adducta cum excitatus a mortuis est, quia per resurrectionem maxime patefacta est naturalis Christi filiatio. Nam jamdiu ante resurrectionem Pater declaraverat Christum filium suum esse. Hæc porro filiatio fundamentum fuit et sacerdotii ac resurrectionis Christi.

476. Ad 3m, *N.* ad prob. *D.* Quatenus esset Christi sacerdotium ejusdem ordinis et præstantiæ ac sacerdotium leviticum, *C.*; si alterius ordinis et præstantiæ sit, *N.* Totus in eo est Apostolus ut supra Aaronicum extollat sacerdotium Christi, atque inter cætera argumenta et illud affert, quod si Christi sacerdotium ejusdem ordinis ac præstantiæ esset ac sacerdotium leviticum, esset prorsus inutile.

477. Ad 4m, *D.* Munere sacerdotali præcipuo in terra expleto, *C.*; hoc non expleto, *N.* Docet scilicet Apostolus debuisse Pontificem nostrum excelsiorem cœlis fieri, ut ibi jugiter offerret, seu verius applicaret pretium sacrificii oblati.

478. Ad 5m, *D.* Per applicationem, ut modo diximus, sacrificii oblati, *C.* : per meram interpellationem, *N.* Sic componuntur et veritas sacrificii in cruce oblati, et efficacia ejusdem infinita in jugi ipsius applicatione; item virtus sacrificii in exhauriendis peccatis omnibus, et eorumdem peccatorum in singulis individuis deletio.

479. Ad 6m, *N.* Etenim hoc ipso, quod Christus sibi applicaverit Ps. 109.

in quo aperta fit mentio sui sacerdotii, se sacerdotem declaravit. Naturam et proprietatem et officia hujus sacerdotii exponit deinde Apostolus in tota ad Hebræos Epistola.

480. II. Obj. In catholicorum hypothesi 1° Christus contra omnium sacrificiorum naturam simul fuisset hostia et sacerdos. 2° Hostia non a sacerdote sed a profanis tortoribus mactata fuisset. 3° Nec obest quod Christus patienter imo voluntarie mortem sustinuerit; nam et martyres omnes voluntarie mortem pro Christo tolerarunt, quin illorum mors verum ac proprie dictum sacrificium dici possit. Ergo.

481. Resp. Ad 1m, *D.* Quia id fert singularis natura sacrificii Christi, *C.;* secus, *Tr.* Nam ex Apostolo Hebr. 9, 11. et 12. hoc sibi peculiare vindicat sacrificium Christi, ut ipsemet fuerit simul sacerdos et victima, et sic discriminatur a sacrificiis omnibus, maximeque commendatur. Hoc ipsum proinde semper tenuit Ecclesia, ut liturgiæ omnes testantur. In cœlo ipso idem est sacerdos et victima, fatentibus socinianis.

482. Ad 2m, *D.* Tortores fuerunt instrumenta, quibus usus est Christus, *C.;* fuerunt veri immolatores aut mactatores, *N.* Nempe Christus pro vehementissima qua erga homines flagrabat caritate immolavit seipsum; *oblatus est quia ipse voluit*, ac tortoribus uti instrumentis usus est ad se immolandum; major siquidem infinite fuit caritas Christi morientis quam crucifigentium iniquitas.

483. Ad 3m, *Neg. paritatem.* Nec enim martyres instituti erant sacerdotes ad offerendos se ipsos in veri nominis sacrificium, prout fuisse Christum testatur Apostolus Hebr. 10, 5.

PROPOSITIO II.

Christus Jesus veri nominis Mediator fuit.

484. Et hæc propositio ad fidem spectat, quam constanter Ecclesia catholica professa est. Cum Christus dicitur Mediator veri nominis, significatur eum talem esse natura et officio; natura quatenus ipse Deus-homo est, seu naturæ participat utriusque, quorum mediator est Dei scilicet et hominis; officio, quatenus uti sponsor ac redemptor, soluto pretio, pro peccatis nostris satisfecit. Sociniani qui negant Christum Deum esse, et se ipsum in pretium dedisse, cogunturinferre, Christum non fuisse mediatorem nisi improprie, uti est sequester, arbiter et advocatus.

485. Jam vero Apostolus 1. Tim. 2, 5, 6. *Unus Deus*, scribit, *unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Quibus verbis declarat Christum utraque de causa a nobis assignata Mediatorem extitisse, natura scilicet et munere seu officio. Hinc S. Augustinus *Confess.* lib. 10, c. 42. *Mediator*, inquit, *inter Deum et homines oportebat, ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus, ne in utroque hominibus similis longe esset a Deo, aut in utroque Deo similis longe esset ab hominibus, atque ita Mediator non esset.* Sic cæteri Patres Græci ac Latini loquuntur apud Petavium lib. 10, c. 42.

486. In mediatione distingui debet *persona* mediatoris a mediationis *opere*; ad mediatorem proprie dictum constituendum, in re de qua agimus, requiritur concursus, ut præmisimus, utriusque naturæ. *Opus* autem mediationis posuit sola humana natura in Verbo subsistens, hæc enim sola potuit pati ac mori seu pretium solvere; natura vero seu persona divina non contulit nisi dignitatem et valorem ejusdem operis.

487. Ex his patet Christum nec præcise fuisse mediatorem ut Deum, prout contendebant ariani, nec ut hominem solum ut cum Franc. Stancharo contendunt sociniani, sed ut Deum-hominem, ut perpetuo docuit

Ecclesia catholica. Juxta hanc doctrinam evanescit difficultas illa, qua Stancharus permotus est ad asserendum ideo Christum fuisse mediatorem ut hominem, ne, si diceretur etiam ut Deus, foret mediator sui ipsius : siquidem fuit uti secunda divina persona mediator prout hæc in concreto regit naturam humanam, quæ pretium contulit quæque obedivit, passa et mortua est; persona autem divina fuit conditio tantum sine qua natura humana nec potuisset subsistere, nec præstare quæ ad mediationis opus necessaria sunt, nec habere dignitatem ac valorem qui ad tale opus requiritur.

488. Quando proinde ab antiquioribus Patribus Verbum ante incarnationem mediator dicitur, intelligi id debet de mediatione improprie dicta.

489. Cum præcipuæ difficultates adversus assertam thesim peti soleant ex satisfactione, ideo eas solvendas distulimus in caput insequens.

CAPUT VI.

DE CHRISTI SATISFACTIONE ET MERITO.

490. *Satisfactio*, si vim nominis spectes, idem valet ac facere quod satis est erga alterum : *Sive est rei debitæ integra solutio* juxta Catechismum Rom. part. 2. c. 5. § 92. Res autem debita aut *realis* aut *personalis* est; debitum *reale* illud est quod exsurgit ex re aliqua, ex. gr. pecunia, qua erga aliquem obstringimur; *personale* est illud quod oritur ex injuria alteri illata. Nos de satisfactione loquimur personali, qua scilicet tantum alteri præstatur, quantum animo irato ad ulciscendam injuriam satis esse potest. Quo sensu satisfactio est injuriæ alteri illatæ compensatio.

491. Satisfactio hæc personalis potest esse aut presse, aut large sumpta. Presse seu proprie sumitur, cum qui satisfacit, illatam injuriam ad justitiæ rigorem per compensationem reparat, large seu improprie accipitur, cum ex benignitate potius partis læsæ, quam ex vi præstitæ reparationis, injuriæ venia datur.

492. Quæstio agitatur inter socinianos eorumque sureulos, quakeros, methodistas ac rationalistas, atque catholicos, num Christus vere et proprie satisfecerit, an vero large ac improprie. Sociniani cum reliquis enumeratis hæreticis ex proprio principio, quod Christus non sit nisi denominative Deus, non natura, inferunt nonnisi improprie eum pro nobis Deo satisfecisse, quatenus 1° partibus sibi a Deo impositis ad salutem hominum procurandam expletis, ab ipso gratuitam peccatorum nostrorum relaxationem obtinuerit; 2° deinde partes Salvatoris *præconio* et *consilio* egerit annuntiando hominibus salutis viam, atque exemplo præeundo; 3° demum doctrinam suam morte confirmaverit consulens sic utilitati nostræ. Catholici e converso ex principio, quod Christus verus ac naturalis filius Dei sit, colligunt eum satisfactionem veri nominis seu proprie dictam Deo exhibuisse, quatenus ipse 1° salutis nostræ pretium ex justitiæ legibus Deo persolverit; 2° ut verus ac proprie Salvator noster reipsa nos opere ac merito redemerit; 3° suffectus denique in nostrum locum fuerit ad pœnas peccatis nostris debitas sustinendas.

493. Peccatum enim, cui expiando Christus venit, triplicem habet respectum. Nam 1° est *debitum* quo divinæ justitiæ obligamur; 2° est *injuria*, quæ inimicitiam inducit inter Deum et homines; 3° est *crimen* quo rei evadimus mortis ac æternæ damnationis. Peccatores proinde in Scripturis passim *debitores* vocantur, *inimici* atque *rei*. Deus propterea 1° est *creditor* cui debetur; 2° est *pars offensa* quæ est placanda; 3° est *judex* qui pœnam repetit. Ad satisfactionem idcirco proprie dictam tria requirebantur : 1° debiti solutio; 2° iræ divinæ placatio; 3° reatus ex-

piatio. Jam vero ad debiti solutionem exigebatur sponsor, qui pro nobis impotentibus debitum solveret; reparator qui nos cum Deo reconciliaret; sacerdos et victima, qui se pro nobis substitueret, ac peccata nostra expiaret.

494. Hæc autem præstari a Christo non poterant quin actiones ejus fuerint meritoriæ. Meritum autem est *nexus operationis liberæ ad retributionem. Retributionis* nomine venit tum pœna, tum præmium, tum merces; operis enim liberi connexio esse potest apud alium vel ad pœnam, vel ad præmium, vel ad mercedem. *Nexus* liberæ operationis ad retributionem exsurgere potest vel ex decentia, vel ex pacto vel ex manifesto impleti operis jure apud retributorem, ita ut si retributio non daretur, læderetur jus aut justitia in observatione juris posita. Si nexus ex decentia tantum oriatur, cum hæc desumatur potius ex liberalitate retributoris quam ex vi operis, meritum inde proveniens dicitur *de congruo;* quod si oriatur vel ex pacto, vel ex vi liberi operis positi, vel ex justitia, tunc meritum dicitur *de condigno*, ac proprie meritum vocatur.

495. Rursum meritum aut naturale est, aut supernaturale. Illud habetur cum opus naturæ viribus positum est; istud autem cum auxilii supernaturalis viribus liberum est patratum, multo vero magis si ab ipso auxilii supernaturalis auctore prodierit.

496. Exinde inferimus Christi actiones ad salutem nostram positas vere fuisse meritorias de condigno, cum nullæ ex recensitis conditionibus defuerint, quæ ad tale meritum requiruntur. Siquidem in operante fuit libertas, in opere fuit sanctitas, ac promissio in retribuente. De sanctitate nemo dubitat, de libertate suo loco diximus, de promissione patet ex Is. 53. 10. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum.* Ex quibus Isaiæ verbis constat Christum passione sua non solum sibi, sed nobis etiam meruisse. Hic a conc. Tridentino sess. 6, cap. 7. Christus dicitur *nostræ justificationis causa meritoria.*

497. His constitutis, jam accedimus ad hanc Christi satisfactionem adversus socinianos vindicandam, prætermissis minus necessariis scholasticis quæstionibus circa ejusdem satisfactionis proprietates et conditiones, de quibus illi theologi subtiliter disputant.

PROPOSITIO.

Christus vere et proprie pro nobis divinæ justitiæ satisfecit.

498. Ad catholicam fidem hæc propositio pertinet in omnibus fidei symbolis tradita, estque totius spei christianæ fundamentum.

499. Ita porro ejus veritatem evincimus: Ille vere et proprie pro nobis satisfecisse dicendus est, qui 1° semetipsum hostiam expiationis ut sacerdos immolavit; 2° qui peccata nostra in se uti sponsor suscepit ac luit; 3° qui nos Sanguine suo redemit; 4° qui denique nos uti Mediator cum Deo reconciliavit eumque placavit. Atqui hæc præstitit Christus. Ergo.

500. Quod Christus ut victimam piacularem se immolaverit, evincunt quæ de ejus sacerdotio, ejusque in cruce sacrificio disseruimus.

501. Peccata vero nostra Christum uti sponsorem in se luenda suscepisse, ut secundo loco diximus, ex utriusque fœderis simul collatis testimoniis aperte adstruitur. Etenim Isaias cap. 53. Christum Messiam perhibet dolores ac peccata nostra portantem, ob hæc vulneratum, attritum, ac morti traditum, ut nos sani seu liberi ab iis efficeremur; Christus igitur non ob iniquitates aut peccata sua doloribus ac morti objectus est, cum ipse nulla habuerit, sed propter peccata nostra tot perpessus est, quæ in se luenda suscepit. Talem esse præclari hujus vaticinii sensum præter orationis seriem et traditionalem Judæorum expositionem,

declarat apostolus Petrus, qui Ep. 1. 2, 24., loquens de Christo, sic prophetæ sententiam exponit: *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus, cujus livore sanati estis.* Hoc ipsum confirmat Paulus 2. Cor. 5, 21, scribens: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso;* et Gal. 3, 13. *Christus,* inquit, *nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum; quia scriptum est: Maledictus homo, qui pendet in ligno.* Porro non alio sensu Christus *peccatum* aut *maledictum* factus *pro nobis* dici potest, nisi quatenus suffectus est nobis, quibus ob peccata ac legis transgressionem pœnæ ac maledictio debebantur, quas ipse in se luendas suscepit.

502. Christum præterea suo nos Sanguine redemisse, uti tertio loco constituimus, non minus aperte Scripturæ testantur. Nam Apostolus 1. Tim. 2, 6. scribit: *Qui dedit semetipsum redemptionem (græce pretium redemptionis) pro omnibus;* et ad Tit. 2, 14. *Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate,* ac luculentius adhuc Petrus Ep. 1. c. 1, 18. id ipsum docet scribens: *Scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati, Christi.* Unde sic ille vere nos redemisse a peccatis nostris dicendus est, qui semetipsum ac sanguinem suum in pretium dedit redemptionis sicut aurum et argentum in pretium dantur rei temporalis ac venalis; atqui ex adductis testimoniis Christus se ac Sanguinem suum dedit. Ergo.

503. Deum denique Christum uti mediatorem placasse, eumque nobis reconciliasse ex constitutis ac vindicatis sequitur. Ideo enim Deus iratus nobis erat pœnasque a nobis exposcebat, quia peccatis eramus obstricti; cum igitur Christus ad hæc expianda se ipsum victimam in sacrificium obtulerit, eumque ad ea luenda se in locum nostrum suffecerit, atque ea Sanguine eluerit et plene sustulerit, placari Deus nobiscum debuit atque reconciliari. Hinc talem passionis Christi fructum ubique Scripturæ commemorant. *Cum inimici essemus,* scribit Apostolus Rom 5, 10., *reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus,* et Coloss. 1, 19. *In ipso* (Christo), inquit, *complacuit omnem plenitudinem inhabitare: et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per Sanguinem Crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt;* ut alia omittam.

504. Et hæc quidem ex Scripturis; ad Patres vero quod attinet, in catholica eos fuisse de satisfactione sententia nec ipsi adversarii abnuunt. Sane, quin singillatim illorum proferamus testimonia, satis id evincunt principia quæ Patres professi sunt. Statuunt enim illi 1° nullam creatam rem parem ac idoneam ad satisfaciendum Deo fuisse pro originali cæterisque peccatis, ideoque non alium quam qui Deus esset, intervenire debuisse; 2° Christum Jesum mediatorem nostrum, non solum plene sed cumulate Patri satisfecisse pro omnibus delictis, ac proinde non modo infinitam, sed quodammodo infinita uberiorem fuisse meritorum Christi amplitudinem; 3° infinitam ejusmodi meritorum Christi æstimationem ex eo provenisse, quod operationes ejus propriæ essent personæ Verbi incarnati; 4° secundam potius decuisse SS. Trinitatis personam carnem assumere, *ut ille nos redimeret, qui creavit,* ut loquitur S. Ambrosius *De fide* lib. 3. c. 2. n. 8. Concludunt 5° non minorem ad hominem redimendum potentiam requiri quam ad creandum, infinitam scilicet. Singulorum testimonia quæ huc referuntur collegit solerter Petavius lib. 12. c. 9.

505. Id ipsum demum adstruimus

saltem indirecte ex absurdis, quæ in hypothesi sociniana sequerentur. Nam si Christus ad suam tantum doctrinam confirmandam, exemplumque præbendum mortuus esset, 1° non magis quoad rei substantiam profuisset quam martyres, qui mortem obierunt ad doctrinam divinitus datam confirmandam, et ad constantiæ exemplum exhibendum; 2° non magis Christi morti, quam ejus miraculis, resurrectioni aut ascensioni redemptio tribui posset; 3° adeoque nos Scriptores sacros decepisse, dum redemptionem nostram seu expiationem peccatorum pœnarumque peccata consequentium constanter Christi morti tribuunt, ut reipsa contendunt rationalistæ, qui pro impietate sua docent Scriptores sacros vim expiatoriam prædicasse mortis Christi, ut sic magistri sui honori consulerent, ac supplicii infamiam ab eo removerent, quasi Isaias idipsum longe antea non prænuntiaverit. Quæ quidem absurda sunt adeo, ut nonnisi a perditis hominibus admitti possint.

506. Cum igitur ex Scripturis ac traditione universa Christus quatuor illa præstiterit, quæ ad veri nominis satisfactionem requiruntur ac sufficiunt; cumque ejusmodi satisfactio rejici nequeat quin tota labefactetur Incarnationis œconomia, doctrinaque christiana universa, merito concludimus illam vere et proprie Christum Deo exhibuisse, prout ostendendum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

507. 1. Obj. 1° Colligi nequit Christum vere et proprie Deo pro nobis satisfecisse, ex eo quod legatur eum portasse peccata nostra; id enim improprie dicitur ut constat ex Exod. 34, 7. Num. 14, 18. ubi legitur Deum portasse peccata populi Israelitici, nempe patienter cum eo agendo, aut ei condonando, prout declarat Matthæus 8, 16 et 17. qui cum retulisset sanationes a Christo factas, subdit id factum esse, *ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam dicentem; ipse infirmitates nostras accepit et ægrotationes nostras portavit*, non eas suscipiendo, sed alios sanando, cujus rei typus fuit hircus emissarius qui dicebatur portare peccata populi. 2° Neque id melius conficitur ex eo quod Christus dicatur nos redemisse; nam passim in Scripturis *redemptio* improprie sumitur, hoc vero sensu Christi redemptionem intelligendam esse, suadent tum redemptiones typicæ a captivitate ægyptiaca et babylonica quæ jamdiu præcesserant; tum ratio qua diabolo venditi sumus, nempe gratis; gratis igitur redimendi eramus, cum venditio ac redemptio relativæ sint. Alioquin pretium persolutum esset diabolo, qui Apostolo teste 2. Tim. 2, 26., homines captivos detinebat, quo nihil absurdius. 3° Nec juvat particula *pro*, qua interdum utuntur Scriptores sacri loquentes de Christi redemptione, nec enim ea substitutionem importat sed meram utilitatem; fideles jubentur 1, Jo. 3, 16. animam suam *pro* fratribus ponere; Apostolus Coloss. 1, 24. profitetur se adimplere quæ desunt passionum Christi *pro* Ecclesia; nec alia vis est græcæ particulæ ὑπὲρ latine *pro*. 4° Prout nec juvat quod dicatur Christum nos Deo reconciliasse, siquidem 2. Cor. 5, 19. scribit idem Apostolus: *Posuit in nobis verbum reconciliationis*; per satisfactionem? Absit, sed per præconium. Ergo.

508. Resp. Ad 1m, *D*. Si catholici id colligerent ex sola vi verbi *portandi*, *C*.; si ex contextu et omnibus adjunctis, *N*. Jam vero catholici veram significationem hujus vocis colligunt ex modo quo dicitur de Christo; nam Scripturæ eo sensu referunt Christum tulisse seu peccata nostra portasse, ut propterea fuerit *vulneratus et attritus*, quæ profecto de Deo non dicuntur. Nec obstat quod ex Matthæo de hirco emissario dicuntur; Matthæus enim

vaticinium Isaiæ ideo ad Christum sanantem infirmitates applicavit, eo quod Christus peccata, quæ infirmitatum nostrarum causa sunt, ut exponit S. Jo. Chrysostomus, in se luenda susceperit, adeoque hac ratione tulit etiam pœnas nostras seu peccatis debitas. Petrus vero in allegato loco Isaiæ vaticinium de Christo portante super lignum peccata nostra interpretatur. Hircus vero emissarius dicebatur portare peccata populi symbolice, utpote typum referens Christi ea vere portantis; adeoque improprie id dicebatur de figura, proprie vero dicitur de figurato.

509. Ad 2m, *D.* Ac proinde de sensu proprio vel improprio vocis *redemptionis* ex substrata materia dijudicandum est, *C.*; ex materiali vocis sono, *N.* Cum porro in redemptione Christi omnia concurrant, quæ ad veram redemptionem constituendam requiruntur, merito in sensu rigoroso eam intelligimus. Etenim ad proprie dictam redemptionem opus est captivo et captivum detinente; item redemptione et redemptionis pretio; jam vero revelatio docet universum genus humanum captivum fuisse æternisque pœnis addictum; homines autem captivos detinebant Deus tanquam supremus judex, et diabolus tanquam Dei minister et apparitor; peccata tanquam laquei, et infernus tanquam carcer; redemptor autem extitit Christus; redemptionis denique pretium fuit Sanguis ejusdem, ut testatur Petrus Ep. 1. c. 1, 19. Quæ omnia cum nullo modo reperiantur in redemptionibus typicis quæ objiciuntur, exinde patet disparitas. Idem dic de ratione qua venditi sumus, nam etsi nos possimus gratis excidere, et in potestatem diaboli nos tradere, in potestate tamen nostra non est nos liberare, ut patet exemplo ejus qui in puteum incidit; qui per se non potest exinde emergere. Pretium autem redemptionis illi solvitur qui jure suo captivum detinet, non autem illi qui jure alieno, cujusmodi est diabolus, qui non est, ut vidimus, nisi supremi judicis, Dei scilicet, minister et apparitor, seu carceris custos.

510. Ad 3m, *D.* Particula ὑπὲρ seu *pro* non semper importat substitutionem, *C.*; in casu nostro, *N.* Fatentibus adversariis, hæc particula tum utilitatem tum substitutionem importat, dispiciendum igitur est ex subjecta materia et ex adjunctis, quando vim habeat substitutionem significandi. Jam vero in re de qua agimus necessario substitutionem significat, siquidem Christus ita dicitur mortuus pro nobis ut se ipsum tradiderit in pretium redemptionis; nos haud redemisse auro et argento, sed pretioso Sanguine suo; oblatus sit ut victima propitiationis, quæ omnia veram substitutionem postulant. Quod confirmatur ex vi græcæ vocis ἀντίλυτρον quæ vicariam substitutionem in vendendo exprimit, et qua usus est Paulus 1. Tim. 2, 6. loquens de redemptione Christi. Quare vel ipsi rationalistæ fatentur hanc mentem Scriptoribus sacris fuisse, ut Christi mortem *expiatoriam* per substitutionem efferrent. Ex his patet nihil habere cum eo de quo agimus commune exempla ab adversariis congesta, ut inferant voci ὑπὲρ inesse vim exprimendi utilitatem, cum in illis non concurrant quæ reperimus in Christi morte.

511. Ad 4m, *D.* Si catholici innitterentur soli *reconciliationis* voci, *C.*; si cæteris quæ ejus vim determinent, *N.* Porro dum catholici per veram satisfactionem a Christo exhibitam inferunt eum nos Deo reconciliasse, innituntur in eo quod dicatur Christus pro nobis redemptionis pretium solvisse, scilicet Sanguinem suum, Deum placasse, sustulisse in se peccata nostra, delevisse quod adversus nos erat chirographum decreti illudque Cruci affixisse. Adeoque Christus reconciliavit nos Deo ut causa meritoria, per veram satisfactionem; apostoli vero ut causa

ministerialis per Verbi prædicationem, et mysteriorum Dei seu sacramentorum administrationem, adeoque improprie nos Deo reconciliarunt.

512. II. Obj. Satisfactio vera repugnat ex parte Dei, ex parte Christi, et ex parte hominis. Ac primo ex parte Dei. Nam, 1° Deus gratis in Scripturis exhibetur condonans peccata, uti Matth. 18, 27. Rom. 3, 24. et alibi. Atqui gratuita condonatio et vera satisfactio ad invicem pugnant, cum illa ex misericordia, hæc ex justitia proveniat. 2° Perinde autem est, sive satisfactio exigatur a debitore, homine, sive a sponsore, Christo; nam debitum semper et exigitur et solvitur, adeoque non condonatur. 3° Eo vel magis quo Christum nobis dederit Pater sive creditor. Nam ubi creditor dat debitori unde solvat, remissionem potius dare censetur, quam exigere satisfactionem. 4° Nec dici potest aut Deum noluisse gratis condonare peccata, aut non potuisse; primum enim opponitur divinæ misericordiæ, alterum divinæ omnipotentiæ. Ergo.

513. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Exhibetur Deus gratis dimittens peccata respectu hominis, *C.*: respectu Christi, qui ea in se uti sponsor luenda suscepit, *N.* Duo hæc luculenter conjunxit Apostolus dum Rom. 3, 24. scripsit: *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in Sanguine ipsius: ad ostensionem justitiæ suæ.* Gratuita igitur est condonatio, mediante redemptione et Sanguine Christi. Secum autem pugnant gratuita condonatio et vera satisfactio in una eademque persona; ast vero in casu nostro alia est persona quæ satisfacit, nempe Christus, alia cui condonantur gratis peccata, nempe homo.

514. Ad 2m, *D.* In debito reali, *C.*; in debito personali, *N.* In debito enim personali potest persona læsa quamcumque ab alio quam a lædente respuere satisfactionem. Porro cum nos debito solvendo impares omnino essemus divinæ bonitati, in acceptis referendum est, quod ejusmodi debitum in Christum sponsorem transtulerit, ac vi ipsius meritorum nos a solutione liberaverit, gratuito nobis condonando debita quibus eramus personaliter obstricti. Aliter res se habet in delicto reali, quod perinde solvi potest sive a debitore sive a sponsore.

515. Ad 3m, *D.* Creditor ubi dat debitori unde solvat remissionem dare censetur respectu debitoris, *C.*; respectu ejus qui solvit ac satisfacit, *N.* Ut patet ex dictis de debito personali.

516. Ad 4m, *N.* Placuit enim Deo non sola misericordia uti sed etiam justitia. Potuisset absolute gratis omnia omnino peccata condonare, potuisset exigere satisfactionem ab ipso lædente. Conjunxit misericordiam et justitiam; misericordiam quoad nos, justitiam quoad Christum, ut sic duo hæc divina attributa in opere redemptionis maxime elucerent.

517. I. Inst. Repugnat satisfactio ex parte Christi, 1° quia injustum est innocentem plectere pro reo; 2° quia recta ratio vetat quominus reo in pœna luenda substituatur innocens, quod non solum humanæ leges prohibent, verum etiam divinæ; Deus enim Deut. 24, 16. statuit: *Non occidentur patres pro filiis, aut filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur;* imo et sibi hanc eamdem legem Deus indixit per Ezech. 18, 20. *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur... justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum:* præsertim cum nemo vitæ suæ dominus sit, et juxta justitiæ leges pœna peccatum sequatur ut umbra corpus. 3° Præterea Christus sibi ipsi satisfecisset, quo nihil absurdius fingi posset; nam esset simul iratus nobis et propitius, iratus ob peccata, propitius exhibendo satisfactionem. Plus deberemus Filio qui dedit satisfactionem quam Patri qui eam expetiit.

4° Christus igitur eum tantum in finem mortuus est, quem declarat Apostolus Petrus Ep. 1. c. 2, 21. scribens: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*, non autem loco aut vice nostri. Ergo.

318. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Qui non sit sponsor, *C.*; qui hanc sponsionem in se ultro ac libere susceperit, *N.*

319. Ad 2m, *D.* Per se, ac nulla interveniente legitima causa ac potestate, *C.*: intervenientibus libera electione, legitima potestate, bonis ingentibus, ac damni lati cum fœnore reparatione, *N.* Casus de quo agimus unicus est ac singularis et cui nullus comparari potest ex iis qui sunt objectum sive divinarum sive humanarum legum. Etenim 1° Christus libere se in mortem vicariam pro nobis obtulit, *oblatus* enim *est quia ipse voluit*. 2° Legitima potestate id fecit, tum ex parte Patris, qui ejusmodi subrogationem non solum probavit, sed eam contulit, juxta illud Apostoli Rom. 8, 32. *Pro nobis omnibus tradidit illam;* tum ex parte sua cum esset vitæ suæ dominus ut ipse Jo. 10, 18. declarat dicens: *Potestatem habeo ponendi eam* (animam scilicet seu vitam meam). 3° Innumera exinde bona consecuta sunt, siquidem ut dicitur Hebr. 10, 14.: *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* 4° Damni per mortem perpessi Christus cum fœnore reparationem accepit per resurrectionem a mortuis, ac nominis sui gloriam et exaltationem, ut legitur Philipp. 2, 9. Cæterum, Deus Deut. 24. de politica loquitur justitia; Ezech. autem 18. de pœnis aut præmiis rependendis in altera vita, quæ profecto personalia sunt.

320. Ad 3m, *D.* Sibi ipsi Christus satisfecisset uti Deo in assumpta natura, *C.*; in eadem natura divina, *N.* Christus igitur in ea natura satisfactionem exhibuit per quam obedivit, passus est, ac meruit, hæc autem est natura humana. Exhibuit autem sibi ut uni de Trinitate personæ quæ læsa fuit, et hæc ipsa persona in assumpta natura Trinitati satisfactionem præbuit, in quo nihil est quod repugnet. Sic intelligitur quomodo simul potuerit esse et iratus et propitius, scilicet sub diverso respectu. Nec sequitur nos magis Filio quam Patri obstrictos esse; siquidem tota Trinitas æque convenit ad Incarnationem Filii Dei ut hic perficeret opus redemptionis. Filius uti est persona Verbi in se nihil pertulit, prout cæteræ personæ nihil pertulerunt, remanet itaque humanitas subsistens in Verbo cui peculiariter obstricti sumus, quæ tot amore nostri in se sustinuit; et quamvis hæc humanitas, ut præfati sumus, copiosam compensationem habuerit tum in ipsa unione hypostatica ad quam in hunc finem, ut præberet opus satisfactionis, evecta est, tum in excitatione, ac nominis celebratione, hæc tamen nos a grati animi obligatione non liberant erga illam quæ in bonum nostrum satisfactionem præbuit.

321. Ad 4m, *D.* Si Petrus finem adæquatum mortis Christi declarasset, *C.*; si inadæquatum tantum ac partialem, *N.* Multiplex finis fuit mortis Christi: primarius, ut pro nobis satisfaceret, ut alibi idem Apostolus exponit, nempe in eadem Epist. 1, 18. et cæteri sacri Scriptores cum eo; secundarius, ut nobis exemplo esset, quem hic Petrus ad scopum suum tantum commemorat, primarium supponendo.

322. II. Inst. Saltem satisfactio repugnat ex parte hominum; nam 1° Christus tot mortes perpeti debuisset quot homines sunt; et præterea non solum pœnis temporalibus sed etiam æternis debuisset subjici, cum utrisque essent pœnis homines addicti. 2° Homines liberi omnino essent ab omni satisfactione præstanda, quod catholici tamen inficiantur. 3° Liberi pariter essent ab omnibus hujus vitæ ærumnis,

atque a morte ipsa. 4° Omnes denique salvi fierent, quod nemo tamen admittit. Ergo.

523. Resp. *Neg. A.* Ad 1m prob. *D.* Si una Christi mors æquivalens non esset morti tum temporali tum æternæ peccatis nostris debitæ, *C.* Si spectata dignitate infinita divinæ personæ, non solum illi æquivalens fuit, sed longe eam superavit, *N.* Cum enim pretium a Christo pro nobis oblatum infiniti fuerit valoris, hoc ipso debitum omne quo erga divinam justitiam tenebatur universum genus humanum sive temporale sive æternum extinctum prorsus est, quin alio opus fuerit. Et hoc est quod sæpe adeo inculcat Apostolus dum scribit Christum semel oblatum esse ad multorum exhaurienda peccata; una oblatione consummasse in sempiternum sanctificatos, pro omnibus mortuum esse, atque id genus plurima.

524. Ad 2m, *D.* Quæ in solutione debiti seu pretii consistat, *C.*; quæ consistat in applicatione meritorum Christi, *N.* Satisfactio ab ejusdem applicatione secerni debet; illam præter Christum nemo alius præstitit aut præstare potuit, hæc a singulis fieri debet, quia Christus non salvavit genus humanum nisi per remedium generale, quod deinceps sibi quisque in particulari applicare debet, ut illud nobis prosit. Quamvis proinde plenissima fuerit satisfactio Christi, nisi eam nobis per bonum gratiarum usum, per sacramenta, per observationem mandatorum divinorum, seu per bona opera applicemus, nunquam in gratiam offensi Dei redire poterimus. Has conditiones apposuit Christus ipse sponsor noster. Hæ autem sunt quæ improprie satisfactio vocantur.

525. Ad 3m, *D.* In altera vita, *C.*; in vita præsenti, *N.* Nam Christus quamdiu in hac vita sumus, noluit nos ab ærumnis liberos esse tum ut daretur fidei locus, tum ejus imitationi, ac meritis comparandis. In altera ab illis penitus liberi erimus.

526. Ad 4m, *D.* Qui conditiones commemoratas servaverint, *C.*; qui eas neglexerint, *N. Si compatimur et conglorificabimur*, ait Apostolus; nec enim Christus salvos fecit homines in actu secundo, uti scholæ loquuntur, sed in actu primo, quatenus possumus, si volumus, divina gratia opitulante, salvari.

527. III. Inst. Saltem inutilis est satisfactio, si 1° Deus non est iratus hominibus propter peccata; si 2° Deus non indigebat placatione, neque exigere ex justitia debebat personalem pœnam ab homine adeoque neque a Christo; si 3° Christus non vicaria substitutione pro nobis mortuus est nec nos Sanguine suo redemit, sed solum ut patefaceret quid Deus exigere potuisset ab homine si placari voluisset, et iratus esset, ut inde homo cognosceret magnitudinem divinæ offensæ, et salutarem peccati horrorem conciperet. Atqui res ita se habet, siquidem quamvis Deo utpote *Sancto* displiceant peccata, uti Deus tamen homines etiam diligit peccatores, nec ipsis irascitur, nec proinde ex justitia satisfactionem exigere potuit, neque Christus hoc sensu vere eam præstitit, aut nos vere redemit. Ergo.

528. *Neg. min.* Equidem fatendum est, quod si Hermesii, quem hic refellimus, admitteretur theoria de Christi satisfactione, hæc penitus labefactaretur, causa victa daretur socinianis, et Christi redemptio magna evaderet comica repræsentatio. Ad quid enim Christus mortuus esset, nisi ut ostenderet in hac hypothesi quid Deus posset exigere ab homine peccatore, si iratus placari voluisset, cum tamen nihil horum in veritate fuerit? Nam nec Deus irasci potest, nec homini peccatori esse infensus, nec proinde ex justitia ullam exigere satisfactionem. Quæ tamen omnia abhorrent a catholica doctrina.

529. Ad 1m, itaque *Neg.* Deum ira-

tum non esse hominibus propter peccata. Ecquid aliud clamant sacræ Litteræ Veteris ac Novi Testamenti in singulis fere paginis nisi Dei iram et odium in peccatores? Sane Sapient. 14, 9. dicitur : *Similiter odio sunt Deo impius et impietas ejus;* Ps. 5, 7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem* ; Prov. 1, 20. *Abominabile Domino cor pravum;* ab Apostolo Rom. 1, 30. peccatores *Deo odibiles* dicuntur, qui ibid. c. 2, 5. subdit : *Secundum autem duritiam tuam et impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei.... iis qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.* Et hæc speciminis gratia. Videat igitur Hermesius num Deus peccatori non irascatur. Quod si Deus nihil odit quæ fecit, intelligi id debet de bono naturæ, non autem de qualitate peccatoris, alioquin Deus uti creaturas, vel ipsos dæmones amat, quos tamen æternum punit.

530. Ad 2m, *D.* Deus non indiget placatione nec ex justitia exigere debet personalem pœnam ab homine, quatenus aut absolute posset peccata ac pœnas eis debitas dimittere, aut homines absque venia punire, *C.;* si velit justitiam cum misericordia temperare, *N.* Hoc patet ex iis quæ paulo ante socinianis hæc ipsa objicientibus respondimus. At Deus neutrum voluit, id est, aut omnino gratis dimittere aut omnem negare remissionem, sed justitiam ac misericordiam temperavit miro prorsus modo per Christi satisfactionem, ut sic utraque divina proprietas eluceret. Hinc, Ecclesia in officio de Pretiosissimo Sanguine, sic Deum orat : *Deus, qui pretioso Filii tui Sanguine placari voluisti;* et in alia oratione : *Deus qui culpa offenderis et pœnitentia placaris.*

531. Ad 3m, *Neg.* Ut rursum patet ex iis quæ diximus adversus socinianos negantes vicariam ejusmodi Christi mortem ac substitutionem. Mirum est vel ipsos rationalistas admittere apostolos seu Scriptores sacros mortem Christi uti propitiatoriam ac vicariam pro nobis docuisse, et Hermesium eo progressum esse ut id inficiaretur, cum tamen clamet Apostolus 1. Tim. 2, 6. *qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Hoc vere est causam catholicam prodere. Adeo res aleæ plena est a communi doctrina discedere ad vana systemata consectanda.

Et de magno pietatis mysterio adversus Judæos, hæreticos, incredulos, ac rationalistas hactenus.

TRACTATUS

DE CULTU SANCTORUM.

PROŒMIUM.

1. Quandoquidem ad perspicuam de Sanctorum cultu tractationem valde conferat germana cultus ejusque specierum notio, ad ambiguitatem omnem amovendam qua teguntur illius impugnatores, ab ea auspicabimur; deinde vero ad cultum ipsum Sanctorum proprium adstruendum progrediemur, ad invocationem, reliquiarum imaginumque venerationem denique vindicandam. In totidem propterea capita tractationem hanc distribuimus.

CAPUT I.

DE VARIA CULTUS ACCEPTIONE AC DIVISIONE.

2. Generico *cultus* nomine honor ille significatur, qui Deo, aut creaturis Dei intuitu ac respectu tribuitur. Variis porro vocabulis honor iste designari consuevit, *adorationis, respectus, venerationis, reverentiæ, servitutis*, quæ vim suam sive diversam significationem mutuantur ab objecto quod colitur seu honoratur; etsi interdum promiscue usurpentur.

3. Etenim cum honor ex S. Thoma 1. 2. q. 2. art. 2. sit *signum et testimonium quoddam illius excellentiæ quæ est in honorato,* pro excellentiæ diversitate diversus exsurgit honor aut cultus qui alicui impenditur. Deo itaque utpote supremo rerum omnium conditori, atque in infinitum creaturas excedenti, cultus supremus, absolutus ac proprie dictus defertur; creaturis vero nonnisi propter Deum, seu in ordine ad Deum, relativus idcirco, atque improprie dictus honor tribuitur, et quatenus de divinis bonis participant.

4. Duplex idcirco distinguitur cultus, *latriæ* atque *duliæ*. Utriusque vocis vis est, ut significet *servitutem;* sed cum adhibetur respectu Dei, exprimit servitutem ex parte colentium; cum usurpatur respectu creaturarum, afficit servitutem quæ creaturis ipsis inest. Rursum cultus *duliæ* aliquem gradum admittit, adeoque cum præ creaturis reliquis B. Virgo excellat, hinc cultus qui ei impenditur nomen obtinet *hyperduliæ*.

5. Ratione habita rei quæ colitur, hic ipse *duliæ* cultus spectari potest uti absolutus ac uti relativus tantum. Asolutus est si sistat in Sanctis ipsis, qui licet participatam, excellentiam tamen reipsa habent ob quam coluntur. Si vero in ipsa re non sistat, utpote nulla excellentia ex sese prædita, cujusmodi sunt reliquiæ ac imagines, cultus hic totus relativus est; honor enim his tributus transit ad objectum cujus sunt, et ad prototypum quod referunt.

6. Bifariam rursum cultus generatim dividitur, scilicet in *interiorem* et in *exteriorem*, prout vel solo animo, vel corporis præterea significatione præbetur. Interior sensus complectitur existimationis, admirationis, grati animi et obsequii, quibus erga alium ferimur; exterior vero signa exhibet interiorum animi nostri sensuum, seu interioris cultus nostri.

7. Ex his signis alia communia sunt Creatori et creaturis, ex. gr. prostra-

tiones, poplitis submissiones, inclinationes, preces, etc.; alia Deo soli reservata sunt. nec alii deferri possunt, uti sacrificia, vota, juraijuranda, templorum inauguratio, aliaque hujusmodi.

8. Multiplex cultus notio ac species, quam exhibuimus, in ipsa rei natura fundatur, cujus specimen suppeditat vel ipsa civilis seu politica societas. In ea enim honoramus regem seu principem, nec non proceres et aulicos; sed diversa plane ratione. Principi tribuimus supremum honorem et quidem propter se, qui *latriæ civilis* dici posset; aulicis et optimatibus honorem inferioris ordinis respectu principis cui inserviunt aut cum quo conjuncti sunt exhibemus, quem *duliam civilem* recte nuncupaveris. Sic prosternimur, caput inclinamus, etc., coram rege et coram proceribus quin tamen eumdem honorem deferamus tum regi tum optimatibus. Et en quomodo valor signorum exteriorum pendeat ab intentione ea deferentium. Quod si hæc probantur in statu politico, quomodo reprobari poterunt in cultu religioso?

9 Ex perspicuis his principiis naturæ ipsi insitis colligimus 1° uni eidemque vocabulo diversam inesse posse significationem; sane adorationis vox et actus in Scripturis adhibetur tum ad cultum designandum Deo exhibitum, tum ad honorem delatum creaturis; Abraham siquidem *adoravit populum terræ* (Gen. 23, 7.), Jacob septies *adoravit* Esau fratrem suum (ibid. 33, 3.), David *inclinans se pronus in terram, adoravit Saül* (1. Reg. 24, 9.), sic Nathan *adoravit Salomonem pronus in terram* (3. Reg. 1, 23.). Nec tamen putandum est latriæ cultum sanctissimos hos viros creaturis tribuisse. Ergo neque ex identitate vocis aut actus inferri potest identitas cultus, sed ex notione voci subjecta et ex intentione agentis, cultus diversitas repeti debet.

10. Colligimus 2° pro diversa vocis notione eam aut admitti aut repudiari posse, prout substrata materia poscit. Cum proinde ethnici *adorationis* voce uterentur ad cultum uni Deo debitum significandum, ideo Patres hanc vocem repudiarunt cum applicaretur honori Angelis aut Sanctis deferendo, aliisque vocabulis doctrinæ catholicæ sensum exprimebant circa cultum, qui Angelis aut Sanctis deferebatur.

11. Colligimus 3° rite sapienterque ad omnem æquivocationem tollendam, quæ adorationi subesse poterat, a recentioribus invectam esse distinctionem vocum *latriæ* ac *duliæ* ad designandum cultum Deo aut creaturis deferendum. Jamdiu a S. Augustino *De Trin.* lib. 1. cap. 6. horum vocabulorum usum adscitum esse invenimus; scribit enim: *Non eo modo, quo jubemur per caritatem servire invicem, quod est* δουλεύειν, *sed eo modo quo tantum Deo servitur, quod est græce* λατρεύειν. Hæc eadem repetit, *Cont. Faustum* lib. 20, c. 45. et alibi passim. Hinc protestans Gerhardus Vossius in *Append. ad disput.* 1. *De Incarnat.*: *Eos*, inquit, *qui distinctionem hanc* (inter latriam ac duliam) *probant, minime improbamus, partim quia vitanda est viro prudenti omnis logomachia, partim quia nec inutile videtur, si cultibus toto genere differentibus qualis est Dei et creaturæ, ad homonymiam vitandam diversa imponantur nomina, partim quia neque ab ea abhorruit Augustinus.* Eadem ferme habet Leibnitzius in *Systemate theologico*, pag. 188. ed 1. Parisiensis.

12. Hæc si probe teneantur, facile erit quæ a protestantibus objici solent adversus Sanctorum cultum disjicere, ac repellere idololatriæ crimen quod Ecclesiæ diabolares scriptores affingunt.

—

CAPUT II.

DE RELIGIOSI SANCTORUM CULTUS HONESTATE ET UTILITATE.

13. Si dicteriis calumniisque aurem præbeamus quas cum Vigilantio ac manichæis protestantes et increduli omnes adversus Sanctorum cultum congerunt, vix de eo actum non esset. Ast illæ jamdiu a Hieronymo et Augustino, ac deinceps a doctoribus catholicis disjectæ ac protritæ sunt, ita ut nobis non aliud onus incumbat in defensione causæ catholicæ quam in unum colligere quæ sparsim ab illis scripta sunt. Controversiæ cardo non versatur circa *modum* quo cultus hic exhiberi potest Sanctis, sed circa *rem ipsam*, utrum nempe Sancti honorari debeant ob amicitiam qua cum Deo fruuntur et ob excellentiam quam in ipsis deprehendimus ob virtutes omnigenas, quas dum in vivis agerent sibi comparaverunt. Protestantes negant, atque ut superstitiosum traducunt quemcumque cultum et honorem ipsis exhibitum, catholici vero honestum ac pium utilemque ejusmodi cultum profitentur.

PROPOSITIO.

Pius et ab omni idololatriæ labe immunis est religiosus Sanctorum cultus.

14. Cultus ille omni vacat idololatriæ labe, imo pius censendus est, quem Scriptura commendat, quem pia antiquitas frequentavit, quem denique ipsa rei natura exigit, probatque ipsa adversariorum agendi ratio. Rem porro ita se habere sic ostendimus.

15. Scripturæ Angelorum et piorum virorum cultum commendant 1° cum exhibent patriarchas Angelos adorantes, seu honore sacro prosequentes, quod sæpe faciunt : etenim Abraham Gen. 18, 2. ut tres Angelos vidit pronus eos adoravit in terram; idem præstitit Loth ibid. 19. 1. Cæteris vero omissis, Josue, cum audivisset virum coram se stantem evaginato gladio, principem esse exercitus Domini, *cecidit pronus in terram et adorans ait*, etc., ut legitur Jos. 5, 15. Honorem porro seu cultum a patriarchis exhibitum Angelis *religiosum* esse in ordine ad Deum, non autem mere *civilem*, exinde patet quod optime novissent patriarchæ illos minime civiliter conversari, sed Dei nuntios esse, atque cum Deo amicitia conjungi. Idem dicendum de adoratione quam Eliseo tribuit mulier Sunamitis, postquam propheta filium ejus a mortuis excitavit 4. Reg, 4, 37. nec enim simplicem hominem, sed qualitatem *viri sancti* ac thaumaturgi in Eliseo mulier venerata est.

16. Tantum vero abest, ut Scriptura hos religionis actus sive Angelis sive viris sanctis exhibitos aliquando improbaverit, ut potius commendet, suadeatque. Sane Deus Exod. 23, 20. sic alloquitur populum suum : *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te... observa eum, et audi vocem ejus, nec contemnendum putes... et est nomen meum in illo.* Sic etiam Angelus qui Josue apparuit, non solum honorem sibi tributum non respuit, sed præterea l. c. Josue præcepit : *Solve calceamentum de pedibus tuis ; locus enim in quo stas, sanctus est.* Eadem insuper Scriptura Deum contumeliæ servis suis illatæ vindicem exhibet. Ad Eliæ siquidem nutum ignis e cœlo descendit ad binos quinquagenarios principes quos impius rex ad eum miserat absumendos, secus ac evenerit tertio quinquagenario, qui timens Deum *curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum*, ut legitur 4. Reg. 1, 13, Sic ibid. c. 2. 23. seqq. pueri Bethel Eliseum irridentes ab ursis lacerati sunt. Aut igitur dicendum honorem et cultum Angelis ac viris sanctis tributum immunem prosus ab omni idololatriæ macula esse, imo pium, ac Deo, cujus

intuitu defertur, gratum, aut idololatriæ accusandos esse tot patriarchas ac viros pios qui Angelos et sanctos venerati sunt, Deumque et verbis ac prodigiis idololatricum cultum, cohonestasse, quod postremum impium ac blasphemum foret asserere.

17. Ab ipsis autem rei christianæ primordiis Sanctorum cultum viguisse facta publica ac ineluctabilia documenta testantur. Ac 1° talis est festorum institutio ac celebratio in Sanctorum honorem; *in Const. Apostolicis* lib. 8. cap. 33. dies recensentur quibus *feriandum erat famulis;* præscribitur autem : *In diebus vacant apostolorum... in die Stephani protomartyris ferientur, atque in diebus cæterorum sanctorum martyrum, qui Christum vitæ suæ anteposuerunt.* Ecclesia item Smyrnensis apud Eusebium lib. 4. c. 15. in epistola ad Ecclesias Ponti hujus consuetudinis agendi dies festos in martyrum honorem meminit, scribens : *Quo etiam loco nobis convenientibus concedat Deus natalem ejus* (Polycarpi) *martyrii diem cum hilaritate et gaudio celebrare;* ejusdem festi mentio occurrit in actis S. Pionii apud Ruinartium. 2° Recepti præterea in Ecclesia universa hujus Sanctorum cultus primis sæculis indubium præbent documentum sacrificia quæ in martyrum solemniis in ipsorum honorem Deo offerebantur; Tertullianus in lib. *De corona* c. 3. *Oblationes,* inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus;* ac S. Cyprianus *Ep.* 34. scribit : *Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversaria commemoratione celebramus.* 3° Ejusdem cultus *martyria, confessiones* etiam nuncupatæ, monumenta suppeditant certissima, quæ erigebantur ad martyrum memoriam celebrandam, et ad quæ fideles orandi gratia accedebant; horum meminit Cajus presbyter Romanus sæc. III. apud Eusebium lib. 2. c. 15. Documenta demum 4° hujus cultus eaque publica præbent invocatio Sanctorum, eorumdemque reliquiarum veneratio de quibus paulo post agemus. Nequeunt igitur protestantes hæretici Sanctorum cultum superstitiosum atque idololatricum traducere, quin ejusmodi superstitionis ac idololatriæ ream primitivam Ecclesiam, quam tamen virginem vocare consueverunt, efficiant. Ex his insuper novimus eos ludere dum se primitivæ Ecclesiæ fidem sectari profitentur.

18. Cultum denique Sanctorum, quem propugnamus, ipsam rei naturam exposcere agendique rationem ipsorum protestantium ex eo constat, quod homines, qui bene de civili republica, aut de re litteraria meruerunt, honorare civili cultu consueverint, orationes in ipsorum laudem quotannis recitent, sepulcra condecorent, simulacra ipsis erigant, cineres non sine ingenti pompa transferant, aliaque id genus præstent ad testificandam illorum excellentiam; cur igitur christianarum virtutum in illis excellentiam religionis causa non honorabimus? Rursum : vel ipsi protestantes honore prosequuntur regni proceres, aulicos, eosque omnes qui apud regem aliqua dignitate ejusque amicitia fruuntur : quidni igitur eadem ratione non se gerunt cum Sanctis in cœlesti aula regnantibus quique Dei amicitia et aspectu digni sunt? Quin princeps lædatur honore qui ejus intuitu aulæ proceribus exhibetur, eum gratum habet, imo læsus censeretur in ministris suis, si his debitum negaretur obsequium; quare igitur censendum est Deum offendi, si Sanctos honore debito propter ipsum prosequamur? Cultum igitur qui Angelis et Sanctis præbetur tum sacra Scriptura commendat, tum pia antiquitas frequentavit, tum ipsa rei natura et agendi ratio adversariorum exposcit, prout demum non pauci protestantes agnoverunt, inter quos eminet Leibnitzius, qui in suo *Systemate theologico*

præcipua argumenta complexus est, quibus pius et honestus Sanctorum cultus adstruitur.

DIFFICULTATES.

19. I. Obj. 1° Sanctorum cultus adversatur primo Decalogi præcepto Deuter 6, 13. confirmato a Christo Matth. 4, 10. *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.* 2° His porro verbis omnem cultum creaturis adimi ac Deo soli reservari declarat Apostolus 1. Timoth. 2, 17. dicens : *Soli Deo honor et gloria;* 3° Sane protestatur Deus Is. 42, 8. nolle se gloriam suam alteri communicare illis verbis : *Gloriam meam alteri non dabo.* 4° Hinc quemcumque cultum Angelis tribui posse inficiatur Apostolus Coloss. 2, 18. dum scribit : *Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans.* 5° Quod facto ipso ostendit Angelus qui Apoc. 19, 10. Joanni apparuit, quem volens Apostolus adorare, oblatum sibi honorem recusavit dicens : *Vide ne feceris, conservus tuus sum... Deum adora.* Quod et præstitit Petrus respectu Centurionis, qui Act. 10, 25. et 26. eum adorare voluit. Ergo.

20. Resp. ad 1m, *Neg.* In utroque enim objecto loco sermo est de supremo latriæ cultu, quem nemo dubitat soli Deo esse impendendum, et quidem ad deorum falsorum exclusionem. Etenim in adducto Deut. loco immediate adjicitur: *Et per nomen illius jurabis;* jusjurandum siquidem soli Deo reservatur, cum signum sit supremi cultus; et ibid. Deut. 5, 7. ubi idem traditur præceptum, dicitur : *Non habebis deos alienos coram me.* Jam vero cultus qui Sanctis decernitur est alterius omnino ordinis, nec eis tribuitur nisi improprie dictus in ordine ad Deum, ac ejus intuitu, uti exposuimus. Nihil igitur commune habet Decalogi præceptum cum honore quem Sanctis impendimus. Apposite Catechismus Rom. p. 3. c. 2. n. 8. *Quis adeo demens est*, inquit, *qui edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu atque honore affici patiatur, continuo putet, nolle regem suis ut magistratibus honor deferatur?*

21. Ad 2m, *D.* Adimit Apostolus creaturis cultum supremum soli Deo debitum, *C.;* honorem omnem quo dignæ creaturæ sunt, *N.* Alioquin Rom. 12, 10. minime scripsisset : *Honore invicem prævenientes;* ac 1. Tim. 5, 17. *Presbyteri duplici honore digni sunt.* Sane vidimus patriarchas aliosque viros se coram Angelis, regibus, ac viris sanctis prostravisse, quin unquam ac de re in reprehensionem incurrerint ullam.

22. Ad 3m, *D.* Alteri, nempe *sculptilibus*, ut ibidem dicitur, *C.;* indiscriminatim, *Subd.* Gloriam, quæ solius Dei propria sit, *C.;* quæ creaturas deceat, juxta dicta, *N.*

23. Ad 4m, *D.* Negat Apostolus posse Angelis cultum tribui superstitiosum, *Tr.;* cultum rite intellectum, *N.* Variæ sunt hujus Paulini textus interpretum expositiones, cum alii de superstitioso bonorum ac malorum Angelorum cultu illum intelligant; alii de mediatione Angelorum, Christo excluso, ad sensum platonicorum accipiunt, innixi verbis immediate sequentibus : *Et non tenens caput;* alii de legalibus observantiis sub obtentu quod lex Mosaica Angelorum ministerio data fuerit, et favere videtur contextus : *Nemo vos judicet in cibo aut in potu*, etc.; alii de pharisaicis exquisitis exercitationibus, ut recentiores biblici protestantes, inter quos Rosenmüller, eum interpretantur. Quæcumque ex his expositionibus admittatur, nulla est quæ adversetur cultui Angelorum quem propugnamus.

24. Ad 5m. *D.* Rejecerunt Angelus ac Petrus humilis obsequii signum quod eis impendebatur, *C.;* adorationem proprie dictam, *Neg.* Alioquin Joannes tum loc. cit. tum ibid. 22, 9. reum se idololatriæ constituisset. Hinc

merito Grotius ad hunc loc. scribit : *Non dicit* (Angelus) προσκύνησιν (*adorationem*) *soli Deo licite exhiberi*; *repugnat enim tota vetus historia... sed benigne agit, ut si quis collega collegæ dicat : serva hunc honorem regi.* Idem dici debet de Petro respectu Cornelii, ipsum admonens Deo omnium bonorum auctori, gratiam quam acceperat, referri debere.

25. II. Obj. 1° Laodicena synodus can. 35. districte prohibet *Christianos, relicta Dei Ecclesia, abire et Angelos nominare, vel congregationes facere*; *si quis ergo inventus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare*; *anath. sit.* 2° Eumdem cultum damnant Origenes *Contra Celsum* lib. 5. n. 8. et alibi, et Theodoretus *Comment. in Ep. ad Coloss.* Nec ab his Patres reliqui dissentiunt; dum 3° monent *diligi* et *honorari* Sanctos, non autem *coli*, ut patet ex *Epist.* Ecclesiæ Smyrnensis, ex Hieronymo *Ep.* 109. n. 1. et *Contra. Vigilantium* n. 5. et Augustino *Serm.* 275, et in lib. *De vera Relig.* c. 55. dum 4° profitentur a se sanctos *non coli propter religionem*, sed tantum *amari et honorari propter imitationem*, uti rursum Augustinus l. c.; dum 5° docent sic honorari Sanctos, uti viventes probitate spectatos amamus, uti Augustinus *Cont. Faustum* lib. 20. cap. 21. et Cyrillus Alex. *Cont. Julianum* lib. 6. dum 6° protestantur se nullum Sanctis cultum deferre, qui in iis sistat, sed in iis Deum tantum honorare ut Theodoretus *Serm.* 8. *De curandis Græcor. affectionibus.* 7° Sane ignota antiquis fuit distinctio recens a scholasticis invecta inter cultum *latriæ* ac *duliæ*, ut se ab idololatriæ labe purgarent. Ergo.

26 Resp. Ad 1m, *D.* Laodicena synodus in objecto canone damnat cultum superstitiosum, *C.*; legitimum, *N.* Sane id liquet ex ipsis canonis verbis quibus perstringuntur illi, *qui, Ecclesia relicta, congregationes* seu conventicula faciebant, ac *idololatriæ vacabant*; nec non ex cultu martyrum quem synodus probat can. 51. his verbis : *Quod non oportet in quadragesima martyrum natales peragere, sed sanctorum martyrum facere commemorationes in sabbatis et dominicis*; ac demum ex historia; ex Theodoreto enim novimus illic vigusse *dicentes universorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perveniri*; *et oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare* (*Comment. in Ep. ad Coloss.* 2, 18.). Superstitiosus igitur cultus est, quem prohibet Laodicena synodus.

27. Ad 2m, *N.* Origenes enim adversus Celsum rejicit cultum qui Angelis tanquam diis deferretur, uti Celsus objiciebat; *qui*, ut ipse loquitur, *Deo debetur cultus.* Quare Keilius in *Opusc. academicis* utpote bonus protestans, Origenem inter adstipulatores cultus Angelorum recenset, cum eum ubique adstruxerit legitime intellectum. Theodoretus vero, ut patet ex adductis ejus verbis, superstitiosum Angelorum cultum rejicit, quasi per ipsos tantum obsequia nostra ac preces pervenire ad Deum possent.

28. Ad 3m, *D.* Dicunt Patres non *coli* Sanctos in sensu, quo hanc vocem ethnici usurpabant, *C.*; in sensu catholico, *N.* Nondum enim *technologia* constituta, ut honorem quem tribuebant Sanctis, secernerent ab eo quem ethnici diis suis deferebant, dicebant se Sanctos non *colere*, intellige *cultu supremo*, sed *diligere, honorare, caritate et dilectione* cum iis conjungi. Festa enim quæ celebrabant in honorem martyrum, monumentorum erectio, invocatio, aliaque ejusmodi aperte ipsorum mentem patefaciunt.

29. Ad 4m, *D. Ut imitari non pigeat quod celebrare delectat*, uti idem loquitur S. Augustinus, *C.*; ad cultus cujusvis exclusionem, *N.* Ut patet ex ipsa voce *celebrare*, et ex *solemnitatibus* martyrum, quarum idem S. Doctor meminit. Patres toti in eo erant, ut fideles ad imitationem Sanctorum

quos venerabantur excitarent, uti et nos facimus.

30. Ad 5m, *D.* Sed mortuos *tanto devotius quanto securius post certamina superata, C.*; ad exclusionem cultus ipsis debiti, *N.* Certe eodem cultus genere tam Sanctos mortuos quam viventes prosequimur, licet diverso ritu et apparatu, cum viventium conditio hunc apparatum non ferat, et quia plerumque incerta est vera sanctitas et in eadem perseverantia, ut sæpe admonet Augustinus.

31. Ad 6m, *D.* Profitentur se Deum in Sanctis colere uti bonorum omnium auctorem, *C.*; se Sanctos non colere cultu eis debito, *N.* Nos quoque Deum, qui *mirabilis est in Sanctis suis* colere intendimus dum veneramur Sanctos; cum tamen ipsi vera excellentia fulgeant ob cooperationem gratiæ Dei, ideo hujus excellentiæ intuitu illos honore debito non defraudamus, quos Deus tot muneribus cumulavit.

32. Ad 7m, *D.* Ignota veteribus fuit distinctio quoad voces, *Tr.*; quoad rem illis significatam, *N.* Etenim præterquam quod S. Augustinus illam distinctionem iisdem verbis expressit, certum est ex una parte Patres fuisse sanctos veneratos, ut omnia recensita documenta luculenter ostendunt; ex altera pariter certum est Patres supremo cultu Sanctos minime prosecutos esse; ut hæc igitur componamus, inferre necesse est duplicem eos cultus speciem agnovisse, etsi non eisdem ac nos vocibus uterentur ad utrumque cultum distinguendum. Hoc aperte insinuat Origenes, qui loc. cit. Celso objicienti christianis Angelorum cultum, respondet posse quidem Angelos coli, *repurgatis*, ut ipse ait, *cum significatione illius vocis colere, tum ejus, qui colit, officiis.*

—

CAPUT III.

DE SANCTORUM INVOCATIONE.

33. Invocationem Sanctorum per se ad salutem necessariam non esse, catholici omnes fatentur. Tota igitur controversia, quæ inter nos et protestantes viget, est utrum *licita* atque *utilis* sit ejusmodi invocatio, prout eam declaravit Tridentinum adversus hæreticos, qui eam uti inanem, superstitiosam, Deo et Christo injuriosam, imo et idololatricam rejiciunt. Contra hos igitur sit:

PROPOSITIO I.

Licita ac utilis est Sanctorum invocatio; prout primo sacræ Litteræ evincunt.

34. Ad fidem catholicam enuntiata veritas spectat, quam synodus Tridentina sess. 25. his verbis declarat, quibus episcopis præcipit, ut fideles doceant: *Sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse supplicitér eos invocare, et ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere.* Ex his habemus 1° bonam licitamque esse Sanctorum invocationem; 2° opem ac beneficia non a Sanctis, sed a Deo ad eorum intercessionem expectanda esse; 3° orationes Sanctorum inniti meritis Christi, qui solus Redemptor ac Salvator noster est, adeoque solus proprie dictus *mediator* natura et officio; Sanctos vero nonnisi improprie dictos ac secundarios mediatores esse, innixosque Christi meritis nobis comparare atque obtinere aliquid a Deo posse; 4° Sanctorum invocationem ad instar cujusdam adminiculi esse ad id quod a Deo per Christi merita efflagitamus, facilius impetrandam.

35. Quo sensu licitam ac utilem

esse Sanctorum invocationem primo ex sacris Litteris sic evincimus : ex Scriptura discimus licitam ac utilem esse invocationem viventium; ergo, inferimus, licita ac utilis est Sanctorum invocatio cum Christo, regnantium. Antecedens ultro admittunt protestantes ; siquidem sæpe Apostolus se commendat orationibus fidelium, ex. gr. Rom. 15, 30. ubi scribit : *Obsecro, fratres ,... ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum* ; eadem inculcat Ephesiis 6, 18; ac 1. Thess. 5, 28. et alibi passim. Consequentia vero patet; nulla enim ratio assignari potest quare licitum ac utile sit invocare viventes, superstitiosum vero, injuriosum Deo et Christo, imo idololatricum invocare Sanctos cum Deo et Christo regnantes. Hoc argumentum hactenus insolubile fuit protestantibus ; nunquam enim se ab eo expedire potuerunt.

36. Alterum argumentum pro hac invocatione non minus firmum suppeditat Scriptura in intercessione Sanctorum. Etenim passim Scriptura nobis exhibet Angelos et Sanctos pro viventibus intercedentes apud Deum, beneficia poscentes ac obtinentes; sic Zachar. 1, 12. Angelus Deum pro Judæis deprecatur : *Domine exercituum, usquequo non misereberis Jerusalem et urbium Juda, quibus iratus es?* Obtinuisse vero Angelum quod efflagitabat, patet ex verbis insequentibus : *Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.... Propterea hæc dicit Dominus : Revertar ad Jerusalem in misericordiis ; domus mea ædificabitur in ea.* Idem legimus Dan. 10. Nec solum Angelos sed et Sanctos vita functos intercedere pro viventibus exhibet Auctor II. Machab. 15, 12. seqq. qui Oniam et Jeremiam refert curasse Judæorum res, eos adjuvisse, datoque Judæ aureo gladio a Jeremia, certiorem fecisse de victoria; utrumque præterea pro Judæorum populo orasse scribit, ac Jeremiam idcirco ab Onia, *fratrum amatorem* appellatum esse. Exitus autem ostendit *fide dignum somnium*, ut ibidem legitur. Sic etiam Petrus in N. T. non obscure pollicetur in Ep. 2. c. 1. 15. se intercessurum post obitum pro fidelibus dicens : *Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Joannes autem Apoc. 5, 8. vidit viginti quatuor seniores, *qui procidebant coram Agno, habentes singuli... phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum :* quæ de Sanctorum intercessione esse intelligenda tum res ipsa, tum interpretes communi consensione declarant. Jam vero intercessio ex parte Sanctorum et invocatio ex parte viventium relativæ sunt; nec intelligitur quomodo illi intercedere possint, isti vero nequeant se illorum intercessioni commendare.

DIFFICULTATES.

37. I. Obj. 1° Ex Apostolo 1. Tim. 2, 5. *Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* ; ergo e mediatorum censu Sancti omnes excluduntur. 2° Ille solus invocari potest, in quem creditur, juxta illud Rom. 10, 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Hic autem solus est Deus ac Christus. 3° Rursum 1. Par. 16, 8. et Ps. 104. legitur : *Confitemini Domino et invocate nomen ejus,* nempe ille solus invocari debet, cujus confitemur omnipotentiam ac bonitatem; nemo autem Sanctorum his præditus est. Ergo.

38. Resp. Ad 1m, *D.* Unus mediator est primarius, scilicet natura et officio, *C.* ; secundarius et intercessionis, *N.* Alioquin excluderentur ab intercessione et mediatione secundaria etiam viventes, ad quorum tamen preces confugit Apostolus.

39. Ad 2m, *D.* Invocatione, quæ fidei professionem includat in supremum creatorem et Dominum, *C.* ; invocatione, quæ in mera intercessione

consistat, *N.* Duplex enim distinguitur invocationis genus, alterum apud eum qui auctor bonorum est, quo sensu solus Deus invocari potest; alterum quo interponimus alicujus intercessionem ad facilius obtinendum, quod a bonorum largitore efflagitamus, quo sensu Sancti invocari possunt ut intercessores apud Deum. Sic aliter poscimus quidpiam a rege, aliter ab aulico cujus apud regem officium interponimus; prout optime declarat S. Th. 2, 2. q. 83. art. 4. ac protestantes ipsi quotidie facere consueverunt.

40. Ad 3m, eadem esto responsio; eadem siquidem ratio valet.

41. II. Obj. Scripturæ jugiter nos docent fiduciam omnem in Deo ejusque Christo collocandam, ad Deum confugiendum in necessitatibus nostris; sane 1° Christus sic nos Matth. 6, 9. jubet orare : *Pater noster*, etc. ac Jo. 16, 23. ita Apostolus alloquitur : *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis,* et alibi sæpe. Adeoque Paulus Hebr. 4, 16. *Adeamus*, inquit, *cum fiducia ad thronum gratiæ ut misericordiam consequamur.* 2° Nec obstat invocatio viventium, nam ipsi possunt cognoscere preces ac necessitates nostras, quod nequeunt Sancti vita functi. 3° Hinc nullum in sacris Litteris exemplum occurrit, multo vero minus exstat mandatum aliquod de invocatione Sanctorum; 4° quin potius Jerem. 17, 5. *Maledictus* dicitur *homo qui confidit in homine.* Ergo.

42. Resp. *D. A.* Scripturæ nos docent omnem fiduciam in Deo collocare ut omnium bonorum fonte ac largitore, *C.*: ad exclusionem intercessionis Sanctorum, quos Deus ipse honorare intendit, *N.* Nemo unquam dubitavit Deum esse in quo confidere et a quo bona omnia expectare debemus; pater enim est nostrum omnium amantissimus. Illud ipsum quod per Sanctorum intercessionem poscimus, a Deo poscimus per Christi merita, uti Ecclesia constanter consuevit orare ac nos orare docet; proinde nostra fiducia quam in Deo habemus non minuitur cum recurrimus ad Sanctos, ut nos adjuvent orationibus suis, prout non minuitur cum recurrimus ad viventium orationes ac preces, sed timemus de nobis eo quod sæpe indignos nos reddamus beneficiorum Dei. Eo vel magis quod non pauca in Scripturis exempla occurrunt de beneficiis a Deo ad intercessionem Sanctorum concessis; e. g. nonnisi ad preces Jobi placari voluit Deus amicis ejus (Job, ult. 7. seqq.); ad preces Abrahæ domui Abimelech valetudinem restituit (Genes. 20, 17.); ad preces Moysi victoriam Israelitis super Amalec concessit Exod. 17, 10. seqq.). Si Deo sic placet honorare amicos suos, patet firmari potius fiduciam nostram in Deo, dum opem etiam Sanctorum apud eum imploramus.

43. Ad 1m prob. *D.* Ita ut quilibet possit immediate ad Deum confugere, *C.*; ita ut non possit mediate etiam per Sanctos aliquid a Deo poscere, *N.* Hæc proinde aliaque ejusmodi quæ ex Bibliis heterodoxi congerere solent, quæstionem quam versamus minime attingunt. Nam quæstio in eo sita est, utrum possint fideles ad facilius aliquid a Deo impetrandum opem etiam intercessorum adhibere, an vero hoc illicitum sit. Porro nihil ejusmodi occurrit in adductis textibus; alioquin illicita foret invocatio viventium, quam tamen adversarii uti licitam probant. Oratio autem Dominica, uti animadverterat jamdiu Bellarminus, docet quidem nos *quid* petere debeamus, minime vero *quem* orare tantum possimus. Sane apostoli apud Lucam 11, 1. dixerunt Christo : *Doce nos orare.*

44. Ad 2m, *D.* Non possunt Sancti vita functi aut Angeli necessitates nostras cognoscere ex se. *Tr.*; in Deo aut manifestante Deo, *N.* Scimus enim ex Christo Luc. 15. gaudere Angelos super peccatore pœnitentiam agente; ac rursum novimus ex Tob. 12, 12. et Apoc. 8, 3. eosdem viventium preces

et cordis vota Deo offerre, quod certe efficere non possent, nisi ea cognoscerent.

45. Ad 3m, *D.* Nullum in Scripturis existit mandatum de invocatione Sanctorum eo quod agatur de re libera, *C.*; nullum existit exemplum, *N.* uti patet ex probationibus.

46. Ad 4m, *D. Maledictus* dicitur *homo qui confidit in homine et a Domino recedit cor ejus, C.*; ut majori cum fiducia Deum adeat, ut in casu nostro, *N.* Arguit propheta Hebræos qui, Deo relicto, spem suam in auxilio Ægyptiorum collocaverant.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex Traditione et Ecclesiæ praxi evincitur.

47. Ne videamur ex recentioribus sæculis Ecclesiæ praxim ac traditionem circa Angelorum Sanctorumque invocationem ostendere, missa facimus quæ ex œcumenicis conciliis Constantinopolitano III. Nicænoque II. argumenta promere possemus, nec non quæ suppeditant Sacramentaria Leonianum ac Gelasianum, Missalia Gothicum et Francicum quoad sæcula V. et VI., ut ad prisca aurea illa Ecclesiæ sæcula assurgamus, quæ non ita pridem se adeo magni facere protitebantur, seu potius fingebant protestantes.

48. Nobis igitur primus sese offert ex sæc. III. Origenes, qui *Cont. Celsum* lib. 8. n. 84. de Angelis disserens et animabus cum Deo regnantibus scribit : *Adjuvant eos, qui summum Deum colere volunt, illum eis conciliant, suas illorum precibus adjungunt preces, simul cum eis postulant.* Similia habet in lib. *De oratione* n. 15. Demum *Hom.* 1. *in Ezech.* n. 7. his verbis suum Angelum invocat : *Veni, Angele, suscipe sermonem conversum ab errore pristino.* Qui locus adeo torsit Keilii ingenium, ut cum Dallæo ad rhetoricam apostrophem confugerit ut ejus vim extenuaret. Sed non minus aperte eodem sæculo S. Cyprianus *Ep.* 57, ad Cornelium catholicam doctrinam adstruit scribens : *Memores nostri invicem simus... Utrobique pro nobis semper oremus.. et, si quis istinc nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio;* quorum sensum verborum perperam Fellus editor Oxoniensis pervertere adnisus est, præsertim cum S. Martyr in lib. *De habitu Virginum* doctrinam suam et ipse in praxim deduxerit martyres virgines invocando; sic enim concludit librum suum : *Tantum mementote tunc nostri, cum incipiet in vobis virginitas honorari.*

49. His adjungimus ex IV. sæc. Eusebium, qui *De præparat. Evangelica* lib. 13 c. 2 loquens de Sanctorum sepulcris hæc habet : *Nam eorum sepulcra celebrare, et preces ibi votaque nuncupare, et beatas illorum animas venerari consuevimus; idque a nobis merito fieri statuimus.* Alludit porro his postremis verbis ad receptam ubique in Ecclesia et quavis ætate doctrinam et praxim de intercessione et invocatione Sanctorum. Sane in vetustissimis S. Ignatii M. Actis legitur, quod ipse nuper martyrio functus apparuerit per quietem *super orans nobis.* In Actis pariter martyrum Scillitanorum, qui an. 200. passi sunt, legitur : *Consummati sunt Christi martyres mense Julio, die septimo decimo, et* INTERCEDUNT PRO NOBIS *ad Dominum J. C.* Eadem occurrunt in Actis S. Maximi, S. Theodoti, nec non in gestis S. Potamienæ apud Eusebium lib. 6. cap. 5. Gregorio autem Nazianzeno teste *Orat.* 18. n. 19. S. Justina virgo, quæ passa est sæc. III. ut se a Cypriani adhuc pagani magicis artibus liberaret : *Virginem Mariam supplex obsecravit, ut periclitanti virgini suppetias ferret.* Patet igitur II., III. et IV. sæculo jamdiu in Ecclesia catholica de intercessione et

invocatione Sanctorum doctrinam obtinuisse.

50. Nec aliud testantur antiquissimæ liturgiæ, quæ quamvis sæc. IV. scriptis consignatæ fuerint, exhibent tamen traditionem sæculorum anteactorum. Inter has eminet quæ a S. Jacobo nuncupatur; jam vero in ea legitur: *Præcipue vero sanctæ et gloriosæ semper Virginis beatæ genitricis Dei memoriam agimus. Memento illius Domine Deus et per ejus orationes puras et sanctas, parce et miserere nobis.* Eadem invocatio invenitur in liturgiis reliquis tum orientalibus tum occidentalibus.

51. S. vero Cyrillus Hierosolymit. *Catechesi Mystagogica* V. sic liturgiam explanat § 12. *Postea recordamur eorum, qui obdormierunt, sanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus eorum precibus et legationibus orationem nostram suscipiat.*

52. Cum vero documenta hæc publica sint, spectantia ad sæc. IV. aut ad initium sæc. V. patet quænam tunc temporis Ecclesiæ fuerit praxis universalis. Exinde porro exsurgit ineluctabile præscriptionis argumentum. Fieri enim omnino non potest, ut Ecclesiæ omnes, longe inter se dissitæ in ejusmodi innovationem, adeo in hypothesi adversariorum perniciosam ac idololatricam conspiraverint, nemine reclamante; fatendum igitur est Ecclesias sæculi IV. doctrinam et praxim de invocatione Sanctorum jure veluti hæreditario accepisse ab Ecclesiis sæc. III. et ita porro, donec perveniamus ad ætatem apostolicam a qua suam cœpit originem Ecclesia; eo vel magis, quod aperta documenta ejusdem suppetant sæc. II. et III. Hinc adversarii ipsi debuerunt manus victas dare, dum eo adducti sunt, ut scriberent superstitionem hanc jamdiu *primis* inolevisse *sæculis*, uti Magdeburgenses Centuriatores, et Wegscheider; alii autem cordatiores protestantes ut Leibnitzius, Starckius, Plank, Brown, Augusti, etc., pro Ecclesia catholica hac in parte suffragium tulerint.

53. Huic demum doctrinæ suffragatur vel ipsa ratio et analogia ex iis ducta quæ apud nos geruntur. Nemo sanus læsæ majestatis reum traduceret illum, qui mediationem et officium alicujus aulici penes regem efflagitaret ad aliquid ab eo facilius impetrandum Quomodo igitur reus erit læsæ majestatis divinæ æstimandus, qui intercessorem apud Deum quærit? Imo hac ratione *Sanctorum communio* servatur inter eos qui in terris adhuc militant et eos qui jam in cœlo triumphant; quæ quidem apud protestantes inveniri nequit.

DIFFICULTATES.

54. I. Obj. 1° Patres qui a catholicis pro Sanctorum invocatione afferuntur, si unum vel alterum excipias, spectant ad IV. vel V. sæculum, cum jam omnes superstitio illa pervaserit. 2° Patres præterea illos erroribus obnoxios fuisse constat. 3° Ignatius in *Ep. ad Philad.* cap. 4., Clemens Alex. *Stromat.* lib. 7. c. 7., Irenæus *Cont. hæres.* lib. 2. c. 32. uni Deo invocationem vindicant. 4° Quin etiam Origenes *Cont. Celsum,* lib. 8. n. 26., Tertullianus *Apologet.* c. 30. et Athanasius *Cont. Arian.* alios quoslibet ab ea excludunt. 5° Quamvis enim Sancti pro nobis intercedant, invocari tamen a nobis nequeunt, cum invocatio ad supremum illud cultus latreutici genus pertineat, quod soli Deo debetur. 6° Sancti demum vita functi, ut dicitur Ecclesiastæ 9, 5. *Nihil noverunt amplius,* aut etiam ut legitur apud Is. 63, 16. *Abraham nescivit nos et Israel ignoravit nos.* Ergo.

55. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Ita tamen ut exhibeant invocationem Sanctorum jamdiu in Ecclesia universim receptam, *C.*; uti recens inductam, *N.* Patres enim sive tertii sive quarti sæculi praxim de Sanctorum invocatione exhibent jamdiu ante se ubique ac pu-

blice in Ecclesia receptam; documenta præterea indubia spectantia ad secundum et tertium sæculum eamdem mirifice confirmant adeoque res extra omnem dubitationis aleam constituta est. Quod vero Patres IV. et V. sæculi, nempe florentissimæ Ecclesiæ ætatis, tenerentur ad unum omnes abjecta ac idololatrica superstitione, assertio est hæreticorum digna, qui potius quam se deceptos fateantur, Ecclesiam universam accusant erroris.

56. Ad 2m, *D.* Patres obnoxii erroribus fuerunt uti privati doctores ac seorsum singuli, *C.*; prout testes publicæ Ecclesiæ doctrinæ sunt simulque spectati, *Neg.* Eo vel magis quod pro se suffragium Ecclesiæ tulerint; denegare autem auctoritatem Patribus omnibus uti testibus de re quæ illorum ætate obtinebat, perinde est ac omnem historicam certitudinem rejicere.

57. Ad 3m, *D.* In subjecta materia de qua disserebant, *C.*; ad exclusionem invocationis Sanctorum, *N.* Prætermisso siquidem Ignatio, cujus locus objectus a Molinæo spurius est, scilicet: *Virgines, solum Christum in orationibus ante oculos habete*, Clemens Alex. in VII. *Stromatum* libro gentiles arguit, quod deos suos invocarent; et Iræneus confutat valentinianos, qui æonas suos una cum falsis Angelis invocabant, dabantque operam incantationibus.

58. Ad 4m, *D.* Alios quoslibet excludunt ab illa invocatione quæ fiat supremo bonorum omnium fonti ac largitori, *C.*; quæ fiat ad modum intercessionis apud Deum, *N.* Etenim Origenes l. c. excludit ab invocatione *dæmones*, quos invocandos contendebat Celsus. Tertullianus excludit gentilium deos quos negat a christianis invocari posse pro salute imperatorum. Athanasius arguit arianos quod sibi minime constantes, dum Christum negarent Deum esse, Deum tamen appellabant, eumque veluti creatura alia qualibet præstantiorem, adorandum censebant.

59. Ad 5m, *Neg.* Fieri non potest, ut aliquis pro nobis intercedere possit, nos vero nequeamus ejus patrocinium invocare; hoc enim absonum esset. Quod si invocatio, eo sensu quo illam adstruimus, pertineret ad supremum cultus latriæ genus, talis pariter esset censenda invocatio viventium, quod nemo dicet.

60. Ad 6m, *D.* Sancti vita functi *nihil noverunt amplius* virtute propria *Tr.* vel *C.* Deo ipsis manifestante, ut superius ostendimus, *N.* Verba Ecclesiastæ si in contextu inspiciantur hunc sensum referunt, mortuos non posse in melius mutari. Isaias autem, Clerico interprete, significat *Deum multo potiore jure patrem Hebræorum dici quam Abrahamum aut Jacobum.* Cæterum cum non desinant protestantes objicere ignorantiam rerum nostrarum præsertim vero precum ex parte Sanctorum, juverit eos refellere ex Grotio ipso, qui in *Consultat. Cassandri*, diversis perpensis modis seu rationibus a Patribus ac theologis in medium allatis, ad explicandam Sanctorum notitiam, concludit: *Itaque inique faciunt protestantes, qui idololatriæ damnant eos, qui multorum veterum sententiam secuti, putant nostrarum necessitatum et precum notitiam aliquam ad martyres pervenire.* Huic consentiunt Leibnitzius in *Syst. theolog.* p. 194. ac Thomas Brown, apud Esslinger.

61. II. Obj. 1° Sanctorum invocatio inutilis est ex parte Dei, qui paterno præ Sanctis omnibus nos amore prosequitur, satisque per se prospicit necessitatibus nostris; 2° saltem ejusmodi invocatione, diffidentiæ præbemus indicium. 3° Est præterea superstitiosa ex parte nostra, cum sæpius contingat nos opem implorare aut eorum, qui nunquam fortasse extiterunt, aut eorum quorum dubia saltem sanctitas est. 4° Ethnicam insuper superstitio-

nem sapit Sanctos singulos pro singulis morbis aut beneficiis rogare. 6° Quod magis patet ex ratione qua catholici consueverunt B. Virginem invocare, quasi ipsa sit gratiarum arbitra, e. g. *Mala nostra pelle; Jesum nobis post hoc exilium ostende,* dum vocant eam *spem nostram*, etc., quæ nonnisi Deo competere possunt. 6° Sancti demum nihil nobis impetrare queunt, cum uberem ipsi meritorum suorum mercedem acceperint, nec aliud quidpiam valeant mereri. Ergo.

62. Resp. Ad 1m, *D.* Deus nos præ Sanctis omnibus diligit, prospicitque per se necessitatibus nostris si nos minime indignos amoris sui redderemus, ac nollet sanctos præterea honorare, *C.*; secus, *N.* Ante omnia animadvertimus hoc argumento etiam excludi invocationem viventium; deinde Deum hac ratione velle amicos suos honorare, dum ad illorum intercessionem nobis dona sua concedit; denique reponimus sæpe nostris actionibus pravis indignos nos reddi beneficiorum suorum, quæ proinde Deus interdum ob allatum motivum nonnisi ad preces Sanctorum nobis largiri vult, uti exempla adducta ex Scripturis ostendunt.

63. Ad 2m, *D.* Respectu nostri, *C.*; respectu Dei quem bene novimus præ omnibus nos diligere, *N.* Responsio patet ex modo dictis.

64. Ad 3m, *D.* quod tamen dubium afficit solum applicationem et praxim disciplinarem, *C.*: cultum ipsum, sive invocationem in se spectatam, *N.* Plures sancti sunt de quorum existentia aut sanctitate ne protestantes quidem dubitant; si igitur aliud non obstet, poterunt istos invocare.

65. Ad 4m, *D.* Si in sensu exclusivo catholici singulos Sanctos ad beneficia singula impetranda invocarent, *Tr.*; si id præstent tantum pro gratiarum quæ gratis datæ vocantur divisione, quas Deus dividit prout vult, *N.* Jam vero talis est ratio ob quam interdum pro peculiari beneficio catholici ad hunc potius quam ad alium Sanctum recurrunt, quæ in Scripturis fundata est. Cæterum neque in sensu exclusivo id faciunt; et hoc præterea afficit praxim, non invocationem ipsam de qua nos agimus.

66. Ad 5m, *Neg.* Objectæ autem formulæ intelligi semper debent ad sensum catholicæ Ecclesiæ, quod nempe sive B. Virgo, sive Sancti reliqui *mediante ipsorum intercessione* hoc vel illud præstent, Deum suppliciter deprecando faciunt, prout vel ipse Leibnitzius exponit, nec alio sensu intelligi a catholicis possunt, quibus persuasum est ex fide *omne datum optimum et omne donum perfectum desursum esse, descendens a Patre luminum,* seu a Deo concedi. Quo sensu etiam B. Virgo *spes nostra* dicitur, aliisve ejusmodi titulis donatur.

67. Ad 6m, *D.* Si Sancti inniterentur meritis actualibus et propriis, *C.*; si meritis Christi et meritis præcedentibus, *N.* Vera ratio, qua dicimus Sanctos aliquid nobis impetrare precibus suis posse, est amicitia qua actu fruuntur cum Deo et ex Christi meritis. Quo fit ut solum *de congruo* non autem *de condigno*, seu merito presse sumpto, nobis a Deo beneficia obtineant.

CAPUT IV.

DE RELIQUIARUM CULTU.

68. Cultus nomine hic significamus illud obsequium quod ex pio venerationis sensu exhibemus exuviis, cineribus, ossibus Sanctorum, aut etiam iis quæ ad Sanctos quoquomodo spectarunt, quæque idonea sunt ad illorum memoriam excitendam: quo fit ut cultus iste totus sit relativus. Germanum Ecclesiæ catholicæ sensum circa ejusmodi venerationem exposuit conc. Tridentinum sess. 25. his verbis: *Sanctorum martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ*

viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus Sanctis, ab ipso ad æternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse (episcopi doceant) *per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur; ita ut affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa Sanctorum memorias frustra frequentari omnino damnandos esse* (mandat sancta Synodus) *prout jam pridem eos damnavit, et nunc etiam damnat Ecclesia.* Quam doctrinam vindicandam assumimus.

PROPOSITIO.

Sanctorum reliquiæ et monumenta utiliter ac pie a fidelibus honorantur.

69. Ad fidem propositionem hanc spectare constat ex recitatis Tridentini verbis. Hujus porro honoris ac venerationis vestigia haud pauca in Scripturis suppetunt. Etenim præter ea quæ in V. T. occurrunt Exodi 13, 19. collat. Ecclesiastici 49, 16, 4. Reg. 13, 21. collat. Ecclesiastici 48, 14; 4. item Reg. 23, 17. 18.; in N. T. Matth. 9. historia legitur mulieris hæmorrhoissæ sanatæ ex contactu fimbriæ vestimenti Christi; Act. 5, 15. infirmi in plateas ejiciebantur, *ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quempiam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis; et* ibid. *C.* 19, 22. legitur quod *super languidos deferrentur a corpore ejus* (Pauli) *sudaria et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur.*

70. Ab ipsis proinde Ecclesia primordiis, tribus nempe prioribus sæculis, receptam ubique ejusmodi venerationem certissima documenta testantur, quæ ne confusionem pariant, in quasdam classes distribuimus.

71. Prima igitur conficitur ex sollicitudine fidelium in Sanctorum reliquiis colligendis; cujus rei testis est Epistola Ecclesiæ Smyrnensis, in qua solliciti exhibentur christiani in colligendis S. Polycarpi reliquiis *ut communicarent sancto cadaveri*, ad eas scilicet venerandas. Id ipsum testantur acta S. Ignatii M. cujus reliquias ingenti cura christiani sibi compararunt uti *thesaurum inæstimabilem Ecclesiæ relictum.* Testes præterea christianorum cultus hac in parte sunt vel ipsi acerrimi religionis hostes, qui in cit. Epist. Ecclesiæ Smyrnensis fassi sunt vereri se, ne christiani, relicto Christo, Polycarpum adorare inciperent; omni idcirco qua poterant ratione martyrum corpora, ne a christianis colerentur, ethnici gladiatorum corporibus commiscebant; in amphitheatris feris, in aquis piscibus ut vorarentur exponebant; aut saltem igne illa cremabant, cinere dispergentes, uti ex martyrum actis constat.

72. Altera classis coalescit ex monumentis erectis super Sanctorum reliquiis, quæque *confessiones*, *martyria*, *memoriæ* vocabantur; item altaria quæ offerendo sacrificio inserviebant in cubiculis. Illustre jam a II. et III. sæculo, Eusebio teste lib. 3. c. 25., erat *trophæum* seu sepulcrum SS. apostolorum Petri et Pauli. Sic ossa S. Polycarpi, uti legitur in cit. Epist. Eccles. Smyrnensis *gemmis pretiosissimis cariora et quovis auro pretiosiora sepulta sunt ubi decebat.* Quo in loco, convenientibus christianis, ejus martyrii diem celebrabant.

73. Tertia classis exsurgit ex primorum christianorum et Ecclesiæ universæ studio ac sollicitudine in secernendis sanctorum martyrum exuviis a reliquorum fidelium ossibus. Solebant quippe illis signa adjungere aut palmæ, aut ampullæ sanguine martyris plenæ, monogrammatis, aliorumque ejusmodi, de quibus ex professo agunt archæologi sacri Bosius, Arringhius, Boldettus aliique passim.

74. Quarta demum classis constat ex obsequiis, quibus Sanctorum reli-

quias prisci fideles prosequebantur. Talia erant sacrificia, quæ Deo in Martyrum honorem super ipsorum tumulis in cryptis ac cœmeteriis offerebant; cujus consuetudinis mentio fit in Actis S. Stephani Papæ, et in *Constitutionibus Apostolicis* lib. 6, cap. 30.; item osculum, quod sive eorum reliquiis sive catenis imprimi consueverat, quod quidem illa ætate, fatente Beausobrio, nisi ratio haberetur intentionis ejus qui illud figebat, signum erat supremi cultus, nempe latriæ. Ex his igitur aliisque non paucis quæ afferri facile possent, luculenter patet ab ætate ipsa apostolica longe lateque in universa Ecclesia reliquiarum venerationem receptam et frequentatam esse. Ex quo pronum est inferre aut Christi Ecclesiam a suis primordiis idololatricam et superstitiosam fuisse, aut piam sanctamque esse sacrarum reliquiarum venerationem, quam ex apostolica traditione jugiter Ecclesia professa est.

75. Verum enim vero rei ipsius natura communisque agendi ratio nos in ejusmodi venerationem inducit. Siquidem cum aliquem summa in æstimatione habemus, eo animo sumus comparati ut in pretio habeamus etiam quæ ad illum, cum in vivis ageret, spectabant. Hac de causa vel ipsi protestantes magna sedulitate in Germania asservant atramentarium quod Lutherus in diabolum injecit, ac suppellectilia quibus olim hæresiarcha ille apostata usus est; porro iidem ipsi sunt qui idololatriæ catholicos insimulant, eo quod isti Sanctorum exuvias in honore ac veneratione teneant. Tanta est humanæ mentis incohærentia!

DIFFICULTATES.

76. I. Obj. 1° Deus Moysis corpus abscondit, ne ab Hebræis coleretur; quo declaravit nullum Sanctorum cineribus cultum esse tribuendum; 2° prout reipsa nunquam Hebræi alicujus reliquias coluerunt. 3° Sane vel ipsam sepulcrorum erectionem Prophetis sanctis exprobrat Christus, pharisæis Matth. 23, 39. dicens: *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum et ornatis monumenta justorum.* Ergo.

77. Resp. Ad 1m, *D.* Abscondit Deus corpus Moysis ne coleretur cultu superstitioso, *Tr.*, ad excludendam reliquiarum venerationem, *N.* Incertum porro est qua proprie de causa, seu in quem finem Deus occultum voluerit Hebræis sepulcrum Moysis, cum nuspiam id nobis patefecerit. Quod si liberaliter velimus cum adversariis agere, corpus illud quod vel ipse Deus tantopere honorare voluit dum illud per Angelos sepelivit, ideo occultavit Hebræis, ne ipsi adeo in idololatriam propensi superstitioso cultu illud prosequerentur, prout reipsa fecerunt respectu ænei serpentis in deserto erecti quem destruxit Ezechias.

78. Ad 2m, *D.* Hebræi nunquam Sancti alicujus reliquias coluerunt eo ritu exteriori qui apud nos obtinet, *C.*; venerationis sensum quo ipsas prosequebantur, cum opus esset, non patefecerunt, *Neg.* Ob recensitas causas Hebræi peculiarem cultum reliquiis Sanctorum exhibere non potuerunt; ast eos affectos erga illas venerationis sensu fuisse, in dubium revocari nequit, cum Deus ipse significaverit quo in honore illæ habendæ essent, uti cum 4. Reg. 13, 31. ad contactum ossium Elisæi mortuum excitavit de quo proinde Ecclesiastici 48, 14. legitur: *Mortuum prophetavit corpus ejus.* Hinc Josias cum cæterorum cineres dispergeret, venerationis gratia erga virum sanctum qui prophetaverat eversionem altaris Bethel, ejus cineribus pepercit dicens ib. 23, 18. *Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus.*

79. Ad 3m, *D.* Exprobrat Christus pharisæis hypocrisin perversamque eorum agendi rationem, *C.*; sepulcrorum erectionem in se spectatam, *N.* ut liquet ex iis quæ immediate adjecit:

Et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum... et vos implete mensuram patrum vestrorum. Apposite Chrysostomus sic verba Christi exponit: *Non quia ædificant, nec quia patres suos accusant, væ illis dixit; sed quia ita facientes et ita docentes, patres suos condemnare audebant, cum ipsi pejora committerent.*

80. II. Obj. 1° Alte siluerunt de reliquiarum cultu trium priorum sæculorum Patres, quamvis dimicassent adversus gnosticos martyriorum refragatores. 2° Nec nisi serius martyrum corpora sub altaribus aut in thecis collocata sunt, aut in publica supplicatione gestata, quandoquidem prius terræ mandabantur. 3° Clemens Alex. in *Protreptico adv. gentes*, Tertullianus lib. *De idololat.* c. 28. Minutius Felix in *Octavio*, aliique passim exprobrabant ethnicis templorum, altariumque super mortuorum sepulcris consecrationem, ac religionem mortuorum. Ex ethnicis igitur superstitiosus iste cultus ad Ecclesiam pervenit.

81. Resp. Ad 1m, *D.* Supplentibus Patrum silentium factis ineluctabilibus, *C.*; secus, *N.* Quæ porro facta testatissima adduximus, rem conficiunt. Quod si Patres illi sive hæreticis futuram resurrectionem negantibus, sive martyriorum refragatoribus non opposuerunt reliquiarum cultum, ita se gesserunt, eo quod et hunc hæretici illi rejicerent.

82. Ad 2m, *D.* Eodem vigente dogmate, diversi diversis temporibus ritus in cultu adhibendo obtinuerunt, *C.*; quasi idem dogma non viguisset, *N.* Vigentibus persecutionibus fieri non poterat ut iidem solemnes ritus in colendis Sanctorum reliquiis usurparentur, qui, cessantibus persecutionibus, adsciti sunt. Quod tamen in potestate fidelium erat ad patefaciendam suam erga reliquias venerationem, omissum non fuit, ut patet ex allatis probationibus. Reddita porro Ecclesiæ pace, sub Patrum ipsorum oculis qui ad tertium sæculum spectabant, majori solemnitate cultus iste explicari cœpit ubique.

83. Ad 3m, *D.* Patres ethnicis exprobrarunt mortuorum religionem, templorum altariumque super eorumdem sepulcris consecrationem, ratione adnexæ superstitionis, *C.*; per se, *N.* Inseparabilis siquidem erat ab ethnicorum principiis mortuorum religio, templorum ac altarium consecratio; putabant enim defunctorum animas oberrare circa sepulcra, et Augustino teste *De civit. Dei* lib. 9, c. 2. *aut dæmones sive genios ac Deos esse*, adeoque templa et aras extruebant dicabantque mortuis, veluti numinibus. Hæc porro nihil commune habent cum catholicorum sensu in reliquiarum veneratione.

84. Quod si deinceps catholici nonnullos materiales ritus adsciverunt in reliquiarum cultu, qui communes ethnicis fuere, cum diversum tamen principium, diversus finis in utrorumque cultu sit, nulla est ratio quamobrem hiritus purificati ab ethnicorum sordibus ea de causa damnari debeant, prout crimini Ecclesiæ non vertitur, quod purificatis ethnicorum delubris, ea converterit in templa veri Dei. Adeoque invicta manet Hieronymi ad eamdem Fausti ac Vigilantii expostulationem responsio lib. 1. *Cont. Vigil.* n. 8. *Quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, et idcirco detestandum est, hoc fit martyribus, et idcirco recipiendum est.*

85. III. Obj. 1° Superstitiosum est cineres mortuorum colere in quibus nulla est excellentia. 2° Innumeræ prope reliquiæ suppositiliæ sunt. 3° Abusus haud pauci in earum cultum irrepserunt. Ergo.

86. Resp. Ad 1m, *D.* Eam Sanctorum cineres excellentiam non habent ob quam coli possint cultu *absoluto*, *C.*; ob quam colantur cultu *relativo*, *N.*

Etenim Sanctorum corpora fuerunt aliquando viva Christi membra ac templa Spiritus Sancti, quorum animæ nunc æterna cum Deo felicitate fruuntur, excitanda olim et ipsa et glorificanda. Deus præterea non semel per hæc corpora illustria miracula ad honorem ipsis conciliandum operari dignatus est. Quamvis idcirco nullam in se excellentiam hi cineres aut ossa hæc præ se ferant ob quam cultu absoluto coli debeant, possunt tamen ob recensita motiva coli veneratione relativa.

87. Ad 2m, *D.* Plures reliquiæ dubiæ aut supposititiæ sunt, *Tr.;* omnes, *N.* Cum vero cultus, quem Sanctorum reliquiis adstruimus, totus relativus sit, nihil exinde detrimenti provenit, si aliquando eas dubias aut supposititias esse contingat; uti fatetur ipse Leibnitzius in *System. theologico* p. 198. Cæterum reliquiæ supposititiæ tot non sunt, quot adversarii depræedicant; concilium vero Tridentinum sess. 25. decrevit non esse *novas reliquias recipiendas, nisi recognoscente et approbante Episcopo,* eisque sub cautionibus quas sapienter præscribit. Fieri autem nequit ut fraudes omnes præcaveantur.

88. Ad 3m, *D.* Abusus irrepsere ex parte privatorum, *C.;* ex parte Ecclesiæ, *N.* In his quæstionibus permisceri nequit dogma cum privatorum praxi; illud sanctum ac immutabile est, in istam obrepere abusus vel Ecclesia invita possunt. Satis est ut illos damnet Ecclesia, et quoad ejus fieri potest de medio tollantur, prout nullo non tempore eos averruncare Ecclesia sategit.

CAPUT V.

DE SACRARUM IMAGINUM USU AC VENERATIONE.

89. Imagines Christi, Deiparæ Virginis aliorumque Sanctorum ex præscripto conc. Tridentini sess. 25. in templis præsertim habendæ ac retinendæ sunt, eisque debitus honor ac veneratio impertienda : *Non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum; vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, velut olim fiebat gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant; ita ut per imagines quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur.* Ex imaginum adversariis, alii earum et usum et cultum rejiciunt, adeoque eas destruunt, *iconoclastæ* propterea nuncupati; alii usum retinent etiam ad templorum ornatum et ad historiam, ast venerationem omnem abjicinnt, *iconomachi* idcirco vocati, tales vero plerique sunt hodierni protestantes. Usum proinde et cultum sacrarum imaginum vindicare aggredimur adversus utriusque generis hostes; quod quidem prius ex Scripturis, deinde vero ex traditione conficimus.

PROPOSITIO I.

Sacrarum imaginum usum ac venerationem licitam ac piam esse sacræ Litteræ ostendunt.

90. Vix de usu quæstio esse potest, cum in Scripturis non modo eum probatum, sed ex Dei ipsius mandato in V. T. præscriptum videamus. Nam Exod. 25, 18. 19. Deus Moysem jussit duos Cherubim extruere in utroque arcæ latere collocandos dicens : *Duos quoque Cherubim aureos et productiles facies; ex utraque parte oraculi. Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.* Num. pariter 21, 8. Dominus Moysi imperavit ut faceret serpentem æneum, poneretque *eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet.* Jam vero æneum serpentem typum ac imaginem fuisse Christi in crucem elevandi, declaravit Christus ipse Jo. 3,

14. his verbis : *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.* Quod si licitus ac pius usus fuit typi ac imaginis Christi ante ejus adventum, cur illicitus ac impius usus imaginis Christi passi erit existimandus?

91. Ast non solum imaginum usum, verum etiam earumdem venerationem licitam ac piam esse sacræ Litteræ ostendunt. Nemo ignorat arcam in V. T. symbolum fuisse præsentiæ Dei. Porro Hebræos arcam veneratos esse constat ex Jos. 7, 5. ubi de Josue legitur : *Scidit vestimenta sua et pronus cecidit in terram coram Arca Domini usque ad vesperam, tam ipse, quam omnes senes Israel.* Id ipsum constat ex Ps. 98, 5. In quo dicitur : *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est. Scabelli* autem *pedum Domini* nomine arcam designari patet ex 1. Paral. 28, 2. ubi David de se ipso dicebat : *Cogitavi, ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, et scabellum pedum Dei nostri.* Cum propterea arcam Domini adoraverint, cumque ex adductis Ps. 95. verbis ea adoranda fuerit, aut licitam piamque imaginum venerationem fateamur necesse est, aut superstitionis ac idololatriæ reos in cultu arcæ Josue ac senes Israel accusemus, imo et Dei mandatum in Ps. cit. expressum pro objecto superstitionem et idololatriam habuisse dicamus. Quod postremum blasphemum cum sit, nonnisi impie iconomachi protestantes superstitionis atque idololatriæ ream incusant catholicam Ecclesiam ob impensam imaginibus venerationem.

DIFFICULTATES.

92. Obj. 1° Deus Exod. 20, 4. seqq. tum usum tum cultum imaginum prohibuit illis verbis : *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem..... Non adorabis ea, neque coles.* 2° Hoc sensu hæc primi Decalogi verba esse intelligenda testes sunt vetus synagoga doctoresque legis, qui non modo nullam unquam imaginum venerationem admiserunt, sed nec earum usum passi sunt. 3° Nec aliter mandatum hoc veteres Ecclesiæ Patres Clemens Alex. *Strom.* 1. 5., Tertullianus lib. *De spectac.* c. 15. et lib. *De idolol.* c. 3. Justinus in *Dialogo cum Tryphone,* Origenes *Cont. Celsum* lib. 4. interpretati sunt. 4° Eo vel magis quod imaginibus christianorum illa omnia apprime aptari possint quæ veteres prophetæ de idolis gentium scribebant, quod eadem materia ac vascula immunda constarent; quod insensibilia ac irrationabilia essent; quod denique super illis mures, hirundines, araneæ nidificarent ac jocarentur. Ergo.

93. Resp. 1° Generatim has difficultates æque premere iconomachos protestantes ac iconomachos vetustiores. Quin proinde sibi adversentur, nequeunt eas in catholicos intorquere ut solent.

94. Resp. 2° Ad 1m, *D.* Prohibuit Deus omnem similitudinem et sculptile falsorum deorum, vel rerum earum quæ uti dii haberi possent, *C.*; omnem similitudinem ac effigiem absolute, *N.* Nam 1° id ostendit contextus : *Ego sum Dominus Deus tuus.... Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, neque eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles;* quibus Ægyptiorum, ac Zabienorum præsertim idololatriam proscribit, qui ea objecta ut deos habebant, colebantque illorum simulacra cultu absoluto. 2° Id præterea ostendit mandatum hoc de Dei unitate ad exclusionem deorum gentium, eorumque simulacrorum, alioquin undecim Decalogi præcepta essent. 3° Id denique ostendit factum ipsum de arca ejusque veneratione ex Dei ipsius jussu, nec non de Cherubim

ac serpente æneo ex Dei præcepto constitutis.

95. Ad 2m, *D.* Testes sunt vetus synagoga legisque doctores post captivitatem Babylonicam ad severiorem legis custodiam, *C.*; ante captivitatem, *N.* Ut enim legitur 3. Reg. capp. 6. et 7. Salomon in templo a se æditicato Cherubim extruxit, boves ac leones, palmas aliaque ejusmodi ornamenta, Deo ipso probante. Quod si de veneratione sermo sit, satis est recolere quæ scripsimus circa agendi rationem Josue, seniorum Israel, et David cum universo populo quoad arcam fœderis. Quod si seniores Hebræi *ad legis sepimentum*, uti rabbini loquuntur, rigidiore ratione sese gesserunt quoad imagines, id non tam ex vi legis, quam ex firmiore legis observatione factum est, ut populus ab omni labendi in idololatriam, ut antea dictum est, periculo amoveretur.

96. Ad 3m, *D.* In ordine ad ethnicorum idola deorumque simulacra, *C.*; absolute, ad catholicorum mentem, *N.* Cum enim agerent allegati Patres adversus idololatriam, hoc ipso patet eos non perstrinxisse nisi idola gentium, falsorumque deorum simulacra. Quod si Tertullianus et Clemens Alex. alicubi visi sunt asserere Deum primo Decalogi præcepto omnem imaginum usum interdixisse, alibi contrarium statuunt, fatenturque intelligi id debere de ea similitudine, quæ pro Deo coleretur, aut etiam id asserunt de similitudine seu imagine quæ Deum ipsum referret, uti censet Nat. Alexander.

97. Ad 4m, *D.* Aptari possunt, sed diversa ratione, *C.*; eadem ratione, *N.* Cum enim gentes simulacra seu idola ut deos haberent, aut saltem illis divinam inesse virtutem existimarent, merito prophetæ, ac post eos Ecclesiæ Patres quæ hic recensentur exprobrabant ipsorum idolis; cum vero catholici imagines et simulacra non colant nisi cultu relativo, nullamque in ipsis virtutem agnoscant, ideo non nisi stulte illa objicerentur sacris imaginibus; alioquin exprobrari hæc ipsa possent et arcæ, Cherubim, etc., cum et super his potuerint et aves nidificare, jocari mures et suas araneæ telas conficere.

PROPOSITIO II.

Usus et veneratio sacrarum imaginum ex traditione evincitur.

98. Usum sacrarum imaginum tribus prioribus Ecclesiæ sæculis obtinuisse nunc res testatissima est, ut constat 1° ex priscorum fidelium consuetudine exprimendi religionis mysteria imaginum ope. Nam annulorum referentium imaginem piscis vel columbæ, quibus christiani utebantur, meminit Clemens Alex. *Pædagogi* lib. 3. c. 9. Plura ejusmodi monumenta exhibent Arringhius *Comœ subterr.* l. 3. ac Bonarrotius in op. *De vitreis fragmentis*.

99. 2° Hæc eadem symbola in lapidibus, lucernis, gemmis, picturis ac sarcophagis sæpissime occurrunt in quibus præcipua Veteris ac Novi Testamenti facta referuntur. Symbola præterea Christi ejusque imago in monte consistentis, virgam aut crucem gestantis, aut sub figura boni pastoris pascentis aut succollantis ovem, passim in cœmeteriis conspiciuntur; quæ quidem monumenta magno numero collegerunt archæologi sacri. Satis hic sit verba afferre quibus Tertullianus antiquum imaginum usum confirmat; in lib. *De pudicitia* c. 7. *Procedant*, sic montanista interpellat catholicos, *ipsæ picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius;* et c. 10. *Si forte*, inquit, *patrocinabitur pastor quem in calice depingis*.

100. Nec solum usum sed et venerationem sacrarum imaginum priscis illis sæculis viguisse ex certis documentis pariter constat. Ethnici enim

passim christianos incusabant quod cruces adorarent. Sane Cæcilius ethnicus apud Minucium Felicem in *Octavio* de christianis ait : *Et qui hominem summo supplicio pro facinore punitum, et crucis ligna feralia eorum cæremonias fabulantur, congruentia perditis sceleratisque tribuit altaria, ut id colant, quod merentur*; et iterum : *Ecce vobis minæ, supplicia, tormenta, etiam non adorandæ sed subeundæ cruces.* Sic etiam Julianus apostata apprime versatus in christianorum ritibus apud Cyrillum l. 6. contra eumdem, christianos alloquitur : *Crucis lignum adoratis, ejusque signa in fronte formatis, et postibus ædium insculpitis.* Eamdem accusationem Celsus apud Origenem l. 2. n. 47. christianis infert. Argumento igitur evidentissimo est antiquos christianos crucem veneratos esse, quod cum in ethnicorum notitiam pervenisset, autumarunt fideles cruces uti deos habuisse.

101. Nec solum cruces, verum etiam alias imagines coluisse christianos veteres, atque in cubiculis ac cœmeteriis posuisse venerationis ergo, certissime constat. In cœmeterio enim Prætextati vetus adhuc cubiculum visitur, ubi mysteria celebrabantur, depictum et in cujus fornice imago eminet Salvatoris, quæ pariter occurrit in cœmeteriis Calixti, S. Agnetis, Priscillæ, sanctorumque Petri et Marcellini in via Lavicana, quas profert Boldetti op. cit. lib. 1. c. 4. Id ipsum evincunt vitra in quibus jam a sæc. III. exhibetur Virgo cum puero Jesu *nimbis* seu aureolis et coronis redimita, uti symbola venerationis quam christiani erga B. Virginem profitebantur.

102. Hoc ipsum rei ipsius ostendit natura; fieri enim nequit ut non veneremur imagines eorum, quos cultu prosequimur; relativa siquidem hæc sunt, ut patet ex iis quæ in civili seu politica societate peragere solemus. Consueverunt scilicet homines amorem vel odium in aliquem patefacere pro diversa ratione qua ejus imagines aut simulacra prosequuntur. Interdum enim ob meritum litterarium, bellicum aut civile, quo aliqui excelluerunt, illorum memoriæ perennandæ gratia statuæ eriguntur, ac imagines, quæ summo in pretio habentur, publice conspiciuntur. Contra vero si odium in se concitarunt, eorum solent imagines deleri ac dejici simulacra, prout nos ipsi conspeximus. Nec alia nos gerimus ratione erga illos qui virtutibus christianis exemplo cæteris fuerunt; cum prototypa veneramur, imagines eorum veneremur necesse est. Ex earum conspectu ad illorum virtutes ac gesta æmulanda provocamur piique in nobis excitantur sensus, prout e contra evenire solet ad turpium imaginum præsentiam. Sic enim animo comparati sumus.

103. Ad præcavendas difficultates animadvertendum est 1° imagines ad religionis essentiam non pertinere, adeoque illarum usum admittere aut non admittere rem disciplinæ esse, quæ Ecclesiæ moderationi ac prudentiæ subest. Hinc prout locorum, temporum ac personarum adjuncta exposcunt, potest Ecclesia imagines vel adsciscere vel ablegare, ut interdum reipsa factum est. Animadvertendum 2° est quoad venerationem earumdem in Ecclesiæ potestate esse externas significationes moderari, prout melius expedire judicaverit.

DIFFICULTATES.

104. I. Obj. 1° Cum veteres Patres ethnicis exprobrarent simulacrorum cultum, hoc ipso ostenderunt christianos hæc minime coluisse. 2° Adde ethnicos crimini vertisse christianis, quod *nulla haberent nota simulacra*, ut legitur apud Minucium Felicem in *Octavio*; 3° quod quidem apologetæ fassi sunt; 4° profitentes præterea se neque crucem, neque aliud quodvis simulacrum colere; 5° adeoque in ve-

terum ecclesiarum instrumentis, et sacræ suppellectilis recensionibus, quæ quatuor prioribus sæculis factæ sunt, nullæ prorsus imagines occurrunt. Ergo.

105. Resp. Ad 1m, *D.* Ostenderunt christianos simulacra non coluisse eo cultu supremo et absoluto, quo ethnici colebant simulacra sua, *C.;* nullo modo coluisse, *N.* Christiani cum imagines venerarentur in ordine ad prototypa seu cultu relativo, nullus illarum cultus videri poterat, siquidem conferebatur cum cultu illo supremo quo simulacra sua ethnici prosequebantur. Insuper nonnisi parce et absque ullo exteriori apparatu hanc significabant venerationem, ratione habita temporum cæterorumque adjunctorum. Adeoque jure poterant veteres Patres ethnicis exprobrare simulacrorum cultum, quin inde argumenti intorsionem vererentur; præsertim cum prisca illa ætate imagines potius quam simulacra haberent christiani.

106. Ad 2m, *D.* Christiani non habetant *nota* simulacra, *C.;* nulla prorsus habebant, *N.* Etenim cum in cryptis, in cœmeteriis, in ædiculis christiani imagines suas haberent, cavebant summopere, ne in ethnicorum illæ notitiam venirent. Cæcilius propterea quærit ab Octavio cur ipsi *occultare et abscondere quidquid illud colunt, magnopere nituntur; cum honesta semper publico gaudeant, scelera secreta sint?*

107. Ad 3m, *D.* Apologetæ non inficiati sunt seu imagines seu simulacra non habere prout non inficiabantur se non habere templa et altaria, *C.;* secus, *N.* Nam et hoc pariter objiciebant gentiles christianis, uti Cæcilius inter cæteros, qui sic loquitur in *Octavio: Cur nullas aras habent? Templa nulla? Nulla nota simulacra?* Nec tamen Apologetæ horum quidpiam inficiabantur, cum nihilominus certissimum sit primos fideles et sacras ædes et altaria habuisse; ratio porro est, quia ad mentem ethnicorum respondebant, nec res christianas illis prodere volebant. Eadem sese ratione gesserunt quoad imagines, quas certum quoque est ex allatis documentis apud christianos in ipsis locis sacris extitisse.

108. Ad 4m, *D.* Profitentes se crucem aut aliud quidvis non colere ad ethnicorum mentem, *C.;* absolute, *N.* Ut enim ex contextu liquet, apologetæ professi sunt se crucem aut simulacra uti deos haud colere; siquidem ita Octavius Cæcilio respondet: *Cruces nec colimus nec optamus. Vos plane qui ligneos deos consecratis, cruces ligneas ut deorum vestrorum partes forsitan adoratis;* id quod Tertullianus *Apologet.* c. 16. respondet, irridens ethnicos, quod rudem palum sub Palladis Atticæ aut Farreæ Cereris nomine adorarent, dicens: *Nos si forte, integrum et totum Deum colimus;* quasi diceret: Si crucem, ut vos asseritis, velut deam coleremus, quod falsum est, non palum rudem, qui pars crucis sit, sed integram crucem, atque adeo integrum Deum adoraremus.

109. Ad 5m, *D.* In illis peculiaribus ecclesiis in quibus recensiones suppellectilium factæ sunt, *Tr.;* in cæteris, *N.* Fieri enim potuit, ut peculiari ex causa imagines in illis non haberentur. Contra facta positiva, quæ attulimus, nullam vim habent recensiones negativæ. Ut plurimum insuper Christi et sanctorum imagines in parietibus depictæ erant, ut patet ex cœmeteriis romanis.

110. II. Obj. 1° Patres gnosticos et carpocratianos accusarunt, quod imagines venerarentur, inter quos S. Irenæus lib. 1. c. 25. n. 6. S. Epiphanius *Hæres.* 27. S. Augustinus *De hæres.* c. 7. Quapropter 2° conc. Illiberitanum can. 36. ita constituit: *Placet picturas in ecclesiis esse non debere, ne quod colitur et adoratur, in parietibus depingatur.* 3° S. Epiphanius in Anablatensi ecclesia scidit *velum pendens e foribus*

ecclesiæ, et habens imaginem quasi Christi vel sancti cujusdam... contra auctoritatem Scripturarum, ut ipsemet refert in *Epist. ad Joannem episc. Hierosolym.* 4° S. vero Gregorius M. licet in epistolis ad Serenum datis eum reprehenderit, quod imagines fregerit, laudavit tamen ejus zelum *ne quid manufactum adorari possit*. Ergo.

111. Resp. Ad 1m, *D.* Patres hæreticos illos accusarunt quod superstitiose imagines venerarentur, *C.*; ob venerationem per se, *Neg.* Etenim S. Epiphanius *Hæresi* cit. n. 6. refert gnosticos et carpocratianos imagines sacrificiis coluisse, quod idololatricum est; cum imaginibus præterea Christi et apostolorum imagines Homeri, Pythagoræ, cæterorumque profanorum conjunxisse, simulque adorasse. Num ita catholici sese unquam gesserunt?

112. Ad 2m, *D.* Quoad imagines quæ Deum referrent, *Tr.*; quoad imagines sanctorum, *Subd.* ita poscentibus illius temporis adjunctis, *Tr.*; quoad imagines in se, *N.* Itaque animadverto 1° incertum penes eruditos esse, quanam proprie de re agatur in objecto canone; plerique illum exponunt de imaginibus Dei, quæ certo haberi non possunt, idque colligunt ex motivo adducto a Patribus: *Ne quod colitur*, etc. 2° Quod si sermo sit de imaginibus Sanctorum, invictum exinde haberi documentum de Sanctorum cultu, ut patet ex adductis verbis, secus ac protestantes contendant. 3° Verisimile est canonem hunc œconomiæ cujusdam gratia constitutum esse, vigente adhuc persecutione; 4° impetere ipsum imaginum usum quem protestantes admittunt.

113. Ad 3m, *D.* Ut rudi prospiceret Anablatensium indoli, *Tr.*: quasi imaginum usum Scripturis contrarium abjiceret, *N.* Etenim ignorare non poterat S. Epiphanius imaginum usum in Ecclesiis Ponti, Cappadociæ, Antiochiæ et Constantinopolis viguisse, uti testantur Gregorius Nyssenus, Basilius, et Chrysostomus, cum quibus ipse in communione erat. Dici propterea debet aut in Cypro eumdem usum nondum obtinuisse ætate S. Epiphanii, aut peculiaria adjuncta facti illius, nobis ignota, S. Epiphanium ad velum illud scindendum permovisse.

114. Ad 4m, *D. Ne quid manufactum adorari possit* cultu superstitioso, *C.*; cultu relativo ad mentem catholicæ Ecclesiæ, *Neg.* Mens Pontificis innotescit ex ejus epistola ad Secundinum, ubi scribit: *Et nos quidem, non quasi ante divinitatem, ante illam* (Christi imaginem) *prosternimur; sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed et in throno sedentem recordamur.*

115. III. Obj. 1° Synodo Nicænæ II. decernenti imaginum cultum refragati sunt auctor librorum Carolinorum, conventus Parisiensis ac synodus Francofordiensis ex universo ferme Occidente collecta. 2° Idque merito: cathôlici enim imagines adorantes prosternunt se coram ligno, lapide ac tela. 3° Nec aliter sese gesserunt ethnici, qui et ipsi nonnisi cultu relativo imagines ac simulacra veneratione prosequebantur, quod tum ex eorumdem testimoniis patefit apud S. Augustinum in Ps. 118. tum ex facto ipso. Cum enim multiplicarent idola, non ideo deos multiplicari arbitrabantur, nec adeo stolidi erant, ut lignum et lapides esse deos existimarent; neque idcirco idololatriæ ac superstitionis ex parte SS. Patrum effugerunt accusationem. 4° Ejusdem proinde criminis rei censendi catholici sunt, qui etsi imagines ac simulacra minime ut deos habeant, agnoscunt tamen quamdam in imaginibus excellentiam, quo fit, ut unam præ alia colant, longas ad eas peregrinationes suscipiant, miracula fingant, aliaque ejusmodi præstent, quæ abjectam redolent superstitionem. Ergo.

116. Resp. Ad 1m, *D.* Decreto Nicæno illi refragati sunt errore facti decepti, *C.*; debitum cultum imaginibus denegantes, *N.* Auctor librorum Carolinorum ac utraque allegata synodus duplici errore facti decepti sunt; ac 1° in eo quod falso putaverint Nicænam synodum particularem fuisse, neque a Rom. Pontifice Hadriano probatam; 2° in eo quod perperam autumarint eamden synodum decrevisse eam adorationem tribuendam imaginibus esse *quæ sit secundum latriam*, quæque SS. Trinitati defertur, uti barbara versio illius concilii præ se ferebat. Utroque errore deposito, Galli et Germani Nicænam fidem amplexi sunt. Ad auctorem librorum Carolinorum et conventum Parisiensem speciatim quod attinet, nonnulli censent eos iconomachorum errore quoquomodo adspersos; alii vero ab ejusmodi imputatione illos purgare satagunt.

117. Ad 2m, *D.* Quatenus tela, lapis ac lignum imagines referunt prototypi, *C.*; in se spectatis, *N.* Alioquin incusandi pariter essent Josue ac seniores Israel qui coram arca prostraverunt se; cum adversarii gestiunt ad conspectum effigiei matris vel sponsæ suæ, gestirent coram tela; cum Antiocheni ac Thessalonicenses statuas dejecerunt Theodosii imperatoris, non nisi lapides dejecissent.

118. Ad 3m, *D.* Nonnulli, quique nec idololatria immunes erant, *C.*; ethnici generatim seu multitudo, *N.* Hoc non fuit nisi paucorum effugium dum a christianis premerentur. Illorum præterea idololatria erat polytheismi fructus; nec poterant non esse vana idola falsorum deorum simulacra. Cæterum tum ex Scriptura, tum ex auctoribus ecclesiasticis et profanis in *Tract. de Deo* invicte ostendimus, ethnicos passim utroque crimine polytheismi ac idololatriæ presse sumptæ se commaculasse. Adversus facta conjecturæ omnes evanescunt. Animadvertenda præterea hic est pessima adversariorum agendi ratio, qui ut catholicos reos idololatriæ traducant, contendunt eos cultu absoluto imagines colere; ut vero ab hoc crimine liberent ethnicos, toti in eo sunt, ut evincant eos non coluisse idola nisi cultu plane relativo. Præclare sane!

119. Ad 4m, *Neg.*-Quod si catholici interdum unam præ alia imagine venerantur, ob extrinsecas et accidentales causas id factitant, non ob intrinsecam quam in illis agnoscant excellentiam. Tales porro sunt aut prodigia, quæ per eas Deus interdum patrare dignatus est, aut peculiaris affectus, quo quis ad alicujus conspectum se permoveri experitur, aliæque ejusmodi.

120. Eædem causæ originem præbuerunt longinquis peregrinationibus ad invisenda sanctuaria, ut vocant, quæ a remotissimis temporibus cœperunt. Eas frequentarunt viri sanctitate præstantes tum ad recolenda augusta religionis nostræ monumenta, tum ad laboriosam pœnitentiam peragendam, a qua certe abhorrent protestantes, ne injuria Christum afficiant.

121. Usus tegendi velo sacras tabulas Deum ipsum auctorem habet, qui Exod. 40, 3. Moysem jussit demittere velum ante arcam. Hinc etiam Salomon, ut legitur 2. Paral. 3, 14. velo obtexit altare aureum quod erexerat. Antiquæ ecclesiæ partem interiorem velis et tentoriis separatam habebant a parte exteriore; velis tegebantur martyrum sepulcra. Ad hæc si attendisset synodus Pistoriensis, venerandæ antiquitatis æmulatrix dicta a suis, usum profecto tegendi velo imagines sacras minime carpsisset.

122. Miracula non fingunt catholici, sed facta publice patrata referunt, quæ tota interdum spectante civitate contigerunt, quorumque a legitima auctoritate instructi juridici exstant processus. Si nonnulla identidem supposititia sunt, non ideo vera sunt abjicienda.

123. Dices : Saltem nefas est Dei aut SS. Trinitatis imagines pingere atque in templis collocare, ne errori causa præbeatur.

124. Resp. *D*. Pingi nequeunt Deus aut SS. Trinitas prout in se est, seu in natura sua, *C.;* sub forma symbolica qua Deus, seu peculiaris persona SS. Trinitatis apparuit, *N*. De prima ratione nullum esse dubium potest : de altera nihil vetat quominus Deus aut aliqua ex Trinitate persona in imagine repræsentetur prout in Vetere aut Novo Testamento se conspiciendam exhibuit. In antiquis proinde musivis operibus, ac in ædiculis christianorum in cœmeteriis constitutis passim ejusmodi imagines offenduntur. S. Paulinus Nolanus *Epist.* 32. *ad Sever.* inter cæteras imagines, quibus basilica Felicis ornata erat, imaginem describit SS. Trinitatis. Ad avertendum erroris periculum perlevis instructio satis est; jure idcirco Alexander VIII. hanc propositionem quæ est num. 25. proscripsit : *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est in templo collocare;* ac Pius VI. alteram eidem affinem synodi Pistoriensis pariter proscripsit.

CAPUT VI.

DE CRUCE.

125. Ideo de cruce apposite agitur (quamvis aut uti reliquia spectari possit, si de ipsa vivifica sermo sit, cui Christus fuit affixus, aut uti imago si de aliis disseratur) quod proprios adversarios nacta sit, qui stauromachi nuncupantur. Crux igitur, ut innuimus, aut ipsa dominica est, aut ejus imago, aut denique in signo transeunte consistens. De cruce sub triplici hoc respectu, insequentem statuimus propositionem.

—

PROPOSITIO.

Omni superstitione vacat tum cultus quem catholici Cruci dominicæ ejusque imagini deferunt, tum usus Crucis signi, quod passim ab ipsis usurpatur.

126. Ad fidem thesim hanc pertinere evincunt paulo ante de reliquiis ac de imaginibus Tridentini decreta, nec non damnatio stauromachorum, Claudii videlicet Taurinensis, Petri Bruisiensis, Wicleffi, aliorumque obscuri nominis hæreticorum, quorum sordes verrere non dubitarunt Lutherus, Calvinus eorumque sectatores apud Gretzerum in Op. *De Cruce*.

127. Atque ut a prima propositionis parte exordiamur, ejus veritas ex universi christiani orbis conspiratione elucescit in adoranda dominica cruce ab Helena reperta ac effossa; cujus rei luculentissimi testes sunt Patres cœvi : S. enim Ambrosius in *Orat. de obitu Theodosii* fidem pietatemque sapientis Helenæ commendat, *quæ crucem in capite regum locavit, ut crux Christi in regibus adoretur;* eadem habent S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 10. n. 19., S. Joan. Chrysostomus in libro *Quod Christus sit Deus*, S. Paulinus Nolanus *Epist.* 31. *ad Sulpic. Sever.*, Theodoretus *Hist. eccles.* lib. 1. c. 18. adeo ut vere scripserit Rusticus Diaconus : *Clavos, quibus confixus est* (Christus), *et lignum venerabilis Crucis omnis per totum mundum Ecclesia absque ulla contradictione adorat.* (Biblioth. PP. De la Bigne, col. 1154.).

128. Nec mirum videri debet cultum ejusmodi vivificæ ac salutari Cruci impensum fuisse, cum constet vel a primis sæculis in summo honore ipsius Crucis effigiem habitam esse, ut patet ex allatis documentis, quibus vidimus ethnicos christianis exprobrasse cujusvis indiscriminatim Crucis adorationem; quæ calumnia profecto intentata fidelibus non fuisset, nisi certas eos Cruces venerari vidissent.

129. Nec defuit Deus miraculis in

hoc cultu cohonestando, inter quæ celebris est visio quam refert Eusebius in *Vita Constantini* lib. 1. c. 28. ab hoc imperatore habita *De crucis trophæo* cum inscriptione : *Hoc vince;* nec non crucis apparitiones in Judæorum vestibus, cum ipsi, hortante Juliano apostata, templum Hierosolymitanum instaurare aggressi sunt, testibus Socrate, Sozomeno, Theodoreto, ac Ruffino de hoc agentibus argumento.

130. Sed ut aliquid jam adjiciamus de eo, quod Tertullianus vocat *Signaculum frontium*, illius usum antiquissimum in Ecclesia esse nec ipsi protestantes inficiari ausi sunt, qui tamen contendunt ut nudam cæremoniam signum hoc usurpatum esse ad fidei professionem. Ast frustra ; idem enim Tertullianus in lib. *De corona milit.* c. 5. finem exhibet multiplicem istius usus, scribens : *Ad omnem progressum atque promotum; ad omnem aditum et exitum; ad vestitum, calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Hoc insuper signo fugari solitos dæmones, Epiphanius, uterque Gregorius, Athanasius, Jo. Chrysostomus, Cassianus, Prudentius aliique passim testantur, adjicientes per salutare hoc signum patrata miracula, maleficas incantationes dissipatas, morbosque fuisse depulsos. Quam virtutem vel ipsi aquæ, hoc signo consecratæ, tribuunt.

131. His constitutis, inquiri solet quodnam cultus genus tribui debeat dominicæ Cruci. Nec enim defuerunt theologi scholastici, quos inter eminet Aquinas, qui veram crucem ejusque effigiem latriæ cultu adorandam esse affirmarent; ast Bellarminus *De imag.* lib. 1, c. 20. seqq. scribit hunc loquendi modum catholicorum aures offendere, liberiusque blasphemandi hæreticis ansam præbere; adeoque constituit neque veram Christi crucem neque ejus imaginem per se latriæ cultu adorari posse. Nequit enim creaturæ, multo vero minus rationis experti, cujusmodi crux est, cultus latriæ supremus impendi. Hanc sententiam Actis conc. Nicæni II. innixam plerique jam theologi sectantur. Quod si honor imaginis transit in exemplar, idem non debet impendi honor imagini ac ipsi prototypo, prout aliud exhibetur obsequium regi, aliud ejus imagini. Nec obest Ecclesiam canere : *O crux, ave, spes unica... O crux adoranda;* siquidem aut per crucem Christus significatur, aut innuitur nos expectare fructum crucis, nempe æternam salutem per merita Christi cruci affixi.

DIFFICULTATES.

132. Obj. 1° Crux dolorem ac ignominiam Christo attulit, coli igitur nequit. 2° Si cruci cultus esset impendendus ob corporis Christi contactum, Jordanis igitur aquæ, asello cui Christus insedit, Judæ labiis, etc., cultus esset pariter deferendus. 3° Quod si agatur de crucis imagine, multo ea minus coli debet; alioquin præsepia, columnæ, spinæ, flagella omnia colenda essent. 4° Absonum demum est characteribus ac signis divinam tribuere virtutem, ut catholici solent, qui vim fugandi dæmones, morbosque dispellendi crucis signo tribuunt. Ergo.

133. Ad 1m, *D. Cons.* Si ratio haberetur ignominiæ aut doloris quem crux Domino attulit, *C.;* si illius tantum gloriæ, quæ ex dolore et ignominia Christo parta est, et emolumentorum quæ nobis provenerunt, *N.* Hoc autem intendunt catholici in crucis cultu.

134. Ad 2m, *D.* Si ob solum contactum materialem cultus hic impenderetur, *C.;* si præterea, imo potissimum ob moralem respectum, *N.* Christo porro crux instrumentum fuit, quo salutis nostræ hostes vicit, *palam triumphans eos in semetipso*, ut loquitur Apostolus Coloss. 2, 14. et in quo

affixum ac deletum est *chirographum decreti, quod erat contrarium nobis.* Atque ex his patet disparitas in allatis exemplis, præsertim quæ moralem præ se ferunt indecentiam ut manus percutientis Christum, labia Judæ, aliaque hujusmodi.

135. Ad 3m, *D.* Si præsepia, columna, etc., pingerentur vel sculperentur ad Christi Domini mysteria nativitatis, ex. gr. aut passionis referenda, *C.*; secus, *N.* Porro cruces in hunc finem, ad referendam scilicet veram Christi crucem institutæ sunt, non item vero præsepia, columnæ, flagella, etc. Adeoque nulla inter crucis imaginem et hæc objecta paritas intercedit.

136. Ad 4m, *D.* Absonum esset divinam virtutem signis et characteribus tribuere, præscindendo a virtute Christi, *C.*; huic innixi, *N.* Jam vero nemo unquam catholicorum signis per se sumptis talem virtutem tribuit, sed quatenus referunt Christi passionem, tacitaque saltem ejusdem Christi invocatio in illorum usu supponitur.

Et hæc hactenus.

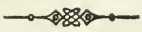

TRACTATUS

DE GRATIA.

PROŒMIUM.

1. Fructus Dominicæ incarnationis ac redemptionis est gratia qua Deo reconciliamur, ac divinæ naturæ consortes efficimur et hæredes vitæ æternæ. Cum de cœlesti hoc munere hic agere debeamus, in tres partes tractationem hanc distribuimus: in quarum prima de gratia actuali, in secunda de gratia sanctificante seu de justificatione, in postrema de merito, quod eam consequitur.

PARS PRIMA.

DE GRATIA ACTUALI.

2. Universa de gratia doctrina arctissimo nexu conjungitur cum doctrina de primæva hominis paradisiaci conditione ejusque lapsu, ab eaque dependet. Ut igitur sub una veluti synoptica tabula doctrinam hæreticorum, et doctrinam catholicam de Gratia præbeamus, juverit eas a suo fonte repetere, ut inde etiam pateat unitas tractationis nostræ.

3. Contrarias plane semitas, qui per defectum, aut per excessum circa gratiam peccarunt, hæretici iniverunt pro diversis placitis, quibus circa primorum parentum statum ac lapsum adhæserunt.

4. Etenim per defectum a veritate desciverunt 1° pelagiani, qui neque primorum progenitorum elevationem ad ordinem supernaturalem per justitiæ originalis collationem admiserunt, nec proinde primigeniam labem qua infecta ac debilitata evaserit humana natura. Ex quo principio intulerunt hominem viribus arbitrii sui ita sibi sufficere, ut absque ullo gratiæ subsidio omnimodam perfectionem imo et *imperturbabilitatem* assequi possit. 2° Sociniani ac rationalistæ, qui cum pelagianis plane circa utrumque articulum conveniunt, autumantes præterea hominem paradisiacum non fuisse nisi typum idealis perfectionis ad quem Adæ posteri provocantur, cui alter typus longe perfectior additus est in Christo Jesu, quem homines perfectibilitatis dote præditi in se referre, imo et superare queunt. 3° Semipelagiani, ita nuncupati a partitis cum pelagianis erroribus, qui permiscentes in primo parente donum integritatis cum dono elevationis, quamvis originalis noxæ propagationem admiserint, nimis viribus arbitrii tribuerunt. Initium siquidem salutis atque perseverantiam ad gratiæ exclusionem ab hominis arbitrio repetierunt; sicque tum gratiæ necessitati tum ejusdem gratuitati detrahebant.

5. Per excessum autem a vero abluserunt 1. Novatores sæc. XVI., qui cum constituerint protoparentum integritatem ac statum supernaturalem, partem essentialem esse humanæ naturæ, intulerunt 1° per originale peccatum ita fœdatam esse in essentiali sua parte naturam humanam, ut nihil sani et integri in ea permanserit; 2° adeoque extinctum in ea esse liberum arbitrium ac rationis lumen, ita

ut ad nullos actus, ne dicam pios, sed neque naturalis ordinis, homo idoneus fuerit effectus; 3° opera omnia sine gratia elicita totidem vitia ac peccata esse; 4° hominem denique sive ad bonum gratia, sive ad malum concupiscentia cogi, passivumque se quoad utrumque habere. Bajus et ex ipso Jansenius et Quesnellus novatorum systema adoptarunt, dum originalem justitiam debitam homini innocenti ejusque partem saltem integralem constituere docuerunt. Ex identitate porro principii pronum ipsi fuit inferre easdem consecutiones circa liberi arbitrii amissionem, pravitatem operum naturalium in infidelibus et peccatoribus, gratiæ et concupiscentiæ vim, aliaque ejusmodi corollaria.

6. Contra vero Ecclesia catholica docet 1° justitiam originalem donum fuisse superadditum homini innocenti planeque gratuitum et accidentale; 2° proinde per lapsum destitutum hominem esse originali justitia cum donis adnexis; 3° adeoque in ordine ad statum supernaturalem et gratiam sanctificantem mortuum esse; secundum animam autem et corpus in deterius mutatum in ordine ad integritatem. 4° Quæ cum homini obvenerint ob amissionem doni superadditi, fit eum ex Ecclesiæ doctrina in talem incidisse statum, in quo, dempta culpa, fuisset a Deo conditus, si ipse noluisset ad statum supernaturalem illum elevare cæterisque donis cumulare; imbecillitati nempe illi obnoxium esse quam per se postulat humanæ naturæ conditio; 5° sine gratiæ propterea auxilio nihil vel optare, velle aut efficere hominem lapsum posse in ordine ad statum supernaturalem; 6° hanc gratiam prorsus gratuitam esse, ex mera scilicet Dei largitate propter Christi merita homini tribui; 7° huic gratiæ posse hominem libere cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, aut etiam dissentire si velit; 8° posse insuper vi liberi arbitrii quamvis attenuati bonum aliquod morale velle hominem lapsum ac efficere, neque idcirco opera omnia sine gratia peracta totidem peccata esse; 9° opus tamen gratia medicinali esse cum de arduis præceptis agitur, aut cum quis gravibus urgetur tentationibus, sive ad illa adimplenda, sive ad has superandas, prout aliquo subsidio indiguisset homo in statu puræ naturæ ad illa præstanda; 10° hæc porro gratia, urgente præcepto, nemini deesse præsertim vero fideli justificato, cum Christus illam morte sua omnibus promeruerit.

7. Ex duplici hoc conspectu tum errorum in quos hæretici prolapsi sunt, tum veritatum catholicarum quas tenet Ecclesia, nec non ex respectiva origine, nexu ac dependentia cum doctrina conditionis primi parentis, sponte eruitur munus quod nobis in hac prima tractationis parte incumbit. Agendum scilicet nobis est de gratiæ necessitate, de ejusdem, ut vocant, gratuitate, natura ac distributione. In totidem idcirco capita partem hanc tractatus dispertiemur, præmissa, ut par est, actualis gratiæ multiplici acceptione ac divisione.

CAPUT I.

PRÆLIMINARE.

DE GRATIÆ ACTUALIS NOTIONE AC DIVISIONE.

8. 1° Gratiæ nomine generatim quodvis munus significatur sive internum sive externum, quod Deus pro liberalitate sua homini confert; adeoque creatio, conservatio, multo vero magis, lex, doctrina, exempla aliaque ejusmodi, nec non dona *gratis data* nuncupata, uti potestas miracula ac vaticinia edendi, etc., gratia lato sensu vocantur.

9 2° Pressius vero sumpta, gratuitum illud internum auxilium significat gratia, quod Deus per Christi merita

homini lapso largitur, tum ut ejus prospiciat infirmitati ad bona præstanda ac mala declinanda, tum ut eum erigat ad statum supernaturalem, idoneumque efficiat ad actus supernaturales eliciendos quibus justificationem possit adipisci, adepta vero in ea perseverare, donec vitam assequatur æternam.

10. Ex qua gratiæ notione patet hic agi non modo de dono gratuito interno naturæ superaddito, cujus causa *efficiens* Deus sit, *meritoria* Christus, *finalis* vita æterna; sed de illo præterea dono agi, cujus duplex sit effectus, tum scilicet subveniendi naturæ infirmitati per peccatum contractæ, tum hominem lapsum ad pristinum statum supernaturalem restituendi unde exciderat, adeoque idoneus fiat ad actus supernaturales eliciendos, qui impetratorii quidem sint justificationis, non autem ejusdem meritorii, prout sunt post justificationem, aut vitæ æternæ. Gratia quatenus inservit infirmitati reparandæ dicitur *medicinalis*, quatenus vero statui supernaturali recuperando usui est, *elevationis* nuncupatur. Fieri enim potest, ut gratia ad solum robur addendum conferatur, ut infidelibus negativis, quorum opera moraliter bona et honesta tantum permanent, licet elicita gratiæ auxilio; fieri item potest, ut detur gratia ad ponenda opera supernaturalia, quin vires augeantur, cum agitur de re facili, levique superanda tentatione. Exinde profluit illa penes theologos recepta distinctio inter *substantiam* operis et ejusdem *supernaturalitatem;* ad primam sufficit gratia supernaturalis *entitativa* vulgo dicta, ad alteram requiritur præterea *objectum formale* sive *motivum*. Si duo hæc concurrant ad aliquam eliciendam actionem, illa proprie dicta gratia exsurgit quæ talis sit tum ratione *sui*, tum ratione *modi*; gratia ratione sui seu quoad substantiam afficit potissime voluntatem; ea quæ ratione *modi* supernaturalis dicitur, præcipue afficit intellectum.

11. Presso proinde sensu gratia actualis post notiones quas exhibuimus definiri potest: *Donum Dei internum ac supernaturale creaturæ rationali per Christi merita concessum ad actus salutares eliciendos aut etiam meritorios vitæ æternæ.*

12. 3° Gratia sic expressa multifariam dividitur, ac primo in *prævenientem* sive *excitantem*, quæ interdum etiam *operans* dicitur, et in *cooperantem* sive *concomitantem*. Juxta veteres, Augustinum præsertim, gratia *præveniens* ea dicebatur, quæ *meritum* omne *præveniret*; juxta recentiores vero *gratiæ prævenientis* nomine motus illi indeliberati significantur, qui ad bonum alliciunt, atque a Deo in nobis excitantur sine nobis, quatenus a nostra non pendent voluntate. Quæ duplex acceptio præ oculis habenda est tum ad veterum intelligentiam, tum ad æquivocationes detegendas. Gratia *cooperans* est concursus supernaturalis ad illud opus, ad quod per gratiam prævenientem excitamur. Gratiæ præveniens afficit immediate intellectum, mediate autem voluntatem, gratia vero cooperans immediate afficit voluntatem. Utrique gratiæ simul sumptæ illa convenit definitio, quam S. Augustinus lib. 4. *ad Bonifac.* seu *cont. duas Epist. Pelagian.* c. 5. n. 11. exhibet, quod nempe gratia sit *inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus;* seu, ut scribit in lib. 1. *De Grat. Christi* c. 12. ea est, quæ *datur non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; non solum ut diligenda credamus, verum ut credita diligamus.*

13. Dividitur secundo gratia in *sufficientem* et *efficacem;* sufficiens ea dicitur quæ caret effectu, efficax, quæ effectum obtinet ad quem datur. Unde repeti debeat assensus vel dissensus voluntatis, suo loco dicemus.

14. Gratia sufficiens iterum distinguitur in *proxime* et *remote* sufficientem. Proxime sufficiens vocatur, quæ

vires necessarias immediate præbet ad operandum, remote vero, quæ mediante oratione illas suppeditat.

15. Hæ præcipuæ sunt gratiæ actualis divisiones, nam quod attinet ad gratiam habitualem seu sanctificantem, qua quis justus constituitur, de ea in altera tractatus parte dicturi sumus.

CAPUT II.

DE GRATIÆ NECESSITATE.

16. Pelagiani ac sociniani, ut vidimus, omnimodam gratiæ necessitatem impugnant; semipelagiani vero quoad fidei initium ac perseverantiam. Novatores contra sæc. XIV. quibus jansenistæ adstipulantur, ultro ejusdem urgent gratiæ necessitatem, dum sine illa nullum opus moraliter bonum patrari posse ab homine autumant, multo vero minus sine fide, aut sine justificatione seu gratia sanctificante. Quatuor hos errores quatuor articulis aggredimur.

ARTICULUS I.

DE ERRORIBUS PELAGIANORUM CIRCA GRATIÆ NECESSITATEM.

17. Juxta pelagianum systema homo nunc nascitur non aliter ac exposceret naturalis ejus conditio in qua ab initio a Deo conditus est, scilicet absque ulla ad statum supernaturalem elevatione, nec subsidii alicujus indigentia sive ad superandam concupiscentiam, sive ad dispellendam ignorantiam, bonumque quodlibet præstandum, cum sibi ipsi homo sufficiat. Quod si Deus concedit seu superaddit aliquot præsidia tum interna tum externa, ea ad reddendum quidem faciliorem hominis laborem conferunt; ast absolute necessaria non sunt.

18. Quamvis hoc systemate gratiæ necessitas omnino everteretur, Pelagius tamen errorem suum minime aperte professus est, sed ut catholicis illuderet 1° gratiam fassus est, sed gratiæ nomine dona naturalia Creatoris significabat; 2° donis Creatoris deinde sub gratiæ nomine legem ac revelationem adjecit; 3° exempla Christi peccatorumque remissionem; 4° juxta nonnullos aliquam præterea admisit interiorem illustrationem, qua indirecte saltem hominis voluntas ad facilius operandum excitaretur juxta illa S. August. verba *De Grat. Christi* c. 29. quibus cum retulisset Pelagii dictum: *Ut, quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam*; subdit: *Tolle* FACILIUS, *et non solum plenus, verum etiam sanus est sensus.* Ulterius neque Pelagius, neque Cœlestius, neque Julianus progressi sunt, qui nunquam absolutam gratiæ necessitatem, quæ immediate ageret in voluntatem eamque adjuvaret ad eliciendos actus supernaturales, et vires ei adderet tum quoad eorum substantiam tum quoad modum, seu gratiam inspirationis admiserunt. Gratiam insuper prævenientem, quæ scilicet meritum nostrum præveniret, nunquam pariter pelagiani fassi sunt.

19. Ex his colligimus 1° controversiam inter S. Augustinum et pelagianos agitatam in postrema periodo fuisse de gratiæ necessitate, quæ immediate afficeret voluntatem eam præveniendo et adjuvando, non autem, ut contendit Jansenius *De hæres. Pelag.* c. 11., de gratia quæ necessitatem inferret voluntati. Colligimus 2° hanc gratiæ necessitatem, quatenus complectitur et prævenientem et cooperantem, ad actus singulos salutares absolutam esse juxta doctrinam catholicam, quam S. Augustinus propugnavit adversus Pelagium ejusque discipulos. Ad utramque veritatem ita ex ordine vindicandam accedimus.

—

PROPOSITIO I.

Ad omnes et singulos actus salutares necessaria est interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis.

20. De fide propositio est his canonibus a conc. Tridentino sess. 6. definita; scilicet can. 2. *Si quis dixerit ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo juste vivere, ac vitam æternam promereri possit: quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed ægre tamen et difficulter, possit: anath sit.* Et can. 3. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet...; anath. sit.* Hanc eamdem catholicam fidem jamdiu adstruxerant concilia in causa Pelagii celebrata, inter quæ eminet Diospolitanum an. 415. in quo septimus Pelagii articulus proscriptus est: *Gratiam Dei atque adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse vel in lege ac doctrina.* Cæteris porro omissis, concilium Arausicanum II. an. 519. hunc canonem, qui 7. est, constituit: *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est evangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti... hæretico fallitur spiritu.*

21. Doctrinam porro hanc Scripturis inniti facile ostenditur: etenim ex Scriptura sine gratia nec cogitare, nec velle, nec operari quidpiam possumus, quo ad salutem perveniamus; ergo ad omnes prorsus actus salutares juxta Scripturam gratia necessaria est. Sane de cogitatione hæc scribit Apostolus, 2. Cor. 3, 5. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*; de voluntate sic pergit Apostolus disserere Philipp. 2, 13. *Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate*; demum Ephes. 2, 10 universim pronuntiat: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.* Quibus verbis nos in ordine ad æternam salutem comparati sumus rebus quæ ex nihilo educuntur ut sint, subsistant et agant. Quæ quidem cum iis cohærent Christi verbis quæ Jo. 6, 44. leguntur: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*; et ibid. 15, 4. 5. *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere.* Quæ postrema Christi verba expendens Augustinus Tract. 81. *in Jo. n. 3. Sive parum*, inquit, *sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.*

22. Quoad sensum Ecclesiæ traditionalem hujus theseos testes locupletissimi sunt vel ipsi pelagiani, qui ut Ecclesiæ damnationem effugerent, formulis specie tenus catholicis novæ doctrinæ pessimum virus tegere debuerunt, prout ipsi contigit Pelagio in synodo Palæstinensi. Testes præterea sunt Patres omnes et concilia, quæ vix agnitos exhorruerunt uti turpissimam hæresim novos pelagianorum articulos.

23. Demum vel ipsa ratione theologica evertitur pelagianum systema; cum enim hoc profluat ex principio de primorum parentum conditione naturali ad exclusionem elevationis humanæ naturæ ad statum supernaturalem, ac proinde ejusdem amissionis per Adæ peccatum, illo everso, prout præstitum a nobis est in *Tract. de Deo creatore* part. 3. systema de nulla gratiæ necessitate corruat necesse est.

DIFFICULTATES.

24. 1. Obj. inter opera salutaria primum locum obtinent actus fidei, spei,

caritatis, conversionis aliique ejusmodi; atqui hi liberæ subduntur hominis voluntati; nam 1° credere vel non credere in hominis potestate est: cum enim objectum cognoscitur a Deo revelatum, ac motiva perspecta habentur credibilitatis, nihil vetat quominus homo illi possit assentiri si velit, aut illud respuere; idem dic de spe, quæ concipitur ex Dei promissis ac possibilitate assecutionis ejus, quod promittitur; idem de caritate, ratione habita summæ Dei amabilitatis; sic potest viribus propriis homo resipiscere et ad Deum converti. 2° Quæ quidem omnia Scripturæ ipsæ docent: *Prædicate*, inquit Christus, *Evangelium omni creaturæ... qui crediderit, salvus erit*, quin aliquid adjecerit de peculiari gratiæ subsidio ad id necessario; sic etiam passim hortatur Scriptura indiscriminatim homines ad spem, ad caritatem, ad conversionem, ad eleemosynam tribuendam et ad alia ejusmodi peragenda, nulla gratiæ mentione facta. Frustra porro hæc a nobis exigerentur, nisi in nostra potestate essent. 3° Hinc Apostolus Rom. 7, 18. *Velle*, scribit, *adjacet mihi*. 4° Sane quorsum Deus libero hominem instruxisset arbitrio, si impar esset ad eos actus eliciendos, qui hominem ad finem perducerent ad quem conditus est, ita ut toties gratia indigeret, quoties actus salutares elicere vellet? Ergo.

25. Resp. *Dist. min.* In ordine naturali, *Tr.*; in ordine supernaturali de quo disserimus, *N.* Duo in actibus recensitis distingui debent *substantia*, et *modus*. Si de operis substantia sermo sit eaque facili, nihil impedit quominus homo propriis viribus, uti paulo post expendemus, ejusmodi actus possit elicere; ast si de modo agatur, certum est nullum vel tenuem actum salutarem seu supernaturalem ab homine viribus propriis elici posse. Nam hoc ipso quod de actu supernaturali agitur, qui supra naturam est eamque excedit, elici unice hic potest gratiæ prævenientis et operantis subsidio. Atque exinde fit, ut quoties concilia disserunt de actibus fidei, spei, etc., toties addant gratiam ad illos ponendos requiri, ut eliciantur *sicut oportet ad salutem*, etc.

26. Ad 2m, *D.* Scripturæ non semper *expresse* ad fidem, spem, etc., gratiam requirunt, aut ejus mentionem injiciunt, *C.*; non eam supponunt, *N.* Cum enim generatim Scripturæ a Dei peculiari dono et auxilio repetant cogitationes salutares, volitiones, fidem, etc., necessario supponunt hoc Dei auxilium, ubi videntur ab hominis voluntate requirere assensum ad fidem, nec non conversionem, et cætera ejusmodi; quæ eatenus dici possunt in nostra potestate, quatenus Dei gratia hominibus præsto est a quibus ea exiguntur.

27. Ad 3m, *D. Velle adjacet mihi* in ordine ad luctam cum concupiscentia, *C.*; in ordine ad actus salutares, *N.* In objecto porro textu de ea pugna loquitur Apostolus, quæ in homine invenitur inter carnem et spiritum, quæ sibi invicem naturaliter adversantur.

28. Ad 4m, Resp. ut gratiæ prævenienti assentiatur, cooperetur operanti, et sic disponatur homo ad justificationem per actus salutares ad quos excitatur, et cum justificationem fuerit adeptus actus præterea meritorios eliciat vitæ æternæ. Necesse enim est ut actus isti liberi sint: nisi porro libera voluntate homo præditus esset, nullo modo posset illos elicere, et nullo modo mereri. Sicque apprime duo hæc inter se componuntur, libera scilicet voluntas ac necessitas gratiæ ad omnes et singulos actus salutares et meritorios eliciendos.

29. II. Obj. 1° Nuspiam Scriptura operationes gratiæ *immediatas* et *supernaturales* commemorat, multo vero minus earumdem necessitatem. 2° Hæ siquidem studium virtutis impedirent foverentque stupidum mysticismum, Deumque, negative saltem, auctorem

peccati inducerent. 3° Scriptores sacri a naturali hominum voluntate bonas omnes actiones repetunt. 4° Dicendum propterea ab humana industria pendere evolutionem principiorum moralium, quæ Deus humanæ veluti menti insculpsit, atque conservat ac excitat etiam per studium religionis christianæ rite intellectæ. 5° Omnis proinde de gratia doctrina revocari potest ad doctrinam de providentia singulari, qua Deus cuncta ad hominis perfectionem provehendam disponit. Ergo.

30. Resp. Ab 1m, *N.* Nam vel ipsis rationalistis fatentibus, Scripturæ saltem N. T. docent homines permoveri 1° ad religionis christianæ cognitionem, et ad eam profitendam; 2° ad animi mutationem Evangelii præceptis convenientem; 3° ad perseverantiam in fide Evangelio præstanda atque in virtute perficienda conspicuam; ad singulas denum virtutes ac motus pios, dotes etiam singulares quasdam cum baptismo interdum conjunctas, vel cum præcedentes. Idque Deo et Jesu Christo, et Spiritu S. in animos effecta salutaria immittentibus. Cum hæc prædicentur in Scripturis, nihil interest, si in illis non inveniantur voces de *immediatis* et *supernaturalibus* orationibus; nec enim de vocibus quæstio est, sed de re.

31. Ad 2m, *N.* Imo vero mirifice ejusmodi operationes studium virtutis promovent, cum exinde discant homines christiani se a Deo ad illud excitari ac permoveri gratia sua ab eaque adjuvari ad virtutem perficiendam, superandasque difficultates. Stupidus mysticismus non est timendus nisi apud pietistas protestantes, qui vim gratiæ tribuunt cogendi humanas voluntates juxta placita suorum priorum emendatorum, qui docuerunt auferri per gratiam libertatem, ac veluti truncos ac lapides ab ea homines permoveri, imo cogi. Ex eodem principio descendit quod adjicitur de Deo, saltem negative auctore peccati, quatenus in istorum systemate Deus gratiam non confert nisi solis electis, reliquos vero impellit ad peccatum. Præclara protestantismi doctrina!

32. Ad 3m, *Neg.* ut constat ex rationalistarum ipsorum confessione, quam adduximus in resp. ad 1. et ex allatis probationibus.

33. Ad 4m, *D.* Ab humana industria, seu ab humana voluntate gratia præventa et adjuta, *C.*; a sola humana industria, *N.* Nam, *nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Humana industria non versatur nisi circa ea, quæ naturalis ordinis sunt, et quidem intra quosdam limites.

34. Ad 5m, *D.* Si veræ essent præmissæ ex quibus ejusmodi conclusio deducitur, *C.*; si falsæ sint, uti ostendimus, *N.* Certe ejusmodi conclusio digna rationalistarum est, qui fidem omnem abjecerunt una cum revelatione supernaturali, quique in religione christiana non agnoscunt nisi humanæ mentis excultæ opus, ulterioris etiam perfectionis capax.

PROPOSITIO II.

Necessaria præterea est Dei gratia homini lapso tum ad plures veritates ordinis naturalis cognoscendas, tum ad universam legem adimplendam, tum denique ad graves tentationes superandas.

35. Ad fidem catholicam spectat enuntiata propositio, quam S. Augustinus adversus pelagianos propugnavit. Sibi enim soli sufficere pelagiani hominem docuerunt, utpote qui per originalem lapsum minime læsus fuerit. Contra vero catholici, qui cum Tridentino profitentur protoparentum culpa integritatem naturæ una cum justitia originali amissam, *totumque Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse,*

tenent medicinali Christi gratia opus esse ut sanetur natura circa ignorantiam ex parte intellectus, circa pronitatem in malum ex parte voluntatis, et circa concupiscentiam ex parte conjunctionis animæ cum corpore.

36. Utque omnis removeatur æquivocatio, animadvertimus 1° hic agi de sola operis moralis *substantia*, non autem de *modo*, seu de opere *supernaturali* ac *salutari*. Animadvertimus 2° agi de veritatibus naturalibus, quæ attingunt moralem vivendi rationem; animadvertimus 3° impotentiam, de qua est sermo, non esse *physicam*, sed *moralem*, quæ nempe difficultatem tantum significet tum absolute tum relative, adeoque plures paucioresve gradus admittat, spectatis temporis, loci individuique adjunctis.

37. Quibus ita compositis, sic primam partem evincimus quæ ignorationem plurium veritatum naturalis ordinis attingit. Laborare homines morali impotentia plures veritates cognoscendi, quæ tamen scitu necessariæ sunt, ostendit experientia omnium sæculorum. De infidelibus, revelatione destitutis, nihil attinet dicere post ea, quæ disseruimus in *Tract. de vera religione* ad revelationis divinæ necessitatem ostendendam. Quod vero spectat ad fideles, exinde liquet, quod innumeri pene semper inveniantur qui aut pro mentis angustia, aut officiorum quibus distinentur multitudine, aut applicationis difficultate eorumdem officiorum ad praxim, aliisque ejusmodi non paucis, sæpe debeant illud Apostoli ingeminare: *Quid eligam ignoro*, nisi divinæ gratiæ lumine illustrentur.

38. Opus præterea gratiæ subsidio esse homini lapso ad omnia Dei mandata servanda duo evincunt, difficultas scilicet quæ haud paucis inest præceptis divinis, ac insita homini imbecillitas. Sane injuriarum condonatio, inimici dilectio, continentia et his similia humanæ infirmitati adeo difficilia sunt, ut sine gratiæ ope nonnisi ægre servari possint. Hinc illud Apostoli Rom. 7. 18. *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.*

39. Quod si huic difficultati accedant graves tentationes, quibus sæpe nimis homo propulsatur, multo magis gratiæ sanantis necessitas patet. Ex illis enim aliæ intrinsecæ sunt quæ ex cupiditatibus oriuntur, aliæ extrinsecæ ex dæmonis aggressionibus, mundi illecebris ac blandimentis progenitæ. Quare Apostolus loc. cit. v. 23. de se ex persona hominis sub lege constituti scribebat: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis*; eumque v. 34. exclamasset: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* subdit: *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

40. Gratia igitur sola Salvatoris nostri ea est quæ mederi possit ignorantiæ nostræ, vires addere ad legem adimplendam, et ad graves tentationes superandas.

DIFFICULTATES.

41. I. Obj. 1° Humana mens dummodo rite fuerit exculta sibi sufficit ad omnes ordinis sui veritates cognoscendas. 2° Nec enim inferioris conditionis homines sunt censendi quam animantia bruta, quæ a Deo iis omnibus instructa sunt, quibus finem suum assequi valeant. 3° Satis proinde erit, si evolvi possit, mediante institutione et experientia, ut ulteriorem perfectionem jugiter attingat. Ergo.

42. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Physice et absolute, *C.*; moraliter, *N.* Porro de hac morali impotentia nos loquimur; fatemur enim physice hominem lapsum illis pollere præsidiis, quibus absolute queat difficultates omnes superare, alioquin impune laberetur. Ast fieri moraliter nequit ob allatas rationes, ut homo eas omnes vincat, uti quotidiana experientia edocemur.

Nec enim disserimus de homine in abstracto, sed in concreto.

43. Ad 2m, *Neg. paritatem.* Bruta siquidem animantia instinctu necessario aguntur, homines vero utpote libertate præditi ratione sibi concessa abuti possunt, ac reipsa sæpe abutuntur. Cum vero prava voluntas haud parum influat in rationem, exinde fit ut homo deterioris conditionis evadat, nisi ei gratia subsidio sit.

44. Ad 3m, *D.* Etiam, *C.*; solum, *N.* Tum solers institutio, tum experientia adminicula sunt, quibus humana mens proficere possit : habita nihilominus ratione infirmitatis homini insitæ post originalem lapsum, certum est, eum sine præsenti gratiæ adjutorio haud posse illam omnimodam ac jugem perfectionem, quam adversarii fingunt, adipisci.

45. II. Obj. Testis Scriptura est pluribus in locis, posse hominem viribus propriis legem universam implere. Etenim 1° Deut. 30, 11. Moyses ait : *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum*, et Ecclesiastici 15, 16. dicitur : *Si volueris mandata servare, conservabunt te.* 2° Apostolus Rom. 2, 14. universim pronuntiat : *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. Si naturaliter,* ergo viribus naturæ lex naturalis servari potest. 3° Hinc de se adhuc sub lege constituto idem Apostolus testatur Philipp. 3, 6. *Secundum justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela.* 4° Adeoque S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 5. *in Epist. ad Rom.* n. 5. scribit : *Admiratione dignos esse* (gentiles), *quod nec lege ipsis opus fuerit, et tamen omnino, quæ legis erant, præstiterint.* 5° Cui consonans S. Hilarius in *Ps.* 68. n. 23. affirmat : *Eos in viventium libro esse, qui antea sine ulla Christi cognitione pie in lege versati omnia præscripta legis impleverint, de quibus secundum legem Apostolus Paulus ita docuit :* (Rom. 10.) *Quia qui fecerit ea vivet in illis.* 6° Sane ideo *naturalis* lex vocatur quod intra naturæ limites contineatur; 7° cavendum demum est, ne nimium facultatem humanam deprimendo, excusentur, qui propria vitiositate ducti legem violant ac peccant. Ergo.

46. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Una cum Dei auxilio, *C.*; ad hujus exclusionem, *N.* Quamvis, ubi de legis observatione agitur, nulla gratiæ expressa mentio occurrat, ea semper subintelligitur; quod patet ex eodem Moyse qui ante objecta verba ibid. v. 6. jam dixerat : *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum et seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua.* Quo pariter spectant illæ frequentes David cæterorumque prophetarum preces, quibus a Deo poscunt ut sibi aut populo cor docile tribuat ad legis mandata custodienda.

47. Ad 2m, *D. Naturaliter*, id est, ipsa natura duce, gentes ea, quæ Judæi præstabant docente lege scripta, servabant, *C.*; solis naturæ viribus, *N.* Scopus Apostoli in objecto loco est ostendere gentes a lege non esse feriados, cum eam gererent veluti insculptam in cordibus suis, quamvis legem scriptam non acceperint uti Judæi. Ast nuspiam docet Apostolus sive Judæos sive gentiles solis naturæ viribus legem servasse.

48. Ad 3m, *D.* Secundum justitiam legalem, seu coram hominibus, *C.*; quoad legem moralem coram Deo, *N.* Hoc enim non ferebat ejus scopus, et in *Ep. ad Titum* 3, 3. seqq. contrarium scribit.

49. Ad 4m, *D.* Ad mentem Apostoli expositam in resp. ad 2m, *C.*; in sensu adversariorum, seu ad exclusionem gratiæ, *N.* Docet enim S. Joannes Chrys. *Hom.* 15. in eamdem ad Rom. epistolam, legem sine gratia non sufficere ad salutem, nec sine speciali Dei auxilio spem salutis ac tentationum victoriam haberi posse.

50. Ad 5m, *D.* Gratia adjuti, *C.*;

sine gratia medicinali Salvatoris, *N.* Nec enim dicit Hilarius, eos, de quibus loquitur, omnia perfecisse quæ legis sunt sine gratia.

51. Ad 6m, *D.* Quia intra naturæ ordinem continetur, *C.*; quia potest tota sine gratia adimpleri; *subd.* physice, *C.*; moraliter, *N.*

52. Ad 7m, Resp. hunc timorem vanum esse, quia juxta catholicam doctrinam, quoties grave ac difficile urget præceptum, toties Deus gratia sua præsto est. Nemo quippe nisi volens peccat; adeoque nulla remanet excusatio.

53. III. Obj. 1° Graviores tentationes censentur mortis timor, atque concupiscentia; jam vero mortem solis naturæ viribus innumeri prope superarunt, quod patet ex Romanorum exemplo, qui amore patriæ eam sustinuerunt, atque ex tot hæreticis et schismaticis, qui mortem obierunt potius quam errores suos ejurarunt, quibus profecto gratia opitulata non est; 2° quod vero attinet ad concupiscentiam, Genes. 4, 7. dicitur : *Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius;* ergo solius arbitrii est eam vincere eique dominari. Ergo.

54. Resp. Ad 1m, *D. min.* Per vehementiorem cupiditatem, *C.*; per motivum moraliter honestum, *Subd.* Accedente gratia, *C.* sine ipsa, *N.* Experientia utique edocemur interdum homines sive vehementissima cupiditate, sive animi ferocia, aliisve de causis mortem contempsisse : quo referuntur allata Romanorum, schismaticorum, hæreticorumve exempla. Ast hæc nec virtus nec fortitudo est. Si qui vero virtutis amore, ex. gr. amore patriæ aut veritatis mortem obierunt, non sine gratiæ auxilio eos ita se gessisse censendum est, ut docet S. Augustinus lib. *De patientia* c. 18. qui hoc gratiæ donum proprium esse affirmat *exhæredatorum*, eo quod illis concedatur non ut ad regnum cœlorum promoveantur, quod solum *filiorum* et *hæredum est*, sed ut mitius propter alia peccata puniantur.

55. Ad 2m, *D.* Physice, *C.*; moraliter, *Subd.* Deo adjuvante, qui non permittit nos tentari supra id quod possumus, *C.*; sine ejus auxilio, *N.* In priori sensu verba Geneseos accipi debent.

ARTICULUS II.

DE ERRORIBUS SEMIPELAGIANORUM CIRCA EAMDEM GRATIÆ NECESSITATEM.

56. Semipelagiani, a partitis cum pelagianis erroribus nuncupati, inficiati sunt necessitatem gratiæ quæ dicitur *inspirationis* seu voluntatis tum ad initium fidei, tum ad perseverantiam in fide. Dixi *necessitatem gratiæ inspirationis* seu *voluntatis*, quia necessitatem gratiæ *illustrationis* seu intellectus ultro cum pelagianis admittebant; dixi pariter *ad initium fidei*, siquidem eamdem gratiæ necessitatem ad *fidem formalem* etiam agnoverunt, uti ostendit cl. Tricassinus in op. *De indifferenti lapsi hominis arbitrio.*

57. Hæc non solum fatetur Jansenius, sed ulterius progressus autumavit semipelagianos præterea admisisse necessitatem gratiæ inspirationis etiam ad initium fidei et ad singulos actus salutares, ut deinde inferret, totam quæstionem inter S. Augustinum ac semipelagianos agitatam, pro objecto tantum habuisse vim et efficaciam gratiæ, quatenus semipelagiani voluerint integram sub gratia permanere voluntatis libertatem, qua eidem posset voluntas resistere vel obtemperare, secus ac contenderit Augustinus. Quare hæc ejusdem Jansenii propositio quæ est n. IV. *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare*, ab Innocentio X. ut *falsa et hæretica* damnata est; *falsa* quoad partem historicam; *hæretica* quoad par-

tem theoreticam. Mirum proinde est non defuisse ex catholicis neotericos quosdam, cui nulla ratione habita censuræ Pontificis, cum Jansenio docuerint semipelagianos reipsa gratiæ necessitatem admisisse tum ad initium fidei, tum ad singulos actus salutares, ita ut in eo tantum erraverint quod gratiam, ut ipsi vocant, *versatilem* propugnaverint. Hoc vere est catholicam veritatem prodere ob domesticas concertationes. Ut catholicam igitur veritatem tueamur sit :

PROPOSITIO.

Sine Sancti Spiritus illustratione, inspiratione et adjutorio non potest homo habere salutare initium fidei, et in fide perseverantiam usque in finem, secus ac semipelagiani contenderint.

58. De fide est hæc propositio, ut constat ex Tridentino can. 3. sess. 6. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere... posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur; anath. sit.* Tridentino præiverat synodus Arausicana II. cap. 5. *Si quis sicut augmentum ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum... non per gratiæ donum, id est, per inspirationem Spiritus Sancti... sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur;* et c. 7. *Si quis per naturæ vigorem... Evangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti... hæretico fallitur spiritu.* Ex illis porro verbis hujus capituli, *per naturæ vigorem*, liquet causam erroris in quem semipelagiani lapsi sunt ex eo repeti, quod donum integritatis naturæ nostræ in Adam superadditum, confuderint cum ejusdem elevatione, hinc nimis naturæ tribuerint.

59. Cum duas partes habeat propositio, sic ejus veritatem ostendimus quoad primam partem theoreticam : ex Scripturis non soli prædicationi aut illustrationi sed interiori Spiritus Sancti operationi illustranti atque inspiranti tribui debet fides ejusque initium, ac in eadem fide perseverantia, si docent, neminem nisi trahente Patre ad Christum pervenire posse, fidem Dei donum esse, quod nonnisi ex misericordia et gratia conceditur, ut nemo gloriari possit; rem porro ita se habere vulgatissima Scripturarum eloquia testantur; nam Christus Jo. 6, 14. *Nemo*, inquit, *potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum :* et Apostolus 1. Cor. 7, 26. de se scribit : *Misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis;* Philipp. 1, 29. *Vobis*, inquit, *donatum est, pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini;* et Ephes. 2, 8. : *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.* In 1. proinde Cor. 4, 7. interrogat : *Quis te discernit? Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quo præcipue testimonio*, scribit S. Augustinus lib. *De prædest. Sanct.* c. 3. n. 7. *etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis.* Demum facto id ipsum constat, siquidem Act. 16, 14. de Lydia purpuraria legitur : *Dominus aperuit cor* (ejus) *intendere his, quæ dicebantur a Paulo;* et ibid. 13, 48. generatim dicitur : *Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam.*

60. Quibus Patres edocti eamdem veritatem tradiderunt; nam S. Cyprianus ex Latinis in lib. *Testimon. ad Quirinum* lib. 3. c. 4. *In nullo*, inquit, *gloriandum, quando nostrum nihil sit;* et S. Ambrosius *De fuga sæculi* c. 1. n. 1. *Non in potestate nostra est cor nostrum et nostræ cogitationes.* Ex Græcis S. Gregorius Naz. *Orat.* 24. *in Pentec.* n. 11. *Qui dedit*, ait, *quod primum est, dabit et quod secundum est,*

plenam scilicet et integram fidem ; et hæc speciminis gratia. Nec alius unquam fuit Ecclesiæ sensus, quæ consuevit orare pro conversione infidelium, et perseverantia fidelium ; porro ut scribit S. Augustinus *Epist.* 177. n. 4. *Oratio clarissima est gratiæ testificatio.*

61. Demum id ipsum adstruitur ex consectariis gratiæ eversivis, quæ ex semipelagianorum hypothesi sequerentur, 1° gratiam non amplius gratuitam esse; 2° homines primas sibi partes in negotio salutis posse vindicare; 3° posse hominem viribus naturæ actum supernaturalem elicere, quæ omnia absona prorsus sunt.

62. Quoad partem vero historicam qua adversus Jansenium statuimus, semipelagianos gratiæ necessitatem denegasse ad initium fidei, et in fide perseverantiam, ea abunde liquet ex innumeris prope S. Augustini cæterorumque antiquorum testimoniis ; nos brevitatis gratia unum aut alterum proferimus. S. Augustinus in lib. *De dono persever.* n. 42. sine ambage de semipelagianis scribit : *Initium fidei et usque in finem perseverantiam sic in nostra constituunt potestate, ut Dei dona esse non putent* ; et in l. *De prædest. SS.* n. 7. cum fassus esset, se olim in semipelagianorum errore versatum, dum putaret fidem donum Dei non esse sed in nobis ex nobis, adjicit : *Neque enim fidem putabam Dei gratia præveniri.* Quapropter concilium Arausicanum cap. 5. semipelagianos hæretico spiritu falli affirmat, non quod gratiam indifferentem vellent, sed *quod initium fidei non per gratiam, id est, per inspirationem Spiritus Sancti, sed naturaliter nobis inesse dicerent.* Semipelagianorum itaque hæresis in eo sita erat, quod prævenientem gratiam ad initium fidei et piarum cogitationum requiri negarent.

DIFFICULTATES.

63. I. Obj. Scriptura primas salutis partes adeoque fidei initium humanæ adscribit voluntati. Etenim Prov. 16, 1. dicitur : *Hominis est præparare animam, et Domini gubernare linguam ;* Zachar. 1, 3. *Convertimini ad me, ait Dominus, et convertar ad vos.* Hinc Christus Matth. 25, 15. distributa refert talenta *unicuique secundum propriam virtutem ;* ac Luc. 11, 9. *Petite,* ait Christus, *et dabitur vobis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis* ; demum Matth. 10. 11. sic instruit Apostolos : *In quamcumque civitatem intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete.* Ergo.

64. Resp. *N. A.* Ad prob. *D.* Divina gratia præventi et adjuti homines animam præparant, convertuntur, etc., *C.* ; ad hujus exclusionem, *N.* Hæc enim aliaque ejusmodi Scripturarum effata exigi debent ad generaliora principia quibus præparationes, dispositiones, conversiones Deo tribuuntur. Nam ex Scripturis Deus est qui operatur in nobis velle, non possumus aliquid boni salutaris cogitare a nobis quasi ex nobis, cum vero cogitatione ac voluntate nihil anterius in homine fingi possit, patet objecta loca de cooperatione nostra intelligi debere. Hinc optime concilium Trid. sess. 6, c. 5. sic ea exponit : *Cum dicitur : Convertimini ad me, et ego convertar ad vos ; libertatis nostræ admonemur. Cum respondemus : Converte nos, Domine, ad te, et convertemur ; Dei nos gratia præveniri confitemur.*

65. Quo generali principio constituto, semipelagianorum difficultates facile disjiciuntur. *Virtus* enim de qua Matth. 25. vel de gratiis gratis datis intelligi potest, vel de virtute gratia comparata juxta illud Ephes. 4, 7. *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.*

66. Sic etiam petimus et oramus, sed Spiritu Sancto adjuti, dicente Apostolo Rom. 8, 26. *Quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

67. Cum vero Matth. 7. Christus

apostolos docuit apud *dignos* manere, qui Dei munere tales sunt, designantur.

68 II. Obj. Non desunt in Scripturis exempla illorum, qui bonis operibus fidei gratiam promeruisse perhibentur. Sic 1° Zachæus, bonus latro, centurio Cornelius desiderio, oratione, eleemosynis viam sibi ad fidem præpararunt. Idem dic de altero centurione, cujus meminit Matthæus 8, 10. de quo Christus : *Non inveni*, inquit, *tantam fidem in Israel*, qua de re insuper miratus est ; nulla autem fuisset admirationis ratio, si ex gratia fides illa fuisset. 2° Aliud præterea exemplum suppetit 3. Reg. 8, 17. in David, qui voluit domum Deo ædificare, Deus porro ejus bonam commendavit voluntatem, nec tamen probavit dicens : *Verumtamen tu non ædificabis mihi domum.* Non autem impedivisset, si ipse ejusmodi bonæ voluntatis fuisset auctor. Ergo.

69. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Ope gratiæ, *C.* ; sine illa, *N.* Nam, ut loquitur conc. Arausicanum cap. 25. *Manifestissime credendum est, quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit, et Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, et Zachæi, qui ipsum Dominum accipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinæ gratiæ largitate donata.* Centurionis fides quam admiratus est Christus, ex gratiæ cooperatione dubio procul est repetenda.

70. Ad 2m, *Neg. min.* Siquidem potuit Deus bonam volontatem illam David inspirare, quin tamen voluerit ejus executionem, prout se gessit cum Abraham circa Isaac sacrificium.

71. III. Obj. Patres Græci ac Latini pene omnes ante S. Augustinum eamdem quam postea semipelagiani doctrinam professi sunt ; ut constat de Herma *Pastor.* lib 3. *Simil.* 7. n. 6., de S. Justino *Apolog.* 1. n. 46., de Clemente Alex. qui *Strom.* lib. 1. n. 20. censet veteres philosophos a philosophia justificatos fuisse. Id ipsum constat de S. Ambrosio in *Apolog.* 2. David cap. 9. n. 47., de Optato *Hist. Donatist.* lib. 2., de S. Hieronymo *Dial. contra Pelag.* lib. 3. n. 1. Vere igitur scribere potuit S. Prosper ad S. Augustinum, quod semipelagiani *obstinationem suam defendunt, et ea, quæ de epistola apostoli Pauli, Romanis scribentis, ad manifestationem divinæ gratiæ prævenientis electorum merita proferuntur, a nullo unquam ecclesiasticorum ita esse intellecta, ut nunc sentiuntur, affirmant.* Ergo.

72. Resp. *N. A.* Nam Hermas nunquam asseruit bonam dispositionem illorum, quibus Deus tribuit pœnitentiam, a sola natura esse.

73. S. Justinus solum contendit novam non esse religionem christianam, ut ethnici objiciebant, cum quotquot recta ratione usi sunt, participaverint de ipso Verbo, adeoque nomen *christiani* improprie sumit.

74. Clemens Alex. significat veterem philosophiam præambulum quodammodo sanctioris religionis fuisse, quatenus negative disposuit homines ad christianam amplectendam religionem, agrestes eorum mores emolliendo.

75. S. Ambrosius, seu potius incertus auctor allegatæ Apologiæ, dum docet Ecclesiam promeruisse Christum, nonnisi improprie loquitur, ut patet ex substrata materia, nec sine gratiæ subsidio ; scribit enim ibid. n. 46. *Obliviscitur per gratiam, quod hauserat per naturam.*

76. S. Optatus extra præsentem causam profertur ; ejus enim scopus unice fuit comprobare omnimodam perfectionem, quam sibi perperam tribuebant donatistæ, propriam esse solius Christi. Cum igitur affirmat christiani hominis esse velle et currere, Dei autem perficere, non excludit gratiæ prævenientis auxilium.

77. S. Hieronymus asseruit quidem liberum arbitrium, sed præventum et

adjutum divina gratia in facilioribus, ut deinceps per orationem uberiorem gratiam ad difficiliora persequenda impetremus. Ejus enim principium generale est : omnia bona nostra Deo esse adscribenda ; his verbis scribit *Ep.* 130. *ad Demetriadem* : *Ipsumque quod nostrum est, sine Dei misericordia nostrum non est.*

78. Dum igitur semipelagiani vetustate freti autumabant pugnare, decepti sunt nonnullis liberioribus formis quibus interdum usi Patres sunt, nondum technologia constituta, cum nemo catholicum hoc dogma impugnaverit. Recte propterea S. Augustinus propositam sibi a S. Prospero semipelagianorum expostulationem diluit in lib. *De prædest. Sanctor.* c. 14. n. 27. his verbis : *Quid igitur opus est, ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista hæresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quæstione versari? Quod procul dubio facerent, si respondere talibus cogerentur.* Reipsa objecti Patres cum universa Ecclesia orabant pro infidelium conversione, quo patefaciebant tum fidem tum fidei initium donum Dei.

79. Inst. Saltem negari nequit S. Joannem Chrysostomum labe semipelagiana fuisse adspersum, quod non soli hæretici, verum etiam nonnulli catholici fatentur. Nam ipse *Hom.* 42. *in Genes.* n. 1. inter cætera scribit de Abraham : *Nisi primus et ipse quod suum erat fecisset, non tanta a Domino obtinuisset..... Vidistis, quomodo ab initio, quæ a se ipso erant, attulerit, et propterea divina quotidie ubertim susceperit?... Cum viderit* (Deus) *sanam mentem nostram, et nos conari et eniti ad virtutis certamina, statim nutu et subsidio suo nos adjuvat.* Deinde *Homil.* 12. in *Epist. ad Hebr.* n. 3. *Nostrum quidem est*, inquit, *præeligere et velle, Dei autem est perficere... Quando nos elegerimus tum multum nobis affert auxilium.* Ergo.

80. Resp. *N. A.* Nam non sine ingenti S. Doctoris injuria semipelagianismus ei adscribitur. Ipse siquidem aperte pluribus in locis agnovit primas salutis partes Dei gratiæ esse tribuendas ; en ejus verba ex *Hom.* 12. in 1. *Ep. ad Corinth.* n. 1. et 2. *Nihil ex te habes, sed a Deo accepisti... Ergo cum acceperis habes : non hoc vel illud sed omnia quæ habes ; non enim hæc tua recte facta sunt, sed ex Dei gratia proveniunt. Si fidem dixeris, ex vocatione illa venit.* Eadem scribit *Hom.* 4. in cap. 2. *Epist. ad Ephes.* et alibi sæpe, cujus testimonia profert Isaacus Habert episc. Vabrensis in op. *Theologiæ Græcorum Patrum vindicatæ circa universam materiam gratiæ.* lib. 1. c. 2. seqq. Objecta proinde loca intelligi debent de gratia plena et perfecta, non inchoata ac rudi, uti loquitur Petavius, quæ *prima* nominatur, cujus plerumque veteres mentionem non habent. Non enim primum voluntatis motum et rationis in gratia numerant, veluti pia desideria, quibus ad pleniorem quærendam fidem ac Dei notitiam et amorem excitamur.

81. IV. Obj. 1° Quamvis per peccatum originale inclinatum ac debilitatum liberum fuerit arbitrium, non est tamen extinctum, poterit igitur saltem sanitatem optare, velle, medicum efflagitare. 2° Medici proinde quidem est sanare, ast ægri est velle sanari. 3° Certe Scriptura Deum exhibet aliquid prius a nobis exigentem quod in nostra sit potestate, ut sua conferat : *Si credideris, salvus eris.* 4° Si enim ex eo quod petimus, recte infertur illud non esse in nostra potestate, pariter inferri debet ex incitamentis et adhortationibus, quibus ad petendum provocamur, ad volendum, ad nos convertendos in nostra potestate esse velle, petere, conversionemque nostram inchoare, alioquin supervacanea forent. 5° In hypothesi catholica nequeunt plura absurda vitari, quod nempe fides ejusque initium donum

Dei sit, nec tamen omnibus concedatur, cum Deus velit omnes homines salvos fieri; quod inexcusabiles non sint, qui in infidelitate permanent; quod denique Deus censeri debeat personarum acceptor, dum aliis tribuit quod aliis denegat. Ergo.

82. Resp. Ad 1m, *Neg. cons.* Liberum enim arbitrium quamvis integrum nequit super ordinem naturæ efferri, cujusmodi sunt actus supernaturales, multo igitur minus poterit debilitatum et inclinatum. Valet propterea libera voluntas ad assentiendum Dei gratiæ prævenienti, non autem ad præveniendam gratiam.

83. Ad 2m, *D.* In infirmitate naturali, *Tr.* vel *C.;* spirituali, *N.* ut patet ex dictis in resp. ad. 1. Accedit quod gratiæ munus sit hominem se ægrotum cognoscere et sentire, adeoque sanitatem velle et optare, ac medicum quærere a quo sanetur.

84. Ad 3m, *D.* Scriptura Deum exhibet aliquid a nobis exigentem quos prius ipse gratia sua prævenit, *C.;* ad hujus exclusionem, *N.* Primus appulsus semper ex Deo est, cum proinde aliquid a nobis exigit, hoc non est nisi cooperatio ad interiorem ejus primam prædispositionem. Hinc illud *si credideris* perinde valet atque si obtemperaveris iis, quæ tibi indidi, fidei primordiis, plenamque assecutus fidem fueris, eaque præstiteris quæ fides postulat, salvus eris.

85. Ad 4m, *Neg. paritatem;* incitamenta enim et exhortationes ad petendum, volendum, etc., supponunt interiorem gratiam prævenientem, cum ex Scriptura nos nec velle nec optare, nec orare possimus sine gratiæ auxilio. Hinc primæ gratiæ prorsus gratuitæ sunt, insequentes pendent a cooperatione, oratione, fidelitate scilicet, qua nos exhibemus erga gratias acceptas. Quod neque inficiabantur ipsi semipelagiani, dum exhortationes supervacaneas non censebant post fidem adeptam, etiamsi gratiæ necessitatem admitterent ad proficiendum.

86. Ad 5m, *Neg.* objecta absurda promanare ex catholica doctrina. Nam non sequitur *primum*, cum Deus hoc ipso quod velit sincera voluntate omnes salvos fieri, omnibus, ut postea ostendemus, gratiam confert, cui si velint homines cooperari ulteriora auxilia percipient, donec perveniant ad salutem.

87. Non sequitur *secundum;* semel ac enim constitutum est, Deum nemini gratias suas denegare, hoc ipso patet semper ex hominum culpa provenire quod fidem non habeant; de infidelibus *positivis* quibus revelatio innotuit et ipsi eam respuerunt, nullum dubium subesse potest; quoad infideles *negativos,* ipsi in culpa sunt, quatenus primis gratiis obstiterunt, quibus si obtemperassent, ulteriores reciperent; ut suo loco enucleatius exponemus.

88. Non sequitur *tertium,* quia acceptio personarum supponit jus in eo qui negligitur, dum fit donorum distributio, aut saltem supponit respectum personalem in distribuente; neutrum porro accidit in casu nostro, cum nihil Deus cuipiam debeat, nec quispiam ex se habeat aliquid, cujus intuitu Deus gratiam ei largiatur. Adde Deum omnibus suo modo gratiam conferre, homini proinde adscribi debet, si ulteriores non recipiat.

89. V. Obj. adversus alteram partem. 4° Semipelagiani eam gratiam in homine lapso admiserunt, quam admittebant in homine integro; jam vero in homine integro agnoverunt gratiam interiorem ad initium fidei, et ad perseverandum. 2° Teste S. Prospero in *Epist. ad Augustinum*, semipelagiani admiserunt gratuitam vocationem ad fidem; 3° idem ibid. affirmat, Massilienses *gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea, secundum suam phantasiam, non negant esse præventas.* 4° Sane S. Augustinus, qui fatetur se

ante episcopatum semipelagianorum erroribus adhæsisse, passim docet in libris ante eumdem episcopatum conscriptis, ad initium fidei interiorem gratiam esse necessariam ut in lib. 83. *Quæstionum* q. 68. *De quantitate animæ* c. 28. et alibi. 5° Hinc videmus Faustum Regiensem semipelagianum, teste Gennadio in *Catalogo viror. illustr.*, admisisse et ipsum gratiæ interioris necessitatem ad initium fidei, eamdem necessitatem fassi sunt idem Gennadius, Vitalis Carthagin. qui omnes fuerunt semipelagiani. 6° Ergo illorum error unice consistebat in eo, quod gratiam indifferentem, seu versatilem admiserint, adeoque accusabant Augustinum, quod per gratiam a se propugnatam ineluctabilis necessitas induceretur. Ergo.

90. Resp. Ad 1m, *D.* Admittebant in homine integro gratiam interiorem illustrationis seu intellectus, *Tr.*; inspirationis seu voluntatis, *N.* Adeoque et hanc tribuebant homini lapso etiam ad initium fidei, quamvis nec necessariam, nec sine præviis meritis.

91. Ad 2m, *D.* Gratuitam admiserunt vocationem externam, quæ in Evangelii prædicatione consistit, *C.*; internam quæ in gratiæ collatione sita sit in sensu exposito, *N.*

92. Ad 3m, *D.* Testatur S. Prosper Massilienses seu semipelagianos non negasse voluntates esse præventas *secundum suam phantasiam*, seu respectu meritorum quæ nunquam futura erant, *C.*; in sensu catholico, *N.* Alioquin non docuissent gratiam tantum *comitem*, non autem *præviam* meritorum, seu concomitantem non prævenientem.

93. Ad 4m, *D.* Quatenus S. Augustinus neque constanter neque in omnibus semipelagianorum placita secutus est etiam ante episcopatum suum, *C.*; quatenus nuspiam in suis illis operibus errorem etiam hunc non docuerit, *N.* Hoc enim posterius constat ex testimonio ejusdem S. Doctoris paulo ante allegato, cum fassus est se convictum ex illo Pauli ad Corinth. *Quid habes*, etc., *fidem esse donum Dei.*

94. Ad 5m, *D.* Allegati auctores admiserunt necessitatem gratiæ exterioris, aut solius illustrationis, *Tr.*; gratiæ interioris et inspirationis, *N.* Ut constat ex S. Prospero, et ex S. Augustino, qui affirmant non aliam illos gratiam admisisse, quam quæ est *in lege et in doctrina.* Gennadius porro a semipelagianorum postea erroribus se recepit.

95. Ad 6m, *N.* Nunquam enim ipsi disputarunt de gratia sufficienti aut efficaci, sed de gratia in genere cujus necessitatem impugnabant, ne si necessaria diceretur libertati detraheretur. Sane S. Augustinus lib. *De Spiritu et litt.* c. 34. refellens pelagianos, quorum errorem sub hoc respectu adoptaverant semipelagiani, scribebat: *In omnibus misericordia ejus prævenit nos, consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.*

ARTICULUS III.

DE ERRORIBUS NOVATORUM SÆC. XVI. ET JANSENISTARUM CIRCA GRATIÆ NECESSITATEM.

96. Novatores sæc. XVI. contrarias omnino a pelagianis semipelagianisque semitas iniverunt. Juxta illos enim ita per primigenium peccatum peremptum est liberum arbitrium, ut non inserviat nisi ad peccandum, ad quod a dominante concupiscentia necessario impellitur, ex quo inferunt omnia prorsus infidelium, imo et peccatorum opera totidem esse peccata, eaque gravia. Janseniani illorum vestigiis insistentes eosdem errores docuerunt.

97. Catholica doctrina est, per peccatum originale non prorsus deletam in homine esse naturalem *imaginem* Dei, sed detritam; non extinctum arbitrium, sed attenuatum, adeoque 1° posse hominem lapsum sine gratia aliquas ordinis naturalis cognoscere veritates, et opera faciliora exsequi,

nec non leves superare tentationes, nec proinde omnia infidelium opera totidem esse peccata; 2° ante fidei formalis collationem tribui a Deo gratias necessarias quibus possit homo lapsus difficiliora moralis ordinis opera efficere, gravesque superare tentationes; 3° fidem sine caritate posse subsistere, atque idcirco non omnia peccatorum opera peccata esse, imo per ea se ad justificationem recuperandam peccatores posse disponere; 4° opera infidelium ante fidem seu vocationem ad fidem esse quidem ordinis naturalis seu moralis, licet non sine gratiæ medicinalis subsidio patrata, non autem peccata; prout 5° multo minus peccatis sunt accensenda fidelium peccatorum opera, licet non sint meritoria æternæ vitæ. Hanc porro doctrinam insequentibus propositionibus adstruimus.

PROPOSITIO.

Potest homo lapsus sine speciali gratiæ auxilio nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, tum faciliora ejusdem ordinis naturalis opera perficere, tum leves superare tentationes.

98. Ad doctrinam catholicam propositionem hanc spectare constat ex damnata propos. 27. Baji *Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet*; quo etiam referuntur propositiones 38. 39. 40., etc. Quesnelli a Clemente XI. proscriptæ, in quibus idem error diversis verbis exprimitur. Valet igitur hominis lapsi arbitrium sine gratia ad aliquod opus moraliter honestum peragendum; opus autem moraliter honestum illud dicitur, quod tale est ex *officio* et *fine* saltem *proximo*.

99. Ac *primo* quidem, posse hominem lapsum per se ipsum aliquas veritates ordinis naturalis cognoscere, docet Auctor lib. *Sapientiæ* c. 13, 5. illis verbis: *A magnitudine enim speciei et creaturæ poterit Creator horum videri;* et Apostolus Rom. 1, 20. *Invisibilia ipsius* (Dei), scribit, *a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles.* Et hæc quidem de cognitione Dei per creaturas; de lege autem hæc rursum scribit Apostolus ib. 2, 14. *Ejusmodi legem* (scriptam) *non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Hinc S. Augustinus *Enarr. in Ps.* 57. n. 1. *Manu*, inquit, *formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit: Quod tibi non vis fieri, ne feceris alteri. Hoc et antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est.*

100. *Secundo*, posse item hominem lapsum perficere opera faciliora propriis viribus, declarat idem Apostolus, qui loc. cit. arguit philosophos, quod cum Deum naturaliter cognovissent, *non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt;* quibus verbis, ut annotat Estius, docet illos potuisse sine gratia Deum glorificare, seu aliquali et imperfecta dilectione prosequi, cum hæc glorificatio ordinem non haberet ad beatitudinem supernaturalem, nec ad vitam æternam, utpote ex sola naturæ consideratione exhibenda. Rursum disserens Apostolus de lege naturæ insculpta in cordibus nostris ait: *Gentes quæ legem* (Mosaicam) *non habent... naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Quamvis autem vox *naturaliter* quatenus ad universam legem extenditur non excludat gratiam, tamen ubi non agitur de difficilioribus præceptis, nihil vetat quominus de naturæ viribus intelligatur; multo vero magis in adversariorum hypothesi, qui constituunt gentes ante fidem nullam gratiam habuisse. Quapropter S. Augustinus in lib. *De Spirit. et litt.* c. 28. n. 48. explanans hæc Apostoli verba scribit: *Scriptum opus legis habent in cordibus suis, id est, non omni modo deletum est, quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur,*

impressum est... Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturæ inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit.

101. *Tertio* demum, posse hominem lapsum leves etiam per se tentationes superare, ut corollarium ex dictis colligitur; nam si potest homo lapsus propriis viribus aliquas naturalis ordinis veritates cognoscere, si potest eadem ratione faciliora opera peragere moraliter honesta, cur non poterit et leves superare tentationes, quæ illis adversantur? Hinc a summis Pontific. censura notatæ sunt propp. 29. et 31. Baji: *Non soli fures ii sunt et latrones, qui Christum, viam et ostium veritatis et vitæ negant, sed etiam quicumque aliunde quam per ipsum in viam justitiæ conscendi posse docent,* AUT TENTATIONI ULLI *sine gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.*

102. Cum vero errores quos impugnamus falso innitantur fundamento de essentiali naturæ per peccatum immutatione, quatenus amissa est originalis justitia adeoque et integritas quæ ad essentialem hominis spectabat constitutionem, patet, quod hoc sublato fundamento, errores illi evanescant necesse sit. Non omnino deletam Dei in homine lapso imaginem ex Augustino didicimus; eidem nunc libet adjicere auctoritatem S. Thomæ, qui 1. 2. q. 109. ar. 1. hæc in rem nostram habet: *Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, ut scilicet toto bono naturæ privetur, potest quidem etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere... non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quod in nullo deficiat; sicut homo infirmus potest per se ipsum aliquem motum habere, non tamen perfecte potest moveri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ.*

DIFFICULTATES.

103. Obj. 1° Scripturæ, Patres et concilia adversus pelagianos ac semipelagianos commemorata opera bona omnia divinæ gratiæ tribuunt. 2° Sane opus moraliter honestum, teste Paulo Rom. 4, 15. per legem fieri nequit: *Lex enim,* ut ipse loquitur, *iram operatur,* et ib. 5. 20. *lex subintravit, ut abundaret delictum,* ergo per gratiam unice fieri potest. 3° Hinc S. Augustinus *Ep.* 217. *ad Vitalem* cap. 4. n. 12. *Agnoscamus,* inquit, *gratiam, quæ facit prodesse doctrinam, quæ gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam;* et alibi passim idem inculcat, alioquin frustra disputasset adversus pelagianos, cum hæc fuerit thesis ejus. 4° Concilium proinde Arausicanum cap. 20. *Multa,* ait, *Deus facit in homine bona, quæ non facit homo; nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstat, ut faciat homo;* et cap. 22. *Nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque justitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo; ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.* Ergo.

104. Resp. Ad 1m, *D.* Bona nostra supernaturalia gratiæ tribuunt, *C.*; naturalia, *Subd.* Ardua ac difficilia aut gravi urgente tentatione, *C.*; omnia prorsus, *N.* Sic innumeris prope ejusmodi testimoniis quæ colligi solent responsio patet.

105. Ad 2m, *Neg.* ad prob. vero *D. Lex iram operatur,* aut *subintravit lex ut abundaret delictum* per accidens et ex causis extrinsecis, *C.*; per se, *N.* Sensus enim Apostoli in objectis locis est legem a Deo datam esse ad coercendum delictum, sed exinde homines occasionem nactos esse gravius delinquendi, legem sive ex infirmitate sive ex malitia transgrediendo, idque sive cum gratia, sive sine illa, vimque nostram non ex lege sed ex gratia provenire.

106. Ad 3m, *D.* In ordine ad legem universam, *C.*; in ordine ad leviora ac faciliora, *Neg.* Thesis S. Augustini in hoc erat, neminem posse ex propriis viribus universam legem implere gravesque omnes vincere tentationes, ut pelagiani contendebant, alioquin evacuata foret crux Christi, ut ipse loquitur, cum homo non amplius indigeret gratia medicinali, qua infirma natura sanaretur.

107. Ad 4m, *D.* In ordine supernaturali, *C.*; in ordine moralis honestatis quoad ea quæ faciliora sunt, *N.* Illud enim solum exigebat concilii scopus, qui fuit semipelagianorum errores proscribere, qui primas sibi in negotio salutis arrogabant.

108. II. Obj. 1° Adeo homo lapsus sine gratia infirmus est, ut nulli possit tentationi resistere, nullumque vitare peccatum nisi per aliud peccatum. 2° Sane homo sine gratia non agit nisi timore pœnæ, non ex amore justitiæ; ex cupiditate, non ex caritate; qui porro sic agit, peccat ex doctrina S. Augustini, qui in *Enchiridio* c. 117. ita scribit : *Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei caritas;* qui præterea 3° nullam aliam in homine bonam voluntatem agnoscit præter caritatem; *Quasi vero,* inquit lib. *De Grat. Christi* c. 11., *aliud sit bona voluntas quam caritas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo et a Patre datam, ut filii ejus essemus.* Ergo.

109. Resp. Ad 1m, *D.* Si gravis sit tentatio, vehemensque concupiscentia, *C.*; si levior ac remissior, *N.* Sic etiam : vitare nequit homo lapsus peccatum nisi per aliud peccatum, *D.* Identidem, *Tr.* vel *C.*; semper, *N.* Alioquin non attenuatum sed plane extinctum liberum esset arbitrium; non detrita, sed omnino deleta esset in homine Dei imago, secus ac doceat Augustinus, si nec levi tentationi homo propris viribus obsistere posset. Absurdum autem est; non posse vitari peccatum nisi per aliud peccatum; præsertim cum sæpe ad declinandum peccatum positivo actu opus non sit.

110. Ad 2m, *Neg.* Cum sæpe ex naturali boni honestique amore se homo determinet ad agendum, e. g. ad honorandos parentes, ad tribuendam eleemosynam ex naturali commiseratione, ad nudum operiendum, aliaque ejusmodi sexcenta patranda, in quibus nec timor nec cupiditas influunt.

111. Ad Augustini autem auctoritatem *D.* Ubi non, regnat caritas habitualis, ibi regnat cupiditas, quæ tamen non semper influat in actus singulos, *C.*: quæ jugiter in singulos influat actus, *N.* Sæpe enim non agit homo ex carnali cupiditate, quamvis gratia habituali non sit instructus; imo contraria assertio in Bajo et Quesnello proscripta est.

112. Ad 2m, *D.* Præter caritatem, sive naturalem ac improprie dictam, sive theologicam et presse sumptam, *C.*; præter caritatem theologicam tantum, *N.* Nam S. Augustinus duplicem agnovit admisitque caritatem, *divinam* et *humanam*, theologicam scilicet ac naturalem: posteriorem vero hanc aliquando licitam, aliquando vero illicitam declarat. In objecto porro textu bonam voluntatem vocat caritatem nempe theologicam et stricte sumptam, ut ejus ferebat scopus adversus pelagianos, neque alteram excludit.

113. III. Obj. 1° Atqui S. Augustinus omnem creaturæ amorem, nisi Dei amori subordinatus fuerit, vitiosum declarat. 2° Jam vero cum omnes hominum actiones vel ex amore Dei prodeant, vel ex amore mundi, sequitur omnes actiones quæ sine amore Dei, adeoque sine gratia eliciuntur, malas esse ac vitiosas. 3° Docet præterea idem S. Doctor sine gratia veram homini lapso necessitatem esse peccandi; *Multum erras*, scribit adv. Julian. *in Op. Imperf.* lib. 1. c. 105. *qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius pec-*

cati esse pœnam, quod nulla necessitate commissum est: et alibi sæpe. 4° Docet, nullam sine gratia esse in homine lapso libertatem ad bonum, scribens lib. 1. *ad Bonifac.* c. 3. *Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia per J. C. D. N.* 5° Docet adversus Julianum nullum opus bonum sterile esse, sed quodlibet promereri vitam æternam, adeoque sine gratia fieri non posse. Ergo.

114. Resp. Ad 1m, *D.* Nisi subordinetur Dei amori naturali vel supernaturali, *C.*; soli supernaturali, *N.* Si enim actio bona sit ex officio et fine proximo, hoc ipso amori saltem naturali Dei subordinatur.

115. Ad 2m, *D.* Si ex amore inordinato mundi seu creaturæ actus eliciuntur, *C.*; si ex amore ordinato et honesto, *N.* Nam solus amor inordinatus mundi seu creaturæ vitiosus est, de quo loquitur S. Augustinus, uti cum aliquis in creatura constituit ultimum finem suum, creaturam præferendo Creatori.

116. Ad 3m, *D.* Necessitatem vagam et moralem respectu totius legis, *C.*; physicam respectu cujuslibet præcepti, *N.* Talem esse mentem S. Augustini constat ex controversia cum pelagianis, qui cum docerent hominem infirmum non esse ob originale peccatum, inferebant eum posse propriis viribus universam legem adimplere, omniaque collective peccata vitare.

117. Ad. 4m, *D.* Docet sine gratia nullam in homine lapso esse libertatem ad bonum supernaturale, *C.*; ad bonum naturale, *Subd.*; arduum ac difficile, *C.*; facile, *N.* Responsio patet ex dictis.

118. Ad 5m, *D.* In hypothesi Juliani pelagiani qui nullum inter ordinem naturalem ac supernaturalem agnoscebat discrimen, *C.*; absolute, *N.* Adeoque hic argumentabatur S. Doctor ad hominem, cum absurdum et contradictorium sit non admittere elevationem ad ordinem supernaturalem, et contendere opus naturaliter honestum sterile esse quoad vitam æternam.

119. IV. Obj. Inter opera moraliter honesta præcipuum locum obtineret Dei amor; jam vero nullus Dei amor absque gratia juxta Scripturam et doctores haberi potest. Nam 1° Scriptura nonnisi amorem supernaturalem agnoscit quem S. Jo. *Ep.* 1. c. 4, 7. *ex Deo* esse affirmat, et Paulus Rom. 5, 5. de caritate dicit eam *diffusam esse in cordibus nostris per Spiritum S.*, et Gal. 5, 22. eam recenset inter fructus Spiritus. 2° S. Augustinus *Ep.* 117. *ad Vital.* c. 4. n. 10. naturalem Dei amorem prorsus excludit illis verbis: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus*; et conc. Arausicanum cap. 25. statuit: *Prorsus donum Dei est diligere Deum.* 3° Si enim ejusmodi amor naturalis daretur, reperiri etiam posset in infideli et peccatore, quod repugnat, Dei enim amici essent. 4° Hinc vel ipse Bellarminus nullum agnoscit sine gratia amorem Dei sive perfectum, sive imperfectum. Ergo.

120. Resp. *Neg. min.* Ad 1m prob. *D.* In allatis textibus, *C.*; in aliis, *N.* Vidimus siquidem Apostolum ad Rom. 1. ejusmodi amorem naturalem supponere in illis, *qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt.*

121. Ad 2m, *D.* Ad diligendum Deum amore supernaturali, *C.*; amore naturali, *Subd.* Perfecto ac super omnia, *C.*; imperfecto et inchoato, *N.* Eadem ratione intelligi debet concilium Arausicanum, quod unice loquitur de amore Dei salutari adversus semipelagianos.

122. Ad 3m, *Neg. sequelam*, tum quia nemo amicus Dei constitui potest nisi per amorem supernaturalem, tum quia illi amici Dei essent respectu operis, quod Deo non displicet, non ratione sui.

123. Ad 4m, *D.* Qui tamen nonnisi verbis a cæteris dissentiat, *C.*; reipsa,

N. Etenim Bellarminus naturalem in hominibus ad Deum diligendum propensionem admittit, nec non opera naturaliter bona agnoscit, et faciliora præcepta observandi potestatem; quod ad rem nostram satis est. Cæterum, uti animadvertit Suarez, omnia ejus argumenta non afficiunt nisi amorem supernaturalem.

124. V. Obj. 1° Omnis tentationum victoria a Scriptura, Patribus et conciliis gratiæ adscribitur. 2° Christus nos docet petere a Deo: *Et ne nos inducas in tentationem*, nullo inter gravem aut levem discrimine facto. 3° Alioquin nobis illarum victoria adscribi posset, quod admitti nequit. Ergo.

125. Resp. Ad 1m, *D.* Victoria salutaris, *C.*; naturalis, *Subd.* Si gravior sit, *C.*; si levior, *N.* ut patet ex dictis.

126. Ad 2m, *D.* Ad habendam victoriam salutarem, *C.*; sterilem in ordine ad vitam æternam in levioribus, *N.*

127. Ad 3m, *Neg.* Siquidem omne bonum nostrum semper ex Deo est sive ut auctore naturæ, sive ut auctore gratiæ.

PROPOSITIO II.

Potest vir infidelis aliqua opera moraliter bona efficere, adeoque non omnia infidelium opera vitia sunt aut peccata.

128. Spectat hæc propositio pariter ad doctrinam catholicam, ut patet ex contradictoria propositione 25. Baji proscripta: *Omnia infidelium opera peccata sunt, et philosophorum virtutes sunt vitia.*

129. Hic porro agitur 1° de operibus, quæ ante fidei gratiam infideles patrare possunt sive cum sive sine gratiæ auxilio, quæque intra fines moralis honestatis continentur, cum ante fidem nullum opus supernaturale fieri possit, adeoque sine ulla relatione ad vitam æternam. 2° Agitur de peccato ac vitio presse sumpto ad mentem adversariorum, juxta quos nulla infidelium actio culpa vacat, ob quam ipsi non mereantur æternum puniri.

130. Inhumanam porro ejusmodi doctrinam Scriptura, Patres, ipsaque ratio evertunt. Etenim Scriptura sæpius ethnicorum opera non commendat modo, verum et digna exhibet, quæ præmio donentur, et ad imitanda proponantur. Obstetrices Ægyptiæ, quæ *timuerunt Deum* salvantes infantulos Hebræorum, non solum laudantur, sed ut legitur Exod. 1, 22. *Benefecit Deus obstetricibus, et quia timuerunt Deum ædificavit eis domos.* Ita Ezech. 29, 20. Deus de Nabuchodonosor ob expugnationem Tyri, *Dedi ei*, inquit, *terram Ægypti, pro eo quod laboraverit mihi.* Denique Daniel eidem regi eleemosynas consulit dicens, cap. 4, 24. *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum*, et lib. 1. Mach. c. 8. virtutes celebrantur Romanorum; aut igitur fatendum est ab infidelibus opera moraliter honesta fieri posse, aut dicendum Scripturam peccata ac vitia commendasse, ad ea adhortatam esse, præmioque digna exhibuisse, quod absonum est existimare.

131. Eamdem lutheranam ac jansenianam doctrinam evertunt Patres, dum et infidelium opera laudant et præmiis temporalibus a Deo propterea donari affirmant. S. Hieronymus lib. 9. in Ezech. *Ex eo*, inquit, *quod Nabuchodonosor mercedem accepit boni operis, intelligimus, etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede Dei judicio præteriri.* S. Augustinus Serm. 349. *De temp.* cap. 1. et 2. duplicem distinguens caritatem divinam et humanam, licitam et illicitam, sic plebem sibi commissam adhortatur: *Liceat vobis humana caritate diligere conjuges, diligere filios, diligere amicos vestros. Omnia ista nomina necessitudinis habent vinculum et gluten quoddam caritatis. Sed videtis, illam caritatem esse posse et impiorum, id est, paganorum, judæorum et hæreticorum.* Censuit igitur Augustinus, in-

fideles posse licitam habere caritatem. In op. autem *De civit. Dei* lib. 5. c. 15. docet, Deum Romanis terrenam excellentissimi imperii gloriam tribuisse, *ut redderetur merces*, ait, *bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur*, quas deinceps virtutes singillatim recenset. Hinc S. Thomas 2, 2. q. 10. art. 4. quærens : *Utrum omnis actio infidelis sit peccatum?* resp. : *Manifestum est, quod infideles... opera bona, ad quæ sufficit donum naturæ, aliqualiter operari possunt. Unde non oportet, quod in omni suo opere peccent.*

132. Hoc ipsum denique paradoxum sana ratio evertit. Etenim si infideles in omni opere suo peccarent e. g. in obsequio erga parentes, in stirpe pauperibus elargienda, in homine a morte eripiendo, in subveniendo proximo, aliisque ejusmodi, satius esset eos dehortari ab his operibus, ne se novo polluerent peccato. Quod quam absurdum sit societatique perniciosum, nemo est qui non videat. Deinde quid vetat, quominus homo recta utens ratione actionem ex se bonam eliciat et ex fine proximo bono, ex. gr. tribuat eleemosynam ad alienam sublevandam inopiam? Porro finis, qui proxime bonus est, pondere, ut ita dicam, suo fertur in finem bonum ultimum, seu in Deum uti auctorem omnis moralis honestatis, eumque virtualiter saltem includit. Quod optime expressit S. Thomas dum in 2. *Sent.* dist. 41. q. 2. art. 2. scribit : *Ratio naturalis vel prudentia potest dirigere in aliquem finem proximum; et quia ille finis proximus est ordinabilis in finem ultimum, etiamsi actu non ordinetur, ideo in infidelibus quorum actus per rationis vim diriguntur, possunt aliqui actus esse boni, sed deficientes a perfecta caritate.* Sicque etiam eversum est præcipuum adversariorum fundamentum, quo ex defectu finis autumant infidelium opera totidem esse peccata.

DIFFICULTATES.

133. 1. Obj. Nullo modo infidelis opus moraliter bonum efficere potest juxta Scripturam ; nam 1° Apostolus Rom. 14, 23. *Quod non est ex fide*, inquit, *peccatum est*; et Hebr. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* 2° Proinde docet idem Apostolus ad Tit. 1, 15. quod *coinquinatis et infidelibus nihil est mundum; sed inquinatæ sunt eorum mens et conscientia.* 3° Eidem consentit Joannes 1. *Ep.* 2, 16. de mundo, seu de infidelibus per oppositionem ad fideles scribens : *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.* 4° Imo vero et Christus ipse Matth. 6, 23. non aliud docuit, dicens : *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Ex his igitur aliisque ejusmodi pene innumeris patet absque fide in Christum nihil esse quod malum, pollutum, inquinatumque non sit, sive ob principium ex quo opus profluit, sive ob finem in quem tendit.

134. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D. Quod non est ex fide*, id est juxta practicum conscientiæ dictamen, *peccatum est*, *C.*; ex fide theologica, *N.* Loquitur enim hic Apostolus de ciborum delectu. Hunc sensum Patres omnes ante Augustinum, pluresque post ipsum, imo et ipsum conc. œcumenic. Lateran. IV. c. 41. verbis Apost. tribuerunt. Sic etiam : *Sine fide impossibile est placere Deo, D.* in ordine ad salutem, *C.*; ad moralem honestatem, *Subd.*; ratione operantis, *C.*; ratione operis, *N.*

135. Ad 2m, *D.* Infideli, seu judaizanti nullus cibus mundus est ob erroneam, qua laborat, conscientiam, *C.*; infideli proprie dicto nulla actio munda est et honesta, *N.*

136. Ad 3m, *D.* Omne quod est in mundo, seu mundi amatoribus ac operantibus juxta prava mundi dictamina, *C.*; non operantibus juxta illa, ut sæpe fit, *N.*

137. Ad 4m, *D.* Si operetur juxta perversam intentionem significatam per *oculum nequam*, *C.*; si juxta eam non operetur, *N.*

138. II. Obj. Thesis Augustini adversus Julianum est, nulla infidelium opera bona esse Nam 1° docet nullum opus vere bonum esse, nisi tale sit ratione *officii* et ratione *finis*. 2° Sine fide officia quidem posse interdum bona esse, nunquam viro finem, quia *quod non est ex fide peccatum est*; et *sine fide impossibile est placere Deo.* 3° Nullum opus ex omni parte bonum *sterile* censeri posse in ordine ad vitam æternam, quo evertit Juliani distinctionem inter opus sterile, et meritorium. 4° Urget Julianum ex eo capite, quod si infideles possent vel unum actum ex omni parte bonum, ex objecto et ex fine, elicere, Christus gratis mortuus esset. 5° Concludit infideles ob opera bona ratione officii, sed mala ratione finis, quem bonum habere infideles nequeunt, fore *mitius* puniendos, *gravius* vero si tum ob objectum tum ob finem mala essent; sic enim loquitur lib. 4. *Contra Julian.* cap. 3. *Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni; sed qui boni non sunt, possunt esse alii minus, alii magis mali.* Ex hac porro distinctione inter *officium* et *finem*, conciliantur quæ sibi contraria in S. Doctore occurrere videntur, cum scilicet commendat virtutes sive Romanorum, sive philosophorum, quæ bona dicit ratione *officii*, mala vero ratione *finis* seu operantis. Hanc esse S. Augustini germanam doctrinam declarat S. Prosper, qui ex ejus mente in lib. *Sententiarum* S. Augustini n. 106. ita scribit : Omnis *infidelium vita peccatum est*, *et* nihil *est bonum sine summo bono*; *ubi enim deest agnitio æternæ et incommutabilis veritatis*, *falsa virtus est etiam in optimis moribus.* Et alibi sæpe. Ergo vel abjicienda August. doctrina, vel fatendum est nullum opus moraliter honestum ac bonum in infidelibus esse posse.

139. Resp. *N. A.* Vera Augustini mens melius cognosci non potest, quam ex erroribus quos S. Doctor impugnabat. Julianus utpote pelagianus neque primi hominis elevationem, neque ejusdem lapsum admittebat; contendebat propterea Adæ posteros non modo universam legem propriis viribus observare posse, verum etiam opera naturaliter honesta meritoria esse æternæ vitæ; opera vero ex se bona esse, finem autem sive bonum sive pravum extrinsecus operibus accedere, nec ulla ratione influere in eorum honestatem, aut pravitatem. Quod si opera efficiant ex fine obtinendi vitam æternam, esse *meritoria*, si vero ob finem temporalem, esse *steriliter* bona. Ut igitur Augustinus hisce erroribus sese opponeret, constituit per primi parentis lapsum amissam esse justitiam originalem cum donis adnexis, necessitatem gratiæ medicinalis et elevationis exinde fluere tum ad opera difficiliora ordinis naturalis peragenda, tum ad quævis opera supernaturalia ac meritoria; finem in opera intrinsecus influere, ita ut intrinsece bona aut mala evadant etiam ex fine; nulla opera dari steriliter bona ad mentem Juliani; ethnicos denique ut plurimum ex pravo fine peccare in operibus suis. Hæc theoria catholica est, quam S. Augustinus adversus Julianum adstruxit. His positis, sic ad singulas probationes accedimus.

140. Ad 1m, *D.* In sensu exposito, quatenus finis intrinsecus afficit opus, sive proximus sive remotus finis sit, *C.*; remotus, *Subd.* Nisi virtualiter saltem includatur, *C.*; secus, *N.* Vidimus enim opus bonum ex officio et ex fine proximo in Deum tanquam omnis honestatis auctorem virtualiter tendere.

141. Ad 2m, *D.* In infidelibus, quoad finem ultimum ac supernaturalem, *C.*; quoad finem proximum, *N.* Sine fide impossibile est placere Deo in ordine ad vitam æternam.

142. Ad 3m, *D.* In hypothesi Juliani, *C.*; absolute, *N.* Juliani systema modo exposuimus, ex quo certe inferebat Augustinus, vanam esse distinctionem, quam ille induxerat inter opus sterile et meritorium. Cæterum S. Doctorem ejusmodi distinctionem in sensu catholico admisisse, luculenter patet tum ex ejus testimoniis paulo ante recitatis, tum ex iis, quæ scribit in lib. *De spiritu et litt.* c. 28. n. 48. *Nam et ipsi*, inquit, *homines erant, et vis illa naturæ inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit; sed pietas, quæ in aliam vitam transfert beatam et æternam, legem habet immaculatam, convertentem animas, ut ex illo lumine renoventur*, etc.

143. Ad 4m, *D.* Nempe supernaturale ac meritorium, *C.;* naturaliter honestum, *Subd.;* arduum ac difficile, *C.;* facile et ex fine proximo bonum, *N.* Responsio constat ex paulo ante expositis.

144. Ad 5m, *D.* Ut plurimum, *C.;* semper, *N.* Siquidem S. Augustinus ex principio, quod finis intrinsecus influat in opera, inferebat vix aliqua opera esse infidelium, quæ essent omni ex parte bona, quia ut plurimum vitiabantur ex fine, ob quem bona etiam opera ex officio infideles patrabant; nam vel ex inani gloria, vel ex avaritia aliave cupiditate movebantur ad ea ponenda. Adeoque vel erant opera vitiata in ordine ad vitam æternam, improprieque dicta peccata, vel peccata proprie dicta ex perversitate finis ob intentionem operantis. Cæterum S. Doctorem haud absolute contendisse totidem peccata esse infidelium opera, aperte constat ex superius allatis, atque ex eo quod adstruat, haud posse opera ardua etiam in ordine morali ab homine lapso patrari, absque divinæ gratiæ medicinalis munere; Deum illa rata habere, quatenus præmiis temporalibus ea remuneratur; absurdum porro est asserere Deum gratia sua adjuvare hominem ad peccatum patrandum, ac peccata præmiis afficere, et probare. Sicque responsio patet ad commentitiam compositionem a jansenianis excogitatam circa effata ejusdem Sancti contradictoria. Nec alio sensu intelligenda sunt, quæ ex S. Prospero objiciuntur, qui ad mentem S. Doctoris locutus est.

145. Inst. Atqui infidelium opera totidem vera peccata sunt ob violatum mandatum de referendis actibus omnibus in Deum. Nam 1° mandatum naturale est illud: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, quod exponens Apostolus 1. Cor. 10, 31. et Coloss. 3, 17. præcipit: *Omnia in gloriam Dei facite..... Omnia in nomine Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.* 2° Jam vero infideles sive expresse sive interpretative omnia opera sua in obsequium falsorum deorum patrabant. 3° Sane infideles illa mala arbor sunt, quæ, ex Christo, *non potest bonos fructus facere;* 4° quorum opera a Deo esse non possunt, alioquin non inutilia, sed bona prorsus essent. Ergo.

146. Resp. *Dist. min. subsumptam.* Si mandatum de referendis actibus omnibus in Deum non adimpleretur per opus bonum ex officio et fine proximo, *Tr.* vel *C.;* si hac ratione adimpleri possit, *N.* Nam tunc ejusmodi opera, ut exposuimus post S. Thomam, natura sua in Deum tanquam auctorem omnis moralis honestatis referuntur, necesse quippe non est ut actiones singulæ actu et explicite in Deum dirigantur, sed satis est ut virtualiter et implicite dirigantur in Deum ut auctorem naturæ.

147. Ad 1m prob. *D.* Mandatum naturale est, quod adimpleri potest tum positive tum negative, *Tr.;* solum positive, *N.* Etenim dubium in primis est, utrum textus qui allati sunt respiciant non solum fideles, verum etiam infideles; secundo dubium est, utrum positivum præceptum contineant de

referendis singulis actionibus in Deum, an vero solum negativum, quatenus debeat actio poni, quæ suapte natura saltem referibilis in Deum non sit tanquam auctorem naturæ; tertio dubium denique est, utrum contineant verum præceptum an consilium tantum. Nam interpretes ipsi catholici diversas ejusmodi expositiones verborum Apostoli nobis exhibent. Quidquid porro de istis sit expositionibus, nihil obstat, etiamsi ea intelligamus de præcepto positivo, quominus dicamus illud adimpleri ab infidelibus posse per opera moraliter honesta ratione officii et finis proximi, uti toties dictum est.

148. Ad 2m, *Neg.* Sæpe enim actus eliciuntur ex motu, ut ita loquar, spontaneo naturæ, qui et ex se boni sunt et tendunt in finem proxime bonum, ut honorare parentes, operire nudum, succurrere aliorum indigentiæ, aliaque id genus plurima patrare, quin cogitatio subeat sive idolorum, sive falsorum deorum. Alioquin omnes ac singuli actus nostri supernaturales essent, aut etiam meritorii, si justi simus, quod tamen nemo dicet.

149. Ad 3m, *D.* Cum operantur ex principio infidelitatis, et ex aliquo perverso fine, *C.*; secus, *N.*

150. Ad 4m, *D.* Infidelium opera nequeunt ex Deo esse ut auctore supernaturali, *C.*; ut auctore naturæ, *N.* ut patet ex dictis.

PROPOSITIO III.

Potest homo actuali gratia adjutus, ante obtentam justificationem, actus bonos ac supernaturales elicere. adeoque non omnia peccatorum opera totidem sunt peccata.

151. Hæc propositio de fide est; impetit autem præter wicleffitas et hussitas quorum articuli 16. et 17. a Constantiensi concilio proscripti sunt, lutheranos et calvinianos adversus quorum doctrinam hic can. 7. sess. 6. a conc. Tridentino editus est : *Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vera esse peccata, vel odium Dei mereri, aut, quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare; anath. sit.* Quorum errorem renovavit Bajus prop. 35. *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est*, quæ a Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. et Urbano VIII. proscripta est. Eam iterum damnavit Clemens XI. in Const. *Unigenitus* in prop. 45. Quesnelli : *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat*; et prop. 59. *Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium*, ac demum a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei : Doctrina synodi* (Pistoriensis) *de duplici amore dominantis cupiditatis et caritatis dominantis, enuntians, hominem sine gratia esse sub servitute peccati, ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere : quatenus insinuat in homine, dum est sub servitute, sive in statu peccati, destitutus gratia illa, qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur : aut opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata : quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati*, declaratur *falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut hæreticum, iterum in Bajo damnatum* art. XL. (Prop. 35.) Articulus porro 40. Baji cujus hic meminit Pius VI. est : *In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.*

521. Doctrina novatorum et jansenistarum identica est, diversum ta-

men est principium ex quo profluit. Juxta systema novatorum ideo in omnibus actibus suis homo non justificatus peccat, quia hi actus tanquam ex principio intrinseco prodeunt nempe ex peccato originali, quod se manifestat in omnibus humanis operibus; juxta systema jansenistarum ideo semper peccat homo ante justificationem, quia ejus actus ex dominante jugiter cupiditate tanquam ex principio extrinseco dimanant.

153. Jam vero horribilem ejusmodi doctrinam eliminat Scriptura, quæ tum dictis tum factis constanter supponit peccatores opera bona imo et salutaria ante conversionem elicere posse, ad illa præterea patranda passim hortatur peccatores, eosque cum præstiterint commendat. Sane Ezech. 18, 30. *Ait Dominus Deus : Convertimini, et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris.* Lucæ 18, 13. Publicanus exhibetur, qui *percutiebat pectus suum, dicens : Deus propitius esto mihi peccatori.* De Cornel. Cent. Act. 10, 1. seqq. legitur : *Vir erat.... religiosus ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper.* Porro in adversariorum hypothesi Deus ad peccata adhortatus fuisset; publicanus vero et Cornelius novis se peccatis inquinassent, ast contra Deus utrumque justificavit. Præterea ex conc. Arausicano II., ut vidimus, constat nec pii latronis, nec Cornelii Centurionis, nec Zachæi conversionem sine divinæ gratiæ dono accidisse; censuit igitur actus illorum, quibus conversi sunt, bonos ac salutares fuisse, nec sine fide elicitos, nec proinde totidem peccata fuisse, quibus provocaverint iram Dei, ut adversarii autumant.

154. Supervacaneum post hæc arbitramur thesim nostram S. Augustini auctoritate confirmare, qui totus in eo est, ut peccatores ad conversionem, pœnitentiam, pia opera adhortetur, prout constat ex iis quæ paulo post afferemus, cum sermo erit de gratiæ distributione; quæ profecto consistere nequeunt cum adversariorum doctrina. Cujus quidem doctrinæ absurditas vel ex eo colligitur, quod omnis per eam via præcluderetur ad conversionem, et ad dispositionem justificationi prærequisitam; tum etiam ex falsitate principiorum quibus illa innititur, aut scilicet peccata actualia non esse nisi totidem unius originalis noxæ manifestationes, uti contendunt novatores, aut peccatores semper agere ex dominante cupiditate, uti volunt jansenistæ, tum denique etiam ex demonstratis; nam si neque infidelium opera totidem peccata sunt, multo minus talia erunt opera fidelium.

DIFFICULTATES.

155. Obj. Deus in Scripturis protestatur se abominari indiscriminatim tanquam mala omnia peccatorum opera. Nam 1° Prov. 15, 8. dicitur : *Victimæ impiorum abominabiles Domino*, et Is. 1, 13. *Incensum abominatio est mihi. ..., calendas vestras et solemnitates vestras odivit anima mea;* 2° ex Matth. 7, 18. *Non potest arbor mala bonos fructus facere;* 3° et *Deus*, ut legitur Jo. 7, 31., *peccatores non audit.* 4° Sane peccator semper agit ex cupiditate, adeoque semper peccat, siquidem ex Apostolo 1. Timoth. 6, 10. *Radix omnium malorum est cupiditas.* Ille enim agit ex cupiditate, qui non agit ex caritate : porro peccator non agit ex caritate, ergo agit ex cupiditate. 5° Quare S. Augustinus lib. *De grat. Christi* c. 26. *Ubi*, inquit, *non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur.* Ergo.

156. Resp. *N. Ant.* Ad 1m prob. *D.* Victimas impiorum et incensum abominatur Dominus si ex perverso fine perversaque offerantur voluntate; *C.;* si rite ad Deum honorandum ac placandum, *N.* Peccatores autem, de quibus in objectis locis agitur, sa-

crificiis et incenso putabant sibi immunitatem ad indulgendum cupiditatibus et sceleribus comparare.

157. Ad 2m, *D.* Quamdiu homo, ut arbor mala, seu ex mala voluntate agit, *C.*; secus, *N.* Arbor enim bona vel mala, est bona vel prava voluntas; jam vero peccator non semper agit ex mala voluntate.

158. Ad 3m, *D.* Ad alios seducendos per miracula, *C.*; ad resipiscendum, *N.* ut patet ex orationis serie.

159. Ad 4m, *N.* Licet enim nullum detur medium inter cupiditatem et caritatem habitualem, seu inter statum justitiæ et statum peccati, tamen inter cupiditatem et caritatem actualem datur caritas improprie dicta, seu bona voluntas, qua fit, ut homo peccator bonum interdum, imo passim, operetur. Cupiditas vero, de qua loquitur Apostolus, est avaritia, quæ sæpe hominem in plura flagitia impellit.

160. Ad 5m, *D.* Ubi non est dilectio, nempe bona voluntas aut pia affectio, *C.*; ubi non est dilectio seu caritas theologica, *N.* Late enim S. Doctor passim vocem dilectionis usurpat, sive cum de fide informi docet, eam non esse sine aliqua dilectione, sive cum in lib. *De grat. et lib. arb.* c. 18. n. 37. scribit: *Quod quidem* (liberum arbitrium) *sine suo fructu admoneretur, nisi prius reciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quæreret, unde quod jubebatur impleret.*

ARTICULUS IV.

DE ERRORIBUS CIRCA GRATIÆ NECESSITATEM POST ACCEPTAM JUSTIFICATIONEM.

161. Pelagiani, qui vires liberi arbitrii juxta proprium systema nimis extollebant, multo magis post adeptam justificationem vim eidem tribuebant sectandi justitiam usque ad plenam adipiscendam perfectionem, imo et ad *apathiam* seu *imperturbabilitatem* assequendam. Ut autem catholicis illuderet Pelagius tria solebat in homine distinguere, *possibilitatem, voluntatem,* et *actionem,* primam a gratia repetebat, nempe creationis, alias vero nostrarum partium esse affirmabat. En verba quibus S. Augustinus in lib. *De grat. Christi* c. 3. n. 4. exponit Pelagii doctrinam: *Possibilitatem scilicet, qua potest homo esse justus, voluntatem, qua vult esse justus. actionem qua justus est; harum trium* primum, *id est, possibilitatem datam confitetur* a Creatore *naturæ, nec esse a nobis protestatur...* duo vero reliqua, *id est, voluntatem et actionem nostra esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut nonnisi a nobis esse contendat.*

162. Semipelagiani ut initium fidei et salutis sic et perseverantiam hominis viribus tribuebant.

163. Rationalistæ protestantes ita desciverunt a patrum suorum institutis, ut ex homine esse affirment perfectibilitatem, adeo ut possit non solum ideale perfectionis attingere quod in homine paradisiaco propositum est, sed ipsum typum realem qui in Christo exhibitus est æmulari ac vincere. Siquidem *emendatores sacrorum*, ut vocant, Lutherus et Calvinus docuere, justum semper in omnibus actibus peccare, etsi ipsi non imputentur ad pœnam hæc peccata ob imputationem justitiæ Christi.

164. Catholica doctrina est, ne justos quidem sine speciali privilegio posse omnia venialia peccata vitare toto vitæ tempore; perseverantiam præterea Dei munus esse. Quas veritates ut adstruamus sit:

PROPOSITIO I.

Non potest homo justificatus in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali privilegio.

165. De fide hæc propositio est definita a Tridentino sess. 6. can. 23. *Si quis hominem semel justificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali*

Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia; anathema sit.

166. Agitur porro 1° de venialibus *omnibus* etiam indeliberatis; 2° de *tota vita*, non autem de breviori aut longiori tempore, quamvis theologi passim doceant non posse justum ad longum tempus venialia omnia declinare; 3° agitur de justo adjuto auxiliis ordinariis citra tamen speciale privilegium, quod soli B. Virgini ex doctrina Ecclesiæ certo novimus concessum; 4° de impotentia morali, non vero de physica, quæque complectatur venialium *collectionem*, non autem singulatim sumpta; 5° ideo vero speciale requiritur privilegium ad collectionem venialium superandam, quia opus est reparatione integritatis naturæ, quæ auxiliis ordinariis juvatur quidem, at non tollitur omnino illa infirmitas, quæ ex doni integritatis amissione inducta est.

167. Ita vero expositam propositionem ex sacris Litteris primo adstruimus: De justo Prov. 24, 16. dicitur: *Septies enim cadet justus*; Eccl. 7, 21. *Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum et non peccet.* Apertius adhuc veritas hæc in N. T. prædicatur; nam Jac. 3, 2. dicitur: *In multis offendimus omnes*; et 1. Jo. 1, 8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* Quapropter Christus indiscriminatim omnes sic orare jubet: *Dimitte nobis debita nostra.* Justi igitur, quamvis ordinariis auxiliis adjuti, sæpe et ipsi labuntur.

168. Nec aliud docuere Patres, ex quibus inter Græcos unum laudamus Gregorium Nazianz. qui *Orat. 4. in Julian.*: *Quandoquidem*, scribit, *eum vitæ statum, qui omni prorsus peccato vacet, supra humanæ naturæ modum Deus constituit*; inter Latinos adducimus S. Hieronymum, qui sic in *Dial. 2. cont. Pelag.* n. 30. urgebat Pelagium: *Quamdiu ille finis adveniat, et corruptivum hoc atque mortale incorruptione ac immortalitate mutetur, necesse est, nos subjacere peccato, non naturæ et conditionis, ut tu calumniaris, vitio; sed fragilitate et commotione voluntatis humanæ, quæ per momenta variatur; quia Deus solus est immutabilis.* De Augustino nil attinet dicere, qui ex professo hanc veritatem adstruxit.

169. Quamobrem superbam pelagianorum doctrinam vix e tenebris erumpentem Ecclesia damnavit. Concilium Carthag. an. 418. hunc canonem edidit: 6° *Item placuit, quod ait S. Joannes Apostolus: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est; quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia vere ita est; anathema sit. Sequitur enim Apostolus, et adjungit: Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et justus, qui remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere. Si dixerimus quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est; sed cum ait: Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est, satis ostendit, eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui sed falsum.* Deinde cap. 7. et 8. declarat verba orationis Dominicæ: *Dimitte nobis*, etc. etiam ad justos pertinere, nec solum *humiliter* sed *veraciter*.

170. Angelicus Doctor 1. 2. q. 109. art. 8. hanc rationem theologicam affert: *Non potest homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis, cujus motus singulos quidem ratio reprimere potest* (et ex hoc rationem peccati habent ac voluntarii), *non autem omnes, quia, dum uni resistere nititur, fortassis alius insurgit, et etiam quia ratio non potest esse semper pervigil ad hujusmodi motus vitandos.*

DIFFICULTATES.

171. I. Obj. 1° Christus ad omnimodam nos perfectionem provocat, dicens Matth. 5, 48. *Estote ergo perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est*. 2° Hinc 1. Jo. 5, 18. dicitur : *Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat*, et Ps. 118, 2. *Beati immaculati in via*; tales porro non sunt, qui venialibus se noxis commaculant. 3° Luc. 1, 6. de Zacharia et Elisabeth legitur, quod essent *incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela*. 4° Ecclesia de S. Joanne Baptista olim canebat, ideo ipsum desertum petiisse, *ne levi saltem maculare vitam crimine posset*. 5° Quare vel ipse Augustinus *De peccat. meritis et remiss.* lib. 2. c. 6. *Si a me*, inquit, *quæratur, utrum homo sine peccato esse possit in hac vita, confitebor posse per Dei gratiam et liberum ejus arbitrium*. Ergo.

172. Resp. Ad 1m, *D*. Prout patitur humana fragilitas, *C*.; absolute, *N*. Substrata præterea materia coarctat verba Christi ad Dei imitationem in condonandis injuriis, ac in prosequendis inimicis beneficientia.

173. Ad 2m, *D*. Quamdiu justus agit ex principio nativitatis divinæ, sive ex caritate, *C*.; si agat ex cupiditate, *N*. Quod vero dicitur in Ps. 118 intelligi debet, non secus ac alii ejusmodi textus, de immunitate a gravi culpa, non autem de absoluta sanctitate et justitia, quæ omni vel levi macula careat, juxta illud : *Ille maximus, qui urgetur minimis*.

174. Ad 3m, *D*. Coram hominibus, *C*.; coram Deo, *Subd*.; ita ut nullo unquam levi defectu se inquinaverint, *N*. Alio sensu, *C*.

175. Ad 4m, *D*. Quin tamen Ecclesia id illum obtinuisse affirmet, *C*.; obtinuisse, *Subd*.; ex speciali privilegio, *Tr*.; sine illo, *N*.

176. Ad 5m, *D*. Fatetur Augustinus id physice fieri posse et absolute, *C*.; moraliter et in praxi, *N*. Alioquin ipse destruxisset quod adversus pelagianos adstruxerat in lib. *De dono perseverant.* c. 2. n. 4. errores illorum describens : *Tria sunt*, inquit, *ut scitis, quæ maxime adversus eos catholica defendit Ecclesia; quorum et unum, gratiam Dei non secundum merita nostra dari... alterum est, in quantacumque justitia sine quibuscumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere; tertium est, obnoxium nasci hominem peccato primi hominis*. Nec toties inculcasset idem S. Doctor, si excipias Christum Dominum ejusque sanctissimam Matrem, neminem prorsus extitisse, qui omni prorsus peccato immunis fuerit.

177. II. Obj. 1° Justus potest ad breve tempus omnia venialia vitare; poterit igitur semper, tum ob habitus inde acquisitos, majoremque facilitatem, tum ob ulterioris uberiorisque gratiæ subsidium. 2° Profecto si potest singula distributive vitare, quare omnia non poterit collective? 3° Alioquin jam necessario peccaret; nec ei propterea possent talia imputari peccata. 4° Non posset propositum justus concipere omnia peccata vitandi, nec Deum pro tali voluntate orare, multo vero minus votum ea vitandi emittere, quæ tamen absurda sunt, sanctorumque praxi contraria, imo et Ecclesiæ ipsius quæ Deum orare consuevit, *ut in nullum declinemus peccatum, et ut ab omni peccato nos liberet*. Ergo.

178. Resp. Ad 1m, *Neg. cons.* Optime jam solverat S. Hieronymus hanc ipsam difficultatem lib. 3. *Cont. Pelag.* n. 12. scribens : *Nec, quia ad breve tempus possum, coges me, ut possim jugiter. Possum jejunare, vigilare, ambulare, legere, psallere, dormire. Numquid in perpetuum?* Nec obest facilitas habitus, hoc enim supponit de una tantum agi specie peccati, nec hominem fatiscere ex longo habitu. Nec pariter obest ulterior uberiorque gratia, siquidem et hæc difficultas supponit jugiter hominem fidelem se

præbere gratiis omnibus anterioribus, quod tamen sæpe non contingit.

179. Ad 2m, *D.* Si eadem ratio vigeret pro distributione ac pro collectione, *C.*; si diversa omnino vigeat, ut patet ex dictis, *N.*

180. Ad 3m, *D.* Si hæc necessitas esset physica afficeretque peccata singula, *C.*; si moralis sit nec afficiat nisi collectionem, *N.*

181. Ad 4m, *D.* Effective efficax, *C.*; efficax affective, *N.* Commendatione ejusmodi propositum semper dignum est, imo et votum, quia valde prodest, sin minus ad omnia, saltem ad plura vitanda peccata; eo vel magis quod ejusmodi sive propositum sive votum habeat pro objecto venialia deliberata, quæ utique divinæ gratiæ subsidio etiam ad longum tempus vitari possunt. Hac ratione se plures gesserunt sancti. Nec alio sensu orat Ecclesia, quæ vehementer quidem optat ut nullo nos peccato etiam levi coinquinemur, quamvis sciat nos ad longum tempus sine illis consistere haud posse. Hinc ejus oratio quotidiana est.

PROPOSITIO II.

Non potest homo justificatus sine speciali Dei auxilio in accepta justitia perseverare.

182. Et hæc propositio de fide est sancita a Tridentino sess. 6. can. 22. *Si quis dixerit justificatum, vel sine speciali auxilio Dei, in accepta justitia perseverare posse, vel cum eo non posse; anathema sit.*

183. Prænotandum hic vero est 1° perseverantiæ nomen usurpari tum proprie tum improprie. Proprie sumitur cum significatur jugis in bono permanentia usque in finem vitæ, improprie cum denotatur brevior aut diuturnior in eodem consistentia.

184. 2° Bifariam perseverantia proprie dicta, de qua hic agitur, spectari solet, prout scilicet vel activa, vel passiva est. *Activa* consistit in jugi cooperatione gratiæ actuali; *passiva* in conjunctione activæ ejusmodi cooperationis cum exitu ex hac vita.

185. 3° Controversia, quæ olim inter catholicos ac semipelagianos agitata est, non versabatur circa perseverantiam passivam, seu finalem; nam hanc Dei munus esse ultro semipelagiani profitebantur, sed erat circa perseverantiam activam Cum enim ex illorum systemate initium fidei ac salutis ex viribus arbitrii gratiam prævenientibus repeteretur, ita etiam perfectio et consummatio ab eisdem viribus petebatur. Per illud ipsum siquidem aliquid absolvitur, unde cœpit.

186. 4° *Magnum illud perseverantiæ donum*, ut loquitur Tridentinum, duo complectitur, gratiam scilicet *interiorem* et *exteriorem*. Gratia interior est gratia actualis illustrationis et inspirationis, qua homo excitatur et resipiscit, si in peccato fuerit, aut in accepta justitia persistit usque ad mortem; exterior ea est, per quam Deus ita electis prospicit, ut tentationes peccandi amoveat, pericula abigat, donec, omnibus superatis, justus ex hac vita decedat.

187. Hac ratione exposita propositione, sic ejus veritatem, duce S. Augustino in lib. *De dono persev.* a cap. 2. ad 7., ostendimus: Philip. 1, 29. dicitur: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini*; super quæ verba S. Augustinus observat: *Horum unum pertinet ad initium, alterum ad finem; utramque tamen donum Dei est.* Rursum ibid v. 6. legitur: *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu;* ac 1. Petri 1, 5. *Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem.*

188. Eamdem veritatem ostendit S. Doctor ex universa Oratione Dominica, præcipue vero ex illis verbis: *Et ne nos inferas in tentationem; sed li-*

bera nos a malo. Sancti, quid aliud, inquit, *quam ut in sanctitate perseverent, precantur?* Nec non ex orationibus publicis evincit Ecclesiæ, *quæ orat*, ait ipse, *ut credentes perseverent. Deus ergo donat perseverantiam usque in finem.*

189. Hinc conc. Arausicanum II. can. 10. hæc adstruit : *Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare*; ac S. Cœlestinus Papa *in Epist. ad Galliar. Episc.* c. 6. definit : *Neminem, etiam baptismatis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonæ conversationis acceperit.* Ex quibus discimus præter justitiam inhærentem ad perseverandum opus esse *speciali Dei auxilio*, ut loquitur Tridentinum, seu actuali gratia.

DIFFICULTATES.

190. Obj. 1° Nisi perseverantia in hominis potestate esset, frustra ipse adniteretur in bono perseverare. 2° Quid si Deus eam non largiretur? Inutilis foret sollicitudo omnis. 3° Inutilis præterea foret quævis adhortatio aut correptio ; 4° eo magis quod eam justus promereri nequeat. 5° Quapropter cum justus ad vitam æternam jus habeat, jus pariter ad perseverantiam habeat necesse est ; 6° docet præterea Apostolus Rom. 5. multo magis Christum nobis profuisse, quam nocuerit Adam ; porro Adam, Augustino teste, habuit in sua potestate *posse perseverare* absque ullo speciali subsidio. 7° Consistere denum nequit doctrina de gratuita perseverantia cum spe christiana ; profluunt ex ea consectaria omnia, quibus urgetur prædestinatio absoluta, quæ fatalismum inducit ; merito proinde eam Adrumetini monachi respuerunt. Ergo.

191. Resp. ad 1m, *D.* Nisi omnibus gratia necessaria ad perseverandum conferretur, *C.*; si detur omnibus, præsertim justis, *N.* Dari porro omnibus præsertim vero justis gratiam ad perseverandum necessariam, paulo post ostendemus. Ut igitur justus de facto perseveret, satis ei est fidelis ad eamdem gratiam cooperatio.

192. Ad 2m, *D.* Si sermo sit de perseverantia passiva, *C.*; si de activa, *N.* Illa autem pendet a fideli cooperatione perseverantiæ activæ; si hæc desit, illius amissio culpæ hominis adscribi debet.

193. Ad 3m, *D.* Nisi gratia ad perseverandum active omnibus præsto esset, *C.*; si præsto sit, *N.* Cum enim hominis sit gratiæ resistere aut obtemperare, ac efficere ne *in vacuum gratiam Dei recipiat*, ut loquitur Apostolus 2. Cor. 6, 1. jure merito adhortationes et correptiones fiunt ad stimulos addendos.

194. Ad 4m, *D.* Ita tamen, ut perseverantiæ donum *suppliciter emereri possit*, ut docet S. Augustinus op. cit. c. 6. n. 10. *C.*; nullo modo, *N.* Fidelis cooperatio anterioribus gratiis, ac jugis oratio perseverantiam certissime obtinent, quod satis est.

195. Ad 5m, *D.* Jus habet in præsenti, *C.*; in futurum, *N* Nam *qui perseveraverit usque in finem*, ait Christus Matth. 10, 22. *salvus erit*: ast ad gratias actuales, quibus perseveratur, jus nullum est.

196. Ad 6m, *D.* In ordine ad uberiores gratias, *C.*; aliter, *N.* Adæ enim ex doctrina S. Augustini datum tantummodo fuit *posse perseverare*, nobis vero ex Christi meritis datur præterea *ipsum perseverare* : illi collata est gratia tantum illustrationis, utpote dono integritatis prædito, nobis præterea confertur gratia inspirationis, qua infirma voluntas roboretur.

197. Ad 7m, *Neg sequelas* has omnes. Cum enim ex dictis perseverantia activa, de qua agitur, in nullo differat a gratia actuali, patet, illam neque

spei christianæ adversari, neque aliquid doctrinam catholicam commune habere sive cum prædestinatione absoluta, sive cum fatalismo; præsertim cum Deus nemini gratiam deneget, nec deserat, nisi deseratur, ut pie semper justeque vivatur, ut post S. Augustinum loquitur Tridentina synodus sess. 6. cap. 11.

CAPUT III.

DE GRATUITATE GRATIÆ.

198. Tum pelagiani tum semipelagiani huic gratuitati, ut vocant, divinæ gratiæ adversati sunt, ast diverso gradu diversaque ratione. Etenim pelagiani evolventes systema suum de naturali hominis paradisiaci conditione deduxerunt posse hominem propriis viribus sibi merita comparare ad gratiam illustrationis assequendam quam unice admittebant ad facilius operandum. Hæc merita vere et proprie, seu ut vocant *de condigno*, constituebant in ordine ad gratiam. Julianus vero Augustini argumentis pressus a rigido pelagianismo aliquantisper deflectere visus est, dum affirmavit, Deum expectare tantum conatus nostros, voluntatem nostram, desiderium salutis cæterorumque operum ad gratiam impertiendam.

199. Postremum hunc Juliani errorem parce quidem detortum semipelagiani adoptarunt; nam 1° fatebantur, merita quæ fidem et gratiam præveniunt non esse *de condigno* sed solum *de congruo*; 2° gratiam non modo *ad facilius*, sed absolute necessariam ad bonum opus præstandum post acceptam fidem admittebant; 3° neque semper opus esse docebant, ut merita gratiam prævenirent, verum dicebant Deum illis permoveri, cum adessent, ad gratiam conferendam; ita tamen ut Deus interdum etiam sine ullis meritis gratiam fidei ac salutis tribueret, prout contigit Matthæo ac Paulo.

200. Ex his tam pelagiani quam semipelagiani inferebant nullam dari gratuitam prædestinationem ad gratiam et gloriam, quæ scilicet ex solo Dei beneplacito penderet, contendebantque Deum ex meritis naturalibus sive existentibus sive prævisis aliquos prædestinare; adeoque hominem propria industria ac labore se a *massa perditionis* discernere. Utrosque acriter confutavit S. Augustinus, propugnans juxta Ecclesiæ catholicæ mentem, prædestinationem ad gratiam prorsus gratuitam esse, quæ nullis præcedentibus meritis a Deo fiat. Quod si interdum etiam disserit S. Doctor de prædestinatione ad gloriam, ideo est, quia prædestinationem adæquate considerabat, uti suo loco ostendimus.

PROPOSITIO.

Gratia est omnino gratuita, seu nulla opera ordinis naturalis possunt mereri gratiam sive de condigno sive de congruo.

201. Hæc propositio ad fidem spectat, ut constat ex synodo Diospolitana, quæ cap. 7. adegit Pelagium ad confitendum, *Gratiam Dei... non dari secundum merita nostra*, nec non ex synodo Arausicana II. cap. 6. his verbis doctrinam catholicam definiente: *Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, petentibus, quærentibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus; non autem ut credamus, etc., et aut humilitati aut obedientiæ humanæ subjungit gratiæ adjutorium.... resistit Apostolo dicenti: Quid habes, quod non accepisti?* et: *Gratia Dei sum id quod sum*; et cap. 18. *Nullis meritis gratiam prævenientibus debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quæ non debetur, præcedit, ut fiant.*

202. Dum excludimus meritum quodcumque operum *naturalis ordinis*, haud inficiamur meritum, quod de congruo inest operibus *ordinis supernaturalis*, sive hæc eliciantur a

justis sive a peccatoribus ad gratiam conversionis obtinendam, aut ad ulteriorem gratiam assequendam. Confundi præterea nequit meritum positivum, cum remotione obstaculorum ad gratiam habendam, de quo paulo post dicetur.

203. Jam vero gratuitam prorsus esse Dei gratiam et misericordiam sacræ Litteræ constanter inculcant. Sane 1. Jo. 4, 19. legitur : *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.* Et Paulus Rom. 11, 35. fidenter interrogat : *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* Aperte imo Deus apud Isaiam juxta eumdem Apostolum ibid. 10, 20. ait : *Inventus sum a non quærentibus me; palam apparui iis, qui me non interrogabant.* Hinc rursus Apostolus 1. Cor. 4, 7. *Quis*, inquit, *te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Romanorum porro c. 9, 16. concludit : *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Siquidem gratuita ad gratiam vocatio argumentum est totius partis dogmaticæ hujus epistolæ.

204. Hanc veritatem edocta, Ecclesia adversus gratiæ hostes eam perpetuo asseruit, et pelagianos in pluribus conciliis per id temporis celebratis damnavit, prout semipelagianorum seu Massiliensium pariter prava dogmata proscripsit, ut liquet ex recitatis capitulis. Partes autem Ecclesiæ catholicæ agens Augustinus sic *Enarr.* 2. in *Ps.* 26. n. 6. detractores gratiæ perstringebat. *Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt. Illi ergo gloria, qui nos liberat*; et *Enarr.* 2. in *Ps.* 70. n. 1. *Si propterea gratia est*, inquit, *quia gratis est, nihil tuum præcessit, ut acciperes.* Ex professo autem eamdem doctrinam tuetur in duobus libris *De prædest. Sanctorum, et De dono perseverantiæ.* Heterodoxa demum adversariorum doctrina evidenter colligitur ex eo, quod ipsam gratiæ destruat notionem. Si enim ex præcedentibus meritis ea daretur, jam erit merces ac retributio, non autem gratia, ut argumentatur Apostolus ad Rom. c. 4. Accedit, quod principium meriti, cujusmodi est gratia, non cadat sub meritum; repugnat insuper opera naturalis ordinis posse mereri id, quod supra eumdem ordinem naturalem est, cujusmodi est gratia, quæ est ordinis supernaturalis. Deus non amplius liber esset donorum suorum distributor. Quaquaversus igitur pelagianorum ac semipelagianorum systema spectetur, patet ipsum non minus Scripturæ, Ecclesiæ doctrinæ ac Patrum, verum etiam ipsi gratiæ naturæ repugnare.

DIFFICULTATES.

205. 1. Obj. 1° Nisi Deus in gratiæ distributione rationem præcedentium meritorum haberet, non ageret ad sapientiæ normam, et arbitraria illa prorsus esset. 2° Falsum præterea est gratiæ ideam destrui, si ejus fiat ex præcedentibus dispositionibus largitio; nam hæ penderent ex dono gratuito creationis. 3° Sane non amittitur ratio gratiæ, si ea detur præcedentibus meritis justi vel peccatoris, dicente Augustino *Ep.* 194. n. 9. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est fidei meritum.* Cur vero? quia fides gratuita præcessit. 4° Nec obest quod dicitur de principio meriti, quod cadere non potest sub meritum; nam fieri potest, ut Deus saltem ex boni usus prævisione ipsius gratiæ eam dare decernat uti præmium ejusmodi meriti prævisi. Ergo.

206. Resp. Ad 1m, *Neg.* Tum quia nulla præcedentia merita, nulla prævia positiva dispositio supponi potest, ubi non sunt nisi opera naturalis ordinis; tum quia quamvis nos lateant consilia Dei, dici nequit Deum distribuere dona sua sine sapientia et sine consilio, etsi ea non tribuat præcedentibus meritis, quæ nulla esse possunt.

207. Ad 2m, *D*. Si creatio seu natura meritum fundare posset supernaturalis ordinis, *C.*; si nequeat, *N*. Porro ordo naturæ et gratiæ, naturalis ac supernaturalis prorsus distincti ab invicem sunt, ita ut nulla inter utrumque intercedat proportio. Ordo creationis relationem dicit ad opera naturæ, quæ non elevant hominem præter illius exigentiam sive in hac sive in altera vita. Ordo gratiæ relationem dicit ad hominis elevationem in utraque pariter vita. Alioquin si ordo naturæ efficere posset, quod præstat ordo supernaturalis, inutilis plane hic foret, adeoque et electio, et vocatio, et ipsa elevatio, prout reipsa pelagiani autumabant.

208. Ad 3m, *Neg. paritatem*. Fides enim etsi gratuita sit, tamen ordinis supernaturalis est, ac ideireo gratiæ, quæ exinde saltem de congruo obtineri possunt, originem habent a dono gratuito ejusdemque ordinis sunt, secus ac eveniat in creatione.

209. Ad 4m, *D*. Absolute et in alio rerum ordine, *C.*; in præsenti de quo disserimus, *N*. Contrarium enim constat ex divina revelatione, ex qua solum quid Deus velit aut nolit cognoscere possumus. Porro Apostolus Ep. 1. scribit, Deum nos elegisse *ut essemus sancti et immaculati*, non autem quia tales nos futuros prævidit.

210. II. Obj. 1° In hac hypothesi perinde homini esset, sive virtutem sectari sive vitiorum cœno volutari, haud exiguo virtutis moralis detrimento, cum tamen experientia constet, longe magis a fide aversos esse pessimos homines, quam virtutis sectatores. 2° In eadem conditione versarentur sive qui ex ignorantia et infirmitate, sive qui ex destinata malitia delinquunt, cum nihilominus de se profiteatur Apostolus quod *ideo misericordiam fuerit consecutus, quia ignorans fecerit in incredulitate*. 3° Sane S. Thomas *Quæst.* 14. *De veritate* art. 11. ad 1. docet, nutritum in sylvis si omnia legis naturalis præcepta servet, minime relictum iri, sed a Deo vel per evangelicum præconem vel per Angelum etiam vocatum iri. 4° Exinde receptum in scholis per tria continentia sæcula celebre axioma: *Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam*. 5° Quod quidem effatum de faciente quod in se est ex viribus naturæ esse intelligendum, tum ex formula ipsa sive antithesi qua enuntiatur, tum ex veterum fere omnium interpretatione liquet, quibus haud pauci adstipulantur qui Dei providentiam adversus incredulos detractores vindicant. Ergo.

211. Resp. Ad 1m, *D*. Ratione *meriti*, *C.*; ratione *demeriti*, *N*. Scilicet nec bene nec male operantes meritum ullum prætendere ad gratiam possunt, ut patet ex dictis. Attamen qui prave operantur positivum ulterius demeritum habent, ponuntque majus obstaculum ad Dei gratiam recipiendam, quam qui morigeram vitam agunt. Quamvis proinde Deus absolute utriusque gratiam suam denegare possit aut conferre, prout de facto etiam pessimis confert eosque immutat; ex consueto tamen ejus providentiæ ordine illis eam elargiri solet, qui minora obstacula opponunt, et exinde redditur ratio quare impii magis a fide præ cæteris aversi sint.

212. Ad 2m, *Neg.* juxta modo dicta quoad minora impedimenta, quæ ponit qui ex infirmitate et ignorantia peccat, præ illo qui ex destinata malitia legem violat. Hoc sensu negativo exponenda sunt Apostoli objecta verba.

213. Ad 3m, *D*. Ex gratuita Dei bonitate, *C.*; quasi meritum aliquod ad gratiam sibi comparaverit, *N*. Nunquam hoc docuit S. Thomas; sed spectata Dei bonitate, jure censuit Angelicus Doctor hunc nunquam derelictum iri, quia nisi obstacula objiciantur, ex se Deus ac sponte fertur ad hominibus subveniendum, quos condidit ut salvos faceret.

214. Ad 4m, *D*. Quatenus, spectata

Dei bonitate, ipsi non denegatur gratia, *C.*; ex aliquo merito sibi comparato cujus intuitu gratia conferatur *N.* Aliud enim est Deum ei, qui facit quod in se est, non denegare gratiam quando et quomodo ei placuerit, aliud vero gratiam conferre intuitu alicujus meriti, quod in eo reperiat. Prius ex dictis verissimum est, posterius vero est falsum ac præ se fert sensum semipelagianum. Jam vero hoc effatum in priori sensu in scholis adscitum est, qui nulla ratione semipelagianis favet cum sit negativus. Deus proinde posset ei etiam qui facit omne quod in se est, sive ex viribus naturæ, sive ex viribus gratiæ medicinalis, quæ per Christum confertur, id fiat, gratiam denegare, quin ullum jus violet. Quod si conferat, ex sola sua bonitate ita se gerit.

215. Ad 5m, *Neg. conseq.* Quamvis enim, ut certum videtur, veteres plerique scholastici prædictum axioma de faciente quod in se est ex viribus naturæ acceperint, non inde sequitur eos adstipulatos semipelagianismo fuisse, uti perperam eos calumniati sunt protestantes, janseniani, nonnullique incauti theologi. Nam ipsi non alio sensu docuere, Deum ita se gerenti non denegaturum gratiam, quam quo exposuimus, nempe citra ullum meritum sive de condigno sive de congruo, sed solum quatenus si agens *removet prohibens*, seu nullum posuit obstaculum divinæ bonitati, quæ sua sponte gratiam suam tribuit. Recte porro veteres hoc effatum de viribus naturæ intellexisse exinde liquet, quod ante vocationem ad fidem nulla gratia supernaturalis ordinis stricte sumpta supponi possit. Non desunt, qui contendant a vetustioribus præsertim scholasticis ejusmodi effatum usurpatum esse de gratia actuali, seu *gratuita* in ordine ad gratiam habitualem seu *gratum facientem.* Verum, hoc sensu, perperam nobis illud objicitur.

—

CAPUT IV.

DE NATURA AC DIVISIONE GRATIÆ ACTUALIS IN ORDINE AD LIBERI ARBITRII COOPERATIONEM.

216. Arduam aggredimur controversiam, quæ hæreticos a catholicis dividit, nec non scholas catholicas ab invicem. Agitur siquidem de infallibili gratiæ effectu ac de libero voluntatis humanæ actu sub eadem gratia. Hæretici quin nodum hunc evolvant simulque duo illa inter se componant, illum potius disrumpunt. De fide tamen est et gratiæ infallibilem effectum, et liberum eidem assensum simul consistere.

217. Antequam vero novatorum errores, et scholarum placita ad illa concilianda exponamus, juverit animadvertere 1° præsentem controversiam de gratia actuali præveniente agitari; 2° gratiam hanc spectari posse aut in genere aut in specie, nempe vel in se ac natura sua vel in suis effectibus. Prout in genere spectatur gratia præveniens, complectitur illustrationem intellectus, inspirationem voluntatis, et robur quod eidem voluntati communicat, ita ut omnis ejusmodi gratia *illuminet, moveat,* et *auxilietur,* adeoque sub hoc respectu homo passivus est.

218. Gratiæ quæ tales producit effectus natura sua, præscindendo a futuro hominis consensu, efficax dicitur *ab intrinseco efficacia virtutis* ad discrimen illius, quæ secum adnexum habet consensum, et efficax dicitur *efficacia connexionis.* Simpliciter etiam sive absolute vocatur *efficax,* ut distinguatur ab ea gratia quæ ejusmodi consensum non assequitur, et vulgo *sufficiens* nuncupatur: exinde illa oritur celeberrima distinctio gratiæ *efficacis* et *gratiæ sufficientis.*

219. Nemo, si pelagianos ac socinianos cum rationalistis excipias, unquam negavit gratiæ efficaciam con-

nexionis, cujus indicia sunt bona ac supernaturalia opera. Ast quæstio non minima viget in determinanda connexione hac et unde sit repetenda.

220. Lutherani et calvinistæ ex necessitate eam repetunt quam infert gratia, cui voluntas nequit refragari.

221. Janseniani eam derivant ex cœlesti delectatione relative necessario victrice delectationis terrenæ seu concupiscentiæ.

222. Thomistæ eam constituunt in prædeterminatione physica ad actum salutarem.

223. Augustinianenses in præsenti lapsi hominis statu eamdem agnoscunt in delectatione cœlesti, quæ gradibus superior sit opposita effreni concupiscentia.

224. Hi porro omnes efficaciam gratiæ repetunt ex ipsa ejusdem natura ac essentia, quæ secum includit actum ad quem movet, adeoque contendunt eam esse *efficacem a se ab intrinseco*, quo etiam nomine eam designant. Differunt autem novatores ac jansenistæ a recensitis scholis catholicis, quod illi velint gratiæ necessitatem inferre; quod scholæ catholicæ omnes prorsus negant.

225. Congruistæ contendunt nullam essentialem ac intrinsecam gratiæ cum actu seu effectu connexionem intercedere; ut vero explicent infallibilem gratiæ efficacis effectum cum libero hominis consensu, recurrunt ad divinam præscientiam, qua Deus certo novit, cuinam gratiæ sit libere consensurus ille, quem Deus convertere decrevit, sicque infallibilem ejus gratia obtinet effectum, illæsa manente libertate.

226. Quod vero spectat ad gratiam *sufficientem*, quam nonnulli etiam *inefficacem* vocant respectu consensus, quem non obtinet; lutherani, calviniani ac janseniani nullam ejusmodi gratiam admittunt; etsi ad fucum faciendum janseniani eam quam vocant gratiam *parvam*, id est *insufficientem*, interdum commemorent. Catholici contra uno consensu eam dari profitentur, at disceptant inter se unde illius inefficacia petenda sit.

227. Thomistæ et augustinianenses censent eam specie differre a gratia efficaci, eo quod destituta cum sit prædeterminatione physica, confert solum *posse* seu *possibilitatem*, non item vero *agere* sive *actionem*.

228. Congruistæ eamdem quoad essentiam gratiam sufficientem et efficacem esse adstruunt, negationem vero actus seu consensus a solo repetunt liberi arbitrii defectu.

229. Ex his patet nostri muneris esse prius doctrinam catholicam tueri adversus novatores et jansenistas; deinde tentamina scholarum exponere ad conciliandum infallibilem gratiæ efficacis effectum cum libera hominis voluntate; demum gratiæ sufficientis existentiam adversus illius impugnatores vindicare. Quæ totidem articulis præstabimus.

ARTICULUS I.

DE GRATIA EFFICACI.

230. Ideo novatores gratiam a se efficacem ac voluntatem necessario permoventem excogitarunt, quia in eorum systemate homo per culpam primigeniam omnem amisit libertatem. Ad instar igitur lapidis, trunci aut machinæ effectus, debet homo ad agendum necessitate permoveri, uti naves aut currus nunc temporis aere evaporato, tum ad malum per concupiscentiam, tum ad bonum per gratiam. Janseniani eamdem doctrinam ex eodem principio deduxerunt, licet diversa ratione eam evolvant. Hominem enim lapsum ipsi comparant trutinæ, qui necessario aut a delectatione cœlesti, nempe a gratia, aut a terrena delectatione, videlicet concupiscentia relative gradibus victrice impellitur aut ad bonum aut ad malum. Adver-

sus utrorumque systema has statuimus propositiones :

PROPOSITIO I.

Gratiæ efficacia nullam infert homini necessitatem, seu homo liber est in actibus salutaribus.

231. De fide propositio hæc est a Tridentino sess. 6. can. 4. sancita : *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet; neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere; anathema sit.*

232. Hanc veritatem luculentissime sacræ Litteræ exhibent quoties docent humanam voluntatem a gratia præventam et excitatam libere se ipsam movere, flectere ac determinare; sic Zach. 1, 3. dicitur : *Convertimini ad me et ego convertar ad vos.* Et Ps. 118, 112. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas;* demum Apostolus 1. Tim. 4, 7. ita Timotheum hortatur : *Exerce teipsum ad pietatem.*

233. Rursum ubi docent hominem operari et agere sub gratia; uti Philipp. 2, 12. *Cum timore et tremore salutem vestram operamini;* ac 1. Cor. 3, 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem; Dei enim sumus adjutores* (gr. συνεργοὶ seu *cooperatores.*) Profitetur porro Apostolus ib. 15, 10. de se ipso : *Gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

234. Ubi demum sic docet hominem agere et operari, ut possit nec agere neque operari, ut Ecclesiastici 31, 10. *Qui potuit transgredi et non est transgressus; facere mala et non fecit;* ac 1. Cor. 7, 37. *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc quidem judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.*

235. Universam porro antiquitatem in hac institutam esse doctrina aperte fatetur vel ipse Calvinus, qui *Instit.* lib. 2. c. 3. § 10 scribit : *Voluntatem movet* (gratia), *non qualiter multis sæculis traditum est et creditum, ut nostræ posteà sit electionis motioni aut obtemperare aut refragari, sed illam efficaciter afficiendo.* Tantum vero abest Augustinum Calvini placito suffragari, quod ipse jactat, ut visus sit integro libro *De gratia et libero arbitrio* S. Doctor illud refellere sibi proposuisse. Sic enim cap. 1. scopum suum in hoc libro exarando exponit : *Quoniam sunt quidam, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium; aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium : hinc aliquid scribere.... compellente mutua caritate, curavi.*

236. Absurda quæ ex novatorum hypothesi dimanant, ejusdem falsitatem evincunt. Illa enim semel constituta, sequeretur nervos omnes præcidi pietatis ac bonorum operum, viamque latissimam aperiri cuivis flagitio; siquidem possent omnes ignavi ac flagitiosi prætexere se destitutos gratia qua unice possent se in virtutibus exercere, aut a vitiis se præripere. Accedit falsum esse principium ex quo suum systema novatores adstruunt, nempe periisse ob originalem noxam liberum arbitrium, ut suo loco ostendimus.

DIFFICULTATES.

237. I. Obj. 1° Omnem activitatem Scripturæ homini sub gratia denegant; nam Ezech. 36, 26. dicit Deus : *Auferam a vobis cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum... et faciam, ut in præceptis meis ambuletis;* et Jo. 6, 44. : *Nemo potest venire ad me,* inquit Christus, *nisi Pater, qui misit me, traxerit eum;* et v. 45. *Om-*

nis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me; Apostolus denique Philipp. 2, 13. *Deus est,* inquit, *qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate.* Ergo.

238. Resp. *N. Ant.* Ad probb. autem adductas resp. 1° generatim, *D.* Et hæc aliaque ejusmodi testimonia infallibilem adstruunt gratiæ efficaciam, *C.;* necessitatem, quæ ab eadem inferatur, *N.* Illud prius nos docuit revelatio, modum vero quo gratia infallibilem effectum sortiatur nobis penitus occultavit. Difficile prorsus imperviumque nobis semper extitit problema de conciliatione infallibilis istius effectus cum plena hominis libertate, prout jamdiu ætate sua exposuit S. Augustinus in lib. *De gratia Christi* cap. 47. illis verbis : *Ista quæstio, ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendam difficilis, ut, quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Huic solvendo scholarum systemata invecta sunt, quæ paulo post expendemus. Interim utrumque tenendum est.

239. Ad 1m itaque prob. *D.* Ezechielis verba vim gratiæ significant ad peccatorum corda flectenda, *C.;* vim quæ necessitatem inferat, *N.* Promittit scilicet Deus populo suo spiritum novum, quo efficiat ut in præceptis suis ambularet, uti dicitur in loco parallelo 11, 19. Neque urgenda metaphora est *cordis lapidei et cordis carnei,* cum in hoc ratio habenda sit troporum usus, et indolis hebraicæ linguæ, prout vel ipse animadvertit Rosenmüller in hunc locum.

240. Ad 2m, *D.* Trahit Pater ad Filium modo liberæ naturæ consentaneo, *C.;* necessitatem inferendo, *N.* Hinc Augustinus *Tract.* 26. *in Jo.* n. 3. seqq. ad hæc verba scribit : *Videte quomodo trahit Pater : docendo delectat, non necessitatem imponendo.* Sic etiam : Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad Christum libere gratiæ cooperando, *C.;* necessitate ductus, *N.*

241. Ad 3m, *D.* Deus operatur velle excitando et adjuvando ut libere velimus, *C.;* volitionem ipsam producendo, *N. Non enim,* rursum scribit Augustinus *De grat. et lib. arbit.* c. 9. *quia dixit* (Apostolus) : *Deus est enim qui operatur in nobis velle et operari pro bona voluntate, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, superius non dixisset : Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini.*

242. Inst. Peccatores in Scripturis passim *mortui* et *sepulti* dicuntur. Ergo.

243. Resp. *D. A.* In ordine ad vitam quæ per gratiam sanctificantem habetur, *C.;* in ordine ad naturalem voluntatis energiam, *N.* Alioquin mullæ fierent adhortationes ad resipiscendum, mediante gratia actuali.

244. II. Obj. S. Augustinus ineluctabilem gratiæ vim adversus pelagianos ac semipelagianos tuetur. Nam 1° in lib. *De grat. Christi* c. 14. scribit : *Deus* (per gratiam) *ita docet, ut, quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat.* 2° Et in lib. *De correpl. et grat.* c. 13, n. 18. *Subventum est,* inquit, *infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur;* 3° et iterum ibid. c. 14. n. 43. *Non est,* inquit, *dubitandum, voluntati Dei... humanas voluntates non posse resistere.* 4° Cujus quidem rei rationem reddidit, dicens : *Sine dubio habens humanorum cordium, quo placeret, inclinandorum omnipotentissimam potestatem.* Ergo.

245. Resp. *Neg. Ant.* Si enim S. Doctor hoc sibi præstitisset in suis disputationibus cum pelagianis et semipelagianis, uti adversarii autumant, nunquam confugisset, prout constan-

ter fecit, ad omnipotentiam Dei ejusque præscientiam, ut libertatem simul ac infallibilem gratiæ effectum conciliaret. Sic enim scribit lib 1. *ad Simplicianum*, q. 11, n. 13. *Quoniam non potest effectus misericordiæ Dei esse in hominis potestate, ut frustra illius misereatur, si homo nolit; quia si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur, et intelligerent, et sequerentur;* et paulo post : *Nullius Deus frustra miseretur; cujus autem miseretur sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat.* Quæ quidem repetit S. Doctor in postremo operum suorum, in *Opere* scilicet *Imperfecto contra Julianum* lib. 1. cap. 39. scribens : *Absit ut impediatur ab homine omnipotentis et cuncta præscientis intentio.* Sane tolli per gratiam liberum voluntatis arbitrium non solum nunquam docuit Augustinus, sed velut exitialem errorem semper exhorruit : *Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam?* scribit lib. *De spiritu et litt.* c. 30. : *Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus.* His præmissis :

246. Ad 1m, *D. Deus ita docet ut homo videat*, etc. libere, *C.*; necessario, *N.*

247. Ad 2m, *D. Ageretur*, nempe *corroboraretur* infirmitas voluntatis humanæ adversus concupiscentiam ac vitæ hujus calamitates, *C.*; ageretur ad *indeclinabiliter* ac *insuperabiliter* operandum, *N.* Hæc verba non ad actionem Dei, sed ad voluntatem humanam referuntur, quæ invincibilis ac insuperabilis efficitur corroborata a gratia, ut patet ex contextu; subdit siquidem S. Augustinus seipsum explicans : *Et ideo quamvis infirma* (voluntas), *non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur.*

248. Ad 3m, *D.* Nulla humana voluntas *voluntati Dei resistere potest*, *C.*; *gratiæ*, *N.* Quæ duo inter se misceri non debent; cum enim Deus efficaciter vult, scit illam gratiam aptare cui homo certo simul et libere consentiat.

249. Ad 4m, *D.* Per congruentem vocationem, *C.*; necessitatem inferendo, *N.*

PROPOSITIO II.

Gratia efficax non consistit in delectatione cœlesti indeliberata, superiore, et relative ad minorem oppositam concupiscentiam victrici, voluntatem necessario ad assentiendum impellente.

250. De fide propositio est, contradictoria enim doctrina uti *hæretica* proscripta est in quinque Jansenii propositionibus, quas paulo post afferemus, a Rom. Pontificibus; et conc. Tridentinum can. 4. sess. 6. superius recitato, anathema illi dicit, qui asseruerit, liberum arbitrium a Deo motum et excitatum *non posse dissentire si velit, mereque passive se habere.*

251. Jansenius systema suum adstruit tum lib. 8. *De gratia Salvatoris* c. 5. quod inscripsit : *Adjutorium Christi determinat ac prædeterminat etiam physice voluntatem ut velit, et ardentius velit, et ex quo capite istud accidat.* Accidere istud porro affirmat ex delectatione, *quæ facit, ut necesse sit animum istud sequi, et secundum istud operari quod amplius delectaverit.*

252. Efficaciam vero gratiæ ex ejusmodi delectatione ad mentem Jansenii minime esse repetendam evincimus 1o ex eo, quod juxta demonstrata in præcedenti propositione, gratia liberum minime perimat arbitrium; nam libertas arbitrii non in sola immunitate consistit a coactione; sed etiam in immunitate a quacumque antecedenti necessitate, seu in indifferentia ad opposita aut diversa consistit, ut suo loco ostendimus et patet ex nota hæreticali qua insusta fuit propos. III. Jansenii *Ad merendum vel demerendum*, etc. Ergo in delectatione cœlesti physice prædeterminante necessario relative victrici repeti gratiæ efficacia nullatenus potest.

253. Evincimus 2° ex eo quod efficacia hæc in eo principio constitui non possit quod est falsum, hæreticum, pugnansque cum reliqua ejusdem auctoris doctrina.

254. Porro I. falsum est delectationem unicum medium esse, quo homo, saltem proxime, e vitiorum cœno eripitur, aut a malo removetur, prout assumit Jansenius. Etenim sacræ Litteræ hunc ipsum effectum tribuunt timori; Ecclesiastici 1, 27. dicitur : *Timor Domini expellit peccatum;* et Christus Matth. 10, 28. ait : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Plura media quibus per gratiam ad sanctitatem trahimur præclare post Augustinum recenset S. Prosper in lib. *Cont. Collator.* c. 7. scribens : *Trahit timor; principium enim sapientiæ timor Domini. Trahit lætitia; quoniam lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi. Trahit desiderium; quoniam concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Trahunt delectationes; quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua.* Hanc vero doctrinam S. Prosperum ex B. Augustino hausisse ex eo patet, quod S. Doctor *Confess.* lib. 8. n. 10. profiteatur se non semper operatum pro majore qua afficiebatur delectatione scribens : *Non faciebam quod et incomparabili affectu amplius mihi placebat.* Ex quo intelligimus falsum esse Jansenii principium, nos unice necessario agi ab alterutra delectatione antecedenti ac relative victrici.

255. Sed II. hæreticum illius præterea principium est, siquidem ex eo necessario ac evidenter profluunt hæreticæ consecutiones quæ in eodem concluduntur.

256. 1° *Aliqua præcepta hominibus justis volentibus et conantibus secundum præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Cum enim delectatio cœlestis minor est in homine justo, necessario vincitur a majori delectatione terrena, ac necessario impellitur ad peccatum.

257. 2° *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* Nam si cœlestis delectatio superior sit, homo ea necessario agitur, nec proinde eidem resistit; si inferior sit, cum in eum tantum finem detur in janseniano systemate, ut indeliberatos motus excitet, et hos delectatio cœlestis necessario producit, hinc neque huic parvæ gratiæ unquam resistitur.

258. 3° *Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Nam meretur homo etiam in his, quæ necessario agit.

259. 4° *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare;* quæ quidem corollarium est præcedentis propositionis.

260. 5° *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem suum fudisse.* Siquidem pro iis solis mortuus est Christus, quibus victrices gratias obtinuit, qui certe omnes non sunt in janseniano systemate. Hæ porro propositiones omnes quæ ex Jansenii principio dimanant, uti *hæreticæ* proscriptæ sunt.

261. Pugnat denique III. principium istud cum doctrina quam Jansenius alibi profitetur; gratiæ enim istæ relative victrices efficaces tantum ab extrinseco essent; non darentur nisi explorato per scientiam mediam gradu oppositæ concupiscentiæ : protoparentes nunquam peccare potuissent. Quæ tamen adversantur iis quæ Jansenius docet, insectaturque vehementer in molinistis. Ergo.

—

DIFFICULTATES.

262. Obj. 1° Axioma Augustini est in *Comment. in Ep. ad Galat.* n. 49. *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.* 2° De indeliberata autem et antecedente delectatione celebre hoc effatum S. Doctorem intellexisse, ipsemet declarat lib. 2. *De peccat. merit. et remiss.* c. 18. ubi scribit: *Nolunt homines facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius quod bonum sit novimus, atque delectamur ardentius.* 3° Idque ipsum patefacit in gratiæ quam præbet definitione, dum eam passim vocat *inspirationem dilectionis, amoris, caritatis,* etc. aut etiam *victricem delectationem*; ut in lib. 4. *ad Bonif.* c. 5. n. 11. *De peccat. merit.* lib. 2. c. 19. n. 32, 33. etc. 4° Quid vero aliud ipsa *delectationis* vox denotat nisi amorem indeliberatum et antecedentem? 5° Sane amor deliberatus fructus est præviæ delectationis. 6° Demum ipsemet sic mentem suam aperte declarat lib. *De spirit. et litt.* c. 29. n. 51. dicens: *Per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod jubet, atque inspirata gratiæ suavitate per Spiritum Sanctum, faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit.* 7° Concludamus proinde necesse est systema de delectatione superiori victrici, systema Augustini esse, quod ubique insinuat ac docet. Ergo.

263. Resp. Ad 1m, *D.* Quod amplius nos delectat delectatione deliberata et consequenti, *C.*; indeliberata et antecedenti, secundum id operemur necesse est, *N.* Duplicem distinguit S. Doctor delectationem *objectivam* et *subjectivam*; objectiva, quæ inhæret objecto; antecedens est, indeliberata, necessaria, eamque tribuit gratiæ et concupiscentiæ, quatenus ex se vim habent ad nos alliciendos quin subsint imperio voluntatis nostræ quæ passiva est. Subjectiva ea est quæ pendet a consideratione motivorum, quibus nos determinamus ad alterutri consentiendum, estque deliberata, consequens ac libera, seu subest electioni nostræ. Cum proinde agitur de gratia objective spectata, ei adscribit S. Augustinus vim illam nos indeliberate et antecedenter alliciendi ac trahendi, idem dic de concupiscentia; cum vero agitur de electione et operatione, hanc adscribit delectationi subjectivæ ortæ ex motivorum consideratione, qua fit ut nos determinemus ad id quod eligimus ac magis diligimus, quæ proinde delectatio consequens ac libera est. In objecto porro effato, quo tantopere adversarii abutuntur, agit S. Augustinus de operatione, adeoque de delectatione deliberata et consequente, ut patet etiam ex integro contextu, qui ita se habet: *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est: ut, verbi gratia, occurrit forma fœminæ, et movet ad delectationem fornicationis* (en delectationem objectivam); *sed si plus delectat pulchritudo illa intima et sincera species castitatis per gratiam quæ est in fide Christi* (en delectationem subjectivam) *secundum hanc vivimus, et secundum hanc operamur.*

264. Ad 2m, *N.* ad prob. *D.* Loquitur S. Doctor in objecto loco de delectatione subjectiva et consequenti comparate ad delectationem objectivam et antecedentem, *C.*; loquitur de sola delectatione antecedenti, *N.* Responsio patet ex dictis, et ex ipso textu.

265. Ad 3m, 4m, 5m et 6m, *D.* Agens de delectatione objectiva in ordine ad subjectivam, *C.*; de sola objectiva. *N.* Uti constat ex exposita mente S. Augustini.

266. Ad 7m, *D.* Systema de duplici delectatione relative necessario victrici, systema est Augustini *Iprensis, C.*; *Hipponensis, N.* Nam verus Augustinus ab ejusmodi systemate, ut vidimus, quo tolleretur libertas, constanter abhorruit.

ARTICULUS II.

THEOLOGORUM SYSTEMATA CIRCA GRATIÆ EFFICACIAM.

267. Theologi catholici omnes, liberum sub gratia permanere arbitrium pro certo assumentes, adnituntur libertatem cum infallibili gratiæ efficacia conciliare. Tria præcipua systemata recensentur : systema Thomistarum, systema Augustinianensium ac systema Congruistarum. Uniuscujusque fundamenta una cum propriis, quibus urgentur, difficultatibus exponemus, ut libere quisque in re nondum ab Ecclesia definita possit quod magis sibi arriserit amplecti.

§ I. Systema Thomistarum.

268. Censent Thomistæ gratiæ efficaciam repetendam esse a physica prædeterminatione, seu ab intrinseca vi essentiali gratiæ, quæ conferat ipsum voluntatis actum, efficiatque ipsum voluntatis flexum, ita ut fieri nequeat, præsente gratia efficaci, quin ponatur actus, quem dat efficitque gratia ipsa. Quod si quis objiciat hac ratione perimi libertatem, ipsi occurrunt distinctione *sensus compositi et sensus divisi*, dicentes fieri utique non posse, ut in sensu composito gratiæ non ponatur actus, ad quem gratia prædeterminat, prout repugnat non sedere qui actu sedet; minime vero in sensu diviso et absolute, nam qui actu sedet potuit non sedere.

269. Scripturis deinde, Patribus, ac ratione connituntur Thomistæ hoc suum systema evincere. Scripturæ enim, ajunt, mire gratiæ efficaciam ac intrinsecam vim extollunt, ut Ezech. 36. *Dabo vobis cor carneum*, etc. Prov. 21, 1. *Cor regis in manu Domini; quocumque voluerit, inclinabit illud;* Philipp. 2. *Deus est, qui operatur in nobis et velle*, etc. Ex Patribus S. Augustinus totus est in magnificanda voluntatis et omnipotentiæ Dei vi ad flectendas humanas voluntates, uti superius vidimus. S. vero Thomas p. 1. q. 112. art. 2. expresse scribit : *Solus Deus efficaciter potest movere voluntatem, Angelus et homo per modum suadentis.* Demum Ecclesia ipsa hanc suam persuasionem de intrinseca virtute gratiæ exprimit in orat. secreta Dom. IV. post Pentecost. dum Deum rogat, *ut nostras ad se rebelles compellat voluntates.* His adjiciunt rationes philosophicas petitas ex necessitate causæ primæ applicantis potentiam ad actum, ut hic elici possit; ex dominio supremo Creatoris in creaturas suas; exinde, dum Deus extollitur, hominis fovetur humilitas, cum nihil ipsi supersit in quo glorietur juxta illud Apostoli : *Quid habes quod non accepisti?* Siquidem in hoc systemate et bona voluntas, et potentia, et actus, et consensus et operatio soli Deo in acceptis referenda sunt.

270. Adversæ tamen partis theologi insurgunt adversus ejusmodi systema, quo non solum non attingitur scopus conciliationis optatæ inter libertatem et gratiam, sed potius difficultas augetur. Siquidem nimis accedit systema istud novatorum placitis, quibus humana penitus perimitur libertas, ac jansenistæ eo se contegunt. Sane, inquiunt, qui fieri potest, ut sarta tectaque sub fatali ejusmodi physica prædeterminatione servetur libertas, cum repugnet non poni actum sub illa, quæ actum ipsum producit? Vanum porro est effugium *de sensu composito et sensu diviso;* nam ambagibus omnibus remotis, nihil aliud eo significatur, quam hominem liberum esse absente gratia, minime vero ea præsente, cum tamen concilium Tridentinum sess. 6. cap. 5. doceat, hominem posse gratiam respuere : *Quippe qui*, sunt verba concilii, *illam et abjicere potest.*

271. Perperam vero Thomistæ Scripturas ac Patres in subsidium advocant. Etenim Scripturæ et Patres

unice infallibilem gratiæ efficaciam adstruunt, quin eam a prædeterminatione physica adsciscant. Imo potius iis omnibus in locis eam eliminant, in quibus peccatores arguunt, quod Dei gratiæ restiterint, se convertere noluerint, quæ innumera prorsus sunt. S. Augustinus vero eamdem infallibilitatem constanter arcessit ex Dei omnipotentia atque præscientia. S. Thomas non solum nullum systema hac in re excogitavit, sed ea constituit principia, quibus Thomistarum placita evertuntur, siquidem in p. 2. dist. 28. q. 1. art. 1. hæc scribit Angelicus Doctor: *Non esset homo liberi arbitrii, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret;* modum autem exponens quo Deus cum causis liberis concurrit, hæc habet ibid. dist. 25. q. 1. art. 1. ad 3. *In libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat; sed tamen determinatio actionis et finis in potestate liberi arbitrii constituitur.* Quod et argumentis etiam extrinsecis confirmant, cum nemo ex antiquioribus S. Thomæ interpretibus, usque ad Bannezium prædeterminationis physicæ repertorem, hoc systema invexerit. Dum vero Ecclesia postulat, ut Deus *nostras ad se rebelles compellat voluntates*, nil aliud petit, quam ut Deus ita vocet, quomodo scit nobis congruere, ut vocantem non respuamus, ut loquitur Augustinus. Alioquin nimis probaretur, si presse acciperentur illa verba, ut patet ex abusu quem calviniani et jansenistæ illorum fecerunt.

272. Quod demum spectat ad rationes philosophicas, non minus facile ab illis se expediunt adversæ partis theologi; nam ad antiquatam jamdiu philosophiam rejiciunt, quod dicitur de necessitate applicationis potentiæ ad actum, ut hic elici possit. Quod vero adjicitur de Dei dominio in creaturas, de humilitate quam fovet istiusmodi systema, reponunt nimis probare; nam multo melius hæc elucent in systemate Calvini ac Jansenii, in quo vel ipsum eliminatur libertatis indifferentiæ vocabulum, ac Deus est qui totum operatur. Animadvertunt denique, nos non magis sollicitos esse debere de Dei dominio, quam de libertate sub gratia salvanda, cum præsertim falsa humilitas ea censenda sit, quæ in veritate non fundatur; Apostoli autem effatum in quovis systemate catholico verificatur, cum primas semper Dei gratia sibi vindicet, et sine qua nullum vel minimum salutare opus elici potest.

273. Post hæc urgent absurdum, quod juxta ipsos exsurgeret in thomistico systemate de gratia sufficienti, quæ *non sufficit;* siquidem ad nihil valet illud *posse* quod in ejusmodi doctrina tribueret gratia sufficiens, quæ cum adnexam non habeat physicam prædeterminationem, nunquam in actum erumpere potest, imo repugnat posse in actum exire.

§ II. Systema Augustinianensium.

274. Augustinianenses gratiæ efficaciam arcessunt a systemate duplicis delectationis relative per gradus victricis, ita ut si alterutra prævaleat, habeatur assensus aut dissensus. In eo vero se a jansenianis distinguunt, quod isti velint effectum necessarium, augustiniani vero ab hoc abhorreant errore. Ipsi præterea differunt a Thomistis quoad statum naturæ innocentis et integræ, quod velint pro illo statu delectationem cœlestem seu gratiam nonnisi moraliter in humanam voluntatem egisse; conveniunt autem cum Thomistis pro status præsentis conditione, seu naturæ lapsæ, quoad necessitatem physicæ prædeterminationis. Quo fit, ut conveniant cum Congruistis pro statu naturæ innocentis, ab iis vero dissentiant pro statu naturæ corruptæ. Hinc causam suam propugnant argumentis utriusque scholæ thomisticæ ac molinianæ respective ad alterutrum statum, ac

proinde vicissim ab utraque schola impugnantur. Gratia sufficiens in istorum hypothesi ea est, quæ physicam non præ se fert prædeterminationem, quæque remissior est. Cum porro Augustinianenses pugnent argumentis, quæ tum Thomistæ tum Congruistæ respective, ut diximus, urgent, pro diverso hominis integri aut lapsi statu ideo ab illis afferendis hic supersedemus.

§ III. Systema Congruistarum.

275. Congruistæ, qui quoad substantiam cum molinistis conveniunt, nullam admittunt physicam prædeterminationem, nec proinde gratiam *a se efficacem*, aut ullum entitatis discrimen inter gratiam efficacem et sufficientem. Quævis enim gratia in horum sententia veram et expeditam ad agendum potestatem præbet; si ei homo consentiat et obtemperet, gratia fit efficax; si eidem reluctetur eamque respuat, remanet sufficiens.

276. Quamvis autem, quoad essentiam, altera ab altera gratia in horum doctrina haud discriminetur, admittunt tamen aliam alia vividiorem et validiorem efficacia virtutis, quo fit, ut cum Deus aliquem absolute convertere vult, illi eam gratiam conferat, cui prævidet infallibiliter assensurum. Exinde autem ajunt apprime infallibilem gratiæ effectum cum libera voluntate conciliari.

277. His constitutis, Scripturarum auctoritates ac Patrum congerunt, ad ejus veritatem evincendam. Ex Scripturis quidem illa afferunt loca, in quibus illæ liberam hominis cooperationem gratiæ prædicant ac supponunt: e. g. *mundemus nos*, ut scribit Apostolus 2. Cor. 7. 1., *ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*; aut ut legitur Is. 45, 22. Jer. 35, 15. Zach. 1, 3. *Convertimini ad me, dicit Dominus*, aliaque ejusmodi; nec non illa omnia in quibus inefficacia divinæ gratiæ non ex hujus defectu, sed ex sola hominum malitia repetitur, uti cum Deus Is. 5. 4. *Quid est*, inquit, *quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei? An quod expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Et Matth. 22, 37. *Quoties*, ait Christus, *volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?*

278. Quod vero spectat ad Patres et doctores, urgent in primis auctoritatem S. Augustini, qui non modo omnem prædeterminationem physicam repulit, sed, ut vidimus, gratiæ efficaciam unice et constanter omnipotentiæ Dei tribuit cum præscientia conjunctæ, ex quo frequens adeo ejus loquendi ratio provenit *de vocatione congrua*. Sane lib. 1. *ad Simplic.* q. 2. n. 10. ex solo voluntatis defectu, aut consensu repetit eadem gratia alium conversum, alium vero non, scribens: *Noluit Esau et non cucurrit: sed et si voluisset, et cucurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret;* et lib. *De dono persev.* c. 14. n. 34. de Tyriis et Sidoniis, qui *credidissent*, scribit, *si qualia viderunt isti* (Judæi) *signa vidissent.* S. Augustino adjiciunt S. Thomam in cujus operibus nuspiam vox *prædeterminationis* occurrit, et p. 3. q. 69. art. 8. ad 2. ex sola hominum cooperatione fieri docet, ut eadem gratia præventi alii magis alii minus proficiant, dicens: *Quia etiamsi æqualem gratiam* (duo) *percipiant, non æqualiter ea utuntur; sed unus studiosius in ea proficit, alius per negligentiam gratiæ Dei deest;* quod alibi etiam passim inculcat.

279. Duplicem deinde calumniam sibi impactam præsertim a jansenianis hi theologi a se repellunt, tum quod gratia foret *versatilis*, tum quod vix damnata a Rom. Pontificibus non fuerit in congreg. *De auxiliis* hæc sententia. Nam primam repellunt tum ex

eo, quod licet gratia quæ ab ipsis adstruitur eadem ratione *doni* sit cum gratia sufficienti, non sit tamen eadem ratione *beneficii*, cum detur ut prævisa efficax; tum ex eo, quod si versatilis vocanda esset gratia, cui homo posset resistere vel obtemperare, versatilis dici deberet gratia qualis a conc. Tridentino adstructa est his verbis: *Quippe qui* (homo) *illam et abjicere potest;* versatilis item gratia cui restiterunt Judæi, quos objurgat S. Stephanus in Actis apostolicis. Alteram vero calumniam propulsant verbis decreti Innocentii X. dati 23. Apr. 1654. *quibus declarat ac decernit, prædictis assertis actis* (Congr. de Auxiliis) *tam pro sententia FF. Ordinis S. Dominici, quam Ludovici Molinæ aliorumque soc. Jesu religiosorum et autographo sive exemplari prædictæ assertæ constitutionis Pauli V.* NULLAM OMNINO *fidem adhibendam.*

280. Et hæc quidem pro se Congruistæ. Cæterum plura adversus eam sententiam objiciunt adversæ partis theologi, ac illud præcipue, quod in tali hypothesi vere *versatilis* gratia dici deberet; quod nulla foret gratia cui homo absolute resistere non posset, adeoque nulla cujus plane infallibilis esset effectus; quod componi nequeat cum Scripturarum et Patrum dictis circa miram gratiæ vim et efficaciam; quod eadem oriantur incommoda in hac sententia, quæ Congruistæ urgent adversus contrariam doctrinam, quia si gratia quæ confertur illi, quem Deus absolute convertere vult, major sit ratione beneficii altera minus vivida, nulla esset causa, quare objurgari posset qui non convertitur.

281. Ex his deprehendimus nullum systema esse, quod suis difficultatibus non careat, quodque latus suum, ut ita loquar, infirmum non habeat. Satius proinde erit profiteri catholicum dogma de gratiæ efficacia ac hominis libertate, in cæteris unamquamque scholam dimittere, ut sectetur quod ei magis arriserit placitum, neque nos invicem proscindere ob quæstiones domesticas, quas Ecclesia dirimere noluit. Ad hoc quippe satagere debemus, ut jungamus vires adversus catholicæ veritatis hostes, idque haud exiguo caritatis ac temporis emolumento.

ARTICULUS III.

DE GRATIA SUFFICIENTI.

282. Gratia *mere* et *vere* sufficiens ex unanimi catholicorum sententia ea est, quæ vires præbet plenas ac perfecte completas ad bene operandum relative ad præsentes hominis circumstantias. Dividitur in *proxime* et *remote* sufficientem. Proxime sufficiens ea dicitur, quæ prædictas vires immediate suppeditat; remote sufficiens ea, quæ nonnisi mediante oratione, eleemosyna, etc., eas confert. Sic enim loquitur Tridentinum sess. 6. c. 11. S. Augustini verba usurpans: *Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis.* Mere autem sufficiens dicitur quatenus ex hominis malitia finem ad quem datur non sortitur. Jam monuimus novatores sæc. XVI. nullam ejusmodi gratiam agnoscere, quæ careat effectu; jansenistas vero nonnisi nomine tenus eam admittere, dum gratiam *parvam* commendant, quæ *absolute* quidem juxta ipsos sufficiens est, minime vero *relative* ad præsentes subjecti circumstantias. Gratia proinde sufficiens non est in istorum ore nisi velum ad se tegendum. Ad hoc porro velum eis detrahendum sit:

PROPOSITIO.

Datur in præsenti statu gratia mere et vere sufficiens, quæ homini completam et relative ad præsentes ejus circumstantias expeditam ad actus bonos eliciendos facultatem tribuit, quæ inutilis redditur ex humanæ voluntatis resistentia.

283. De fide hæc propositio est, ut

constat ex duabus propositionibus contradictoriis Jansenii ut *hæreticis* damnatis, quarum prima est : *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Gratia vero qua Dei præcepta justis possibilia fiunt, nec tamen observantur, est gratia sufficiens : altera propositio ita se habet : *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* De fide igitur est dari in præsenti statu gratiam cui resistitur ; hæc autem est gratia vere et mere sufficiens.

284. Cum vero dicimus gratiam sufficientem in *præsenti statu*, scilicet naturæ lapsæ, dari juxta præsentes subjecti circumstantias, complectimur tum proxime tum remote sufficientem.

285. Veritatem autem propositionis nostræ illa omnia sacra eloquia evincunt, in quibus Deus objurgat peccatores quod voluntati ac sollicitudini, seu gratiæ suæ restiterunt, quæ innumera pene sunt. Sic Is. 5. Deus loquitur : *Judicate inter me et vineam meam : Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei ? An quia expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas ?* Christus Matt. 23, 37. his Verbis Jerusalem increpat : *Jerusalem, Jerusalem... Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti.* Stephanus demum Act. 7, 51. sic alloquitur Judæos : *Vos semper Spiritui Sancto resistitis,* ut alia plura omittam.

286. S. Augustinus lib. *De spiritu et litt.* cap. 32. n. 58. loquens de infidelibus Evangelio credere detrectantibus scribit : *Experturi* (sunt) *in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt.* In libro vero 1. *ad Simplic.* q. 2. n. 13. expresse negat omnem gratiam efficacem esse dicens : *Sed, si vocatio ista ita est effectrix bonæ voluntatis, ut omnis eam vocatus sequitur, quomodo verum erit : Multi vocati, pauci electi ?* Et alibi passim idipsum constanter docet.

287. Quapropter Tridentina synodus sess. 6. cap. 11. *Nemo,* inquit, *temeraria illa, et a Patribus sub anathemate prohibita voce uti* (debet) : *Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non jubet,* etc. Ex concilio igitur justi omnes gratias relative necessarias habent ad mandata divina servanda, sed plures justi ea non servant et a justitia excidunt, ergo non sunt efficaces gratiæ omnes quas Deus largitur. Id ipsum constat ex propositionibus Quesnelli quas damnarunt Rom. Pontifices, scilicet 9. *Gratia Christi est gratia suprema, sine qua Christum confiteri nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus.* 10. *Gratia est operatio manus Omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare* ; aliisque similibus.

288. Luculentissime demum hæc veritas constat ex ratione theologica ; Deus enim, ut suo loco ostendimus, etiam supposito originali peccato, vult omnes homines salvos fieri, et Christus pro omnibus mortuus est ad gratias saluti necessarias comparandas ; plures nihilominus peccant ac pereunt ; ergo non omnes gratiæ efficaces sunt, sed plures mere tantum ac vere sufficientes.

DIFFICULTATES.

289. I. Obj. 1° Nuspiam Scripturæ memorant gratias sufficientes. 2° Eas insuper excludunt, dum gratiam omnem suum effectum sortiri tradunt, ut Is. 55, 11, ubi Deus ait : *Verbum meum quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum ; sed faciet quæcumque volui ;* et Ps. 113, 3. *Deus noster in cœlo omnia, quæcumque voluit, fecit ;* Rom. vero 9, 19. interrogat Apostolus : *Voluntati ejus quis resistit ?* 3° Sane Jo. 6, 45. *Omnis,* inquit Christus, *qui audivit a Patre meo et didicit, venit ad me.* Quæ verba expendens Augustinus

lib. *De prædest. Sanct.* c. 8. num. 15. *Quid est*, inquit, *omnis, qui audivit a Patre et didicit venit ad me, nisi: nullus est qui audiat a Patre et discat, et non veniat ad me? Si enim omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit: profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit; nam si audivisset et didicisset, veniret.* Ergo nulla datur gratia nisi efficax.

290. Resp. Ad 1m, *D.* Quoad nomen, *C.*; quoad rem, *N.* Nam neque memorant gratiam *efficacem*.

291. Ad 2m, *N.* Objecta porro Scripturarum loca agunt de voluntate et omnipotentia Dei, quibus profecto, cum Deus aliquid absolute vult, nemo resistere potest; non autem de gratia, quæ potest esse aut efficax aut sufficiens. Cum igitur Deus quempiam absolute convertere vult, eas tribuit gratias, quibus prævidet eum certe consensurum, seu, ut verbis utar Augustini, eum vocat quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. Ut adversarii evincerent gratias omnes esse efficaces, ostendere deberent, Deum semper aliquid absolute velle, quod profecto nunquam ostendent, obluctantibus divinis eloquiis in quibus Deus de hominibus sæpe conqueritur, quod ejus obsequi noluerint voluntati. Ad adductos igitur textus, *D.* Verbum Dei faciet quæcumque Deus vult, aut Dei voluntati nemo resistit, etc., cum Deus quidpiam vult *absolute*, *C.*; si non vult absolute, *N.*

292. Ad 3m, *D.* Omnis venit, qui audivit et didicit, seu assensum præbuit, *C.*; qui audivit quidem sed non didicit, seu assensum recusavit, *N.* Plures enim audiunt et non discunt, non ex defectu docentis, sed ex defectu discentium, *qui nolunt intelligere ut bene agant*, uti dicitur Ps. 35, 4. Hinc Theophylactus illud *didicit* exponit, *credidit*: S. autem Augustinus loc. cit. loquitur de gratia efficaci reduplicative sumpta, quatenus omnis qui assentitur, venit. *Negamus* proinde *consequentiam* Nam si veræ ac internæ vocationi nemo resisteret, non dixisset Deus Prov. 1, 24. *Vocavi et renuistis*, ac Is. 65, 12. *Pro eo quod vocavi et non respondistis; locutus sum et non audistis.... et quæ nolui elegistis.*

293. Inst. 1° S. Augustinus Tract. 26. in Jo. n. 2. de gratia efficaci exponit quod Christus Jo. 6. ait: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater... traxerit eum.* Ergo sine gratia efficaci nemo habet veram potentiam veniendi ad Christum. 2° Qui propterea *ad Simplic.* l. 1. q. 2. n. 12. *Si Deus*, inquit, *miseretur, etiam volumus.* 3° Miseretur autem Deus tribuendo gratiam, qua quis salvetur; porro, ut idem loquitur lib. *De correpl. et grat.* c. 14. n. 43. *Volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium.* Ergo.

294. Resp. Ad 1m, *D.* Quatenus nemo potest efficaciter venire, nisi efficaciter trahatur, *C.*; quatenus nemo absolute venire possit, nisi qui tantum efficaciter trahatur, *N.* Nec alius est sensus S. Augustini.

295. Ad 2m, *D.* Si Deus ita misereatur, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat, *C.*; secus, *N.*

296. Ad 3m, *D.* Volenti salvum facere, voluntate absoluta, nullum hominum resistit arbitrium, *C.*; voluntate conditionata, *N.* De hac voluntate conditionata ex parte hominum ita scribit S. Doctor in lib. *De Catechiz. rudibus.* c. 26. n. 52. *A quo interitu, hoc est, a pœnis sempiternis, Deus misericors volens homines liberare, si sibi non sint inimici, et non obsistant misericordiæ Creatoris sui.*

297. II. Obj. 1° S. Augustinus in lib. *De correpl. et grat.* exponit discrimen, quod intercedit inter gratiam status naturæ innocentis, et gratiam status naturæ lapsæ, quod in statu naturæ innocentis talis esset cui homo resistere *posset*, in statu naturæ lapsæ talis sit cui homo resistere *nequeat.* 2° Hinc celebre illud duplex distinguit adjutorium proprium utriusque status,

adjutorium scilicet *sine quo* aliquid non fit, et adjutorium *quo* aliquid fit. Primum quod tribuit *posse* proprium esse affirmat naturæ innocentis, alterum quod dat *agere* proprium esse docet naturæ lapsæ seu infirmæ, concludens cap. 12. *Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut cum divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur.* 3° Nullam porro dari ex mente S. Augustini in præsenti statu gratiam mere sufficientem, patet ex iis quæ ibid. scribit c. 11. *Si hoc adjutorium* (sine quo) *vel Angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset.... Non utique sua culpa cecidissent : adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Nunc autem quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est.* Ergo in præsenti tempore pœna originalis est, quod homines tali adjutorio, seu gratia sufficienti careant.

298. Resp. Ad 1m, *Neg.* Sed disparitatem inter gratiam utriusque status in eo positam docet S. Augustinus, quod in statu naturæ innocentis, adeoque integræ et sanæ, opus fuerit ad bene agendum salutariter et ad perseverandum sola gratia illustrationis, qua reipsa primus homo instructus est, in statu vero naturæ lapsæ, adeoque sauciatæ et infirmæ, dirisque tentationibus internis ac externis obnoxiæ, opus sit præterea gratia inspirationis, et hanc nobis promeruit Christus. Itaque gratia illustrationis afficiebat tantummodo, saltem immediate, intellectum, quia voluntas sana ac robusta poterat bonum gratia cognitum velle et operari, gratia inspirationis afficit immediate voluntatem et sanat infirmitatem per peccatum contractam, adeoque etiam *medicinalis* dicitur, hac porro gratia voluntas roborata fortis efficitur ad bene operandum, superatis difficultatibus omnibus.

299. Ad 2m, *D.* Ita ut per *adjutorium sine quo* significet S. Doctor gratiam illustrationis, et per *adjutorium quo* gratiam inspirationis seu voluntatis, quæ prædestinatis tribuat ipsam perseverantiam finalem activam et passivam, *C.*; gratiam sufficientem et efficacem ad mentem adversariorum exclusive ad alterutrum statum, *N.* Hoc aperte colligitur ex theoria universa S. Augustini in suis disputationibus adversus pelagianos ac semipelagianos, quin aliam celebris hujus distinctionis adjutoriorum explicationem quæramus. Exinde patet, quomodo subventum fuerit infirmitati voluntatis humanæ, quatenus scilicet infirma humana voluntas gratia roborata et adjuta, si nolit, a nulla difficultate vinci possit.

300. Ad 3m, *Neg.* Subdit enim S. Augustinus immediate post objecta verba : *Quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum.* Supponit proinde etiam in præsenti statu gratiam illam, quæ dat posse, quamvis effectum non obtineat, seu dari gratiam sufficientem. Utrum vero aliquibus tantum an omnibus gratia hæc a Deo conferatur, paulo post excutiemus.

301. III. Obj. Gratia sufficiens inutilis prorsus est, homini perniciosa, Deoque indigna. 1° Inutilis, cum ad operandum non inserviat, ideo enim sufficiens dicitur quod careat effectu. 2° Est perniciosa, cum non inserviat nisi ad peccandum; nam sine illa, deficiente libertate, homo in peccatis suis sine culpa esset, per hanc gratiam jam culpabiliter peccat. Quapropter, ut scribit Gerberonius, *si diabolus posset gratiam dare, non aliam daret quam sufficientem, quia favet ejus intentioni homines damnandi. Unde appellari potest gratia damnationis.* 3° Nisi talis gratia hæc esset, posset peti a Deo, quod tamen nemo dicet. 4° Sane quorsum Deus eam daret, cum jam præviderit eam nonnisi in perniciem esse cessuram? Indigna proinde Deo est. Ergo.

302. Resp. *D. A.* in sensu janseniano intellecta, *C.*; in sensu catholico, *N.*

303. Ad 1m, prob. *D.* Si non inser-

viret aliquo suo intrinseco defectu, *C.*; si ex sola hominis malitia, *N.* Dicitur porro sufficiens ad discrimen efficacis, quia culpa respuentis non producit effectum ad quem ordinata est, et ad quem datur. Omnis quippe gratia ordinatur ad effectum producendum, nec ullum intercedit inter gratiam sufficientem et efficacem intrinsecum aut essentiale discrimen. Si proinde ea instructus homo operetur fit efficax, si ei resistat nec obsequatur sufficiens permanet. Totum igitur discrimen extrinsecum est unice pendens a libertatis abusu.

304. Ad 2m, *D. Fit* perniciosa, *C.*; *est* perniciosa, *N.* Fit enim perniciosa, ut diximus, quatenus homo cui confertur ei resistit, ast in se ac prout a Deo tribuitur, optima ac utilis est, prout omnia Dei dona sunt. Falsum præterea est eam inservire ad peccandum, quasi gratia Dei opus esset ad peccatum, quod stultum est et absurdum dictu. Nam homo, sui compos, semper libertate, saltem physica, pollet, quæ sufficit ad peccatum. Si qua necessitas quandoque est, quæ non excusat a peccato, non nisi vaga ac moralis est. Exinde patet quid sentiendum sit de blasphema Gerberonii janseniani propositione; quemadmodum et de propositione Synnichii ab Alexandro VIII. confixa: *Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: A gratia sufficienti libera nos, Domine.* Istæ enim difficultates omnes oriuntur ex præconcepta gratiæ sufficientis notione, quam sibi janseniani effinxerunt; hac sublata, evanescunt ac totidem blasphemiæ evadunt.

305. Ad 3m, *D.* Posset peti a Deo prout gratia est, *C.*; prout reduplicative et ab extrinseco sufficiens dicitur, *N.* Esset enim petere a Deo resistentiam gratiæ.

306. Ad 4m, *D.* Si Deus eam præberet ea intentione ut non produceret effectum, *C.*; si solum prævideat ejus abusum, *N.* Alioquin Deus esset culpandus, quoties hominibus dona sua confert, et quibus prævidet homines abusuros, adeoque dum tribuit divitias, valetudinem, pulchritudinem aliaque ejusmodi, imo et libertatem ipsam. Quod nemo nisi insanus dicet. Ex his colligitur, quæstionem de qua agimus, resolvi in generalem de mali permissione, de qua suo loco egimus.

CAPUT V.

DE GRATIÆ DISTRIBUTIONE.

307. Quæ de gratiæ distributione hic disceptantur, arctissimun habent nexum cum iis quæ in *Tract. de Deo* egimus circa voluntatem Dei salvandi omnes homines ac de Christi morte pro omnibus. Cum igitur ostenderimus, Deum reipsa velle omnes homines salvos fieri, et Christum pro omnibus passum ac mortuum esse, pronum est inferre omnibus pariter hominibus gratias necessarias ad salutem obtinendam a Deo conferri; alioquin nec vera nec sincera dicenda esset voluntas Dei, et proinde etiam sterilis saltem quoad plerosque Christi mors. Novatores ac jansenistæ, qui tum illam Dei voluntatem, tum Christi mortem pro omnibus oblatam denegant, inficiantur omnibus gratias a Deo tribui, quibus possent homines salvi fieri. Idque inficiantur non modo de peccatoribus et infidelibus, verum etiam de justis ipsis, quod quidem hæreticum est, ut videbimus. Nonnulli theologi catholici nimis accedunt ad istorum placita, dum contendunt saltem peccatoribus obduratis et excæcatis, quos vocant, multo vero magis infidelibus nullam prorsus gratiam a Deo concedi. Ut igitur ordine progrediamur, prius auspicabimur ab eo quod de fide est respectu justorum, deinde accedemus ad peccatores sive communes, sive obduratos, demum ad infideles præsertim negativos, quibus

omnibus Deum gratias suas elargiri ostendemus. His aliqua adjiciemus de infantibus decedentibus ex hac vita sine baptismo. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Justis omnibus, præsertim vero volentibus et conantibus, urgente præcepto, datur a Deo gratia vere ac relative sufficiens ad servanda omnia præcepta.

308. De fide propositio est adversus Jansenium cujus propositio 1. *Aliqua præcepta*, etc., damnata est ut *hæretica*. Diximus autem, *datur gratia vere ac relative sufficiens*, tum ut pateat, hic et in insequentibus propositionibus non agi de *gratia efficaci*, quam nemo catholicorum docet omnibus tribui; tum ut præcaveremus effugium jansenianum de *gratia parva*; tum denique ut insinuaremus, non agi de mera gratiæ *oblatione*, sed de vera *collatione*, secus ac nonnulli ad fucum faciendum loquuntur.

309. Jam vero catholicam hanc veritatem sacræ Litteræ lucuenter tradunt; nam Apostolus 1. Cor. 10, 13. de justis scribit: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Quæ falsa essent, si urgente præcepto, justis gratia deesset. Christus Matth. 11, 30. ait: *Jugum meum suave est, et onus meum leve*; quibus consonant quæ scripsit S. Joannes Ep. 1, c. 5, 3. *Mandata ejus gravia non sunt.* Porro ex Jansenio, deficiente gratia Dei, mandata non solum suavia aut levia non essent, sed plane impossibilia; contradicit igitur ejus doctrina doctrinæ Scripturarum.

310. Contradicit præterea doctrinæ Augustini, qui lib. 1. *De nat. et grat.* c. 26. scribit: *Deus... cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam justitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper justeque vivatur.* Et *Enarr. in Ps.* 49. n. 27. fidenter sciscitatur: *Te jam justum ex fide viventem negliget, deseret, dimittet? Imo vero et hic fovet, et hic adjuvat, et hic necessaria subministrat, et noxia resecat.... Dominus curam habet tui, securus esto... Nusquam tibi deest; tu illi noli deesse, tu tibi noli deesse.* Et hæc ex innumeris prope, quæ ex S. Doctore afferri possent.

311. Hanc ipsam doctrinam sancivit conc. Arausicanum II. cap. 25. *Hoc secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quæ ad salutem animæ pertinent, possint ac debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.* Si juxta catholicam fidem baptizati omnes possunt Dei mandata servare, quanto magis justi; ast servare non possunt sine gratia, dicendum igitur est justis omnibus eam a Deo tribui. Demum hanc ipsam veritatem definivit synodus Tridentina sess. 6. can. 18. *Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam justificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia; anathema sit.* Mirum est quam se torserit Jansenius ad se ab hoc anathemate subtrahendum, sed frustra, adeoque ejus propositionem jure merito Innocentius X. ut *hæreticam* declaravit atque damnavit.

DIFFICULTATES.

312. I. Obj. S. Petrus justus erat, ei tamen gratia defuit ad confitendum Christum, ut Patres docent; nam S. Hilarius in *Matth.* c. 32. n. 2. affirmat, ipsum *non potuisse vitare culpam*; S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 31. *in Epist. ad Hebr.* n. 3. scribit: *Negatio Petri non tam erat socordiæ et negligentiæ, quam ex eo quod Deus eum deseruerat*; sed præ cæteris S. Augustinus, qui *Serm.* 124. *De temp.* n. 1. *Quid est homo*, inquit, *sine gratia Dei nisi quod fuit Petrus, cum negaret Christum?* Quod et alibi repetit. Ergo.

313. Resp. *D. A.* Et Petrus ex justis

erat nimium in se confidentibus ac de se præsumentibus, *C.*; ex justis humilibus, volentibus et conantibus, ut supponitur in propositione Jansenii, *N.* Nam S. Petrus nimis in se confidebat quamvis a Christo admonitus de proxima tentatione, uti ex Evangelio constat, nec Patres abnuunt, qui nobis objiciuntur. Siquidem S. Augustinus in lib. *De unit. Eccles.* c. 9. scribit : *Quis enim dubitaverit, quod Petrus si voluisset ter Dominum non negasset?* Qui et *Tract* 26. *in Jo.* n. 1. sic Christum Petrum alloquentem inducit : *Quid tantum præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis : Amen, amen dico tibi*, etc. Petrus igitur ex Augustino derelictus fuit ob mentis suæ tumorem : nec ita derelictus, ut gratia orationis fuerit destitutus. Locus vero qui opponitur apocryphus est. S. Hilarius loquitur, ut patet ex contextu, de potentia, ut vocant, consequenti, quod nempe irritam non potuerit reddere Christi prævisionem et prædictionem. S. Joan. Chrysostomus ideo Petrum a Deo derelictum dicit, *quia elato erat animo*, ac de se præsumpserat.

314. II. Obj. 1° S. Augustinus lib. *De nat. et grat.* c. 55. n. 62. scribit : *Fideles orantes dicunt : Et ne nos inferas in tentationem... si adest possibilitas ad quid orant?* Nec juvat reponere, ipsis præsto esse auxilium per orationem, nam tunc causa pateret quare alii perseverent, aliis non perseverantibus ; 2° atqui S. Doctor hanc causam ignoravit, nam in lib. *De spir. et litt.* c. 34. *Si*, inquit, *ad illam profunditatem quisquam me coarctet, cur illi ita suadeatur, ut persuadeatur, illi autem non ita : duo solum occurrunt interim, quæ respondere mihi placeat : O altitudo. . et : Numquid iniquitas apud Deum?* 3° Demum profitetur vel justos ipsos interdum gratia orationis destitui, ita scribens lib. 1. *ad Simpl.* q. 2. n. 2. *Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida et pene nulla, imo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus? Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere et quærere et pulsare ille concedit, qui ut hæc faciamus jubet?* Ergo.

315. Resp. Ad 1m, *D.* Possibilitas per naturam in sensu Pelagii, *C.*; per gratiam, *N.* Objicienti enim Pelagio : *Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri*, respondet : *Ideo jubet* (Deus) *aliqua, quæ non possumus, ut noverimus, quid ab illo petere debeamus.* Pro certo igitur habet S. Pater nemini, præcipue vero justis, unquam deesse orationis gratiam.

316. Ad 2m, *D.* Ignoravit S. Doctor causam, ob quam alteri detur gratia prævisa efficax, quæcumque demum sit, alteri vero non item, *C.*; ob quam alteri absolute detur, alteri non detur, *N.* De hoc enim nunquam dubitavit S. Augustinus, qui ubique pro certo assumit, gratiam sive proxime sive remote sufficientem nemini deesse, et totam causam quare alii perseverent, alii autem non, unice adscribit negligentiæ, socordiæ, superbiæ eorum qui delinquunt ; unde illud : *Deserunt, deseruntur.*

317. Ad 3m, *D.* Nempe effectu orationis, *C.*; potentia orationis destitui, *Neg.* Siquidem in objecto loco agit S. Augustinus de oratione actuali, *quam*, ut ipse loquitur, *aliquando ita negligimus, ut vel tepide, vel frigide, vel nullatenus oremus, et de eo non doleamus.* Quod enim attinet ad potentiam seu facultatem orandi, urgente præsertim præcepto, eam propugnat adversus Pelagium, ut vidimus. Hinc ejus effatum in lib. *De perfect. justitiæ* c. 105. de anima, quæ gravia seu difficilia experitur mandata Dei : *Oret*, inquit, *gemitu voluntatis, ut impetret donum facultatis.*

318. III. Obj. 1° Si justis omnibus gratia sufficiens daretur, omnes perseverare possent ; atqui S. Augustinus contrarium docet ; in lib. enim *De dono*

perseverant. c. 22. prolatam a monachis Adrumetinis sententiam : *Si qui obeditis, si prædestinati estis rejiciendi, subtrahentur vires ut obedire cessetis*, uti veram agnoscit, ac solum duriorem loquendi modum corrigit, scribens : *Non dicatur : Si qui obeditis, et prædestinati estis rejiciendi ; sed : Si qui obediunt, et cætera per verbi personam tertiam dicantur, non per secundam.* 2° Sane in lib. *De grat. et lib. arbitr.* cap. 17. S. Doctor expresse affirmat, justos volentes et conantes interdum juxta præsentes quas habent vires, non posse præcepta servare. *Qui ergo*, inquit, *vult facere Dei mandatum et non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam et invalidam; poterit autem cum magnam habuerit et robustam.* 3° Deus gratiam nemini debet, nil mirum igitur, si eam justis denegare possit.

319. Resp. *Neg. min.* Imo S. Augustinus sententiam illam Adrumetinorum *abominabilem* edicit; quod porro abominabile est, probari non potuit neque in secunda neque in tertia persona prolatum. Sic eam proinde emendavit : *Quid sententiæ deperit, si dicatur : Si qui autem obediunt, et in regnum ejus et gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt ; nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt.* In qua emendatione, ut patet, omisit penitus verba illa : *subtrahentur vires*, ita ut sensus evadat : Si qui obediunt, nec prædestinati sunt, propria culpa non perseverabunt. Hunc vero sensum aperte tradit S. Prosper in *resp. ad* XII. *objectionem* Gallorum dicens : *Vires itaque obedientiæ non ideo cuique subtraxit* (Deus), *quia eum non prædestinavit ; sed ideo eum non prædestinavit, quia recessurum ab ipsa obedientia esse prævidit.*

320. Ad 2m, *D.* Ex defectu gratiæ proxime sufficientis, *Tr.* vel *C.*; gratiæ saltem remote sufficientis, *N.* Qua ratione cætera ejusmodi testimonia intelligi debent.

321. Ad 3m, *D.* Deus nemini debet ex justitia gratiam suam, *C.*; ex fidelitate in promissis servandis, et in hypothesi quod velit omnes homines salvos fieri, prout reipsa vult, *N.*

PROPOSITIO II.

Deus omnibus fidelibus peccatoribus, etiam obduratis et obcæcatis, gratias sufficientes tribuit, quibus possint tum ulteriora peccata præcavere, tum a patratis resipiscere.

322. Prior propositionis pars spectat ad doctrinam catholicam assertam in conc. Arausicano II. cap. 25. superius recitato ; altera vero pars *certa* est et communis inter theologos. Diximus autem Deum gratias tribuere sufficientes, *quibus possint ulteriora peccata præcavere*, ac sub hoc respectu intelligi ita debet propositio, ut toties gratia adsit, quoties urget aliquod præceptum implendum ; diximus præterea, quibus *possint a patratis resipiscere*, sub hoc autem respectu non ita presse intelligenda propositio est, quod Deus per momenta singula gratias conferat, sed pro loco, tempore, cæterisque adjunctis ac urgente præsertim conversionis necessitate, ut in articulo mortis. Ut vero determinemus quinam veniant sub nomine peccatorum *obduratorum et obcæcatorum*, præstat eos designare verbis, quibus S. Bernardus lib. 1. *De consid.* c. 2. n. 3. cor durum describit dicens : *Ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus; minis non cedit, flagellis duratur ; ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia sævum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium in divina, præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens.*

323. Quibus præmissis, sic in genere de peccatoribus ex Scripturis thesim evincimus : Ezech. 33, 11. dicitur : *Vivo ego, dicit Dominus Deus : nolo mortem impii, sed ut converta-*

tur... et vivat. Et Christus Matth. 11, 28. Omnes prorsus ad se invitat dicens: *Venite ad me omnes, que laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*: ast quomodo possunt impii a viis suis se convertere ad Deum, quomodo venire possunt ad Christum sine gratia? Hæc igitur omnibus præsto est, ut hæc efficere possint.

324. Quod vero ad obduratos speciatim attinet, eos nunquam penitus a Dei gratia deseri Scriptura luculentissime ac sæpius testatur; nam obdurati et obcæcati erant Judæi, quos Stephanus Act. 7, 51. seqq. alloquebatur, attamen eos objurgat quod Spiritui Sancto, seu Dei gratiæ resisterent, dicens: *Dura cervice et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui S. resistitis*; et Apostolus Rom. 2, 4. ad ejusmodi peccatores scribit: *An divitias bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnis? An ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem* DURITIAM TUAM *et impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei.* Supervacaneæ autem prorsus essent ejusmodi objurgationes, si ipsis gratiæ denegarentur, quibus resipiscere possent. Auctor libri Sapientiæ c. 11, 20. de Chananæis scelestissimis et obduratis hominibus ita scribit: *Si inimicos servorum tuorum et debitos morti cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum, per quæ possent mutari a malitia sua, cum quanta diligentia judicasti filios tuos?* Demum Petrus Ep. 2. c. 3, 9. affirmat, quod Deus *patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.* Nemo igitur excluditur a beneficio misericordiæ divinæ, adeoque neque obdurati excluduntur.

325. Nec aliud unquam prædicarunt Ecclesiæ Patres. S. Leo M. de gratia ad præcepta servanda necessaria generatim pronuntiat in Serm. 67. c. 6. *Juste enim nobis instat præcepto, qui præcurrit auxilio*; et S. Prosper S. Augustini discipulus in *Resp. ad XV. obj. Vincentian.*, *Nemini*, inquit, *Deus correctionis adimit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat.*

326. Sed præstat ipsum audiri Augustinum, qui *Enarr. in Ps.* 6, n. 8. explanans verba Apostoli: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum*, hæc habet: *Ea est cæcitas mentis. In eam quisquis datus fuerit, ab interiori Dei luce secluditur, sed nondum penitus, cum in hac vita est..... Penitus enim esse extra Deum quid est, nisi esse in summa cæcitate?* Nemo igitur ex S. Doctore quamdiu in hac vita degit in summam cæcitatem incurrit, seu a gratia penitus deseritur; quod et inculcat in *Tract.* 12. *in Jo.* n. 12. dicens: *Venit Salvator ad mundum; quare Salvator dictus est mundi? Nisi ut salvet mundum, non ut judicet mundum? Salvari non vis ab ipso, ex te judicaberis.* Sed præcipue mens S. Doctoris elucet, ubi Deum exhibet *avarum* non quidem gratiæ suæ, sed animarum nostrarum: pluribus enim ejus aliis textibus omissis, *Serm.* 125. n. 8. *Parum est*, inquit, *Domino meo, avarus est, sed avaritia Dei salus nostra est. Avarus est, nummos suos quærit* (bona opera nostra), *imaginem suam colligit* (animas nostras). *Dares, inquit, pecuniam nummulariis, et ego veniens cum usuris exigerem*; et *Serm.* 359. n. 2. *Consolatur te non avarus frater tuus* (Christus)... *Dixi eum non avarum, et forte invenio avarum. Avarus est: sed nos vult acquirere. Pro nobis tantum pretium dedit seipsum. Nihil ad hoc pretium addi potest.* Demum *Enarr. in Ps.* 99. n. 10. scribit: *Avarus est Deus salutis nostræ.* Porro quænam ejusmodi avaritia esset, quæ tot animabus gratias suas subtraheret, ne possent salvari?

327. Hinc præter conc. Arausicanum, cujus verba dedimus, conc. Valentinum III. can. 2. declarat: *Malos non ideo perire, quia boni esse non po-*

tuerunt, sed quia boni esse noluerunt; et conc. Lateran. IV. cap. *Firmiter* sine exceptione affirmat : *Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam* SEMPER *potest reparari.* Quod pariter adstruit Tridentinum sess. 6. cap. 14. docens : *Qui accepta justificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus justificari poterunt, cum excitante Deo, per pœnitentiæ sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint.* Generales vero hæ propositiones falsæ essent, si aliqui forent peccatores, qui omni penitus gratia destituerentur.

328. Sane, ut suo loco ostendimus, Deus, etiam supposito originali peccato, sincere vult omnes homines salvos fieri, et ex eadem voluntate Christus pro omnibus mortuus est; jam vero quænam hæc esset sincera voluntas, si aliqui peccatores omni destituerentur gratia necessaria ad salutem? Deinde omnes, nemine prorsus excepto, tenentur, præsertim in articulo mortis ad eliciendum actum spei christianæ, et ad conversionem et quidem sub gravi præcepto; porro impossibilis est ejusmodi actus sine gratia. Demum Ecclesia sollicitam semper se ostendit in gravi mortis periculo, ne aliquis pereat; nulla in mortis articulo est reservatio peccatorum, cur vero? Nisi quia pro certo habet, Deum nemini quamdiu vivit prorsus suam gratiam denegare, aut quempiam deserere? Merito igitur concludit Angelicus Doctor p. 3. q. 86. art. 1. *Dicere quod aliquod peccatum est in hac vita, de quo quis pœnitere non possit, erroneum est; primo quidem, quia per hoc tolleretur libertas arbitrii. Secundo, quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ, per quam moveri potest cor cujuscumque peccatoris ad pœnitendum.*

DIFFICULTATES.

329. I. Ob. 1° Deus exhibetur in Scripturis indurans cor et excæcans; jam vero Deus nec indurat neque excæcat impertiendo malitiam, sed subtrahendo gratiam, ut loquitur Augustinus. 2° Totalem autem ejusmodi excæcationem aliquando esse colligitur ex Jo. 12, 39. qui de Judæis scribit : *Propterea non poterant credere, quia Isaias dixit : Excæcavit oculos eorum et induravit cor eorum.* Ecclesiastæ proinde 7, 14. dicitur : *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere : quem ille despexerit.* 3° Quare Isaiæ 5. Deus de populo suo sub vineæ figura vv. 5. et 6. sic loquitur : *Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ : auferam sepem ejus, et erit in direptionem; diruam maceriem ejus, et erit in conculcationem; et ponam eam desertam; non putabitur, et non fodietur, et ascendent vepres et spinæ : et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* Quæ de spirituali derelictione exposuerunt S. Hieronymus, S. Cyrillus Alex. et S. Thomas in hunc loc. 4° Quod et factis confirmant Scripturæ, siquidem 2. Machab. 9, 13. de Antiocho dicitur : *Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Ergo.

330. Resp. Ad 1^m^, *D.* Deus negative excæcat et indurat per uberiorum gratiarum subtractionem, seu cæcitate et induratione imperfecta, *C.*; per subtractionem omnimodam et absolutam, seu cæcitate et induratione perfecta, *N.* Ut patet ex recitatis Augustini verbis, juxta quæ Deus neminem penitus deserit, alioquin non amplius *viatores* essent ad terminum, sed essent prorsus extra Deum, quod solum damnatorum est.

331. Ad 2^m^, *Neg.* ad 1^m^ prob. autem *D.* Non poterant Judæi credere impossibilitate consequenti et voluntaria, *C.*; antecedenti necessaria, *N.* Apposite S. Augustinus *Tract.* 13. *in Jo.* n. 6. *Non poterant*, inquit, *credere, quia hoc Isaias propheta prædixit : hoc autem propheta prædixit, quia Deus hoc futurum esse præscivit; quare autem non*

poterant, si a me quæratur, cito respondeo, quia nolebant; malam quippe eorum voluntatem prævidit Deus, et per prophetam prænuntiavit.

332. Ad 2m, prob. *D.* Despectione perfecta et absoluta, eademque despectione manente, *C.*; imperfecta, *Subd.*; difficilius præ cæteris corrigi potest, *C.*; nullo modo, *N.* Nempe eodem sensu loquitur hic Ecclesiastes ac superius 1, 15. jam dixerat: *Perversi difficile corriguntur.*

333. Ad 3m, prob. *D.* Et Isaias ibi loquitur de punitione temporali judaicæ reipublicæ, *C.*; de spirituali derelictione, *N.* Prædicitur enim Judæ vastatio et futura captivitas. Quod si Patres mystico etiam sensu verba Isaiæ intellexerunt, exponi debent de imperfecta derelictione; loquuntur enim de gratia efficaci conversionis, aut de gratia proxime sufficienti, quam omnibus non semper dari fatemur, non autem de gratia orationis, qua cæteras obtinere valeant peccatores.

334. Ad 4m, *D.* Quatenus non debita ratione orabat, *C.*; secus, *N.* Sollicitus enim tantum erat Antiochus de recuperanda corporis valetudine, non autem de salute animæ.

335. II. Obj. S. Augustinus pro certo habet non omnibus gratiam a Deo conferri, 1° enim in *Ep.* 217. *ad Vitalem* c. 5. scribit: *Scimus, gratiam non omnibus hominibus dari. Scimus eis, quibus datur, misericordia gratuita dari. Scimus eis, quibus non datur, justo Dei judicio non dari.* 2° Loqui autem S. Doctorem de gratia sufficienti patet ex ejus libro *De correpl. et grat.* ubi cap. 11. n. 30. agens de gratia Adamo collata, quæ erat sufficiens ait: *Nunc quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est*, originalis scilicet aut actualis, cohærenter ad illud quod 3° scribit in lib. *De perf. justitia* c. 6. 15. *Peccatum est, cum vel non est caritas, quæ esse debet, vel minor est quam debet; sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit: quia, si potest, præsens voluntas hoc facit, si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit.* Ergo.

336. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* in sensu semipelagianorum, quos illic S. Augustinus impugnat, *C.*; in sensu catholicorum *Subd.* Non omnibus semper dari gratias efficaces aut proxime sufficientes, *C.*; gratias saltem remote sufficientes, *N.* Semipelagiani enim contendebant semper conatibus naturalibus gratiam conferri, sive pro meritis.

337. Ad 2m, *D.* Quibus tale deest gratiæ proxime sufficientis auxilium, *C.*; remote sufficientis, *N.*; pœna vero, illius gratiæ subtractio esse potest tum originalis peccati tum actualis in infidelibus; in renatis vero, quibus per baptisma quidquid peccati ac damnationis erat juxta Tridentinum ablatum est, non potest esse nisi pœna peccati actualis.

338. Ad 3m, *D.* Peccatum est, cum non est caritas, aut minor est, etc. ac dominante actuali consequenti cupiditate, seu voluntaria, *C.*; quæ oratione saltem vinci nequeat, et caritas major haberi, *N.*

339. III. Obj. Saltem obduratis peccatoribus nullam gratiam concedi sæpe Augustinus inculcat; nam *l.* 5. *cont. Julian.* c. 3. n. 8. *Cæcitas cordis*, inquit, *quam solum removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non creditur; et pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur; et causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur.* 2° Et *Expos. in Ps.* 146. *Ecce* (Deus) *deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam;* 3° Demum lib. *De nat. et grat.* c. 22. *Nec cogitat prævaricatorem legis quam digne lux deserat veritatis; qua desertus, utique fit cæcus; et plus necesse est offendat, et cadendo vexetur; vexatusque non surgat.* 4° Nihil etiam frequentius in Augustino illo effato, quo utitur in lib. *De perfect. justit.*

c. 19. n. 42. *Desertum omni lumine veritatis velle non posse.* Ergo.

340. Resp. Ad 1m, *D.* Si loqueretur absolute, *C.*; si hypothetice, *N.* Scopus S. Doctoris disputantis adversus Julianum in objecto loco est, gratiæ necessitatem adstruere; ut hoc porro obtineat, patefacit quid esset de homine non illustrato Dei gratia et adjuto, non autem quod reipsa aliquis inveniatur tali cæcitate perculsus. Exinde mala fides patet adversariorum, qui talia obtrudunt.

341. Ad 2m, *D.* Exponens effectus *indurationis,* si daretur, *C.;* quæ reipsa detur et quidem absolute, *N.* Subjicit enim ib. S. Doctor: *Quis se ipsum liberabit, si ille deseruerit? Et quis liberat? Gratia Dei per J. C. D. N.* Commendans deinde gratiæ effectus etiam erga durissimos peccatores subdit, quod *etsi congelaverint et ut crystallum facti fuerint, non erunt duri misericordiæ Dei; emittet verbum suum et liquefaciet ea.* Tantum abest, ut S. Augustinus senserit deseri peccatores a Deo!

342. Ad 3m, *D.* Qui superbia tumens gratiam respuit, seu ei resistit, *C.;* qui eidem obsequitur, *N.* Nam ib. S. Pater subdit: *Deserti luce justitiæ et per hoc contenebrati, quid pariant aliud, quam hæc omnia, quæ commemoravi opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicto obaudiant: Surge qui dormis,* etc.

343. Ad 4m, *D.* Qui reipsa seu de facto desertus est, *C.;* de facto datur ex Augustino sic plene desertus, *N.* Eadem enim semper recurrit responsio, quia eadem semper in adversariis recurrit fallacia, ut quod dixit S. Augustinus hypothetice, ipsi assumant veluti dictum absolute.

344. IV. Obj. 1° Si obduratis gratia adhuc præberetur, jam non differrent a peccatoribus communibus. 2° Non esset determinatus peccatorum numerus remittendorum, secus ac dicatur Amos 1, 3. seqq. *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum;* aut ut dicitur Prov. 1, 26. *Ego quoque in interitu vestro ridebo.* 3° Sane haud pauci repentina morte abripiuntur, aut subitam amentiam post peccatum incurrunt. 4° Nimia hæc liberalitas officit moralitati, ut vocant, timor enim per eam abjicitur. Ergo.

345. Resp. Ad 1m, *Neg.* Nam reliqui uberiores et frequentiores gratias accipiunt.

346. Ad 2m, *D.* Determinatus est numerus peccatorum in præscientia Dei, *C.;* in ordine ad gratias erogandas, dum adhuc vivunt quibus converti possint, *N.* Deus uti induratorum, ita et peccatorum communium prænovit numerum culparum dimittendarum usque ad vitæ terminum; ast non est determinatus numerus, ultra quem Deus decreverit nullam amplius gratiam concedere, qua converti possint. Objectus Amos locus de pœnis temporalibus est, nec proinde huc trahi potest. Idem dic de textu Proverbiorum, uti ex serie orationis patet.

347. Ad 3m, *D.* Qui tamen usque ad hunc terminum gratias sunt consecuti, *C.;* secus, *N.* Justo Dei judicio puniuntur ob tot gratiarum abusum; ipsi etiam peccatores communes interdum eadem ratione plectuntur.

348. Ad 4m, *D.* Si desperatio meliores effectus produceret, *C.;* si longe deteriores, *N.* Cavendum a duobus extremis est præsumptionis ac desperationis. Ad deterrendos peccatores, quamdiu bene valent, ingerenda ipsis est cogitatio de imperviis judiciis Dei, de periculo evidenti cui se insane committunt, de incerta futurorum sorte, aliisque ejusmodi, ne præsumant. Sed cum ad extrema perventum est, ad vitæ exitum jucunditas spei christianæ ipsis eripienda non est. Qui enim semel animum suum imbuerit, nullam superesse spem, fit omnium hominum deterrimus, ac vix a damnato differt. Ecquis porro crudelem adeo doctrinam tradat innixus s tentiæ privatæ, quæ theoretice fals st, Scripturæ et Pa-

tribus contraria, contraria ipsius etiam Ecclesiæ praxi, luctuosis præsertim his temporibus, quibus religio tot impetitur incredulorum ac rationalistarum calumniis? Hoc mihi videtur intolerabile.

PROPOSITIO III.

Infidelibus omnibus, etiam negativis, datur pro loco ac tempore gratia sufficiens ad salutem.

349. Propositio *certa* est, ac jansenistas potissime impetit, quorum contradictoriæ propositiones proscriptæ sunt, nempe ab Alexandro VIII. hæc quæ n. 4. est: *Pagani, judæi, hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti;* et a Clemente XI. hæ Quesnelli propositiones pariter damnatæ sunt in *Const. dogmatica* UNIGENITUS 26. *Nullæ dantur gratiæ nisi per fidem*; 27. *Fides est prima gratia et fons omnium aliarum*; 29. *extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.*

350. Infideles *negativi* illi dicuntur, qui nullam unquam habuerunt de fide notitiam; *positivi*, qui ei aut obstiterunt, aut eam respuerunt. De infidelibus positivis vix quæstio moveri potest; nam hoc ipso quod notitiam fidei habuerint, eique restiterint aut ab ea recesserint, dubitari nequit eos gratias sufficientes habuisse ad credendum ac perseverandum. Itaque de negativis infidelibus præcipue quæstio instituitur.

351. Ad majorem dicendorum perspicuitatem juverit præmittere, quod dum de collatione gratiæ sive proxime sive remote sufficientis infidelibus negativis agimus, nos loquimur de gratia medicinali, quæ per Christum datur, quæque supernaturalis quidem quoad substantiam est, non autem ratione *modi*, cum non elevet infidelium opera ad ordinem supernaturalem; prima enim gratia tum ratione *sui*, tum ratione *modi*, seu simpliciter supernaturalis, est vocatio ad fidem, seu fidei notitia una cum interiori illustratione et inspiratione. Cum igitur infideles negativi eam nondum habuerint, fit ut gratiæ quæ ipsis conceduntur ex Christi meritis medicinales tantum sint, ordinatæ ad sanandam nativam infirmitatem, ad vires suppeditandas, quæ necessariæ sunt ad servandam legem naturalem. Per hanc observationem legis naturalis ipsi negative se disponunt ad ulteriores gratias accipiendas, quatenus removent obstaculum, seu non ponunt impedimentum Dei gratiis ulterioribus, præsertim vocationi ad fidem, quam Deus aut per homines a se missos, aut per Angelum, aut per interiorem illustrationem, aut alia quavis ratione sibi nota, tribuit.

352. Sic sensu propositionis explanato, ejus veritatem adstruimus primo ex sacris Litteris. Apostolus in 1. ad Timoth. 2, 1. seqq. vult fieri orationes *pro omnibus hominibus*, quia, ut addit, *hoc bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et* AD AGNITIONEM VERITATIS *venire. Unus Deus, et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Quod si Deus infideles vult salvos fieri, si Christus dedit seipsum pro illis redemptionem, procul dubio gratias ad hanc salutem sibi comparandam largitur, nec enim sterilis ejusmodi in Deo voluntas est. Huc etiam spectant quæ de Verbo Jo. 1. dicuntur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Quæ verba expendens S. Ambrosius *in Psalm.* 118, *Serm.* 8. n. 57. scribit: *Mysticus sol ille justitiæ, omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, et omnibus resurrexit... Si quis autem* NON CREDIT *in Christum, generali beneficio ipse se fraudat.* Eidem consonat S. Augustinus *Enarr.* 1. *in Ps.* 18. n. 7. dicens in ea verba:

Et non est qui se abscondat a calore ejus: Cum autem Verbum etiam caro factum est et habitavit in nobis... non permisit ULLUM MORTALIUM *excusare se de umbra mortis; et ipsam enim penetravit Verbi calor.* Antiquus demum auctor librorum *De vocatione gentium* lib. 2. c. 31. inter cætera scribit : *Elaboratum est, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro sæculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, providentia quidem pari et bonitate generali, sed multimodo opere diversaque mensura, quoniam sive occulte sive manifeste, ipse est* (*ut Apostolus ait*) *Salvator omnium hominum, maxime fidelium.*

353. Et hæc quidem ex Scriptura, et Patribus Latinis; de Patribus enim Græcis nec adversarii ipsi diffitentur, eos in hac fuisse sententia. His coronidis gratia adjicimus, quæ in rem nostram habet Angelicus Doctor, qui *Quæst.* 14. *De verit.* art. 11. ad 1. scribit : *Hoc ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis, taliter* (in sylvis) *nutritus, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.*

DIFFICULTATES.

354. I. Obj. 1° *Deus,* inquit Apostolus *Act.* 14, 15. *in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* 2° Qui deinde ad Ephes. 2, 12. declarat quænam fuerit illarum conditio, scribens : *Eratis illo in tempore sine Christo... promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo.* 3° Cumque Paulus et Barnabas *Act.* 16, 6. vellent Evangelium annuntiare Asianis, *vetiti sunt a Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia.* Ergo.

355. Resp. Ad 1m, *D.* Quatenus gentibus immediate gratiam fidei non tribuit, uti tribuerat Judæis, *C.;* omnem gratiam, qua ad fidem ac salutem pervenire potuissent, denegando, *N.* Nam ut ibidem dicit Apostolus, Deus non sine testimonio reliquit semetipsum, adeoque nisi illi obstitissent, potuissent ad eum pervenire.

356. Ad 2m, *D.* Comparate ad Judæos, *C.;* absolute, *N.*, prout postulat contextus, dum dicit gentiles alienatos fuisse a conversatione Israel, et hospites testamentorum.

357. Ad 3m, *D.* Nempe ad tempus dilata est, *C.;* negata omnino, *N.*

358. II. Obj. 1° Fides ex Tridentino sess. 6. c. 8. *est initium et radix omnis justificationis,* adeoque est prima gratia. 2° Quare S. Augustinus *Tract.* 3. *in Jo.* n. 8. sciscitatur : *Quam gratiam primo accepimus? Fidem,* respondet. Ergo.

359. Resp. Ad 1m, *D.* Est prima gratia proxime disponens ad justificationem, *C.;* est prima gratia absolute, *N.* Plures enim aliæ præcedunt ante fidem theologicam formalem, quæ infidelibus tribuuntur ex ejusdem Concilii doctrina.

360. Ad 2m, eadem esto distinctio; disserit enim Sanctus Doctor de operibus salutaribus, ad quæ requiritur gratia supernaturalis et proprie dicta.

361. III. Obj. Ex adversariorum doctrina sequeretur 1° opera naturaliter honesta homines disponere ad fidem; 2° vocationem ad fidem non amplius esse gratuitam sed dari juxta merita naturalia; 3° gratiam esse omnibus communem; 4° qui totidem errores pelagianorum sunt, ac semipelagianorum quibus convellendis allaboravit S. Augustinus, qui in *Ep.* 227. *ad Vital.* n. 16. expresse pronuntiat de gratia : *Scimus non omnibus dari.* Unde S. Prosper., *Carm.*

De ingratis c. 11. v. 273. sic provocat semipelagianos :

. . . Dic, unde probes quod gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis, qui gene-
[rantur,
Prælereat, cui non regnum vitamque beatam
Impertire velit ?

5° Et S. Thomas quæst. 24. *De verit.* art. 15. *Si* (gratia), scribit, *omnibus datur, non videtur aliud esse quam aliquod naturale donum ; nam in nullo inveniuntur omnes homines convenire nisi in aliquo naturali.* Ergo.

362. Resp. Ad 1m, *D.* Homines disponere ad fidem *negative* juxta dicta per remotionem obstaculi, *C.* ; positive, *N.* Quod si sermo sit de iis, qui in Deum creatorem et remuneratorem credunt, dici potest eos non omni penitus fide supernaturali destitui, quamvis imperfecta et inchoata, cujusmodi fuit in Cornelio de quo S. Augustinus *De prædest. Sanct.* c. 7. scribit : *Non sine aliqua fide donabat et orabat.* Nam, ut idem Sanctus in lib. 1. *Ad Simplicium* q. 2. n. 2. adnotat : *Fiunt inchoationes quædam conceptionibus similes ; non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur æternam.* Quanam autem ratione ejusmodi conceptiones fiant, exponit ibid. dicens : *Incipit homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem.*

363. Ad 2m, *D.* In sensu exposito, *C.* ; alia ratione, *N.*

364. Ad 3m, *D.* Qualem adstruimus, *C.* ; supernaturalem, seu proprie dictam tum ratione sui, tum ratione modi seu finis, scilicet fidei, *N. Non enim omnium est fides,* scribit Apostolus 2. Thess. 3, 2.

365. Ad 4m, *N.* Utrorumque siquidem error versabatur circa gratuitatem gratiæ, quam, ut vidimus, autumabant dari naturalibus hominum meritis ; ab hoc porro errore longe abest catholica doctrina, juxta quam Deus ex sola sua misericordia eam largitur, nec ulla merita ante fidem dantur. Dum vero sive S. Augustinus, sive S. Prosper negant gratiam omnibus dari, loquuntur de gratia immediata fidei actualis et perfectæ, refellentes semipelagianos, qui eam saltem concedi nostris conatibus ac desideriis naturalibus contendebant ; ut patet ex eodem S. Prospero, qui *Carm.* cit. c. 1. v. 30. sic eorumdem errorem declarat :

Nullum autem ex cunctis exsortem muneris hujus
Judicio genitum esse Dei ; sed QUEMQUE MERERI
LIBERTATE SUA, ut capiat promissa vocantis,
Quæ sunt aversis indebita, DEBITA RECTIS.

366. Ad 5m, *D.* Agens de gratia sanctificante in præsenti statu, *C.* ; de gratia actuali in sensu exposito, *N.* Nam de hac ita scribit lib. 3. *Cont. gent.* c. 159. *Deus quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare ; vult enim omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.... Sed illi soli gratia privantur, qui in se ipsis gratiæ impedimentum præstant.*

367. IV. Obj. 1. Si gratiæ sufficientes infidelibus darentur, possent ipsi totam legem naturalem servare, adeoque Deum diligere super omnia, ac justificari et salvari sine fide. 2° Nulla in iis daretur ignorantia fidei invincibilis, quæ tamen propositio in Bajo damnata est ; siquidem esset voluntaria in causa illorum ignorantia. 3° Debuisset dari gratia fidei Tyriis et Sydoniis. 4° Demum gratia concessa infidelibus foret ipsis noxia ; imputarentur enim ad culpam legis transgressiones, quæ sine illa, utpote necessariæ, in hypothesi catholicorum non imputarentur.

368. Resp. Ad 1m, *Neg. sequelam.* Ejusmodi enim legis observatio ac Dei dilectio ordinis naturalis tantum esset, sine fide autem supernaturali nullus aditus patet ad salutem.

369. Ad 2m, *Neg.* Duo porro requiruntur ut aliquid voluntarium in causa dici debeat 1° ut effectus ex ea necessario profluat ; 2° ut saltem in confuso ;

ut ajunt, idem effectus secuturus prævideatur. Ambo porro desunt in infidelibus, quibus nulla subest fidei notitia.

370. Ad 3m, *D.* Si pro meritis naturalibus gratia daretur, aut ex præviso fidei consensu, *C.*; secus, *N.*

371. Ad 4m, *Neg.* ex dictis. Falsum enim est noxias ejusmodi gratias fore infidelibus, cum ipsi ex propria culpa eisdem obsisterent; deinde quia etiamsi nullam gratiam obtinerent ad legem adimplendam naturalem, illius transgressiones imputarentur ad culpam, cum necessitas, quæ exinde oriretur, esset moralis, non physica, quæ sola excusat.

PROPOSITIO IV.

Deus, quantum ex se est, media sufficientia etiam infantibus decedentibus ex hac vita sine baptismate præparavit, quibus ad salutem pervenire possent.

372. Duplici ex causa fieri potest, ut infantes sine baptismo moriantur, aut physica aut morali; prior provenit ex naturæ cursu; posterior ex parentum voluntate. Si ex parentum oscitantia aut malitia sacro latice infantes minime tingantur, jam patet hunc defectum in Deum haud refundi posse; si ex naturæ autem cursu id accidat, neque hoc ex Deo repeti potest, si in hunc finem illum naturæ cursum Deus non ordinaverit, ut infantes baptismo, adeoque salutis via destituantur.

373. Jam vero, quominus hoc de Deo sentiamus, duo maxime obstant, tum sincera ejus voluntas salvandi omnes homines, tum Christi mortis oblatio etiam pro his infantibus, teste Apostolo, qui 2. Cor. 5. 14. 15. ex Christi morte pro omnibus, colligit omnes in Adam mortuos esse, scribens : *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt : et pro omnibus mortuus est Christus;* adeoque et pro infantibus Sanguinis sui pretium dedit Christus, ac proinde media salutis ipsis applicanda comparavit.

DIFFICULTATES.

374. Obj. 1° Augustino teste in lib. *De dono persev.* c. 12. et *Epist.* 194., solo *Deo nolente*, ejusmodi parvulis non confertur baptisma; 2° ad inscrutabilia Dei judicia confugit S. Doctor lib. cit. ut rationem reddat, cur ex duobus infantibus alter baptizetur, alter vero non. 3° Sane ex Dei voluntate hic naturæ ordo constitutus est, atque ex prævisione impedimenti inde orituri, ne infantes ad baptismum pervenire queant. Jam vero, *insanum omnino et contra rationem est*, ut arguebat S. Prosper *in Resp. ad* 6. *object. Vincentian., dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri.* 4° Demum provisoris est, malum impendens ab eo avertere, cui providet. Ergo.

375. Resp. Ad 1m, *D. Deo nolente*, *negative* seu *permissive, C.*; *positive, N.* Siquidem ex sola Dei permissione fit, ut ejusmodi parvuli ad baptismum pervenire non possint, cum ipse non teneatur constitutum naturæ ordinem in illorum gratiam intervertere. Nec alius est sensus S. Augustini, qui adversus Julianum propugnat Christi mortem pro omnibus etiam infantibus.

376. Ad 2m, *D. Comparative, C.*; *absolute, N.* Etenim S. Augustinus *Ep.* 194. n. 32. quærens : *Cur providentia Dei non consulit omnibus parvulis filiorum suorum, et nonnulis consulit filiis impiorum,* exclamat cum Apostolo : *O altitudo!* Quia reipsa ex solis inscrutabilibus Dei judiciis fit, ut ex duobus parvulis in iisdem rerum adjunctis constitutis, alteri administrari lavacrum possit, alteri vero non item.

377. Ad 3m, *D.* Quin in ea constituenda Deus ut finem intenderit baptismi impedimentum, *C.*; secus, *N.* Deus enim, nostra cogitandi ratione, seu logice, prius hunc naturæ ordinem constituit, deinde ordinem gratiæ quæ illi supervenit, adeoque illius vicibus iste subjicitur; si proinde naturalis ordo, quem, ut diximus, Deus

intervertere non tenetur, efficiat ut parvulus prius moriatur, quam tingi possit, præter Dei intentionem id contingit. S. Prosper non loquitur de duplicis ordinis collisione, de qua nos disserimus, sed de duplici Dei voluntate, quarum altera cum altera conflictetur.

578. Ad 4^{m}, *Dist.* Provisoris particularis, *Conc.*; generalis seu universalis, *Neg.* Siquidem *provisor universalis*, uti Sanctus Thomas p. 1. quæst. 22. art. 2. ad 2. observat, *permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius.*

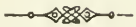

TRACTATUS

DE GRATIA.

PARS SECUNDA.

DE GRATIA SANCTIFICANTE.

CAPUT I.

PRÆNOTIONES.

379. Quandoquidem a gratiæ sanctificantis germana definitione pendet nexus totius catholicæ doctrinæ, cui e diametro adversatur invectum a novatoribus sæc. XVI. de justificatione systema, ab illa exordimur. Ex communi porro theologorum sententia gratia sanctificans, quæ et *habitualis* nuncupatur, sic definiri solet : *Est supernaturale Dei donum permanenter inhærens animæ, quo homo immediate et formaliter sanctus efficitur, justus, Deo gratus, filius Dei adoptivus, capax eliciendi opera meritoria vitæ æternæ, ejusdemque hæres.*

380. Hæc porro definitio veritates omnes catholicas, quæ huc referuntur, complectitur, ac 1° gratiam hanc animæ nostræ inhærentem esse; 2° afferentem justitiam ac sanctitatem formalem; 3° inseparabilem esse a justificatione; 4° eam item donum Dei esse, ad quod homo se quidem disponere per gratias actuales potest, nunquam vero illud proprie mereri, cum gratis a Deo communicetur; 5° non ita gratiam sanctificantem inhærere homini justo, ut amitti ea nequeat amplius; 6° nunquam hominem certum esse de fide, se eam possidere; multo vere minus credere divina fide debere, se ea instructum esse; 7° per justificationem peccatum prorsus depelli ab anima justi, nec amplius ei nocere concupiscentiam, quæ ei relinquitur ad agonem et ad meritorum segetem sibi comparandam, si rite eidem resistat; 8° hæc merita fructum esse gratiæ sanctificantis, quæ per opera meritoria etiam augetur; ac si in ea quis usque ad finem perseveret, hæres fit æternæ vitæ, cujus gloria pro ratione meritorum major aut minor erit. Quæ quidem totidem dogmata a Tridentino sancita de fide sunt, uti ex afferendis illius canonibus constabit.

381. Catholicæ huic doctrinæ adversatur novatorum sæc. XVI. systema, qui assumentes justitiam originalem humanæ naturæ *essentialem* fuisse, ex illius amissione intulerunt: 1° hominem per originariam noxam *essentialiter* ac *substantialiter* fuisse corruptum, adeoque originale peccatum uti *qualitatem positivam*, et *substantiam* quamdam eidem necessario ac inseparabiliter inhærere; 2° per originalem lapsum intelligentiam ac voluntatem, etiam prout facultates naturales sunt, omnem activitatem suam amisisse, nec inservire nisi ad peccandum; 3° peccata actualia non esse nisi totidem peccati orginalis manifestationes; nec proinde posse hominem ad justificationem se disponere, quæ parit sanctificationem; 4° justificationem a sola fide formaliter produci absque ulla ex parte hominis cooperatione; 5° hanc justificationem adeoque et sanctitatem totam externam esse, quæ

in sola non imputatione peccatorum consistit; 6° sanctitatem ac justitiam non esse propriam hominis justificati, sed esse ipsam formalem Christi sanctitatem et justitiam, per fidem apprehensam.

382. Præter hos errores ac enumeratas catholicas veritates, plura sunt, quæ libere in scholis agitantur. Disputant enim inter se catholici theologi. 1° Utrum gratia sanctificans, qualitas quædam physica vel moralis sit, creata vel increata, imo ipsa Spiritus Sancti persona haberi debeat, quæ substantialiter animæ justi communicetur, eamque vivificet, prout placuit Magistro sententiarum, Petavio ac Thomassino. 2° Utrum gratia per modum habitus inhæreat animæ justi, an potius sit ipsa gratia actualis, quæ jugiter influat in animam justi, eamque fecundam efficiat, prout juxta Morinum tenuerunt Patres ac doctores reliqui usque ad sæc. XII. quo doctrina de habituum infusione primum obtinere cœpit. 3° Utrum gratia sanctificans a virtute caritatis realiter necne distinguatur. 4° Utrum una cum virtutibus theologicis et gratia sanctificante habitus infundantur virtutum moralium, qui facilius reddant illarum exercitium; sententiam affirmantem *tanquam probabiliorem* adoptavit conc. Viennense uti habetur in *Clementina de Summa Trin.* 5° Utrum dispositiones, quæ in adultis prærequiruntur ad justificationem, veram *meriti* saltem *de congruo* rationem habeant necne. 6° Utrum ad actum salutarem *constituendum* et eliciendum præter gratiam sanctificantem etiam in facilioribus opus sit gratia actuali, ut supernaturalis haberi debeat.

383. His porro aliisque controversiis, quæ dogma non attingunt, prætermissis, nos accedimus ad veritates catholicas adstruendas ac vindicandas; ac primum de justificatione, quæ controversiæ caput est, agere constituimus.

CAPUT II.

DE JUSTIFICATIONE IMPII.

384. Tria sunt quæ de justificatione disceptari solent, de ejus nempe natura, de dispositionibus quæ eam præcedere debent, ac de ejusdem proprietatibus. Distinctis articulis de singulis ex ordine disseremus.

ARTICULUS I.

DE JUSTIFICATIONIS NATURA.

385. Quadrifariam in Scripturis vox *Justificationis* accipitur, 1° pro *lege* ut Ps. 118. *Justificationes tuas custodiam;* 2° pro *acquisitione justitiæ,* ut 1. Cor. 6, 11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis*; 3° pro *incremento justitiæ* juxta illud Apoc. 22, 11. *Qui justus est, justificetur adhuc;* 4° demum pro *declaratione externa justitiæ* modo forensi, quo scilicet judex a crimine immunem quempiam pronuntiat, juxta illud Prov. 17, 15. *Qui justificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.*

386. Jam vero protestantes, Lutherо et Calvino ducibus, in postrema significatione adhiberi in Scripturis hanc vocem autumant, cum de peccatoris justificatione agitur. Quo fit, ut juxta ipsorum systema, nec peccata vere remittantur, sed solum tegantur ob extrinsecam justitiæ Dei aut Christi imputationem, adeoque inficiantur aliquam in nobis fieri justificationis ope interiorem renovationem, qua homo intrinsece ac formaliter ex peccatore justus fiat.

387. Contra autem, ex catholicorum doctrina tradita a conc. Tridentino sess. 6. c. 4. justificatione significatur *translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Quapropter ex doctrina catholica justificatio consistit in

interiori animæ renovatione per inhærentem ipsi gratiam ob Christi merita. Quod magis elucescit ex iis, quæ ibidem c. 7. subdit Tridentinum, naturam justificationis enucleatius exponens : *Unica formalis causa*, inquit, *est justitia Dei, non qua ipse justus est; sed qua nos justos facit : qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostræ; et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus..... Id in hac impii justificatione fit, dum ejusdem* (Christi) *sanctissimæ passionis merito per Spiritum S. caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret; unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et caritatem.*

388. Dum his verbis concilium veram justificationis notionem ac naturam exhibet, fundamentale excludit novatorum principium de extrinseca solum peccatorum non imputatione, ita ut justitia seu causa formalis justificationis pariter tota extrinseca sit. Ut igitur catholicam doctrinam vindicemus, insequentes statuimus propositiones.

PROPOSITIO I.

In justificatione impii peccata vere remittuntur ac prorsus delentur.

389. De fide propositio est hoc can. 5. sess. 5. a Tridentino sancita : *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari; anath. sit.* Quamvis Tridentinum ad mentem novatorum non loquatur nisi de solo originali peccato, cum eadem ratio vigeat pro peccatis actualibus, ideo ad omnia prorsus extenditur concilii definitio.

390. Vere porro peccata remitti seu auferri, deleri, ablui tum quoad reatum culpæ, tum quoad reatum pœnæ præsertim æternæ, in impii justificatione sacræ Litteræ adeo aperte docent, ut aptiora vocabula ad id significandum inveniri nequeant. Etenim Jo. 1, 29. de Christo dicitur : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi;* Act. 3, 19. *Convertimini*, inquit Petrus, *ut* DELEANTUR *peccata vestra;* 2. Reg. 12, 13. *Dominus* TRANSTULIT *peccatum tuum.* Sic Is. 44, 22. DELEVI UT NUBEM *iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua;* Ps. 50. *Lavabis me et super nivem dealbabor.... Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis;* et Apostolus 1. Cor. 6, 11. *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis.* Demum cæteris omissis, nihil luculentius afferri potest verbis ejusdem Apostoli Ep. 5, 26. ubi scribit Christum passum esse ut *sanctificaret, mundaret, et exhiberet ipsi sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.*

391. Patres toti in eo sunt, ut efferant virtutem meritorum Christi in auferendis delendisque peccatis. Ex Græcis S. Jo. Chrysostomus *De sacerd.* lib. 3. n. 15. proprium sacerdotum novæ legis esse affirmat, *animæ sordes non purgatas probare, sed purgare prorsus;* et ex Latinis S. Augustinus *Ad Bonifac.* lib. 1. c. 13. hæc habet : *Dicimus baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, et* AUFERRE CRIMINA, *non radere.*

392. Sane nisi peccata in justificatione penitus delerentur ac auferrentur, falsa esset idea biblica, qua peccatores justificati exhibentur uti translati de morte ad vitam, ut 1. Jo. 3, 14. aut excitati cum Christo, ut Rom. 6, 1.

393. Quod demum agnoverunt protestantes ipsi, qui adnisi sunt magistrorum suorum emollire sententias, quasi nempe, secus ac ipsorum verba postulent, nihil aliud significare vo-

luerint, cum dixerunt peccata non tolli per justificationem, quam peccata remanere *materialiter*, non autem *formaliter* quoad utrumque culpæ ac pœnæ reatum.

DIFFICULTATES.

394. I. Obj. 1° Peccata in justificatione non vere remitti, sed tantum tegi ac non imputari declarat Psalmista 31, 1. dicens : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*; quæ verba Apostolus Rom. 4, 7. adducit ac ita explanat, ut pateat perinde esse iniquitates remitti, ac tegi seu non imputari. 2° Insuper qua ratione id fiat, exponit 2. Cor. 5, 19. scribens : *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*, NON REPUTANS *illis delicta ipsorum*. 3° Reipsa Rom. 7, 17. *Jam non ego*, inquit, *operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Peccatum igitur adhuc perseverat in justo et operatur.

395. Resp. Ad 1m, *N*. Sic enim objecta Psalmi verba enarrat S. Augustinus *Enarr*. 2. *in Ps*. 31. n. 9. *Cooperta sunt peccata, abolita sunt, tecta sunt... Non sic intelligatis, quod dixit : cooperta sunt, quasi ibi sint et vivant*. Hanc explanationem ipse contextus exigit, imo et ipsa rei natura, cum peccata tecta dicantur coram Deo; nam *omnia nuda et aperta sunt oculis ejus*. Neque in alium finem Apostolus Rom. 4. adducit objecta verba, nisi ut evincat gratuitam prorsus esse justificationem, prout exponit vel ipse Rosenmüller in scholiis ad hunc locum.

396. Ad 2m, *N*. Hic enim germanus est sensus objecti loci ex 2. Cor. juxta S. Jo. Chrysostomum, cæterosque Patres Græcos et Latinos Syrumque interpretem : Deus erat in Christo reconcilians mundum sibi, gratis remittens et condonans delicta ipsorum per Christi merita, seu intuitu ejus passionis.

397. Ad 3m, *D*. Id est, concupiscentia, quæ improprie ab Apostolo *peccatum* vocatur, *C*.; peccatum formale ac proprie dictum, *N*. Alioquin non adjecisset c. 8. *Nihil nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*.

398. II. Obj. 1° Justificationis vocem accipi in sacris Litteris in sensu forensi de *justo pronuntiando*, non autem *efficiendo*, patet ex Rom. 8, 33. ubi legitur : *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet?* 2° Nec alia uspiam hujus vocis significatio occurrit apud profanos scriptores. 3° Sacræ Litteræ præterea passim omnia commemorant, quæ ad justificationem in sensu forensi referuntur, *judicium*, *judices*, *tribunal*, *accusatum*, *accusatorem*, *testes*, *acta processus*, *sententiam*. 4° Hinc Apostolus Rom. 5, 13. scribit : *Usque ad legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur*. 5° Quo demum generales illæ sententiæ spectant, in quibus pronuntiatur, nullum hominem *justificari* apud Deum, omnesque indiscriminatim petere semper debere remissionem suorum peccatorum; quæ falsa essent in systemate catholico, juxta quod peccata prorsus delentur. Ergo.

399. Resp. Ad 1m, *D*. Interdum, *C*.; semper ac præsertim in materia de qua agimus, *N*. Ut patet ex adductis probationibus. Apostolus vero loc. cit. tum de interiori peccatorum abolitione loquitur, tum de exteriori declaratione.

400. Ad 2m, *D*. Quia scriptores profani omni prorsus destituti erant sensu theologico hujus vocis, *C*.; secus, *N*. Ipsi adhibebant vocem justificationis juxta unicum sensum cui assueti erant; absurdum porro est exinde concludere, nullum alium sensum a Scriptura subjici eidem verbo.

401. Ad 3m, *D*. Ut symbolice per ejusmodi formas significarent quod interius longe sublimiori ratione Deus operatur, *C*.; ut innuant forensem justificationem intercedere in remissione peccatorum, *N*. Ad hunc sensum excludendum sacræ Litteræ addunt, Deum peccata *delere*, *abluere*, *tollere*,

auferre, quod in declaratione forensi certe non fit.

402. Ad 4m, *D.* Peccatum non imputabatur ad legis scriptæ normam, definitis seu statutis pœnis, *C.*; non imputabatur omnino, *N.* Contrarium evincunt tot pœnæ, quas Deus sumpsit ante legem Mosaicam de scelestis hominibus.

403. Ad 5m, *D.* Ex propria justitia, *C.*; ex Dei miseratione et gratia, *N.* Quod si etiam justi jugiter veniam admissorum erratorum petere a Deo debent, non ideo id præstari ab ipsis debet, quasi vere remissæ non essent eorum noxæ, sed quia tum novis semper aut plerumque nævis se commaculant, tum quia omnimoda certitudine scire nequeunt, utrum reipsa veniam ac remissionem anteactorum peccatorum obtinuerint. Adeoque apprime omnia componuntur in doctrina catholica, quæ in Scripturis habentur.

PROPOSITIO II.

Impii formaliter non justificantur vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione; sed justificantur per gratiam et caritatem, quæ in cordibus eorum per Spiritum S. diffunditur, atque illis inhæret; neque gratia, qua justificamur, est tantum favor Dei.

404. Quoad omnes suas partes propositio de fide est, a conc. Tridentino his canonibus definita sess. 6. can. 10. *Si quis dixerit, homines per eam ipsam* (justitiam Christi) *formaliter justos esse; anath. sit.* Can. 11. *Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quæ in cordibus eorum per Spiritum S. diffundatur, atque illis inhæreat; aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei; anathema sit.*

405. Jam vero catholicam hanc doctrinam Scripturarum ac Patrum auctoritate niti, ex apertissimis testimoniis quæ rem conficiunt abunde liquet. Etenim ut a Scripturis initium ducamus, Apostolus Rom., 5, 5. *Caritas Dei*, scribit, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S., qui datus est nobis*, et v. 17. prosequitur loquens de justis: *Abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.* Et clarius adhuc idem Apostolus ad Tit. 3, 5. rationem exponens justificationis: *Salvos*, inquit, *nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Non igitur aut in sola externa imputatione justitiæ Christi, aut in sola peccatorum remissione justificatio consistit ex Scriptura, sed in regeneratione ac interna renovatione, quæ fiat per effusionem Spiritus Sancti, seu caritatis in nobis, quæque jugiter in cordibus nostris permaneat juxta illud Christi Jo. 14, 23. *Ad eum* (justum) *veniemus et mansionem apud eum faciemus.*

406. Nec aliter Patres docuerunt, ex quibus S. Augustinus visus est novatorum errores in antecessum refellere; siquidem in lib. *De spir. et litt.* c. 9. agens de fide, per quam justificationem adipiscimur, *Sicut autem*, inquit, *ista fides Christi dicta est, non qua credit Christus, sic et illa justitia Dei, non qua justus est Deus; utrumque enim nostrum est; sed ideo Dei et Christi dicitur, quod ejus nobis largitate donatur.* Eadem repetit ibid. cap. 32. et alibi sæpe, adeo ut Calvinus professus sit se ab Augustino discedere, quia *gratiam ad sanctificationem refert qua in vitæ novitatem per Spiritum regeneramur*, quasi nempe aliter docuerit S. Augustinus ab eo quod docuere Scripturæ ac universa Ecclesia.

407. Angelicus Doctor 1. 2. q. 113. art. 2. rationem theologicam hujus doctrinæ suppeditat, dum animadvertit concipi non posse remissionem peccati, quin concipiatur gratiæ infusio,

per quam homo interius renovetur, ut ex objecto odii objectum fiat amoris et dilectionis. Exinde concludit, justificationem quemdam motum ac transitum esse de statu in statum, et ib. art. 8. his verbis quomodo id fiat exponit: *Justificatio impii non est successiva, sed ordine naturæ unum eorum est prius altero; et inter ea naturali ordine primum est gratiæ infusio; secundum motus liberi arbitrii in Deum, tertium est motus liberi arbitrii in peccatum, quartum vero est remissio culpæ.*

408. Ex hactenus vindicatis via patet ad elucidandam domesticam controversiam, utrum gratia inhærens, qua formaliter justificamur, *habitualis* an vero *actualis* censenda sit. Siquidem ex adductis tum Scripturarum tum Patrum documentis vix dubitari posse videtur, eam habitualem esse ac inhærentem animæ ad modum qualitatis, ut ajunt, qua hæc justa et sancta constituatur. Nec obstant quæ profert Morinus *De pœnitentia* lib. 8. cap. 2. et seqq. de Patribus, quorum nemo aut de habitibus ac habituum infusione, aut de gratia *sanctificante ac habituali* mentionem injecerit; nec enim de nomine quæstio est aut de ideis peripateticis, sed de re; porro innumeros pene Patres adducit Petavius *De Trinit.* lib. 8. cap. 4. et seqq. ex quibus luculentissime constat, eos gratiam, qua justi ornati sunt, veluti permanentem exhibuisse, imo nec a voce *qualitatis* abhorruisse, cum de hac gratia loquerentur. Certe cum infantes baptizantur, gratia ditantur, qua cari Deo efficiuntur; dici autem nequit, infantes gratia instrui actuali in ordine ad operationem, habitualis igitur ea sit necesse est. Demum doctrina quam attulimus concilii Viennensis de Ecclesiæ sensu hac in parte nos minime dubitare sinit. Itaque sin minus hæretica, ut placuit Suarezio, saltem temeraria nobis videtur contraria sententia.

DIFFICULTATES.

409. 1. Obj. 1° Nos justos effici justitia Christi docet Apostolus Philipp. 3, 9. scribens: *Et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide;* et 1. Cor. 1, 30. de Christo scribit: *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio.* 2° Se vero loqui de extrinseca justitia Christi nobis imputata, declarat 2. Cor. 5, 21. antithesi illa, quam de Christo instituit, dicens: *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Jam vero Christus factus non est peccatum nisi extrinsece; ergo nonnisi extrinsece nos efficimur justitia Dei in Christo.

410. Resp. Ad 1^m^, *N.* Ad 1. autem textum Apostoli, *D. Non habens meam justitiam*, legalem scilicet ac propriis meritis partam, independenter a meritis Christi, *C.*; justitiam inhærentem per Christi merita ejusque gratiam, *N.* ut postulat orationis series; opponit enim Apostolus justitiam legalem justitiæ, quam per fidem in Christum ob ejus merita consequimur.

411. Ad alterum vero textum, *D.* Christus factus est nobis justitia *meritorie, C.; formaliter, N.* Siquidem hic Apostolus, ut alibi sæpe, effectum pro causa posuit. Diversas porro causas justificationis juverit ad dictorum intelligentiam verbis Tridentini sess. 6. cap. 7. exponere: *Hujus sanctificationis causæ sunt: finalis quidem, gloria Dei et Christi, et vita æterna; efficiens vero, misericors Deus, qui gratuito abluit et sanctificat signans et ungens Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ; meritoria autem, dilectissimus Unigenitus suus* D. N. J. C. *qui, cum essemus inimici, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno Crucis nobis justificationem meruit, et pro nobis*

Patri satisfecit; instrumentalis item, sacramentum baptismi... Demum unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit.

412. Ad 2m, *D.* Deus Christum improprie peccatum fecit, seu hostiam pro peccato, *C.*; vere et proprie, *N.* Hoc enim absurdum est: quod si Christus vere factus est hostia pro peccato, jam concidit adversariorum argumentum. In eo vero antithesis ab Apostolo instituitur, ut ad eum modum quo peccata nostra causa fuere meritoria mortis Christi, sic meritoria causa justificationis nostræ fuerunt Christi cruciatus.

413. II. Obj. 1° In Scripturis passim dicitur justos nos *reputari*, *constitui*, ac *denominari*, non igitur vere *effici*. 2° Sane Rom. 4, 5, scribit Apostolus: *Credenti in eum, qui justificat impium,* REPUTATUR *fides ejus ad justitiam*; 3° et iterum ibid. 5, 19. *Per unius obeditionem*, inquit, *justi constituentur multi*. 4° Quod confirmat apostolus Jacobus, qui in Epist. sua c. 2, 23. allegatis verbis Geneseos: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, subdidit: *Et amicus Dei* APPELLATUS EST. Ergo extrinseca imputatione ac denominatione justi efficimur, non autem intrinseca inhærente justitia: prout 5° ex illis omnibus locis constat quibus monemur, justitiam seu gratiam *induere*, ut Ephes. 4, 24. *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis;* et Rom. 13, 14. *Induimini Dominum N. J. C.*, demum cæteris omissis, Gal. 3, 27. *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quod porro induitur extrinsecum est. Ergo.

414. Resp. Ad 1m, *D.* Dicitur in Scripturis justos *reputari*, etc., quia tales reipsa efficiuntur per inhærentem justitiam, *C.*; sine rei veritate ac per solam extrinsecam imputationem, *N.*

415. Ad 2m, *D. Fides* reputatur ad justitiam, *C.*; justitia Christi, *N.* Fidem nempe Deus gratuito acceptat, ac reputat tanquam actualem dispositionem nostram ad justitiam conferendam intuitu meritorum Christi, non autem nobis imputat ipsam justitiam Christi formalem, ut justi reputemur.

416. Ad 3m, *D.* Per unius obeditionem justi constituentur multi *meritorie*, *C.*; *formaliter*, *N.*

417. Ad 4m, *D.* Abraham amicus Dei appellatus est, quia talis reipsa fuit, *C.*; sola extrinseca denominatione, *N.* Judith enim c. 8, 22. dicitur: *Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus* EFFECTUS EST.

418. Ad 5m, *D. min.* Quod induitur materialiter extrinsecum est, *C.*; *spiritualiter*, *N.* Eadem quippe ratione monemur novum induere hominem, quo provocamur ad *deponendum* seu exuendum *veterem*, ad interiores scilicet eluendas peccati sordes, pravasque consuetudines abjiciendas. Ideo vero *indumenti* similitudine utitur Apostolus post David Ps. 131, 9. ut innuat, juxta animadversionem S. Augustini *Serm.* 169. *De verb. Apost.* c. 9. justitiam nostram non ex nobis esse, sed ex Dei dono: *Justitia sit*, scribit, *sed ex gratia sit: a Deo tibi sit, non tua sit. Sacerdotes tui*, inquit, *induantur justitiam: vestis accipitur, non cum capillis nascitur, pecora de suo vestiuntur.*

419. III. Obj. Saltem in sola peccatorum remissione justificationem consistere aperte 1° docet Apostolus Rom. 4, 25. scribens de Christo: *Qui traditus est propter delicta nostra*, seu ad solam peccatorum remissionem obtinendam; nec aliud docetur ab eodem Apostolo 2. Cor. 5, 19. dum scribit, Deum reconciliasse mundum sibi per remissionem delictorum; aut cum Act. Apost. 13, 38. Judæos alloquens dixit: *Per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur.* Hinc Luc. 18. Christus exhibet Publicanum justificatum præ Pharisæo per remissionem, quam exposcebat et obtinuit, peccatorum suorum. 2° Ac-

cedit quod doctrina de justitia inhærente sit injuriosa Christo, ac superbiam fovens. Ergo.

420. Resp. Ad 1m, *D.* Mediante gratia sanctificante, *C.*; hac exclusa, *N.* Remissio peccatorum, non quidem extrinseca et forensis, qualem adversarii confingunt, sed interna et plena per culpæ abolitionem, est fructus sive effectus gratiæ quam Deus infundit. Quod ex allatis probationibus constat, et ex verbis Apostoli Coloss. 2, 13. quibus modum exponit, quo Deus peccata remittit, dicens : *Et vos cum mortui essetis in delictis;* CONVIVIFICAVIT *cum illo donans vobis omnia delicta*; *vivificando* igitur Deus donat seu remittit delicta. Seriem porro actuum, qui in impii justificatione locum habent, sæpe omittit Scriptura, ut sistat in ultimo effectu seu in peccatorum remissione. Novatorum deceptio provenit ex ordine quem concipiunt in justificatione, ita ut prius sit remissio peccatorum, quam deinde subsequatur sanctificatio ac justificatio, dum juxta doctrinam catholicam e converso prius sanctificatio et justificatio, postea vero peccatorum remissio ordine et natura concipi debeant.

421. Ad 2m, *Neg.* Imo longe magis meritorum Christi vis ac efficacia elucent in doctrina catholica, juxta quam Christus vere *dissolvit opera diaboli, purgationem peccatorum faciens, delensque quod adversus nos erat chirographum decreti, sanctos ac immaculatos* nos efficiens, quam in objecto protestantium systemate. Nam juxta hoc Christus nos reliquisset in sordibus, quas meritis suis tantum tegeret ne appareant, et puniantur. Quam indigna hæc Deo sunt! Quomodo vero per catholicam doctrinam fovetur superbia, dum quidquid habemus, Deo in acceptis referre debeamus? Sed protestantes magistri ac doctores humilitatis esse nequeunt, cum eam ignorent.

—

ARTICULUS II.

DE DISPOSITIONIBUS AD JUSTIFICATIONEM.

422. Cum novatores præmiserint, hominem per originariam labem omnem amisisse activitatem, intulerunt nullas prærequiri in peccatore dispositiones ad justificationem assequendam : contra vero catholici ex adverso principio, quod liberum arbitrium per peccatum minime fuerit extinctum, inferunt, peccatorem divina gratia actuali præventum disponere se debere ad justificationem assequendam. Insuper juxta novatores fides sola ea est, quæ formaliter hominem justificat, cum per eam apprehendat merita seu justitiam Christi; ast juxta catholicos præter fidem aliæ dispositiones prærequiruntur, spes scilicet, contritio, pœnitentia, etc. Fides demum, quæ ex novatorum systemate justificat, non est nisi *fiducia* illa, qua quis pro certo habet sibi imputari justitiam Christi; dimitti peccatorum pœnam, ac se in Christo uti innocentem ac sanctum spectari a Deo quamvis intus culpæ omnes perseverent ac vivant; in doctrina vero catholica, fides quæ est initium, fundamentum ac radix omnis justificationis, in firmo assensu consistit qui præbetur omnibus veritatibus a Deo revelatis. En verba quibus Tridentinum sess. 6. c. 6. doctrinam catholicam exponit : *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata et promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium, per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu; et dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnem justitiæ fontem diligere incipiunt;*

ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem. Et ibid. c. 7. *Hanc dispositionem seu præparationem justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum.*

425. Ut igitur tres antitheses, quæ in doctrina catholica tribus novatorum recensitis erroribus opponuntur, adstruamus, insequentes statuimus propositiones.

PROPOSITIO I.

In adultis ad justificationem consequendam aliquæ præter fidem dispositiones prærequiruntur; seu sola fides non justificat.

424. De fide est propositio his verbis a Tridentino sess. 6. can. 9. sancita : *Si quisdixerit, sola fide impium justificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi; anathema sit.* Ex Tridentino igitur ad justificationem 1° dispositiones prærequiruntur; 2° hæ dispositiones ad solam fidem non coarctantur.

425. Hæ porro dispositiones non habent rationem meriti proprie dicti, cum gratia sanctificans a Deo gratis intuitu meritorum Christi tribuatur, sed requiruntur tantum ad tollendum impedimentum seu obstaculum ad illius collationem, tanquam *conditio sine qua non*; vel ad summum, si placet, rationem habent meriti *de congruo* et *impetratorii*. Insuper dispositiones, quæ præter fidem ad justificationem necessariæ censentur, sunt timor, spes, caritas saltem inchoata, pœnitentia, propositumque servandi in posterum divina mandata, uti loc. cit. exponit Tridentinum.

426. Prior autem propositionis pars sic facile ex Scripturis evincitur : ipsæ ad justificationem in adultis constanter conversionem ac pœnitentiam exigunt; aliquæ igitur dispositiones ad illam prærequiruntur. Zachar. cap. 1. v. 3. *Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et convertar ad vos.* Christus vero Luc. 13, 3. *Nisi*, inquit, *pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Compunctis proinde Judæis Act. 2, 38. dixit Petrus : *Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum.* Adeo hæc aperta sunt, ut eludi nulla ratione valeant.

427. Nil mirum si post hæc Patres unanimes in hac doctrina inveniamus. Satis hic sit vulgatum sancti Augustini effatum adducere ex *Serm.* 15. *De verb. Apost.* c. 11. n. 13. *Qui fecit te sine te, non te justificat sine te... fecit nescientem, justificat volentem.* Quibus verbis etiam significat S. Doctor, peccatorem qui voluntarie a Deo recessit, debere per voluntariam conversionem ad Deum accedere, ut cum eo reconcilietur.

428. Posterior propositionis pars, in qua asseritur solam fidem non justificare, iisdem argumentis adstruitur. Nam sacræ Litteræ aperte testantur, præter fidem bona opera requiri ad justificationem. Jacobus enim in epist. sua c. 2, 24. *Ex operibus*, inquit, *justificatur homo, et non ex fide tantum*; cujus rei rationem reddens adjicit v. 26. *fides sine operibus mortua est.* Neque a Jacobo dissentit Paulus, qui Rom. 2, 13. scribit : *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Exponit porro idem Apostolus Gal. 5, 6. cujusmodi sit fides, quæ justificat dicens : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet neque præputium, sed fides, quæ per caritatem operatur.* Ergo non sola fides ex Apostolo, quæ sterilis sit, ea est qua justificatur homo, sed una cum operibus quæ eam comitantur, imo ex ea producuntur.

429. Ecclesiæ Patres nihil magis

inculcant quam bonorum operum necessitatem una cum fide, ut quis Deo placeat. S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 64. in *Matth.* inter cætera ait : *Nisi vitam fide nostra dignam ducamus, extremas dabimus pœnas.* S. Augustinus integrum librum scripsit *De fide et operibus* ad refellendos novatorum prædecessores hæreticos, qui eodem errore detinebantur; et *Serm.* 16. *De verb. Apost.* c. 6. *A fide*, inquit, *incipit homo; sed et dæmones credunt et contremiscunt... Adde ergo fidei spem... ipsique spei adde caritatem*; ac *Serm.* 27. c. 1. *Domus Dei*, scribit, *credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.*

430. Demum ratio theologica catholicæ veritati suffragatur : etenim nequit novatorum admitti systema, nisi gratis assumas 1° fidem *fiduciam* tantum esse. 2° Fidem rursum solitariam permanere, non autem fœcundam virtutum cæterarum parentem esse, præsertim vero caritatis, quæ ex ea profluit. 3° Ante justificationem hominem ad instar trunci passive ita sub concupiscentiæ dominatu se habere, ut nihil omnino ad operandum valeat; quæ tamen falsa sunt omnia imo et absurda. Accedit 4° quod adversariorum systema virtuti exitiale sit, cum omnes ejusdem nervos præcidat, hominique ad vitia omnia laxet habenas.

DIFFICULTATES.

431. I. Obj. Scriptura soli fidei constanter justificationem tribuit; Rom. enim 3, 28. scribit Apostolus : *Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis;* et ibid. c. 4, 2. *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*; et v. 5. *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei:* et c. 5, 1. *justificati ergo ex fide.* Huic doctrinæ insistens idem Apostolus Ephes. 2, 8. repetit : *Gratia estis salvati per fidem.* Adeo ut vere hanc thesim dixeris apostoli Pauli. Ergo.

432. Resp. *D. A.* Fidei vivæ, quæque per caritatem operatur justificationem tribuit Scriptura, *C.*; fidei mortuæ ac sine operibus, *N.*, aut etiam : Scriptura fidei soli tribuit justificationem ad eorum exclusionem operum, quæ fidem seu vocationem ad fidem præcedunt, *C.*; quæ fidem sequuntur et in ea fundantur, imo ex ea oriuntur, *N.* Scopus Apostoli est excludere merita, quæ ex operibus naturaliter honestis sibi tribuebant ethnici, aut quæ ex operibus legis sine gratia et fide in Christum sibi adscribebant judæi, adeoque alii supra alios se efferebant, et illis operibus a se aut in judaismo, aut in ethnicismo patratis causam assignabant propriæ vocationis ad fidem. Ad utrorumque compescendum tumorem Apostolus declarat gratis omnes fuisse vocatos, cum nulla opera ante fidem facta eam promereri potuerint, utpote nullius valoris coram Deo, qui gratis eos vocavit et justificavit per solam fidem gratuito eis concessam. Porro opera, quæ fidem sequuntur et ex ea dimanant, nunquam Apostolum exclusisse a justificatione, testes sunt omnes ejusdem epistolæ, quibus fideles ad omnimodam sanctitatem informat.

433. II. Obj. Solius fidei Scriptura meminit, quoties de justificatione agitur; e. g. Matth. 9, 22. *Fides tua te salvam fecit;* Luc. 8, 50. *Crede tantum, et salva erit;* Jo. 1, 12. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus;* et ibid. 3, 36. *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Hinc Philippus Eunucho Act. 8, 37. baptismum poscenti respondit : *Si credis ex toto corde, licet.* Ergo.

434. Resp. *D. A.* Quatenus cæteras dispositiones supponit, *C.*; ad illarum exclusionem, *N.* Cum plures causæ ad eumdem effectum producendum concurrunt, potest compendii causa modo uni modo alteri effectus adscribi. Hac

autem ratione se gerunt scriptores sacri, qui justificationem interdum fidei tribuunt, ut patet ex objectis testimoniis, interdum vero spei, ut Rom. 8, 24. *Spe salvi facti sumus;* interdum caritati, ut Luc. 7, 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum;* interdum timori, ut Ecclesiastici 1, 27. *Timor Domini expellit peccatum;* interdum eleemosynæ ut Tob. 12, 9. *Eleemosyna a morte liberat,* et ita porro, quin cæteræ dispositiones excludantur. Ideo autem frequentior fidei mentio fit, quia fides cæterarum omnium origo et fundamentum est, imo radix quæ in reliquas jugiter influit.

435. Inst. Atqui Scripturæ fidem exhibent uti causam adæquatam justificationis ad cæterarum exclusionem. Nam 1° Apostolus Rom. 1, 16. scribit: *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti; justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem;* non igitur ex fide in opera. 2° Quo sensu Habacuc 2, 4., dicitur: *Justus ex fide vivit,* ergo fides vitam, quam inchoavit, continuat. 3° Sane Abraham jam provectus erat in sanctitate, cum de eo dictum est Genes. 15, 6. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* 4° Opera vero, quæ fidei superveniunt, a justificatione exclusisse Apostolum patet ex iis, quæ scripsit Rom. 4, 2. *Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* 5. Si fidei præterea cæterisque virtutibus veluti dispositionibus tribuenda justificatio esset, illis adscribi ea posset; attamen conc. Arausicanum cap. 4. definivit: *Ut a peccato purgemur, Deus voluntatem nostram non expectat.* 6° Reipsa plures quotidie sine ulla voluntatis cooperatione justificantur, uti amentes, aut qui lethali morbo correpti rationis usu destituti sunt quibus sacramenta administrantur. Ergo.

436. Resp. *N. A.* ad 1m prob. *D.* Justitia Dei revelatur ex fide inchoata et imperfecta in fidem perfectam, et caritate informatam, *C.;* in fidem sine caritate ac bonis operibus, *N.* Hoc nunquam docuit Apostolus.

437. Ad 2m, *D.* Justus vivit ex fide viva, quæ per caritatem operatur, *C.;* ex fide mortua, *N.* Quod enim mortuum est, nequit alteri vitam communicare; porro fides sine operibus mortua est, ut docet Jacobus apostolus.

438. Ad 3m, *D.* Adeoque novum ejus justificatio incrementum accepit, quia ex fide in fidem progressus est, *C.;* secus, *N.* Cum enim fides per opera justificet, ideo per eadem bona opera justificationem auget magis semper ac perficit. Eodem testimonio proinde usus est Jacobus apostolus, ut evinceret fidem sine operibus non justificare.

439. Ad 4m, D. Exclusit Apostolus a justificatione opera sine fide patrata, *C.;* opera quæ peperit fides, *N.* placuit itaque Abraham Deo primum ob fidem, magis deinceps ac magis placuit per opera fidei intexta.

440. Ad 5m, *D.* Conc Arausicanum definivit, Deum non expectare voluntatem nostram, ut a peccatis purgemur in sensu semipelagianorum, *C.;* ad excludendam rationem dispositionis seu conditionis, quam Deus exigit ad nos justificandos, *N.* Error semipelagianorum, ut suo loco vidimus, in eo erat, quod vellent merita nostra prævenire Dei gratiam.

441. Ad 6m, *D.* Infantes, aut qui infantibus æquiparantur, uti perpetuo amentes, *C.;* reliqui, *Subd.;* justificantur vi præcedentis dispositionis, quæ virtualiter perseveret, *C.;* sine illa, *N.* Illa semper supponitur in iis, qui lethali morbo correpti sacramentis muniuntur.

442. III. Obj. Patres conspirant omnes in justificatione uni fidei tribuenda. S. Hilarius in Matth. c. 9. n. 6. *Fides,* inquit, *sola justificat;* Ambrosiaster in *Epist. ad Rom.* c. 3. scribit: *Sola fide justificati sunt dono Dei;* S. Jo. Chrysostomus *Hom. de fide* n. 1. *Fidelem,* ait, *sine operibus possum ostendere et vixisse, et in regnum cœlorum ivisse..*

latro tantum credidit, et vitam habuit; S. Augustinus lib. 1. *Cont. duas Epist. Pelagian.* c. 21. n. 39. *Quantælibet,* inquit, *fuisse virtutis antiquos prædicos justos, non eos salvos fecit, nisi fides mediatoris;* S. Leo *Ep.* 124, c. 4. *Fides vera justificans impios et creans justos.* Demum S. Bernardus in *Tr. ad Hugon. de S. Victore, De baptismo* c. 2. affirmat, ideo Christum tantum dixisse: *Qui non crediderit, condemnabitur,* ut innueret, *solam interdum fidem sufficere ad salutem.* Ergo.

443. Resp. *D.* A. Prout fidem contra distinguebant ab operibus legis, aut naturaliter honestis, *C.;* prout ex vi fidei eliciuntur. *N.* Hac ratione tum S. Hilarius, tum Ambrosiaster dixerunt solam fidem justificare. Objecta S. Jo. Chrysostomi homilia spuria est, nec objectis verbis significatur, nisi interdum opera externa non requiri ad justificationem, ut patet ex latronis exemplo, qui non solum credidit, sed speravit insuper ac dilexit.

444. S. Augustinus adstruit adversus pelagianos non fuisse veteres justificatos solis legis operibus, sed fide in Christum venturum, uti et nos justificamur per fidem in Christum passum.

445. S. Leo loquitur de fide catholica per oppositionem ad commenta hæreticorum, quæ non salvant, sed damnant.

446. S. Bernardus unice intendit significare, quandoque actualem baptismi susceptionem non requiri ad salutem. Cæterum ipse *Serm.* 24. *in Cant.* docet: *Nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem.*

PROPOSITIO II.

Fides quæ ad justificationem requiritur, non est fiducia in divinis promissionibus, sed firmus assensus ad ea omnia, quæ Deus revelavit.

447. De fide propositio est ex definitione Tridentini sess. 6. can. 12. *Si quis dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse, quam fiduciam divinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum; vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur; anath. sit.*

448. Cujusmodi porro sit fiducia, quam unice necessariam protestantes deprædicabant ad justificationem, patet ex toto illorum systemate. Triplex enim ab illis fides distinguitur; *historica*, scilicet, quæ pro objecto habet veritates omnes divinitus revelatas; *miraculorum*, seu potestas miraculorum edendorum; *promissionum*, qua quis credit promissionibus divinis de remissione peccatorum ob Christi merita; hæc autem postrema sola est, quæ justificat, dum quispiam sibi in particulari credit remitti, seu potius remissa esse peccata per Christum.

449. Fiducia, ut firmior sit, concipitur ab ipsis uti *objectiva*, quia si *subjectiva* esset et intrinseca, debilis ac imperfecta foret; extrinseca proinde semper manet, quamvis a subjecto recipiatur; quod explicat Calvinus exemplo *ollæ fictilis, quæ in se recondit thesaurum;* nulla siquidem intercedit intrinseca necessitudo inter vas fictile ac vile, et thesaurum pretiosum. Ex quo discrimen apparet, quod interponitur inter fiduciam protestantium et fiduciam seu spem, quam etiam ad justificationem necessariam tenent catholici.

450. Jam vero Scripturis divinis inniti catholicam enuntiatam veritatem ita ostendimus: obvia sunt divinorum eloquiorum oracula, quibus fides ad justificationem necessaria exhibetur in assensu veritatibus a Deo revelatis; Marci ult. 15. ait Christus: *Prædicate evangelium omni creaturæ; qui crediderit... salvus erit;* Jo. 20. 31. *Hæc scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus;* Rom. 10, 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus*

eris; Act. 8, 37. Philippus nil aliud ab Eunucho ut baptizaretur exegit, quam fidem in Christum, dicens : *Si credis ex toto corde, licet*; respondit porro Eunuchus : *Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.* Quidnam vero in his aliisque textibus de hæreticorum fiducia.

451. Praxis, quæ ab ætate apostolica in universa obtinuit Ecclesia, nil aliud suadet. Siquidem ad tingendos catechumenos non exigebatur nisi professio fidei præcipuorum articulorum, qui in Symbolo continentur.

452. Post hæc supervacaneum est Patres singillatim appellare ad eamdem veritatem adstruendam, quorum unanimis consensus est, necessariam ad justificationem esse fidem dogmaticam, seu historicam, ut eam vocant adversarii. Horum testimonia per sæcula digesta profert Bellarminus *De justific.* lib. 1. c. 9. Huic principio innixi declararunt hæreticis nullam patere viam ad salutem, eo quod non acquiescerent fidei ab Ecclesia traditæ. De hæreticorum fiducia nullum penes ipsos vestigium occurrit. Omnes illam fidei notionem tenuerunt, quam præbet Apostolus Hebr. 11, 1. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, seu persuasio et convictio intellectus eorum quæ non apparent.

453. Ratio ipsa novatorum commentum excludit; fides enim seu fiducia de dimissis sibi peccatis ipsam justificationem necessario supponit ac subsequitur, eam igitur non efficit. Præterea in hac hypothesi inutilis foret oratio, qua petitur dimissio peccatorum, cum quisque fide tenere debeat jam sibi illa fuisse dimissa. Demum qui fieri potest, ut ante justificationem quispiam credat sibi dimissa peccata esse, si ante illam ex protestantium systemate nulla homo libertate fruitur?

—

DIFFICULTATES.

454. Obj. Christus ad remissionem peccatorum nonnisi fidem postulat; Matth. 9, 2. *Videns fidem illorum, dixit paralytico : Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*, et ibid. v. 22. ad hemorrhoissam : *Confide, filia, fides tua te salvam fecit.* Hinc Marc. 11, 24. eamdem fiduciam inculcat discipulis suis dicens : *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis*; igitur et remissionem peccatorum; Paulus vero Act. 13, 38. *Notum sit vobis*, dicebat Judæis, *viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur... in hoc omnis, qui credit, justificatur*; et in epist. ad Ephes. 3, 22. de Christo scribit : *In quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus.* His consonat fidei definitio ab eodem Apostolo exhibita Hebr. 11, 1. *Fides est sperandarum substantia* (gr. ὑπόστασις *expectatio*) *rerum*; fides igitur non est nisi expectatio promissionum Dei, seu remissionis peccatorum. Sane cum aliquid nobis promissum aut oblatum est, sufficit acceptatio ad illud obtinendum; porro justificatio nobis a Christo promissa et oblata est. Ergo.

455. Resp. *D. A.* Christus ad remissionem peccatorum fiduciam postulat, quæ profluat ex firmo assensu iis omnibus quæ Deus revelavit, *C.*; fiduciam de dimissis sibi peccatis ad mentem protestantium. *N.* Quod patet ex scopo, quem Christus habuit, divinam suam comprobandi missionem. Ad hunc finem sua ordinabat miracula, ut crederetur filius Dei, adeoque ab iis omnibus qui suam efflagitabant opem, fidem imo et fiduciam in se exigebat, ut beneficia sive temporalia sive spiritualia consequerentur. Hoc luculenter vel ex iis ipsis, quæ nobis objiciuntur testimoniis, palam fit. Sane utrumque beneficiorum ordinem, spectabant, quæ Christus dixit paralytico; sanitatem corporalem, quæ dixit hemorrhoissæ, aut leproso Luc.

17. Marci vero 11. Christus vim et efficaciam orationis commendat, quæ fiduciam supponit in eum, a quo aliquid petitur. Apostolus Act. 13. remissionem annuntiat peccatorum obtinendam ex fide in Christum, ejusque doctrinam. Ephesiis inculcat spem ac fiduciam, quam in Christo reponere debebant. Ideo vero Hebr. 11. fides dicitur *sperandarum substantia rerum*, quia spei fides fundamentum est; res porro sperandæ, de quibus hic loquitur Apostolus, sunt æterna retributio et ea quæ illam comitantur, ut patet ex contextu, addit siquidem : *Argumentum non apparentium*. Dogmaticam autem esse hanc fidem, ex universa orationis serie patet; sequitur enim : *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei... Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit*; hinc patriarcharum ac justorum fidem commendat, qua firmo assensu Dei crediderunt omnipotentiæ, fidelitati, veracitati. Nuspiam vero vel mentio injicitur fiduciæ de dimissis sibi peccatis per apprehensam justitiam. Nondum enim in scenam prodierant hujus fiduciæ architecti Lutherus et Calvinus.

456. In eo quod subditur de acceptatione promissi vel oblati verissimum est, si promissio et oblatio sint absolutæ, non item vero si conditionatæ, ut in casu nostro; ut enim legitur Deut. 4, 29. *Invenies eum, si tamen toto corde quæsieris*; et Act. 2, 38. *Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum*, et alibi passim. Ast novatoribus conditiones istæ non arrident, ideo falsa fiducia decipiunt animas suas.

ARTICULUS III.

DE PROPRIETATIBUS JUSTIFICATIONIS.

457. Tria corollaria, veluti totidem justificationis proprietates, eruerunt novatores ex fundamentali principio de fide extrinsece ac instrumentaliter justificante; ac 1° justificationem certam esse certitudine fidei, ita ut unusquisque fide teneat, se Deo carum et acceptum esse per justitiam imputativam Christi vel Dei; 2° justificationem hanc æqualem in omnibus esse, eo ipso quod justitia Christi aut Dei sit; 3° inamissibilem justificationem esse, nisi fides amittatur juxta lutheranos, aut absolute juxta calvinistas.

458. Ad tam perniciosas et commentitias justificationis proprietates convellendas, has opponimus propositiones.

PROPOSITIO I.

Nemo, sine speciali revelatione, certus esse potest certitudine fidei de sua justificatione; nec fide proinde tenetur credere, se esse justificatum.

459. Duas complectitur partes enuntiata propositio, quarum prior *certa* est, et adstruitur adversus Ambrosium Catharinum autumantem posse quempiam fide *divina* certum esse de propria justificatione, quamvis ea non conferat justificationem, in quo differt a protestantibus; posterior dogmatica est, atque statuitur adversus protestantes.

460. Certam diximus priorem partem, quia præter communem theologorum doctrinam, quæ Catharini sententiæ adversatur, aperte traditur a conc. Tridentino sess. 6. cap. 9. his verbis : *Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet, sic quilibet, dum seipsum, suamque infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare, et timere potest; cum nullus scire valeat* CERTITUDINE FIDEI *cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum*. De fide porro esse alteram propositionis partem, constat ex canon. Tridentini, nempe 13. *Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo, et absque ulla hæsitatione propriæ infirmitatis et indispositionis,*

peccata sibi esse remissa; anathema sit; et 14. *Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi ac justificari ex eo, quod se absolvi ac justificari certo credat, aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum; et hac sola fide absolutionem ac justificationem perfici; anathema sit.*

461. Quamvis porro excludatur certitudo fidei, non adimitur tamen certitudo *moralis* aut verius *conjecturalis*, quam justus habere potest de statu gratiæ, ex qua oritur conscientiæ pax atque tranquillitas, qua passim justi fruuntur.

462. Cum vero altera propositionis pars a veritate prioris veluti a suo fundamento pendeat, utriusque veritatem simul hoc argumento complectimur : Nemo tenetur fide divina credere se justificatum esse, si nemo divina fide sine speciali revelatione certus esse potest, se esse justificatum. Atqui.

463. Etenim aperte Scripturæ ejusmodi certitudini refragantur; Eccles. 9, 1. legitur : *Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo utrum amore vel odio dignus sit; sed omnia in futurum servantur incerta;* Prov. 20, 9. *Quis potest dicere : Mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Quapropter Apostolus 1. Cor. 4, 4. de se scribebat : *Nil mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est.*

464. Tantum vero abest ut Patres hanc sibi certitudinem tribuerint, ut, nemine excepto, magnum semper hac in parte timorem patefecerint; satis hic sit S. Augustini auctoritatem urgere, qui verba Ps. 41. enarrans : *Ad me ipsum anima mea turbata est,* scribit : *Novi, quia justitia Dei mei manet, utrum mea maneat, nescio.* Et in lib. *De perf. justit.* c. 15, n. 33. *Quantalibet*, inquit, *justitia sit præditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum.* Hac doctrina enutriti sancti omnes timuerunt usque ad extremum vitæ spiritum.

465. Ratio ipsa catholicæ veritati suffragatur : Ut enim quispiam certo, imo de fide justificatum se esse teneat, debet certus esse, se præ se tulisse dispositiones ad justificationem necessarias. Ecquis porro, salva speciali revelatione, hoc novisse poterit? Sane non aliunde perniciosum hoc protestantium systema ortum est, quam ex eo, quod omnes rejecerint ad justificationem dispositiones. Nec tamen adhuc certitudinem illam, quam prædicant, ipsi habere possunt, cum nunquam ipsis constet, utrum habuerint nec ne fidem suam instrumentalem ad arripienda merita seu justitiam Christi. Requirunt præterea opera bona, ut indicium adeptæ justificationis; dum ex altera parte docent peccata ipsa turpissima nec fidei nec justificationi obesse. Quam pulchre omnia sibi cohærent in protestantium doctrina?

DIFFICULTATES.

466. I. Obj. 1° Textus Ecclesiastæ sic ad verbum reddi debet : *Et amorem et odium non sciens homo, omnia ante eos;* non igitur evincit quod catholici contendunt; 2° eo vel magis quod sermo ibidem sit de iis, quæ in præsenti vita contingunt, cum immediate adjiciatur : *Eo quod universa æque eveniunt justo et impio.* 3° Contra vero principii loco assumit Apostolus Rom. 8, 38. omnimodam certitudinem de propria justificatione, scribens : *Certus sum, quia neque mors, neque vita.... neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in C. J. D. N.* 4° Cujus rei rationem tradit ibid. v. 16. dicens : *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei;* porro Spiritus Sancti testimonium infallibile est. 5° Hinc 2. Corinth. 13, 5. sic fideles provocabat : *Vosmetipsos tentate si estis in fide : ipsi vos probate. An non*

cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? Nisi forte reprobi estis. 6° Ac iterum 1. Cor. 2, 12. *Accepimus,* inquit, *Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis;* et alia ejusmodi apud eumdem occurrunt, quæ hanc certitudinem supponunt. 7° Neque aliter loquitur Joannes Ep. 1. cap. 5, 13. ubi hæc habet : *Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei,* ideoque eadem ratione certi sumus Christum in nobis esse, ac nos fidem habere in Christum; prosequitur proinde v. 19. *Scimus quoniam ex Deo sumus;* et c. 3, 14. *Scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres;* et. Apoc. 2, 17. *Vincenti dabo manna absconditum... quod nemo scit, nisi qui accipit.* Ergo.

467. Resp. Ad 1m, *D.* Ita ut sensus idem sit, *C.;* diversus, *N.* Hoc unum intercedit inter utramque versionem discrimen, quod hieronymiana elegantius eumdem sensum exhibeat.

468. Ad 2m, *N.* Alioquin non dixisset Ecclesiastes : *Omnia ante eos,* seu *omnia in futurum servantur incerta;* significat autem, ex iis quæ in præsenti vita justis et impiis, bonis ac malis contingunt, haud posse cognosci utrum Deo accepti homines sint an non, cum prospera et adversa æque utrisque eveniant.

469. Ad 3m, *N.* Ad prob. *D.* Divina caritate et ope fretus *confido* nihil me separaturum a Deo, *C.;* certus sum ex accepta justificatione, *N.* Hic posterior sensus omnino adversatur menti Apostoli, qui caritate fervens post tot gratiæ beneficia, quæ a Deo fuerat consecutus, erumpit in allegata verba; ad eum modum quo Psalmista de se testatur : *Ego dixi in abundantia mea : non movebor in æternum.* (Ps. 39, 7.)

470. Ad 4m, *D. min.* Testimonium Spiritus S. est infallibile in se, *C.;* respectu nostri, *N.* Suspicio enim semper suboriri potest, ne a spiritu malo transfigurante se in Angelum lucis decipiamur, ut non semel contigit.

471. Ad 5m, *D.* Ita ut ejusmodi probatio ac tentatio pro objecta habeat fidem miraculorum operatricem, et quidem respectu totius fidelium cœtus, *C.;* fidem theologicam de adepta justificatione, respectu uniuscujusque individui, *N.* Scopus Pauli hic est ostendere, se verum esse Apostolum Christi ex virtute miraculorum, quam ejus ministerio Deus illis communicaverat, uti etiam exponit S. Jo. Chrysostomus.

472. Ad 6m. *D.* Ut sciamus beneficia, quæ per Christi mysteria collata sunt humano generi ac toti Ecclesiæ, *C.;* individuis seorsum sumptis per fidem illam, quam commenti sunt adversarii, *N.* Hæc enim aliaque ejusmodi cœtum universum afficiunt, absque ullo ad individua seorsum sumpta respectu, ad commendationem divinorum beneficiorum.

473. Ad 7m, *D.* Qui veram fidem habet, habet vitam etiam æternam inchoatam et in spe, *C.;* absolute, *N.* Perfici autem hæc debet, donec obtineatur in re. Quid autem hoc commune habet cum adversariorum fide? Quæ adjiciuntur attingunt cœtum ipsum, uti paulo ante animadvertimus. In Apocalypsi sermo est de interiore quadam animi suavitate, quam Deus identidem sanctis communicat, quæ tamen nunquam omnimodam præbet certitudinem.

474. II. Obj. 1° Utriusque Ecclesiæ Patres passim certitudinem de adepta justificatione prædicant, ob quam fideles hortantur ad gratias Deo agendas. 2° S. Augustinus inter cæteros *Tract. in Ps.* 88. et alibi docet nos non dicere : *Dimitte nobis peccata nostra, quæ remissa credimus in baptismo, nisi de ipsa fide dubitemus.* 3° Sane nisi ita esset, in perpetua fluctuatione animi versaremur et anxietate, cum

tamen dicat Apostolus Rom. 5, 1. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Ergo.

475. Resp. Ad 1m, *D.* Docent Patres nos habere posse certitudinem conjecturalem, aut etiam *moralem* ortam ex bonæ conscientiæ testimonio, *C.*; omnimodam ac de fide, *N.* Nuspiam enim hoc Patres docuere, sed ad fidelium tranquillitatem et ad anxietatem tollendam jure docebant, prout et Ecclesia docet, satis esse pace illa frui quæ oritur ex recte factis; juxta illud 1. Jo. 3, 21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.*

476. Ad 2m, *D.* Suppositis præsumptisque necessariis dispositionibus ad rite suscipiendum baptismum, *C.*; alio sensu, *N.* Alloquitur enim S. Doctor neophytos, quos ipse informaverat ad baptismum; ex præsumptione proinde, ut ajunt, quod necessarias ad illum dispositiones attulerint, objecta protulit verba.

477. Ad 3m, *Neg.* Nam inter certitudinem fidei, nimiamque animi anxietatem est via media, securitas scilicet illa ac tranquillitas quam parit bona conscientia. Quævis alia securitas illusio aut præsumptio est. Magis confert ad animi pacem doctrina catholica, quam stulta hæreticorum sententia. Juxta lutheranos enim cum fides a se excogitata imminui ac amitti possit, nunquam certus quispiam esse potest de sua justificatione; cum vero juxta calvinistas eadem propria tantum electorum sit, nemo scire potest se electum esse, adeoque nec se esse justificatum.

PROPOSITIO II.

Accepta justitia conservatur et augetur per bona opera coram Deo; non est proinde in omnibus æqualis.

478. De fide est a Tridentino sess. 6. sancita hoc canone 24. *Si quis dixerit, justitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera; sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse justificationis adeptæ, non autem ipsius augendæ causam; anath. sit.*

479. Doctrina novatorum de æquali justificatione in omnibus profluit ex principio de externa Christi justitiæ imputatione, ac de sola fide justificante absque ulla prævia dispositione. Cum vero bona opera sint fructus ac indicia adeptæ justificationis, nihil ea conferunt ad salutem, prout nihil nocent peccata, quæ propter fidem ad pœnam non imputantur.

480. Jam vero sacræ Litteræ 1° exhibent nobis justos proficientes in sanctitate. Siquidem Prov. 4, 18. legitur: *Justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectum diem*; et Apostolus 2. Cor. 9, 10. scribit: *Deus augebit incrementa frugum justitiæ vestræ*; Apoc. demum. 22, 11. *Qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus sanctificetur adhuc.* Augeri igitur magis ac magis potest justorum sanctitas, ac perfici semel adepta justificatio. 2° Exhibent caritatem, quæ vel cum justitia identificatur, vel ab ea saltem inseparabilis est, plures posse gradus admittere; sic Jo. 21, 15. Petrum Christus interrogat: *Diligis me plus his?* et ibid. 15, 13. *Majorem caritatem,* inquit Christus, *nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*; ac 1. Jo. 4, 18. *Perfecta caritas foras mittit timorem.* 3° Docent propterea diversitatem præmiorum pro diversa meritorum ratione rependendam in æterna retributione fore, ut suo loco ostendimus.

481. De Patrum hoc in articulo doctrina nullum dubium esse potest. Satis hic sit S. Augustini verba recitare ex *Tract.* 6. *in Joan.* n. 8. ubi: *Ipsi Sancti*, inquit, *in Ecclesia... sunt alii aliis sanctiores, alii aliis meliores.*

482. Rationem porro theologicam hanc reddit hujus veritatis S. Thomas 1. 2. q. 112. art. 4. scribens: *Prima causa hujus diversitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diversimode*

suæ gratiæ dona dispensat ad hoc, quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiæ consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit, ut esset universum perfectum.

485. Cum vero commentum hoc protestantium non sit nisi corollarium de justitia exterius imputata, quam superius refellimus, ideo a difficultatibus afferendis hic supersedemus, quas jam dissolvimus.

PROPOSITIO III.

Justificatio est amissibilis, et amittitur per subsequens peccatum lethale.

484. Et hæc propositio de fide est, sic enim in cit. sess. conc. Tridentinum can. 25. eam definivit : *Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere; atque ideo eum, qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse justificatum...; anath. sit.*

485. Ferit hic canon calvinianos docentes, fidem adeoque et justificationem, quæ ab ea gignitur, inamissibilem esse; ac eum qui proinde semel justificatus est, amplius peccare non posse, aut ad pœnam, si quæ patrentur peccata, non imputari. Hoc privilegio in istorum hypothesi soli electi fruuntur, cum reprobi nec fidem nec justificationem unquam adipiscantur.

486. Impium autem et absurdum hoc paradoxum sacræ Litteræ evertunt, dum 1° admonent justos, ne a justitia excidant; 2° declarant reum illico eum constitui, qui se peccato polluit; 3° plures sive reprobos sive electos exhibent in gravissima facinora dilapsos, ac Dei inimicos constitutos.

487. Primum patet ex Christi verbis Matth. 26, 41. *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem*, alloquitur porro discipulos suos electos; item ex verbis Apostoli 1. Cor. 10, 12. *Qui se existimat stare, videat, ne cadat*; tum Rom. 11, 20. *Tu fide stas : noli altum sapere, sed time*; et alibi passim.

488. Alterum evincunt, quæ Ezech. 33, 12. leguntur : *Justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit;..... Etiamsi dixero justo, quod vita vivat, et confisus in justitia sua, fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.*

489. Tertium denique constat ex Angelis malis; et ex Adam, Saüle, Davide, Salomone, Petro aliisque magno numero, qui justi prius erant, graviterque peccarunt, et ex his alii culpas eluerunt, alii vero in peccato mortui sunt.

490. Ex Patribus unum laudamus Augustinum, qui in lib. *De correpl. et gratia* c. 6. et seqq. totus in eo est, ut evincat hominem, *si jam regeneratus et justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, esse corripiendum, quia acceptam gratiam suo in malum libero amisit arbitrio.* Cyprianus vero, Ambrosius, Pacianus cæterique omnes, qui adversus montanistas aut novatianos facultatem a Christo Ecclesiæ traditam, de quibusvis remittendis utut gravibus peccatis post baptismum patratis, propugnarunt, eamdem profecto doctrinam supponunt.

491. Absurda imo et impia corollaria, quæ ex novatorum doctrina profluunt, Grotius, protestans et ipse, in *Discussione Apologiæ Riveti*, his verbis patefacit : *Christiani pectoris est horrescere ea dogmata, quæ pietati nocent, quale illud est a nonnullis defensum : Pecca fortiter, sed crede fortius; et nihil nocebunt tibi centum homicidia, et mille stupra. Hic sunt genuini fructus illius dogmatis, credere quempiam debere justitiam Christi sibi imputari.* Attamen hi sordidi hæretici se reformatores Ecclesiæ jactarunt.

DIFFICULTATES.

492. I. Obj. Scripturæ caritatem, adeoque et fidem, sine qua caritas dari nequit, inextinguibilem, ac insupera-

bilem exhibent; nam Cant. c. 8, 7. dicitur : *Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem*; et Christus Jo. 4, 15. *Qui biberit*, inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum : sed... fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam*; et Apostolus Rom. 8, 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita... poterit nos separare a caritate Dei*. Ergo.

495. *R. D. A. In se, C.*; in nobis, *Subd.* Nisi velimus, *C.*; secus, *N.* Caritas utique in se neque extingui, neque superari potest, prout etiam quamdiu illa in nobis est mirabiles illos effectus producit, qui de ea prædicantur. At nos possumus illam admittere, ab eaque excidere; alioquin non diceretur Apoc. 2, 4. *Habeo adversum te, quod caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque, unde excideris*; et Gal. 5, 4. *A gratia excidistis*.

494. II. Obj. Saltem electi a caritate excidere non possunt, 1° dicente Apostolo Rom. 8, 30. *Quos justificavit, hos et glorificavit*. 2° Hinc 1. Joan. 3, 9. legitur : *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, nec peccare potest, quia ex Deo natus est*; et iterum ibid. c. 5, 18. *Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum*. 3° Contra vero de reprobis scribit ibidem Apostolus c. 2, 19. *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Adeoque reprobi, qui peccant, nunquam fuere justificati. Ergo.

495. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Glorificavit in hac vita donis, quibus illos ditavit, *C.*; in altera vita, *Subd.*; prævisa illorum perseverantia finali, *C.*; vi solius justificationis in sensu Novatorum, *N.* Prior expositio Patrum Græcorum est, ac favet græcus textus : *gloriosos effecit*, seu ut vertit S. Ambrosius, *magnificavit*; posterior est S. Augustini, cæterorumque Patrum Latinorum qui eum secuti sunt; in hac porro expositione ideo justificati glorificantur, quia eorum prævisa a Deo est in gratia perseverantia usque in finem, cum tamen potuerint non perseverare, ut patet ex iis omnibus, qui licet justificati exciderunt.

496. Ad 2m, *D.* Qui natus est ex Deo non peccat, quamdiu semen ac generatio Dei in eo manet, seu in sensu, ut vocant, reduplicativo, *C.*; si generationem illam justus per peccatum abjiciat, seu in sensu absoluto, *N.* Siquidem vel ipse Joannes ib. cap. 3, 7. scripsit : *Filioli, nemo vos seducat*; et : *Hæc scribo vobis ut non peccetis*. Hinc S. Augustinus *Tract. 4. in Epistol. 1. Joan.* n. 8. de justo scribit : *In quantum in ipso* (Christo) *manet, in tantum non peccat*.

497. Ad 3m, *D. Non erant ex nobis* secundum æternam prædestinationem, *C.*; secundum temporalem sanctificationem, *Neg.* Ita S. Augustinus in lib. *De dono persev.* c. 9. n. 21. his verbis : *Quid est, quæso, non erant ex nobis? Nonne utrique a Deo vocati fuerant et vocantem secuti, utrique ex impiis justificati, et per lavacrum regenerationis utrique renovati? Sed si hoc audiret, ille, qui sciebat procul dubio quod dicebat, respondere posset et dicere : vera sunt hæc, secundum hæc omnia, ex nobis erant; verumtamen secundum aliam quamdam discretionem non erant ex nobis*.

498. III. Obj. 1° S. Gregorius M. *Moral.* lib. 34. c. 15. de reprobis scribit, quod *ante oculos Dei nunquam veram sanctitatem habuerunt*; 2° contra vero S. Leo M. *Serm.* 9. *De passione*, ita Petrum, qui erat electus, alloquitur : *Vidit in te Dominus non fidem victam, non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam*. Eadem scripsit S. Bernardus *De amore Dei* lib. 2. c. 6. Quod 3° ratio suadet, quia alioquin electi, si a caritate exciderent, essent objectum odii simul et amoris, quod implicat. Ergo.

499. Resp. Ad 1m, *D.* Falsi justi, de quibus hic loquitur S. Gregorius, *C.*; reprobi, *N.* Subdit enim : *Sæpe namque homo multis occulte peccatis involvitur, et in una aliqua virtute magnus videtur.* De reprobis nec verbum hic habet S. Pontifex.

500. Ad 2m, *D.* Significans Petrum directe neque contra fidem neque contra caritatem peccasse, *C.*; indirecte ex timore hominum non peccasse contra has virtutes, *N.* Laudat enim ibid. S. Leo *Lacrymas, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis.* Eodem sensu exponi debent, quæ ex Bernardo, seu potius ex auctore *Tractatus de amore Dei* objiciuntur. Spurius enim hic tractatus est.

501. Ad 3m, *D.* Essent electi, qui a justitia exciderunt, objectum dilectionis et odii sub diverso respectu, *C.*; sub eodem respectu, *N.* Prout enim actu peccatores sunt, sunt objectum odii juxta illud Sapient. 14, 9. *Odio sunt Deo impius et impietas ejus*; prout autem electi sunt, a Deo diliguntur in ordine ad collationem gratiæ, quâ a peccatis resipiscant, et in statu gratiæ usque ad finem perseverent.

TRACTATUS

DE GRATIA.

PARS TERTIA.

DE MERITO.

502. Meriti ratio in operibus ex gratia et in gratia patratis consistit, quibus justus *fructificat Deo*, ut loquitur Apostolus, et jus acquirit ad gratiæ sanctificantis et gloriæ, cujus in se pignus certissimum habet, argumentum.

503. Hæretici sæc. XVI. nullum ejusmodi meritum in justo agnoscunt, imo horrent ad meriti nomen, utpote jactantiæ ac superbiæ non ferendæ. Idque colligunt ex præjacto systemate de gratia seu justitia Christi extrinsecus imputata, ac de originali noxa cum suis actibus jugiter in justificato perseverante. Hoc enim fit, ut inutile evadat meritum quodcumque, quod esset Christo injuriosum; bona opera vel nulla sint prorsus non inquinata concupiscentia quæ illa inficit, vel indicia tantummodo sint adeptæ per fidem justificationis; homo semper peccet, nec divina mandata adimplere possit, quorum tamen transgressiones justo non imputantur ob fidem qua apprehendit merita Christi. Hac ratione viam novatores invenerunt humilitatis, cujusvis innoxii inquinamenti, eximiæque sanctitatis, ac securitatis omnimodæ adipiscendi vitam æternam. Prætiosum certe inventum ethnicis incompertum ac Islamitis.

504. Vindicias catholicæ acturi doctrinæ, præmittemus meriti notiones; ejusdem deinceps meriti existentiam tuebimur; ea demum expendemus, quæ meriti objectum constituunt.

CAPUT I.

PRÆNOTIONES.

DOCTRINA ECCLESIÆ CATHOLICÆ ET THEOLOGORUM OPINIONES CIRCA MERITUM.

505. Melius catholicam de merito doctrinam exponere non possumus, quam iis verbis quibus usum est Tridentinum sess. 6. c. 16, quæ ita se habent: *Bene operantibus, usque in finem, et in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus ac meritis fideliter reddenda... Cum enim ille ipse Christus Jesus, tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, et comitatur, et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent; nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quominus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, et divinæ legi pro hujus vitæ statu satisfecisse, et vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, vere promeruisse censeantur... Ita neque propria nostra justitia tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur justitia Dei. Quæ enim justitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem,*

justificamur; illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris Litteris usque adeo tribuatur, ut etiam, qui uni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus, eum non esse sua mercede cariturum; et Apostolus testetur, id, quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis; absit tamen, ut christianus homo in se ipso vel confidat, vel glorietur, et non in Domino, cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Hanc deinceps doctrinam sanxit can. 26. et 32. quos inferius describemus.

506. Ex qua doctrina colliginus 1° justos vere mereri argumentum gratiæ sanctificantis, vitam æternam et argumentum gloriæ. 2° Hanc merendi virtutem inniti gratuitæ Dei misericordiæ ac promissioni, et Christi meritis, a quibus justorum opera totam vim suam hauriunt. 3° Denique merita nostra esse dona Dei, qui gratia sua actuali et sanctificante nos ditat; atque ut loquitur S. Augustinus *Epist.* 194. c. 5. n. 19. *Cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua.* Ex his autem liquet, utrum doctrina catholica christianam humilitatem commendet, nec ne, uti protestantes calumniantur.

507. Et hæc quidem totidem fidei dogmata sunt. His catholici theologi majoris declarationis gratia adjiciunt: meritum distingui in illud, quod vocant *De condigno* seu presse sumptum; et in illud, quod *De congruo* appellant seu late ac improprie dictum. Siquidem prius oritur ex justitia, posterius ex decentia, ut in *Tract. de Incarnat.* exposuimus, cum ageremus de Christi merito.

508. Distinctio hæc fundatur in illis Augustini verbis, quæ loc. cit. habet: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetret. Neque enim nullum est meritum fidei.* Porro haud censuisse S. Doctorem hoc meritum esse proprie dictum, constat ex iis quæ ibid. subdit: *Nulla ne sunt merita justorum? sunt plane, quia justi sunt. Sed ut justi fierent, merita non fuerunt.* Est igitur meritum improprie dictum, seu de congruo, ante justificationem, ac meritum proprie dictum post justificationem: quod conceptis verbis docuit S. Thomas 1. 2. q. 114. art. 3.

509. Hæc nunc apud omnes rata sunt; attamen fidem non attingunt, cum nulla edita de illis ab Ecclesia definitio fuerit, et scholæ in diversas abierint sententias, uti ostendit Bellarminus. Post damnationem prop. 14. Baji: *Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere*, certum evasit justos ex Dei liberalitate supra condignum remunerari.

510. Sic etiam de fide non est, justos per singula opera bona augmentum gratiæ aut gloriæ mereri, cum non desint qui censeant, *bonum opus non esse meritorium vitæ æternæ, nisi ex caritate procedat*, ut Bellarminus loquitur et sentit *De justific.* lib. 5. c. 15. Secus alii contendunt, ut Vasquez in 1. 2. S. Th. disp. 217. c. 2. seqq.

511. De fide denique non est, justum posse pro alio quidpiam mereri sive de condigno sive de congruo; aut sibi etiam perseverantiam, aut resipiscentiam post lapsum; sententia tamen affirmans, justum saltem de congruo sibi et aliis aliquid mereri posse, communis est.

CAPUT II.

DE EXISTENTIA MERITI.

512. Protestantes ad unum omnes, ut vidimus, ex præjactis a se circa justitiam imputativam principiis, col-

ligunt, nullum meritum sub quovis respectu admitti posse; Catholici e converso ex principio de justitia inhærente statuunt, verum justos meritum posse sibi comparare. Cum his sit :

PROPOSITIO.

Justi per bona opera ex gratia facta vere merentur gloriam æternam ejusque augmentum.

513. De fide est propositio ex Tridentino sess. cit. can. 26. *Si quis dixerit, justos non debere pro nobis operibus, quæ in Deo fuerunt facta, expectare et sperare æternam retributionem a Deo per ejus misericordiam, et Jesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint; anath. sit;* et can. 32. *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita; aut ipsum justificatum bonis operibus, quæ, ab eo per Dei gratiam, et J. C. meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, et ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum; anath. sit.*

514. Luculenter porro assertam catholicam doctrinam Scripturæ adstruunt, dum vitam æternam *coronam* vocant *justitiæ, bravium, mercedem.* Sane Apostolus 2. Tim. 4, 7. de se scribit : *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Et 1. Cor. 9, 24. *Nescitis,* inquit, *quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis :* et iterum ibid. c. 3, 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem:* demum cap. 15. ostensurus diversam fore retributionem pro meritorum diversitate, scribit v. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum : stella enim a stella differt in claritate; sic et resurrectio mortuorum.* Merces autem, corona ac bravium relationem ad meritum dicunt.

515. De Patribus nulla quæstio esse potest; dogma enim catholicum constanter inculcant. S. Irenæus *Contra hæres.* lib. 4. c. 37. n. 7. *Pretiosam,* inquit, *arbitremur coronam, videlicet quæ per agonem nobis acquiritur.* Tertullianus lib. *De resurr. carnis* c. 48. scribit : *Ordo non aliud, quam meritorum dispositor. Merita autem cum corpori quoque adscribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, ut possit esse meritorum.* Reliquis vero omissis, S. Augustinus *Ep.* 194. cit. verba protulit, quæ paulo ante descripsimus; in lib. autem 1. *De morib. Eccles.* c. 25. n. 55. hæc habet, quæ universum hæreticorum systema evertunt : *Vita æterna est totum præmium, cujus promissione gaudemus. Nec præmium potest præcedere merita, priusque homini dari, quam dignus est. Quid enim hoc est injustius, et quid justius Deo? Non ergo debemus poscere præmium, antequam mereamur accipere.* Demum conc. Arausicanum II. capit. 18. decrevit : *Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quæ non debetur, præcedit, ut fiant.*

516. Cujus quidem doctrinæ ratio in promptu est. Omnium consensu, debebit olim judicium a Deo de hominibus institui; porro judicium supponit discussionem meritorum in ordine ad retributionem; ut enim loquitur Augustinus *Ep.* 214. *ad Valentin.* n. 4. *Non quia nullum est meritum vel bonum piorum, vel malum impiorum : alioquin quomodo judicabit Deus mundum?* Scribit tamen Apostolus 2. Cor. 5, 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum, sive malum.* Ergo.

—

DIFFICULTATES.

517. I. Obj. 1° Vita æterna ex Scripturis est *hæreditas*; hæreditas autem filiis ex solo filiationis jure debetur, seu adoptionis. 2° Est præterea *misericordia* juxta illud Ps. 101, 4. *Qui coronat te in misericordia et miserationibus.* 3° Est *gratia*, dicente Apostolo Rom. 6, 23 : *Stipendia peccati mors; gratia autem Dei vita æterna*, quamvis antithesis videretur exposcere ut diceretur : *Stipendia bonorum operum vita æterna.* Gratis igitur omnino confertur. 4° Præsertim cum Christus quodvis meritum deneget operibus nostris dicens Luc. 17, 10. *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.* 5° Imo non solum inutilia sunt opera nostra, sed et immunda ex Is. 64, 6. *Facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ;* ergo non præmium, sed indignationem potius opera nostra merentur.

518. Resp. Ad 1m, *Dist. maj.* Etiam, *C.*; solum, *N.* Siquidem vita æterna vocatur præterea *corona et merces*, ut vidimus, utroque proinde titulo tribuitur, hæreditatis et mercedis, qui posterior titulus in priore fundatur. Sic etiam *D. min.* Hæreditas debetur filiis naturalibus, *Tr.* vel *C.*; adoptivis, *Subd.*; si absolute adoptati fuerint in ordine ad hæreditatem, *C.*; si conditionate, *N.* Conditionata vero est adoptio nostra, in ordine ad hæreditatem, dicente Apostolo : *Si compatimur ut et conglorificemur.* Soli infantes jure hæreditario vitam æternam adipiscuntur.

519. Ad 2m, *D.* Est corona misericordiæ simul et justitiæ, *C.*; solius misericordiæ, *N.* Ut constat ex dictis.

520. Ad 3m, *D.* Quatenus omne meritum nostrum a Dei gratia incipit et in ea fundatur, *C.*; ad exclusionem nostræ cooperationis, *N.* Ita Augustinus lib. *De gratia et libero arbitr.* capp. 8. et 9. qui animadvertit potuisse Apostolum recte dicere *stipendium justitiæ vita æterna*, prout reipsa æquivalenter dicit Rom. 2, 6. *Reddet* (Deus) *unicuique secundum opera ejus; iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quærunt, vitam æternam.*

521. Ad 4m, *D.* Ad excludendam jactantiam, *C.*; ad excludendum bonorum operum meritum, *N.* Alioquin non dixisset idem Christus Matth. 25, 23. *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam;* neque Apostolus 2. Tim. 2, 21. scripsisset de justo : *Erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino.*

522. Ad 5m, *N.* Loquitur autem Propheta in objecto loco de peccatis ac de fictitiis Judæorum justitiis; subdit enim immediate : *Et cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.* De bonis autem justorum operibus jam dixerat : *Occurristi lætanti et facienti justitiam.*

523. II. Obj. 1° Christus nobis meruit vitam æternam, ergo merita nostra inutilia sunt et Christo injuriosa, perinde ac si illa non sufficerent. 2° Aut saltem dici deberet, gloriam dividi inter Christum et homines, si meritis nostris opus esset ad vitam æternam comparandam. Ergo.

524. Resp. Ad 1m, *D.* Christus meruit nobis vitam æternam mediate, *C.*; immediate, *N.* Scilicet eatenus Servator noster promeruit nobis vitam æternam, quatenus gratias obtinuit, quibus cooperantes applicaremus nobis merita sua, et hac ratione merentes assequeremur vitam æternam. Nec enim ita vitam nobis æternam meruit, ut nos desides imo iniqua gerentes eam obtineremus. Absit. Exinde patet neque inutilia, neque Christo injuriosa merita nostra esse, quæ ab eo habent ut talia sint. Cumulatissime itaque Christus pro nobis satisfecit et meruit; sufficientissima præ-

terea in se sunt merita ejus, ast ut nobis prosint, necesse est, ut ea nobis per bona opera applicemus.

525. Ad 2m, *N.* Siquidem sine meritis Christi nulla prorsus essent merita nostra. Nisi vitis influat in palmitem, hic nullum fructum affert.

526. III. Obj. 1° Patres passim docent vitam æternam gratis nobis a Deo donari, ut S. Basilius; nulla item esse merita nostra, ut Hilarius et Augustinus aliique apud Bellarminum loc. cit. c. 5. Sane 2° ad meritum proportio exigitur inter opus et mercedem; nulla autem inter justorum opera ad vitam æternam intercedit proportio, dicente Apostolo Rom. 8, 18. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* 3° Nemo potest Deum super omnia ac perfecte diligere. Ergo nemo mereri potest.

527. Resp. Ad 1m, *Neg.* Ideo enim Patres interdum gratis vitam nobis æternam donari docent, quod nullis nostris præcedentibus meritis Deus gratiam contulit, qua illam assequeremur; dixerunt pariter nulla esse merita nostra in se spectata, aut merita naturalia.

528. Ad 2m, *Dist. min.* Nulla est proportio durationis et æqualitatis rei ad rem, qualem exposcit justitia commutativa, *C.*; dignitatis et meriti, supposita promissione, qualem exigit justitia distributiva, *N.* Quare optime S. Augustinus *Serm.* 16. *De verbis Apost.* c. 2. n. 2. *Illo ergo modo*, inquit, *possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti; et hoc tu fecisti, qui laborantes juvisti.*

529. Ad 3m, *N.* Tria enim illa per Dei gratiam præstare possumus, quæ ad accuratam præcepti divinæ dilectionis observationem requiruntur, 1° ut Deum omnibus præferamus; 2° ut nihil nisi in ordine ad Deum diligamus; 3° ut ad majorem jugiter in Dei amore perfectionem eluctemur.

CAPUT III.

DE CONDITIONIBUS AD MERITUM REQUISITIS.

530. Ut novatores vias omnes merito præcluderent, illas ad meritum constituendum conditiones requirunt, quibus nuspiam reperiri possit. Etenim statuunt 1° opus sic esse debere numeris omnibus obsolutum, ut purum sit a quovis imperfectionis nævo; 2° ut nullo titulo debitum sit; 3° ut nostrum sit ac nulla gratia partum; 4° ut proportionem æqualitatis habeat cum mercede. Contra vero catholici, supposita inter meritum *de condigno ac de congruo* distinctione, alias respective conditiones merito assignant, sive ex parte operantis, sive ex parte operis, sive ex parte retribuentis, quarum aliquæ ratæ sunt apud omnes, aliæ vero in controversiam veniunt.

531. Ad meritum itaque de condigno ex parte *operantis* duas conditiones uti essentiales requirunt, 1° ut sit viator; 2° ut sit in statu gratiæ.

532. De priore conditione constat ex Christi verbis Jo. 9, 4. *Venit nox, quando nemo potest operari;* et ex Apostolo Gal. 6, 10. scribente: *Dum tempus habemus, operemur bonum.* De posteriore autem item constat ex Christo dicente Jo. 15, 4. *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis;* nec non ex Apostolo 1. Cor. 13, 3. scribente: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Exinde a S. Pio V. et Gregorio XIII. confixæ sunt insequentes Baji propositiones 12. *Pelagii sententia est: opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium.* 13. *Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quod fiant per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei; sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea*

præstatur obedientia legi. 17. *Sentire cum Pelagio qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum.*

533. Ex parte *operis* ad verum meritum tria exigunt, 1° ut sit liberum a necessitate; 2° ut sit bonum et honestum; 3° ut sit supernaturale tum ratione entitatis, tum ratione finis. Necessitas primæ conditionis est de fide; contradictoria enim doctrina uti *hæretica* damnata est in Propos. Jansenii : *Ad merendum vel demerendum*, etc. ut in *Tract. de Deo Creatore* ostendimus. Ad alteram conditionem quod attinet, res per se patet, cum nonnisi bonum omni ex parte et honestum Deo placere possit gratumque esse. Tertia conditio ex iis eruitur, quæ adversus pelagianos disceptantes ostendimus, opus supernaturale constitui tum ex parte principii, gratiæ actualis videlicet, tum ex parte finis seu motivi tendendi in Deum uti auctorem supernaturalis ordinis, ut sic æqualitas exsurgat proportionis cum gloria.

534. Hæc certa penes omnes sunt, ast nonnulli, ut innuimus, et inter hos S. Thomas 1, 2. q. 114. art. 4., requirunt præterea, ut opus bonum eliciatur ex imperio caritatis juxta illud Jac. 1, 12. *Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam* REPROMISIT DEUS DILIGENTIBUS SE. Alii tamen refragantur.

535. Ex parte Dei retribuentis requiritur demum promissio, prout ex sacris Litteris patet, in quibus æterna vita generico *promissionis* nomine passim designatur; sic Hebr. 6, 12. ait Apostolus : *Fide et patientia hæreditabunt promissiones*; et iterum c. 10, 36. *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Hoc ipsum declaravit Tridentinum sess. 6. c. 16. poscitque ipsa mercedis natura, quæ non redditur nisi ex pacto.

536. Ad meritum de congruo fallibili recensitæ conditiones requiruntur, si excipias statum gratiæ, et promissionem ex parte Dei, quod sua natura non est nisi *impetratorium*, uti observat Vasquez in part. 3. q. 94. art. 1. Dub. 4.

CAPUT IV.

DE OBJECTO MERITI.

537. Duo cadunt sub meritum, gratia et gloria. De gloria jam ostendimus, hominem justum eam de condigno mereri posse perinde ac ejus augmentum.

538. Quod spectat ad gratiam certum est 1° primam gratiam actualem nullo modo sub meritum cadere, utpote prorsus gratuitam; 2° gratiam sanctificantem pariter non cadere sub meritum de condigno, dicente Apostolo Rom. 3, 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius*; declaravitque Tridendinum sess. cit. cap. 8.; insuper 3° hominem justum posse mereri de condigno gratiæ sanctificantis augmentum juxta definitionem Tridentini ib. can. 32. Quod si justus potest augmentum gratiæ sanctificantis mereri, acquirit hoc ipso per justificationem jus ad gratias actuales, quæ necessariæ sunt ad opera bona perficienda ex quibus illud augmentum pendet; 4° posse hominem peccatorem promereri de congruo infallibili, ob divinam promissionem, primam gratiam sanctificantem per contritionem caritate perfectam, tanquam ultimam dispositionem ad illam infallibiliter consequendam, juxta tritum illud Augustini effatum : *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetret, neque enim nullum est meritum fidei.*

539. Disceptatur porro inter theologos : 1° Utrum justus possit sibi veniam mereri post culpam; 2° utrum sibi præterea possit mereri perseve-

rantiam finalem; 3° utrum demum possit justus alteri mereri primam gratiam.

540. Non posse autem de condigno justum aliquid ex recensitis promereri, apud omnes exploratum est. Communior tamen sententia est, cui adhæret Bellarminus *De justific.* lib. 5. c. 21. n. 3. posse justum de congruo fallibili, ex defectu promissionis, sibi promereri reparationem post culpam; posse item justum perseverantiam de congruo fallibili mereri juxta illud Augustini effatum: *De dono persev.* c. 5. n. 10. *Hoc Dei donum suppliciter emereri potest, amitti contumaciter non potest.* Quod demum spectat ad merendam alteri primam gratiam, nemo est qui dubitet, a solo Christo Salvatore nostro id de condigno præstari posse. Communis tamen sententia est, posse justum de congruo fallibili mereri, seu potius impetrare alterius conversionem, prout S. Stephanus impetravit Paulo, S. Monica Augustino, aliique non pauci. Hortabatur proinde S. Jacobus in epist. sua cap. 5, 16. fideles: *Orate pro invicem ut salvemini.*

541. Et hæc de Gratia tum actuali tum sanctificante, nec non de merito, quod ex illis profluit; quam gratiam Deus nobis jugiter tribuat, ut ad eum pervenire possimus meritis Salvatoris nostri Christi Jesu.

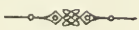

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

PROŒMIUM.

1. *Sacramenti* vox apud Latinos μυστηρίου seu *mysterii* apud Græcos, generatim usurpatur ad rem arcanam seu latentem significandam. In usu vero ecclesiastico adhibetur ad ritus sacros et symbolicos significandos. Hi porro ritus sensibiles, seu signa externa, juxta doctrinam catholicam spectantur uti vehicula seu instrumenta, quibus Deus ut nostræ imbecillitati consuleret, gratiam sanctificantem communicat. Definitur autem a catechismo Romano part. 2. c. 1. n. 9. Sacramentum : *Res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis et justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet*. Quibus verbis tum natura sacramenti exprimitur, quod debeat esse signum externum; tum auctor, qui est Deus seu Jesus Christus; tum efficacia significandæ scilicet et conferendæ gratiæ. Quo fit, ut brevius Sacramentum dicatur : *Signum practicum gratiæ*.

2. Novatoribus, qui dispescunt gratiam sanctificantem a justificatione consistente in sola externa non imputatione peccatorum ob fidem, qua Christi merita apprehendunt, sacramenta non sunt nisi signa vacua. Nam juxta Lutherum sunt *signa* sive *sigilla* divinarum promissionum ad excitandam fidem; juxta Zwinglium sunt *signa divinæ gratiæ*, quæ Ecclesiam certiorem faciunt de suscipientium fide; juxta Calvinum sunt signa vel pignora, quæ electum certiorem faciunt de adepta fide divinisque promissis. Anabaptistis sacramenta sunt *signa allegorica* spiritualis vitæ; arminianis, socinianis, mennonitis nudi ritus exteriores sunt, quibus christiani ab infidelibus secernuntur; quakeris *actus spirituales et interni effectus cœlestis luminis*; schwedenborgianis *symbola* sunt, quibus Deus et homo invicem conjunguntur; rationalistis denique ritus sunt longe præstantiores ritibus paganorum significatione tum symbolica tum morali.

3. Ex quibus patet novatores omnes abludere in notione Sacramenti a doctrina catholica in eo, quod detrahant eidem vim conferendæ gratiæ, sectasque recentiores a primævo protestantismo ortas, illius magis ac magis evolvisse principium, donec nullam amplius in sacramentis cum gratia aut fide etiam necessitudinem agnoscant. Quemadmodum vero sectæ omnes hæreticæ sacramenti notioni detrahunt, sic imminuunt sacramentorum numerum, tolluntque efficacitatem, plus minusve errant circa eorumdem ministrum, solemnemque administrationem.

4. Ut igitur veritatem catholicam adstruamus, in quatuor capita tractationem hanc distribuimus, in quibus singillatim de sacramentorum numero, efficacia, ministro, deque ritibus qui in solemni ipsorum administratione usurpantur disseremus, adjectis nonnullis scholiis ad ea uberius declaranda, quæ in controversiam veniunt in catholicis scholis.

—

CAPUT I.

DE SACRAMENTORUM NUMERO.

5. Primum erat novatoribus, ex semel constituta de externa forensi justificatione doctrina, imminuere sacramentorum numerum. Ab initio ancipites in eo figendo hæserunt; demum in binario constiterunt. Recentiores magis principio protestantismi cohærentes sustulerunt omnia, ac ad meros ritus redegerunt.

6. Catholici e converso, avitæ doctrinæ insistentes, septem a Christo Servatore nostro sacramenta instituta docent, quæ gratiam aut primum conferant aut augeant. Pulchre S. Thomas p. 2. q. 65. art. 1. observat quamdam intercedere analogiam inter naturalem vitam ac supernaturalem; homo quippe nascitur, roboratur, alitur; quod si in morbum incidat medicina reparatur, deletisque morbi reliquiis, ad pristinam incolumitatem restituitur, propagatur, ac in societate sub legitimis degit magistratibus; hæc ipsa in vita supernaturali sacramenta efficiunt, nec unquam ab adepta hac vita hominem deserunt, eumque jugiter comitantur donec ad mundum superiorem ac invisibilem, ad quem ordinatus est, evehant transmittantque.

Septenarium hunc sacramentorum numerum adstruendum jam aggredimur adversus novatores omnes.

PROPOSITIO.

Sacramenta novæ Legis a D. N. J. C. instituta nec plura sunt nec pauciora quam septem, baptismus videlicet, etc.

7. De fide propositio est, hoc can. 1. sess. 7. definita a Tridentino : *Si quis dixerit, Sacramenta novæ Legis non fuisse omnia a J. C. D. N. instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet : Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie Sacramentum; anath. sit.* Duo ex hoc canone definita sunt, septenarius videlicet Sacramentorum numerus divinaque eorumdem institutio, quæque proinde a nobis sunt evincenda.

8. Quæ veritatem divinamque institutionem uniuscujusque Sacramenti singillatim ostendunt, cum de singulis erit sermo, afferemus. Hic ea tantum urgemus quæ septenarium numerum propius attingunt.

9. Hæc autem desumuntur ex universæ Ecclesiæ consensu, imo e consensu cœtuum christianorum, qui a remotissimis temporibus ab Ecclesia Romana, sive catholica divisi sunt, eamdemque hac in parte cum ea fidem profitentur. Sane vetustissima Latinorum Sacramentalia apud Martenium, *De antiquis Eccles. ritibus*; Græcorum Euchologia apud Allatium, *De perpet. occid. et orient. Eccles. consensione*, et in *Græcia orthodoxa*; Armenorum apud Serpos, in *Compendio historico spectante ad relig. Armen.*; aliarumque orientalium Ecclesiarum apud Assemanum, in *Biblioth. orientali* constanter septem signa recensentur ad gratiam conferendam divinitus instituta, quamvis ejusmodi Ecclesiæ a pluribus sæculis ab Ecclesia Romana separatæ fuerint. Porro admirabilis hujus consensionis, seu hujus universalis constantisque consensus, nulla alia causa assignari potest, præter apostolicam eorumdem sacramentorum originem, seu doctrinam ab apostolis traditam de septem sacramentis a Christo institutis, juxta tritum illud Tertulliani effatum *De præscript.* c. 28. *Quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.*

10. Nec minus efficax argumentum suppeditant hujus veritatis Patres tum Græci tum Latini, qui, oblata occasione, modo unum, modo alterum sacramentum commemorant. De baptismo et eucharistia res notissima est passim Patres disserere; quod ultro

dant protestantes. De confirmatione veluti de sacramento a baptismo distincto expresse agunt Tertullianus, Cornelius Papa, Cyprianus, quorum testimonia suo loco proferemus. De pœnitentia iterum disserunt Tertullianus, Origenes, deinceps vero quotquot impugnarunt montanistas et novatianos. De sacramento ordinis Joannes Chrys., Epiphanius, Hieronymus, Optatus, Augustinus tractant ex professo, si excipias Chrysostomum, adversus donatistas et Aerium. Extremæ unctionis meminit Origenes, Victor Antiochenus, Chrysostomus, Innocentius I. aliique passim de eo disserunerunt. De matrimonio demum, tanquam de re sacra et sacramento, loquuntur Ignatius M., Tertullianus, Justinus, Athenagoras insequentesque scriptores quorum omnium, uti præfati sumus, testimonia singillatim proferemus, cum unumquodque sacramentum in specie vindicaverimus.

11. His adjiciendum argumentum ex præscriptione : Ecclesia enim ab immemorabili in sua possessione fuit, ita ut nulla epocha assignari possit, qua aliquod sacramentum primo administrari cœperit, Patres vero et monumenta omnia antiquitatis tanquam de re cognita et in usu posita loquantur.

12. Cum proinde universa antiquitas, Ecclesiæ omnes, imo et omnes antiquæ sectæ in his septem sacramentis unanimi consensu convenerint, concludamus oportet, septem nec plura nec pauciora fuisse sacramenta instituta.

13. Dum vero dicimus a Christo instituta hæc sacramenta, significamus id immediate eum præstitisse; siquidem de solo extremæ unctionis sacramento posset esse dubitandi ratio quoad mediatam institutionem; jam vero Tridentinum sess. 14. can. 1. adstruit, illud a Christo institutum esse, atque a B. Jacobo apostolo promulgatum.

DIFFICULTATES.

14. I. Obj. 1° Præterquam quod nuspiam in Scripturis aut Patribus septenarius sacramentorum numerus adstruitur. 2° Patres illum aperte excludunt, cum nonnisi duo vel tria commemorent; sic S. Justinus in *Apolog.* 1. §§ 65. et 66. solius meminit baptismi et eucharistiæ; ita pariter se gessit S. Cyrillus Hierosolym. in suis catechesibus mystagogicis, imo et S. Ambrosius in sex quos de sacramentis libros exaravit, ac lib. 6. 2. n. 5. his verbis concludit : *Ergo accepisti de sacramentis, plenissime cognovisti omnia*; tria pariter recenset S. Gregorius M. apud Gratianum in cap. *Multi sæcularium, Baptismum, Chrisma, et Eucharistiam;* S. Augustinus autem *Enarr. in Ps.* 103. n. 44. reserans doctrinam Arcani: *Quid*, inquit, *occultum est et non publicum in Ecclesia? Sacramentum baptismi, sacramentum eucharistiæ;* quod et alibi repetit. 3° Quod si interdum videtur S. Doctor plura commemorare, sacramenti vocem in latiore usurpat significatione, ut patet ex lib. *De peccator meritis.* c. 26. ubi nonnullos ritus erga catechumenos adhibitos *sacramenta* vocat. 4° Exinde Patres verba Jo. 19, 34. *Unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua*, communi consensu de duobus sacramentis a Christo institutis baptismo et eucharistia exposuerunt. 5° Septem igitur sacramenta a catholicis excogitata, non sunt nisi septem capita bestiæ cui insidet mulier fornicaria, uti exponit Angelus in Apocalypsi 17, 7. seqq. Ergo.

15. Resp. Ad 1m, *D.* Nuspiam in Scripturis aut Patribus notis arithmeticis *septem* sacramenta esse dicuntur, prout nec *duo* aut *tria* asseruntur, *C.;* non traditur in Scripturis aut Patribus unumquodque ex septem sacramentis, *N.* Nec enim agitur de verbis, sed de re; porro Ecclesia ex institu-

tione Christi, juxta Scripturarum sensum traditionalem, septem semper agnovit et administravit sacramenta.

16. Ad 2m, *N.* Aliud enim est Patres duo vel tria commemorare sacramenta, quia aut ipsorum scopus aut rerum adjuncta ita ferebant; aliud vero cætera excludere, quod nunquam fecerunt.

17. Hinc S. Justinus ideo duorum tantum sacramentorum meminit in Apologia sua, quia ad hæc recensenda et exponenda ethnicorum calumniæ eum impulerunt.

18. S. Cyrillus et S. Ambrosius sibi proposuerunt instructionem catechumenorum, adeoque eos docebant illa tria sacramenta, quæ mox erant suscepturi. Sane S. Ambrosius non solum administrabat sacramentum pœnitentiæ, sed plenam clavium potestatem vindicavit adversus novatianos.

19. Verba quæ ex Gratiano objiciuntur, spuria sunt, et perperam Gregorio M. tributa. S. Gregorius in suo *Sacramentario* non agit nisi de liturgia, attamen in eo exponit ritum administrandi Oleum infirmorum; adeoque jam ex eo quatuor habemus sacramenta.

20. S. Augustinus in objecta *Enarrat.* cum disseruit de baptismo et eucharistia, subdit : *et de cœteris sanctis sacramentis*; ergo alia præter duo illa, quæ in exemplum adduxit, sacramenta proprie dicta agnovit.

21. Ad 3m, *D.* Interdum S. Doctor vocem sacramenti in latiore usurpat significatione, *C.;* ubi agit de sacramentis quæ admittit Ecclesia catholica, *N.* Etenim lib. 2. *Contra epist. Parmeniani* cap. 13. n. 78. confert sacramentum ordinis cum sacramento baptismi dicens : *Quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur*; confert eadem ratione chrisma cum baptismo in lib. 2. *Contra litter. Petiliani* c. 104. in lib. 1. *De adulterinis conjugiis* c. 38., confert cum baptismo *reconciliationem* seu sacramentum pœnitentiæ; in lib. 5. *De baptismo* cap. 20. inter sacramenta, quæ valide a malis ministris administrantur, recenset *Olei benedictionem*, seu extremam unctionem. In lib. denique *De bono conjugali* c. 29. matrimonium expresse vocat *sacramentum*. En igitur septem sacramenta in propria significatione a S. Doctore recensita.

22. Ad 4m, *D.* Quia hæc sunt sacramenta duo præcipua, quæ per aquam et sanguinem adumbrata sunt, *C.;* in sensu exclusivo, *N.* Interdum vero docent omnia sacramenta a latere Christi fluxisse, ut S. Ambrosius aliique passim.

23. Ad 5m, *Neg.* ejusmodi sequelam, juxta quam duo sacramenta ab adversariis ipsis admissa, inter bestiæ capita recenserentur. Adeo hæretici excæcantur dum catholicam impugnant doctrinam.

24. II. Obj. 1° Græci atque Orientales a Latinis, qui sæc. XII. expeditiones in terram sanctam susceperant, doctrinam de sacramentis mutuati sunt. 2° Non ita tamen ut omnia sacramenta adoptaverint, cum constet Græcos, Armenos, Æthiopes et Abyssinos accusatos tum a missionariis, ut vocant, tum a variis scriptoribus Thoma a Jesu, et Guidone Carmelitis, Jobo Ludolfo, Weysserio Lacrozio, quod non omnia admiserint sacramenta. 3° Nec mirum, siquidem ætate illa, qua Latini ad Asiaticas oras appulerunt, nondum firmiter constitutus erat septenarius sacramentorum numerus; Magister Sententiarum, Hugo a S. Victore, S. Bonaventura, autumarunt sacramenta confirmationis et extremæ unctionis ab apostolis fuisse instituta; aut etiam a conc. Meldensi sæc. IX.; uti de confirmatione affirmat Alex. Alensis; Jacobus vero de Vitriaco, Durandus aliique matrimonium e sacramentorum albo expunxerunt. 4° Jure proinde meritoque Cyrillus Lucar patriarcha Constantino-

politanus in fidei professione art. 15. testatur : *Græcorum perpetuam et constantem esse doctrinam, duo tantum sacramenta, baptismum et eucharistiam, a supremo legislatore Christo sancita.* Ergo.

25. Resp. Ad 1m, *N.* Tum quia ex antiquioribus sæc. XII. documentis constat sive apud Græcos sive apud Orientales septem sacramenta obtinuisse, et fuisse administrata; tum quia si qua unquam ætas fuit, in qua simultates viguerunt Græcos inter et Latinos, ac proinde minus dispositi Græci ac Orientales fuerint ad adoptandos Latinorum ritus, illa extitit, cum Latini expeditiones in Asiam susceperunt. Absurda igitur est adversariorum hypothesis ac falsa.

26. Ad 2m, *D.* Accusati sunt populi illi aut a deceptis aut a deceptoribus, *C.*; jure, *N.* Missionarii enim decepti sunt in hac criminatione ab incertis rumoribus et a diversitate rituum ; alii autem ut Ludolphus et Lacrozius hæretici decipere voluerunt, adeoque ab Allatio et Renaudotio graviter vapulant.

27. Ad 3m, *N.* Magister Sententiarum cum aliis solum censuerunt, non omnia immediate fuisse a Christo instituta sacramenta, sed nonnulla instituta mediate seu per apostolos. Peculiaris autem fuit Alex. Alensis opinio de confirmatione instituta a conc. Meldensi, in quo graviter ille hallucinatus est. Cæterum omnes conveniebant in admittendo sacramentorum numero septenario. Neque ab eo recesserunt Jacobus a Vitriaco et Durandus, qui matrimonium institutum dixerunt in remedium concupiscentiæ ; imo Durandus postea emollivit sententiam suam, ut suo loco ostendemus.

28. Ad 4m, *D.* Illa scripsit Cyrillus Lucar mentiendo, utpote auro Hollandico corruptus, *C.* ; vere, *N.* Ob hæreticam illam fidei professionem, ex nomine Ecclesiæ græcæ editam, Cyrillus in synodo Hierosolym. an. 1672. celebrata his verbis damnatus est : *Anathema Cyrillo nova dogmata fabricanti, et credenti non esse ex institutione Jesu Christi, neque ex apostolica traditione praxique perpetua, septem Ecclesiæ sacramenta, baptismum videlicet*, etc., *sed mentienti duo tantum a Christo in evangelio fuisse tradita, baptismum scilicet et eucharistiam.* Huic synodo præiverat Jeremias patriarcha Constantinopolitanus. Fraude detecta, protestantes erubuerunt.

29. III. Obj. Si Patribus et scholasticis auscultandum esset, plura quam septem sacramenta deberent admitti ; 1° alii enim, ut Græci, passim monasticam professionem precesque pro defunctis uti sacramenta habent ; alii, uti Tertullianus et Hieronymus, illis accensent virginitatem et martyrium ; alii aquam lustralem, etc., uti Hugo Victorinus. 2° Pedum lotionem tanquam sacramentum commendant SS. Ambrosius et Bernardus, cum ei non desit divina institutio et gratiæ promissio ex Jo. 13, 8. dicente Christo ad Petrum : *Si non lavero te, non habebis partem mecum.* 3° Tria præterea distinguuntur baptismata *fluminis, flaminis et sanguinis*; septem ordines veluti totidem sacramenta. Ergo.

30. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Analogice, *C.*; vera et propria sacramenta, *N.* Scilicet, ratione habita operis præstantiæ ac operantis dispositionis, docuerunt, quæ recensita sunt vim habere producendi illos effectus, quos suapte natura producunt sacramenta baptismatis et pœnitentiæ, ex quadam analogia. Quamvis Hugo Victorinus aquam lustralem, cereos, etc., vocaverit *sacramenta*, in sensu *sacramentalium* usurpasse eam vocem ipsemet declarat, quatenus per ea *devotio exercetur.*

31. Ad 2m, *D.* Significatione, *C.*; efficacia, *N.* Ideo vocarunt objecti Patres sacramentum lotionem pedum, quia significat venialium peccatorum remissionem. Patente enim S. Am-

brosio, ejusmodi lotio in Ecclesia Romana non obtinebat. S. Bernardus vero in hoc ipso sermone, in quo confert ablutionem pedum cum eucharistia et pœnitentia, longe illi ac istis diversam tribuit efficaciam. In nonnullis Ecclesiis ante baptismum fieri consueverat ejusmodi lotio; nunquam proinde uti sacramentum admissa fuit. Verba objecta ex Joanne comminationem continent adversus Petri inobedientiam.

32. Ad 3m, *D.* Ita tamen ut baptismata flaminis et sanguinis analogice sic vocentur, *C.*; vere et proprie, *N.* Quoad septem ordines, qui nonnullis uti totidem sacramenta habentur, spectantur uti *partes totius potentialitatis*, ut loquitur S. Thomas *Suppl.* q. 37. art. 1. ad 2. non autem veluti totidem sacramenta distincta.

CAPUT II.

DE SACRAMENTORUM NOVÆ LEGIS EFFICACIA SEU EFFECTIBUS.

33. Gratia sanctificans et character, duo illi effectus sunt, qui in sacramentis novæ Legis reperiuntur. Prior omnibus communis est, posterior proprius est trium tantum; baptismi scilicet, confirmationis et ordinis. Rursum gratia sanctificans *primo confertur* per baptismum ac pœnitentiam peccatorum remissione; in reliquis vero tantum *augetur*. Quo fit, ut duo illa sacramenta nuncupata fuerint *mortuorum*, cætera autem *vivorum*, cum in illis *prima gratia*, in istis *secunda gratia* communicetur. Ad exprimendum peculiarem effectum, ad quem unumquodque sacramentum ordinatum est, obtinuit mos, ut *gratiæ sacramentalis* nomine designetur.

34. *Character* definiri solet: *Signum quoddam spirituale et indelebile in anima impressum.* Qui eo insigniti sunt, deputantur ad recipienda vel tradenda aliis ea, quæ pertinent ad cultum Dei, ut loquitur S. Thomas part. 3. q. 63. art. 3.

35. Utrumque effectum novatores sacramentis denegant. Ipsi enim, ut vidimus, soli fidei gratiæ conferendæ vim tribuunt, sacramentorum porro officium est hanc excitare fidem. Quo fit ut 1° nullum discrimen agnoscant intrinsecum inter veteris et novæ Legis sacramenta; 2° ut verba, quibus conficiuntur sacramenta, concionatoria esse contendant; 3° veluti barbaram tum vocem tum doctrinam Tridentini rejiciunt de gratia *ex opere operato*; 4° irrident uti magicam incantationem characterem, quem sacramenta imprimunt.

36. Contra vero catholici docent 1° sacramenta gratiam conferre, quam significant, vi sua, seu vi ipsis a Deo indita, nempe *ex opere operato* non ponentibus obicem ac rite dispositis, si de adultis sermo sit; 2° adeoque intrinsece differre sacramenta novæ ac veteris Legis; 3° verba quibus ea conficiuntur consecratoria esse; 4° tria demum enumerata sacramenta characterem imprimere.

37. Cum ex vindicata intrinseca sacramentorum efficacia cæteræ fluant, idcirco eam propugnabimus, ut exinde veluti corollaria reliqua doctrinæ catholicæ capita deducamus. Illi deinceps adjungimus, quæ spectant ad vindicias characteris. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Sacramenta novæ Legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato.

38. De fide propositio est quoad omnes suas partes, ut constat ex his canonibus concil. Tridentini sess. 7. nempe 5° *Si quis dixerit, hæc sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse; anathema sit.* 6° *Si quis dixerit, sacramenta novæ Legis non*

continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel justitiæ, et notæ quædam christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus; anath. sit. 7° *Si quis dixerit, non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus; anath. sit.* 8° *Si quis dixerit, per ipsa novæ Legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere; anathema sit.*

39. Jam vero sacramenta gratiam, quam significant, continere, eamque conferre virtute sibi insita, seu ex opere operato, Scripturæ, Patres, constansque Ecclesiæ sensus traditionalis luculentissime docent.

40. Etenim Christus Jo. 3, 5. de baptismo loquens, ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Paulus item in Ep. ad Ephes. 5, 26. de Ecclesia scribit: *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ;* et ad Tit. 3, 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti.* Quibus cohærent quæ Petrus ad compunctos Judæos Act. 2, 38. dixit: *Baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum;* et Ananias ad Saulum ibid. 22, 16. *Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua.* Si igitur propria baptismi virtus est, ut *mundet*, ut *regeneret*, *renovet*, *peccata remittat*, *et abluat*, profecto non ad excitandam solam fidem institutus est, sed ad virtutem propriam exerendam. Quod porro de baptismo dictum est, ob paritatem materiæ de sacramentis reliquis affirmari debet, præsertim cum eadem ratione iidem effectus tribuantur, uti e. g. Act. 8, 17. et 18. legitur de confirmatione *per manuum impositionem dari Spiritum Sanctum*, et Jo. 6, 55. per eucharistiam dari *vitam æternam.*

41. Nec aliter Patres de sacramentorum vi locuti sunt; sic S. Basilius *Hom.* 13. n. 5. affirmat *baptismate renovari animam;* S. Gregorius Naz. *Orat. in Christi baptismum*, vocat baptismum *expiationem peccatorum, remissionem delictorum, renovationis ac regenerationis causam*, instituitque comparationem inter fœtus efformationem in utero matris ac regenerationem quæ fit per baptismum in aqua. Et hæc quidem Græci; Latini non minus energice sacramentorum virtutem exposuere; etenim Tertullianus lib. *De resurrect. carnis.* c. 8. *Caro*, inquit, *abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Caro signatur, ut et anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur. Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur;* cæteris vero omissis, S. Augustinus *Tract.* 80 *in Joan.* num. 3. sciscitatur: *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, et cor abluat?* Quare Calvinus *Instit.* lib. 5. c. 14. § 16. non dubitat affirmare catholicos a Patribus fuisse deceptos, *cum non animadverterent has et similes dicendi figuras hyperbolicas esse, et ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt.* Tale est infelicis hæretici effugium!

42. Quod vero spectat ad constantem Ecclesiæ catholicæ sensum circa hunc articulum, non solum liquet ipse ex professione symboli Nicæni: *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum;* verum etiam ex praxi baptizandi, imo et confirmandi, et communicandi infantes, etiamsi in his per sacramenta fides excitari nequeat, et tamen semper mundati ab originali noxa, et sanctificati crediti sunt. Hujus argumenti talis vis est, ut se ab illo novatores nunquam extricare valuerint.

43. Jam vero si sacramenta novæ Legis ex insita ipsis vi efficiunt gratiam quam significant, pronum est inferre

adversus protestantes : 1° Ergo sacramenta novæ Legis intrinsece et quoad efficaciam differunt a sacramentis veteris Legis, non autem ob solam extrinsecam diversitatem rituum, uti conc. Tridentinum sanxit can. 2. *Si quis dixerit, ea ipsa novæ Legis sacramenta a sacramentis antiquæ Legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ et alii ritus ; anath. sit.* 2° Ergo verba, quibus sacramenta conficiuntur, consecratoria sunt, et non concionatoria. 3° Ergo non omnia novæ Legis sacramenta sunt inter se paria, aut ad salutem superflua, prout iterum sancivit Tridentinum can. 3. *Si quis dixerit hæc septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius ; anathema sit ;* et can. 4. *Si quis dixerit, sacramenta novæ Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis, aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint ; anath. sit.* Cum vero hæc omnia totidem veluti corollaria sint, quæ ex principio a nobis refutato profluunt, ideo his peculiariter refellendis minime insistimus; siquidem illo fundamento sublato, hæc concidant necesse est.

DIFFICULTATES.

44. I. Obj. Scripturæ non baptismo aut alii cuilibet sacramento virtutem justificandi tribuunt, sed soli fidei ; etenim 1° Petrus Act. 15. ait : *Nihil* (Deus) *discrevit inter nos et illos* (gentiles), *fide purificans corda eorum* : et in Epist. 1. c. 3, 21. *Salvos*, inquit, *facit baptisma : non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi.* Jacobus pariter in Ep. sua c. 1, 18. scribit : *Genuit nos verbo veritatis.* Idem inculcat Paulus, dum Hebr. 10, 38. universim pronuntiat : *Justus ex fide vivit* ; et in Ep. ad Rom. 8, 10. salutem et justitiam verbo fidei adscribit, seu *verbo vitæ*, ut loquitur in Ep. ad Ephes. c. 5. nempe *verbo doctrinæ*, ut exponit Hieronymus. 2° Sane vel ipsi catholici docent, Deum esse auctorem gratiæ ; et effectus sacramentorum a suscipientium dispositionibus pendere. Ergo.

45. Resp. *D. A.* Scripturæ fidei tanquam dispositioni necessariæ justificationem tribuunt, *C.* ; tanquam causæ formali, *N. Fides* enim, ut loquitur Tridentinum sess. 6. can. 8., *est humanæ salutis initium, fundamentum, et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire.*

46. Ad 1m, *D.* In sensu exposito, *C.* ; secus, *N.* Certe nisi præcessisset fidei prædicatio, uti necessaria conditio, neque fidei assensus, neque baptismus aut sacramenta reliqua locum habuissent. Hac de causa apostoli fidei, uti primæ radici, causam tribuunt justificationis deinde adeptæ per baptismum et cætera subsidia.

47. Ad 2m, *D.* Docent catholici Deum esse auctorem imo et causam efficientem gratiæ, qui eam tamen communicet per sacramenta, tanquam per causas instrumentales, *C.* ; ad horum exclusionem, *N.*

48. Ad 3m, *D.* Docent præterea effectus sacramentorum a suscipientium pendere dispositionibus, tanquam conditionibus necessariis, ut illa exerant vim sibi insitam, *C.* ; quasi hæ tribuant vim sacramentis, *N.* Exemplum sit in igne qui, ut comburat, idoneam exigit materiam, quin tamen hæc vim urendi igni tribuat.

49. I. Inst. S. Augustinus *Tract.* 80. *in Joan.* num. 3. enarrans verba Christi Jo. 15, 3. *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis,* sic allata Scripturarum testimonia exponit, ut totam justificandi vim soli fidei, quæ per sacramenta excitatur, tribuat. 1° Scribit enim : *Quare non ait : Mundi estis propter baptismum quo loti estis ; sed ait : Propter verbum, quod locutus sum vobis ; nisi quia et in aqua*

verbum mundat? 2° *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* Virtus igitur sacramentorum ex S. Augustino a sola fide justificante repeti debet; ac verba sacramentalia concionatoria sunt, non consecratoria.

50. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Quatenus baptismus præexigit ab adulto eum suscipiente fidem in evangelicam prædicationem. *C.*; quatenus ita dispositum baptismus uti causa instrumentalis formaliter non justificet, sed sola fides, seu mediante fide in sensu adversariorum, *N.* Totus enim hic S. Doctor est, ut fidei necessitatem in accedentibus ad baptismum commendet.

51. Ad 2m, *D.* Quia ad justificationem ac salutem non sufficit materialis baptismi susceptio sine fide, *C.*; quia forma baptismi concionatoria est, *N.* Hoc est absurdum, ut patet ex infantibus, qui concionis incapaces sunt ac fidei actualis, attamen justificantur. Exinde corruunt quæ ab adversariis deducuntur circa mentem Augustini.

52. Inst. Atqui S. Augustinus 1° *De Trinit.* lib. 15. c. 26. n. 46. negat datum ab apostolis esse Spiritum S. licet sacramenta administraverint; 2° docet infantes credere fide Ecclesiæ lib. 6. *Contra Julian.* 3° Hinc Apostolus 1. Cor. 10, 1. seqq. loquens de Hebræis, quibus non profuit spiritalis esca ob ipsorum delicta, pares nobiscum facit in participatione sacramentorum, quatenus nec nobis ob delicta prosunt: *Patres nostri*, scribit, *eamdem* (nobiscum) *escam spiritalem manducaverunt*; paria igitur prædicat utriusque fœderis sacramenta. 4° Hoc ipsum conceptis verbis docuit Augustinus *Tract.* 1. *in Joan.* 5° Id ipsum senserunt cæteri Patres, qui sacramenta vocant *signa, sigilla, symbola, pignora,* adeptæ scilicet per fidem gratiæ. Ergo.

53. Resp. Ad 1m, *D.* Virtute propria, eo modo quo eum dant Pater et Filius *C.*; uti causa ministerialis, *Neg.*

54. Ad 2m, *D.* Ut baptizentur, *C.*; ut ea fide justificentur sine baptismo, *N.* Infantibus enim ex eodem sancto Doctore *De peccat. merit.* lib. 1. c. 27. n. 40. *credere est baptizari, non credere autem est non baptizari.*

55. Ad 3m, *D.* Argumentum instituendo a minori ad magis, *C.*; argumento a simili, *N.* Vis argumenti ab Apostolo instituti hæc est: si illi, qui male *signis et figuris* usi sunt, perierunt, multo magis peribunt, qui *re et figurato* abutuntur. Subdit enim ibid. Apostolus: *Omnia in figuris contingebant illis.* Eamdem igitur escam spiritalem manducaverunt inter se, non nobiscum.

56. Ad 4m, *D.* Quoad significationem, *C.*; quoad rem significatam, *N. Enarr.* proinde *in Psal.* 73. n. 2. scribit Augustinus: *Sacramenta Novi Testamenti dant salutem, sacramenta Veteris Testamenti promiserunt Salvatorem.*

57. Ad 5m, *D.* Vocarunt Patres sacramenta *signa*, practica, *C.*: speculativa, *N.* Sic etiam appellarunt *sigilla*, *pignora*, etc. gratiæ adeptæ per sacramenta, *C.*; per fidem, *N.*

58. Inst. 1° Saltem formula *ex opere operato* barbara est; 2° ac pium motum seu dispositionem a suscipiente sacramenta excludit. Ergo.

59. Resp. Ad 1m, *D.* Apta tamen ad hæreticorum effugium præcludendum, *C.*; in se, *Tr.* Parum refert utrum clavis aurea sit vel ferrea, dummodo ad aperiendum idonea sit. Aptissima porro est ea formula ad hæreticorum errores profligandos, quamvis minus latine expressa.

60. Ad 2m, *N.* Hæc enim est structa in Ecclesiam calumnia, quam amovent vel ipsi prudentiores protestantes Fabricius, Grotius, Leibnitzius, aliique. Sic inter cæteros scribit Leibnitzius in *Systemate theologico*: *Interim, ut gratia sacramentis suscipiatur, animam suscipientis bene constitutam esse*

necesse est, ne obex ponatur; et ita aliquod opus operantis (hoc est, status suscipientis) *est requisitum operis operati.*

PROPOSITIO II.

In tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine imprimitur character in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt.

61. Et hæc propositio de fide est ex can. 9. conc. Tridentini : *Si quis dixerit, in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt; anathema sit.*

62. Quamvis doctrina hæc in Scripturis satis aperte tradatur, firmitatem tamen suam ex constanti traditione et Ecclesiæ sensu præcipue obtinet.

63. Sane Apostolus 2. Cor. 1, 22. *Qui unxit nos Deus*, inquit, *qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*: et clarius juxta gr. textum : *Unxit nos, qui et obsignans nos, dedit pignus*, etc. In Epist. vero ad Ephes. 1, 13. scribit: *In quo* (verbo veritatis) *et credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto;* et ib. 4, 30, eos hortatur ne velint *contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo*, inquit, *signati estis in diem redemptionis.* Cum vero distinguat Apostolus *unctionem* ab *obsignatione*, non obscure baptismi et confirmationis *sigillum* seu *characterem* denotat.

64. Quapropter Patres allegata verba constanter de sigillo sive charactere, qui per ea sacramenta imprimitur intellexere. Alii enim docent per baptismum imprimi *sigillum sanctum, indelebile*, ut Chrysostomus *Hom.* 1. *in Ep. ad Ephes.* n. 2., Cyrillus Hieros. *Catech.* 3. n. 3. Basilius *Hom.* 3. *in S. Baptism.* n. 5., Epiphanius *Hæres.* 5. n. 6. Gregorius Nazianz. *Orat.* 40. n. 4. et Gregorius Nyss. *Orat. de pœnitent.* Ejus porro obsignationis exempla petunt vel a nota, qua Hebræorum domus in Ægypto insignitæ sunt; vel a circumcisione, qua Hebræi a reliquis populis discriminabantur; vel denique a militari tessera. Alii vocant *signaculum spiritale*, ut S. Ambrosius *De Spirit. S.* lib. 1. c. 6. n. 78. Alii conceptis verbis *characteris* nomen usurpant ut S. Augustinus, qui *Tract.* 6. *in Joan.* n. 16. inter cætera scribit : *Tene ergo quod accepisti; non mutatur, sed agnoscitur; character est Regis mei; non ero sacrilegus; corrigo desertorem, non immuto characterem.*

65. Atque exinde factum est, ut tria hæc sacramenta in Ecclesia nunquam reiterarentur, quamvis ab hæreticis et schismaticis collata, aut a peccatoribus indigne suscepta.

DIFFICULTATES.

66. I. Obj. 1° Scripturæ in allegatis textibus de interiori tantum Spiritus Sancti gratia loquuntur. 2° Patres doctrinam de charactere ad mentem catholicorum penitus ignorarunt. Augustinus autem nomine *characteris*, ut patet ex ejus *Serm. ad plebem Ecclesiæ Cæsariensis* n. 2. designat *signaculum visibile*, seu ipsam baptismi administrationem; quod clarius patet ex iis, quæ ibid. habet : *Si Donatus*, ait ipse, *quando schisma fecit, in nomine Donati baptizaret, characterem desertoris infigeret. Ego quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem, delerem, aboleren, abjicerem.* Jam vero character qui exterminari et aboleri potest non est nisi exterior et visibilis. 3° Ex scholasticis alii prorsus de charactere silnerunt, ut Magister Sententiarum; alii eum *ens rationis* nuncuparunt, ut Durandus; alii ex sola Ecclesiæ auctoritate eum se admittere professi sunt, ut Scotus, et Cajetanus; qui addit, eam de charactere doctrinam non valde antiquam esse. 4° Innocentius III. revera primus ejusdem

auctor fuit. 5° Proinde plures Patres Tridentini voluerunt articulum de charactere *probabiliter* tantum adstrui, nec, nisi agente Scripando, de fide declaratus est. Ergo.

67. Resp. Ad 1m, *D.* Etiam, *Tr.;* ad exclusionem characteris, adhibita Patrum expositione, *N.* Siquidem Patres omnes, qui characterem adstruxerunt, illis testimoniis biblicis innituntur.

68. Ad 2m, *N.* ut constat ex adductis probationibus. Sive Augustinum, sive Patres reliquos, characteris nomine *signaculum visibile* aut *fidei professionem* minime significasse, patet tum ex eo, quod antithesim instituerint inter circumcisionem et baptismi characterem, quod illa in corpore, hic vero in anima imprimatur; tum etiam ex eo, quod expresse signaculum vocent *spiritale* et *invisibile*.

69. Dum igitur S. Augustinus in objecto sermone ipsum baptismum, seu etiam invocationem SS. Trinitatis, characterem vocat, ideo est, quia sumit causam pro effectu; alioquin cum invocatio transiens sit, amittatnrque interdum fides, nullus subsisteret character; at vero ex S. Doctore character nunquam deletur sive in apostatis sive in hæreticis; præmiserat enim ibidem: *In errante et deserente milite crimen est desertoris, character autem non est desertoris, sed imperatoris.*

70. Cum vero se *delere, abolere*, etc., characterem affirmat, figurate loquitur ad significandum nullum fore baptismum in nomine Donati collatum, adeoque et characterem, qui una cum gratia nonnisi Deo tribui potest.

71. Ad 3m, Resp. Petrum Lombardum seu Magistrum Sententiarum p. 4. dist. 8. jam implicite doctrinam de charactere tradidisse, dum scripsit tria illa sacramenta *quadam consecratione* dari; deinde vero ibid. dist. 23. expresse nominare *characterem spiritualem ordinis.*

72. Durandus vero, supposita characteris existentia, in ejus inquirit essentiam, et autumat eum nihil præ se ferre reale, sed unice rationis relationem.

73. Eadem ratione se gessit Scotus, dum censuit characterem in quadam reali relatione consistere extrinseca animæ superveniente veluti sacramenti effectu. Dum vero profitetur se characterem admittere ob Ecclesiæ auctoritatem, loquitur de Ecclesia ut fidei regula proxima, quæ in revelatione divina fundatur.

74. Cajetanus errore facti deceptus est, dum putavit rebaptizantium ortam controversiam ex eo fuisse, quod nondum constituta fuerit de charactere doctrina. In hoc vero allucinatus est, cum quæstio fuerit de *valore* baptismi ab hæreticis aut peccatoribus collati. Semel enim rite administratum inamissibilem esse vel ipsi adversarii ultro fatebantur, ac propterea a *rebaptizantium* nomine abhorrebant.

75. Ad 4m, *D.* Juxta Chemnitium sive per crassam ignorationem antiquitatis, sive per insignem malitiam, *C.*: juxta rei veritatem, *N.* Siquidem integros pene tractatus ante Innocentium III. de charactere scripserant Petrus Pictaviensis, Gratianus, aliique.

76. Ad 5m, *D.* Id est *nonnulli* in congregationibus præparatoriis, nec re satis discussa, *C.;* plures et in ipso concilio, *N.* Hic mos discutiendi articulos antequam definirentur in omnibus conciliis superioribus viguit, ac in ipso concilio Hierosolymitano.

77. II. Obj. 1° Si quæritur a scholasticis cur tria illa sacramenta iterari non possint, reponunt, quia imprimunt characterem; si quæratur cur imprimant characterem, respondent, quia iterari non possunt, quæ mera est circulatio. 2° Ideo juxta alios character his sacramentis imprimitur, quia quadam *consecratione* dantur, ast per omnia sacramenta nos Deo mancipamur et consecramur. 3° Intelligi demum nequit quomodo *signum* illudque *spirituale* et *invisibile* in anima item spiri-

tuali et invisibili imprimi possit. Ergo.

78. Resp. Ad 1m, *D.* Si neutrum ex revelatione constaret, *C.*; si de utroque constet, *N.* Cum proinde divinitus revelatum sit illa sacramenta iterari non posse, atque imprimere characterem indelebilem, perinde est sive probare effectum per causam, sive causam per effectum.

79. Ad 2m, *D.* Consecramur Deo etiam per alia sacramenta, at diversa ratione ab ea qua fiat in tribus his sacramentis, *C.*; eadem ratione, *N.* Nam per baptismum in perpetuum Christi familiæ, per confirmationem ejus militiæ, per ordinem ejus ministerio addicimur. Per hæc insuper sacramenta potestatem acquirimus aliquid recipiendi vel tradendi aliis, quod pertinet ad divinum cultum, secus ac in cæteris fiat sacramentis.

80. Ad 3m, *D.* Prout ab adversariis character confingitur, *C.*; prout in se est, *N.* Porro juxta S. Thomam, *character habet rationem* SIGNI *per comparationem ad sacramentum sensibile, a quo imprimitur; sed secundum se habet rationem* PRINCIPII. Nonnulli scholastici censuerunt eum non habere nisi *rationem relationis.* Concipi etiam potest per modum permanentis cujusdam in anima modificationis, aut etiam permanentis qualitatis, ut vel ipse Leibnitzius in *System. theologico* exponit, cujus exempla suppetunt etiam in jure civili.

CAPUT III.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM.

81. Novatores sæc. XVI. ex principio, quod sacramenta ad solam fidem excitandam instituta fuerint, duo corollaria deduxerunt: 1° a quocumque, atque a diabolo ipso juxta Lutherum, sacramenta valide administrari; 2° valida pariter esse, licet sine intentione, imo mimice et irrisorie administrentur.

82. Donatistæ, quibuscum postea, nempe sæc. XII. waldenses et albigenses, sæc. XIV. wicleffitæ et hussitæ convenerunt, ex contrario principio intulerunt nulla ac irrita esse sacramenta a publicis peccatoribus, ac in genere ab improbis ministris collata, multo vero magis ab hæreticis. Donatistis quoad baptismum hæreticorum, quamvis ex diverso principio præiverant non pauci Africani et Asiatici episcopi, sæc. Ecclesiæ III. Hi omnes, qui baptizatos sive ab hæreticis sive ab improbis ministris iterum tingebant, communi *rebaptizantium* nomine donati sunt, licet, ut diximus, ipsi ab hac appellatione ut injuriosa abhorrerent.

83. De priori protestantium errore agemus cum de sacramentis singillatim sermo erit; posteriorem una cum errore Africanorum, donatistarum, cæterorumque, qui eos secuti sunt, hic adorimur. Tribus propositionibus rem totam complectimur. In prima valorem sacramentorum vindicamus præcipue vero baptismi ab hæreticis administrati; in altera eorumdem valorem, quæ collata fuerint a ministris improbis; in tertia demum necessitatem intentionis ad validam sacramentorum administrationem propugnamus.

PROPOSITIO I.

In sacramentorum ministro ad valide conferenda sacramenta non est necessaria fides; adeoque validus est baptismus ab hæreticis rite collatus.

84. De fide quoad baptismum propositio est ex can. 4. *De bapt.* conc. Tridentini ita se habente: *Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum; anathema sit.* Ob paritatem rationis quod hic dicitur de baptismo, de sacramentis reliquis intelligi debet (si pœnitentiam excipias ex defectu jurisdictionis, qua carent hæretici); ex defectu tamen expresse

definitionis doctrina, quæ cætera afficit sacramenta, fidei tantum proxima est, ac unanimi, a pluribus saltem sæculis, consensione admissa. Quæ proinde de valore baptismi statuimus, dicta de cæteris intelligi debent ob analogiam; ideo vero de valore baptismi ab hæreticis collati peculiariter agimus, quia acrior de ipso viguit contentio, nec revocatus in quæstionem fuit valor cæterorum sacramentorum, quæ fuerint ab hæreticis administrata, nisi, uti corollarium quod ex priori illa controversia deducebatur.

85. Occasio agitatæ tanta vehementia controversiæ, de valore baptismi hæreticorum, extitit Agrippinus Carthaginiensis sæc. fere III. episcopus, qui omnium primus tinctos ab hæreticis iterum baptizavit. Hanc consuetudinem S. Cyprianus Agrippini successor retinuit, et coacto Carthagine concilio eamdem praxim decreto sancivit. Hujus synodi acta S. Stephanus Rom. Pontifex improbavit, rescribens: *Nihil innovetur, nisi, quod traditum est, ut manus imponatur ad pœnitentiam.* Cyprianus Stephani decreto non acquievit, imo numerosiore accito concilio ex Africa pene universa, sententiam suam confirmavit. Defervescentibus demum studiis, prævaluit Stephani decretum in Oriente non minus quam in Africa, donec omnis contentio sublata est.

86. Verbo autem Dei tradito, constantique Ecclesiæ praxi, inuiti assertam propositionem facile evincimus. Siquidem hujus traditionis ac praxis testis imprimis est S. Stephanus in suo Decreto, ex quo constat hæreticos non iterato baptismo, sed sola manuum impositione in Ecclesiam fuisse cooptatos; testis præterea est antiquissimus anonymus scriptor sæc. III. in lib. *De rebaptismate* ad calcem opp. S. Cypriani; testis est S. Augustinus, qui avitam consuetudinem recipiendi hæreticos sola manuum impositione testatur ex *Apostolorum traditione* derivatam esse; idque confirmat in lib. 2. *De baptismo* c. 7. n. 12. ex confessione ipsiusmet Cypriani asserentis: *Hanc saluberrimam consuetudinem per Agrippinum prædecessorem suum quasi cœpisse corrigi; sed verius corrumpi;* testis est Vincentius Lirinensis, qui in *Commonitorio* c. 6. scribere non dubitavit: *Agrippinus Carthaginiensis episcopus, primus omnium mortalium contra divinum canonem, contra universalis Ecclesiæ regulam, contra sensum omnium sacerdotum, contra morem atque instituta majorum, rebaptizandum esse censebat.* Eadem testantur SS. Hieronymus, Syricius ac Innocentius, nec non concilium plenarium cujus meminit S. Augustinus *De baptismo* l. 1. cap. 7. n. 9. seu Nicænum I. ut plerique censent, quod can. 8. constituit novatianos a schismate revertentes sola manuum impositione esse recipiendos.

87. Verum, quod præcipuum est, ejusdem traditionis ac praxis se testes exhibuerunt vel ipsi rebaptizantes, qui consuetudinem a Stephano assertam admittebant, eamque solis ratiociniis cavillationibusque evertere satagebant.

DIFFICULTATES.

88. I. Obj. Scripturæ valori baptismatis hæreticorum adversantur; etenim 1° Apostolus Ephes. 4, 5. scribit: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma;* hæretici igitur qui fide carent, et baptismo. 2° Ecclesia reipsa Cant. 4, 12. dicitur *hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium:* ergo hæretici extra Ecclesiam constituti nec in hortum illum ingredi ut fructus inde colligant, nec fontem aut puteum illum, unde aquas hauriant, accedere valent. 3° Ex Apostolo item ad Galat. 3. 27. Christum induunt, qui in Christo baptizantur; Christum porro induere nequeunt qui in hæresi tinguntur. 4° Filii præterea Dei nonnisi a vera Christi Ecclesia ejus sponsa

gigni possunt. 5° Hinc 2. Petr. 3, 20. Ecclesia arcæ comparatur, *in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma.* Ergo extra hanc arcam baptizati diluvio peribunt.

89. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Unum baptisma a Christo institutum sive intra sive extra Ecclesiam collatum, *C.*; in sola collatum Ecclesia, *N.* Sic etiam: una est fides objectiva seu a Deo revelata, *C.*; subjectiva, *N.* Significat igitur objectis verbis Apostolus, nonnisi unum fuisse a Christo institutum baptisma a quocumque demum conferatur, nonnisi unam fidem esse, quæ a Deo objective revelata sit, quamque omnes profiteri tenentur; prout unus est omnium Dominus.

90. Ad 2m, *D.* Ecclesia est hortus conclusus, etc., quoad effectum seu regenerationis gratiam respectu adultorum, *C.*; quoad sacramenta in se spectata, seu prout Christi sunt, *N.* Qui sciens et volens ab hæreticis baptismum petit et accipit, effectum seu gratiam sacramenti non consequitur, etsi sacramentum recipiat. Duo hæc confundebant veteres rebaptizantes, atque ex horum confusione omnes eorum oriebantur difficultates.

91. Ad 3m, *D.* Quantum ad perceptionem sacramenti, ut loquitur Augustinus lib. *De unico baptism.* c. 8., *C.*; quantum ad vitæ sanctificationem, *N.* Eadem enim recurrit observatio nuper facta, inter sacramentum ejusque effectum.

92. Ad 4m, *D.* Si Ecclesia gignere filios non posset nisi utero suo, *C.*; si etiam id possit utero ancillarum, *N.*

93. Ad 5m, *D.* Ecclesia arcæ comparatur ratione baptismi rite suscepti respectu infantium et adultorum qui in bona fide versantur, *C.*; respectu effectus ejusdem baptismi si animo non rite comparato suscipiatur, ut dictum est, *N.*

94. II. Obj. Perperam catholici ad traditionem confugiunt. Etenim ab hæreticis tinctos iterum baptizare jubent 1° canones apostolici 46 et 47. nec non Constitutiones apostolicæ lib. 6. cap. 15. Anabaptismus 2° jam ætate Tertulliani vigebat, ac S. Dionysius Alex. apud Euseb. *Hist. Eccles.* lib. 7. c. 7. testatur: *Superiorum episcoporum temporibus in Ecclesiis populosissimis et in conciliis fratrum apud Iconium et Synnada, et apud alios plurimos idem* (baptizandi institutum) *sancitum fuisse.* Dionysio assentitur Firmilianus Cappadociæ episcopus in *Epist. ad Cyprianum.* 3° Optatus Milevitanus, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus ac Cyrillus Hierosolym., non obstante decreto Stephani, et conciliorum Arelatensis et Nicæni primi, uno animo tenuerunt rebaptizandos tinctos ab hæreticis. 4° Idque in ordine ad bonosiacos, quamvis recte de Trinitate sentirent ex declaratione conc. Arelatensis can. 17, constituit ipse Gregorius M. Ergo.

95. Resp. N. *A.* Ad 1m prob. *D.* Qui tamen canones et constitutiones, utpote a rebaptizantibus auctoribus exarata, nullius momenti sunt, *C.*; alicujus hac in parte sunt auctoritatis, *N.* Non desunt tamen, qui censeant in illis agi de baptismo non rite ab hæreticis collato.

96. Ad 2m, *D.* In particularibus nonnullis Ecclesiis, *C.*; in Ecclesia universali, *N.* Quod non diffitentur sive Firmilianus, sive Cyprianus, sive concilium ipsum Carthaginiense, a quibus edictum est non *consuetudinem sed veritatem* esse consectandam. Quamvis autem Dionysius Alex. a S. Hieronymo rebaptizantibus accensitus sit, contrarium tamen constat ex S. Basilio imo et ex ipso Dionysio, qui de se testatur se ad exemplum Heraclæ prædecessoris sui hæreticos sine novo baptismate in Ecclesiam recepisse.

97. Ad 3m, *Transeat;* variæ autem ab eruditis causæ assignantur illius agendi rationis, quam post edita de-

creta objecti Patres tenuerunt; scilicet aut quod canones illos ignoraverint, alioquin sibi saltem objecissent; aut quia canones præsertim Nicæni 8. et 17. rem generatim non definierunt, sed solum recipiendos catharos seu novatianos esse qui habebantur solum uti schismatici, sine novo baptismo, ac rebaptizandos paulinianistas ob vitiatam baptismi formam; aut quia Patres illi, una cum Cypriano et Firmiliano, controversiam hanc uti mere disciplinarem spectarunt, in qua unusquisque propriæ Ecclesiæ ritum sequebatur, non autem uti dogmaticam, pedetentim deinceps ubique mos iste cessavit.

98. Ad 4m, *D.* Aut errore facti deceptus, aut quod bonosiaci post Arelatense concilium baptismi formam vitiaverint, *C.*; quasi censuerit rebaptizandos rite tinctos hæreticos, *N.* Certum enim est hæreticos illos interdum in nomine SS. Trinitatis baptizasse, interdum vero non item.

PROPOSITIO II.

Minister in peccato mortali existens, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, vere conficit, aut confert sacramentum.

99. De fide propositio est ex can. 12. sess. 7. conc. Tridentini : *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum; anathema sit.*

100. Impetit propositio, ut innuimus, donatistas, qui diro schismate sæc. IV. Ecclesiam dilaceraverunt, nec non waldenses, albigenses, wicleffitas et hussitas damnatos in conc. Constantiensi, in quo articulus 4. Wicleffi proscriptus est : *Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat;* ac denique in anabaptistis iterum a Tridentino per adductum canonem proscriptus est idem error.

101. Cum agatur de errore jamdiu ab Augustino in donatistis profligato, ejusdem S. Doctoris argumentis ad eumdem refellendum adstruendamque enuntiatam veritatem utemur. Porro S. Antistes, in medium adducto Jo. Baptistæ de Jesu testimonio Jo. 1, 33. *Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto*, quamvis Christus non per se, sed per discipulos baptizaret, ut legitur Jo. 4, 2. sic in *Tract.* 6. *in Jo.* n. 7. et 8. scribit : *Petrus baptizet, hic est qui baptizat; Paulus baptizet, hic est qui baptizat; Judas baptizet, hic est qui baptizat... Illud quod datum est, unum est; non impar propter impares ministros; sed par et æquale, propter :* HIC EST QUI BAPTIZAT. His suffragantur quæ scribit Apostolus 1. Cor. 3. 7. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.* Tota enim in sacramento potestas ac virtus Christi est, sacerdotis autem seu ministri tantum administratio, qui nequit Dei virtuti officere.

102. Hoc præterea argumento eamdem veritatem adstruit Augustinus lib. *De unit. Eccles.* c. 21. *Dedit Judas baptisma nec baptizatum est post Judam : dedit Joannes et baptizatum est post Joannem*, Act. 19, 5. quia, qui datus est a Juda, baptismus Christi erat; qui autem a Joanne datus est, Joannis erat. Debuissent autem iterum tingi a Juda baptizati, si sacramentorum valor a meritis ministri penderet, nec illius baptisma baptismati Joannis præferendum fuisset.

103. Illustrat denique S. Doctor hoc ipsum argumentum lib. 3. *Contra Cresconium* c. 8. et alibi hac aliisque similitudinibus : semina sive puris sive impuris agricolarum manibus terræ mandentur æque fructuosa sunt, ita et sacramenta sive a justis sive a peccatoribus administrentur. Alioquin si efficacia sacramentorum a ministri

probitate aut improbitate penderet, nostra quodammodo salus ab illius dependeret arbitrio.

104. Constantem Ecclesiæ circa veritatem hanc traditionalem sensum patefacit ejus agendi ratio; siquidem nunquam dubium movit circa valorem sacramentorum quæ a pravis ministris fuerint administrata, cumque donatistæ a malis ministris collata sacramenta nullius effutierint valoris, illico ab Ecclesia damnati sunt.

DIFFICULTATES.

105. I. Obj. 1° Munditiem ac sanctitatem in ministris suis Deus perpetuo inculcat, ut munere suo rite fungantur, uti Exod. 19, 22. Levit. 21, 17. imo Prov. 15, 8. legitur : *Victimæ impiorum abominabiles Deo*; et Jo. 9, 31. dicitur : *Peccatores Deus non audit*; Christus vero non solum Matth. 7, 18. generatim pronuntiat : *Non potest arbor mala bonos fructus facere*; sed largiturus præterea Apostolis suis potestatem dimittendi peccata, eis tribuit Spiritum S. Jo. 20, 22. dicens : *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*; cum igitur improbi Spiritum S. non habeant, nequeunt peccata remittere. 2° Qui contra Christum est, imo et *ex patre diabolo*, uti dicitur Jo. 7, 4. nequit esse Christi minister; talis porro est in peccato mortali existens. 3° Nisi ita esset, par foret boni ac pravi ministri conditio. 4° Hinc Ecclesia a sacramentis administrandis pravos arcet. Ergo.

106. Resp. ad 1m, *D.* Deus inculcat in ministris suis munditiem et sanctitatem legalem, *C.*; intrinsecam et formalem, *Subd.*; ut digne ac licite sancta tractent, *C.*; ut valide, *N.*; atque exinde reponsio patet ad allegatos textus ab Exodo et Levitico. Quod si in Proverbiis *abominabiles Deo* dicuntur *impiorum victimæ*, ideo est, quia ex pravo affectu offerebantur, non autem ex parte rei oblatæ. Verba cæci nati Jo. 9. in ordine ad miracula dicta sunt, in confirmationem falsæ doctrinæ patranda. Arbor mala non potest facere fructus bonos, si ex virtute propria hos producat, ac prout mala est; pravi autem ministri neque propria virtute efficaciam tribuunt sacramentis, quæ conficiunt, neque ut arbor mala administrant. Demum Spiritus Sanctus non inhabitat in pravis ministris ad eos sanctificandos, inhabitat vero tribuens virtutem sacramentis in ordine ad aliorum salutem.

107. Ad 2m, *D.* Prout peccator est, *C.*; prout operatur ex virtute Christi, seu ejus minister est, *N.*

108. Ad 3m, *D.* Quoad facultatem sacramenta administrandi, *C.*; quoad vitæ meritum, *N.*

109. Ad 4m, *D.* Ne indigne ac illicite sacra pertractent, *C.*; quia invalide conficerent sacramenta atque conferrent, *N.*

110. II. Obj. Communis Patrum doctrina est, nullius esse valoris a pravis ministris confecta sacramenta. 1° S. Ambrosius lib. *De mysteriis* c. 4. *Non sanat*, inquit, *baptisma perfidorum, non mundat, sed polluit*; et S. Hieronymus in cap. 3. *Sophoniæ* affirmat falso putare malos sacerdotes *Eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam: et necessariam esse tantum solemnem orationem et non sacerdotum merita.* Nec dissentit Augustinus qui lib. 3. *De bapt.* c. 17. scribit : *Quomodo ergo baptizabant, qui fundos insidiosis fraudibus rapiebant... Si sola illa columba* (Ecclesia) *simplex et casta et perfecta baptizat?* Et paulo post de avaris et raptoribus Cypriani coepiscopis subdit : *Peccatorum remissionem non dabant... Non enim raptoribus et fœneratoribus diceret Dominus : Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illis.* 2° Viguit proinde universalis et constans in Ecclesia praxis, Morino teste *De pœnitent.* lib. 2. c. 11. n. 7. ac Maldonato *De sacram. confirm.* q. 2., iterandi sacramentum confirmationis in consignatis sacro chrismate ab hæreticis aut

schismaticis; prout reipsa Bulgaros a photianis confirmatos Nicolaus I. iterum confirmari jussit. Innitebatur autem hæc praxis huic principio, quod commune omnibus peccatoribus est, non posse hæreticos dare Spiritum Sanctum, quo ipsi destituti sunt. Ergo.

111. Resp. Ad 1m, *D.* Quoad sacramentorum fructum, quæ adulti volentes scientesque ab impiis recipiebant, *C.*; quoad sacramenta in se spectata, quæ irrita essent ob impietatem ministri, *N.*

112. Itaque S. Ambrosius in objecto loco agit de baptismatibus, seu lustrationibus Judæorum et infidelium superstitiosis, non autem de Christianorum baptismate; prosequitur enim : *Judæus urceos baptizat et lavat.*

113. S. Hieronymus illos improbat scelestos sacerdotes, qui putabant se licite Eucharistiam conficere posse ex eo solum, quod præditi dignitate essent sacerdotali. Errorem porro, qui ei imputatur, acriter confutat in *Dialogo adversus Luciferianos.*

114. S. Augustinus id unum contendit, non prodesse sacramenta, seu fructum non percipi sacramentorum ab iis, qui ea a ministris improbis et schismaticis scienter accepissent. Tria enim affirmat : 1° ubique inveniri *sacramenti integritatem*, non autem peccatorum remissionem; 2° non posse sanctorum orationibus juvari, qui pergunt impie vivere, non obstante etiam *pio columbæ ministerio*; 3° si convertantur, non *rebaptizatos* pertinere tamen incipere *ad columbam.*

115. Ad 2m, *D.* Qui tamen auctores decepti sunt, *C.*; jure merito ita senserunt, *N.* Ut enim ostendit Christianus Lupus in *Dissert. de Octava Synodo,* documenta, quæ allegati auctores afferunt, ad sacramentum pœnitentiæ spectant omnia, quod juxta diversos effectus, quos producit in illis, quibus confertur, interdum a veteribus dicebatur dari in aliis *in pœnitentiam*, in aliis *in Spiritum Sanctum.* Cæterum Morinus in recognitione operis sui hanc suam opinionem retractavit.

116. Quod vero speciatim attinet ad factum Nicolai I. verisimilior illorum videtur responsio, qui censent ideo ab hoc sancto Pontifice jussam esse iterari confirmationem a græcis presbyteris administratam Bulgaris, quod Bulgaria spectaret ad patriarchatum Occidentalem. Cum igitur perperam Photius delegationem tribuisset presbyteris, quibus tribui debuisset a Rom. Pontifice Occidentis patriarcha, idcirco nulla ac irrita erat illa confirmatio, ac proinde jussu Pontificis iterata.

PROPOSITIO III.

In ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, requiritur intentio saltem faciendi quod facit Ecclesia.

117. Hæc item propositio de fide est, definivit enim eam Tridentinum sess. 7. can. 11. *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia; anath. sit.* Id ipsum jam sanciverant Martinus V. in conc. Constantiensi et Eugenius IV. in conc. Florentino, seu in *Instruct. pro Armenis.* Lata autem est ea definitio adversus novatores; autumantes non aliam inesse sacramentis virtutem quam excitandi fidem, quæ proinde valent quamvis mimice ac ludiere conferantur.

118. Intentio porro dicitur animi deliberatio, qua aliquis rem sacram facere intendit, quam Christus instituit, aut in Ecclesia fieri consuevit. Si ejusmodi intentio pro objecto habeat tantum rem illam sacram materialem, ut ajunt, seu externam actionem, *externa* dicitur; si præterea pro objecto habeat intimam rei sacræ naturam seu actionem, ita ut quis intendat efficere reipsa actionem sacramentalem, *interna intentio* vocatur. Controversia, quæ nos inter ac protestantes agitatur, est de intentione externa; quod enim

spectat ad domesticam concertationem, utrum præterea necessaria interna intentio sit ad valide sacramenta conficienda, quid verisimilius censendum nobis videatur, in scholiis sub finem subjiciendis aperiemus. Intentio potest esse actualis, sive virtualis; prior optima est, sed non est necessaria; posterior sufficit, ac omnino requiritur a ministro ut valide sacramentum conferatur.

119. Intentionem itaque externam saltem ac virtualem in sacramento conficiendo et conferendo necessario requiri, illa omnia Scripturarum testimonia evincunt, in quibus sacramentorum administratores vel exhibentur, uti *ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, ut 1. Cor. 4, 1.; vel jubentur a Christo eucharistiam conficere in sui ipsius *commemorationem*, ut Luc. 22, 19, vel denique cum judiciaria potestate donantur, illis ejusdem Christi verbis Jo. 20, 23. *Quorum remiseritis peccata*, etc. Quæ profecto sine deliberata intentione peragi nequeunt.

120. Idque ex Ecclesiæ agendi ratione non minus luculenter adstruitur. Non aliam certe ob causam ordinatio Novatiani a S. Cornelio in *Epist. ad Fabium Antiochen. adumbrata et inanis manuum impositio* dicta est, quam quia a tribus temulentis episcopis, seu sine rationis usu ac intentione proinde facta est. Sic Firmiliano teste in *Epist. ad Cyprian.* baptismus a præstigiatrice muliere collatus irritus sæc. II. illico ab omnibus eadem de causa judicatus est. Actus enim, quo administrantur sacramenta, debet esse humanus; talis porro non est qui sine deliberatione ac intentione ponitur, ideo siquidem hominibus commissa est eorum administratio. Alioquin psittacus sic edoctus, aquam infundens et verba proferens, vere baptizaret; quod nemo dicet. Attamen ejusmodi administratio ex sensu adversariorum idonea esset ad fidem excitandam.

121. Demum protestantium paradoxum ex everso eorumdem principio evertitur. Hoc enim, ut vidimus, non est nisi consectarium illius doctrinæ, qua constituitur, sacramenta nonnisi ad excitandam fidem fuisse ordinata. Jam vero ex demonstratis, doctrina hæc est falsa. Igitur falsum pariter est, valere sacramenta quavis ratione administrata.

DIFFICULTATES.

122. Obj. 1° Legitur in Martyrologio Adonis Viennensis, atque etiam in Martyrologio Romano VIII. Kal. Sept. Genesium mimice in theatro baptizatum. 2° Referunt præterea Rufinus, Socrates atque Sozomenus a puerulo Athanasio pueros ludiere baptizatos esse, atque Alexandrum episcopum, ad quem factum istud delatum est, rata ejusmodi baptismata habuisse. 3° Idem sensit Augustinus de baptismo a Nicephoro archiatro *nugaciter* suscepto, qui, abjecta nugacitate, renovatus non est, ut legitur in ejus *Epist.* 227. *ad Alypium*. 4° Hinc *Tract.* 5. *in* Jo. n. 14. *Non timeo*, inquit, agendo de ministro baptismi, *adulterum, non timeo ebrium... quia columbam attendo, per quam mihi dicitur : Hic est qui baptizat*. 5° Et lib. 6. *De baptismo*, cum proposuerit sibi quæstionem, utrum valeat baptismus *in mimo cum fide, si quis inter agendum repentina pietate mutetur*; tum utrum illud valeat, *quod in mimo datur, si quis existat, qui fideliter subito commotus accipiat*; profitetur se imparem ejusmodi quæstionibus solvendis, expectandumque *divinum oraculum* pronuntiat; mirum proinde videri debet, Ecclesiam post XII. sæcula illas solvere potuisse. 6° Chrysostomus autem et Isidorus Pelusiota sacramentorum ministros comparant *asinæ Balaami*. Ergo.

123. Resp. Ad 1m, *D.* Ita tamen ut in neutro Martyrologio validum dicatur ejusmodi baptisma, *C.*; secus, *Tr.* Nec enim desunt, qui in dubium re-

vocent hanc Genesii historiam, aut saltem baptismi collationem in scena, de qua nemo ante Adonem, sæc. IX. scriptorem, mentionem injecit. Quidquid vero sit, Genesius proprio sanguine baptizatus est.

124. Ad 2m. *D*. Hoc referunt adducti historici ex incerta fama cui chronologia adversatur, *C.*; solido fundamento innixi, *N*. Non solum Tillemontius, sed vel ipse Basnagius in *Annalib. politico-ecclesiasticis* hac de causa ejusmodi factum rejecit. Quod si, ut alii contendunt, verum habeatur, Alexander uti rata non admisit ejusmodi baptismata, nisi postquam cognovit Athanasium intendisse imitari quod in Ecclesia fieri compertum habebat, adeoque intentionem habuisse faciendi quod facit Ecclesia.

125. Ad 3m, *D*. Id est, deposita animi levitate, et inconstantia, quam hactenus Nicephorus ostenderat, ob Dei punitionem, *C.*: mimica baptismi susceptione, *N*. uti patet ex eadem S. Augustini epistola.

126. Ad 4m, *D*. Nempe *ebriosum* ut emendatiores habent lectiones, *C.*; vere ebrium, *N*.

127. Ad 5m, *D*. Hæsit S. Augustinus, cum quis in actione ipsa *repentina pietate mutatur*, vel *subito fideliter commotus* baptisma suscipit, *C.*; circa baptismata in se spectata, *N*. In priori tantum casu hæsit S. Doctor, ut ejus verba declarant, expectandumque divinum oraculum censuit. Hoc porro oraculum ex definitione Ecclesiæ habemus divina fretæ assistentia. Mirum potius est, protestantes post XII. sæcula potuisse valida pronuntiare ejusmodi baptismata, de quorum valore hæsit Augustinus.

128. Ad 6m, *D*. Similitudine inadæquata utentes, *C.*; adæquata, *N*. Scopus ipsorum est evincere, sacerdotum improbitatem haud officere sacramentorum valori, ut ipsimet Sancti exponunt.

129. Inst. 1° Innocentius IV. in III. *Decretal*. aperte declarat, valere baptismum etiam ab eo collatum, qui non solum non intendit facere quod facit Ecclesia, verum etiam si *contrarium gereret in mente sua*. 2° Sane minister non est nisi instrumentum; in instrumento autem nulla requiritur intentio; 3° eadem ratione, qua in concionatoribus, aut oratoribus regiis, nihil officit contraria illorum intentio; dum aut concionantur, aut litteras mandantis ostendunt. 4° Accedit, quod in catholicorum doctrina necessario anxietas animi oriri debeat, num quis fuerit rite baptizatus, cæteraque sacramenta sibi rite fuerint collata. Ergo.

130. Resp. Ad 1m, *D*. *Dummodo* tamen minister *baptizare intendant*, ut ibid. subdit Innocentius, *C.*; secus, *N*. Vult enim Pontifex significare validum esse baptisma collatum a Saraceno, quamvis hic ignoret, quid sit Ecclesia.

131. Ad 2m, *D*. Vivum tamen ac liberum, *C.*; inanimatum, *N*.

132. Ad 3m, *Neg*. paritates, quia illæ sunt de re speculativa, in casu autem nostro de re practica agitur.

133. Ad 4m, *D*. Quæ oriri pariter posset ex defectu idoneæ materiæ vel formæ, *C.*; ex solius intentionis defectu, *N*. In his enim sufficere debet moralis certitudo, quæ haberi potest, quoties ritus universus serio peragitur.

CAPUT IV.

DE SACRAMENTORUM RITIBUS SEU CÆREMONIIS.

134. Quæcumque demum sit *cæremoniæ* vocis etymologia, de qua philologi inquirunt, nos ea significamus *ritum externum ac religiosum, institutum ut majori pompa atque splendore peragantur sacra;* nam *mentes fidelium,* ut inquit Tridentinum sess. 22. c. 5., *per hæc visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum contemplationem excitantur.*

155. Variæ cæremoniarum species distinguuntur; in verbis consistunt, ut exorcismi; aliæ in actionibus, ut crucis signa, genuum flexus; aliæ in externarum rerum usu, ut aqua lustralis, lumina, vestes. Quædam Christum auctorem habent, quædam Apostolos, quædam Ecclesiam. Rursum: ex his aliæ in Ecclesia universa usurpantur, aliæ in particularibus Ecclesiis tantum; nos de prioribus agimus. Hunc cæremoniarum apparatum in solemni sacramentorum administratione protestantium plerique, calviniani præsertim, rident, aspernanturque. Contra quos sit:

PROPOSITIO.

Recepti et approbati Ecclesiæ catholicæ ritus, in solemni sacramentorum administratione adhiberi consueti, nec contemni, nec sine peccato a ministris pro libito omitti, neque in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutari possunt.

156. Totidem verbis hanc propositionem definivit Tridentinum sess. 6. can 13. adeoque de fide est, cum directe afficiat potestatem Ecclesiæ a Christo concessam, ut idem concilium declaravit sess. 21. cap. 2.

157. Hac vero potestate instructam a Christo Ecclesiam esse, constat ex Apostolo, qui 1. Cor. 11. cum plura de Eucharistiæ sacramento scripsisset, concludit: *Cætera, cum venero, disponam.* Quæ verba cum attulisset S. Augustinus in *Epist.* 54. *ad Januarium*, quæ tota de his ritibus est, scribit: *Unde intelligi datur (quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia), hoc ipso ordinatum esse, quod nulla morum diversitate variatur.* Constat 2° ex eorumdem rituum antiquitate et universalitate, cum cœperint ab ipso rei christianæ exordio, ut patet ex Tertulliano, Justino aliisque II. et III. sæculi scriptoribus, qui tanquam de re universim ac ab immemorabili recepta de iis loquuntur. Horum documenta proferunt rerum liturgicarum scriptores, inter quos eminet eruditissimus Robertus Sala in adnotationibus et illustrationibus *Rerum liturgicarum* card. Bona. Ejusmodi porro antiquitas et universalitas produnt communem originem, ex apostolica scilicet institutione. Constat denique 3° ex antiquissimis *Constitutionibus*, quæ *Apostolicæ* nuncupatæ sunt, ac S. Clementis Romani; nec non ex omnibus antiquis orientalibus et occidentalibus liturgiis, quæ, uti ostendit Le Brun, quoad rei substantiam, omnes conveniunt.

158. Hoc demum agnoverunt vel ipsi pseudo-reformati; in *Confessione* enim *Helvetica* fatentur *semper in ritibus et cæremoniis Christi Ecclesias usas esse libertate;* idque ex historia innotescere. Certe Gulielmus III. Borussiæ rex hac usus est libertate in sua *Agenda*, quam ad usum Ecclesiæ androgynæ, lutherano-calvinistæ, *evangelicæ* nuncupatæ, confecit. Nunc vero agitur de illa iterum reformanda ad usum fortasse Ecclesiæ lutherano-calvinisto-anglicanæ, de qua agitur instituenda (an. 1844.).

159. Cum vero ritus isti sint adeo cum doctrinis dogmaticis et moralibus arcte conjuncti, ut earum veluti expressio sint, exinde patet a nullo privato pastore propria auctoritate absque peccato immutari eos posse et in novos converti. Quodque mirum videri potest, vel ipsi protestantes id confessi sunt; siquidem in *Confessione Augustana et Saxonica* aperte affirmant: *Peccare illos, qui cæremonias cum scandalo violant, atque superbe contemnunt, quippe ordinem disciplinæ ac regiminis intervertentes, et turbantes tranquillitatem.* His assentiuntur Melanchthon, Œcolampadius, Hoffmeisterus, Grotius, aliique.

—

DIFFICULTATES.

140. Obj. 1° Ecclesia ritus suos ab Hebræis ac ethnicis adscivit, ut fuse ostendit Spencerus in op. *De legibus Hebræorum ritualibus.* 2° Ex his alii ridiculi sunt, alii vero inutiles, cum nihil conferant ad fructum sacramentorum, qui juxta catholicos ex opere operato producitur. 3° Cæremoniæ improbatæ ab Apostolo sunt, dum Coloss. 2, 8. docet fideles haud ambulare debere *secundum traditionem hominum.* 4° Idem docuit Augustinus *Ep.* 55. *ad Januar.* c. 19. Apostoli monito obtemperans. 5° Sane primitiva Ecclesia cultu admodum simplici mysteria celebrabrat. 6° Ex cæremoniarum apparatu fit, ut fidelium mens pene obruatur, et quæ cæremonialia sunt essentialibus permisceant. Ergo.

141. Resp. Ad 1m, *D.* Nonnullos ritus Ecclesia ex Hebræis, aut etiam ethnicis adscivit, mutato fine et objecto, *Tr.* Omnes ac sine tali mutatione, *N.* Etiamsi daretur, quod tamen aliqui eruditi viri, præsertim vero Lazzeri in peculiari hoc de argumento dissertatione, negant Ecclesiam ritum aliquem ab ethnicis mutuatam esse, nihil tamen exinde sequeretur. Ritus enim materiales per se indifferentes sunt, adeoque totam bonitatem aut malitiam ab objecto et fine, quo adhibentur, habent. Cum igitur Ecclesia hos ritus adsciverit ad Deum colendum, nihil amplius est in illis reprehendendum. Alioquin templa ipsa ac altaria forent abroganda.

142. Ad 2m, *D.* In sententia adversariorum, *C.*; in se, *N.* Prout adversarii affecti sunt, judicant de ritibus, quos Ecclesia usurpat in sacramentorum administratione, eosque irrident. At, si spectetur finis, quem in iis usurpandis sibi proponit Ecclesia, venerabiles sunt. *Actus enim sunt externi religionis,* ut loquitur card. Bona *De divin. psalmod.* c. 19., *quibus quasi signis excitatur animus ad rerum sacrarum venerationem, mens ad superna elevatur, nutritur pietas, fovetur caritas, crescit fides, devotio roboratur, instruuntur simpliciores, Dei cultus ornatur, conservatur religio.* Licet vero sacramenta fructum afferant ex opere operato, non excludunt tamen dispositiones ex opere operantis ut uberiori cum fructu suscipiantur.

143. Ad 3m, *Neg.* Loquitur enim Apostolus in objecto textu, uti nunc exegetæ protestantes fatentur, de pharisæismo ac de hebraizantibus non autem de ritibus.

144. Ad 4m, *D.* Agens de cæremoniis a privatis hominibus inductis, *C.*; de cæremoniis ab universa Ecclesia receptis, de quibus nos disserimus, *N.* Id enim patefacit universæ epistolæ argumentum.

145. Ad 5m, *D.* Vigentibus persecutionibus, *C.*; pace Ecclesiæ data, *N.* Cum gladius persecutorum cervicibus fidelium instaret, certe non poterat Ecclesia exteriorem illum apparatum adsciscere; at vix libera effecta est, pompam cultus sui illico explicavit.

146. Ad 6m, *N.* Quin enim fidelium mens cæremoniis obruatur, ædificatur potius ac in Deum elevatur. Ne vero essentialia cum adscititiis confundant fideles, satis est opportuna instructio. Sane nemo est qui nesciat, valere baptismum si in necessitatis casu administretur absque illo cæremoniarum apparatu.

CAPUT V.

IN SUPERIUS DISPUTATA SCHOLIA.

147. Scholasticas potissimum quæstiones hæc scholia attingunt, quas ne filum disputationis adversus hæreticos susceptæ abrumpere cogeremur, omisimus. Sunt autem :

148. 1° Circa sacramenta, quæ primitus obtinuerunt : utrum nempe instituta aliqua fuerint sacramenta in

statu naturæ innocentis, aut saltem instituenda forent, si diutius status ille viguisset? S. Thomas p. 3. q. 51. art. 2. negative respondet, utpote inutilia. Suarez tamen aliique respondent affirmative. Res incerta est, et conjecturis potius quam documentis utraque sententia innititur.

149. Præterea inquiri solet, num aliqua instituta fuerint sacramenta in lege naturæ pro infantibus, ut deleretur in eis originalis noxa, et pro adultis ad remissionem præterea peccatorum actualium. De infantibus res prorsus incerta est, silentibus Scripturis, et Patribus in diversas abeuntibus sententias. Tertullianus enim lib. *De bapt.* c. 13. S. Gregorius M. *Moral.* lib. 4. c. 3. et S. Bernardus *De baptismo* c. 1. n. 4. censent, *sola parentum fide* sine exteriori ejusdem per aliquod signum applicatione salvari infantes potuisse. S. Augustinus tum adultis tum infantibus opus fuisse aliqua applicatione existimavit. S. Thomas in *Sent.* 4. dist. 1. q. 2. art. 6. priorem sententiam sequitur.

150. In statu legis scriptæ, ad quam refertur circumcisio, quamvis Abrahæ jam data, nullum dubium quod plura sacramenta fuerint instituta, agnus paschalis, sacrificia, etc. Conciliorum Florentini ac Tridentini doctrina est plurimum Veteris Legis sacramenta a sacramentis Novæ Legis differre. Omnes fatentur hoc discrimen peti tum a diversitate rituum, tum a facilitate ac numero, tum a duratione; cum illa utpote typica fuerint temporalia, hæc perpetua.

151. Ast disceptant theologi quoad efficaciam et valorem; plerique contendunt antiqua a novis sacramentis in eo discriminari, quod illa *ex opere operantis*, hæc *ex opere operato* gratiam conferant. Alii autem nec pauci nec ignobiles theologi censent, etiam sacramenta Veteris Legis gratiam produxisse *ex opere operato* utpote *fidei protestativa*, docent proinde sacramenta Novæ Legis gratiam ex opere operato producere *primario* ac *per se*, Veteris autem Legis *secundario* ac *per accidens*, ita Hugo a S. Victore, S. Bonaventura, Estius aliique. Bellarminus porro observat, errorem hæreticorum confixum a Tridentino non in eo esse, quod extulerint sacramenta Veteris Legis, sed in eo, quod detraxerint sacramentis Novæ Legis, ut paria quoad valorem facerent, secus ac se gerant scholastici de quibus agimus. In istorum sententia facilius componi videntur Scripturarum ac Patrum eloquia circa vim, quam tribuunt Veteris Legis sacramentis, præcipue vero circumcisioni; aut circa ea, quæ ipsis videntur detrahere.

152. Disceptant præterea theologi circa modum, quo sacramenta Legis Novæ gratiam producunt; thomistæ enim eam *physice* produci, alii autem censent solum *moraliter*, quatenus Christus se obstrinxit ad gratiam sacramentalem dandam, quoties rite sacramentum administratur. Facilioris intelligentiæ hæc posterior sententia est.

153. 2° Sacramenta duabus partibus constituuntur, *materia*, quam jam vocant, et *forma*; sive ut veteres loquebantur, *re* sive elemento et *verbis*, juxta tritum illud Augustini: *Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*. Jam vero per *materiam* res illa significatur, quæ existere præconcipitur verbis a ministro prolatis; per *formam* significantur verba ipsa, quæ a ministro proferuntur in collatione sacramenti. Necesse autem non est, ut materia sacramentorum semper sit aliquid materiale, seu elementum.

154. Formæ conditionatæ, uti ostendit Benedictus XIV. *De synodo* lib. 7. c. 6. expressa mentio non occurrit ante sæc. VIII. In usu tamen eam fuisse ante id temporis in Ecclesia, colligitur ex casibus dubii baptismi; cum enim dubitaretur utrum baptis-

mus alicui fuerit administratus nec ne, Patres, imo Rom. Pontifices conferendum illum esse judicarunt, quin tamen voluerint se periculo exponere iterandi hoc sacramentum; adeoque sub conditione illud administrabant, saltem mente retenta. Quod vero prius sola mente concipiebatur, sæc. VIII. cœpit verbis exprimi. Alexander III. et Joannes XIII. ut ritus iste servaretur edixerunt. Merito proinde a Pio VI. in *Constit.* AUCTOREM FIDEI: *Deliberatio synodi* (Pistoriensis), *qua prætextu adhæsionis ad antiquos canones in casu dubii baptismatis propositum suum declarat, de omittenda formæ conditionalis mentione*, proscribitur et declaratur *temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiæ contraria* (Prop. 28).

155. Quandonam vero sive in sacramentis characterem imprimentibus, sive in aliis adhibenda formula conditionata sit, docent theologiæ moralis tractatores.

156. 3° Circa intentionem, qua sacramenta administranda sunt, disputant theologi num sufficiat *externa* et *objectiva*, an vero præterea requiratur *interna* et *subjectiva*. Externa ea dicitur intentio qua quis intendit exterius ponere quidquid ad actionem materialem sacramenti requiritur, materiam, formam, ritum exteriorem serio cum apparatu debito, prout in Ecclesia fieri consuevit, attamen intra se constituit non facere sacramentum. Interna autem illa appellatur, cum quis insuper intendit sacramentum reipsa conficere. Ambrosius Catharinus, cui plerique Galli theologi assentiuntur, affirmat ad valorem sacramenti intentionem externam sufficere; Bellarminus, cum quo plerique Itali theologi conveniunt, propugnat necessitatem intentionis internæ.

157. Plura hinc inde afferuntur argumenta, quæ non vacat diutius expendere, cum ad praxim hæc disceptatio nihil conferat. Exploratum enim est, quod cum agitur de sacramentis, tutior pars sit semper consectanda. Tutior autem est sententia de necessitate internæ intentionis. Huic etiam magis favet auctoritas; quamvis enim adversæ partis theologi ad suum sensum trahere satagant verba Eugenii IV. in decreto pro Armenis: *Omnia sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi id, quod facit Ecclesia.* Satis tamen aperta sunt pro vera intentione faciendi sacramentum, ut intendit Ecclesia. Multo vero magis id patet ex propositione 38. ab Alexandro VIII. confixa: *Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendo facere, quod facit Ecclesia.* Etenim, ut observat Benedictus XIV. *De synodo* lib. 8. c. 4. quamvis sententia Catharini longe distet ab errore Lutheri, negari tamen non potest *grave vulnus* opinioni ejus fuisse inflictum ab Alexandro VIII. Hinc sapienter edixit: *Si constet quempiam, aut baptismum contulisse, aut aliud sacramentum, ex iis quæ iterari nequeunt, administrasse, omni adhibito externo ritu, sed intentione retenta, aut cum deliberata voluntate non faciendi, quod facit Ecclesia; urgente quidem necessitate, erit sacramentum iterum sub conditione perficiendum. Si tamen res moram patiatur, Sedis Apostolicæ oraculum erit exquirendum.* Sane intentionem internam influere in valorem sacramenti, praxis VII. priorum sæculorum dandi baptismum in dubio de ejus collatione sub tacita conditione, luculenter ostendit.

TRACTATUS

DE BAPTISMO.

1. Omnium Sacramentorum Novæ Legis primum Baptismus est, per quem aditus in Ecclesiam patet. Variis nominibus in Scriptura et Patribus donatum baptisma effertur; interdum enim *Sacramentum aquæ, vitæ novæ, fidei, illuminationis*, interdum *nativitatis secundæ; lavacrum regenerationis ac renovationis* nuncupatur. A Catechismo Rom. p. 2. c. 2. § 5. definitur: *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo.* Vox *sacramentum* exprimit genus, *visibile* scilicet *signum* invisibilis gratiæ; *regenerationis* vocabulum spiritualem denotat nativitatem quam per ipsum consequimur: *per aquam in verbo* materiam et formam significant.

2. Veterum hæreticorum, nempe archonticorum, marcosianorum, valentinianorum et quintilianorum doctrina qua rejiciebatur baptisma tanquam a malo principio invectum, jamdiu obsolevit. Hæretici recentiores, lutherani et calvinistæ cum sectis quæ ex illis prodierunt veritatem hujus sacramenti ultro admittunt. Si qui autem sunt qui illud rejiciant, increduli potius quam hæretici sunt, contra quos frustra ex Scripturis et traditione pugnares. Hac igitur dimissa thesi, quam uti admissam assumimus, ad ulteriora progredimur.

3. Quemadmodum novatores sæc. XVI. paria fecerunt utriusque legis sacramenta, ita etiam par fecerunt Baptisma Joannis et Baptisma Christi ex eodem principio de sola fide justificante, ad quam excitandam sacramenta instituta sunt. Hunc errorem anathemate confixit Tridentina synodus sess. 7. can. 1. *Si quis dixerit, Baptismum Joannis habuisse eamdem vim, cum Baptismo Christi; anath. sit.* Cum vero errorem hunc in Tract. superiore jamdiu præoccupaverimus, ideo ab eo iterum refellendo supersedemus.

4. Acturi igitur sumus in præsenti Tractatu de hujus sacramenti natura, de materia scilicet et forma, deque ipsius ministro, subjecto, necessitate et effectibus. Siquidem hæc sunt quæ in controversiam veniunt. His de more nonnulla adjiciemus scholia ad dictorum uberiorem illustrationem.

CAPUT I.

DE MATERIA BAPTISMI.

5. Duplex a theologis Baptismi distinguitur materia, *remota* et *proxima*. Remota est aqua, proxima ablutio. Circa materiam remotam præter antiquiores hæreticos qui eam aut penitus rejecerunt uti seleuciani, herminiani, manichæi ac pauliciani; aut Baptismo aquæ Baptismum sanguinis suffecerunt, uti de flagellantibus dicitur; errarunt recentiores, qui Luthero magistro in *Symposiacis* c. 17. autumarunt aptam Baptismi materiam esse *quidquid balnei loco esse potest.* Sociniani ad Baptismum non requirunt nisi aquam metaphoricam.

6. Circa materiam proximam Græci litem intentarunt adversus Ecclesiam

Romanam, eo quod Baptismum administrare consueverit per infusionem, omissa immersione, ac etiam ex eo quod valere doceat idem sacramentum etiam per aspersionem collatum. Eo progressi sunt, ut nullitatis incusaverint Baptisma Ecclesiæ Romanæ.

7. Doctrinam idcirco ac praxim Romanæ Ecclesiæ tum adversus protestantes quoad materiam remotam, tum adversus Græcos schismaticos quoad materiam proximam vindicandam suscipimus.

PROPOSITIO I.

Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi.

8. De fide propositio est, ex Tridentino sess. 7. can. 2. *Si quis dixerit aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa D. N. J. C. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., ad metaphoram aliquam detorserit; anathema sit.*

9. Hujus propositionis veritas Scripturarum dictis et factis luculentissime constat; Christus enim Jo. 3, 5. ad Nicodemum ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis tum externam corporis per aquam ablutionem, tum internam per Spiritum S. nativitatem Christus expressit. Hoc autem sensu discipulos Christi verba intellexisse exhibent Acta apostolica c. 8, 36. seqq. Cum enim Philippus Eunuchum reginæ Candacis edocuisset, *venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus: Ecce aqua; quid prohibet me baptizari?... Et descenderunt uterque in aquam Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum;* et iterum ib. 10, 47. Cum descendisset Spiritus S. in eos quos Petrus edocebat, *respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur hi?*

10. Nec aliter Christi verba intellexit ac in praxim deduxit Ecclesia, ut documenta omnia fidem faciunt, ac baptisteria ubique erecta. Interrogat proinde S. Augustinus *Tract.* 15. *in Jo.* n. 4. *Quid est Baptismus Christi? Lavacrum in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus; tolle verbum, non est Baptismus.* Plura adjicere, esset tempus inutiliter terere.

DIFFICULTATES.

11. I. Obj. 1° Passim in Scripturis *aquæ* vox metaphorice sumitur, ut Jo. 4, 13. 7. 37. et alibi. 2° Sane Baptisma Christi in aqua non esse conferendum declarat Joan. Baptista suum opponens Baptismum Baptismo Christi, dum Matth. 3, 11. dixit: *Ego quidem baptizo in aqua..... Ipse baptizabit in Spiritu S. et igni*, et hoc probavit Christus Act. 1, 5.; spiritualis igitur et metaphoricus sive internus est Christi Baptismus, ut 3° insinuat Apostolus Rom. 6, 4. scribens: *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus;* hæc autem mors et resurrectio non sunt nisi mysticæ, ita et mysticus est Christi Baptismus, prout S. Augustinus animadvertit, monens *Tract.* 11. *in Jo.* illa Christi verba Jo. 3. *Nisi quis renatus*, etc. non esse carnaliter, sed spiritualiter intelligenda. 4° Sane Christus ibid. arguens Nicodemum, quod non intelligeret se loqui de Baptismo symbolico, patefacit se non disserere de materiali Baptismo penes Judæos, imo et penes ethnicos usitatissimo. 5° Idcirco enim aquam cum Spiritu S. conjunxit; porro nos haud baptizamur in Spiritu S. nisi metaphorice. Ergo.

12. Resp. Ad 1m, *D.* Aquæ vox, imo et Baptismi interdum metaphorice sumitur in Scripturis, *C.*; in subjecta materia, *N.* Praxis apostolorum in conferendo Baptismate in aqua juxta institutionem Christi, de vero vocis illius sensu omne amovet dubium.

13. Ad 2m, *D.* Opponens Baptisma suum Baptismati Christi quoad virtutem et efficaciam, *C.*; quoad materiam

utriusque Baptismatis, *N.* Sic enim universa antiquitas verba Jo. Baptistæ intellexit.

14. Ad 3m, *N.* Sed alludit Apostolus ad ritum conferendi Baptisma per immersionem, quo ritu significari affirmat spiritualem mortem et resurrectionem a peccatis per Baptismum Christi efficiendas. S. Augustinus carnalem Nicodemi interpretationem excludit.

15. Ad 4m, *D.* Arguit Christus Nicodemum, quod non intelligeret se loqui de regeneratione spirituali per Baptismum obtinenda, *C.;* quod non intelligeret se non loqui nisi de Baptismo metaphorico, *N.* Nam hoc ipso quod plures figuræ in V. T. præcesserint renovationis spiritualis obtinendæ per Messiam, ac Baptismus ipse penes Judæos receptus symbolum esset interioris munditiæ, jure merito arguitur Nicodemus, quod verba Christi acceperit de nova generatione seu nativitate carnali.

16. Ad 5m, *Neg.* Sed ideo Christus cum aqua conjunxit Spiritum S. ut intelligeret Nicodemus effectum interioris nativitatis non ex sola aqua provenire, sed ex virtute Spiritus S. qui interius cor mundat dum aqua foris abluit corpus.

17. II. Obj. Plura exempla ex historia ecclesiastica suppetunt Baptismi aliter quam per aquam collati. Etenim 1° Jo. Moschus in *Prato spirituali* c. 175. ac Nicephorus *Hist.* lib. 3. c. 37. referunt Judæum morti proximum, aquæ defectu, arena superinfusa baptizatum esse ac subito convaluisse. 2° Stephanus II. ratum habuit Baptisma in vino collatum infanti periclitanti, prout jamdiu validum ejusmodi Baptismum declaraverat Syricius. 3° Idque jure, cum interior animi ablutio quovis liquoris lavacro significari possit. Ergo.

18. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Quod tamen Baptisma invalidum a Dionysio antistite declaratum est, et renovatum, *C.;* secus, *N.* Merito fidei Judæus sanitatem est adeptus

19. Ad 2m, *D.* Quod tamen responsum uti suppositititium, aut saltem mendosum a criticis habetur, *C.;* sincerum *Subd.* Excusando baptizantis ignorantiam, *C.;* probando Baptisma, *N.* Sic etiam uti suppositititium rejicitur decretum Syricii, quod omnium primus post plura sæcula protulit Theodorus Cantuariensis in suo *Pœnitentiali.*

20. Ad 3m, *D.* Accedente voluntate Christi, *C.;* secus, *Tr.*

PROPOSITIO II.

Vera est de Baptismi sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quæ tenet, illum æque valere sive per immersionem, sive per infusionem aut aspersionem conferatur.

21. De fide est propositio ex parte juris, certa ex parte facti. Conc. enim Tridentinum sess. cit. hunc. can. qui 3. est de Baptismo edidit: *Si quis dixerit, in Ecclesia Romana quæ omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de Baptismi sacramento doctrinam; anath. sit.* Notorium autem est a pluribus sæculis Ecclesiam Romanam consuevisse conferre Baptisma per infusionem.

22. Jam vero æque valere Baptismum sive immersione, sive infusione aut aspersione administretur, facile evincitur, si ostendatur ex sensu ac praxi totius antiquitatis immersionem haud esse essentialem huic sacramento; atqui id constat.

23. 1° Ex Baptismate clinicorum, eorum scilicet qui in lecto gravi morbo decumbentes tincti sunt, qui certe non fuerunt in aquam immersi, sed sola infusione lustrati sunt. Atqui ex universa historia ecclesiastica, ac Patrum testimoniis, ejusmodi Baptismata primis sæculis frequentissima fuisse constat, quin unquam de eorum valore dubium fuerit excitatum.

24. 2° Constat ex documentis illis

quæ perhibent quovis tempore collatum Baptismum sola infusione, nullo reclamante; talia sunt acta martyrii S. Lucilli apud Surium, S. Bacchi apud Conbefisium, S. Gratiliani, necnon S. Lindgeri, qui exhortabatur mulieres ut infantulos morituros baptizarent *intinctos aqua vel superinfusos* apud Martenium *De antiquis Eccl. ritib.* lib. 1. c. 1. ar. 25. ut alia omittam.

25. 3° Constat ex veteribus picturis et sarcophagis in quibus Baptismus per infusionem administratus visitur, ut referunt Martenius l. c. et Ciampinius in *Veteribus monumentis* part. 2. tab. 4. et 5.

26. 4° Constat ex confessione et agendi ratione ipsorummet Græcorum; omissis enim canonistis Ecbanassal Echmini, et Gregorio Abulfaragio, qui fatentur valere Baptismum per infusionem datum, Goarius testis oculatus, in suo *Euchologio* refert Græcos passim recens natos infantulos *superinfusione baptizare.*

27. Nunquam igitur ut essentialis Baptismo immersio habita est. Plures vero eæque gravissimæ causæ induxerunt ritum conferendi Baptisma aut sola infusione aut aspersione jam a sæc. VI. ut ostendit Mabillonius in *Musæo Italico*; scilicet major facilitas; infantium conditio; pudicitia mulierum; frigoris rigor in septentrionalibus plagis.

DIFFICULTATES.

28. I. Obj. 1° Trina immersio mysticam habet significationem ex Apost. Rom. 6, 4. mortis ac sepulturæ Christi, quæ evanescit per infusionem aut aspersionem. 2° Hunc præterea immersionis ritum repetunt Patres ex traditione apostolica et præcepto Christi. 3° Pœnæ idcirco constitutæ erant in illius transgressores. 4° Sane concilium Constantinopolitanum I. eunomianos vel unica immersione vel infusione tingentes irriti Baptismi damnavit; prout eadem de causa Gregorius M. irritum declaravit Baptisma apud bonosiacos. 5° Cornelius de Baptismo Novatiani per infusionem collato dubitavit, uti dubitavit etiam Magnus Africanus antistes. Ergo.

29. Resp. Ad 1m, *D.* Mystica illa significatio non ita expressa habetur in Baptismo, per aspersionem aut infusionem dato, uti per immersionem, *C.*; evanescit prorsus, *N.* Addo significationem essentialem esse ablutionem, alteram vero non esse nisi accidentalem.

30. Ad 2m, *D.* Ex traditione apostolica, sed disciplinari, *C.*; dogmatica, *N.* Alioquin nunquam prætermissa fuisset. Quod adjicitur de præcepto Christi, lato sensu accipi debet, proveniente ex ejus exemplo, non autem presse sumpto.

31. Ad 3m, *D.* Adversus privatos statutæ, quibus citra necessitatis casum a recepta communi disciplina recedere non licet, *C.*; ob nullitatem Baptismi, *N.* Hoc esset ostendendum.

32. Ad 4m, *D.* Ob vitiatam formam, ac hæreticum principium quo tum eunomiani tum bonosiaci Baptismum administrabant, *C.*; præcise ob unicam immersionem aut infusionem, *N.* Cum enim peccarent circa doctrinam Trinitatis hæretici illi formam vitiaverant, adeoque irritum declaratum est illorum Baptisma.

33. Ad 4m, *D.* Dubitavit Cornelius de effectu Baptismi ob pravam Novatiani dispositionem, *C.*; de ejus valore in se, *N.* Clinicorum dispositio suspecta ut plurimum fuit, adeoque uti irregulares habebantur. Magni porro dubium excussit S. Cyprianus *Epist.* 76., imo sustulit Ecclesia universa ea praxi quam adoptavit.

CAPUT II.

DE BAPTISMI FORMA.

34. Breviter ab hac quæstione nos expediemus, cum veteres hæreses

gnosticorum, valentinianorum cæterorumque ejusmodi quæ Baptismi formam vitiaverant, penitus obsoleverint; hodierni vero hæretici, qui adhuc Baptisma retinent, formam Ecclesiæ Romanæ retinuerint. Licet vero zwingliani, calvinistæ ac sociniani veram Baptismi formam servent, contendunt tamen eam minime necessariam esse, adeoque pro ejus necessitate pugnare debemus. Quod vero attinet ad quæstionem *facti*, utrum apostoli ex peculiari dispensatione aliquando Baptisma in nomine tantum Jesu Christi contulerint, uti non pauci catholici theologi contendunt, eam ad scholia subjicienda remittimus.

PROPOSITIO.

Vera est de sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quæ tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum.

35. De fide propositio est vi canonis tertii conc. Tridentini supra allegati collatique cum can. 4. in quo idem Concilium decernit verum esse Baptisma ab hæreticis datum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Forma igitur ab Ecclesia Romana præscripta et servata est: *Ego te baptizo in nomine Patris, etc.* a qua non differt quoad substantiam quæ adhibetur in Ecclesia Græca: *Baptizatur*, Βαπτίζεται, *servus Dei in nomine, etc.*

36. Veram porro esse Ecclesiæ Romanæ, seu potius universalis, doctrinam circa Baptismi formam, ex Christi verbis patet Matth. cap. ult. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Quibus Patres innixi uno ore docent nullum esse Baptisma sine trium divinarum personarum distincta invocatione. Tertullianus lib. *De Bapt.* c. 13. *Lex*, inquit, *tingendi imposita est et forma præscripta. Ite*, inquit, *docete nationes tingentes eas in nomen Patris, etc.* S. Cyprianus ep. 73. *ad Jubajan.* c. 4. *Quando Christus*, scribit, *baptizare jubeat in plena et adunata Trinitate.* Sic Patres reliqui.

37. Perpetua denique constansque utriusque Ecclesiæ doctrina colligitur non solum ex earum praxi de qua testantur Synodi Arelatensis I., et Nicæna I., sed præterea ex argumentis, quæ Patres ex eadem praxi eruebant ad confundendos sabellianos, arianos, macedonianos, eunomianos aliosque Trinitatis hostes; ac demum conficitur ex omnibus Ecclesiæ Orientalis Euchologiis et Ecclesiæ Occidentalis Ritualibus libris collectis a Martenio et Renaudotio.

DIFFICULTATES.

38. Obj. 1. Si Christi verba inducerent necessitatem hujus formæ, nunquam ea omissa esset; atqui ea prorsus omittitur in collatione Baptismi, quæ a S. Ambrosio, seu ab Auctore libror. *De Sacramentis* lib. 2. c. 7. exhibetur, ubi ritus baptizandi describitur; prout pariter fit in *Libro Gelasiano* ex codicibus Thomasii et Colbertino. 2° Nec mirum: alioquin, cum Christus dixerit: *Euntes docete*, colligi posset necessitas proferendi verba: *Ego te doceo*, quod nemo dicet. Ergo.

39. Resp. Ad 1m, *Neg. min.* Nec enim S. Ambrosius seu Auctor librorum *De Sacramentis* in objecto loco sibi proposuit ritum tingendi describere, sed enumerandi interrogationes mersionesque juxta finem qui in illis præstitutus erat. Sane hic idem Auctor ibid. lib. 2. c. 5. n. 14. jam præmiserat: *Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Hæc eadem repetit c. 7. n. 22. Neque aliter exponi debet quod ex *Libro Gelasiano* objicitur; siquidem in eodem libro, prout eum referunt codices Regius et Noviomensis, hæc formula legitur pro Baptismo infirmorum: *Baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ut habeas vitam æternam.* Ejusmodi

porro additiones quæ in nonnullis formulis reperiuntur non officiunt substantiæ.

40. Ad 2m. N. Tum quia actio docendi per se innotescit quin exprimatur, actio vero sacramentalis Baptismi per formam determinari debet, lotio enim materialis ad plures fines adhiberi potest; tum quia de voluntate Christi ex modo, quo ab Ecclesia in praxim deducta est, satis constat.

CAPUT III.

DE MINISTRO BAPTISMI.

41. Triplex distinguitur Baptismi administratio *solemnis, publica, et privata*. Solemnis ea dicitur quæ fieri consuevit in solemnitatibus Paschatis et Pentecostes; publica quæ passim fit suis ritibus ac cæremoniis; privata, quæ in necessitatis casu. Jam vero solemnis Baptismatis minister *ordinarius* est episcopus; publici est sacerdos, *extraordinarius* est diaconus. Si quis alius hæc Baptismata conferat, *valide* quidem, sed *illicite* administrat. Privati autem Baptismi minister in necessitatis casu quilibet esse potest sive clericus sive laicus, sive mas sive femina. Circa ministrum ordinarium et extraordinarium solemnis ac publici Baptismi nulla controversia viget cum protestantibus, adeoque breviter nos ab hoc doctrinæ capite expediemus; at circa ministrum privati Baptismi nobis litem intentant calviniani, quorum non pauci censent Baptismum etiam in necessitatis casu a laico, præsertim vero a muliere administratum, nullum ac irritum esse.

PROPOSITIO I.

Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et Presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione, Diaconi.

42. Propositio est *certa* quoad omnes suas partes. De episcopis nemo est qui dubium moveat: quoad presbyteros eos esse ministros ordinarios, licet *subordinatos*, declarat Eugenius IV. qui in suo Decreto pro Armenis hæc habet: *Minister hujus sacramenti Baptismi est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare*. Hoc enim sensu quoad Baptismi collationem semper intellexit Ecclesia verba Christi: *Euntes docete, baptizantes*. Hinc *Constitutiones Apostolicæ* lib. 3. c. 12. permittunt *solos episcopos ac presbyteros ministrantibus diaconis* baptizare: ut alia pene innumera documenta prætermittam.

43. Quoad disciplinam tamen receptum antiquitus est, ut soli episcopi fere baptizarent, aut certe nemo sine episcopi permissione, ut debita subordinatio hierarchica servaretur.

44. Diaconos autem ministros Baptismi extraordinarios esse liquet ex Act. c. 8, 38., ubi Philippus Eunucho contulisse Baptismum perhibetur, et v. 12. baptizasse dicitur viros ac mulieres. Ex delegatione autem hoc sacramentum eum administrasse uti ministrum extraordinarium habemus ex sensu antiquitatis. *Diaconis enim*, ut scribit S. Epiphanius *Hæres*. 72, n. 4. *nullum in Ecclesiastico ordine Sacramentum perficere conceditur, sed hoc duntaxat, ut eorum, quæ perficiuntur, ministri sint*; et lib. 8. *Constit. Apostolic.* c. 28. expresse dicitur: *illos non baptizare*. Romæ tamen receptum erat, ut diaconi in pervigilio Paschatis baptizarent, ob ingentem accedentium ad Baptisma multitudinem, ut patet ex *Epist.* 10. S. Syricii *ad Episc. Galliæ* cap. 4. n. 10. Baptizabant præterea in diaconiis in quibus ipsi plebem regebant, uti habetur ex conc. Illiberitano can. 70. Exinde ratio patet eorum quæ in diaconorum ordinatione dicuntur: *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare, et prædicare*; intelligenda esse de officio quod ipsis competit, accedente delegatione. Etenim uti observat S. Thomas p. 3. q. 67. art. 1. Diaconi proprie instituti sunt,

ut ministerium adhibeant aliis majoribus (ordinibus) *in Sacramentorum exhibitione.* Cum his non repugnant protestantes, ideo afferendis difficultatibus, quæ solum oriri possent ex conciliatione ad speciem sibi adversantium documentorum, supersedemus.

PROPOSITIO II.

Necessitate cogente, a quocumque, sive masculo sive femina, imo et ab hæretico et infideli, Baptismus valide ac licite administrari potest.

45. Ad fidem spectat propositio; in conc. enim Lateranensi IV. cap. *Firmiter* hæc sancita sunt: *Sacramentum Baptismi, quod ad invocationem individuæ Trinitatis... consecratur in aqua, tam parvulis quam adultis in forma Ecclesiæ a quocumque rite collatum, proficit ad salutem,* et Eugenius IV. in cit. *Instruct.* disertius adhuc: *In casu necessitatis,* inquit, *non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imo etiam paganus et hæreticus baptizare potest.*

46. Ac primo laicos, urgente necessitate, licite conferre posse Baptismum ex sensu Ecclesiæ docet Tertullianus, qui lib. *De Baptismo* c. 7. scribit: *Alioquin et laicis jus est*: ac S. Hieronymus in *Dial. contra Lucifer.* n. 9. pro certo hoc sumens ait: *Baptizare, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis.* Eadem habent S. Augustinus *Contra Epist. Parmeniani* lib. 2. c. 13. et conc. Illiberitanum can. 37. nec diffitetur vel ipse Calvinus *Institut.* lib. 4. c. 15. § 20.

47. De hæreticis, quod licite, instante mortis periculo, ab iis peti possit Baptisma, ad consulendum propriæ saluti æternæ jam nemo ambigit, neque protestantes inficiantur.

48. De infidelibus dubitatum ab Augustino est, utrum valide, ac proinde urgente necessitate, licite possit ab illis conferri Baptisma ac peti; ea tamen S. Doctor jecit principia ex quibus patet eum inclinari in partem affirmantem. Principium siquidem ejus fuit: *Baptismus a quocumque ministretur, semper est Christi* (apud Gratian. in *Decr.* p. 3. *De consecrat.* dist. 4.); huic innixus defendit validum esse Baptismum collatum ab hæreticis. Atqui hoc ipsum principium æque valet pro Baptismo administrato ab infidelibus. Omne demum dubium sublatum ab Ecclesia est; jam enim sæc. IX. Nicolaus I. in *Responsione ad consultum Bulgaror.* constituit valere Baptismum ab homine judæo vel pagano collatum; idemque, ut vidimus, declararunt conc. Lateranense IV. et Eugenius IV. Idque jure merito, cum ejusmodi doctrina ex valore Baptismi hæreticorum, veluti ex germine suo efflorescat.

DIFFICULTATES.

49. I. Obj. 1° Jus baptizandi ex Matth. 28. sequitur jus docendi, quo profecto carent laici. 2° Nuspiam proinde in Scripturis legimus laicos baptizasse. 3° Adeoque S. Gregorius Nazianzenus et S. Satyrus neque in imminenti naufragii periculo passi sunt a laicis tingi. 4° Sane eadem est ratio pœnitentiæ post lapsum ac Baptismi: nemo porro dicet eam, necessitate cogente, posse a laico administrari. 5° Cyprianus, Firmilianus, Basilius spectabant Baptismum ab hæreticis datum, uti *Baptismum administratum a laicis*, id est, nullum ex eorum sententia. 6° Concilium Illiberitanum concedit quidem laico, urgente necessitate, facultatem baptizandi, adjecta ea tamen conditione: *Dummodo lavacrum suum integrum habeat nec sit bigamus.* Ergo.

50. Resp. Ad 1m, *D.* Ex officio, *C.*; ex dispensatione ac privatim, *N.* Jam vero laicis permissum est privatim docere, adeoque et baptizare in casu nostro.

51. Ad 2m, *Tr.* Ex silentio Scripturarum id unum colligi potest, quod ad traditionem, ut in pluribus aliis, recurrendum sit. Non desunt qui conten-

dant Ananiam, a quo Paulus, et fratres a quibus jussu Petri Cornelius cum domo sua tincti sunt, fuisse laicos.

32. Ad 3m, *D.* Quia putabant se in tali periculo non versari, in quo possent a laicis licite baptizari, *Tr.* vel *C.*; quasi censuerint invalidum esse lavacrum a laicis administratum, *N.*

33. Ad 4m, *Neg. paritatem,* cum hoc pendeat a voluntate Christi. Accedit quod infantibus nulla alia ratione subveniri possit quam per Baptismum.

34. Ad 5m, *D.* Administratum a laicis infidelibus, *C.*: fidelibus, *N.* Rebaptizantes uti hæreticorum, ita, imo multo magis, infidelium Baptismum irritum habebant.

35. Ad 6m, *D.* Ut *liceat,* dignioribus præsentibus, *C.*; ut *valeat*, *N.* Cæterum nondum convenit inter eruditos, quid sibi voluerint patres Illiberitani per illam singularem conditionem, quam adjecerunt.

36. II. Obj. Saltem a feminis nullo in casu valide aut licite Baptisma conferri potest; Tertullianus enim in lib. *De Virginibus velandis* c. 9, scribit: *Non permittitur mulieri in Ecclesiis loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre.* S. Epiphanius *Hæres.* 42. hac de causa reprehendit marcionitas ac pepuzianos. Concilium Carthag. IV. can. 100. statuit: *Mulier baptizare non præsumat;* quod si huic canoni Gratianus ac Magister Sententiarum adjiciunt: *Nisi necessitate cogente*, hæc clausula concilii non est. Ergo.

37. Resp. *Neg. Ant.* Quæ vero documenta allata sunt, unice afficiunt Baptisma publicum ac solemne, quale reipsa feminis hæretici pepuziani, marcionitæ et collyridiani per summum nefas demandabant perinde ac cætera sacerdotalia munia, uti testatur Tertullianus *De Bapt.* c. 41. Concilium autem Carthaginiense vetat quominus mulieres in *cœtu virorum* audeant docere ac baptizare, uti colligitur ex can. immediate præcedente; adeoque Gratianus et Petrus Lombardus per adductam clausulam verum referunt Concilii sensum.

38. III. Obj. Si insistamus doctrinæ Patrum, irritum habebimus Baptisma ab infidelibus collatum. Etenim ipsi rebaptizantes refellebant ex eo principio, quod alteri quis dari possit quod accepit, nec propter hæresim amisit; sic Tertullianus, qui ideo censuit laicos necessitate cogente tingere posse, quia *quod ex æquo accipitur, ex æquo dari potest* (*De Bapt.* c. 17.); ac S. Hieronymus in *Dial. adv. Luciferian.* n. 9. *Ut enim,* inquiebat, *accepit quis et dare potest;* hinc ita luciferianum perstringebat: *Novam rem asseris, ut Christianus quisquam factus sit ab eo qui non fuit Christianus.* Quapropter in *Capitularibus* ab Angeliso et Benedicto levita collectis lib. 8. præcipitur *ut qui a paganis baptizati sunt, denuo a Sacerdotibus in nomine SS. Trinitatis baptizentur;* ac lib. 6. *Si quis presbyter ordinatus deprehenderet se non esse baptizatum, baptizetur et ordinetur iterum, ac omnes quos baptizaverit.* Ergo.

39. Resp. *Trans.* vel. *Neg. Antec.* Nondum enim eliquata controversia de Baptismo hæreticorum, nil mirum si Patres arbitrarentur nullum esse Baptisma administratum ab infidelibus. Eo vel magis quod hæc quæstio nondum illa ætate agitari cœperit. Constituta porro ac in lumine suo posita doctrina catholica de valore Baptismi ab hæreticis collati, cum idem principium, quod Baptismus Christi sit a quocumque conferatur, veluti conclusio in illo principio contenta evoluta est de valore Baptismi dati ab infidelibus. Sicque exponuntur quæ a Patribus objecta sunt.

60. Capitularia vero de quibus agitur juxta Natalem Alex. intelligi debent de Baptismo non rite administrato, sive defectu materiæ, sive defectu formæ, aut intentionis. Hæc unica ratio suppetit ad componenda quæ in iisdem lib. 5. c. 6. leguntur. *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato; et Sancta Trinitas*

in ipso Baptismo invocata fuit, baptizatus est.

CAPUT IV.

DE BAPTISMI SUBJECTO.

61. Proles naturalis doctrinæ luthero-calvinisticæ de sola fide justificante prodiit anabaptismus. Storchius enim anabaptistarum parens ex illo principio deduxit : ergo invalide infantes, utpote fidei incapaces, tinguntur. Hanc ipsam doctrinam amplexi deinceps sunt sociniani et arminiani.

62. Lutherus ab Erasmo edoctus constituit interrogandos esse pueros cum ad discretionis ætatem pervenerint, *ratum ne haberent quod susceptores illorum nomine polliciti sunt in Baptismo : Si respondeant se ratum habere, tunc publice renovetur ea professio ;* quod si negent, mediis omnibus frustra adhibitis, *expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant, nec ad aliam interim vocari pœnam, nisi ut ab Eucharistia sumenda reliquisque Sacramentis arceantur.* Hunc ritum adhuc lutherani ac reliqui protestantes frequentant, ludicramque hanc cæremoniam *Confirmationem* vocant. Nonnulli autumarunt permittendum saltem pueris ejusmodi esse examen fidei, ne ex *enthusiasmo*, ut ajunt, seu *fanatismo* credere videantur. Adversus quos errores sit :

PROPOSITIO I.

Præstat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant.

63. De fide propositio est; Tridentinum enim sess. 7. can 12. *De Bap.* emisit : *Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo: anath. sit* ; et can. 13. *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habeant, suscepto Baptismo, inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos; aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ; anath. sit.*

64. Veritas hæc, quæ in Scripturis vix insinuatur, plene comprobatur ex traditione. Dixi vix in Scripturis veritatem hanc *insinuari*, quia expresse de parvulorum lavacro nihil legitur ; insinuatur tamen, cum enim Christi verba Jo. 3, 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S.* generalia sint, etiam infantes complectuntur, cum et ipsi mortui per Adæ peccatum renasci in Christo debeant, ut introire possint in regnum Dei, alioquin dimidia saltem pars generis humani quæ præmori solet antequam usum rationis attingat, ab æterna salute ac redemptionis fructu excluderetur. Insinuatur præterea iis omnibus in locis in quibus integræ domus baptizatæ perhibentur, cujusmodi fuerunt Lydiæ purpurariæ, Stephanæ, ac satellitis carcerem Pauli custodientis, in quibus infantes fuisse jure præsumitur.

65. Plane vero in traditione eamdem veritatem reperiri efficitur ex perpetua constantique Ecclesiæ praxi in infantibus tingendis. Hujus praxeos testis est S. Augustinus, qui in *Serm.* 176. *De verbis Apost.* n. 2. scribit : *Hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit ; hoc a majorum fide percepit ; hoc usque in finem perseveranter custodit.* Sane Origenes lib. 2. *in Epist. ad Rom.* c. 6. ait : *Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit etiam parvulis baptismum dare.* Irenæus pariter Polycarpi discipulus *Contr. hæres.* lib. 2. c. 48. n. 4. *Christus*, inquit, *omnes venit per semetipsum salvare ; omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, et parvulos, et juvenes, et seniores.* Nihil attinet de Cypriano dicere, qui coacta synodo, Fidi sententiam repulit autumantis infantes nonnisi octavo a nativitate die baptizari debere. Hoc demum adeo exploratum erat, ut pelagiani non diffiterentur, atque exinde Patres adstruerent in omnes originalis noxæ propagationem.

DIFFICULTATES.

66. I. Obj. 1° Scriptura infantes a Baptismo excludit; siquidem Christus Matth. ult. instructionem cum Baptismo conjunxit, dicens : *Docete... baptizantes*; et Marc. ult. conjunxit fidem : *Qui crediderit et baptizatus fuerit*; Petrus conjunxit pœnitentiam Act. 2, 38. *Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum.* Jam vero infantes nec instructionis, nec fidei, nec pœnitentiæ capaces sunt. 2° Nec officit illud : *Nisi quis*, etc. prout non officit illud Jo. 6. *Nisi manducaveritis*, etc. quia infantes incapaces mandati sunt, ergo quemadmodum non erat necessaria porrectio eucharistiæ infantibus, sic necessaria non est eis susceptio Baptismi. 3° Quare Christus exemplo suo nobis præivit dum nonnisi ætatis suæ anno trigesimo baptizari voluit. 4° Injustum denique est jugum Christi infantibus nescientibus imponere. Ergo.

67. Resp. Ad 1m, *N.* Ad tres autem probationes petitas ex conjunctione instructionis, fidei ac pœnitentiæ, *D.* Et hæc afficiunt adultos, *C.*; infantes, *N.* Id enim liquet ex subjecta materia.

68. Ad 2m, *Neg. paritatem*; verba enim quæ leguntur Jo. 3. generalia sunt, nec mandatum solum continent, sed *medium* ad ingressum regni cœlorum, contra vero quæ habentur Jo. 6. vere mandatum continent, atque idcirco in persona secunda enuntiata sunt : *Nisi manducaveritis.* Priora item verba patefaciunt necessitatem Baptismi ad novam vitam inchoandam; posteriora ad vitæ jam acceptæ conservationem, augmentum ac reparationem, qua nonnisi adulti indigent. Atque hæc præcipua ratio est quare intermissa fuerit porrectio eucharistiæ infantibus non autem Baptismi administratio.

69. Ad 3m, *D.* Si Christo fuisset necessarius Baptismus uti infantibus ex Ada progenitis, scilicet in peccato, *C.*; si libere atque humilitatis gratia sit ab eo susceptus, *N.* Ita jam huic difficultati responderat S. Greg. Naz. *Orat.* 40. *In sanctum Baptisma* n. 28.

70. Ad 4m, *D.* Si de eo ageretur quod jure naturæ liberum est, *C.*; si de eo quod jure naturæ omnibus est necessarium, cujusmodi est Dei jussis obtemperare, *N.* Omnes enim tenentur Christi jugum subire, si salvi esse velint. Crudele proinde esset tam ingenti beneficio, cujusmodi est regeneratio, infantes privare sub obtentu, quod illis inscientibus jugum Christi imponeretur.

71. II. Obj. 1° Viguit consuetudo IV. et V. sæculo, ut nonnisi adulti baptizarentur. 2° Quod confirmat concilium Neocæsariense juxta quod baptizari illi debent, qui *proprium institutum ac propositum in confessione ostendunt.* 3° Adstipulatur eidem Tertullianus qui lib. *De Bapt.* c. 18. scribit : *Ait quidem Dominus, nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo cum adolescunt... fiant christiani, cum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum?* Id ipsum habet S. Gregorius Naz. *Orat.* 40. n. 27. Imo S. Hieronymus in cap. ult. S. Matthæi scribit fieri non posse, *ut corpus Baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei receperit veritatem.* 4° Nec sufficit illos credere fide Ecclesiæ, vel spondere per fidejussores; quidnam enim fides illa sit adhuc ignoratur, fidejussores vero, uti observaverat Bonifacius episcopus apud Augustinum *Ep.* 98. n. 7., nonnisi temere spondere possunt de eo, quod utrum futurum sit, ignorant. Ergo.

72. Resp. Ad 1m, *D.* Per quemdam abusum, qui sæculis illis inoleverat, improbatum ab Ecclesia, et in quem Patres perpetuo insurrexerunt, *C.*; per legitimum usum ad exclusionem Baptismi qui conferebatur infantibus, *N.* Plures utique tunc temporis seu ut liberius viverent, seu quacumque alia de causa usque ad seram ætatem, quandoque vero etiam usque ad mor-

tis periculum susceptionem Baptismi differebant. Hanc porro agendi rationem semper Ecclesia improbavit, ac Patres acriter in eam insurrexere.

73. Ad 2m, *N.* Nam concilium istud nihil aliud sibi proposuit, quam declarare non inservire fœtui latenti in utero matris lavacrum a matre susceptum.

74. Ad 3m, *D.* Ex singulari istorum Patrum sententia, ac citra mortis periculum, *C.*; absolute, *N.* Jam vero unius alteriusve peculiare placitum quod Ecclesiæ decreto ac praxi adversetur, monente ipso Gerardo Vossio, detrahere nequit veritati. Cæterum Tertullianus lib. *De anima* c. 38. ac 39. et Gregorius Naz. in objecta ipsa *Oratione* profitentur in necessitatis casu non solum posse, sed debere infantes baptizari. Quo solo evertitur anabaptistarum systema.

75. Ab his duobus sejungi debet S. Hieronymus qui in adductis verbis unice loquitur de adultis, uti series orationis evincit. *In dialogo* præterea *adversus Pelagianos* n. 17. seqq. docet *infantes in remissionem peccatorum baptizandos.*

76. Ad 4m, *D.* Si *fidei Ecclesiæ* nomine actualis ac vicaria fides intelligatur, *C.*; si ipsa Baptismi collatio, *Neg.* Fides Ecclesiæ efficit ut infans baptizetur. Sponsio fidejussorum aut parentum subrogata est sponsioni illi quam adulti per se faciebant; cum vero hic apparatus cæremonialis sit, nihil intluit ad Baptismi essentiam ac valorem. Nihil igitur refert quod sponsores ignorent quid infantes, cum adoleverint, facturi sint. Fides habitualis infunditur per Baptismum animæ infantium, qua fit, ut ipsi formaliter, ut ajunt, seu habitualiter fideles efficiantur.

—

PROPOSITIO II.

Parvuli baptizati cum adoleverint interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi.

77. De fide propositio est, sancita a Tridentino can. 14. *Si quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos*, etc.

78. Duo complectitur propositio *fidem* et *mores*, duo enim hæc pollicentur sponsores ex nomine infantium, atque hæc sunt quæ, cum adoleverint, infantes præstare tenentur.

79. Ut apprime quæstionis status innotescat, præmittimus 1° illam exortam esse ex protestantismi essentia, quæ in libertate examinis tota consistit ad discrimen catholicismi, qui natura sua poscit auctoritatem Ecclesiæ ut regulam fidei proximam. Exinde illa calumnia profluxit protestantium adversus catholicos, quamque vividius deinceps J. J. Rousseau ac Freret instaurarunt, quod cæca ac temeraria sit rudiorum catholicorum fides.

80. Quod inconveniens ut eliminetur contenderunt, pueris catholicis, cum ad annos discretionis pervenerint, permittendum esse examen dubitativum, ut prudentem, omnibus perpensis, actum fidei elicere possint. Cumque D. De Pompignan, ut Rousseau ac Freret disjiceret difficultates, respondisset catholicos quidem fateri se haud comprehendere *quid* mysteriorum credendorum, non tamen ignorare *quare* sit credendum per examen motivorum credibilitatis; cum, inquam, hæc respondisset Pompignan, insurrexit Anonymus sub ementito philosophi Genevensis nomine, ac datis ad eum litteris adnisus est ostendere in catholica Ecclesia non solum nullum ejusmodi examen permitti, sed penitus interdici, ut patet ex Tridentino canone.

81. Præmittimus 2° duplex distingui

fidei examen, quorum alterum *dubitativum, confirmativum* alterum nuncupatur. Dubitativum illud est, quo mens, incerta et anceps de veritate alicujus articuli, rationum momenta expendit quibus permoveatur; confirmativum vero illud dicitur, quo mens certo tenet quod credit, cum vero ignoret peculiaria fundamenta quibus innititur, in ea inquirit ad ignorantiam depellendam. Prius examen nequit cum fide consistere, bene vero posterius.

82. Præmittimus 3° per Baptismum infundi in infantes fidei habitum, seu dispositionem illam, qua adjuti actualis gratiæ auxiliis facile erumpant in fidei actum, cum illis ab Ecclesia proponuntur objecta credenda cum suo motivo formali, nempe auctoritate Dei revelantis.

83. Quibus præmissis, sic jam accedimus ad primam propositionis partem evincendam. Examen dubitativum permitti nequit hujusmodi parvulis, si 1° destruit dispositionem quam illi in Baptismo consecuti sunt; si 2° fidei sit eversivum; si 3° non sit illorum ætati accommodatum, si denique 4° eidem suppletur per Ecclesiæ auctoritatem. Atqui res ita se habet.

84. Etenim 1° destrui per examen dubitativum fidei habitum exinde liquet, quod iste inclinet ad assentiendum firmiter veritatibus fidei, illud vero ex dubio procreetur, atque dubium et hæsitationem supponat. 2° Fidei esse eversivum ex eo patet, quod fides ac dubium sibi invicem adversentur, ac se invicem excludant. 3° Nec minus clare constat ejusmodi examen haud esse ætati puerorum accommodatum. Ad hoc enim instituendum non modo acre requiritur judicium, sed innumeræ pene exiguntur cognitiones biblicæ, criticæ, historicæ, philosophicæ, etc. quibus vix instructi esse possunt viri in studiis enutriti. Aut igitur nunquam pervenient ad actum fidei eliciendum, aut fatendum illis supplere, quod quarto loco constituimus. Ecclesiæ auctoritatem, quæ, utpote regula fidei proxima, sola potest defectui motivorum quæ intrinseca sunt prospicere. Quævis alia via aut absurda est, aut ad indifferentismum, aut ad incredulitatem perducit.

85. Altera vero propositionis pars, quæ mores afficit, sic ostenditur. Non debent nec possunt interrogari pueri baptizati an ratas habere velint sponsiones ex eorum nomine factas a susceptoribus, si ejusmodi interrogatio adversetur obligationi qua illi obstringuntur utroque jure divino ac naturali. Jam vero rem ita se habere facile ostenditur. Interrogatio, an quis velit aliquid præstare, supponit libertatem, sive immunitatem a quovis obligationis vinculo. Porro hac immunitate haud fruuntur pueri tincti Baptismate; siquidem ad efficiendum quod sponsores polliciti sunt tenentur pueri isti primo lege divina. Peremptoria sunt Christi verba Matth. ult. *Baptizantes eos... docentes servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Sed tenentur præterea lege naturali, tum quia lex naturæ clamat, ut qui a maximo liberatur malo, cujusmodi est exitium sempiternum, maximoque donatur bono, cujusmodi est æterna salus, illam debeat adimplere conditionem sub qua utrumque collatum est; tum quia per Baptismum infantes cooptantur in Ecclesiam; ast quicumque membrum fit aut nascitur alicujus societatis, naturali jure obstringitur ad leges servandas ejusdem societatis. Sane non alia ratione se gerit politica societas respectu eorum qui in ea nascuntur; hinc neque Synagoga unquam circumcisos octavo a nativitate die, aut Ecclesia recens baptizatos interrogavit utrum voluerint leges respective proprias servare nec ne, sed indiscriminatim omnes adacti sunt ad servanda propria uniuscujusque religionis instituta. Hinc jure merito Tridentinum hos edidit canones contra novatores:

can. 7. *Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius fidei debitores fieri, non autem universæ legis Christi servandæ, anathema sit*; et can. 8. *Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint; anathema sit.*

DIFFICULTATES.

86. I. Obj. 1° Nemo prudenter credit, quin prius motiva expenderit quibus cognoscat esse credendum. 2° Ecclesiæ auctoritas supplere nequit defectui ejusmodi examinis motivorum, alioquin pueri Græcorum rite in schismate instituerentur; aliunde vero ut crederent pueri ob infallibilem auctoritatem Ecclesiæ, deberet ipsis certo constare Ecclesiam in qua nati sunt solam veram Ecclesiam esse, quod sine examine scire nequeunt. 3° Hæc proinde agendi ratio viam aperit ad universalem tolerantismum, cum quilibet veram illam doctrinam teneat in qua a parentibus seu institutoribus instructus est. Ergo.

87. Resp. Ad 1m, *D.* Si adultus ac nondum baptizatus sit, *Tr.* vel *C.*; si parvulus baptizatus, ac vix rationis usum assecutus, *N.* Nec enim ejusmodi parvuli, ut vidimus, huic examini idonei sunt; sola proinde Ecclesiæ auctoritas ipsis accommodata est, cui ut credant proponenti fidei veritates, vi gratiæ in Baptismo acceptæ ac fidei habitualis, inclinantur.

88. Ad 2m, vel *N.* vel *D.* Nisi a fidei habitu, et gratiæ actualis auxiliis inclinarentur ad ei assentiendum, *C.*; secus, *N.* Cum enim hi pueri præjudiciis vacui sint, ac ignorent utrum aliæ communiones sibi Ecclesiæ nomen vindicantes existant, sine ullo examine gratia adjuti eliciunt actum fidei in Ecclesiam a qua deinceps reliquos fidei articulos addiscunt. Nec refert eos institui in falsa secta, nam quamdiu in bona, ut ajunt, fide versantur, catholici sunt; Ecclesia catholica ea est, quæ, uti eos peperit per ancillarum uterum, sic per ancillarum sinum eos alit ac nutrit. Habitus porro fidei per Baptismum acceptus, uti animadvertit S. Thomas in lib. 3. *Sent.* dist. 25. q. 1. art. 3. ad 2. *In duobus nos adjuvat; scilicet ut credamus ea quæ credenda sunt, et ut eis quæ non sunt credenda, nullo modo assentiamur.* Dum igitur adolescunt pueri baptizati ac instruuntur, si filii sunt catholicorum magis ac magis confirmantur in propria fide, si filii sunt sectariorum dubitare incipiunt de iis peculiaribus erroribus quos edocti sunt, ac si gratiæ obsecundent, resipiscunt et ad Ecclesiam catholicam redeunt. Præsertim cum tot evidentes characteres de veritate Ecclesiæ catholicæ, ac de falsitate propriæ sectæ ipsorum oculis perpetuo obversentur.

89. Ad 3m, *N.* Tolerantismus enim religiosus, de quo est sermo, tenet æque veras esse religiones omnes; at ut patet ex processu quem delineavimus, nunquam parvuli in absurdam ejusmodi consecutionem devenient.

90. II. Obj. 1° Infantes neque per se, neque per sponsores quos non delegarunt, pollicitationibus illorum nomine emissis se obstrinxerunt; ergo nisi eas ratas habeant, cum adoleverint, eas servare minime tenentur. 2° Protestantes filiis suis legendas Scripturas præbent, ut in illis videant fundamenta propriæ fidei, Scripturarum autem lectionem illis Ecclesia vetat, ergo praxis protestantium longe præferenda est praxi Ecclesiæ catholicæ.

91. Resp. Ad 1m, *D.* Expresse, *C.*; tacite, *N.* Ut enim diximus, cum agitur de gravi impendente malo arcendo ac de summo bono obtinendo præsumi consensus debet ad eam ponendam conditionem necessario requisitam. Eo vel magis si hæc promissio utroque jure divino ac naturali debita sit.

92. Ad 2m, *D.* Qui dum ita se gerunt stulte agunt, *C.*; rite, *N.* Nam 1° supponunt infantes dum adolescunt idoneos esse ad suam fidem sibi eudendam ex Scripturarum lectione, cui impares sunt vel docti ipsi; 2° supponunt errores suos in Sacris Litteris contineri; 3° supponunt authenticas ac divinas esse Scripturas quas pueris tradunt, quod nonnisi ex Ecclesiæ auctoritate sciri potest, ut suo loco ostendimus; 4° supponunt fidem ex lectione esse, cum tamen juxta Apostolum sit *ex auditu;* 5° supponunt omnes litteras callere, quod tamen vel apud ipsos falsum est. Cum igitur, ut alia silentio prætereamus, nonnisi stulte hæc supponantur, apparet quam stulta, imo et absurda sit protestantium praxis atque ad fallendum composita.

CAPUT V.

DE NECESSITATE BAPTISMI.

93. Potest aliquid necessarium esse aut necessitate *medii,* aut necessitate *præcepti.* Necessitas medii ea dicitur, si finis sine illo obtineri nullatenus possit; necessitas vero præcepti ea censetur, si medio inculpabiliter deficiente, finis tamen obtineri possit, cum proveniat ex præcepto positivo. Sub utroque respectu necessarium ad salutem tenet Ecclesia Baptismum; necessitate medii quoad infantes, nisi illius vices suppleat martyrium; necessitate præterea præcepti quoad adultos ad quos sufficiens Evangelii notitia pervenerit, aut in re aut in voto. Huic doctrinæ refragati sunt pelagiani, waldenses, calviniani ac sociniani. Calviniani saltem quoad filios fidelium; sociniani quoad eos qui christianam doctrinam profitentur. Hic error protestantibus passim ac rationalistis communis effectus est, contra quos sit :

—

PROPOSITIO.

Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem.

94. De fide propositio est, ex can. 5. Tridentini sess. 7. *Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem; anathema sit.*

95. Præmittimus porro ad quæstionis illustrationem 1° non statim obligasse Baptismi legem, sed solum post sufficientem Evangelii promulgationem; 2° theologos ancipites esse in hac sufficienti promulgatione definienda; etsi communiter censeant quoad Palæstinam intra decem annorum fluxum, et quadraginta quoad imperium Romanum illam factam esse: 3° hanc promulgationem *relativam* esse; siquidem quoad Americanos sæc. XV. nondum ea habebatur; et quoad incolas Oceaniæ initio sæc. XIX.; imo relativam ejusmodi promulgationem esse etiam respectu individuorum, quæ si Evangelium invincibiliter ignorent, nequeunt tali obligatione seu necessitate obstringi; 4° gentes apud quas Evangelium non penetravit in eodem statu et conditione versari, in qua versabantur gentes ante Christi adventum; 5° Baptismi institutionem relate ad infantes rationem medii habere, qui proinde si tincti fuerint, iis omnibus bonis fruuntur quæ ex lavacro proveniunt, sin vero quacumque de causa eo destituti moriantur, privari tantum beneficio gratuito humanæ naturæ indebito, quæ privatio nunc *damnationis* rationem habet respectu elevationis deperditæ ob Adæ peccatum, quod ipsi contraxerunt, non autem quod pejoris effecti fuerint conditionis ac si natura humana elevata non fuisset.

96. Ut jam iter nostrum insistamus, sic veritatem enuntiatam ostendimus: Christus Matth. ult. præcepit apostolis: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos*, etc.; et Marc. 16, 25. *Euntes in mundum universum, prædicate Evan-*

gelium omni creaturæ. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Ejusdem igitur necessitatis est Baptisma ad salutem ac fides; sed fides, adversariis fatentibus, necessaria est omnibus, ergo et Baptisma.

97. Peremptoria deinde sunt Christi verba Jo. 3, 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Iis igitur omnibus necessaria est regeneratio in aqua et Spiritu S. qui carnaliter geniti sunt. Hi vero omnes et singuli sunt, nemine excepto. Exinde præter catholicos, sectæ omnes collegerunt absolutam Baptismi necessitatem, adeo ut in hoc articulo Socinus nec fautores suos omnes sibi consentientes habuerit.

98. Post hæc supervacaneum foret Patrum testimonia singillatim congerere, cum eos omnes sibi adversantes ultro calviniani ac sociniani fateantur. Juverit itaque potius ad cognoscendam traditionem constantem circa hunc articulum urgere sollicitudinem utriusque Ecclesiæ Orientalis ac Occidentalis ne infantes sine Baptismo ex hac vita decederent. Receptum enim ubique semper fuit ut periclitantes a quocumque tingerentur sive masculo sive femina, imo sive hæretico sive infideli. Hæc necessitas adeo explorata erat, ut indidem argumenta Patres promerent ad perstringendos pelagianos ut faterentur propagationem in omnes originalis peccati. Nec unquam potuerunt hi novatores se ab ejusmodi argumenti pondere aliter subducere, quam inanibus cavillationibus, dum factum admitterent.

99. S. Thomas ratione theologica id ipsum evincit p. 3. q. 68. art. 1. ex eo quod nemo possit salutem consequi, qui non fuerit membrum Christi; nemo autem fit membrum Christi nisi per Baptismum vel in re vel saltem in voto susceptum.

DIFFICULTATES.

100. I. Ob. 1° Christus post allegata verba ex Marci 16. adjecit : *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo*, etc. jam vero hæc signa Ecclesiam nascentem tantum respiciunt, ergo et Baptisma. 2° Nec melius res conficitur ex Jo. 3. *Nisi quis*, etc. quæ verba de aqua materiali intelligi non debent, sed de gratia quæ per Spiritum S. obtinetur, prout indicant quæ sequuntur : *Quod natum est ex Spiritu, spiritus est.* 3° Reipsa eodem modo Jo. 6. Christus loquens de Eucharistia dixit : *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, quæ tamen ex Tridentino sess. 21. absolutam necessitatem non important. Ergo.

101. Resp. Ad 1m, *Dist. min.* Signa fidei, *Tr.*; Baptismi, *N.* Nec enim dixit Christus : *Signa eos qui baptizati fuerint*, sed *eos qui crediderint.* Hæc autem signa necessaria utique non fuerunt nisi pro Ecclesia nascente, ast Baptismus quovis tempore necessarius est, uti reipsa Ecclesia constanter tenuit.

102. Ad 2m, *N.* Ut patet ex iis quæ antea diximus, cum ageremus de materia, ad insequentia verba : *Quod natum est*, etc., *D.*; *ex Spiritu* tanquam causa principali ac efficiente, *et aqua* tanquam causa instrumentali, *C.*; ad hujus exclusionem, *N.* Nam Christus hic loquitur de effectu regenerationis.

103. Ad 3m, *N.* Jam enim animadvertimus diversam plane esse rationem locutionis Christi Jo. 3. et Jo. 6. tum in se, tum in suis adjunctis spectatæ. Recte autem concilium Tridentinum tenuisse non esse Eucharistiam absolutæ necessitatis, suo loco ostendemus.

104. II. Obj. 1° Masculis Hebræorum usque ad diem octavam, feminis omnibus antequam pertingerent ad annum discretionis sola fide parentum prospiciebatur, prout prospici filiis infidelium, qui negativi dicuntur, adhuc quidni idem dicamus de ortis ex christianis parentibus? Alioquin pejor foret

istorum præ illis conditio, et Christus adventu suo coarctasset salutis viam. 2° Saltem sufficere dicendum erit parentum fidem quoad infantes, qui in utero matrum delitescunt, nec alia ratione eorum saluti prospici potest; cum censeri nequeat Christus sapientissimus legislator voluisse et hos comprehendere generali lege illa quæ ipsis applicari nullo modo potest. 3° Id sane insinuare visus est Christus illis verbis : *Nisi quis* RENATUS *fuerit*, nam qui nondum *natus est, renasci* nequit. 4° Quæ doctrina, licet in Tridentino ex Cajetano proposita fuerit discutienda, damnata non est, eamque non ignobiles theologi tuentur, Ignatius Ludovicus Bianchi, Eusebius Amort, aliique sive antiquiores sive recentiores apud Trombellium *De sacramentis* tom. 3. diss. 7. *De Baptismo* q. 2. c. 1. seqq. Ergo.

105. Ad 1m, *D*. Per fidem parentum aliquo externo signo illis applicatam, juxta verisimiliorem sententiam, *C*.; sine hac applicatione, *Tr*. et negamus paritatem. Qua præcise ratione illis provisum fuerit, res est admodum incerta ex documentorum defectu ac varia Patrum sententia, adeoque ex ignoratione nostra nihil confici potest. Negavimus paritatem, quia cum nunc Christi, a quo res hæc pendet, voluntas patefacta sit, non est quod amplius ambigamus de remedii necessitate. In eisdem versamur tenebris quod spectat ad filios negativorum infidelium, qui profecto reperiuntur in eodem statu et conditione in qua homines erant in statu ac lege naturæ. Nec tamen exinde inferri potest, Christum quoad filios fidelium viam coarctasse salutis, cum ante Christi adventum penes paucissimos vera fides conservata fuerit, adeoque nonnisi paucissimis subveniri poterat; ast post Christi adventum ex diffusione christianæ religionis innumeris subvenitur, qui alioquin periissent.

106. Ad 2m, *N*. Ad prob. autem dicimus adversarios laborare falsa hypothesi, quod nempe Christus per modum legis statuerit necessitatem baptismi quoad infantes, cum tamen ipse statuerit ad modum necessariæ *conditionis* ac *medii* ad obtinendum beneficium indebitum.

107. Ad 3m, *Neg*. Nam qui concepti sunt ac anima vivificati, nati censentur, etiam ex loquendi usu Scripturarum, ut patet ex Matth. 1, 20.; cum vero hæc non sit nisi nativitas imperfecta et inchoata, fit, ut cum in lucem eduntur, simpliciter nasci dicantur, ac proinde in quacumque hypothesi *renati* cum sacro lavacro tinguntur.

108. Ad 4m, *D*. Damnata expresse non est uti formaliter hæretica, *C*.; non fuit improbata, *N*. Noluit concilium novam hanc discussionem suscipere; attamen in congregationibus præviis improbata est, et a Dom. Soto ut hæretica rejecta; Pius vero V. in nova operum Cajetani editione et hanc sententiam expunxit. Ex his patet quid sentiendum sit de placito illorum theologorum qui illi adstipulari visi sunt. Ecclesia nunquam parentes adhortata est, ut saluti consulerent ejusmodi infantium sive fide, sive orationibus; quod non omisisset facere, si vel tenuem probabilitatem doctrina illa haberet.

109. III. Obj. 1° Rebaptizantes, inter quos Cyprianus in *Epist. ad Jubajan.* censuerunt anabaptismum rem liberam esse atque ad disciplinam spectantem, credebatur igitur ætate illa Baptismum non esse de absoluta necessitate ad salutem; 2° sane S. Cyprianus in allegata Epistola censuit bene sperandum de iis, qui ab hæreticis tincti in Ecclesiam admissi sunt sine novo baptismate, et in Ecclesiæ unitate defuncti sunt. 3° Incertum præterea est utrum B. Virgo, et Apostoli ipsi fuerint baptizati. Ergo.

110. Resp. Ad 1m, *D*. Parum sibi cohærentes, *C*.; secus, *N*. Cum aliqui in via erroris inveniuntur, cum ne-

queant difficultates, in quas se conjiciunt, dissolvere, secum ipsis pugnant. Sic contigit rebaptizantibus, qui modo pro anabaptismo decertabant tanquam si fidei articulum adstruerent, modo uti rem liberam ac disciplinarem spectabant, ne cogerentur tot Ecclesias, præsertim vero Romanam, erroris arguere. Catholica vero Ecclesia hunc articulum uti dogmaticum semper habuit, atque absolutam baptismi necessitatem propugnavit.

111. Ad 2m, Eadem esto responsio; siquidem ex eodem fonte hæc sentiendi ratio promanabat.

112. Ad 3m, *D.* Id est, non legitur apostolos fuisse baptizatos, *C.*: expiati reipsa non sunt, *N.* De hoc dubitari juxta S. Augustinum *Ep.* 265. *ad Seleucianum* n. 4. sine erroris culpa non potest. Sane qui ex Christi jussione alios tingebant, quomodo putandi sunt Baptismum neglexisse quoad seipsos? De B. Virgine nonnulli dubitarunt utrum reipsa Baptisma susceperit quo non indigebat ad quamvis culpam sive originalem sive actualem eluendam; alii vero longe probabilius affirmant, cum præter peccatorum remissionem, ad alios effectus producendos sacramentum hoc fuerit institutum, qui cum sanctitate B. Virginis consistere possunt.

CAPUT VI.

DE BAPTISMI EFFECTIBUS.

113. De baptismi effectibus diversæ hæreticorum sectæ antiquiores ac recentiores contraria omnino senserunt. Manichæi, Augustino teste in lib. *De hæresibus Hær.* 46., ita baptismum extenuarunt, ut dicerent ipsum *nihil cuiquam salutis afferre.* Neque ab hac doctrina abludunt haud pauci protestantes recentiores, quibus Baptismus non est nisi ritus cooptationis in cœtum fidelium. Alii vero protestantes docuere per Baptismum non tolli peccatum originale, quod in baptizatis subsistere pergit cum suis manifestationibus, seu cum peccatis actualibus, quæ ex illo proveniunt, sed solum tegi, radi, aut non imputari. Hi tamen ipsi dum nisi sunt vim Baptismi extenuare, extollunt ita, ut per adeptam justificationem, vi fidei quæ per Baptismum excitatur, autument non solum non imputari peccatum originale cum peccatis præteritis, sed neque futura, imo impeccabilitatem tribuere; aut saltem si peccata exitialia sint, fieri per Baptismum venialia. Hæc omnia errorum monstra proscripsit Tridentinum sess. 5, c. 5. *Si quis per Jesu Christi D. N. gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed dicit tantum radi, aut non imputari; anathema sit;* ac sess. 7. can. 6. *De Bapt. Si quis dixerit, Baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere; anathema sit.* Can. 10. *Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt sola recordatione et fide suscepti Baptismi, vel dimitti vel venialia fieri; anathema sit.* Et can. 11. *Si quis dixerit, verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad pœnitentiam convertitur; anathema sit.*

114. Quibus quatuor præcipui novatorum errores circa Baptismi effectus proscripti sunt, 1° per Baptismum nullam gratiam conferri; 2° non penitus tolli peccatum originale una cum actualibus, si quæ sint; 3° inamissibilem esse obtentam per Baptismum justificationem, aut peccata mortalia venialia fieri; 4° amissibilem Baptismum esse.

115. His igitur commentitiis effectibus dimissis, veri effectus Baptismi quatuor præcipui sunt ex doctrina catholica, 1° gratia justificationis et sanctitatis, qua peccata omnia sive origi-

nalia sive actualia dimittuntur; 2° remissio pœnæ peccatis debitæ tum æternæ tum temporalis; 3° cooptatio in Ecclesiæ membra, per quam jus acquiritur ad aliorum sacramentorum participationem; 4° characteris impressio.

116. Cum vero de aditu ad Ecclesiam res per se pateat, nec ulla moveatur quæstio, de duobus aliis, in aliis tractatibus egerimus; superest ut hic disseramus de gratia qua deletur reatus originalis peccati, ac tollitur totum id, quod veram ac propriam peccati rationem habet.

PROPOSITIO.

Per D. N. J. C. gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet.

117. Propositio de fide est sancita in adducto can. 5. sess. 5. conc. Tridentini. Quod vero ibi dicitur de reatu peccati originalis ex paritate rationis intelligi debet etiam de reatu sive culpæ sive pœnæ alterius cujuscumque peccati, eo ipso quod Baptisma passim in sacris Litteris sacramentum *regenerationis* ac *renovationis* nuncupetur. Probationes præterea quæ hic adducuntur cujusvis peccati reatum complectuntur.

118. Tum ex sacris Litteris tum ex constanti ac publico Ecclesiæ sensu veritas propositionis adstruitur. Ex sacris Litteris quidem nota sunt verba Petri Act. 22, 38. *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum:* tum Ananiæ ad Saulum ibid. 22, 16. *Baptizare et ablue peccata tua;* item quæ scribit Apostolus Rom. 6, 3. *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus... ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in C. J. D. N.;* qui proinde concludit ibid. c. 8. v. 1. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu.* In eisdem præterea passim legitur, nos per Baptismum *ablui, mundari, renasci, sanctificari, Christum induere,* etc., quibus profecto nihil luculentius afferri potest ad commendandum Baptismatis gratiæ effectum quoad cujusvis reatus peccatorum remissionem.

119. Sed non minus luculenter eadem veritas ex constanti ac publico Ecclesiæ sensu adstruitur. Etenim præter formulam symboli Nicæni: *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum,* id constat vel ex ipsis christianæ religionis hostium imputationibus, quod christiani scelestos quosque, mulierculasque criminibus oneratas una aquæ ablutione puros se reddere ac efficere profiterentur, inter quos eminet Celsus apud Origenem lib. 3. n. 51. tum etiam ex eo quod Ecclesia nunquam consueverit baptizatis pœnitentias seu satisfactiones injungere; exinde inolevit abusus illorum qui Baptismi susceptionem ad seram usque ætatem protrahent, imo ad mortis articulum. Post hæc inutile est Patrum singillatim testimonia congerere ad rem ipsam evincendam.

DIFFICULTATES.

120. Obj. 1° Sententia de infusione gratiæ habitualis in infantes qui tinguntur solum ut probabilior admissa est a conc. Viennensi, adeoque ante conc. Florentinum et Tridentinum res nondum explorata erat. 2° Deinde per Baptismum peccatum originale unice deleri ex eo patet, quod sacramentum *regenerationis* vocetur, quatenus, ut Patres loquuntur, per ipsum deletur, quod carnali est generatione contractum. 3° Nec obest conferri illud in *remissionem peccatorum*, ejusmodi enim remissio pœnitentiæ accepta referenda est, quæ Baptismo præmittebatur juxta illud Act. 2, 38. *Pœnitentiam agite,* etc. 4° Nec tamen omnem per Baptismum remitti peccati reatum aperte constat ex pœnalitatibus, quas vocant, remanentibus post susceptum Baptisma,

alioquin intelligi non posset, quomodo sublata causa non tollantur effectus; hinc eadem post Baptismum ad malum proclivitas, eadem ad bonum difficultas permanet ac ante illius susceptionem vigeret. Ergo.

121. Resp. Ad 1m, *D.* Opinio de infusione gratiæ ad modum habitus ex sensu philosophiæ peripateticæ, *C.*; de infusione gratiæ simpliciter, *N.* Nec enim opinio hæc erat, sed fidei veritas de qua nunquam inter scholasticos dubitatum est. Igitur quæstio in hoc unice versabatur utrum infunderetur per modum habitus et qualitatis. Hoc porro nunquam definitum est.

122. Ad 2m, *D.* Etiam, *C.*; solum; *N.* Baptismus sacramentum *regenerationis* nuncupatur, quatenus qui antea per carnalem generationem nati eramus, illius vi renascimur in Spiritu, quæcumque demum peccata præcesserint juxta illud Apostoli Rom. 5, 15. *Non sicut delictum, ita et donum... nam judicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem.*

123. Ad 3m, *D.* Pœnitentiæ accepta referenda est remissio peccatorum *dispositive*, seu velut conditioni necessariæ in adultis, *C.*; efficienter seu formaliter, *N.*

124. Ad 4m, *N.* Pœnalitates vero nobis relictæ sunt ad agonem, et ad conformitatem cum Christo patiente in præsenti hac vita. Ratio autem ob quam, sublata causa, scilicet peccato originali, remaneant pœnalitates quæ effectus sunt peccati, est, quia sanata quidem est persona, non autem revocata ad pristinam integritatem sanciata natura. Ex hac porro illa oritur ad malum proclivitas ac difficultas ad bonum prosequendum, quam experimur, ad eum modum quo infans qui in lutum cecidit a matre abstergitur a contractis maculis, at minime levatur a dolore quem infans ex casu patitur.

—

CAPUT VII.

IN DOCTRINAM HACTENUS VINDICATAM SCHOLIA.

125. Circa formam et subjectum nonnulla addenda sunt. Quæstio enim duplex agitatur circa formam, altera speculativa, altera historica. Ac primo nonnulli scholastici quos recenset Dom. Soto in *4. Sent.* dist. 5. quæst. unic. art. 6. inter quos eminent Cajetanus et Hadrianus VI. in suis *Commentariis*, ante Pontificatum editis, censuerunt validum esse Baptismum vel sub generica Trinitatis invocatione collatum, vel sub invocatione unius tantum personæ, vel in nomine solius Jesu Christi. Hanc sententiam amplexus est Jo. Gerardus Vossius lib 2. *De Baptismo*, Thes. 6. Jam vero etsi daretur sententiam hanc aliqua probabilitate minime destitutam esse, in praxi nihil inservit ob contrariam doctorum opinionem; quandoquidem in administratione sacramentorum non licet sequi probabilissimam licet opinionem, relicta tutiori. Imo Alexander VIII. hanc proscripsit propositionem, quæ est n. 27.: *Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus : In nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti, prætermissis illis : Ego te baptizo.*

126. Quoad quæstionem historicam, ut jam innuimus, non defuerunt qui contenderint apostolos ex quadam dispensatione, ut vult S. Thomas adstipulatus huic sententiæ, Baptismum administrasse sub unius Jesu Christi nominis invocatione; *ut nomen Christi*, ut ipse loquitur part. 3. q. 66. art. 3. ad. 1. *quod erat odiosum Judæis et gentilibus, honorabile redderetur.* Card. Ursius in *Dissert. de Baptismo in nomine J. C. collato*, ac in alio opusculo, cui titulum fecit : *Vindiciæ dissertationis de Baptismo in nomine J. C.*, pluribus hanc sententiam confirmare adnisus est. Ast eidem refragati sunt Drouvenius, Card. Gotti, Billuart alii-

que non pauci, qui exponunt S. Thomam ita ut *hypothetice* potius quam *absolute* locutus fuerit. Opinio, quæ tenet apostolos reipsa sub invocatione distincta trium personarum divinarum Baptismum contulisse, communior ac vera videtur. Quod in Actis Apostolicis dicitur de baptizatis *in nomine Jesu Christi*, exponitur de Christi Baptismate ad distinctionem Baptismi Joannis.

127. Sed ut jam aliquid attingamus de Baptismi subjecto, haud exigua controversia exarsit inter thomistas et scotistas, utrum liceat, invitis parentibus, infidelium infantes baptizare. Sententiam affirmantem scotistæ, negantem thomistæ sectati sunt. Thomistarum doctrinæ procul dubio Ecclesiæ praxis favet, quæ, uti observat S. Thomas 2. 2. q. 10. art. 12., licet habuerit imperatores potentissimos in sinu suo, nunquam tamen infidelium filios invitis parentibus tingere consuevit. Ratio vero hujus praxis desumitur a S. Thoma tum ex fidei periculo, tum ex læsione justitiæ naturalis; quas deinde fuse S. Doctor evolvit. Scotistarum partibus adhæsit Estius, qui in *4. Sent.* dist. 3. § 2., illorum argumenta exponit et confirmare satagit.

128. Illicitum pariter atque a christiana pietate alienum esse adultos invitos ad Baptismum cogere, nemo inficiatur. Si quis tamen non omnino reluctans atque ex timore impendentis sibi gravis damni Baptismum susceperit, ex communi sententia valide censetur baptizatus, non autem si sola externa vi tinctus fuerit.

129. Circa ritus animadvertere juverit non eosdem semper adhibitos fuisse in administratione hujus sacramenti. Nonnulli in desuetudinem abierunt, alii constanter viguere. Jure porro crimini vertitur protestantibus quod usum exorcismorum repudiaverint, qui a primis Ecclesiæ sæculis viguit, et ex quo Patres, Augustinus præcipue, arma promebant ad refellendos pelagianos. In reprehensionem pariter incurrit synodus Pistoriensis quæ sub obtentu obsecundandi spiritui Ecclesiæ a conc. Tridentino repræsentatæ, nonnisi unum susceptorem seu patrinum, marem pro maribus, feminam pro feminis assumi decrevit, cum reipsa Tridentini patres duos assumendi, prout mos ubique fere obtinet, facultatem concesserint.

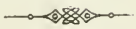

TRACTATUS

DE CONFIRMATIONE.

1. Cum a veteribus Confirmatio spectata fuerit veluti quædam baptismi consummatio ac perfectio, ideo ea tum adultis tum infantibus statim post sanctum lavacrum conferri consueverat, ac secundum inter sacramenta locum ex ordine tenet.

2. Eadem ab effectibus modo vocata a veteribus est *perfectio* et *consummatio*, modo *sacramentum plenitudinis gratiæ*. A materia interdum *impositio manuum*, aut *Sacramentum Chrismatis*, *Oleum sanctificatum*, aut etiam absolute *Chrisma*, et cum addito, *Chrisma sanctum*, *unguentum perenne supercœleste*, *Chrisma salutis* dicta est: a signo denique crucis, quod supra frontem teritur, vel characteris in anima impressi nuncupata est *sigillum*, *signaculum spiritale*, *dominicum*. A Græcis passim ac orientalibus μύρον vocatur. Definiri autem solet: *Sacramentum novæ Legis, quo baptizatis gratia sanctificans augetur, et additur robur Spiritus Sancti, tum ad firmiter credendum, tum ad fidem ipsam strenue profitendam.*

3. Catholicam hujus sacramenti doctrinam sancivit Tridentinum sess. 7. tribus his canonibus: can. 1. *Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant; anathema sit.* Can. 2. *Si quis dixerit, injurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt; anath. sit.* Can. 3. *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem; anath. sit.*

4. Tria igitur sunt dogmata a nobis vindicanda; sacramenti veritas, materia ac minister. Quod totidem capitibus efficiemus, quibus quartum adjiciemus ad magis illustranda quæ ad hoc sacramentum spectant.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

5. Protestantes omnium primi veritatem hujus sacramenti adorti sunt: veteres enim hæretici potius neglexerunt aut temerarunt, quam rejecerunt. Lutherus in lib. *De captiv. Babylonica* cap. *De Confirm.* inter ecclesiasticas cæremonias Confirmationem rejicit; conviciis ac blasphemiis hæretici reliqui eum secuti sacramentum istud prosecuti sunt. Inter hujus sacramenti impugnatores eminent Dallæus atque Samuel Basnagius. Non pauci tamen ex recentioribus protestantibus, contentione deposita, summis laudibus sacramentum hoc extollunt.

PROPOSITIO.

Confirmatio baptizatorum non est otiosa cæremonia, sed verum et proprium Sacramentum.

6. De fide hanc esse propositionem constat ex allegato can. 1. conc. Tri-

dentini. Ejus veritatem ex Scripturis sensu traditionali expositis atque ex constanti totius Ecclesiæ praxi evincimus.

7. In actis Apostolicis c. 8, 14. seqq. legitur : *Cum audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem : qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.* Rursum ibid. 19, 5. : *His auditis, baptizati sunt* (Ephesii) *in nomine Domini Jesu, et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.* Unde sic : Tria ex adversariis ipsis requiruntur ac sufficiunt ad verum sacramentum contituendum, signum sensibile, institutio Christi, et gratiæ collatio. Atqui tria hæc ex allatis testimoniis in Confirmatione habentur, signum quidem sensibile in manuum impositione, gratiæ collatio in Spiritu S. quem conferebant apostoli, Christi autem institutio ex hac ipsa gratiæ collatione per signum sensibile necessario sequitur.

8. Scripturarum sensus traditionalis ex quinque priorum sæculorum Patribus evidenter adstruitur : Etenim ex sæc. II. labente S. Irenæus lib. 4. *Cont. hæres.* c. 38. n. 2. scribit : *Quibuscumque enim imponebant Apostoli manus accipiebant Spiritum Sanctum, qui est esca vitæ*, seu gratia sanctificans. Item Tertullianus in lib. *De Bap.* c. 8. *Dehinc*, inquit, *manus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum.* Eadem eodem sæc. habet Theophilus Antiochenus lib. 1. ad Autolycum.

9. Ex sæc. III. nobis sese offerunt Cyprianus ac Firmilianus; Cyprianus *Ep.* 72. iterum tingendos ab hæreticis baptizatos contendit cum ad Ecclesiam redeunt, quia *tunc demum*, inquit, *plene sanctificari et esse filii Dei possunt, si utroque Sacramento nascantur;* et *Ep.* 73. de baptizatis a Philippo scribit : *Quod deerat, id a Petro et Joanne factum est, ut oratione pro eis habita, et manu imposita, invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur; ut, qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem et manus impositionem Spiritum S. consequantur, et signaculo dominico consummentur.* Eadem habent Firmilianus in *Epist. ad S. Cyprianum*, et vetus Auctor *De rebaptismate*, et S. Cornelius Papa in *Epist. ad Fabium*, qui de Novatiano scribit : *Hoc autem, signaculo minime percepto, quomodo Spiritum Sanctum potuit accipere?*

10. Ex IV. et V. sæc. de hoc sacramento pertractant synodus Illiberitana can. 38., Innocentius I. in *Epist. ad Decentium*, S. Hieronymus in *Dial. adversus Luciferian.* n. 9., S. Augustinus *De Trinit.* lib. 15. c. 25. n. 46., Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 31. qui copiose adeo quæ ad hoc sacramentum spectant, et clare exponit, ut Kemnitius non dubitaverit vocare Confirmationem *Sacramentum Cyrillianum.* Nos hic solius Augustini verba describemus, qui loc. cit. ait : *Quem morem* (apostolorum imponendi manus, et orandi ut veniat Spiritus S.) *in suis præpositis etiam nunc servat Ecclesia.*

11. De Ecclesiæ porro constanti ac universali praxi in administrando hoc sacramento præter conciliorum, Pontificum, et Patrum documenta, testes sunt Rituales libri et Sacramentaria quoad Ecclesiam Occidentalem, et Euchologia quoad Ecclesiam Orientalem, in quibus ritus, ordo, materia, minister hujus sacramenti indicantur ex apostolica traditione. Hos autem libros atque hæc Euchologia collegerunt Martenius et Renaudotius, qui præterea ineluctabilibus monumentis ostendit hac in parte consensionem Ec-

clesiarum Orientalium cum Ecclesia Latina.

DIFFICULTATES.

12. 1. Obj. Quæ ex Scripturis proferuntur non ostendunt sacramenti veritatem. Etenim 1° in illis agitur de collatione gratiæ gratis datæ, non autem gratiæ sanctificantis; quotquot enim illam impositionem manuum accipiebant, *loquebantur linguis et prophetabant*, ut legitur Act. 19, 6. quam proinde potestatem dandi Spiritum S., oblata pecunia, Simon magus emere voluit. 2° Hinc licet Ananias non fuerit episcopus, Saulo tamen, ut legitur Act. 9, 17., manus imposuit, ut visum reciperet, *et impleretur Spiritu Sancto.* 3° Cernens propterea Petrus ib. c. 10, 44. quod *cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum,* licet nondum baptizatos, ab imponendis super eos manibus post baptismum, abstinuit. 4° Idcirco apposite Augustinus *De Bapt.* lib. 3. c. 16. n. 31. interrogat: *Quid est aliud manus impositio, nisi oratio super hominem?* Et Gratianus *Causa* 1. cap. *Arianos,* quæst. 1. n. 73., negat manuum impositionem esse sacramentum. 5° Alioquin injuria irrogaretur baptismo, quasi per ipsum gratia conferretur dimidiata. 6° Nec deest panis eucharisticus qui cor hominis confirmat; refert proinde S. Cyprianus *Epist.* 54. Christi athletas ad martyrium subeundum se eucharistiæ clypeo communivisse. Ergo.

13. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Agitur de collatione gratiæ gratis datæ, præter collationem gratiæ sanctificantis, *Tr.* vel *C.*; ad hujus exclusionem, *N.* Collatio donorum quæ comitabatur manuum impositionem in illis Ecclesiæ primordiis accidentalis erat ad fidei commendationem, ac proinde non omnes eadem dona consequebantur, ut declarat Apostolus 1. Cor. 12, 47. seq. scribens: *Divisiones gratiarum sunt,* ac fuse prosequitur. Contra vero gratia sanctificans erat effectus principalis, ut declaravit Christus Luc. 34, 49. dum promisit gratiam confirmatricem roboris ac fortitudinis ad strenuam fidei testificationem, dicens: *Donec induamini virtute ex alto.* Ad hunc finem manuum impositio omnibus conferebatur ex Apostolo, qui Hebr. 6, 1. et 3. hanc manuum impositionem recenset inter fundamenta religionis christianæ, scribens: *Non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum.* Sicque responsio patet ad objecta loca.

14. Ad 2m, Ananias manus imposuit Saulo ut *visum reciperet, C.; ut impleretur Spiritu S. Subd.;* mediante baptismo, *C.*; per se, *N.* Necdum enim erat Saulus baptizatus.

15. Ad 3m, *D.* Non legitur Petrum super Cornelium ejusque familiares, post collatum baptismum, manus imposuisse, *C.*; non imposuit, vel *N.* vel *Tr.* Fieri enim potuit, ut, postquam Petrus vidit Spiritum S. extraordinaria ratione super illos illapsum sicut super apostolos in cœnaculo, illam manuum impositionem prætermiserit. Cæterum, illud non est nisi argumentum negativum.

16. Ad 4m, *D.* Loquens de impositione manuum *reconciliatoria*, qua recipiebantur hæretici in Ecclesiam, *C.*; de sacramentali, *N.* In allegatis enim verbis S. Augustinus rationem reddit quare manus imponantur super hæreticis cum redeunt in Ecclesiæ sinum, non autem iteretur baptismus; scribit enim ibidem: *Manus autem impositio, non sicut baptismus, repeti potest.* De hac ipsa manuum impositione loquitur Gratianus.

17. Ad 5m, *D.* Si idem esset utriusque sacramenti effectus, *C.*; si plane diversus, *N.* Per baptismum enim renascimur ac renovamur, et ingredimur in Ecclesiam, per Confirmationem autem robur accipimus ad fidem strenue profitendam, et adscribimur Christi militiæ. Eadem est in utroque sa-

cramento gratia sanctificans, sed datur ad diversos effectus.

18. Ad 6m, *D.* Per modum nutritionis, *C.*; per modum roboris juxta dicta, *N.* Athletæ porro illi, de quibus scribit S. Cyprianus, ideo solo se muniebant eucharistico cibo, quia jamdiu fuerant chrismate delibuti statim post baptismum, prout ferebat illius ætatis disciplina.

19. II. Obj. 1° Patres antiquissimi prorsus silent de hoc Confirmationis sacramento, inter quos S. Justinus, quamvis professus fuerit se in sua Apologia omnia Cæsaribus exponere, *ne*, ut ipse ait n. 61., *maligne quidquam et dissimulanter agere videretur.* 2° Insequentes Patres de Confirmatione disserunt tanquam de parte integrali baptismi ac cæremoniali. Sic Tertullianus lib. *De Bapt.* c. 7. dicit unctionem illam profluxisse de *pristina disciplina*, Veteris scilicet Testamenti, eamque baptismo adjungit; suum librum propterea, quem *De Baptismo* inscribit, his verbis absolvit : *Diximus quantum mediocritati nostræ licuit, de universis quæ baptismi religionem struunt.* 3° Nec aliter S. Cornelius Papa de Confirmatione sensit, quam dari scribit ab episcopo *juxta ecclesiasticam regulam.* 4° Patres proinde Confirmationem passim vocant *baptismi perfectionem*, ut conc. Illiberitanum can. 38.; aut *supplementum*, ut Cyprianus *Ep.* 73., qui et in *Epist.* 72. scribit : *Tunc demum* (homines) *plene sanctificari, et esse filii Dei possunt, si sacramento utroque nascuntur.* 5° Imo S. Irenæus lib. 1. *Cont. hæres.* hæreticis valentinianis usum opobalsami adscribit ad suos neophytos inungendos. Quem ritum, ut conjicit Basnagius in *Annalibus politico-Ecclesiast.* ad an. 37. n. 3. Ecclesia adoptavit, ut valentinianos facilius ad se alliceret. Ergo.

20. Resp. *D.* Id est, deficientibus documentis, non constat Patres apostolicos de Confirmatione disseruisse, *C.*; non agnoverunt hoc sacramentum, *N.* Cum enim Patres qui suppares illis fuerunt tam aperte de Confirmatione loquantur uti de re in usu quotidiano ubique recepta, mirum est urgeri posse paucorum silentium. Ideo vero Justinus impositionem manuum prætermittit, quia hæc ad scopum suum non spectabat, et quia habebatur velut appendix baptismi. Scopus S. Martyris erat dissolvere calumnias quas adversus baptismum et eucharistiam ethnici struebant.

21. Ad 2m, *Neg.* Sed utrumque consueverunt Patres conjungere, quia simul ambo administrabantur. Quod si Tertullianus dicit Unctionem *de pristina disciplina* venisse, alludit ad figuras quæ in Vet. Testamento de hac unctione præcesserant, non autem quasi identica esset quoad vim et efficaciam. Nec refert eum aut librum suum inscripsisse *De Baptismo*, aut utrumque sacramentum conjunxisse; ut enim animadvertimus, ideo conjunxit, quia simul conferebantur. Alterum porro sacramentum ab altero aprime Tertullianum distinxisse, exinde patet, quod diversam materiam, ministrum et effectum unicuique tribuat, prout pariter efficit circa eucharistiam : en ejus verba ex l. *De resurrect. carnis* c. 8. : *Caro abluitur, ut anima emaculetur* (en effectus baptismi); *caro ungitur, ut anima consecretur*; *caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur* (en effectus Confirmationis); *caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur* (en effectus eucharistiæ).

22. Ad 3m, *Neg.* Nec enim verba illa, *juxta ecclesiasticam regulam* ad Confirmationem referuntur, sed ad cæremonias, quæ ex *ecclesiastica regula* servabantur in solemni baptismi administratione, quas Novatianus suppleri neglexit cum ex infirmitate convaluit.

23. Ad 4m, *D.* Patres passim vocant Confirmationem *perfectionem* baptismi

ratione effectus, *C.*; ratione sacramenti, *N.* Quo sensu S. Cyprianus scripsit christianum post receptionem utriusque sacramenti plene sanctificatum esse, quatenus gratiam roboris et fortitudinis per Confirmationem adeptus est, adeoque commemorat *utrumque sacramentum.*

24. Ad 5m, *D.* Una cum superstitiosis vocibus et ritibus quibus valentiniani utebantur ad suos inungendos, *C.*; usum opobalsami per se, vel *N.* vel *Subd.* Aliter ac ferret Ecclesiæ usus, *Tr.* secus, *N.* Totam illorum hæreticorum actionem reprehendit Irenæus. Quod autem Ecclesia adsciverit a valentinianis opobalsami usum conjectura est quæ falsitatis arguitur ex facto; Ecclesia enim, ut suo loco dicemus, longe verisimilius non adoptavit opobalsamum ad effectus hujus sacramenti luculentius significandos nisi sæc. VI., scilicet quando hæretici illi plane evanuerant.

25. III. Obj. Omnia arguunt ecclesiasticam institutionem Confirmationis. Ac 1° materia quæ valde abhorret a simplicitate qua Christus usus est quoad cæterorum sacramentorum materiam, aqua scilicet pro baptismo, pane et vino pro eucharistia; dum in Confirmatione præter manuum impositionem, oleum requiritur ac opobalsamum. 2° Minister, qui solus episcopus est, quo fit ut ingens multitudo adeo salutari sacramento ex sensu catholicorum, toto vitæ tempore destitui debeat. 3° Forma, quæ pariter abludit ab Evangelica indole, illis verbis concepta: *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis.* 4° Effectus, qui esset roboris ac fortitudinis, qui tamen ab Apostolo 2. Tim. 1, 7. tribuitur ipsi baptismo scribens: *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri.* 5° Confirmatio igitur non est nisi ecclesiastica cæremonia sæc. Ecclesiæ III. suffecta manuum impositioni curatoriæ, quæ cum apostolis cessavit, in cujus loco olei unctio adhiberi cœpit, cujus nulla mentio occurrit in Actis apostolicis. 6° Hinc tot disputationes inter catholicos de ejusdem institutione, materia, aliisque ejusmodi. 7° Neque exploratum est Orientales Ecclesias hoc sacramentum habere, prout non pauci missionarii inficiantur. Ergo.

26. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Si opobalsamum esset materia essentialis *Tr.*; si accessoria, ut videbimus, *N.*

27. Ad 2m, *D.* Si ageretur de sacramento ad salutem necessario, *Tr.*; secus, *N.* Accedit quod saltem delegatione Romani Pontificis presbyter possit esse extraordinarius hujus sacramenti minister.

28. Ad 3m, *D.* Ita tamen ut forma hæc verbis ipsis apostolicis sit concinnata, *C.*; secus, *Tr.* Desumpta porro est forma Confirmationis ex Apostolo 2. Cor. 1, 12. scribente: *Qui confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus qui et signavit nos et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Adde nondum exploratum verba singula esse essentialia.

29. Ad 4m, *N.* In allegato enim testimonio loquitur Paulus de sacramento ordinis, de quo postea.

30. Ad 5m, *N.* Cum enim hæc illatio ex falsis præmissis deducatur, nec nisi conjecturis et argumentis innitatur negativis, nullius momenti est. His autem opponitur, ut vidimus, sensus traditionalis totius Ecclesiæ.

31. Ad 6m, *D.* Salva tamen sacramenti veritate, *C.*; ad ejus exclusionem, *N.* Ejusmodi disceptationes communes sunt sacramentis reliquis, ac veritate sacramenti constituta, libere agitantur.

32. Ad 7m, *N.* Etenim non ex paucorum missionariorum relatione, qui decipi potuerunt ex diversitate rituum, sed ex documentis et praxi de Orientalium Ecclesiarum fide judicium ferre debemus. Cum vero constet ex eorum Euchologiis, et ex praxi quotidiana, Ecclesias illas admittere, et adminis-

trare hoc sacramentum, nonnisi absurde id in dubium revocatur.

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONIS MINISTRO.

33. Ministrum ordinarium Confirmationis solum episcopum esse nemo catholicorum dissentit, præsertim post editam a conc. Tridentino definitionem, quam apposita propositione mox adstruemus.

34. Presbyterum autem extraordinarium, seu ex delegatione saltem Rom. Pontificis, esse posse ejusdem sacramenti ministrum, si paucos excipias, quorum sententia temeritate non vacat, nemo pariter catholicus inficias ibit; cum constet sæpe Rom. Pontifices delegationem hanc contulisse presbyteris in Palæstina atque in India degentibus.

35. Verum utrum possit presbyter ab episcopo delegari, quæstio haud parum implicata est. Hæc porro ut rite solvatur dispesci primum debet usus qui obtinet in Ecclesia Græca, cæterisque Orientalibus ab usu qui viget in Ecclesiis Occidentalibus. Exploratum enim est ex certissimis documentis, quæ proferunt Morinus, Lupus, Holstenius, Goarius, ac Renaudotius, ab immemorabili consuevisse episcopos Græcos et Orientales demandare presbyteris munus administrandi hoc sacramentum, qui mos apud ipsos adhuc perseverat, ex tacita saltem conniventia Rom. Pontificum, ut loquitur Benedictus XIV. *De Synodo* lib. 7. Quod vero spectat ad Ecclesias Occidentales distinguendum est jus antiquum a jure novo, quod a pluribus sæculis obtinet. Juxta antiquum jus constat ex documentis a Morino prolatis in *Exercitat. de Sacr. Confirmat.* atque a reliquis laudatis auctoribus, potuisse episcopos etiam in Occidentali Ecclesia presbyteros ad consignandum delegare. Nunc vero hæc delegatio soli Rom. Pontifici reservata est pro Occidentalibus Ecclesiis, ita ut irritum sit, si, illa non interveniente, presbyter consignaret. Nunquam vero factum est, secus ac contenderint Morinus, Holstenius ac Sirmondus, ut hæc facultas delegaretur diaconis. Verba enim Innocentii I. in epist. ad Decentium, quibus isti innituntur pro hac assertione, de sola manuum impositione super energumenos, intelligi debent.

36. Verum jus, quod solis competit episcopis consignandi, est ne divinum an ecclesiasticum? Concilium Tridentinum hoc non definivit. Trombellius in Dissert. 10. *De ministro Confirm.* q. 2. § 6. seqq. pluribus argumentis adnisus est ostendere, non esse nisi ecclesiasticum. Quod igitur de fide definivit Tridentinum circa ministrum Confirmationis, hic propugnandum assumimus.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem confirmandi, quæ non est illis cum presbyteris communis: sanctæ enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius Sacerdos.

37. De fide hanc esse propositionem constat tum ex can. 3. sess. 7. conc. Tridentini superius recitato, tum ex can. 7. sess. 23. *Si quis dixerit Episcopos... non habere potestatem confirmandi... et eam quam habent illis esse cum presbyteris communem;... anathema sit.* Adstruitur autem adversus photianos, waldenses, wicleffitas, atque hussitas, docentes ministrum ordinarium Confirmationis etiam simplicem esse sacerdotem.

38. Hæc autem veritas ex Scripturis evincitur a sensu traditionali expositis. Act. enim c. 8. legimus apostolos Petrum ac Joannem missos esse Samariam ut manus imponerent super tinctos a Philippo. Hanc porro manuum impositionem hos apostolos

præstitisse, prout erant episcopi, ex universa discimus ecclesiastica antiquitate. Nam solos episcopos deprehendimus manus imposuisse ad conferendum Spiritum S., si casus singulares excipias in quibus ipsi presbyteros delegarunt juxta dicta. Hinc S. Cyprianus, ut vidimus, scribebat ad Firmilianum, *eos, qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerri, ut per nostram orationem ac manuum impositionem Spiritum Sanctum consequantur.* Quo pariter referuntur cætera, quæ allegata sunt documenta, ex quibus constat, in utraque Ecclesia Orientali ac Occidentali solum episcopum spectatum fuisse uti ordinarium Confirmationis ministrum, cui scilicet ex officio ac proprio jure competeret sacramentum hoc administrare.

DIFFICULTATES.

39. I. Obj. Ex universa potius antiquitate constat jus confirmandi presbyteris competere. Etenim, cæteris omissis, 1° S. Hieronymus in *Dial. cont. Lucifer.* affirmat *ad honorem potius sacerdotii, quam ad legem necessitatis* factum esse, ut soli episcopi consignarent, et in *Epist. ad Evangelum* sciscitatur : *Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat?* 2° *Sola quippe Ordinatione*, subdit S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 11. *in* 1. *Ep. ad Timoth.* n. 1., *superiores* (episcopi) *sunt, et hinc tantum videntur presbyteris præstare.* 3° Beda in *Ps.* 26. docet unctionem, *quæ fit per manuum impositionem ab episcopis.... et vulgo Confirmatio dicitur, eamdem esse cum secunda* (quæ fit in baptismo); *propter arrogantiam tamen non concessa est singulis sacerdotibus, sicut et alia multa:* Sed ut altius assurgamus 4° Constitutiones Apostolicæ lib. 8, pro certo assumunt idem jus esse quoad Confirmationem episcopis et presbyteris; legitur enim in eis c. 22. *De Baptismo : Episcope, aut presbyter, jam quidem antea constituimus, et nunc vero dicimus... Unges prius Oleo Sancto; deinde baptizabis aqua; postremo signabis unguento.* 5° Idem habet conc. Toletanum I. can. 20. dicens : *Statutum est diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo; præsente vero, si ab eo fuerit præceptum.* Paria habent concilia Arausicanum I. can. 1., Regiense can. 5., Barcinonense can. 2., sed præ cæteris Hispalense II. quod can. 7. aperte declarat, plurima olim presbyteros communia cum episcopis habuisse, ut *Paracletum Spiritum dare, Chrisma conficere, Chrismate baptizatorum frontem signare, nunc vero novellis et ecclesiasticis regulis hæc omnia illicita esse presbyteris,* etc. Ergo.

40. Resp. 1° generatim : *D.* Et hæc omnia ad summum evincerint ordinarium jus non competere solis episcopis ex jure divino presse sumpto, sed solum, uti scholæ loquuntur, *reductive, C.;* ipsis non competere jure saltem ecclesiastico, *N.* Jam enim animadvertimus quæstionem hanc dogma non attingere.

41. Resp. 2° ad 1m, *D.* S. Hieronymus in primo textu asserit *ad honorem potius sacerdotii*, etc., spectata divina Christi dispositione, *Tr.;* spectata dispositione Ecclesiæ, *N.* Ad alterum vero textum : *Quid facit*, etc. *D.* Jure ordinario aut extraordinario, *C.;* ordinario, *N.*

42. Ad 2m, Eadem esto distinctio; siquidem S. Jo. Chrysostomus id unum significat, posse ab episcopo delegari presbytero facultatem extraordinariam munia obeundi quæ propria sunt episcopi, excepta Ordinatione.

43. Ad 3m, *D.* Adempta est presbyteris facultas prius ipsis concessa confirmandi, *Tr.* vel *C.;* quæ ipsis competeret jure ordinario, *N.* Hæc nobis facilior videtur expositio istius obscurissimi textus Bedæ, quin recurrere opus sit ad ejus corruptionem cum Abb. Sancyrano nuncupato, quæ nullis idoneis documentis fulciri potest.

44. Ad 4m, *D.* Supponunt Constitu-

tiones apostolicæ inesse presbyteris facultatem consignandi illis ab episcopis delegatam, *C.*; ordinariam, *N.*

45. Ad 5m, *D.* Et ejusmodi concilia, præsertim Hispalense, agnoscunt in presbyteris potestatem eisdem communicatam, prout ferebat jus antiquum. *C.*; ordinariam et propriam, *N.* Alioquin non potuisset hæc in illis coarctari, aut etiam ab eis tolli, prout factum patet ex adductis verbis ejusdem concilii Hispalensis.

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS.

46. Ut de singulis hic propositis seorsum disseramus, a materia incipimus.

47. Cum in administratione Confirmationis tum manuum, aut saltem manus impositio adhibeatur et Chrismatis inunctio, controversia inter theologos viget, quænam sit præcise materia essentialis et adæquata hujus sacramenti, num scilicet manuum impositio quæ præmittitur unctioni, an vero sola unctio; utrum æque in alterutra; an denique in utriusque conjunctione. Si quidem quatuor hæ sunt sententiæ, in quas theologi divisi sunt, et unaquæque uti suos patronos, ita sua fundamenta habet aut in Scriptura, aut in traditione, aut in utraque simul; communissima nunc jam est opinio, cui adstipulantur S. Thomas, Bellarminus, Maldonatus, aliique passim, qui contendunt materiam adæquatam Confirmationis consistere in Chrismatis unctione una cum *manus* impositione, quæ in ipsa actione Chrismationis fit. Hæc sententia eo firmior videtur, quod pro se habeat quidquid a patronis aliarum sententiarum adducitur sive pro sola manuum impositione, sive pro sola unctione, ex Scripturis, ex testimoniis Patrum, atque ex Euchologiis et ritualibus libris. Insuper perfecta in hac sententia apparet utriusque Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis consensio, cum in utraque et consignatio Chrismatis vigeat et manuum impositio, quæ illam comitatur. Demum facile qui eam propugnant se expediunt ab illis difficultatibus quibus unaquæque seorsum sumpta prædictarum sententiarum impetitur. Huic proinde et nos assentimur. Quod enim attinet ad illam manuum impositionem, quæ præmittitur ab episcopo super omnes confirmandos, penitus omittitur a Græcis et Orientalibus; in ritualibus vero latinis, quos adducit Martenius, non est constans sed in aliquibus præmittitur, in aliis postponitur, in aliis omittitur. Præterea, uti observat Benedictus XIV. lib. 13. *De Synodo* c. 19. mos pluribus in locis viget, ut si qui superveniant confirmandi, impositione illa absoluta, non reiteretur, quod certe non fieret, si essentialis illa existimaretur.

48. Constituta igitur veriore sententia de essentiali et adæquata Confirmationis materia in unctione; cum unctio hæc fiat oleo opobalsamo permixto, a Græcis vero oleo et chrismate seu unguento tribus aut quinque supra triginta aromatibus confecto, quæri solet utrum ejusmodi opobalsami aut unguenti permixtio censeri debeat essentialis necne. Communior sententia tenet solum oleum ex olivis expressum materiam constituere essentialem. Hanc sententiam amplexus est Bellarminus. Sane, ut nos paulo ante innuimus, nonnisi sexto sæculo ejusmodi permixtio induci cœpit ad uberiorem significationem effectuum hujus sacramenti, ac anteriora sæculo illo documenta de solo oleo mentionem faciunt. Certum itaque videtur ejusmodi permixtionem ex sola ecclesiastica institutione repetendam esse, ac proinde haud esse essentialem, tametsi in praxi prætermitti nequeat.

49. Verum cum antiqua documenta constanter loquantur sive de oleo sive

de Chrismate *benedicto*, alia quæstio instituitur; num scilicet hæc benedictio spectet nec ne ad essentiam seu sitne de præcepto divino. Plures affirmant, plerique vero probabilius negant, tum quia de hoc divino præcepto non constat, tum quia veteres eadem ratione loquuntur de aqua benedicta ad collationem baptismi, deque hujus administratione per trinam immersionem, quin tamen inferri jure possit hæc ad essentiam baptismi spectare, aut ex præcepto divino descendere. Exinde sequitur eam benedictionem non esse nisi de præcepto ecclesiastico.

50. De jure ordinario Chrismatis benedictio solius episcopi est, ut omnes admittunt; ast controversia excitata est apud theologos utrum ad eam delegari presbyter possit. Equidem si de Rom. Pontifice sit sermo, vix in dubium revocari potest. Etenim, si Rom. Pontifex delegat sacerdotem ad confirmandum, quomodo non poterit delegare ad Chrisma benedicendum? Si vero de episcopis disseramus, quamvis juxta antiquum jus ipsi potuerint etiam hanc benedictionem demandare presbyteris, prout adhuc in Ecclesiis Orientalibus et Græcis demandari solet, annuentibus aut saltem non reclamantibus Rom. Pontificibus, certum est juxta recens jus episcopos id non posse, cum uni Summo Pontifici id sit reservatum.

51. Ex his quæ diximus de materia, via nobis quodammodo strata est ad disserendum de forma Confirmationis; hæc enim cum illa necessario adnexa est. Porro cum statuerimus juxta communiorem sententiam, illam consistere in chrismatione, sequitur hanc in verbis esse statuendam quæ illam comitantur. Itaque in Ecclesia Græca, ut in cæteris Orientalibus Ecclesiis hæc una adhiberi consuevit : *Signaculum doni Spiritus Sancti*; in Ecclesia vero Occidentali hæc usurpatur : *Signo te signo Crucis, confirmo te chrismate salutis in nomine*, etc., quæ quidem, uti testatur Martenius, quoad substantiam in omnibus *Ordinibus* Confirmationis reperitur, secus ac contingat circa aliam orationem, quæ adhibetur cum episcopus manus protendit super confirmandos. Non alia proinde quærenda est.

52. Ut aliquid jam adjiciamus de Confirmationis effectibus, duo hi recensentur; primus est Spiritus Sancti gratia ad robur ac fortitudinem in fide præsertim strenue profitenda; qui proinde per baptismum veluti geniti infantes habentur, per sacramentum Confirmationis in viros perfectos evadunt. Qua de causa nuncupatum a veteribus est hoc sacramentum *appendix, complementum, perfectio aut consummatio* baptismi; ac propterea immediate post baptismum administrari consueverat. Nemo porro est qui ambigat ad hunc effectum consequendum necessario requiri statum gratiæ. Alter effectus est impressio characteris, quo fit, ut Confirmatio reiterari nequeat. Cum autem de charactere satis disseruerimus in *Tract. de Sacram. in genere*, ideo non est cur de eo interim agamus.

53. Coarctamus igitur nos ad refellendum novatorum errorem circa chrismatis unctionem.

PROPOSITIO.

Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt.

54. De fide propositio est totidem verbis a Tridentino definita sess. 7. can. 2. superius recitato.

55. Ita vero novatores perstringimus : aut chrismatis unctio, uti fert communis sententia, ad essentiam sacramenti pertinet, aut veluti ritus spectatur ab Ecclesia institutus ad significandum ejusdem Sacramenti effectum. Si primum admittatur, jam liquet nullam injuriam Spiritui S. inferri chrismatis unctione; si alterum

admittatur, nulla pariter injuria Spiritus S. afficitur eo ritu, qui ab Ecclesia adscitus est ad illum effectum significandum qui a Sacramento producitur. Jam enim ostendimus suo loco, Ecclesiam a Christo potestate instructam esse ea circa sacramentorum administrationem statuendi, quæ ad fidelium utilitatem conferrent, prout accidit in casu de quo agimus.

56. Cum protestantium difficultates usum chrismatis attingant, cujus nulla mentio in Scripturis occurrit, et illæ jam præoccupatæ fuerint, ideo ab eis afferendis supersedemus.

CAPUT IV.

IN EA QUÆ DISCEPTATA SUNT SCHOLIA COMPLECTENS.

57. Nonnulla subjicienda sunt circa hujus sacramenti institutionem, subjectum ac cæremonias.

58. 1° Confirmationis sacramentum institutum esse a Christo Domino, et quidem immediate, vix est qui ex catholicis nunc dubitet post definitionem a Tridentino editam, quod sacramenta omnia a Christo Domino fuerint instituta. Adeoque obsolevit nonnullorum veterum scholasticorum, præsertim vero Alexandri Alensis, de mediata hujus sacramenti institutione. Quando vero, quibusque in rerum adjunctis Christus id præstiterit, deficientibus Scripturarum ac traditionis documentis, definiri non potest. Satius propterea erit nostram fateri ignorantiam, quam vanis conjecturis indulgere.

59. 2° Subjectum confirmationis, omnibus consentientibus, non potest esse nisi fidelis baptizatus, cum baptismus omnium sacramentorum veluti janua sit. Verum si sermo sit de ætate ac tempore Confirmationis administrandæ, nihil certi constitui potest. Quondam etiam in Ecclesia Latina solebat administrari immediate post baptismum tam adultis quam infantibus, qui mos perseveravit ad sæculum fere XIII. Ex eo tempore cœpit alterum ab altero sacramento in Occidente dispesci quoad administrationem. Penes Græcos et Orientales adhuc viget antiqua consuetudo consignandi infantes immediate post sanctum lavacrum. Ex quo vero in Ecclesia Latina vetus mos obsolevit, disciplina invaluit ut consignarentur pueri cum ad annos discretionis pervenerint, uti traditur in Catechismo Romano part. 2. c. 3. n. 17. Non ita tamen firma hæc est, ut, si rerum adjuncta aliter postulent, non consueverit etiam infantibus Confirmatio administrari, uti supponitur in Pontificali. Atque hinc est, quod Benedictus XIV. *De synodo* lib. 7. cap. 16. n. 8. 9. eos commendet episcopos, qui ad infantes periclitantes se conferunt ad hoc conferendum sacramentum : aut si tempore, quo proprias perlustrant diœceses, cum prævideant nonnisi post longum tempus easdem invisere se iterum posse, consignent sacro chrismate infantes qui eisdem offeruntur. Olim receptum erat, ut nonnisi jejunis conferretur Confirmatio, nunc vero hic usus in desuetudinem abiit.

60. 3° Circa ejusdem necessitatem, omnes pariter uno ore theologi fatentur, eam non esse absolutam seu medii; sic communior sententia est nec esse necessariam Confirmationem necessitate præcepti divini. Ast non ita se res habet circa necessitatem præcepti saltem ecclesiastici, adeo ut reus fiat violati præcepti, qui sciens volensque hujus sacramenti susceptionem negligeret; alii enim affirmant, alii vero negant. De hoc consuli possunt moralis theologiæ institutores.

61. 4° Ut aliquid jam de cæremoniis in Confirmationis administratione adhiberi solitis attingamus, diversæ olim servabantur ab illis quæ nunc obtinent, uti ostendit Martenius; item diversus ritus adhibetur apud Græcos et Orientales ab eo qui servatur in Ecclesia Latina. Etenim 1° Græci pleri-

que ac Orientales consueverunt ungere oculos, aures, os ac nares; imo olim liniebant præterea pectus, manus, pedes, etc., uti ostendunt Arendius, Goarius, Renaudotius, Toutteus; Latini vero solam frontem chrismate linire solent, cujus ritus rationem affert Catechismus Romanus loc. cit. n. 23. Insuper 2° alicubi frons sacro oleo illita, vitta linea ac probe munda cingi solet; quæ quidem olim septem dies deferebatur aut per triduum aut integram saltem diem, alicubi vero continuo abluitur et exsiccatur chrisma a sacerdotibus. Ritus qui in unaquaque Ecclesia obtinet, servari debet. 3° *Patrini* præterea *Chrismandorum*, quasi vices parentum acturi, cum necessitas postulat, uti susceptores adhibentur. Horum munia exponit S. Carolus in *Actis Conc. Provincialis quinti* P. 1. Declarat porro conc. Tridentinum sess. 24. cap. 2., *De reform.* non contrahi spiritualem cognationem nisi inter confirmatum et confirmantem illiusque patrem et matrem atque tenentem. Quorum proinde nomina ex plurimarum synodorum præscripto in distincto libro consignari debent.

62. Quod demum spectat ad alapam, quæ leviter ab episcopo infligitur confirmato, conjicit Muratorius in Diss. 23. *Antiquit. Italic. medii ævi*, ritum hunc repetendum esse ab usu, qui obtinebat medio ævo in institutione solemni equitum quibus ad strenuam fortitudinem significandam ab Imperatore aut Rege solebates alapa infligi. Certe nemo ante Durandum Minatensem hujus ritus mentionem injicit, neque ejusdem vestigium occurrit in antiquis libris Ritualibus et Pontificalibus. S. Carolus in *Instruct. de Sacram. Confirmat.* ita præclare mysticam ejus significationem exponit : *Episcopus eum leviter in maxilla cædit, quem Chrismate confirmat. Hunc ritum parochus ita docebit, ut sciat homo Christianus, se jam militem esse, cujus pugna et victoria eluceat in patiendis injuriis, non in illis inferendis; deinde se in christiana militia constitutum esse, in qua non hujus vitæ jucunditates et commoda quærat, sed incommoda potius atque adeo mala multa patienter ferat; ac propterea intelligat officii sui esse in acie stare, telaque unde veniant observare; ita ut quamvis illis telorum ictibus corpus, honor opesque lædantur, anima tamen nullo pacto offendatur.*

TRACTATUS

DE AUGUSTISSIMO

EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

1. Quo majore admirationis, amoris, grati animi sensu fideles erga nobilissimum Sacramentum Eucharistiæ feruntur, quod jure spectant veluti præcellentissimum divinæ caritatis argumentum, Incarnationis extensionem, gratiarumque uberrimum fontem; eo deteriori impetu et astu in illud insurgunt increduli, biblici, rationalistæ, sacramentarii. At nunquam homines nobis eripient quod Deus tanta contulit liberalitate. Interim istorum ictus retundere, omni qua possumus virtute, Dei ope confisi, adniti debemus.

2. Ut pia antiquitas altam hujus mysterii ideam ingereret, multis nobilissimisque nominibus Eucharistiæ sacramentum exornavit, quæ in unum collegit Theophilus Raynaudus. Præcipua vero hæc sunt : 1° A tempore nuncupatum fuit *Cœna ;* 2° ab eo quod continet, *Corpus, Caro, Sanguis Christi, Sancta, Sancta Sanctorum, Sanctum Domini* ; 3° a materia ex qua conficitur, *Panis, Panis cœlestis, Panis Angelorum* ; 4° a forma consecrationis, *Eulogia*, seu *Benedictio* et *Consecratio* ; 5° ab effectibus, *Vita, Communio, Consummatio, Viaticum* ; 6° a loco in quo conficitur vocari demum consuevit *Sacramentum Altaris*, *Synaxis*, et *Fractio panis* propter distributionem.

3. Definitur autem Eucharistia : *Sacramentum corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis ac vini ad spiritualem fidelium refectionem a Christo Domino institutum.* Quamvis vero duo elementa seu symbola sint, panis scilicet ac vinum, unum nihilominus constituunt sacramentum ob unitatem significationis, quæ est animarum nostrarum alimonia. Ratio sacramenti in speciebus panis ac vini consistit consecratione peracta. Differt porro a cæteris hoc sacramentum 1° in eo quod cætera sint in actu transeunte, hoc vero in re permanente ; 2° in eo, quod in aliis eadem substantia materiæ permaneat, in hoc autem mutetur ; 3° demum hoc sibi proprium vindicat Eucharistia quod sit simul sacrificium et sacramentum ; sacrificium in actione qua conficitur et ad Deum directe refertur ; sacramentum peracta consecratione ac directe ad hominum refertur sanctificationem.

4. Qua postrema de causa fit ut tractatum hunc in duas distinguamus partes, in quarum priore de Eucharistia agemus qua sacramentum, in altera de eadem qua sacrificium est.

PARS PRIOR.

DE EUCHARISTIA PROUT EST SACRAMENTUM.

5. Ab eo statim auspicamur præcipuo doctrinæ catholicæ capite, quod de reali Christi præsentia est, ut deinceps

gradum faciamus ad disserendum de modo quo Christi corpus præsens fit in Eucharistia, per transsubstantiationem. Ex his vero vindicatis pronum nobis erit cætera colligere ad instar corollariorum, quæ a novatoribus impugnantur, doctrinæ capita, videlicet adorationem, communionem sub alterutra specie, etiam ex præsanctificatis, ejusdem necessitatem, ac dispositiones ad eam rite suscipiendam.

CAPUT I.

DE REALI CHRISTI PRÆSENTIA IN EUCHARISTIA.

6. Omnium primus, qui directe impugnaverit veritatem realis Christi præsentiæ in Eucharistia, ac proinde omnium *sacramentariorum* agmen ducit, communi consensu est Berengarius Andegavensis Ecclesiæ archidiaconus sæc. XI. A viris doctrina ac pietate insignibus refutatus est, et a pluribus per id temporis celebratis conciliis damnatus; post pluries recantatam palinodiam, pluresque relapsus, tandem in fide et communione catholica defunctus est. Post aliquot sæcula erroris sui sectatores Berengarius habuit Zwinglium et Calvinum, demum socinianos ac rationalistas.

7. Horum impietati opponimus canonem I. quem conc. Tridentinum sess. 13. edidit his verbis : *Si quis negaverit in sanctissimo Eucharistiæ sacramento contineri vere, realiter, et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini Nostri Jesu Christi ac proinde totum Christum ; sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute; anathema sit.* Evincitur autem hæc catholica veritas tum ex Scriptura tum ex traditione.

—

PROPOSITIO I.

Christus, prout primo sacræ Litteræ docent, vere, realiter, et substantialiter in sanctissimo Eucharistiæ sacramento continetur, et non in signo tantum, vel figura aut virtute.

8. Christus se daturum carnem suam ad manducandum sanguinemque suum ad bibendum pollicitus est Jo. c. 6.; promissionem implevit pridie mortis suæ in hujus sacramenti institutione, quam præter tres Evangelistas reliquos Paulus 1. Cor. c. 11. testatur. Arctissima proinde intercedit inter promissionem et institutionem Eucharistiæ connexio. Ex utraque tamen singillatim argumenta promimus ad efficiendum quod intendimus, majoris tantum perspicuitatis gratia.

§ I. Expenduntur verba, quibus Christus promisit se daturum carnem suam ad manducandum et sanguinem suum ad bibendum. (*Joan. VI.*)

9. Integrum hoc caput, uti post S. Cyrillum Alexandrinum nobilissimi interpretes card. Toletus et Cornelius a Lapide cum aliis exposuerunt, refertur ad Eucharistiam tanquam ad *objectum attributionis*, ut logici loquuntur. A v. enim 1. usque ad 26. sacer Evangelista refert miraculum multiplicationis panum uti figuram Eucharistiæ; deinde v. 27. sermonem profert quo Christus tum promittit cibum Eucharisticum, tum conditionem ex parte Judæorum exigit ad cibum hunc suscipiendum, nempe fidem in se hunc cibum pollicentem; demum a v. 51. usque ad finem Christum in eodem sermone inducit aperientem naturam, proprietates, effectus, ac necessitatem cibi quem promittit.

10. Duo impugnant adversarii, ac 1° Christum in hoc capite loqui de Eucharistia; 2° loqui de orali carnis ac sanguinis sui manducatione ac potione; nam juxta ipsos 1° non agit Christus nisi de fide; 2° de sola ad summum

disserit spirituali sumptione carnis suæ per fidem.

11. Ut lux dicendis affulgeat, juverit verba præmittere ipsius Christi : *Operamini*, dixit Judæis v. 27., *non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis*. En, ut ita dicam, thesim totius sermonis : *opus* quod præstare debebant Judæi, nempe fidem, et *cibum* quem promittit se daturum Christus. Pergit deinde Christus opus a Judæis præstandum declarare, donec redeat ad *cibum* cujus, ut diximus, exponit naturam, proprietates, effectus ac necessitatem, dicens v. 52. *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes : Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis : nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.... Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus*, etc.

12. Loqui itaque Christum de Eucharistia in adductis verbis, non autem de sola fide, patet 1° ex comparatione quam institnit inter cibum quem promittit ac manna quod manducaverunt Judæorum patres in deserto, dicens : *Non sicut manducaverunt patres vestri manna in deserto et mortui sunt. Qui manducat hunc panem vivet in æternum*; idque juxta Judæorum traditionem. Patet 2° ex phraseologia quæ non patitur sensum metaphoricum in substrata materia; siquidem phrasis *manducandi carnem alterius* constanter sumitur in malum sensum, *irrogandi* scilicet *alteri injuriam*, qua proinde Christus uti non potuit ad significandam fidem. Patet 3° ex constanti, atque ut ita loquar, affectata antithesi sexies repetita inter *manducare* et *bibere*, *manducationem* et *potionem*, *cibum* et *potum*, quæ nullum scopum haberet nisi difficultatem ingerendi. Patet 4° ex verbo adhibito in futuro tempore *dabit*, *dabo*; nam fidem in Messiam ejusque passionem Judæi jamdiu habebant, fidem vero in se Christus jamdiu prædicaverat, præsertim cap. 5. ejusdem Evangelii; de alio itaque cibo a se dando Christus hic loquitur. Patet 5° ex plurium adversariorum confessione, qui apud Albertinum *De Eucharist.* lib. 1. c. 30. nobis jam dant Christum hic loqui de Eucharistia, licet contendant eum loqui de Eucharistia spirituali modo sumenda, quod jam secundo evertendum assumpsimus.

13. Christum porro sermonem hic habere de Eucharistico cibo orali seu reali manducatione sumendo ostendimus 1° ex intelligentia Judæorum ac ratione quam tenuit Christus, cum perperam verba ejus intelligerentur. Certum enim est Judæos in litterali sensu accepisse verba Christi, neque adversarii diffitentur; jam vero Christus hoc in casu solebat corrigere pravam intelligentiam verborum suorum eaque explanare, etsi non ageretur de re tanti momenti, quod pluribus exemplis facile ostendi posset. Porro hic Christus insistit, confirmat, inculcat quod dixerat et quidem ad auditorum suorum mentem. 2° Ex epithetis quibus doctrinam suam adstruit, non obstante Judæorum offensione; nihili enim faciens eorum murmur, insistit dicens : *Caro mea vere est cibus, sanguis meus vere est potus*; et iterum : *Qui manducat me, vivet propter me*. Quod probe intelligentes discipuli dixerunt : *Durus est hic sermo, et quis potest eum audire?* 3° Ex miraculo ad quod appellat ut veritatem doctrinæ suæ confirmet, subdit siquidem : *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius?* Quasi diceret, juxta Kuinoel et Bloomfield : *Si ascendero in cœlum, vos desinetis scandalizari*; provocat, scilicet, ut consuevit, ad miraculum

ascensionis suæ ut credibilem faceret promissionem suam; 4° ex Christi charactere, indole, et adjunctis; Christus enim, qui tanta benignitate paverat turbas in deserto, scandalum ipsis deinde objecisset, quod una vocula potuisset tollere; quin vero id efficeret, passus potius est vel discipulos suos amittere, et quin emolliret, fecisset facultatem vel apostolis omnibus abeundi. Hoc certe admittere difficilius est quam ipsum Eucharistiæ mysterium; 5° ex agendi ratione quam Evangelista Joannes constanter tenuit sensum exponendi verborum Christi, si quando vel ipse non adjecerit explicationem, vel rite ejus verba intellecta non fuerint, aut obscuritatem ingererent. Hic tamen ubi Christus in adversariorum hypothesi obscurissime locutus esset, ac deceptio facillima, imo perverse intellexissent Judæi, nec verbum nec syllabam adjecit, ad veram Christi mentem explanandam; 6° denique ex unanimi Patrum sex priorum sæculorum intelligentia, imo et sensu totius Ecclesiæ, ut patet ex praxi inde derivata porrigendi Eucharistiam infantibus post baptismum; cujus rei locupletissimos testes habemus S. Innocentium I. et S. Augustinum, qui objecerunt hanc praxim pelagianis, ut illis eriperent vanam distinctionem inter *regnum Dei et vitam æternam* juxta istud Christi effatum : *Nisi manducaveritis*, etc., seu ut illi legebant : *Nisi quis manducaverit carnem*, etc. Quam interpretationem confirmarunt tria œcumenica concilia, scilicet Ephesinum in *Epist. ad Nestor.* Nicænum II. actione 6. ac Tridentinum sess. 13. cap. 2. et sess. 21. cap. 1.

14. Constat igitur utrumque quod ostendere proposuimus, Christum Jo. 6. tum de Eucharistia, tum de ejusdem orali manducatione locutum esse.

DIFFICULTATES.

15. I. Obj. 1° Christi locutio Jo. 6. tota figurata est, figura desumpta a materiali pane a se multiplicato. 2° Figurata proinde hac locutione sua Christus fidem commendat in mortem suam, prout ipsemet declarat v. 52. dicens juxta gr. textum : *Et panis quem ego dabo caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* 3° Ideo vero Christus litteralem verborum suorum intelligentiam in auditoribus suis non correxit, quia satis jam aperuerat mentem suam; 4° imo confirmavit dicens se morte violenta sublatum iri per distinctionem carnis et sanguinis, atque hac ratione se fore cibum et potum. 5° Sane cum Christus hæc diceret, nondum sacra cœna instituta, sermo ejus non potuisset intelligi si de Eucharistia locutus esset, adeoque fuisset inutilis. Ergo.

16. Resp. ad 1m, *N.* vel *D.* Occasionem Christus sumpsit ex multiplicatione panis materialis disserendi de pane Eucharistico, *C.;* figurate locutus est, *N.* Nempe cum Christus edixerit miraculum ipsum ad significandum cibum Eucharisticum de quo disserere instituit, exinde nactus est occasionem ad carnales Judæorum animos evehendos ad longe pretiosiorem cibum quem ipsis promittit, uti adnotavimus, adeoque vocem *cibi* v. 27. in litterali sensu usurpavit.

17. Ad 2m, *N.* Sed allegatis verbis Christus inculcat identitatem carnis quam præbiturus erat ad manducandum cum illa quam immolaturus erat pro mundi vita, atque expresse affirmat panem quem eis pollicebatur hanc ipsam suam carnem esse.

18. Ad 3m, *N.* Etenim si adeo clara erat figurata Christi locutio, uti adversarii autumant, qui fieri potuit, ut nonnisi post XVIII. sæcula eam soli biblici rationalistæ demum assecuti fuerint, eaque latuerit Patres ac interpretes omnes, imo Ecclesiam universam? Clara itaque est sententia Christi in obvio ac naturali sensu intellecta,

ænigmatica vero ac violenta, si figurate esset accipienda.

19. Ad 4m, *N*. Siquidem de morte violenta nullum in adductis verbis reperitur vestigium; inauditum præterea est mortem violentam designari per cibum et potum carnis et sanguinis.

20. Ad 5m, *D*. Prout locutus jamdiu Christus erat Jo. 3. de necessitate baptismi adhuc instituendi, *C.*; jam instituti, *N*. Christus de duobus his præcipuis sacramentis ante illorum institutionem disserere voluit ut ita animos præpararet. Si Judæi modum, quo Christus ea quæ promittebat adimpleret, non assequebantur, poterant fidem saltem interim exercere, ac suo tempore, instituta Eucharistia, intelligere potuissent, quemadmodum illa intellexerunt apostoli fideles.

21. II. Obj. Saltem loquitur Christus de spirituali manducatione per fidem; nam 1° Christus manducantibus absolute vitam promittit, at non omnes qui accedunt ad oralem Eucharistiæ perceptionem eam consequuntur, bene vero qui credunt. 2° Id clarius patet ex eo quod Christus in tempore præsenti dixerit : *Qui manducat, qui bibit*; ergo hic et nunc potuissent Judæi id facere, scilicet credendo, non autem oraliter manducando, cum nondum fuisset Eucharistia data. 3° Sane id ipsum Christus declaravit v. 64. dicens : *Spiritus est, qui vivificat : caro non prodest quidquam; verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.* 4° Hinc Petrus Christo dicenti : *Numquid et vos vultis abire?* Respondit : *Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Christus filius Dei*. De sola igitur manducatione per fidem intellexit Christi verba.

22. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Si legitime sumatur Eucharistia, *C.*; quacumque ratione, *N*. Prout neque omnes qui credunt salvantur, sed qui prout oportet credunt. Nam etiam *dæmones credunt et contremiscunt*. Idque commune est omnibus promissionibus conditionatis, ut scilicet conditio, quæcumque demum sit, sive legis observatio, sive sacramentorum susceptio, rite ponatur ad obtinendum quod promittitur.

23. Ad 2m, *D* Nempe indefinite exponens proprietates et effectus cibi sumendi, *C.*; reipsa pro præsenti tempore, *N*. Hoc enim repugnat contextui, dixerat jam Christus : *Quem Filius hominis* DABIT *vobis; quem ego* DABO : insuper : *Nisi manducaveritis, nisi biberitis*, prout de baptismo dixerat Jo 3. *Nisi quis renatus fuerit.*

24. Ad 3m, *D*. Et hæc protulit Christus ad excludendam materialem capharnaiticam intelligentiam, *C.*; ad exclusionem veritatis carnis suæ dandæ, *N*. Optime ad hæc verba S. Augustinus *Tract.* 27. *in Jo.* n. 5. *O Domine*, inquit, *magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris, nisi quis manducaverit carnem meam*, etc. *Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt... quomodo in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur*. Alioquin si vere *spiritu* significaretur sensus spiritualis, voce *carnis* significaretur sensus litteralis, quod est absurdum; quod non pauci demum ex ipsis protestantibus recentioribus confessi sunt.

25. Ad 4m, *D*. Id est Petrus per professionem divinitatis Christi, illam cum cæteris apostolis conditionem implevit quam Christus requisivit uti medium ad cibum obtinendum quem ab initio sermonis sui pollicitus erat, *C.*; alio sensu, *N*. Memor scilicet Petrus Christi verborum v. 27. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis*; et : *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille*; hoc opus posuit ad obtinendum cibum; quod opus, sive fidem in Christi divinitatem cum non posuerint Judæi ac discipuli increduli, ideo hoc cibo destituti sunt. Cæterum etiam Martha Jo. 11, 27. ex-

poscenti Christo, utrum crederet se posse mortuos ad vitam excitare, respondit eadem ratione : *Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei, qui in hunc mundum venisti.* Hoc enim dato, cætera sequuntur.

26. III. Obj. Haud pauci catholici interpretes Christi verba Jo. 6, 52. seqq. de comestione per fidem exposuerunt. Ergo.

27. Resp. *D.* Pauci ac immerito, *C.*; plures ac rite, *N.* Hi enim interpretes non plus sex aut septem sunt, ut faciliori ratione sese opponerent calixtinis abutentibus Christi sententia : *Nisi manducaveritis et biberitis.* Verum præterquam quod hi auctores timuerunt ubi non erat timor, discesserunt ab unanimi sanctorum Patrum et conciliorum œcumenicorum ac proinde Ecclesiæ universæ sensu. Quos proinde Maldonatus temeritatis arguit.

§ II. Expenduntur verba institutionis Eucharisticæ.

28. Promissis suis stetit Christus per Eucharisticam institutionem, quam referunt Matthæus 26, 26. Marcus 14, 22. Lucas 22, 19. ac Paulus 1. Cor. 11, 23. iisdem pene verbis; Matthæus itaque sic eam describit : *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite :* HOC EST CORPUS MEUM. *Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis dicens : Bibite ex hoc omnes :* HIC EST ENIM SANGUIS MEUS *novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

29. Protestantes fere omnes recentiores cum rationalistis contendunt hæc institutionis Eucharisticæ verba intelligenda esse in sensu figurato ac metaphorico; Ecclesia catholica ea constanter intellexit in sensu obvio ac litterali.

30. Rite porro Ecclesiam in sensu litterali ac obvio ea verba intellexisse præter traditionem universam, de qua postea, suadet 1° *hermeneutica* cujus primaria regula hæc est : verba semper in sensu litterali proprio intelligi debent, quoties nec obstat substrata materia, nec illum excludunt voces ipsæ, nec denique aliter exposcit communis loquendi usus. Jam vero nihil horum in Christi verbis occurrit; siquidem non obstat litterali sensui substrata materia; cum non agatur de re intrinsece repugnante, quamque Deus omnipotens præstare non possit. Non excludunt voces ipsæ quibus usus est Christus, quæ potius litteralem sensum exigunt, nec ullam figuram insinuant. Non exposcit communis loquendi usus, cum nuspiam sit receptum per panem humanum corpus significari.

31. Suadet 2° *philologia,* ea enim emphasi verba, quibus usus est Christus in calicis consecratione, juxta gr. textum prædita sunt, ut ad meram figuram aptari nequeant : sic quippe se habent : *Hic enim est sanguis ille meus, ille novi testamenti, ille qui pro multis in peccatorum remissionem effunditur :* quod vidit Horneus qui in sua *Introductione ad studium criticum et expositionem S. Scripturæ* ea magnifice exornavit. Quorsum vero hæc emphasis? Nempe si biblicis rationalistis auscultes, ad significandum vinum utpote rubri coloris esse figuram sanguinis, et panem figuram esse *cadaveris exsanguis,* ut scribit Wetstenius. Verum et hoc excluditur ex Christi verbis prout referuntur a S. Luca : *Hoc poculum in sanguine meo quod pro vobis effunditur.* Porro non simplex vinum pro salute nostra effusum est. Id adeo torsit Bezam, ut ad difficultatem declinandam per summum nefas græcum textum corruperit.

32. Suadet 3° *parallelismus,* qui intercedit inter verba quæ protulit Christus in consecratione calicis, et quæ protulit Moyses Exod. 24, 8. prout referuntur a Paulo Hebr. 9, 20. Moyses enim sumpto victimarum sanguine aspergens librum ac populum dixit :

Ecce sanguis fœderis, quod pepigit vobiscum Jehova: illud porro adverbium demonstrativum *ecce* reddit Paulus per *hic*; *Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus.* Tantumdem igitur valet *hic* ac *ecce;* sed *ecce* rem coram positam demonstrat, nempe sanguinem victimarum effusum, ergo *hic* in ore Christi rem pariter præsentem, seu sanguinem suum coram positum demonstrat; eo vel magis quod Christus eisdem verbis fœderalibus Moysis usus sit, tantum adjiciens ad significandam suffectionem novi fœderis fœderi antiquo voculas *meus* et *novi*, dicens: *Hic est sanguis* MEUS NOVI *Testamenti.*

33. Suadent 4° *adjuncta;* siquidem Christus in cœna seu Eucharistiæ institutione novum fœdus feriit, testamentum fecit, ac sacramentum institnit; cum vero de his agitur, locutionibus claris et propriis opus est, omnisque figura ac metaphora est abigenda, ne deceptioni turpissimæ locus detur.

34. Suadet 5° difficultas extundendi sensum figuratum ac metaphoricum ex Christi verbis: *Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus.* Quod evincit ipsorum adversariorum agendi ratio, qui cum voluerint figuratum sensum reperire, jam ab an. 1570. bis centum interpretationes diversas dederunt, quæ deinceps evanuerunt; nec feliciores hodierni sacramentarii ac rationalistæ in figuris inveniendis fuerunt, adeo ut ridiculos se præbuerint, dum *corpus paschatis* invexerunt, aut *cadaver siccum*, aliaque ejusmodi. Hinc ipse Paley in sua *Evidentia christianismi* part. 2. c. 3. fassus est in explicatione protestantium talem reperiri *difficultatem, quæ, ut minimum dicam, acrem investigationem et eruditionem requirit, quo amoveatur.*

35. Suadent denique 6° *absurda*, quæ in hypothesi adversariorum sequerentur; præcipue vero deceptio apostolorum ac proinde Ecclesiæ universæ, quæ, ut videbimus, in sensu litterali semper Christi verba intellexit; adeoque Christus in turpem idololatriam Ecclesiam conjecisset. Stat igitur in sensu litterali ea esse accipienda.

DIFFICULTATES.

36. I. Obj. Christi verba: *Hoc est corpus meum, et hic est*, etc. possunt in sensu figurato intelligi. Etenim 1° in sensu *significandi*, seu *repræsentandi* passim in Scripturis verbum *esse* adhibetur e. g. Matth. 13, 38. *Ager est mundus.* 2° Sed potissime id patet Exod. 12, 11. *Est enim phase, id est, transitus Domini.* 3° Cum igitur his textibus paralleli sint textus Matth. 26, 26. aliorumque Evangelistarum, sequitur hunc illis subesse sensum: *Hoc significat corpus meum;* 4° præsertim cum receptum sit ex communi loquendi usu, ut subjectum denominetur a figura; hinc de imagine aut simulacro dicitur: *Hic est Cæsar.* Ergo.

37. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *N.* Siquidem nunquam sive in Scripturis, sive in quibusvis auctoribus profanis, sive sacris, in nulla lingua antiqua aut moderna verbum substantivum *esse* adhibetur in sensu *significandi* aut *repræsentandi*, sed constanter in sensu exprimendi substantiam, seu solam extremorum unionem, ac proinde *copula* propositionis a logicis vocatur. Quod si figurata sit locutio nunquam figura inhæret verbo *est*, sed aut subjecto aut prædicato; uti cum de imagine referente Socratem dico: *Hic est Socrates;* figura est in nomine Socratis, quod cum verum ac vivum Socratem natura sua significet, hic pro Socratis figura positum sit. Hinc merito concludit Maldonatus, eos qui verbo substantivo figuram affingunt (affingunt autem sacramentarii omnes antiqui et recentiores) ad grammaticorum verbera mittendos esse.

38. Ad 2m, *N.* Etenim præter modo dicta, objecta verba sic se habent in hebraica veritate: *pascha* seu *phase hoc*

Domino. Jam vero quoties ejusmodi constructio cum dativo in hebraica lingua occurrit, uti observat vel ipse Rosenmüller, toties aliquid *sacratum* vel *dedicatum Domino* significatur. Hinc verbum *est* in hoc textu strictissimam suam significationem affirmativam retinet, ita ut reddi debeat: *Hoc est festum paschatis sacrum Domino.* Exinde deprehendimus spiritum, qui Zwinglio hunc textum suggessit ad negandam Christi realem præsentiam in Eucharistia, vere fuisse *atrum.*

39. Ad 3m, *D.* Si parallelismus exsurgeret ex similitudine aut identitate *verbi, C.;* si exsurgat ex similitudine *rei, N.* Porro Ernestus, cui cæteri biblici expositores protestantes assentiunt, adnotat parallelismum non ex similitudine aut etiam identitate vocis oriri, sed ex similitudine rei. Nulla autem intercedit similitudo inter loca omnia ab adversariis congesta et verba institutionis; siquidem, cæteris omissis, in illis agitur *de explicatione symboli*, in istis *de symboli institutione*, illiusque symboli, quod non ex rei natura, sed ex sola voluntate instituentis pendet.

40. Ad 4m, *Neg. parit.* cum enim *figuram* jam simulacrum præ se ferat, quæritur solum *cujus* ea sit.

41. II. Obj. Debuerunt apostoli Christi verba intelligere in sensu figurato et improprio, 1° quia noverant in sensu litterali agi de re impossibili; 2° quia noverant vetitum a lege esse sanguinem bibere, multo vero magis sanguinem humanum; 3° quia cum Christus locutus syriace sit, nec ullum in ea lingua vocabulum reperiatur, quod vim habeat *significandi*, præter verbum *esse*, Christo dicente: *Hoc est corpus meum;* rite debuerunt accipere verbum *est* perinde ac si dixisset *significat.* Ergo.

42. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *Neg.* Nec enim apostoli erant aut protestantes, aut rationalistæ, aut increduli, sed simplices ac rudes erant, qui non aliud impossibile esse censebant quam aliquid esse impossibile Deo; jam emiserant professionem fidei in Christi divinitatem cum ipse Jo. 6. promittebat se eis daturum carnem suam ad manducandum et sanguinem suum ad bibendum; assueti erant ejus miraculis. Supponunt præterea adversarii se aut demonstrasse, aut demonstrare posse impossibilem esse realem Christi præsentiam in Eucharistia, cum tamen id neque effecerint unquam neque efficere possint.

43. Ad 2m, *D.* In propria specie, *C.;* sub specie aliena, ut in casu nostro, *N.* Lex enim Mosaica casum hunc continere non poterat, qui sine ingenti miraculo haberi nequit.

44. Ad 3m, Resp. 1° *Neg.* suppositum, in linguis nempe semiticis, præsertim ubi occurrit pronomen demonstrativum *hoc*, adhiberi verbum *esse.* Resp. 2° *Neg.* Docti enim philologi ostenderunt, exemplis in medium prolatis, quadraginta quinque ad minus in lingua Syriaca verba reperiri in sensu *significandi* ac *repræsentandi*, adeo ut Horneus qui hanc difficultatem promoverat debuerit erubescere ac tacite saltem palinodiam canere, supprimendo in altera operis sui editione quæ huc referebantur. Resp. 3° Christum locutum esse in dialecto hierosolymitana, in qua verba *significandi* vim habentia plurima reperiuntur.

45. III. Obj. 1° Christus de eo quod in manibus assumpsit, benedixit, fregit ac distribuit, dixit: *Hoc est corpus meum;* atqui illud erat panis, qui non potest esse Christi corpus nisi per figuram et repræsentationem. 2° Quod confirmatur ex eo quod si pronomem *hoc* referretur ad corpus Christi, ejus propositio foret tautologica, perinde ac si dixisset *corpus meum est corpus meum.* 3° Hac de causa Christus Matth. 26, 29. etiam post consecrationem quod erat in calice vocavit *genimen vitis;* 4° prout Paulus 1. Cor. 10, 16. alterum symbolum, peracta consecratione, dixit

panem. 5° Concludendum itaque est Eucharistiam non esse nisi ritum *symbolico - mnemonico - practicum* passionis Christi. Ergo.

46. Resp. Ad 1m, *D. De eo*, etc. convertendo per propositionem practicam et efficacem in corpus suum, *C.*; non convertendo, *N.* Ad eum modum, quo, si quis alteri dono daret librum et diceret : *Hic liber est tuus*, sumeret hic quidem librum suum in manibus, ac traderet, sed ipsa porrectione ac propositione practica efficeret alterius.

47. Ad 2m, *Neg.* Propositio enim tunc solum tautologica est, cum non solum eadem res significatur, in subjecto et prædicato, sed cum præterea identitas verborum tam in subjecto quam in prædicato usurpatur, uti si quis diceret : *Homo est homo*, minime vero esset tautologica illa propositio qua aliquis diceret : *Homo est animal rationale*, et e converso ; quamvis reipsa idem quoad rem sit *homo* et *animal rationale*. Imo ex omnibus dialecticis hoc requiritur ut propositio sit vera ; identitas scilicet rei in subjecto et prædicato. Multo minus tautologica dici potest propositio Christi, cum voce usus sit indeterminata *hoc* quæ determinatur et induit naturam prædicati, completa propositione.

48. Ad 3m, *Neg.* De altero siquidem poculo locutus est Christus dum dixit : *Non bibam amodo de hoc genimine vitis*, uti constat ex S. Luca c. 22, 18.

49. Ad 4m, *D.* Emphatice tamen dicendo panem *hunc*, *C.* ; simpliciter vocat *panem*, *N.* Accedit quod Scriptura consueverit rem jam immutatam vocare ex nomine quod ante mutationem obtinebat. Sic Jo. 9, 17. *Dicunt ergo cæco* (jam videnti) ; et Exod. 7. 12. *Devoravit virga Aaron* (jam serpens) *virgas* (jam versas) *eorum* ; et alibi passim.

50. Ad 5m, *Neg.* Nimis enim sero venerunt rationalistæ ac sacramentarii, ut nobis obtruderent suum ritum *symbolico - mnemonico - practicum* ad unice recolendam Christi passionem. In hoc detrahunt apertis Christi verbis, et sensui totius antiquitatis, ut mox ostendemus, nec redolent nisi propriam incredulitatem.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex constanti et universa Ecclesiæ traditione evincitur.

51. Sacramentarii ab initio fassi sunt sibi Patres adversari ; deinde ex nonnullis eorum obscuris effatis, resumptis viribus, ausi sunt nobis Patres objicere, uti Mornæus Du Plessis, Chamierius, Albertinus et Claudius ; donec penitus contriti desuerunt prudenter hoc patrocinium, ut unice se ad Scripturarum arcem reciperent ; quo tamen exitu, vidimus.

52. Testes hujus universalis traditionis sunt Patres omnes, omnes antiquæ liturgiæ ; imo vel sectæ omnes antiquissimæ, ac ethnici ipsi calumniis suis.

53. Ac 1° Testes sunt Patres, ex quibus S. Ignatius in *Epistola ad Smyrnens.* c. 7. sic de hæreticis phantasiastis scribens : *Ab Eucharistia et oratione abstinent, eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse servatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit.* Item S. Justinus in *Apolog.* 1. n. 66. scribit Eucharistiam a fidelibus sumi *non ut communem panem neque ut communem potum, sed Incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus.* S. Irenæus lib. 4. *Cont. hæreses*, veritate corporis et sanguinis Domini in Eucharistia utitur tanquam medio ad veritatem demonstrandam corporis Christi in incarnatione adversus gnosticos phantasiastas, scribens c. 18. n. 4. *Quomodo constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui? et calicem sanguinis ejus?* Eadem ratione marcionitas perstringit

Tertullianus lib. 4. *Cont. Marcionem* c. 11., qui præterea in lib. *De resurr. carnis* c. 8, *Caro*, scribit, *corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.* Sic Origenes *Hom.* 8. *in Exod.* comparans Eucharistiam cum verbo Dei, subdit: *Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevisis, quomodo cum accipitis Corpus Domini cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid delabatur, reos enim vos creditis si quid per negligentiam decidat.* S. Cyprianus in lib. *De lapsis*, ita scribit de indigne Eucharistiam sumentibus: *Vis infertur corpori ejus, et sanguini; et plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt.*

54. Et hos ex Patribus singillatim attulisse sufficiat, quoad reliquos insequentes, satis sit illorum doctrinam in summam colligere; hæc autem est: 1° excludendam esse ab hoc sacramento *figuram*; 2° Christum in hoc sacramento non fide tantum, sed *reipsa* nobiscum conjungi; 3° exinde ipsi commendant caritatem Christi, qui oves suas *proprio pascit cruore*; 4° rationem reddunt quare Christus sub specie panis se nobis dare voluerit, tum nempe ne nimio terrore percelleremur, tum ut nostra exerceretur fides; 5° docent in hoc mysterio divinæ *omnipotentiæ opus* intervenire; 6° profitentur per veram *conversionem* panem mutari in *corpus*, et vinum in *sanguinem* Christi; idque illustrant exemplo creationis, et conversionis aquæ in vinum in nuptiis Canæ. 7° Adnituntur hoc creditu difficile mysterium auctoritate et omnipotentia divina persuadere; 8° tradunt in altari offerri ipsum corpus quod fuit in cruce mactatum, et sanguinem illum, qui pro nobis effusus est; 9° conferunt Eucharistiam cum Incarnatione, eademque ratione de utriusque mysterii veritate disserunt; 10° illis epithetis hoc sacramentum insigniunt, quæ nonnisi in veritatem carnis Christi cadere possunt, dum vocant *terribile, horrendum, adorandum, panem vivum, incorruptibilem cibum*, etc. Singulorum autem Patrum testimonia, quæ huc referuntur collecta invenies apud Bellarminum lib. 2. *De Euchar.* et in op. *De perpetuitate fidei.* Jam vero quomodo ejusmodi doctrina componi potest cum hypothesi sacramentariorum, quod Christus in Eucharistia non inveniatur nisi in signo tantum, figura et virtute? Nonnisi amens affirmare id poterit.

55. 2° Testes ejusdem traditionis sunt liturgiæ omnes, quæ ante sæc. XVI. in universa Ecclesia publico cultui inservierunt. Tum Orientalium Ecclesiarum tum Occidentalium liturgias collegerunt et vulgarunt eruditi viri Renaudotius, Martenius, Assemanus uterque Simon et Joseph, card. Bona ac Thomasius, Mabillonius, Muratorius, Le Brunius. Jam vero, uti omnes animadverterunt, cunctæ liturgiæ conveniunt in invocatione Spiritus Sancti, ut oblata dona, panem scilicet et vinum *convertat* omnipotenti virtute sua, *commutet, transmutet* in corpus natum ex Maria Virgine, in sanguinem qui effusus est pro redemptione nostra, imo *faciat, vel fiat corpus et sanguis* D. N. J. C. adeoque Ecclesia omnis ab ortu ad occasum, a septentrione ad meridiem per sedecim continentia sæcula unius labii circa hunc extitit articulum fidei nostræ.

56. 3° Testes sunt sectæ antiquæ omnes, gnostici, marcosiani, valentiniani, marcionitæ; item ariani, nestoriani, eutychiani, Armeni, Syrijacobitæ, Græci schismatici, etc., qui circa hoc dogma convenere omnes atque superstites conveniunt; argumento igitur est ineluctabili istorum consensus de fide, quæ in Ecclesia catholica obtinebat, quando ipsi ab illa divisi sunt.

57. 4° Testes sunt ethnici ipsis calumniis quibus christianos impetebant, quod ipsi carne humana ac san-

guine vescerentur in suis conventibus clancularíis, ut patet non solum ex Apologia I. Justini, sed ex actis martyrum Lugdunensium in epistola, ab Eusebio relata, ad Ecclesias Asiæ.

58. Huc demum accedit argumentum invictum præscriptionis, ita ut nulla ab adversariis hujus universalis doctrinæ origo assignari possit præter apostolicam.

59. Quæ cum ita se habeant, jure merito concludimus ita dogma de reali Christi præsentia a traditione firmari, ut concuti nullo modo possit.

DIFFICULTATES.

60. I. Obj. 1° Patres apostolici nihil de reali Christi præsentia scriptis suis ediderunt; 2° Patres vero qui illos exceperunt ea habent, quæ illam excludant, ut Irenæus, qui lib. 4. *Cont. hæreses* n. 18. scribit *carnem nostram ali corpore et sanguine Christi*; item Eucharistiam *duabus rebus consistere, terrena et cœlesti*, scilicet pane et cœlesti gratia. 3° Origenes Tom. 4. *in Matth.* in cap. 16. vocat Christi corpus in Eucharistia *typicum* et *symbolicum*; inficiatur Eucharistiam ex se sanctum efficere comedentem, nec utilem esse nisi pro suscipientis fide. 4° Item lib. 8. *Contra Celsum* asserit oratione panem fieri *quoddam corpus sanctum*. 5° *Homil.* vero 32. *in Joan.* affirmat *offulam* quam Christus Judæ porrexit ejusdem generis esse ac eam quam dedit apostolis dicens: *Accipite, comedite*, etc. Demum in *Comm. super Matth.* n. 85. negat *panem illum visibilem quem tenebat in manibus et corpus suum dicebat Deus Verbum*, esse corpus Christi. 6° Quæ cum ita sint, recte iconomachi in conc. Constantinopolitano vocarunt Eucharistiam *imaginem vivifici corporis quæ pretiose et honorabiliter fit*. Ergo.

61. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem S. Ignatius M. Pater apostolicus haud poterat luculentius exhibere de reali Christi præsentia testimonium. Cæteris de eodem argumento scribendi non se obtulit occasio.

62. Ad 2m, *N.* Dum vero Irenæus scribit l. c. *carnem nostram ali corpore et sanguine Christi* veritatem nostram mirifice confirmat; utitur enim Eucharistia uti medio ad evincendam adversus gnosticos futuram corporum nostrorum resurrectionem quam illi negabant, et rationem adducit, quia caro hæc nostra in ordine ad resurrectionem alitur a vivifico corpore et sanguine Christi per Eucharistiæ sumptionem. Huc pariter referuntur alia verba, quibus dicit Eucharistiam *duabus rebus constare, terrena et cœlesti*, nempe humana natura hypostatice cum Verbo conjuncta, quia si fuisset tantum humana, tantum abest, ut potuerit incorruptibilitatem nostris communicare corporibus, ut potius esset illa ipsa corruptibilis, et sic conficit adversus eosdem hæreticos aliam præterea veritatem ab eisdem negatam, veræ nempe Incarnationis.

63. Ad 3m, *D.* Vocat Origenes in primo textu corpus Christi in Eucharistia *typicum* et *symbolicum* ratione *sacramenti* seu specierum, *C.*; ratione rei contentæ, *N.*

64. Sic inficiatur Eucharistiam ex se sanctum efficere, *D.*, quatenus ad fructum ex ea capiendum non sufficit materialis susceptio sine dispositionibus prærequisitis, *C.*; quatenus his accedentibus non habeat vim sanctificandi, *N.* Quid enim aliud et nos docemus?

65. Ad 4m, *D.* Si hic loqueretur Origenes de Eucharistia, *C.*; si de communi pane, qui ex christiano more, benedicebatur ante sumptionem, *N.* Id patet tum ex orationis serie, tum ex confessione ipsiusmet Albertini.

66. Ad 5m, *D.* Analogice, *C.*; reipsa, *N.* Nempe Origenes hoc in loco id unice sibi vult, Christum offulæ quam Judæ porrexit quamdam vim communicasse, qua potuisset utilis esse Judæ si voluisset, quemadmodum

utilis est, sed longe diversa ratione, Eucharistia rite eam suscipientibus.

67. Dum vero in objecto commentario negat Origenes panem *visibilem* esse corpus Verbi, loquitur de pane prout *visibilis* est, seu respectu *sacramenti* et *specierum*, deinde deflectit sermonem, ut solet, ad mysticam et allegoricam expositionem, sed supposita prius cognita rei veritate; scribit enim ibidem : *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum.... et potus quem Verbum sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians.*

68. Ad 6m, *D.* Dixerunt iconomachi Eucharistiam esse imaginem plenam adeoque cultu latriæ adorandam, *C.;* vacuam prout sunt reliquæ imagines quarum cultum ipsi respuebant, *N.* Unicus hic sensus illorum hæreticorum est, alioquin non ei decrevissent cultum latreuticum, attamen ob hanc etiam novitatem expressionis seu formulæ graviter vapulant a Patribus Nicænis.

69. II. Obj. 1° Tertullianus ex Latinis lib. 1. *Contra Marcion.* c. 14. scribit Christum non reprobasse panem, quo ipsum corpus suum *repræsentat;* quo vero sensu id efficiat, 2° exponit ibid. Tertullianus lib. 3. c. 19. scribens, Christum panem *corpus suum* appellasse, ut intelligeremus *corporis sui figuram pani dedisse;* et iterum lib. 4. c. 40. *Acceptum panem et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est figura corporis mei.* 3° Sic etiam S. Hieronymus *Comment. in cap.* 26. *Matth.* scribit Christum *repræsentasse* corpus et sanguinem suum. Ergo.

70. Resp. Ad 1m, *D.* Id est *præsens efficit, C.;* imaginem exhibet, *N.* Talis est vis hujus verbi *repræsentandi* apud Latinos, ac præsertim in stylo Tertulliani, qui passim hoc sensu verbum hoc adhibet; satis nobis sit ex innumeris prope exemplis, quæ collegit Pamelius in *not.* 112. ad lib. *De resurr. carnis*, unum afferre ex lib. 4. *cont. Marcion.* c. 22. ubi ait, quod Deus *repræsentans eum* (Christum in monte Thabor), *dixit : Hic est Filius meus.*

71. Ad 2m, *D. Dedisse figuram reali corpori suo, C.;* imaginem exhibuisse, *N.* Scopus Tertulliani est in objectis locis ex realitate corporis Christi in Eucharistia, quam admittebat Marcion ostendere realitatem ejusdem corporis in Incarnatione quam ille rejiciebat; sic enim procedit argumentum Tertulliani : corpus phantasticum nequit recipere figuram; atqui Christi corpus in Eucharistia figuram recipit, nempe panis; ergo corpus Christi phantasticum non est. Exinde novum exsurgit pro veritate catholica ineluctabile argumentum.

72. Ad 3m, Responsio patet ex dictis ad 1m, eo vel magis quod S. Hieronymus velit ostendere figuris Vet. Testamenti suffectam esse veritatem.

73. I. Inst. S. Augustinus realem Christi præsentiam in Eucharistia nunquam agnovit. Etenim 1° passim Eucharistiam vocat *panem, figuram, signum* corporis Christi. 2° *Ep.* 98. *ad Bonifac.* scribit : *Secundum quemdam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est.* 3° in *Serm. ad infantes*, explicans quid sit Eucharistia, ait : *Corpus ergo Christi, si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus : Vos estis corpus Christi et membra. Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa dominica positum est.* 4° Exinde celebris illa regula quam tradit S. Doctor lib. 3. *De doctrina christ.* c. 16. ad. secernendum sensum litteralem a figurato : *Si præceptiva,* inquit, *locutio est, aut flagitium aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducave-*

ritis, inquit, carnem Filii hominis... facinus vel flagitium videtur jubere figura est ergo, præcipiens passioni Dominicæ communicandum. 5° In *Tract.* 25. *in Joan.* agens de corporis Christi manducatione dicebat : *Ut quid paras dentes et ventrem? Crede et manducasti*; ut enim subdit *Tract.* 26. *Qui credit manducat.* 6° Demum in lib. *Cont. Adimantum* c. 12. *Non enim,* scribit, *Dominus dubitavit dicere : Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.* Ergo.

74. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Vocat *panem,* etc. ratione specierum, et quatenus est figura et signum plenum, *C.*; ratione substantiæ ac rei contentæ, *N.* Omnes enim ejusmodi locutiones *typi, signi, figuræ,* etc. quibus tum S. Augustinus, tum alii Patres interdum utuntur, ad externas referuntur species, uti et nos vocamus *symbolum,* sed ratione *sacramenti*; seu *signi sensibilis* latentis Christi corporis.

75. Ad 2m, *D.* Prout *sacramentum* est inadæquate sumptum pro signo sensibili, ut dictum est, *C.*; prout sacramentum est adæquate sumptum cum re contenta, *N.* Id enim ferebat Augustini scopus dum probare constituit Bonifacio baptismum rite *sacramentum fidei,* imo et *fidem* vocari, cum *credere* in infantibus sit *baptizari.* Cæterum ut melius eluceat S. Augustini mens circa sacramentum Eucharistiæ adæquate sumptum, præstat afferre, quæ lib. 9. *Confess.* c. 13. de S. Monica scribit : *Memoriam sui,* inquit, *ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis.* Quærimus porro ab adversariis utrum chirographum istud fuerit deletum a figura et imagine Christi corporis, an vero a corpore ipso pro nobis immolato?

76. Ad 3m, *D.* Transitum faciens a rei veritate ad mysticam ejusdem significationem, *C.*; ad exclusionem rei veritatis, *N.* Hæc enim consueta fuit Augustino, perinde ac Origeni, agendi ratio, ut, supposita rei veritate, seu realitate Christi corporis in Eucharistia, utpote omnibus nota, transeant ad moralem aliquam seu mysticam significationem exponendam, hoc tamen interposito discrimine, quod Origenes eam trahat ad prædicationem verbi Dei, Augustinus vero ad commendandam caritatem; ac ita se gessit S. Augustinus in hoc *sermone ad infantes* seu *neophytos.*

77. Ad 4m, *D.* Ad excludendum sensum capharnaiticum, *C.*; sensum catholicum, *N.* Nam aperte S. Doctor mentem suam exposuit in verbis a nobis adductis ex *Tract.* 27. *in Joan.* n. 5.

78. Ad 5m, *D.* Loquens de fide, *C.*; de Eucharistia, *N.* Enarrat enim in objectis locis S. Augustinus Christi verba : *Hoc est opus Dei ut credatis in eum, quem misit ille*; nec non quæ habentur v. 35. *Ego sum panis vitæ*; *qui venit ad me non esuriet, et qui credit in me non sitiet unquam*; quæ utique dicta sunt de fide in Christum pollicentem Eucharistiam.

79. Ad 6m, *D.* Cum daret *signum* seu symbolum externum corporis sui in illo latentis, *C.*; purum signum seu nudum symbolum, *N.* Intendit enim hic probare S. Doctor adversus Adimantum manichæum vere potuisse in Veteri Testamento vocari sanguinem animantium *animam,* quamvis reipsa non sit nisi ejusdem *signum.* Hoc porro declarat exemplo Eucharistiæ cujus signum externum vocatur *corpus Christi.*

80. II. Inst. Facundus Hermianensis in op. *Pro defensione trium Capitulorum* lib. 9. c. 5. negat, quod *sacramentum corporis et sanguinis Christi, quod est in pane et poculo consecrato, sit proprie corpus ejus, et sanguis,* quamvis ita vocentur. Ergo.

81. Resp. *D.* Prout *sacramentum* est

inadæquate sumptum, *C.*; prout sumitur adæquate, *N.* Ejus mens patet ex scopo quem sibi præfixit hic scriptor defendendi seu trahendi in bonum sensum, quod scripserat Theodorus Mopsuestenus, nestorianæ hæreseos præformator, in Capitulo a conc. V. damnato, quod scilicet recte scribere potuerit Christum adoptionem filii suscepisse et *cum circumcisus est, et cum baptizatus est,* quia *sacramentum adoptionis* suscepit, quod potest vocari *adoptio,* quemadmodum *sacramentum* Eucharistiæ dicitur *corpus Christi,* etsi prout sacramentum est, proprie Christi corpus non sit, sed ejus externum tantum signum. Ex quo patet imo supponere Facundum vere Christi corpus et sanguinem latere in sacramento.

PROPOSITIO III.

Ostendi nequit dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia rectæ rationi adversari.

82. Duplici via posset enuntiatæ propositionis veritas ostendi, *directa* ac *indirecta.* Directa qua juxta diversa philosophorum placita evincitur quomodo componi possit mysterii veritas cum eo quod philosophia docet circa naturam corporum. Verum hæc methodus longa est, nec omnibus satisfacit, eo quod tum systema peripateticum, tum Cartesianum, Boschovichianum seu punctorum simplicium, aliaque ejusmodi quæ adduci solent aliis non probentur : ideo hac prætermissa, malumus via indirecta expeditiore rem conficere.

83. Eucharistia, perinde ac reliqua religionis nostræ mysteria, superat rationis nostræ captum; fieri igitur nequit ut demonstrari possit eam repugnare, ac rectæ rationi opponi. Cum præterea contradictio consistat in intrinseca notarum seu terminorum repugnantia, non potest hæc adstrui nisi apprime uterque terminus cognoscatur, ut ex utriusque collatione et comparatione possit judicium institui, et affirmari sive convenientia eorum sive repugnantia; jam vero adversarii verisimilius neutrum terminum apprime callent, scilicet naturam corporum, et statum corporis gloriosi et sacramentalis, posteriorem vero hunc sine dubio ignorant. Nequeunt igitur judicare de repugnantia corporis Christi in Eucharistia, seu in statu corporis gloriosi et sacramentalis: prout non posset cæcus natus, qui nullam coloris ideam habet, judicare et affirmare, quod repugnet circulus rubei coloris. Reipsa huc colliduntur omnia adversariorum argumenta, uti ex difficultatum solutione patebit.

DIFFICULTATES.

84. I. Obj. Dogma de reali præsentia repugnat in se. Nam 1° implicat integrum corpus humanum sub tenui hostiola ejusve fragmento contineri, quodcumque demum philosophicum admittatur systema. 2° Implicat præterea, ut idem corpus uno eodemque tempore simul in pluribus locis realiter a se distinctis inveniatur; 3° esset enim unum et multiplex, esset divisum a se ipso, magnum et parvum, etc. Ergo.

85. Resp. *N. A.* Ad 1^{m} prob. *D.* Existens in statu naturali, *C.*; in statu sacramentali, *N.* Quomodo enim ostendent increduli et sacramentarii non posse humanum corpus gloriosum in statu sacramentali sub tenui hostiola aut ejus fragmento delitescere, si nesciunt in quo hic status consistat? Et sic nullo indigemus philosophico systemate ad hoc componendum.

86. Ad 2^{m}, *D.* Naturaliter, *Tr.*; supernaturaliter ac per miraculum, *N.* Implicaret, si simul esset et non esset, minime vero ut idem sit hic et alibi, ut in casu nostro. Alii id exponunt per *multiplicationem,* quatenus, servata identitate physica, multiplicaretur solum individuatio, ut vocant, ac numerus; alii exponunt per *multilocatio-*

nem, quatenus in corpore concipitur non solum identitas physica, verum etiam identitas individuationis ac numeri, ita ut unum idemque corpus diversos ac multiplices sumat respectus ad corpora circumstantia pro multiplicitate panis ac vini consecrati per quæ immediatam operationem exercet; hoc vero divina omnipotentia fieri potest. Exemplo illustratur corporis quod dat ostensionem sui in duobus, tribus, centum, mille speculis adstantibus.

87. Ad 3m, *Neg.* omnes ejusmodi *sequelas*. Siquidem solum sacramentum esset multiplex; solum item sacramentum divisum esset a se ipso, quatenus particulæ quæ Romæ consecratæ asservantur, divisæ sunt ab illis, quæ servantur Lutetiæ; solum sacramentum, seu signum exterius erit majus ac minus, et ita porro; Christi autem corpus semper idem ubique est in se ipso.

88. II. Obj. Admissa reali Christi præsentia in Eucharistia, actum est de certitudine physica; siquidem 1° sensus nostri, etiam peracta consecratione, nobis non renuntiant nisi panem et vinum. 2° Adeoque de nulla re amplius certi esse possemus. 3° Eo vel magis quod Eucharistia eosdem in nobis effectus producat ac panis ac vinum, cum nos nutriat atque inebriet, si in magna quantitate sumatur. 4° Quæri præterea posset quid sit quod tangimus, quod videmus, quod gustamus, aut enim corpus Christi est, et tunc Christi corpus esset album, rotundum, palpabile, etc., imo corrumperetur; aut est aliquid ab eo diversum cui corpus Christi subest; et deberemus admittere accidentia absoluta peripateticorum quæ non minus a physica, quam a sana philosophia erjiciuntur. Ergo.

89. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Id est, figuram, sive speciem aut apparentiam panis et vini, *C.*; naturam seu substantiam panis ac vini, *N.* Nam sensuum officium non versatur nisi circa objectorum apparentiam, non autem circa eorumdem naturam aut substantiam. Jam vero in Eucharistia sensus nobis renuntiant apparentiam panis ac vini, quæ reipsa habetur, adeoque rite funguntur officio suo, licet substantia non respondeat ejusmodi apparentiæ.

90. Ad 2m, *N.* Tum quia, ut vidimus, sensus nos reipsa non fallunt; tum quia necesse non est ut semper substantia respondeat apparentiæ, ut patet in petrificatione in qua licet nulla supersit ligni particula, referuntur tamen omnia ligni lineamenta et figura; tum quia denique divina auctoritas commonefacit nos substantiam panis non respondere in casu hoc peculiari illius apparentiæ. Exceptio autem firmat regulam in contrario.

91. Ad 3m, *D.* Ita Deo efficiente ad exercendam fidem nostram, *C.*; per se, *N.* Hoc ipso enim, quod Christi corpus in Eucharistia sit incorruptibile, nequit nos nutrire; neque nos nutrit aut inebriat substantia panis ac vini, quæ in ea non sunt. Deus itaque extraordinaria ratione supplet, aut novæ substantiæ reproductione, ut aliquibus placet, aut alio modo sibi cognito. Deus enim ad exercitium fidei nostræ constituit, ut panis ac vinum consecratum easdem subeant vices, quas subirent si consecrata non essent; proinde cum hostia, idem de vino dic, consecrata ad eum pervenerit statum in quo cessaret substantia meri panis, cessat esse corpus Christi præsens, et illi iidem in nobis producuntur effectus divina virtute, quos produceret panis si consecratus non fuisset.

92. Ad 4m, Resp. Esse illud ipsum quod erat in pane ac vino antequam consecrarentur, affectiones scilicet objectivas, quæ antea producebantur a substantia panis et vini, postea producuntur sola Dei virtute. Hinc non indigemus accidentibus absolutis peripateticorum. Has porro affectiones

producit Deus tum a parte rei, uti a parte rei, producebantur a pane et vino non consecratis, tum in sensibus nostris veluti effectus, sicut eosdem effectus in nobis panis et vinum non consecrata producebant, sub quo respectu affectiones illæ objectivæ fiunt in nobis subjectivæ, uti effectus a causa. Atque sic prævenimus difficultatem quam solent peripateticismi sectatores urgere, quod cum hostiæ asservantur in tabernaculo non retineant rationem sacramenti, eo quod nemo sit in quem illas affectiones producant; siquidem Deus generali lege constituit ut semper objective corpus Christi per hostias affectiones illas emittat, licet tunc defectu intuentium, tangentium ac degustantium, non fiant nobis subjectivæ, eadem ratione ac panis in arca reconditus semper suas objectivas emittit affectiones; etsi nemo sit qui actu illum videat, aut degustet.

93. III. Obj. Ex ejusmodi dogmate plurima incommoda, imo et absurda dimanant: ac 1° Christi corpus profanationibus subjici; 2° panem converti in Deum; 3° falsum fore celebre axioma: *Totum est majus sua parte*; nam Christi manus quæ erat pars tenuisset corpus quod esset totum; 4° rejectis quatuor testibus, nos uni debere testi fidere, scilicet auditui; 5° imo certitudini physicæ præferre certitudinem moralem, ex qua sola nobis constare potest realis Christi præsentia in Eucharistia. Ergo.

94. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* Sacramentum, *C.*; Christi corpus, *N.* Hoc enim, utpote gloriosum, non magis attingitur in profanationibus, quam ipsa divinitas. Homines proinde sacrilegi sibi nocent, non autem Christi corpori in se.

95. Ad 2m, *N.* Nam hoc tantum docet fides catholica, quod panis convertatur in Christi corpus, cui per concomitantiam conjuncta divinitas est una cum anima.

96. Ad 3m, *D.* Si Christus gessisset in manu corpus suum in statu naturali existens, *C.*; si non gessit nisi in statu sacramentali, *N.* En qua facilitate se expediant catholici a difficultate *insolubili* proposita a Rousseau tanquam *nova*, quamque XII. ad minus ante sæculis sibi proposuerat ac solverat S. Augustinus *Enarr.* 1. *in Ps.* 33. et alibi.

97. Ad 4m, *D.* Si reipsa quatuor illi testes, nempe sensus, contrarii essent quinto testi, seu sensui; *Tr.* vel *C.*; si contrarii non sunt, *N.* Jam vero quatuor illi testes, nempe sensus, solam apparentiam, ut debent, renuntiant, quæ profecto adest panis et vini; quintus autem testis, scilicet auditus certus fit de substantia seu natura corporis latentis, quæ non est objectum illorum sensuum. Exinde intelligitur quomodo Christo testanti quod porrigebat esse corpus suum apostoli fidere potuerint, seu credere, quidquid dicat Tilotzonus; nec enim apostoli erant protestantes aut increduli.

98. Ad 5m, *N.* Ut patet ex dictis; certitudo enim physica non adversatur certitudini morali. Si quid efficeret ejusmodi argumentum neque apostoli potuissent, neque nos possemus credere Christi Incarnationi seu ejus divinæ personæ carnem indutæ, cum sensus non perciperent nisi humanitatem solam. Tales sunt nugæ protestantium et incredulorum, adeoque et rationalistarum.

CAPUT II.

DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRÆSENS IN EUCHARISTIA SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

99. Transsubstantiatio, seu conversio totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem Christi Domini est alterum doctrinæ catholicæ caput, quod impugnant lutherani confitentes realem Christi præsentiam, ut ei substituant vel *impana-*

tionem, vel *companationem*, vel *consubstantiationem*. Contra quos hæreticos Tridentinum sess. 13. hunc canonem, qui est 2., emisit : *Si quis dixerit, in sacramento Eucharistiæ remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine D. N. J. C., negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat; anath. sit.*

100. Ex hoc autem canone sequitur 1° articulum de transsubstantiatione dogma esse distinctum a dogmate de reali Christi præsentia et cessatione omnis substantiæ panis ac vini; merito igitur Pius VI. in Constit. *Auctorem fidei* propositionem 29. synodi Pistoriensis, quæ secus statuerat, proscripsit veluti *perniciosam expositioni veritatis catholicæ circa dogma transsubstantiationis, ac faventem hæreticis.*

101. Sequitur 2° in hoc dogmate inesse rationem, ut ait Bellarminus *De Euch.* lib. 3. c. 13. n. 1. existentiæ Christi et cessationis panis et vini in Eucharistia, adeoque rursum, omissionem vocis *transsubstantiationis* synodi Pistoriensis jure notatam a Pio VI. fuisse veluti eam, *qua notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius tuendam professionem adversus hæreses.*

102. Sequitur 3° solam *transsubstantiationem* ad fidem spectare, non autem modos varios a theologis excogitatos ad eam exponendam, aut conditiones ad veram conversionem constituendam. Nobis præ cæteris arridet sententia Vasquez, qui in 2. p. *S. Th.* tom. 3. *disp.* 181. c. 2. seqq. censet transsubstantiationem in suo conceptu formali consistere in relatione (extrinseca et solius rationis) ordinis inter substantiam, quæ desinit, et eam, in quam desinere dicitur vi verborum Christi. Hinc *transsubstantiatio* nil aliud addit reali Christi præsentiæ, nisi *cessationem panis in ordine ad realem Christi præsentiam, quo verba Christi sint vera.* Desinit autem substantia panis per destructionem. Ab hoc conceptu quoad rem non dissentit cardinalis Bellarminus l. c. cap. 18.

103. Sequitur 4° dogma *transsubstantiationis* esse veluti sequelam dogmatis de reali Christi præsentia; nec posse proinde adstrui nisi priori constituto. Hic proinde directe impetimus lutheranos admittentes realem Christi præsentiam, ac solum indirecte sacramentarios.

PROPOSITIO.

Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam corporis et sanguinis Christi.

104. De fide propositio est ex allegato Tridentino canone. Sic porro evincitur ejus veritas adversus lutheranos ex Scripturis : Hæc verba Christi : *Hoc est corpus meum* vel intelligunt adversarii de pane in Christi corpus mutato, vel de pane non mutato; si de pane mutato ea intelligunt, jam nobiscum sentiunt; si vero de pane non mutato, jam falsa esset eorum significatio, nam panis non est corpus Christi.

105. Luculentissime præterea eadem veritas patet ex universa traditione, ut fatetur vel ipse Leibnitzius in suo Systemate theologico, dum Patres docuerunt *panem mutari in corpus Christi, vinum in sanguinem.* Sane Patres docent 1° panem et vinum verbis Christi in corpus et sanguinem *converti*, ut Cyrillus Alex. scribens in *Ep. ad Colosyrium : Convertens ea* (oblata) *in veritatem propriæ carnis;* Eusebius Emissenus id illustrans exemplo creationis, nec non S. Gregorius M. aliique apud Bellarminum lib. 3. c. 20. Alii 2° affirmant panem *mutari, transmu-*

tari, commutari, ut S. Gregorius Nyss., Jo. Chrysostomus, Jo. Damascenus ib. Alii 3° tradunt panem *transire, transformari, fieri, transelementari* in Christi corpus, uti Augustinus, Remigius Rhemensis, Jo. Damascenus, Theophylactus ibid. Nobis satis hic sit afferre verba S. Cyrilli Hieros. ex *Catech. Mystagogica* 4. n. 2. *Aquam olim in vinum quod Sanguine affine est, in Cana Galileæ transmutavit : et cum parum dignum existimabimus cui credamus cum vinum in Sanguinem transmutavit?* Eadem habet S. Ambrosius in lib. *De mysteriis* c. 9. n. 50. Recolantur alia documenta superius allata cum ageremus de reali Christi præsentia.

106. De eadem traditione constat ex liturgiis Ecclesiarum omnium in universo mundo ab ætate apostolica usque ad nos. Vidimus enim ad unam omnes in eo convenire ut invocetur Spiritus Sanctus, ut omnipotenti virtute sua oblata dona *convertat, transmutet, faciat corpus et sanguinem* D. N. J. C. : ne quæ attulimus iterum ingeramus, placet hic verba describere canonis Æthiopici, quæ ita se habent : *Transmuta hunc panem, ut fiat corpus tuum purum, et quod mixtum est in hoc calice, sanguis tuus pretiosus.* Fatente porro Ludolfo in suis lexicis, vox æthiopica significat veram mutationem de una in aliam rem. Consulatur Renaudotius.

DIFFICULTATES.

107. I. Obj. 1° Eadem ratione qua dixit Christus : *Hoc est corpus meum*, scripsit Joan. 1, 14. *Verbum caro factum est*, quin tamen inferri possit Verbum conversum esse in carnem. 2° Imo eadem ratione de se Christus Jo. 6. dixit : *Ego sum panis*, quin se mutaverit in panem. 3° De ferro proinde candente, ac de dolio vinum continente recte dicitur : *Hic est ignis..... hoc est vinum*, etiamsi nulla intercesserit mutatio. 4° Quapropter Paulus 1. Cor. 10, 16. scribit : *Panis quem frangimus nonne participatio* (gr. *communicatio*) *corporis Christi est?* Ergo et *panem* vocat Eucharistiam, et *communicationem* dicit corporis Christi, quod de ipso puro corpore Christi inepte diceretur. Ergo.

108. Resp. Ad 1^m^ et 2^m^, *Neg. paritatem.* Illæ enim sunt propositiones speculativæ, hæc autem, lutheranis fatentibus, propositio est practica, quæ proinde falsa esset, non admissa conversione.

109. Ad 3^m^, eadem esto responsio; accedit quod usus communis loquendi illum sensum postulet, ut continens pro contento significetur, secus ac contingat in casu nostro, cum nuspiam receptum sit, ut panis in se corpus humanum contineat.

110. Ad 4^m^, *D.* Ratione specierum, *C.*; naturæ, *N.* Hinc sensus verborum Apostoli hic est : quod sub specie panis distribuimus, nonne communicatio Corporis Christi, seu Domini est? Sicque evanescit difficultas.

111. II. Obj. 1° S. Jo. Chrysostomus in *Ep. ad Cæsarium* de *pane sanctificato* scribit : *Liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus Dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit.* Sic etiam Theodoretus in *Dial.* 2. *Inconfusus* apollinaristæ objicienti exemplum Eucharistiæ in qua panis conversus est in Christi corpus, ut evinceret humanitatem absorptam a divinitate in Christo, respondet : *Retibus, quæ ipse texuisti, captus es. Neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura. Manent enim in priori substantia, et figura, et forma; et videri, tangique possunt sicut prius*; et *Dial.* 1. Deus in hoc sacramento *visibilia symbola*, inquit, *Corporis et Sanguinis appellatione honoravit, non naturam quidem mutans, sed naturæ gratiam adjiciens.* Demum Gelasius in lib. *De duabus naturis : Sacramenta*, scribit, *quæ sumimus, Corporis et Sanguinis Christi divina res est... et tamen esse non desinit substantia vel natura panis*

et vini. Porro his clariora pro dogmate lutherano desiderari non possunt. 2° Patres, præsertim vero Justinus, consueverunt unionem panis et vini cum corpore et sanguine Domini comparare cum unione duarum naturarum in mysterio Incarnationis. 3° Dogma igitur non secus ac barbara vox *transsubstantiationis* nova sunt, inducta scilicet primum in concilio Lateranensi IV. Ergo.

112. Resp. Ad 1m, *D*. Et adducti auctores nomine *naturæ ac substantiæ* species sensibiles significant, *C*.; naturam ac substantiam presse sumptam, *N*. Hoc patet 1° ex eo quod ipsi constanter loquantur *de symbolis;* 2° quod admittant his ipsis in locis *conversionem*, quam Theodoretus vocat μεταβόλην panis ac vini; 3° quod non exegerint vocabula ad metaphysicas notiones, uti observat vel ipse Leibnitzius in op. cit. Sane lutherani Magdeburgenses in *Centuria* 6. c. 10. sibi Theodoretum adversari fatentur, nec nisi periculose legi. *Epistola* autem ad *Cæsarium*, perinde ac opus *De duabus naturis* criticorum judicio subdititia sunt.

113. Ad 2m, *D*. Comparatione inadæquata, *C*.; adæquata, *N*. Eo tendebat ejusmodi comparatio inter Eucharistiam et Incarnationem instituta, ut evinceretur adversus eutychianos synusistas minime fuisse absorptam a divinitate humanitatem, ut hæretici illi autumabant, cum non obstante panis vinique in Eucharistia conversione in Christi corpus et sanguinem, species integræ in sua natura perseverarent. Nisi malueris cum aliis respondere Patrum scopum in illa urgenda similitudine, non fuisse nisi ostendere adversus apollinaristas Christum post resurrectionem aut ascensionem species exteriores humanitatis minime deposuisse ut illi fabulabantur.

114. Ad Justinum vero speciatim quod attinet eo collineat ejus comparatio, ut ostendat eadem divini Verbi omnipotentia fieri ut panis in Christi carnem convertatur, ac ejusmodi caro efformata primum est in Virginis utero.

115. Ad 3m, *D*. Nova est vox *transsubstantiationis*, quoad sonum, *Tr*.; quoad rem voce significatam, *N*. Conc. Lateranense tantum sancivit hanc formulam a scholasticis adoptatam adversus Berengarium, prout semper ab Ecclesia factum est, ut novas adsciseret voces ad veterem doctrinam adstruendam contra novos hæreticos. Cæterum, animadvertente Leibnitzio, recte Latini verterunt *transsubstantiationem*, quam veteres vocaverant μεταστοιχειώσιν. Viderint nunc lutherani, utrum ipsi eadem ratione cohonestare possint elegantem suam *impanationem et invinationem*.

116. III. Obj. 1° Repugnat unam substantiam in alteram converti, cum essentiæ sint immutabiles; 2° Corpus Christi corrodi a muribus, putrefieri, vermibus scatere. Ergo.

117. Resp. Ad 1m, *D*. Per transitum de una in alteram, *C*.; per cessationem unius in ordine ad positionem alterius, uti nos exposuimus formalem transsubstantiationis rationem, *Neg*. Monstra igitur sibi fingunt adversarii quæ insectentur.

118. Ad 2m, *D*. In se, *C*.; in exteriori specie, Deo sic disponente ad exercendam fidem nostram, *N*. Jamdiu reposuimus nihil horum cadere in Christi corpus gloriosum, existens præterea in statu sacramentali, utpote cujusvis mutationis omnino incapax.

CAPUT III.

DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR DEQUE CATHOLICÆ DOCTRINÆ COROLLARIIS.

119. Fundamentalibus veritatibus, de reali Christi in Eucharistia præsentia ac transsubstantiatione constitutis ac vindicatis, superest ut reliquas inde promanantes veritates attingamus.

120. Sacramentarii, qui nuda symbola in Eucharistia reliquerunt, nobis litem intentant, eo quod teneamus Christum integrum sub unaquaque specie adesse, adeoque vi verborum solum corpus præsens fieri ac per concomitantiam sanguinem una cum anima et divinitate, et ita quoad alteram speciem. Lutherani obscure, et cunctanter de hoc articulo locuti sunt, ut viam sibi sternerent ad accusandam Ecclesiam, quod sub unica specie hoc sacramentum fidelibus distribuat. Contendunt præterea Christum non esse in Eucharistia nisi in usu seu in actu sumptionis, ut inferant Eucharistiam non esse adorandam. Adversus quos omnes errores sit :

PROPOSITIO I.

In venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.

121. Propositio de fide est sess. 13. can. 3. a Tridentino definita : *Si quis negaverit in venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri; anathema sit.*

122. Hæc veritas corollarium est dogmatis vindicati de transsubstantiatione. Ex hoc enim panis convertitur in idem illud Christi corpus quod in cœlis in statu glorioso est; atqui gloriosum Christi corpus est inseparabile a sanguine, anima ac divinitate; et idem de vino dicatur, quod convertitur in illum sanguinem, qui a corpore, anima ac divinitate inseparabilis est; ergo totus Christus continetur sub qualibet specie. Hinc Christus Jo. 6, 58. dixit : *Qui manducat me, et ipse vivet propter me; non manducatur* autem Christus, nisi sub unica specie panis.

123. His congruunt formulæ quibus Patres usi sunt, cum de hoc mysterio loquerentur; S. Ignatius in *Epist. cit. ad Smyrnens.* c. 7. affirmat in Eucharistia contineri *carnem quam Pater suscitavit :* S. Ephrem Syrus in *Serm. de iis qui Filii Dei naturam scrutantur*, testatur nos *Agnum integrum comedere;* S. Hieronymus *Epist.* 45. *ad Pammach.*, *nos comedere* seu *accipere Christum ;* S. Cyrillus Hieros. *Catech. mystagog.* 4 nos effici *Christiferos;* S. Augustinus *Enarr. in Ps.* 31, Christum in Eucharistia *se ipsum propriis manibus gestasse*, et ita porro.

124. Diximus totum Christum sub singulis cujusque speciei partibus contineri, *separatione facta*, quia quamvis plures censeant Christum etiam ante separationem reperiri totum in qualibet specierum parte; alii tamen refragantur, neque concilium quidpiam de hoc definire voluit.

DIFFICULTATES.

125. Obj. 1° Christus sub panis symbolo dedit corpus suum, sanguinem sub symbolo vini, ergo non totum se dedit sub quolibet symbolo; 2° nisi dicere absurde velis corpus aut sanguinem esse Christum; alioquin 3° dixisset : *Hoc sum ego ipse.* Ergo.

126. Resp. Ad 1m, *D.* Directe ac vi verborum, *C.;* per concomitantiam, *N.* Alioquin cadaver exsangue dedisset : sane dedit corpus quod gerebat : hoc autem erat vivum. Idem dic de sanguine. Ideo vero sub distinctis symbolis corpus et sanguinem suum præbuit, quia voluit his cruentam etiam suam mortem significare, ac instituere Sacrificium, ut suo loco ostendemus.

127. Ad 2m, *D.* Adeoque catholici id non dicunt, *C.;* dicunt, *N.* Responsio patet ex modo expositis.

128. Ad 3m, *D.* Si præterea noluisset Christus repræsentare mortem suam ac instituere Sacrificium, *C.;* secus, *N.*

—

PROPOSITIO II.

Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, sic ut remaneat verum corpus Domini in hostia seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.

129. De fide hæc propositio est ex can. 4. sess. 13. Tridentini : *Si quis dixerit, peracta consecratione,* etc. Adstruitur autem adversus lutheranos contendentes Christum non esse in Eucharistia nisi tantum in usu, quamvis in hoc determinando mirifice inter se dissentiant. Exinde duo inferunt, ac 1° adorandum Christum in Eucharistia non esse; 2° eam non esse asservandam nec deferendam ad infirmos. Quem posteriorem errorem his verbis Tridentinum can. 7. proscripsit : *Si quis dixerit non licere sacram Eucharistiam in Sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam; aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur; anath. sit.*

130. Novum porro lutheranorum commentum verba ipsa Eucharisticæ institutionis evertunt. Cum enim Christus verba protulit : *Hoc est*, etc. *Hic est*, etc. utpote efficacia et practica, illico quod significant operata sunt; ergo jam erat Christi corpus, aut sanguis sub utroque symbolo antequam sumerentur; veraque erant, etiamsi apostoli sumere detrectassent quod eis porrigebatur.

131. Evertit præterea universa antiquitas, ex qua novimus 1° Eucharistiam delatam a diaconis fuisse ad absentes, testibus Justino in *Apolog.* 1. n. 67. ac S. Irenæo apud Eusebium *Hist. Eccl.* lib. 5. c. 24, et 2° fuisse asservatam propter infirmos, ut liquet ex historia Serapionis ad quem graviter decumbentem delata est, prout refert Euseb. op. cit. lib. 6. c. 44.; insuper 3° a laicis passim ad proprias ædes fuisse delatam, ut ea pro opportunitate uterentur, ut constat ex Eusebio l. c. cap. 11. et ex S. Ambrosio in *Orat. funeb. S. Satyri*; 4° asservatam fuisse in templis in pastophoriis, ciboriis, columbis, turriculis, etc.; 5° usum obtinuisse ab immemorabili in utraque Ecclesia Orientali et Occidentali *Missæ præsanctificatorum*; in Orientali quidem tota Quadragesima, in Occidentali in Parasceve, in qua Missa Eucharistia offertur ac sumitur diebus præcedentibus confecta. Calvinus *Institut.* lib. 4. c. 17. § 39. admittit, sed pro ingenti qua præditus erat humilitate scribit : *Qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor; verum in re tanta, nihil tutius est, quam veritatem sequi,* quam scilicet demum Lutherus et cum eo ipse detexit. Videant protestantes quibus se ducibus commiserint. Interim Leibnitzius in suo *Systemate theolog.* mirifice suos refellit lutheranos.

DIFFICULTATES.

132. Obj. 1° Christus jussit apostolos statim Eucharistiam sumere ne quidpiam de ea remaneret. 2° Secutus in hoc ritum Agni paschalis, qui totus absumi debebat. 3° Exempla de servata Eucharistia non officiunt, cum non servaretur nisi ad usum juxta institutionem Christi. 4° Plura exempla præterea suppetunt septem prioribus sæculis quod statim absumeretur Eucharistia aut a jejunis clericis, aut ab infantibus, ut referunt præter concilium Masticonense II., an. 586. celebratum, Gregorius Turonensis *De gloria martyr.* lib. 1. c. 10, Hesychius in *Lexico* lib. 2. c. 8. aliique. Ergo.

133. Resp. Ad 1^m^, *D.* Quin vetuerit Eucharistiam servari utilitatis aut necessitatis gratia, *C.*; secus, *Tr.* Præceptum enim positivum id unum indicat quod præstandum est ad præcepti normam, nec est universale ut præceptum negativum. Illius proinde vis ex usu ac praxi dignosci debet, quæ profecto nobis favet.

134. Ad 2m, *D.* Sub aliquo respectu, *C.*; sub omni respectu, *N.* Alioquin servare illa omnia deberemus quæ Christus gessit in cœna legali quod nemo dicet; siquidem necesse haud est ut in omnibus figuratum figuræ respondeat. Panes propositionis qui pariter figuram gerebant Eucharistiæ totam hebdomadam servabantur; ac manna ad plura sæcula in arca servatum est.

135. Ad 3m, *N.* Hoc siquidem tantum evincit finem primarium Eucharistiæ ejusdem usum esse, quod non inficiamur, non item vero Christum in Eucharistia tantum esse in usu cum sumitur. Accedit quod veteres interdum ad alium finem servaverint Eucharistiam, sive ad recuperandam valetudinem, ut refert Augustinus *Oper. imperf.* l. 3. c. 162. sive ad se tutandos a periculis, ut testatur S. Ambrosius op. cit., sive ad majorem hæresum detestationem significandam, ut Theodorus Rom. Pontifex, qui Christi sanguine uti atramento usus est ad damnationem Pyrrhi, sive in signum communionis Ecclesiarum, ut de Victore Rom. Pontifice constat.

136. Ad 4m, *D.* Ob peculiares causas in nonnullis particularibus Ecclesiis, *Trans.*; universim, *N.* Hæ porro causæ sunt 1° ne ingruente persecutione impiorum profanationi Eucharistia pateret; 2° ne ex diuturna asservatione vitium aliquod contraheret, teste eodem Hesychio nobis objecto. In Masticonensi autem concilio id unum statutum fuit; ne ultra quartam aut quintam feriam Eucharistia servaretur. A Cæsaraugustano ac Toletano conciliis cautum est ne traderetur Eucharistia in proprias domos deferenda, quia Priscillianistæ ita se tegebant non communicando in Ecclesia, ac domi insuper eam profanabant.

—

PROPOSITIO III.

Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriæ.

137. Et hæc propositio de fide est a Tridentino sancita can. 6. *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ sacramento, Christum unigenitum Dei Filium, non esse cultu latriæ, etiam externo, adorandum,... neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras; anath. sit.*

138. Christi autem adoratio in Eucharistia necessario fluit ex ejusdem in sacramento permanentia superiori propositione vindicata. *Nam illum eumdem Deum*, inquit Tridentinum sess. 13. c. 5, *præsentem in eo* (sacramento) *adesse credimus quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur.*

139. Et sane in hoc convenit universa antiquitas; juxta S. Jo. Chrysostomum Angeli Deum præsentem adorant in Missæ Sacrificio (*Hom.* 8. *in Matth.* et alibi); Theodoretus : *Symbola mystica*, inquit, *et creduntur et adorantur* (Dial. 2.); S. Ambrosius in illud Ps. 98. *Adorate scabellum pedum ejus*, scribit : *Per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Jesu adorarunt* (*De Spir. Sancto* lib. 3. c. 11. n. 78, 79.). Eadem ferme exscribit verba S. Augustinus, subdens : *Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit* (*Enarr. in Ps.* 98. n. 8.).

140. Et hæc de adoratione, quam Clausen protestans vocavit *consequentiam logicam* dogmatis de reali Christi præsentia. Disciplinam moderari, seu determinare modum quo hæc adora-

tio adhibenda sit, ad Ecclesiam spectat, et quod pro temporum, locorum ac personarum adjunctis e re esse judicaverit, constituit, prout scite animadvertit vel ipse Leibnitzius op. cit.

DIFFICULTATES.

141. Obj. 1° Christus nullum dedit Eucharistiæ adorandæ præceptum. 2° Patres venerationem tantum commendant, non autem adorationem presse sumptam. 3° Alioquin creaturæ omnes in quibus Deus præsens substantialiter adest, forent adorandæ. 4° Merito idololatriæ arguuntur catholici ex eo capite, quod una cum Christo species adorent, juxta illud Tridentini sess. 13. c. 5. affirmantis : *Latriæ cultum qui uni Deo debetur, huic sanctissimo* SACRAMENTO *a fidelibus exhiberi.* 5° Saltem exponuntur hac adoratione catholici idololatriæ periculo, cum fieri possit, ut aliqua de causa, Eucharistia non sit rite confecta. Ergo.

142. Resp. Ad 1m, *D.* Expressum, *C.*; tacitum, *N.* Data Christi reali præsentia, adoratio ejus jam sequitur; oritur enim ex rei natura.

143. Ad 2m, *N.* Etenim S. Augustinus de ea adoratione loquitur, quæ creaturis *absque impietate* deferri nequit; S. Cyrillus de ea quæ debetur *supremo Regi*; S. Jo. Chrysostomus de ea quam Christo detulerunt Magi, quamque ei denegabat Paulus Samosatenus.

144. Ad 3m, *Neg. paritatem.* Nec enim Deus est cum creaturis hypostatice conjunctus, quemadmodum Verbi persona cum Christi humanitate conjuncta est.

145. Ad 4m, *Neg.* Siquidem species, ut communis jam fert philosophorum doctrina, non sunt nisi affectiones nobis subjectivæ ab objecto productæ in sensibus nostris. Concilium vero Tridentinum in objecto loco loquitur de sacramento adæquate sumpto seu de re signata, non autem quatenus, ut scholæ loquuntur, formaliter signum aut sacramentum est.

146. Ad 5m, *D. Materialis, Tr.*; *formalis, N.* Alioquin deberemus vel ipsa Eucharistiæ sumptione hoc obtentu abstinere. Sane vel ipsi Lutherani, Leibnitzio teste, *adorationem in ipsa perceptione Eucharistiæ exhibent.*

PROPOSITIO IV.

Neque Dei præceptum, neque salutis necessitas, postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ sacramenti sumere debeant.

147. De fide est, his verbis sess. 21. can. 1. a Tridentino definita : *Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ sacramenti sumere debere; anathema sit.*

148. Impetit propositio vulgo *calixtinos* nuncupatos, hussitas nempe, et qui eos secuti sunt protestantes omnes, qui licet in sacramento vix umbram ac figuram agnoscant aut ritum mnemonicum, attamen furunt adversus Ecclesiam, eo quod, ut loquitur Calvinus, *dimidiam cœnæ partem meliori populi Dei numero furata sit, vel eripuerit.* Quippe *edictum æterni Dei est ut omnes bibant.*

149. Ast perperam : si enim aut edictum æterni Dei esset, aut necessitas salutis posceret ut omnes biberent, id Ecclesiam, quæ ab apostolis hoc sacramentum accepit, minime latuisset. Atqui neutrum agnovit unquam Ecclesia.

150. Idque evincitur quatuor ineluctabilibus argumentis, quæ nunquam solvent calixtini omnes. Primum desumitur ex communione infirmorum, ad quos Eucharistia sub unica semper specie panis delata est; ut constat ex historia senis Serapionis de qua paulo ante : ad eum enim sacerdos ex demandato episcopi Eucharistiam per puerum misit in solo pane

consecrato, qui ad hunc finem servabatur, item ex historia S. Ambrosii ad quem, ut refert ejus biographus Paulinus, S. Honoratus Vercellensis episcopus *detulit Domini corpus, quod ubi accepit ac glutivit, emisit spiritum.*

151. Alterum præbet communio parvulorum, quibus, S. Cypriano teste in lib. *De lapsis*, Eucharistia non porrigebatur nisi sub unica specie vini; quem ritum adhuc servat Ecclesia Græca et cum ea cæteræ Ecclesiæ Orientales, ut fidem faciunt Arcudius, Allatius et Goarius, servavitque Ecclesia Latina quamdiu mos viguit præbendi Eucharistiam infantibus post baptismum, quibus digitus sanguine intinctus tradebatur sugendus, ut testatur Hugo Victorinus *De sacram.* lib. 1. c. 20.

152. Tertium suppeditat communio domestica fidelium, siquidem vigente persecutione, post synaxin unusquisque domum sacrum edulium deferebat sub unica panis specie, ut eo pro opportunitate vesceretur. Cujus consuetudinis testes locupletissimi sunt Tertullianus lib. 2. *ad Uxor.* c. 5. Cyprianus op. cit. et S. Zeno Veronensis lib. 1. *Tract.* 14. c. 4. dum scribit : *Omnibus perœque unus panis cum ligno datur* seu in capsula lignea. Eadem occurrunt in actis SS. Indis et Domnæ apud Surium ; in actis S. Eudoxiæ apud Bollandum ad diem 1. Martii, et alibi passim. His adjici debet communio monachorum seu eremitarum in solitudinibus degentium, qui secum deferebant Eucharistiam sub unico panis symbolo, testibus S. Basilio *Ep.* 93, Theodoro Studita, et biographo S. Lucæ eremitæ apud Combefisium.

153. Quartum suppetit ex ipsa communione publica eaque duplici, fidelium scilicet ac sacerdotum. Constat enim ex S. Leone M. *Serm. 4. de Quadrages.* manichæos diu latuisse Romæ, quamvis in sacra synaxi unicum symbolum panis sumerent, vini symbolo relicto, a quo ipsi abhorrebant, ita ut necesse fuerit ad illos detegendos omnes indiscriminatim cogere ad sumendam Eucharistiam sub utroque symbolo, quod præceptum sub Gelasio iterum eadem de causa renovatum est. Ergo liberum erat fidelibus alterutrum symbolum in publica communione sumere, alioquin non diu adeo se manichæi contegere potuissent. Eadem libertas vigebat in Ecclesia Constantinopolitana, ut patet ex facto quod de pervicaci muliere macedoniana refert Sozomenus *Hist. Eccl.* lib. 7. c. 5. et ex eo Nicephorus lib. 13. c. 7. ; quod vero attinet ad communionem sacerdotum, habetur ex Missa præsanctificatorum, in qua toto quadragesimæ tempore apud Græcos, Dominica excepta, communicabant sub sola specie panis. Idem dic de abstemiis qui magno semper numero sunt, quique coacti nunquam fuerunt, nec coguntur etiam apud protestantes ad communicandum sub vini specie.

154. Ecclesia igitur nunquam aut divinum præceptum aut salutis necessitatem agnovit, qua omnes adigerentur fideles ad Eucharistiam sub utraque specie percipiendam.

DIFFICULTATES.

155. I. Obj. 1° Christus in verbis promissionis utrinsque symboli necessitatem inculcavit dicens : *Nisi manducaveritis... et nisi biberitis ;* 2° idipsum præstitit in institutione illis verbis : *Manducate... bibite.* 3° Imo calicem porrigens adjecit : *Bibite ex hoc omnes,* prævidens futuros, qui fideles a calice arcerent. 4° Eo vel magis quod apostoli in cœna universos repræsentarent fideles. Ergo.

156. Resp. Ad 1^m^, *D.* Christus in verbis promissionis inculcavit necessitatem Eucharistiæ quoad rem sumendam, *C.*; quoad modum sumendi, *N.* In adducto loco Christus exponit necessitatem sumendæ Eucharistiæ ejusque fructus, modum vero nulla-

tenus attingit, quia ejus scopus non ferebat. Tantumdem igitur valent allegata verba : *Nisi manducaveritis et nisi biberitis*, ac *nisi aut manducaveritis aut biberitis*; ut ipsemet Christus aperte declarat dicens : *Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in æternum..... Qui manducat hunc panem vivet in æternum... Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita.* Quæ expositio fundamentum biblicum habet, tum scilicet in verbis Petri Act. 3, 6. *Argentum et*, scilicet *aut aurum, non est mihi;* tum Exod. 21. ex hebraica veritate, *qui percusserit patrem et*, nempe *aut, matrem, morte moriatur*, et clarius adhuc ad rem nostram 1. Cor. 11, 27. *Qui manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.*

157. Ad 2m, *D.* Ita tamen ut illa verba dirigantur ad præsentes, *C.*; ad absentes *Subd.*; conficientes, *C.*; non conficientes, *N.* Sane id aperte constat ex Marc. 14, 23. ubi executio præcepti exhibetur : *Et biberunt ex illo omnes.* Congruunt antiquæ versiones syriaca, arabica, et æthiopica apud Waltonum, in quibus sic verba Christi efferuntur : *Bibite ex hoc omnes vos.*

158. Ad 3m, *D.* Quatenus voluit significare calicem esse inter omnes dividendum, *C.*; secus, *N.* Perinde enim valent apud Matthæum Christi verba : *Bibite ex hoc omnes*, ac apud Lucam 22, 17. *Dividite inter vos.* Hoc demum fassus est Kuinoël, qui sic enarrat verba Christi : *Sumite hoc, et in orbem ex eo bibite. Dedit nimirum Christus calicem Apostolo, qui ei proximus accumbebat, hic secundo, secundus tertio et ita porro.* Non satis igitur acutum se præbuit Lutherus in sua hac observatione.

159. Ad 4m, *D.* Ea ratione qua magistratus universum cœtum repræsentant, *C.*; fideles singulos, *Subd.* In sensu accommodo, seu prout fert eorum conditio, *C.*; presse sumpto, *N.* Alioquin fideles omnes non modo jure pollerent sumendi et conficiendi, verum etiam ejusdem juris exercitio, secus ac censeant protestantes.

160. Inst. Atqui apostoli fideles repræsentabant ita ut ipsi jus acquisierint ad utrumque symbolum. Nam 1° Christus Luc. 22, 17. eis dixit : *Hoc facite in meam commemorationem* : jam vero fideles omnes tenentur Christi commemorationem facere dum communicant; ergo ad utrumque symbolum sumendum tenentur. 2° Apostolus 1. Cor. 11. 26. scribit : *Quotiescumque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat;* ergo ad annuntiandam seu repræsentandam Christi mortem utrumque symbolum necessarium est. 3° Hac de causa Apostolus ib. præcipit utriusque sumptionem dicens : *De pane edat et de calice bibat.* 4° Rei igitur violati præcepti sunt catholici, dum dimidiata cœna, ac dimidiata hæreditate, sacramentum sub unica specie distribuunt. Ergo.

161. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* A conficientibus, *C.*; a non conficientibus, *Subd.* Per alterutrius symboli sumptionem, *C.*; per sumptionem utriusque, *N.* Ecquis porro inficias ibit recoli posse dominicam passionem per unius symboli sumptionem? Sane Paulus, qui 1. Cor. 11, 25. Christi verba retulit uti prolata post consecrationem calicis secus ac præstiterit S. Lucas, hoc modo effert : *Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.*

162. Ad 2m, *D. Annuntiabitis*, *C.*; *repræsentabitis*, *N.* Jam vero minus requiritur ad annuntiationem, quam ad repræsentationem alicujus rei. Dum igitur conficitur Eucharistia per distinctam panis ac vini consecrationem, repræsentatur mors Christi cruenta; dum sumitur, annuntiatur sive per alterutrius sive per utriusque sumptionem.

163. Ad 3m, *D.* Et hæc scribit Apo-

stolus in ordine ad probationem præmittendam sumptioni Eucharisticæ, *C.*; in ordine ad utrinsque symboli sumptionem, *N.* En contextum : *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat.* Id est : excutiat prius conscientiam suam antequam accedat ad Eucharistiam.

164. Ad 4m, *N.* Catholici enim sub unaquaque specie integrum Christum, qui est objectum hæreditatis ac cœnæ porrigunt; dum protestantes lutherani Christi cadaver exhibent; calviniani autem totum Christum suffurantur, cum ejus non dent nisi signum et figuram, ac pro cœna dispensant vasa vacua.

165. II. Obj. 1° Patres ex præcepto divino derivant obligationem sanguinis Christi hauriendi ; 2° S. Cyprianus in *Epistola* 63. *ad Cæcilium* eos redarguit, qui *in calice dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster sacrificii hujus auctor et doctor fecit et docuit.* 3° Arnoldus Abbas Bonæ Vallis in *Serm. De cœna Domini* : *Lex*, inquit, *esum sanguinis prohibet, Evangelium præcipit ut bibatur*, prout longe ante pariter scripsit S. Augustinus *Quæst.* 57. *in Levit.* n. 4. Quod ut fieret 4° Gelasius Papa decrevit ut omnes *aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur; quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.* Ergo.

166. Resp. Ad 1m, *D.* Late sumpto, *C.*; proprie dicto, *N.* Hæc enim scribebant Patres cohærenter ad vigentem tunc temporis disciplinam, a qua privatis recedere nefas erat. Nec tamen ea ita obtinuit, ut plures non admitteret exceptiones, prout ostendimus, ipsis probantibus Patribus. Accedit quod ejusmodi frequentes objurgationes evincant communionem sub unica specie passim obtinuisse, alioquin inutiles illæ fuissent.

167. Ad 2m, *D.* Quoad conficientes, *C.*; quoad communicantes, *N.* Argumentum totius Epistolæ est de hydroparastatis sive aquariis, qui ex quadam ignavia, sacrificium offerebant in panis et aquæ consecratione.

168. Ad 3m, *D.* Sub alterutra specie, *C.*; sub specie vini, *Subd.* Præcepto late sumpto, *C.*; rigoroso, *N.* Responsio patet ex dictis.

169. Ad 4m, *D.* Ita ut decretum Gelasianum manichæos directe attigerit, indirecte vero fideles ad illos detegendos, *C.*; ex necessitate sumptionis utriusque speciei, *N.* Renovavit scilicet decretum Leonis M. eamdem ob causam. Sane novimus sub Gelasio plures combustos manichæorum libros fuisse ante Basilicam Liberianam.

PROPOSITIO V.

Non errat Ecclesia dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos atque clericos non conficientes sub una tantum specie communicare.

170. De fide et hæc propositio est ex can. 2. sess. 21. conc. Tridentini : *Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse ; anath. sit.*

171. Sequitur autem hæc propositio ex præcedenti ; si enim nec ullo divino præcepto, neque necessitate salutis adiguntur fideles ad Eucharistiam sub utraque specie suscipiendam, legitime infertur, modum statuere quo fideles communicare debeant, rem esse disciplinarem, cujus moderatio ad Ecclesiam spectat. Idque declaravit Tridentina synodus sess. 21. cap. 2. dum ait *hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium, utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judi-*

caret. Jam vero Ecclesia in conc. Constantiensi primum, deinde in Tridentino prohibuit justis de causis fidelibus et clericis non conficientibus usum calicis, seu potius lege lata confirmavit inolitam jamdiu consuetudinem communicandi sub altera tantum specie.

DIFFICULTATES.

172. Obj. 1° Quæcumque sint causæ quibus permoveri Ecclesia potuit ad calicis usum fidelibus adimendum, nunquam prævalere possunt possessioni in qua illi erant per XII. ad minus sæcula. 2° Hæc enim originem habet ab exemplo et institutione Christi. 3° Præsertim cum ejusmodi subtractio attingat ipsam sacramenti substantiam ejusque integritatem. 4° Per eam insuper tollitur significatio tum separationis sanguinis a corpore, tum pleni convivii quod in cibo et potu instruitur; 5° privantur fideles ea *consolationis* parte, eaque *gratia*, quæ alteri huic symbolo respondet. 6° Non panci proinde, iique docti et pii catholici restitutionem calicis efflagitarunt tum in concilio Constantiensi, tum in conc. Tridentino. 7° Nec dimittendum, aliud esse peculiares ob causas aliquam regulæ exceptionem pati, aliud vero exceptionem ipsam uti legem statuere. Ergo.

173. Resp. Ad 1m, *D*. Si privatorum judicio id esset decernendum, *Tr.*; si judicio Ecclesiæ. *Neg*. Porro Ecclesiæ suppetere potuerunt motiva ad ita statuendum, quæ privatos laterent. Hæc noluit nobis Ecclesia patefacere; sed plura eaque gravissima certe fuerunt, conjicere tamen possumus quæ illa fuerint ex actis conc. Tridentini; ac 1° periculum effusionis in magna præsertim populi frequentia; 2° nausea et repugnantia quam haud pauci experiuntur in labiis admovendis ad eumdem calicem, aut instrumentum suctorium; 3° maxima difficultas in servanda vini specie in non paucis regionibus; 4° vini inopia pluribus in locis ad quæ facilis non patet accessus; 5° multitudo abstemiorum; 6° spontanea fidelium desuetudo fere universalis sæc. XII. et XIII; 7° hæreticorum audacia, qui Ecclesiam accusare ausi sunt, ac si ipsa legem a Christo latam ignoraverit aut contempserit.

174. Ad 2m, *D*. Disciplinari tamen ac libera, sub Ecclesiæ dispositione, *C.*; præceptiva ac de necessitate salutis, *N*. Exemplum ac institutio a mandato sunt secernenda.

175. Ad 3m, *Neg*. Substantia enim sacramenti Eucharistici consistit in reali totius Christi, seu corporis et sanguinis ejus participatione sub alterutra specie. Adeoque nulla fit ejusdem mutilatio per subtractionem alterutrius symboli.

176. Ad 4m, *D*. Si ageretur de sacrificio, *C.*; si de sacramento, *Subd*. Non habetur adeo expressa in unico symbolo, *C.*; non habetur sufficiens, *N*. Eadem ratione ac baptismus collatus per infusionem non adeo expressam habet significationem dominicæ sepulturæ ac haberet administratus per immersionem. Idem dic de convivio.

177. Ad 5m, *D*. Quæ accidentalis est, cuique obedientia et majori fervore suppleri potest, *Tr.*; necessaria atque essentialis, *N*. Concilium enim Tridentinum declaravit sess. 21. cap. 3. *fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi; ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos defraudari qui unam speciem solam accipiunt*. Disceptant præterea inter se theologi, utrum fructus etiam accidentalis proveniat ex alterius speciei sumptione. Certe qui confert gratiam est Christus sub symbolo contentus, non symbolum per se.

178. Ad 6m, *D*. Optima intentione ducti et fallaci spe, *Tr.* vel *C.*; solido fundamento, *N*. Adblandiebantur catholici hi viri spe de faciliori reditu

hæreticorum ad Ecclesiam; at eventus non respondit, ut patet ex concessione interdum facta, uti adnotavit Benedictus XIV. *De sacrificio Missæ* lib. 2. c. 23. n. 7. seqq.

179. Ad 7m, *D.* Si nulla rationabili causa id fiat nec a legitima auctoritate, *C.*; secus, *N.* Semel constituto principio quod de re disciplinari agatur, jam subest Ecclesiæ regimini, cujus est judicare quando expediat quidpiam concedere vel negare, uti etiam patet quoad collationem baptismi sive per immersionem sive per infusionem.

CAPUT IV.

DE EUCHARISTIÆ NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS.

180. Jamdiu obsoleta est sententia de absoluta Eucharistiæ necessitate; prout pariter obsolevit vel apud protestantes ipsos error, qui tamen connectitur cum protestantismi principio de sola fide justificante, optimam dispositionem ad Eucharistiam rite suscipiendam gravem esse peccatorum sarcinam; item doctrina, quod primarius hujus sacramenti effectus sit peccatorum remissio. Adeoque levi calamo hæc attingemus.

PROPOSITIO I.

Nemini actualis Eucharistiæ perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate præcepti.

181. Utraque propositionis pars de fide est; etenim Tridentinum sess. 21. can. 4. statuit: *Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem; anath. sit;* et sess. 13. can. 9. *Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum, juxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ; anath. sit.*

182. Constat autem de prioris partis veritate ex Ecclesiæ sensu traditionali. Ecclesia namque semper sensit ac docuit per baptismum infantes emaculari originali noxa; qua sublata, nihil amplius eos impediat, si ex hac vita discesserint, ab æternæ beatitudinis consecutione. Item sensit ac docuit rite in infirmitate tinctos, quin ipsis administrari potuerit Eucharistia, adultos salutem adipisci. Cumque in nonnullis particularibus Ecclesiis disciplina obtinuerit ab antiquis temporibus, ut denegaretur Eucharistica communio ob quædam atrocia delicta, nunquam dubium excitatum est de illorum salute, qui rite fuerint pœnitentia functi. Sensit igitur Ecclesia necessariam haud esse necessitate medii actualem Eucharistiæ perceptionem.

183. Veritas posterioris partis quoad præceptum divinum patet ex Christi verbis Jo. 6, 54. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quoad præceptum ecclesiasticum, liquet ex cap. *Omnes utriusque sexus* conc. Lateranensis IV. et can. allegato conc. Tridentini.

DIFFICULTATES.

184. Obj. 1° Christus eadem ratione locutus est de necessitate Eucharistiæ Jo. 6. ac de necessitate baptismi Jo. 3. dicens: *Nisi quis renatus fuerit*, etc., et de necessitate pœnitentiæ Luc. 13, 3. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Jam vero necessitas baptismi et pœnitentiæ, saltem quoad adultos, est absoluta. 2° Recepta exinde est in tota antiquitate consuetudo porrigendi Eucharistiam una cum baptismo. 3° Hanc proinde praxim urgent S. Innocentius I. et S. Augustinus adversus pelagianos distinguentes inter regnum cœlorum ac vitam æternam, ut evincerent haud posse vitam æternam obtineri sine actuali Eucharistiæ perceptione. Ergo.

185. Resp. Ad 1m, *Neg.* Formula enim qua usus est Christus Jo. 3. in persona tertia est ac indefinita : *nisi quis*, nullamque exceptionem patitur; formula vero qua usus est loquens de Eucharistiæ et pœnitentiæ necessitate est in persona secunda *nisi manducaveritis*; *nisi pœnitentiam habueritis*, adeoque solos complectitur adultos præcepti capaces. Diversa proinde ratione Ecclesia Christi verba intellexit.

186. Ad 2m, *D.* Ad perficiendum Eucharistia, imo et confirmatione, quod baptismate inchoatum est, *C.*; de necessitate salutis, *N.* Uti constat ex dictis. Hinc optime Tridentini Patres sess. 21. cap. 4. *Parvulos*, inquiunt, *usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem; siquidem per baptismi lavacrum regenerati et Christo incorporati adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt; ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.*

187. Ad 3m, *D.* Arguendo *ad hominem* contra pelagianos invehentes distinctionem inter *regnum cœlorum* et *vitam æternam*, *C.*; ex propria sententia, *N.* Alioquin tum S. Innocentius, tum S. Augustinus, ac deinceps Gelasius Pontifex, sibi turpiter contradixissent. Pro rato enim habebant præter baptismum nil aliud in infantibus requiri, ut æternam adipiscerentur salutem. Idque apertissime constat ex iis, quæ S. Augustinus in lib. 2. *Contra duas epistolas Pelagianor.* disputat de eo infante qui, ita Deo disponente, suscepto baptismo, defunctus est, ac de eo qui, festinantibus parentibus ac ministris, nequivit baptizari.

—

PROPOSITIO II.

Peccatorum remissio neque est præcipuus neque unicus sanctissimæ Eucharistiæ effectus; nec sola fides est sufficiens præparatio ad sumendum SS. Eucharistiæ Sacramentum.

188. Ambæ pariter hujus propositionis partes de fide sunt, decernente Tridentino sess. 13. can. 5. *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum SS. Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire; anath. sit.* Et can. 11. *Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum SS. Eucharistiæ sacramentum; anath. sit.*

189. Utraque autem propositionis pars evincitur ex Apostolo 1. Cor. 11. 28. scribente : *Probet autem seipsum homo : et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini.* Porro probationem hanc non in sola fide consistere, sed in conscientiæ puritate et caritate habituali præfigurata in veste nuptiali Matth. 22., ex universa constat traditione ac perpetuo Ecclesiæ sensu. Primis enim Ecclesiæ sæculis tum catechumeni tum pœnitentes vel ab ipso Eucharistiæ arcebantur aspectu. Concilia omnia, ut Illiberitanum can 77. et 79., Ancyranum can. 4, 5, et 7. ac Nicænum can. 11. vetant Eucharistiam dari peccatoribus et pœnitentibus nondum reconciliatis.

190. Post hæc superfluum vix non videretur ad hoc conficiendum Patrum auctoritatem afferre, qui unanimes plane sunt in inculcanda necessitate conscientiæ puritatis ad se angelico pane recreandum, atque in exaggeranda sacrilegii immanitate quo se deturpant, qui cum peccati conscientia ad Eucharistiam accedunt. S. Cyprianus in lib. *De lapsis* eos Christi tortoribus comparat, pejoresque illis pronuntiat. S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 82. *in Matth.* comparat Judæ; scribit

enim : *Nullus ergo Judas assistat, nullus avarus.* S. Augustinus *Tract.* 26. *in Jo.* num 11. *Innocentiam*, inquit, *ad altare apportare. Peccata, etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera.*

191. Sane cum hoc sacramentum ad modum cibi et alimenti institutum sit, evidens est non posse nisi viventes reficere, prout demum vel ipsi protestantes agnoscere visi sunt.

192. Et hæc adversus hæreticos. Quoad catholicos circa frequentiam communionis dispositionesque ad eam necessarias, nonnulli in extreme oppositas sententias dilapsi sunt. Alii enim per defectum, alii per excessum a vero abluserunt. Siquidem aliqui, toti occupati in utilitate ex hujus perceptione sacramenti proveniente, visi sunt oblivisci dispositionum quæ ad eam requiruntur; hinc damnata est ab Innocentio XI. propositio : *Frequens confessio et communio, etiam in his qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.* Aliqui ex adverso unice intenti in extollenda hujus sacramenti sanctitate tales inculcant ad illud suscipiendum dispositiones, quæ vix inter homines reperiri possunt; exinde pariter ab Alexandro VIII. duæ nimis rigidæ propositiones proscriptæ sunt; quarum altera ita se habet : *Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint;* altera vero : *Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.*

193. Duo hic rata habenda sunt : 1° optasse semper Ecclesiam, ut sæpe fideles ad tam salutare convivium accederent; 2° nunquam illud subtraxisse iis qui animum afferrent a contagione peccati purgatum, quoad humana infirmitas patitur. Cæterum, quod attinet ad majorem minoremque frequentiam ex Innocentio XI. in Decreto *Cum ad aures*, res tota in prudentia ministrorum posita semper fuit.

DIFFICULTATES.

194. Obj. Ecclesia ipsa in sua liturgia peccatorum remissionem esse præcipuum Eucharistiæ effectum supponit; rogat enim : *Hæc nos communio purget a crimine.... sit ablutio scelerum.* Hinc. S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 4. *in Matth.* n. 9. *Hoc*, inquit, *remedio* (sacramento) *omnis morbus extinguitur.* S. Ambrosius *Serm.* 18. *in Psal.* 118. n. 28. *Accedite*, scribit, *et absolvimini, quia remissio peccatorum est.* Quæ doctrina verbis Christi innititur Matth. 26, 28. *Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum;* et Jo. 6, 52. *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Ergo.

195. Resp. *N. A.* Quæ porro allata documenta sunt, aut de peccatorum venialium remissione sunt intelligenda, aut si de peccatorum lethalium accipiantur, non attingunt nisi Eucharistiam prout sacrificium est propitiatorium, quod remissionem affert peccatorum *mediate*, ut ajunt, quatenus nobis gratias communicat ac dispositiones ad eorum remissionem in sacramento pœnitentiæ obtinendam, uti paulo post ostendemus; aut denique remissionem pœnæ temporalis peccatis quoad culpam remissis adhuc debitæ, prout sacrificium est expiatorium. Quapropter, *ne tantum sacramentum indigne, atque adeo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus* (Tridentina) *illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium dicere, prædicare vel pertinaciter asserere, aut etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.* Sess. 13. can. 11.)

Hactenus de Eucharistia prout sacramentum est.

TRACTATUS

DE EUCHARISTIA.

PARS POSTERIOR.

DE SACRIFICIO.

196. Sacrificii vox proprie ac improprie sumi potest. Improprie seu latiori significatione ea usurpatur ad denotandum quemvis sive interiorem sive exteriorem religionis actum; quo sensu in sacris Litteris invenimus commemoratum sacrificium laudis, sacrificium spiritus contribulati, recensitas spirituales hostias, etc. Proprie, seu pressa significatione, sacrificium definiri solet : *Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, quæ ritu mystico consecratur et immutatur;* quibus postremis verbis discrimen constituitur inter simplicem oblationem, quæ nullam mutationem exigit, et sacrificium, quod rei quæ offertur mutationem necessario exposcit, ex. gr. effusionem sanguinis, si res animata fuerit, vel partium divisionem, vel destructionem si fuerit inanimata.

197. Non tamen omnibus ejusmodi sacrificii definitio probatur, utpote quæ in nonnullis abundare in aliis deficere videatur. Sane, ajunt isti, in thurificatione Deo exhibita verificatur illa definitio, quin tamen ea uti verum sacrificium habeatur. Adjiciunt difficile omnino esse reperire in sacrificio Missæ immolationem seu immutationem rei, quæ tamen discriminat sacrificium ab oblatione.

198. His perpensis, Vasquez in 3. *Par. S. Thom.* disp. 220. c. 3. aliam subjecit definitionem, quæ tum difficultates illas declinaret, tum faciliorem redderet viam ad tuendam veritatem sacrificii Eucharistici adversus protestantes. Generatim primo observat rationem formalem sacrificii positam esse in significatione omnipotentiæ Dei auctoris vitæ et mortis; ex quo infert immolationem non esse de ratione formali sacrificii. Quapropter sic ipse illud definit : *Sacrificium est nota existens in re qua profitemur Deum auctorem vitæ et mortis.*

199. Hoc præjacto fundamento, duplex ipse distinguit sacrificium, scilicet *absolutum* et *relativum* seu *commemorativum*. Absolutum illud dicitur, quod tale per se est sine ulla ad alterum relatione, uti mactatio pecudis, aut alterius rei consumptio; relativum seu commemorativum illud vocatur, quod tale tantum est ob relationem quam habet ad alterum cujus commemorationem seu repræsentationem continet; ejusmodi est sacrificium Missæ, quod refertur ad sacrificium crucis, cujus commemorationem imo et repræsentationem præ se fert per panis ac vini consecrationem, seu mysticam immolationem.

200. Jam vero, pergit ipse, in sacrificio absoluto realis quidem in materia immolatio seu immutatio necessario requiritur, non item in sacrificio relativo, et commemorativo, in quo sufficit illa quæ præcessit in absoluto quod exhibetur et commemoratur. Nam si ratio formalis sacrificii in nota

illa reali consistit, qua significamus Deum auctorem vitæ et mortis, cumque hæc reperiatur in sacrificio relativo et commemorativo, jam sequitur ipsum verum ac proprium sacrificium esse, quamvis nulla actualis habeatur immolatio realis aut immutatio, quæ jam præcessit in sacrificio absoluto. Hinc in Missa, cum Christus per utriusque symboli distinctam consecrationem præsens sistatur in statu victimæ oblatæ in cruce, verum habetur sacrificium absque nova immolatione et immutatione reali. Etenim per hanc victimæ veluti immolatæ præsentiam Deus ut auctor vitæ et mortis colitur, et per mysticam immolationem Christus illud idem exhibet sacrificium quod reali sanguinis effusione in cruce consummavit.

201. Haud sufficit huic sacrificio relativo constituendo, ut idem auctor scite animadvertit, nudum signum rei oblatæ, sed res ipsa requiritur, alioquin non haberetur veri sacrificii nisi umbra et imago. Adeoque in sacramentariorum hypothesi nunquam veri sacrificii ratio reperiri potest, cum negent realem Christi præsentiam in Eucharistia.

202. Quamvis fateamur hanc unicam viam haud esse ad veritatem sacrificii nostri adstruendam, negari tamen nequit eam longe faciliorem reddere hujus articuli intelligentiam, ejusque propugnationem, ita ut vix habeant protestantes qui adhuc admittunt realem Christi præsentiam, quod opponant. Hæc porro est ratio, quam non pauci Tridentini Patres adduxerunt in congregationibus præparatoriis ad conciliandam in Eucharistia veritatem sacramenti et sacrificii, ut refert card. Pallavicini in *Hist. conc. Trident.* lib. 18. c. 2.

203. Atque hæc quoad notionem sacrificii; respectu ejus divisionis, multiplex est; ac 1° ratione temporis, alia dicta sunt *Legis naturæ*, alia *Legis scriptæ*; 2° ratione materiæ alia dicta sunt *hostiæ* aut *victimæ*; alia *immolationes*, alia *libamina*; 3° ratione modi quo offerebantur, aut *holocausta* aut *hostiæ pacificæ*; aut *hostiæ pro peccato* nuncupata sunt; 4° ratione finis, nonnulla vocata fuere *latreutica* ad protestandam erga Deum propriam dependentiam ac servitutem; alia *Eucharistica*, quæ in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis offerebantur; alia *impetratoria* ad nova obtinenda beneficia; alia denique *propitiatoria* quæ ad Deum offensum placandum peragebantur. Has omnes proprietates et hos fines in se uno complectitur sacrificium novæ Legis de quo agere cœpimus.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA.

204. Lutherus a Diabolo edoctus, ut ipse fatetur, veritatem sacrificii Eucharistici negavit, imo et *abominationis* nomine insignivit; protestantium sectæ omnes, ne degeneres a tanto magistro viderentur, aversionem a Missæ sacrificio profitentur. Earum communem errorem anathemate perculit Tridentinum et catholicum dogma asseruit sess. 22. his quatuor editis canonibus, can. 1. *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerre non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari; anathema sit.* Can. 2. *Si quis dixerit illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, aliique sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum; anath. sit.* Can. 3. *Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri*

debere; anath. sit. Can. 4. *Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, per Missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari; anath. sit.* Atque hæc doctrina est quam propugnandam aggredimur.

PROPOSITIO I.

In Missa offertur Deo verum et proprium sacrificium.

205. De fide est propositio ex allegato can. 1. concilii Tridentini. Ejus veritas tum ex Scripturis, tum ex traditione evincitur, atque ex ipsa theologica ratione.

206. Ac primo ex Scripturis: Christus in cœnæ seu in Eucharistiæ institutione verum ac proprium Deo obtulit sacrificium; atqui illud ipsum quod Christus fecit, jussit fieri ab apostolis eorumque in sacerdotio successoribus illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergo in Missa, in qua fit quod Christus fecit, verum ac proprium Deo sacrificium offertur.

207. Major propositi argumenti sic ostenditur: juxta præmissa de ratione formali sacrificii, ad sacrificium commemorativum seu relativum, cujusmodi est illud, quod a Christo in cœna oblatum est, et offertur in Missa, duo requiruntur et sufficiunt, tum scilicet realis Christi præsentia in Eucharistia, tum repræsentatio mortis Christi per mysticam immolationem. Jam vero realem Christi præsentiam in Eucharistia in priore tractatus parte vindicavimus; repræsentationem autem violentæ Christi mortis in cruce haberi in distincta utriusque symboli, seu panis ac vini consecratione, qua corpus verborum vi separatum a sanguine Christi constituitur, ultro nobis concedunt adversarii, imo contendunt. Ergo in cœna, ac proinde in Missa verum ac proprium sacrificium oblatum est et offertur.

208. Hoc ipsum confirmatur ex ritu Agni paschalis quem Christus servavit eique novum pascha substituit in oblatione suimetipsius in institutione Eucharistiæ, in qua præterea figuram adimplevit sacrificii a Melchisedech oblati in pane et vino. Ad hanc oblationem quæ renovatur in Eucharistiæ celebratione alludens Apostolus 1. Cor. 10, 18. seqq. scribit: *Videte Israel secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris.... Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo vos socios fieri dæmoniorum; non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse et mensæ dæmoniorum.* Ubi apertam Apostolus antithesin instituit inter mensam et mensam, seu altare et altare, inter participationem sacrificiorum, seu immolatorum dæmonibus, et participationem sacrificii Deo in nostris altaribus oblati: pro certo igitur assumit in Eucharistiæ celebratione verum Deo sacrificium offerri super mensa et altari Deo dicato.

209. Demum cæteris omissis, in Eucharistia verum Deo offerri sacrificium ex celebri patet Malachiæ oraculo c. 1, 10. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Ubi tria enuntiantur 1° abrogatio sacrificiorum legalium, et 2° substitutio novi sacrificii sanctiorisque illis, 3° ejusdem per universum orbem oblatio; hæc tria porro non concurrunt nisi in Eucharistia; aut igitur adimpletum non est vaticinium, aut Eucharistia est verum ac proprium sacrificium.

210. In subsidium ejusdem veritatis venit secundo loco traditio eaque constans, publica, universalis. Ejus testes sunt omnes liturgici libri Ecclesiæ universæ; testes sunt sectæ omnes, mille et amplius annos ab Ecclesia

divisæ antequam Luthero a diabolo persuaderetur sacrificium hoc abrogandum, quæ constanter oblationem hujus sacrificii retinuerunt; testes sunt Patres ad unum omnes, qui locuti sunt de Eucharistia, meminerunt que *oblationis, victimæ, hostiæ, sacrificii,* etc.; testes sunt altaria omnia ubique terrarum erecta vel in ipsis cryptis, cœmeteriis, catacumbis; testes sunt nomina *Sacerdotum* et *Pontificum* presbyteris et episcopis tributa; testes denique sunt luculentæ confessiones hostium ipsorum Ecclesiæ Romanæ.

211. Inter hos eminet Jo. Ernestus Grabius editor operum S. Irenæi; cum enim Sanctus hic lib. 4. *Contra hæres.* cap. 17. docuisset Christum instituisse novam oblationem, atque hanc eamdem esse quam prænuntiaverat Malachias, hanc notam apposuit Grabius: *Certum est S. Irenæum aliosque Patres quorum scripta habemus, tam eos, qui viderunt apostolos, quam eos qui immediate ipsis successerunt, spectasse Eucharistiam velut sacrificium novæ Legis, et obtulisse Deo Patri super altare panem et vinum, veluti dona sacra offerentes ante consecrationem;... et post consecrationem velut corpus et sanguinem mysticum* (hoc *mysticum* sacramentarius homo de suo addidit).... *Hæc doctrina, non est doctrina unius Ecclesiæ vel peculiaris doctoris, sed erat doctrina et praxis Ecclesiæ universalis; Ecclesia enim acceperat ab apostolis, Apostoli a Christo.* Concludit vero adhortando suos ut contra *errorem Lutheri et Calvini* restituant hoc sacrificium ad colendum Deum. Atque hoc reipsa nunc efficere adnituntur Oxonienses puseistæ, pluresque recentiores protestantes deceptum a diabolo fuisse Lutherum palam profitentur.

212. Ratio demum theologica id ipsum suadet. Siquidem sacrificium ritus ille est, quo Deum supremum rerum omnium dominum profitemur, adeoque actus est religionis totius præcipuus. Quemadmodum igitur nulla unquam religio extitit sine sacrificio, ita et religio christiana suum habeat necesse est; alioquin destitueretur actu, omnium consensu ad Deum honorandum aptissimo. Jam vero in christiana religione præter Eucharisticum nullum aliud unquam fuit aut est, dicendum ergo in ejus celebratione verum Deo offerri sacrificium.

DIFFICULTATES.

213. I. Obj. 1° Ne verbum quidem occurrit in institutione Eucharistiæ quod insinuet oblatum a Christo esse sacrificium; 2° occurrunt e converso, quæ illud excludunt, cujusmodi est institutio sacramenti et testamenti: siquidem sacramento et testamento aliquid nobis datur; contra vero per sacrificium aliquod nos Deo damus; item promissio fide apprehenditur, sacrificium ex fide offertur. Ergo.

214. Resp. Ad 1m, *D.* Ita tamen ut occurrat res, *C.*; verbum, *Tr.* Res, uti ostendimus, consistit in reali præsentia ac in mystica separatione corporis a sanguine ordinata ad repræsentandam cruentam Christi necem, seu sacrificium absolutum ab eodem Christo oblatum in cruce. Cum vero hæc necessario insint Eucharisticæ institutioni, nullo alio indigemus. Cæterum nec in Christi morte ullum occurrit verbum ad denotandam oblationem sacrificii, quin tamen propterea illam negent protestantes.

215. Ad 2m, *D.* Sub uno eodemque respectu non possunt simul consistere ratio sacramenti ac testamenti cum sacrificii oblatione, *C.*; sub diverso respectu, *N.* Porro ratio sacrificii in ritu ipso consecrationis consistit, ratio vero sacramenti, et testamenti in re jam oblata, prout rationem habebant sacramenti carnes jam mactatæ in sacrificiis V. Testamenti. Idem dic de fide qua apprehendimus promissionem, ac de fide qua Deo sacrificium offertur. Hinc per sacrificium Deo aliquid offerimus, per sacramentum ac

testamentum aliquid accipimus a Deo. Sicque omnia apprime componuntur.

216. II. Obj. Apostolus in Epistola ad Hebræos duo constituit, quæ cum doctrina catholica de sacrificio componi nullatenus possunt, unicum scilicet sacrificium a Christo in cruce oblatum, ac unicum ejus sacerdotium ad cujusvis alterius exclusionem. Sane 1° Hebr. 9, 12. de Christo ait : *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa*; v. 28. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*; item ib. c. 10, 10. *In qua voluntate* (Dei) *sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel*; ac v. 14. *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* Cumque hæc scripserit Paulus ad excludendam sacrificiorum multiplicem oblationem, concludit v. 18. *Ubi autem horum* (peccatorum) *remissio; jam non est oblatio pro peccatis.* 2° Alterum vero docet Apostolus dum cap. 7, 28. scribit : *Alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.... qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes... hostias offerre. Hoc enim fecit semel seipsum offerendo.* Quod si Christus nullum habet in sacerdotio successorem in terris, nec alia adsunt in terra sacrificia, quæ sacrificio illius succedere possint. Atqui catholici utrumque admittunt, sacerdotes scilicet et sacrificia. Ergo adversantur Apostoli doctrinæ.

217. Resp. *D. A.* quoad 1. partem : Unicum Apostolus constituit sacrificium ut causam meritoriam nostræ redemptionis, *C.*; ut medium applicationis eorumdem meritorum, *N.* Christus sacrificio mortis suæ nos redemit ab omnibus peccatis, ea tamen lege ut nobis non prodesset ejusmodi universalis redemptio, nisi per applicationem meritorum suorum fide, sacramentis, sacrificio incruento, bonis operibus unicuique in particulari. Alioquin nemo jam damnaretur. Neque hoc diffiteri possunt protestantes ipsi, qui requirunt fidem et sacramenta ad imputationem, ut ipsi autumant, meritorum Christi. Si vero media reliqua non detrahunt sacrificio crucis, imo illud commendant, quomodo detraheret sacrificium incruentum, quod rationem habet medii ad applicanda nobis merita per sacrificium crucis parta? Exinde patet responsio ad singula objecta ex Apostolo testimonia, quæ unice attingunt causam meritoriam redemptionis.

218. Ad 2^{m}, seu ad alteram partem, *D.* Unicum constituit sacerdotium ad offerendum sacrificium meritorium redemptionis, *C.*; ad offerendum sacrificium quo applicentur redemptionis merita, *N.* Sacerdotium illud proprium unius Christi est, alterum vero quod est ministeriale voluit Christus ipse ut esset proprium apostolorum, eorumque in sacerdotio successorum, qui ut ministri Christi offerunt sacrificium incruentum et commemorativum, ut illius cruenti nobis fructus seu merita applicentur, ut dictum est. Apostoli autem ac reliqui sacerdotes non succedunt Christo in sacerdotio, sed tantum ejus vice funguntur eique præbent ministerium suum. Et hac ratione exponenda loca sunt ex Apostolo objecta.

219. III. Obj. Sacrificio Missæ desunt sacrificii veri ac realis conditiones. Etenim 1° ad verum sacrificium requiritur mactatio aut immutatio rei oblatæ; jam vero in Christum neutra cadere potest; 2° nuda igitur in Missa habetur passionis Christi commemoratio; 3° sane si nonnisi mystica immolatio victimæ, quæ est Christus, in Missa fit, sequitur nonnisi mysticum esse sacrificium, quod in ea offertur, non autem verum ac reale. Ergo.

220. Resp. *N. A.* Ad 1^{m} prob. *D.*

Ad sacrificium absolutum, *C.*; ad sacrificium relativum et commemorativum, *N.* Ad hoc enim non requiritur nisi realis præsentia victimæ ac repræsentatio sacrificii absoluti, sive cruenti per mysticam mactationem. Tale porro est sacrificium Missæ.

221. Ac 2m, *Neg.* Cum non habeatur nudum signum, sed victima realiter præsens ac mystice immolata, quæ repræsentat Christi mortem cum qua necessariam relationem habet, verum ac reale offertur sacrificium.

222. Ad 3m, *Neg.* Utrumque enim habetur in Missa, sacrificium videlicet *verum* ac reale in realitate victimæ, et mysticum quoad modum quo victima ipsa offertur.

223. IV. Obj. Saltem non constat sacrificii veritas ex traditione. Siquidem 1° Patres unice commendant oblationem repræsentativam et commemorativam sacrificii crucis; 2° sacrificium crucis unicum novæ legis sacrificium appellant. 3° Quod si interdum Eucharistiam sacrificium nominant, ideo est aut quia in ejus celebratione preces funduntur, aut quia panis ac vinum a fidelibus offerebantur ad ejus celebrationem, aut quia fiebat in ea commemoratio sacrificii crucis, aut quia denique oblatio Eucharistiæ sacra est juxta *sacrificii* etymologiam. 4° Liturgiæ autem humanam tantum habent institutionem, nihil proinde ex illis confici potest. Ergo.

224. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* In ordine ad sacrificium absolutum, nempe Crucis, *C.*; in se quasi nuda esset repræsentatio et commemoratio sine realitate victimæ, *N.* Ut suo loco ostendimus, Patres omnes realem Christi præsentiam professi sunt in Eucharistia, cumque huic accedat ex doctrina Patrum repræsentatio sacrificii absoluti sive cruenti in cruce, hoc ipso veram ac realem sacrificii rationem agnoverunt in celebratione Eucharistiæ. Atque hinc factum est ut nunquam meram seu nudam commemorationem aut repræsentationem sacrificii Patres Eucharistiam dixerint.

225. Ad 2m, *D.* Unicum dixerunt sacrificium cruentum in Nova Lege per oppositionem ad multiplicitatem sacrificiorum in Lege Veteri, *C.*; ad exclusionem sacrificii Eucharistici quod illud perpetuo refert, *N.*

226. Ad 3m, *N.* Omnia enim quæ recensita a Kemnitio sunt ad sacrificia spectant late sumpta, nos vero loquimur de vero ac proprio sacrificio quale ab Ecclesiæ Patribus sacrificium Eucharisticum constanter habitum est. Quod manifeste evincunt voces quibus usi sunt de hoc sacrificio disserentes; vocant enim *sacrificium summum, verissimum et singulare corporis et sanguinis Domini.* Affirmant a solis sacerdotibus offerri posse, aliaque ejusmodi habent, quæ nonnisi vero ac reali sacrificio competere queunt.

227. Ad 4m, *D.* Quæ tamen continent quod a Christo institutum est ac ab apostolis traditum, *C.*; doctrinam mere humanam, *N.* Sunt liturgiæ documenta ineluctabilia doctrinæ et praxis universæ Ecclesiæ, adeoque divinæ traditionis testimonium locupletissimum.

PROPOSITIO II.

Sacrificium Missæ est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis.

228. De fide hanc pariter esse propositionem habetur ex can. 3. conc. Tridentini superius recitato. Ad pleniorem ejusdem intelligentiam nonnulla præmittenda sunt.

229. Ac 1° Notandum est non eadem ratione dici propitiatorium sacrificium Missæ ac sacrificium crucis; sacrificium enim crucis fuit *meritorium* redemptionis, seu remissionis peccatorum, gratiarum omnium, in eoque meritum Christi Domini consummatum est. Sacrificium autem Missæ dicitur propitiatorium, quatenus *me-*

dium et *instrumentum* est, quo merita in cruce parta nobis applicantur, prout applicantur per sacramenta, pia opera, etc., licet diversa ratione.

230. 2° Notandum sacrificium Missæ non esse nobis propitiatorium nisi *mediate*, quatenus, ut loquitur Vasquez in 3. *p. S. Th.* disp. 228. c. 1 et 2. *Vim habet impetrandi gratiæ auxilium, quo et a mortalibus et a venialibus peccatis justificari, et in justificatione sua homo crescere possit*, seu *per impetrationem*; non autem *immediate*, ut sacramenta baptismi et pœnitentiæ; idem dic de bonis temporalibus.

231. 3° Animadvertendum doctrinam quidem certam theologorum esse hoc sacrificio proxime et immediate remitti semper ac certo pœnam temporalem viventium pro uniuscujusque dispositione (quo sensu *propitiatorium* dicitur pro vivis atque defunctis); de fide tamen non esse *certo semper*, seu *certa lege* pœnam ejusmodi temporalem remitti.

232. 4° Animadvertendum neque de fide esse prædictos effectus tam pro vivis quam pro defunctis sacrificium Missæ producere *ex opere operato*. Certum quinimo est defunctis non remitti per hoc sacrificium nisi pœnam temporalem, et quidem per modum suffragii iis prodesse, prout nempe Deo illud acceptare pro iis placuerit. Ex quo infertur effectum hujus sacrificii non ita certum esse erga defunctos, quam erga viventes.

233. 5° Notandum denique hujus sacrificii valorem quoad nos sive extensive, aut ut alii loquuntur, quoad effectum, infinitum non esse; quod clarius ex dicendis constabit.

234. His præmissis, sic luculenter catholicam doctrinam exponit Tridentina synodus sess. 22. cap. 2. *Docet sancta synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus, gratiam et donum pœnitentiæ concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit; una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis cruentæ, inquam, fructus per hanc uberrime percipiuntur; tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur.*

235. Ita porro veritatem catholicam adstruimus: ex Apostolo Hebr. 5, 1. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*; jam vero apostoli eorumque in sacerdotio successores juxta demonstrata in præcedenti propositione nullum aliud habent quod offerant sacrificium pro peccatis nisi Eucharisticum; ergo sacrificium Eucharisticum pro peccatis offertur adeoque propitiatorium est, in sensu quo exposuimus. Rursum: adversariis ipsis fatentibus, sacrificia veteris Legis, quatenus ex fide in Christum offerebantur, erant vere propitiatoria, quin propterea quidpiam detraherent sacrificio crucis ex quo vim propitiandi derivabant, multo igitur magis propitiatorium est sacrificium Missæ in quo modo incruento eadem offertur victima quæ oblata est in cruce, quin pariter ullo modo detrahat efficaciæ sacrificii crucis, cujus nobis fructus applicatur ac meritum.

236. Talis proinde fuit sensus totius antiquitatis, ut patet 1° ex liturgiis omnibus quæ in hoc consentiunt; satis hic sit in exemplum adducere verba liturgiæ S. Jacobi omnium orientalium antiquissimæ: *Offerimus*, in ea dicitur, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris et ignorantiis populi*. Patet 2° ex Patribus, qui pariter uno ore dogma nostrum profitentur, ex quibus, speciminis ergo, unum lauda-

mus Cyrillum Hierosolym. qui in *Catech. mystagogica* 5. vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis*, et deinceps n. 4. scribit : *Christum mactatum pro peccatis nostris offerimus, clementem Deum cum pro illis* (defunctis) *tum pro nobis demereri et propitiare satagentes*. Patet 3° ex antiquissima universalique praxi offerendi sacrificium pro defunctis, de qua loquitur Tertullianus lib. *De corona*, et in lib. 2. *Ad uxorem*; nec non S. Cyprianus *Ep.* 9., et concilia Carthagin. III. Bracarense I. Cabillonense, aliaque non pauca apud Bellarminum lib. 5. c. 7. Porro sacrificium pro defunctis offerri nequit nisi ad pœnarum expiationem, spectatum igitur semper fuit uti propitiatorium sacrificium nostrum.

237. Exinde colligimus 1° sacrificium Missæ offerri posse tam pro vivis quam pro defunctis.

238 Colligimus 2° offerri non posse pro sanctis cum Deo in cœlo regnantibus, cum nihil ipsis expiandum sit, sed Deo in sanctorum honorem prout *eucharisticum* est, offerendum esse, *ut orent ipsi pro nobis*, ut loquitur S. Augustinus *Tract.* 84. *in Joan.* n. 1. Quare concilium Trid. sess. 22. c. 3. *Quamvis*, inquit, *in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet; sed Deo soli... de illorum victoriis gratias agens* (sacerdos), *eorum patrocinium imploret*; et can. 3. *Si quis dixerit, injuriosum esse Deo Missas celebrare in honorem Sanctorum, et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit; anathema sit.*

239. Colligimus 3° non solum *propitiatorium* et *eucharisticum*, verum etiam *impetratorium* esse sacrificium Missæ, quatenus per illud bona tum pro præsenti tempore, tum pro æterna vita obtinere a Deo vi illius possumus, si fide, spe ac pietate inflammati ad ipsum accedamus.

240. Si quis vero quærat in quanam peculiari actione essentia sacrificii constituenda sit, nobis verisimilior illorum videtur sententia, quæ jam communis effecta est, qui eam agnoscunt in sola consecratione. Siquidem in actione illa essentia sacrificii nostri constituenda est, in qua sacerdos agit nomine Christi, et vi cujus victima in altari præsens sistitur et offertur veluti immolata in honorem Dei auctoris vitæ et mortis, talis autem est consecratio. Adeoque oblatio, fractio, communio uti partes integrales sacrificii habendæ sunt.

DIFFICULTATES.

241. Obj. 1° Sacrificium propitiatorium ex Mosaica lege ejusmodi erat, ut tota victima combureretur; ast de sacrificio Missæ participant sacerdos et populus; 2° Apostoli certa sententia est Hebr. 9, 22 : *Sine sanguinis effusione non fit remissio*, jam vero nulla in Missa sanguinis effusio fit. 3° Missæ sacrificium non est propitiatorium ex se, ut patet; sed neque tale esse potest virtute sacrificii crucis, alioquin insufficiens istud fuisset ad Deum nobis propitiandum. 4° Omnia nobis peccata dimissa sunt beneficio crucis Christi. Ergo.

242. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Aliquando ac in peculiaribus nonnullis sacrificiis, *C.*; semper et in omnibus, *N.* Siquidem Deut. capp. 4. et 7. præscribitur ut soli masculi vescantur victimis oblatis pro peccatis. Præterea sacrificium Missæ est etiam eucharisticum, et impetratorium.

243. Ad 2^{m}, *D. Sine sanguinis effusione non fit remissio, C.; non fit remissionis applicatio*, prout etiam fit per baptismum, absolutionem, jejunium, aliaque pia opera, *N.*

244. Ad 3^{m}, Resp. sacrificium Missæ propitiatorium esse virtute sacrificii crucis, nec tamen sequitur quod adversarii autumant, istud fore insufficiens; nam Christi mors meruit remissionem peccatorum, sacrificium Missæ

uti instrumentum et medium applicat unicuique in particulari meritum partum in cruce, prout applicant fides, baptismus, aliaque recensita media. Pulchra similitudine rem hanc illustrat pius et doctus Card. Hosius in *Confessione fidei cathol. in synodo Petrocoviensi* cap. 41. deducta ex publico fonte, qui licet exsiliat in communem omnium utilitatem, nisi tamen quisque accedat ad aquam inde hauriendam idoneo instrumento, sitim explere nequit. Ejusmodi fons est sacrificium crucis, instrumentum ad aquas seu fructus derivandos est sacrificium Missæ, sunt sacramenta, sunt alia quæ enumeravimus; nisi igitur his utamur, peccata nobis in particulari non remittuntur.

245. Ad 4m, *D.* Quoad pretium redemptionis, *C.*; quoad applicationem pretii, *N.* Responsio patet ex dictis.

CAPUT II.

DE MISSA PRIVATA.

246. Improprie Missa *privata* dicitur quatenus ad discrimen solemnis, aut in privato loco, aut non in die festo celebratur, nec parochialis, ut ajunt, seu conventualis est, nec quispiam in ea saltem sacramentaliter communicat. Cæterum quævis Missa semper publica est, cum in ea offeratur sacrificium in gratiarum actionem pro beneficio publico, cujusmodi est mors Christi, a publico Ecclesiæ ministro, pro publica Ecclesiæ, seu fidelium omnium utilitate.

247. Lutherus ratus Eucharistiæ non inesse rationem sacrificii in lib. *De abroganda Missa privata*, in Missas invehitur in quibus solus sacerdos communicat, easque *solitarias, singulares, angulares* per contemptum nominat.

248. Synodus Pistoriensis, cum constituisset *victimæ participationem esse partem sacrificio essentialem*, adjicit prop. 28. *Non tamen se damnare ut illicitas Missas illas in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant, licet minus perfecte de ipsa victima, spiritu illam recipiendo.* Quæ propositio, *quatenus insinuat, ad sacrificii essentiam deesse aliquid in eo sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de victima participant, et quasi damnandæ essent ut illicitæ Missæ illæ, in quibus solo sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet,* a Pio VI. *in Const. Auctorem fidei* damnata est ut *falsa, erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens.* Synodo Pistoriensi præiverunt in hac erronea doctrina tuenda Nannaronius, qui tamen postea eamdem ejuravit, can. Guerrerius, nonnullique alii.

249. Concilii Tridentini doctrina sess. 22. c. 6. hæc est : *Optaret quidem sacrosancta synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus sacrificii fructus uberior proveniret; nec tamen si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat, sed probat atque adeo commendat; siquidem illæ quoque Missæ vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet; partim vero quod a publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad Corpus Christi pertinent, celebrentur.* Hanc porro doctrinam sancivit can. 8. *Si quis dixerit, Missas in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas; anath. sit.*

—

PROPOSITIO I.

Missæ in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitæ non sunt, neque propterea abrogandæ.

250. De fide est ex adducto canone. Ejus veritatem sic evincimus : Missæ illæ illicitæ non sunt adeoque neque abrogandæ, in quibus finis præcipuus ad quem institutæ sunt, obtinetur, quæ in antiquitate fundamentum habent, nec ulli Christi præcepto adversantur ; tales vero sunt Missæ in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat.

251. Etenim 1° finis præcipuus sacrificii est Deo supremam exhibere adorationem, eumque nobis propitiare, bonaque omnia fidelibus vivis atque defunctis obtinere, ac pro collatis beneficiis Deo gratias agere. Jam vero finis hic est independens a populi communione.

252. 2° Fundamentum has Missas præterea habere in antiquitate haud pauca ecclesiastica documenta ostendunt, ex quibus novimus celebratas in privatis ædibus Missas fuisse a SS. Marcello, Gregorio Nazianzeno seniore, Ambrosio, Paulino Nolano aliisque, uti ostendunt card. Bona *Rer. liturgic.* lib. 1. c. 13. cum adnotationib. Roberti Sala, et Pellicia *De polit. Ecclesiæ* lib. 2. c. 10. qui ea exempla collegerunt. Hoc ipsum ostendunt testimonia Patrum, ex quibus S. Joan. Chrysostomus *Hom.* 3. *in Epist. ad Ephes.* n. 4. sic increpabat fideles qui non communicabant nisi in Quadragesima : *Frustra est quotidianum sacrificium, frustra adstamus altari ; nemo est qui participet,* quin tamen cessandum inferret a quotidiano sacrificio ; S. Ambrosius licet populum adhortetur ut quotidie Missæ intersit, attamen ut in Quadragesima, die saltem dominico, offerat et communicet tantum admonet ; eadem ratione se gessit S. Augustinus, apud Bellarminum lib. 6. cap. 9. n. 24. seqq. Hic congruunt complura statuta conciliorum quæ licet jubeant fideles omnibus diebus festis Missæ interesse, non adigunt tamen ad sacram synaxim nisi bis vel ter in anno.

253. 3° Nulli denique Christi præcepto Missas has adversari ex eo liquet, quod protestantes nunquam illud invenire potuerint. Nec enim sufficit verba afferre quibus Christus potestatem fecit apostolis conficiendi, sed opus præterea esset aliquid adducere, quo ne id fiat prohibeatur. Atque hinc factum est, ut protestantes a doctore suo hac in parte recesserint, testibus Molano in suis *Cogitation. privatis,* p. 2. nec non Dœderlein *Instit. theol. Christ.* tom. 2. p. 789.

DIFFICULTATES.

254. Obj. 1° Christus in confectione Eucharistiæ eam distribuit ; 2° ut idem facerent apostoli præcepit dicens : *Hoc facite in meam commemorationem.* 3° Apostolus 1. Cor. 10. Eucharistiam vocat *participationem* seu *communicationem* corporis et sanguinis Domini. 4° Fractio ipsa panis consecrati, quæ in Cœna fit, ex qua Act. Apost. c. 2, 42. et alibi Eucharistia denominationem accepit, patefacit eam ad communionem adstantium ordinatam esse. 5° Quare Apostolus 1. Cor. 11, 20. scribit : *Convenientibus vobis in unum, jam non est dominicam cœnam manducare ; unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum ;* quibus verbis ita opponit cœnam privatam cœnæ publicæ, ut illa in comparatione istius nec cœnæ nomine digna sit, privatam itaque sacerdotum communionem ut illicitam reprehendit. 6° Huc spectant orationes quæ in liturgiis omnibus orientalibus et occidentalibus fundebantur communi nomine, quibus evincitur, nisi nugatorias eas esse velimus, plures saltem cum sacerdote participare. 7° Canones pariter huc antiquissimi referuntur præcipientes fidelibus adstantibus sa-

crificio communionem, et arcentes eos ab Ecclesiæ liminibus qui non obtemperaverint. 8° Hinc Græci nunquam Missam sine communicantibus celebrant. Ergo.

255. Resp. Ad 1m, *D.* Ita tamen ut exemplum Christi Eucharistiam distribuentis præceptivum non sit, *C.*; ut sit præceptivum, *Subd.* Affirmativum et conditionatum, *C.*; negativum et absolutum, *N.* Nempe Christi exemplum *primo* obligationem ac præceptum per se non semper importat, ipsis adversariis fatentibus, alioquin in absurda incideremus; *secundo*, hoc etiam dato, præceptum Christi non est nisi affirmativum et conditionatum, si nimirum sint qui legitime petant, non autem negativum ita ut absolute vetitum sit celebrare nisi sint qui communicare velint, ac legitime petant, quasi aliquid essentiæ sacrificii deesset aut ejus integritati, ita ut invalida aut illicita sacrificia ejusmodi sint censenda.

256. Ad 2m, *N.* Allegata enim verba facultatem exprimunt datam apostolis Eucharistiam conficiendi et sacrificium proinde offerendi. Quod si velint adversarii eadem ad distributionem quoque extendere, intelligi ea debent in sensu exposito.

257. Ad 3m et 4m, *D.* In sensu positivo, præsentibus legitime petentibus et communicantibus, *Tr.* vel *C.*; in sensu negativo, ita ut, nisi sint qui communicent, offerri sacrificium non possit, *N.* Hoc præcise est quod ostendi ab adversariis deberet, nec tamen unquam conficiunt. Fractio præterea mysticam habet significationem, ac sine fidelium communione consistere potest.

258. Ad 5m, *D.* Ita ut Apostolus *Dominica cœna* agapas significet quas celebrabant fideles ante vel post communionem Eucharisticam, *C.*: communionem ipsam, *N.* Ita verba Apostoli exponunt Chrysostomus, Augustinus et Œcumenius, quam expositionem exigit series ipsa orationis, qua Apostolus invehitur in duritiem divitum, et concludit : *Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis et confunditis eos, qui non habent?*

259. Ad 6m, *D.* Quatenus Ecclesia supponit adesse communicantes, qui si voluerint riteque dispositi sint possunt participare, *C.*; quatenus necessario esse hi debeant, *N.* Tantum abest ut arceat Ecclesia communicare volentes in Missa cui intersint, ut id fieri optet, sed si nemo sit qui participare velit, debebit ne orationes liturgicas immutare, aut a sacrificio Deo offerendo abstinere? Absit. Igitur ejusmodi preces ex communiter contingentibus, præsertim primis sæculis, instituta sunt.

260. Ad 7m, *N.* Ut enim observat ipse Gerardus Vossius in *Adnot. ad can.* 10. *Apostolic.* non præcipiunt veteres canones, ut quisquis quoties adest communicet, sed ne quis nondum peracta communione discedat.

261. Ad 8m, *N. Missas absque communicantibus non celebrare* (Græcos) *falsum est*, scribit Allatius *De Eccles. Occid. et Orient. consensu* lib. 3. cap. 15. n. 3. *Qui non credit, adeat ipsas Græcorum Ecclesias ubicumque terrarum constitutas: in omnibus sacerdotes, ut plurimum, nulla interveniente communione, tum privatim tum publice celebrant.*

PROPOSITIO II.

Neque realis neque spiritualis victimæ participatio ex parte populi est pars essentialis sacrificii; neque ullo sive divino sive ecclesiastico præcepto tenentur laici ad communionem liturgicam; non sunt proinde ut invalidæ aut illicitæ damnandæ Missæ illæ in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter, sive spiritualiter communicet.

262. Hæc propositio, quæ certa et fidei proxima est, ut patet ex censura doctrinæ synodi Pistoriensis, adstrui-

tur non modo iisdem argumentis, quibus superiorem vindicavimus, sed præterea cum sit directe adversus illos, qui se catholicos profitentur, argumentis deductis ex Ecclesiæ auctoritate et praxi.

263. Etenim victimæ participatio seu populi communio non pertinet ad sacrificii essentiam, nec ullo divino aut ecclesiastico præcepto necessaria est, si Tridentinum non solum validas sed insuper licitas Missas illas declaravit et sanxit in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Atqui ita se gessit Tridentinum concilium, uti ex doctrina et canone paulo ante descriptis patet. Ergo. Quod si nec ad essentiam sacrificii pertinet sacramentalis populi communio liturgica, nec ullo divino aut ecclesiastico præcepto est necessaria, multo vero minus censenda erit necessaria communio spiritualis, quæ nuspiam præcipitur, ac interior est, quæque a synodo non est adjecta nisi ad anathema Tridentinum eludendum.

264. Ex his ita constitutis pronum est inferre 1° communionem liturgicam aut aliturgicam, seu intra aut extra Missam, rem esse plane disciplinarem cujus moderatio ad Ecclesiam spectat; adeoque 2° jure merito Benedictum XIV. in Encyclica *Certiores effecti* data an. 1742. ad sopiendas controversias Cremæ exortas, constituisse, laudabilem quidem esse atque exemplo Christi consentaneam communionem quæ ab adstantibus Missæ fiat, attamen non propterea turbas esse excitandas, si ob peculiaria motiva aliter fuerit ab episcopo ordinatum.

DIFFICULTATES.

265. Obj. 1° Ideo validitati sacrificii non obstat defectus communionis adstantium, quia tunc communio populi a sacerdote suppletur. 2° Fideles jus habent ad sacramenta quæ a Christo ad ipsorum utilitatem instituta sunt. 3° Qui extra Missam communicat privatur effectu orationum, quæ a sacerdote pro communicantibus funduntur. 4° Dominica institutio, liturgiæ, Ecclesiæ praxis, veteris Ecclesiæ disciplina, collectæ ac preces, quæ in Missa recitantur, communionem liturgicam suadent. Ergo.

266. Resp. Ad 1m, *N.* Si enim communio liturgica necessaria est ex parte populi, ea profecto suppleri nequit a sola communione sacerdotis. Quod si ita esset, ut adversarii autumant, inutilis plane foret controversia ab ipsis excitata.

267. Ad 2m, *D.* Cum subjectione Ecclesiæ quoad modum ea percipiendi, *C.*; sine illa, *N.* Si propterea Ecclesia justis causis adducta interdum magis expedire judicaverit, ut tribuatur Eucharistia extra Missam, ei parendum est.

268. Ad 3m, *D.* Accidentali, cui suppleri potest obedientiæ merito majorique fervore, *Tr.*; essentiali et cui suppleri nequeat, *N.* Transmisimus primum distinctionis membrum, cum fructum percipiat ejus Missæ, in qua confecta Eucharistia est, etiam ille qui aliturgice communicat. Deinde accidentalis hic fructus negligendus est, si Ecclesia aliter statuerit, prout fit circa communionem sub utraque specie, etsi theologi disceptent inter se, num major fructus accidentalis ex alterius etiam symboli perceptione proveniat.

269. Ad 4m, *D. Suadent* ut magis congruentem, *C.*; inducunt necessitatem aut præceptum, *N.* Quod nobis satis est; cætera ordinare ad Ecclesiam spectat.

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI.

270. Eadem materia et forma est Eucharistiæ tum prout est sacramentum, tum prout est sacrificium. De forma vix controversia alicujus mo-

menti est, omnes enim in eo consentiunt Eucharistiam verbis Christi confici : *Hoc est corpus meum ; Hic est sanguis meus*, seu *calix sanguinis mei.* Quidquid nonnulli contenderint, nunc exploratum est, orationem qua invocatur Spiritus S. ut vi sua immutet oblata dona in corpus et sanguinem Domini, non pertinere ad essentiam, ut Græci professi sunt in concilio Florentino. Reliquæ si quæ sint quæstiones inter scholasticos olim agitatæ nunc quiescunt, nec operis pretium est eas a somno suo excitare.

271. Materiam panem esse triticeum et vinum de vite fatentur omnes. Perinde esse ad valorem Eucharistiæ eam conficere sive in pane azymo sive in pane fermentato admittunt Latini, contra vero Græci schismatici solum panem fermentatum idoneam esse hujus sacramenti ac sacrificii materiam contendunt, ita ut invalidam habeant consecrationem Latinorum, qui in pane azymo conficere consueverunt, ac *azymitas* per contemptum Græculi Latinos vocant. Nullam litem nobis protestantes intentant circa vinum de vite, bene vero circa aquæ admixtionem in calice offerendo. Utrique jam sive Græci sive protestantes nunc meliora de nobis sentire videntur, ita ut fere sopitæ habeantur controversiæ istæ tanto olim animorum æstu agitatæ.

272. Circa ministrum protestantes contendunt fideles omnes vi baptismi totidem sacerdotes effectos esse, jure adeoque pollere consecrandi. Ast hunc errorem refellemus cum de Ordine. Hic potius perstringimus jansenianos ac proinde synodum Pistoriensem nonnullosque illis adhærentes, qui autumarunt fideles omnes adstantes sacrificio, non secus ac sacerdotes, vere et proprie dictos ac immediatos offerentes esse, immolatores et sacrificatores, nec differre a sacerdote nisi sola consecrandi potestate, quæ eis non competit. Synodus præterea Pistoriensis insurgit adversus specialem Missæ applicationem pro singularibus individuis. Contra quos omnes sit :

PROPOSITIO I.

Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida sacramenti et sacrificii Eucharistici.

273. De fide est propositio, ut constat ex concilii Florentini decreto, in quo utriusque Ecclesiæ Patres : *Definimus item*, inquiunt, *in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.*

274. Jam vero validam esse Eucharistiæ materiam panem azymum, de quo solo est quæstio, evincit 1° exemplum Christi, qui, uti nunc omnes consentiunt, celebrato paschate legali, instituit Eucharistiam in pane, qui tunc temporis ex legis præscripto ei præsto erat, nempe azymo. Tres enim Evangelistæ Matthæus, 26, 17. Marcus, 14, 22. Lucas, 22, 7. uno consensu scribunt Christum *prima die azymorum* tum pascha celebrasse tum instituisse Eucharistiam, ergo nonnisi in pane azymo illam confecit.

275. Evincunt 2° Patres omnes, qui in eo consentiunt Christum instituisse sacramentum et sacrificium Eucharisticum in azymis, adeoque pro certo habuerunt, azymum panem idoneam esse ejusdem sacramenti et sacrificii materiam.

276. Evincit 3° usus antiquissimus in Ecclesia saltem Occidentali adhibendi panem azymum in Eucharistiæ confectione. Siquidem, prætermissa etiam quæstione critica inter eruditos agitata, utrum novem prioribus sæculis praxis obtinuerit etiam in Ecclesia Latina consecrandi in fermentato, ut contendit Sirmondus in *Disquisitione de azymo;* an vero in solo azymo, ut vult Ciampinus *De perpetuo azymorum usu in Ecclesia Latina*; an vero, uti verisimilius censet card. Bona *Rerum liturgic.* lib. 1. c. 23.

cum *Propylæo* Roberti Sala, promiscue tum in pane azymo tum in pane fermentato; illud exploratum est a pluribus sæculis consuevisse Ecclesiam Occidentalem in pane azymo consecrare. Etenim in Missa Ambrosiana, quam Pamelius cum melioris notæ codice contulit et vulgavit, hic titulus legitur : *Oblatio panis azymi cum patena facienda;* Missam hanc anteriorem esse ipso S. Ambrosio ostendit cl. Mazzuchelli. Ostendit præterea Mabillonius in *Diss. de pane Eucharistico azymo et fermentato*, de pane azymo in confectione Eucharistiæ jam synodum Toletanam XVI. quæ an. 693. celebrata est, can. 6. locutam esse veluti de re in communi usu posita; idque confirmat testimonio S. Udalrici, qui disserit de oblatis ad usum Eucharistiæ *in ferramento characterato* coctis; nec non Alcuini sæc. IX. scriptoris celebratissimi.

277. Cum igitur pro consuetudine Ecclesiæ Latinæ stent exemplum Christi, auctoritas Patrum omnium, usus ab immemorabili, ecquis in dubium revocare poterit panem azymum idoneam materiam esse sacramenti et sacrificii Eucharistici? Imo cum hoc spectet ad disciplinam, omnes tenentur, ut in concilio Florentino statutum est, Eucharistiam conficere juxta illam consuetudinem, quæ in propria Ecclesia obtinet, quin aut Græci Latinis, aut Latini Græcis succensere valeant.

DIFFICULTATES.

278. I. Obj. Longe probabilius Christus pascha legale non celebravit, uti non obscure ex Evangelio Joannis colligitur. Nam c. 13, 1. seqq. legitur : *Ante diem festum Paschæ sciens Jesus, quia venit hora ejus... cœna facta*, etc. cap. vero 18, 28. refert idem Evangelista, Judæos non introivisse in Prætorium *ne contaminarentur, sed ut manducarent Pascha;* et c. 19, 14. subdit : *Erat autem parasceve Paschæ*, cum Pilatus Christum morti addixit; et v. 31. *Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura et tollerentur.* Si igitur tempus quo Christus cœnam celebravit erat ante diem festum, erat parasceve Paschæ; si in vigilia Paschæ crucifixus et depositus est, jure infertur aut Christum eo anno Pascha legale haud celebrasse, aut ante diem a lege præstitutum, cum panis fermentatus nondum sublatus erat, in eoque Eucharistiam celebrasse. Sane cum Christus Jo. 13, 27. dixisset Judæ : *Quod facis fac citius*, apostoli hæc verba ita intellexerunt, perinde ac si Judæ dixisset, ut emeret quæ *opus erant ad diem festum*, adeoque dies Paschatis nondum incœperat. Alioquin, si pridie mortis suæ Christus comedisset Pascha, cruci affixus fuisset et ab ea depositus ipso die festo, quod non fecissent Judæi juxta legis præscriptum. Ergo.

279. Resp. *N. A.* ad probb. autem adductas ex Evangelio Joannis, licet in diversas abeant interpretes ac theologi sententias, si tamen paucos excipias, qui notam temeritatis non effugerunt, omnes consentiunt, Christum Pascha legale celebrasse, adeoque pane azymo ad conficiendam Eucharistiam usum esse; quod nobis satis est. Alii igitur componunt S. Joannem cum reliquis Evangelistis exponentes illud *parasceve Paschæ* de sabbato in quod eo anno dies solemnis Paschæ incidebat, prout insinuat ipse Joannes 19, 31., quo sensu pariter reliqua exponunt quæ afferuntur ex eodem Joanne, quod Judæi non introierunt in prætorium Pilati *ne contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*, nempe sacrificia, quæ die solemni Paschæ immolabantur. Negant præterea ex lege vetitum esse exsequi mortis sententiam, eo magis quod milites Romani sententiam in Christum latam exsequi debe-

rent, prout reipsa factum est. Atque hæc est communior sententia. Alii vero, ut Paulus Burgensis, Jansenius Gandavensis, Maldonatus, Petavius, Natal. Alexander cum aliis pluribus, censent Christum pridie ejus diei, quo Judæi, celebrasse pascha, estque hæc sententia satis communis. Alii existimant Christum in primis vesperis diei azymorum, prout consuetudo ferebat, post oblatum sacrificium vespertinum, Pascha manducasse. In quacumque hypothesi Christus Pascha legale celebrasset, et in azymis Eucharistiam confecisset.

280. II. Obj. 1° Panis quo usus est Christus in Evangelio dicitur ἄρτος seu *elevatus*, ope scilicet fermenti, alioquin non esset panis, sed aridum lutum ex farina. 2° Etsi vero Christus pane azymo usus esset, non sequitur licite a nobis eum adhiberi, cum legalia morte Christi abolita fuerint, prout non licet nobis circumcidi quamvis Christus fuerit circumcisus. 3° Hinc nonnisi judaizantes nazaræi et ebionitæ consueverunt in azymis consecrare, a quibus ut recederet Ecclesia adscivit panem fermentatum ad conficiendam Eucharistiam. 4° Sane fideles panem et vinum ad usum sacrificii offerebant, adeoque panem communem et fermentatum qui ipsis præsto erat. 5° Reipsa Patres panem Eucharisticum *communem* et *usitatum* passim vocant. 6° Concilium Trullanum can. 11. vetat *ne clerici vel laici comedant azyma Judæorum*. 7° Azyma sunt signa doloris, Eucharistia autem lætitiæ. Ergo.

281. Resp. Ad 1m, *D*. Spectata vocis etymologia, *C.*; communi loquendi usu, *N*. Nam promiscue ἄρτος vocabatur panis sive azymus sive fermentatus. Cujus rei locupletissimum exemplum suppetit Luc. 24, 30-36. ubi panis quem Christus fregit vocatur ἄρτος etsi azymus fuerit, cum id acciderit diebus azymorum, et cum præterea expresse dicatur *panis*, concidit animadversio Græcorum, quod azymum sit aridum lutum ex farina.

282. Ad 2m, *D*. Legalia, quæ cum professione christiana componi non possunt, abolita fuerunt, *C.*; alia quæ ex se sunt indifferentia, *N*. Componi autem non possunt cum professione christiana ritus illi, qui Christum præfigurabant et connexa sunt cum professione judaismi, cujusmodi est circumcisio. Cæteri ritus qui indifferentes sunt partim retenti fuerunt, ut abstinentia a sanguine et suffocato quæ ex decreto apostolico Act. 15. per plura sæcula in Ecclesia viguit, partim in desuetudinem ex se abierunt. Ad hos porro indifferentes ritus pertinent usus azymorum.

283. Ad 3m, *D*. Ex animo judaizandi, *C.*; ut magis se conformarent exemplo Christi, ut præstitit Ecclesia, *N*. Cum enim ex dictis, hi ritus indifferentes sint, bonus vel malus eorum usus ex intentione agentis pendet. Cum igitur hæretici illi ex animo judaizandi una cum reliquis legalibus azyma adsciverint, damnati sunt; Ecclesia vero cum ex desiderio imitationis Christi azyma adhibuerit ad conficiendam Eucharistiam laudabilis est.

284. Ad 4m et 5m, Esto; neque enim contendimus nunquam panem fermentatum adhibitum in Ecclesia fuisse, imo diximus verisimilius utrumque panem promiscue obtinuisse in celebratione Eucharistiæ, adeoque nihil contra nos.

285. Ad 6m, *D*. Ad vitandam Judæorum familiaritatem, *C.*; in ordine ad Eucharistiam, *N*. ut patet ex ipsis canonis verbis quibus præcipitur, ut *nemo Judæorum azyma comedat vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat*, etc.

286. Ad 7m, *D*. Sub aliquo respectu, *C.*; sub omni respectu, *N*. Alioquin non scripsisset Apostolus 1. Cor. 5, 8. *Epulemur in azymis sinceritatis et veritatis*.

PROPOSITIO II.

Solum vinum de vite est materia idonea sacramenti et sacrificii Eucharistici.

287. Ad fidem pertinet propositio, ut ex sensu Ecclesiæ constat atque ex decreto Eugenii IV. pro Armenis : *Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite.* Omissis porro antiquis ebionitis et encratitis, qui sobrietatis obtentu aquam vino suffecerunt ad Eucharistiam conficiendam, nec non hydroparastatis seu aquariis qui aqua in sacrificio utebantur, ne deprehenderentur ex vini odore a paganis, nemo extitit qui contrarium senserit circa vini necessitatem. Hæretici recentiores, auctore Calvino, autumarunt aptam materiam ad Eucharistiam esse posse quidquid vini loco bibere homines solent. Et hi sunt, qui purum verbum Dei credendorum et agendorum regulam prædicant!

288. Attamen Matth. 26, 29. ac Luc. 22, 18. vinum quo usus est Christus ad Eucharistiam conficiendam *generatio*, seu *genimen vitis* expresse vocatur, nec inficiantur adversarii. Praxis Ecclesiæ idipsum præterea confirmat, quæ nunquam ad sacrificium adhibuit nisi vinum de vite; imo in conc. Carthaginiensi IV. sancitum est, can. 24. *Ut nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aqua mixtum*; et ante hoc concilium id ipsum S. Justinus in *Apolog.* 1. n. 65. et S. Cyprianus *Epist.* 22. *ad Cæcilium* scripserant; adeo ut vere affirmarit S. Augustinus de aquariis : *Aquam offerunt in poculo sacramenti, non illud quod omnis Ecclesia.*

289. Inepte prorsus hæreticorum more, qui ex privato sensu Scripturam interpretantur, ad errorem suum cohonestandum afferebant aquarii illud Christi Jo. 7, 37. *Si quis sitit, veniat ad me et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*; inepte, inquam, siquidem ib. Evangelista subdit : *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.*

290. Nec melius protestantes in subsidium suum afferebant decretum Innocentii VIII. tribuentis Norvegis facultatem sacrificium offerendi sine calice. Subdititium enim est decretum istud a Dominico Viterbiensi, et Franc. Maldente obstrusum, qui propterea capitis damnati sunt.

PROPOSITIO III.

Aqua miscenda est vino in calice offerendo.

291. De fide est ex can. 9. sess. 22. conc. Tridentini : *Si quis dixerit..... aquam non miscendam esse vino, in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem; anath. sit.*

292. Impetit autem directe antiquiores protestantes, qui ejusmodi admixtionem humanis figmentis accensebant ac saltem liberam propugnabant; recentiores enim, inter quos Kuinoel, nobis jam dant hunc usum a Christo provenire. Eam porro admixtionem non adstruimus ut necessariam necessitate sacramenti, ita ut sine ea invalida sit consecratio, contrarium enim docet Catechismus Romanus p. 2. c. 4. n. 12. neque de præcepto divino, de quo non constat, sed de præcepto ecclesiastico proveniente ab exemplo Christi et traditione apostolica, quam jugiter Ecclesia servavit.

293. Etenim hujus traditionis testes sunt 1° Patres antiquissimi, uti S. Irenæus qui lib. 4. *Cont. hæres.* cap. 33. n. 2. memorat *temperamentum calicis*, nec non S. Justinus in cit. *Apolog.* l. et S. Cyprianus, qui *Epist.* 63. *Quando in calice*, inquit, *vino aqua miscetur, Christo populus adunatur*; eadem habet S. Cyrillus Hierosolymit. aliique passim apud Bellarminum l. 4. c. 10. Testes 2° sunt vetustissimæ liturgiæ SS. Jacobi, Marci, Basilii, Cyrilli, aliæque orientales omnes apud Renaudotium, qui de hac mixtione dis-

serens ait : *quam omnes ecclesiasticæ orientalium leges præscribunt*, perinde ac occidentales apud Le Brun, Muratorium, Mabillonium et Assemanum juniorem. 3° Testes sunt concilia Carthaginiense III, Bracarense, Trullanum, ac Wormatiense apud Bellarminum.

294. Hujus ritus tres a conc. Tridentino sess. 22. c. 7. assignantur rationes his verbis : *Monet S. Synodus, præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent : tum quod Christus Dominus ita fecisse credatur, tum etiam quia a latere ejus aqua simul cum sanguine exivit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; et, cum aquæ in Apocalypsi B. Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur.*

295. Quæ a protestantibus olim adversus hunc usum objiciebantur adeo frigida sunt, ut vix commemorari digna sint; quod nempe ex Scripturis non constet Christum aquam vino permiscuisse; nam, ut vidimus, nunc jam nobis id concedunt, et præterea de hoc constare potest ex traditione; sic etiam quod addebant per aquam et sanguinem juxta Patres duo præcipua significari sacramenta, baptismum et Eucharistiam, refellitur ex eo quod altera significatio per alteram non excludatur; tum cum addunt symbolicam esse aquarum significationem; nec enim hoc negatur, sed mystica non desinit esse ratio a Tridentinis allata. Quod demum adjiciebatur ex conc. Aurelianensi. can. 4. quasi præscripserit ut *nullus præsumat vinum aqua mixtum offerre*, exploratum nunc est corruptam fuisse ejusmodi lectionem, genuinam autem hanc esse : *Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur* ET HOC AQUA MIXTUM, *offerre præsumat.*

—

PROPOSITIO IV.

Solus sacerdos conficiens est immediatus et proprius offerens et minister sacrificii Eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt.

296. Certa ac proxima fidei est propositio, uti ex dicendis patebit. Sermo hic vero non est de offerente primario, qui est solus Christus, sed de secundario. Impetit vero propositio neotericos illos qui autumant fideles immediatos ac proprie dictos offerentes ac sacrificantes esse eadem ratione qua est sacerdos, quia essentia sacrificii ex ipsorum sententia unice reponenda est in consummatione. Consecratio enim juxta eorumdem doctrinam se habet tantum uti conditio, et hanc solam tribuunt sacerdoti. Cæterum cum communio seu participatio victimæ æque competat populo ac sacerdoti, inferunt utrinsque esse sacrificium offerre eadem prorsus ratione. Doctrina vero catholica est fideles non esse nisi offerentes secundarios et mediatos, quatenus 1° communi nomine sacerdos offert; 2° quatenus spiritu conjunguntur sacerdoti offerenti; 3° quatenus oblationibus et eleemosynis concurrunt ad sacrificium offerendum.

297. Jam vero adversariorum doctrina dubiis aut falsis nititur principiis, et contraria est concilio Tridentino. Duo enim principia sunt quibus adstruunt neoterici doctrinam suam; ac 1° quod essentia sacrificii in sola communione tota consistat; porro hæc sententia ad minus dubia est, cum ea nonnisi paucorum sit, qui insuper docent essentiam in consecratione etiam agnoscendam esse. 2° Alterum principium est, quod communio ex parte populi spectet ad essentiam sacrificii; hoc autem falsum est, imo et erroneum, ut patet ex iis quæ superius constituimus adversus lutheranos et Pistoriensis. Contrariam insuper eam-

dem doctrinam esse concilio Tridentino facile ostenditur. Nam Tridentinum sess. 22. cap. 2. *Una est hostia,* inquit, *idem nunc offerens Christus Jesus sacerdotum ministerio* : in hypothesi autem adversariorum debuisset dicere : *Fidelium adstantium et sacerdotum ministerio.* Hinc Ecclesia catholica nullos alios unquam agnovit *offerentes* proprie dictos præter sacerdotes conficientes juxta doctrinam Apostoli Hebr. 5.quod omnis Pontifex seu sacerdos a Deo constituatur ut *offerat dona et sacrificia pro peccatis.*

DIFFICULTATES.

298. Obj. 1° Liturgiæ exhibent oblationem sacrificii communem populo et sacerdoti : *Offerimus,* dicitur in Liturgia Romana... *Sacrificium quod tibi offerimus, vel quod tibi offerunt,* aliaque ejusmodi. 2° Patres interdum memorant *sacerdotium laici,* ut Hieronymus; *ordinem sacerdotalem justorum,* ut Irenæus. 3° Nec desunt monumenta ecclesiastica in quibus perhibentur laici sacrificasse, seu obtulisse cum sacerdote ut de Saturnino legitur, de Simeone Stylita, aliisque non paucis. Ergo.

299. Resp. Ad 1m, *D.* Liturgiæ exhibent oblationem communem sacerdoti et populo, sed diversa ratione, *C.;* eadem ratione, *N.* Scilicet sacerdotis proprium est offerre per actionem suam, populi autem triplici ex causa quam paulo ante commemoravimus. Adeoque fideles cum jungantur spiritu cum sacerdote, cum concurrant suis oblationibus, cum eorum nomine sacerdos uti minister publicus offerat, ideo et ipsi *suo modo* offerre dicuntur; sacrificium dicitur tum sacerdotis tum populi, non autem quatenus ipsi quidpiam præstent ad actionem sacerdotalem. Atque ita explanantur quæ ex Liturgiis opponunt adversarii.

300. Ad 2m, *D.* Patres memorant sacerdotalem justorum ordinem, aut *sacerdotium laici* in sensu mystico et late sumpto, *C.;* in proprio ac rigoroso sensu, *N.*

301. Ad 3m, *D.* Exhibent monumenta ecclesiastica laicos interdum offerentes cum sacerdote, id est, mediante cui offerenti assistebant, *C.;* per simultaneum concursum ad actionem ipsam, *N.* Nam non alium sensum patiuntur quæ de Saturnino, Simeone, aliisque leguntur.

PROPOSITIO V.

Specialis sacrificii applicatio pro aliquibus personis a sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, cæteris paribus proveniat.

302. Fidei proxima et hæc propositio est, ac impetit synodum Pistoriensem, quæ prop. 30. quamvis admittat specialem in Missa fieri posse aliquorum commemorationem, ita tamen admittit, ut, *applicare fructus sacrificii cui vult, non sit in arbitrio sacerdotis,* idque tanquam *errorem magnopere lædentem jura Dei damnat;* adeoque uti *falsam traducit opinionem in populum invectam, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione, quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant.* Hæc porro propositio damnatur a Pio VI. in *Constit. Auctorem fidei,* ut *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo.*

303. Jam vero doctrina synodi adversatur Ecclesiæ catholicæ doctrinæ et praxi totius antiquitatis innixæ Scripturarum auctoritati. Etenim conc. Tridentinum sess. 23. cap. 1. *De reform.* hæc habet : *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre* : ex quo infert Benedictus XIV. in *Encyclica* CUM SEMPER, *Eos, quibus animarum cura demandata est, non modo sacrificium offerre, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commisso applicare*

debere, nec illum pro aliis applicare posse. Supponit ergo Ecclesia posse sacerdotem specialem fructum pro aliquibus applicare sacrificii quod offert.

304. Specialem insuper dari hunc fructum provenientem ex Missa, quæ pro aliquibus applicatur, patet ex errore in Wicleffo damnato a conc. Constantiensi: *Speciales orationes applicatæ uni personæ per prælatos vel religiosos non plus prosunt eisdem quam generales.* Quamvis porro Wicleffus nonnisi de speciali orationis applicatione expressam mentionem faciat, ex paritate tamen materiæ idem dici debet de Missa, cujus applicatio, uti ostendit Drouvenius lib. 5. q. 7. c. 3. ad genus orationis pertinet.

305. Inniti porro ejusmodi Ecclesiæ doctrinam et praxim Scripturarum auctoritati, constat ex eo quod legitur in V. T. de applicatione sacrificiorum leviticorum, quæ pro singularibus personis et negotiis offerebantur.

306. Atque exinde factum est ut a remotissima antiquitate sacrificium Eucharisticum oblatum fuerit pro personis singulis; cujus usus meminit Tertullianus in lib. *De exhortat. castitatis* c. 11. et alibi; Cyprianus dum in *Ep. ad clerum et plebem Furnitan.* prohibuit ne sacrificium offerretur pro anima defuncti Victoris, nec non Eusebius in *Vita Constantini* lib. 4. c. 21., S. Augustinus, qui lib. 9. *Confess.* refert oblatum *sacrificium pretii nostri* pro S. Monica, atque Possidius pro eodem sancto in ejus biographia factum id esse refert. Plura item exempla harum Missarum, præter liturgiographos Renaudotium, Assemanum et Mabillonium collegit Thomassinus *De beneficiis* P. 1. lib. 2. c. 75. quæ sæc. VI. et VII. passim offerebantur pro singularibus personis aut negotiis. Res proinde hæc est exploratissima in Ecclesia, adeo ut ex hac praxi S. Thomas in *Suppl.* q. 71. art. 13. eos refellerit, qui autumabant perinde esse Missam pro uno aut pro pluribus offerre.

DIFFICULTATES.

307. Obj. 1° Sacrificium Missæ infiniti est valoris, æque igitur prodest sive pro uno sive pro pluribus offeratur; 2° pro *omnibus* semper sive vivis sive defunctis in qualibet Missa orat sacerdos. 3° Si tribuatur proinde eleemosyna ad sacrum faciendum, meritum ejusdem eleemosynæ obtinebitur; 4° nisi potius præstet eleemosynas ejusmodi abolere ad tot scandala præcavenda, quæ inde proveniunt. 5° Poterit proinde sacerdos specialem alicujus in Missa commemorationem facere, non autem Missam applicare, quod esset lædere jura Dei. Ergo.

308. Resp. Ad 1m, *D.* In se seu ratione sui, *C.*; quoad effectus, *N.* Nam neque sacrificium crucis infinitum fuit quoad effectum. Christus enim noluit ut prodesset diabolo et angelis ejus. Si igitur quoad effectum sacrificium Missæ finitum est, patet illud, cæteris paribus, magis prodesse illi pro quo offertur seu applicatur quam cæteris. Sane Ecclesia consuevit plures Missas pro uno eodemque defuncto offerre.

309. Ad 2m, *D.* Spectato fructu *generali, C.*; fructu *medio,* ut vocant, *N.* Fructus *generalis* ille est qui provenit universæ Ecclesiæ cujus nomine sacerdos ut minister publicus sacrificium offert; fructus *specialis* seu *specialissimus* est qui provenit ipsi sacerdoti offerenti. Fructus inter hos *medius* ille est, qui a voluntate sacerdotis pendet, ut illum applicet cui libuerit. Cum igitur de Missæ applicatione disseritur, de hoc fructu medio sermo est, qui sine aliorum fructuum detrimento in bonum cedit illius, sive vivi sive defuncti, pro quo speciali ratione sacrificium offertur.

310. Ad 3m, *D.* Præter fructum medium provenientem ex Missæ applicatione, *C.*; solum, *N.*

311. Ad 4m, *D.* Si scandala et abusus intrinseci seu inhærentes essent ipsi eleemosynæ; *C.*; si corrigi possunt ac dispesci, *N.* Jam vero nunquam non advigilarunt summi Pontifices, si quando irrepserunt nonnulli abusus, ut tollerentur. Plura ad hoc decreta data sunt. Aliunde qui servit altari, vivendi de altari jus habet.

312. Ad 5m, vel *N.* vel *D.* Si a Deo ipso sacerdos facultatem non haberet fructum medium sacrificii, de quo loquimur, alicui applicandi, *C.*; si habeat, *N.* Sane numquid læderet jura principis minister ille, qui facultate ab eo accepta, favorem aliquem dispensaret? Hac porro facultate instructum a Deo esse sacerdotem in sacrificio offerendo, patet ex constanti Ecclesiæ praxi, quæ jugiter consuevit, uti ostendimus, de aliquibus in particulari non solum commemorationem facere, sed præterea pro ipsis sacrificium offerre.

CAPUT IV.

DE IDIOMATE, VOCE AC CÆREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST.

313. Vindicanda supersunt quæ circa aptam Missæ celebrationem, adeoque eidem extrinseca, fuerunt ab Ecclesia constituta: siquidem Ecclesiam novatores incusant, tum quod sive ignota lingua, sive submissa voce Missam celebrare consueverit, tum quod illam ludicris ac theatralibus cæremoniis stipaverit. Synodus Pistoriensis sub specioso prætextu collapsam disciplinam instaurandi illorum in Ecclesiam conviciis haud parum favit. Contra hos igitur omnes sit:

PROPOSITIO I.

Nec licet nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare.

314. Certa est hæc propositio, atque ex ea parte, quæ afficit Ecclesiæ potestatem aliquid circa disciplinam constituendi, est de fide; conc. enim Tridentinum sess. 22. can. 9. decernit: *Si quis dixerit.... lingua tantum vulgari Missam celebrari debere; anathema sit.* Clemens vero XI. in *Const. Unigenitus* proscripsit propositionem 86. Quesnelli: *Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi apostolicæ et intentioni Dei;* ac a Pio VI. in *Const. Auctorem fidei,* proscripta est *Propositio synodi, qua cupere se ostendit, ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiæ ordinem spectantium, revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et alta voce proferendo* (prop. 33).

315. Tria vero sunt, quibus ostendimus nec licere nec expedire Missam lingua vulgari celebrare, ac 1° non licere constat ex Ecclesiæ legibus quibus id vetitum est, quasque attulimus tum ex Tridentino, tum ex constitutionibus Pontificiis; 2° non expedire constat præterea ex antiqua et ubique recepta Ecclesiæ praxi; siquidem in Ecclesiis Occidentalibus usus perpetuus viguit, ut nonnisi latina lingua celebraretur, in Ecclesiis autem Orientalibus adhuc celebratur vel lingua græca antiqua, vel antiqua syriaca, coptica, armena, etc.; quamvis, uti ostendit Renaudotius, omnes linguæ istæ a pluribus sæculis vulgares esse desierint, nec quispiam reclamavit præter novatores adversus hunc usum, a quo proinde recedere nemini fas est. 3° Demum id ipsum evincitur ex incommodis ac periculis quæ exinde orirentur, ac 1° quia detrimentum pateretur unitas illa quæ exsurgit ex nexu communicationis, quo Ecclesiæ pastores in divinis rebus sociari debent; 2° ex jugi mutabilitate linguarum vulgarium, dum veteres jamdiu firmiter constitutæ sunt; 3° ex contemptu in quem venirent sacra, si fierent antiquata lingua vulgari, nisi identidem magno dispendio et periculo novæ

semper adornarentur versiones, uti patet ex versionibus biblicis hæreticorum in quas ipsi errores suos obtruserunt et obtrudunt; 4° ex eo quod vix ulla lingua vulgaris sit communis omnibus villis et pagis ubi incolæ propria eaque corruptissima dialecto utuntur; deberent proinde tot versiones fieri liturgiæ quot sunt ejusmodi dialecti, quæ et ipse mutabiles sunt: quod factu fortasse impossibile est.

316. Ad hæc, defervescente priori æstu, attendentes protestantes, atque experientia edocti, a proposito haud parum recedere visi sunt. Sane Oxonienses conquesti *De reformatione* sunt, quod ob utilitates imaginarias derelicta fuerit idea cultus uniti, vi cujus identitas temporum et linguæ apud diversas nationes conservata fuerat.

DIFFICULTATES.

317. Obj. 1° Hæc disciplina adversatur Apostolo scribenti 1. Cor. 14, 13. seqq. *Qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Nam, si orem lingua* (peregrina) *spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est..... Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet: Amen super tuam benedictionem? Quoniam quid dicas, nescit. Nam tu quidem gratias agis: sed alter non ædificatur.* 2° Neglectis igitur versionibus Missæ vernaculis, negligitur utilitas ac devotio fidelium circa Missæ sacrificium. 3° Romani proinde Pontifices Adrianus II., Joannes VIII., Innocentius IV. Illyricis indulserunt, ut lingua vernacula in sacris uterentur, prout Paulus V. id ipsum concessit Sinensibus. Quomodo vero hæc componi possunt cum Tridentino decreto cum quo adducti Pontifices aperte pugnant? Ergo.

318. Resp. Ad 1m, *N*. Siquidem nihil commune habet, quod hic objicitur ex Apostolo cum celebratione Sacri in lingua vulgari. Loquitur enim S. Paulus de dono linguarum, quo qui instructi erant, lingua reipsa ignota ac peregrina sermones promebant quos nemo intelligeret, et magna exinde in cœtu fidelium oriebatur perturbatio et confusio. Jam vero lingua in qua Missa celebratur non ita ignota populo dici potest, ut nemo eam intelligat. Ex præscripto præterea Tridentini explanare debent pastores quæ in Missa peragnntur. Non desunt magna quantitate libri in quibus hæc ipsa vulgari lingua exponuntur, adeo ut, vel ipso Leibnitzio teste, nihil hac in parte desiderari possit.

319. Ad 2m, *N*. Ut patet ex modo dictis; nec ulla ratione pietas seu devotio ac utilitas populi negligitur cum tot mediis abunde illi provisum sit ac provideatur.

320. Ad 3m, *D*. Ita poscentibus peculiaribus rerum adjunctis, *C.*; secus, *N*. Nam cum agatur de re disciplinari adeoque Ecclesiæ obnoxia potestati, optime sese gesserunt Romani Pontifices, dum justis de causis indulserunt fieri quod generatim fieri non expedit. Nulla proinde intervenit pugna inter id quod permiserunt Rom. Pontifices in casibus particularibus, et id quod ne generatim fieret constituit Tridentinum. Præsertim cum multum interponatur discrimen inter eos apud quos primum religio christiana propagatur, et illos apud quos hæc a pluribus sæculis obtinet ac lingua liturgica jam firmata est.

PROPOSITIO II.

Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda.

321. Ejusdem certitudinis est hæc propositio ac præcedens. Conc. Tridentinum sess. 22. cap. 5. hæc habet: *Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem attolli; propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore, in Missa pronuntiarentur, instituit.* Deinde hunc

can. 6. edidit : *Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse...; anath. sit.* Jure merito proinde propositionem qua synodus Pistoriensis optare se dicit ut liturgia *alta voce* proferatur, Pius VI damnavit uti *temerariam, in Ecclesiam contumeliosam, faventem hæreticorum in eam conviciis.*

322. Innititur autem decretum Tridentinum 1° exemplo Veteris Legis in qua, Deo ipso præcipiente, plura a sacerdotibus submissa voce, imo nec populo conspiciente recitabantur; 2° antiquæ institutioni, cujus plura suppetunt documenta in liturgiis omnibus vetustissimis in quibus, uti ostendit Le Brun *Diss.* 15. plura semper submissa voce recitari a sacerdote præscribuntur; 3° majori venerationi quæ per silentium promovetur tum in sacerdote, tum in adstantibus, et quo fit ut attentius quæ peraguntur meditari possint.

DIFFICULTATES.

323. Obj. 1° Incertum saltem est antiquas liturgias favere Tridentini concilii decreto, cum vox *secreto,* quæ in illis offenditur, tantumdem valeat ac *separatim,* cum sit a *secerno,* scilicet a catechumenis; 2° cum *submissa voce* significet *sine cantu,* unde illæ phrases proveniunt, quæ in nonnullis rubricis leguntur : *canere in silentio, cantus in silentio* 3° Sane olim populus post verba consecrationis consueverat respondere : *Amen.* 4° Justinianus constituerat, ne canon secreto recitaretur, cui Orientales Ecclesiæ paruerunt. Ergo.

324. Resp. Ad 1m, *N.* Etsi enim daremus *secretæ* etymologiam a *secerno* esse; ex usu tamen et sensu Ecclesiæ certum est *secretam* vel *secretum* dici, quod submisso vocis sono recitabatur. Sic eam vocem interpretati sunt sæc. IX. Amalarius, ac Rhemigius sæc. X. exponentes canonem. Imo in Sacramentario *Ms.* Ecclesiæ Turonensis orationes *secretæ* dicuntur *arcanæ.*

325. Ad 2m, *N.* Ut enim ostendit Mabillonius in *Disquisitione de cursu Gallicano,* pluribus adductis exemplis ex antiquis auctoribus, voces *cantare, canere, cantus* sumebantur in sensu *recitandi,* ita ut perinde sit dicere *sine cantu,* ac *submissa voce.* Hinc Rhemigius Antissiodorensis apud eumdem auctorem scripsit : *Idcirco venit consuetudo, ut tacite ipsa obsecratio atque consecratio a sacerdote cantetur, ne verba tam sacra vilescerent.* Nullum igitur de horum verborum significatione dubium superesse potest. Qui præterea contendunt, a conc. Tridentino verba *submissa voce* pro *sine cantu* exponenda esse, ii vere desipere dicendi sunt, quasi nempe Missæ omnes ætate Tridentini cum cantu celebrarentur.

326. Ad 3m, *D.* In nonnullis Ecclesiis particularibus Orientalibus, et quidem ad tempus, *Tr.;* in Ecclesia universali, ac præsertim in Ecclesia Latina, *N.* Id, allatis in medium documentis, luculenter ostendit Le Brun in cit. *Dissert.* ubi evincit ritum illum quo populus respondebat *Amen* post consecrationem, in aliquot tantum Ecclesiis Orientalibus viguisse usque ad IV. sæculum, quo desiit, nec unquam obtinuisse in Ecclesia Latina.

327. Ad 4m, *D.* Adeoque contraria consuetudo viguerat, *C.;* secus, *N.* Nam hoc ipso quod hic imperator constituit ut totus canon alta voce recitaretur, constat usque ad id temporis nonnisi submissa voce ac secreto recitari consuevisse. Accedit quod præter paucos assentatores, nullos habuerit adstipulatores; hinc tum sub ipso imperatore tum potissimum post ejus obitum antiquus usus perseveravit, prout adhuc in Ecclesia Græca perseverat.

—

PROPOSITIO III.

Nihil est in Missæ cæremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium.

328. De fide est juxta can. 7. sess. 22. concilii Tridentini : *Si quis dixerit, cæremonias, vestes et externa signa quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis, quam officia pietatis; anathema sit.* Impetit autem propositio directe novatores antiquiores, siquidem recentiores jam aliter sentire cœperunt; ac indirecte synodum Pistoriensem, quæ, de more protestantium ac jansenistarum vestigiis insistens, novitates suas et hic obtrusit.

329. Profitemur autem 1° nos haud agere de cæremoniis singillatim, quod alienum esset a scopo nostro; 2° nos loqui de ritibus qui in universa Romana Ecclesia recepti sunt.

330. Sic porro directe adversus novatores insurgimus; cæremoniæ quibus Ecclesia catholica utitur in Missæ celebratione ex traditione apostolica descendunt : majestas tanti sacrificii per eas commendatur; fidelium mentes ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitant; nihil igitur in illis est quod non sit sanctum et pium.

331. Jam vero ex apostolica traditione ac disciplina cæremonias, quibus Ecclesia catholica utitur, manare evincunt liturgiæ antiquæ omnes orientales et occidentales, quæ adhuc supersunt. Siquidem liturgiographi, quos sæpe recensuimus, ostendunt in præcipuis ritibus ac cæremoniis quoad substantiam plane convenire cum illis quæ adhuc servantur. Has autem liturgias ea continere, quæ viva voce ab apostolis tradita sunt, ostendimus cum ageremus *De Sacramentis in genere* cap. ult. idque nobis præstantiores dant protestantes. Quod quidem confirmatur ex Patribus antiquissimis Justino, Tertulliano, Cypriano, Ambrosio, Cyrillo Hierosolym., Basilio, Hieronymo, Augustino, qui modo unum, modo alterum ritum memorant.

332. Commendari autem his cæremoniis tanti sacrificii majestatem ostendunt illa omnia, quæ Deus ipse ad legalia sacrificia rite offerenda præscripsit; si enim illa ad exteriorem cultum commendandum adeo conferebant, quare non conferrent, quæ Ecclesia Dei spiritu ducta instituit ad commendationem sacrificii nostri quod longe illis præstantius est?

333. Fidelium denique mentes per externa hæc pietatis signa attolli ad latentium in hoc sacrificio mysteriorum contemplationem ex ipsa humanæ naturæ indole ac natura patet, quæ ita constituta est, ut illis mirabili prorsus ratione afficiatur. Multo vero magis id obtinetur per expositiones, quas pii auctores harum cæremoniarum suppeditarunt.

334. Quod vero nunc attinet ad synodum Pistoriensem, ejusdem insequentes propositiones censura notatæ sunt a Pio VI. in *Constit. Auctorem fidei*, scilicet 31. *Propositio synodi enuntians, conveniens esse pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine; ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere;* et 32. *Item præscriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecæ, floresque apponantur.*

335. Porro non semper in antiquitate nec ubique servatam esse disciplinam de unico altari in singulis templis innumera pene documenta ostendunt. Satis hic sit commemorare sacella quæ adhuc in catacumbis Romanis subsistunt, in quibus duo, tria, novem quandoque altaria in eodem cubiculo reperiuntur; ut omittam Ecclesiam S. Sepulchri a Constantino extructam in qua tria erecta sunt altaria, Basilicam Ostiensem, aliasque

non paucas in quibus plura recensebantur altaria; perperam igitur ad antiquitatem confugit synodus ad novitates suas cohonestandas.

336. Consuetudinem pariter antiquitus viguisse ut super altaribus collocarentur capsæ et sanctorum reliquiæ testis est S. Gregorius Turonensis in *Historia Francor.* lib. 9. cap. 6. ubi refert se respondisse : *Requiescant beatæ reliquiæ super altarium, donec mane procedamus ad occursum earum;* ac testis præterea est Leo IV. qui obiit an. 847. decrevitque : *Super altare nihil ponatur, nisi capsæ cum reliquiis sanctorum, aut forte quatuor Evangelia, aut pyxis cum corpore Domini.* (Apud Labbeum tom. 8. col. 34). Eadem ferme leguntur in *Synodica* Ratherii Veronensis n. 6.

337. Flores naturales a vetustioribus sæculis, imo et corollas ex illis affabre contextas super altare ad ejus ornatum christiani apponere solebant; quod constat ex S. Augustino, Venantio Fortunato, aliisque bene multis, quorum testimonia collegit ac protulit card. Bona *Rerum liturgicarum* lib. 1. c. 25. § 13. quibus plura alia adjecit Rob. Sala in adnotationibus in hunc locum.

338. Temporis tractu fabrefacti naturalibus flores suffecti sunt, isque usus deinceps retentus est.

339. Quæ cum ita se habeant, patet non antiquitatis amore, sed novitatis libidine pseudo-synodum permotam esse ad illos usus carpendos, quos a pluribus sæculis Ecclesia universa probavit; cujus est quæ spectant ad disciplinam pro diversis temporum ac locorum adjunctis moderari.

DIFFICULTATES.

340. I. Obj. 1° Nec Christus in Eucharistiæ institutione cæremonias adhibuit; 2° neque apostoli instituerunt. 3° Non debent igitur catholici in his Missæ *nervos* constituere.

341. Resp. Ad 1m, *Dist.* Ita tamen ut facultatem Ecclesiæ suæ tribuerit eas instituendi, *Conc.;* secus, *Neg.* Idcirco enim Christus apostolos eorumque successores pastores constituit, ut ea statuerent quæ ad Ecclesiæ utilitatem conferrent, ut patet ex 1. Cor. 11, 34.

342. Ad 2m, *Neg.* Contrarium enim constat ex liturgiis antiquis omnibus, quarum origo, quoad rei substantiam, ab apostolis unice repeti potest, ut ostendimus. Apostolus in 1. Cor. 11. nobis solum referre sibi proposuit, *quod accepit a Domino.*

343. Ad 3m, *N.* Nunquam enim catholici in ritibus his sive essentiam, sive *nervos* Missæ collocarunt. Hæc est hæreticorum calumnia.

344. II. Obj. 1° Unitas altaris est symbolum unius Christi; 2° Patres antiquissimi Ignatius, Cyprianus, Optatus unius altaris in locis sacris meminerunt. 3° Ex Apocalypsi sanctorum reliquiæ sub altari delitescere debent, non autem super altare prout etiam nos docet veneranda antiquitas. 4° Si excipias crucifixi imaginem et candelabra ab altaribus cætera omnia ornamenta, flores præcipue, exulare debent, quorum usus a superstitione paganorum dimanavit. Ergo.

345. Resp. Ad 1m, *C.* Ita tamen ut hoc symbolum in quolibet altari seorsum sumpto servetur, *C.;* ut per plura altaria in eodem templo destruatur, *N.* Alioquin omnia templa ab eadem urbe tollenda essent, ut servaretur symbolum unius Christi in unico templo, quod esset absurdum.

346. Ad 2m, *Dist.* In ipsorum provinciis, *Transeat;* in omnibus seu ubique terrarum, *Nego.* Siquidem, adductis documentis, nos alibi contrariam consuetudinem viguisse ostendimus.

347. Ad 3m, *N.* Nec enim Apocalypsis exhibet corpora, sed *animas interfectorum* sub altari in cœlo constitutas. Quin contrarium potius in Apocalypsi insinuatur c. 3, 21. illis Christi

verbis : *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Usus in antiquitate, ut vidimus, varius extitit. Agitur enim de re indifferenti.

348. Ad 4[m], *N.* Hoc enim determinare non ad privatos sed ad Ecclesiam spectat. Jam vero in *Cæremoniali episcoporum* cap. 12. *De ornatis* legitur : *Sed ipsum ciborium floribus frondibusque ornari poterit.* Non est igitur hac de causa a factiosis pax turbanda.

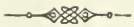

TRACTATUS

DE POENITENTIA.

1. Bifariam spectari Pœnitentia potest, prout est virtus, ac prout est sacramentum. Quatenus virtus pœnitentia est, quovis tempore necessaria fuit ad hominem Deo reconciliandum. Definiri autem solet : *Virtus supernaturalis, qua homo movetur ad detestationem peccati sui, ad firmum melioris vitæ propositum, et ad sui vindictam in compensationem injuriæ Deo per peccatum illatæ.* Lutherus cum suis virtutem pœnitentiæ in sola *novitate vitæ* vel *resipiscentia* atque consilii mutatione consistere autumat, quin odio opus sit præteritæ vitæ, aut animi dolore de male gestis concepto. In quo ipse vel a communi hominum sensu recedit, ethnicis ipsis non exceptis, qui in anteactæ vitæ detestatione constanter pœnitentiam constituerunt. Quatenus vero pœnitentia sacramentum est, definitur : *Sacramentum a Christo Domino institutum, quo per juridicam sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittuntur peccata post baptismum commissa.* Ex qua definitione dum catholicæ doctrinæ circa hoc sacramentum summa eruitur, sic præbetur summa tractatus nostri. Siquidem de veritate sacramenti primum nobis agere propositum est, deinde vero de ejus partibus, contritione videlicet, confessione et satisfactione ; de materia denique, forma ac ministro.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI POENITENTIÆ.

2. Pœnitentia, juxta protestantes, qui omnium primi illam e sacramentorum albo expunxerunt, nihil aliud est quam recordatio baptismi. Doctrina hæc fluit ex adoptato principio de sola fide justificante, quæ dum per sacramenta excitatur, vim habet ut non imputentur ea peccata quibus homo inquinatus est. Cum propterea vi fidei excitatæ ope baptismi non imputetur ad pœnam originale peccatum, ejusdem vi fit ut non imputentur ejusdem peccati *parentis*, ut vocant, manifestationes, seu peccata actualia. Contra vero Ecclesia catholica constanter tenuit ac docuit peccata vere remitti per sacramentum baptismi vi gratiæ sanctificantis, ita tamen ut adepta gratia et justificatio denuo amitti possint per novum peccatum, quod si patretur, non remanet ad ejus deletionem nisi secunda post naufragium tabula, seu sacramentum Pœnitentiæ, quod est a sacramento baptismi plane distinctum. Duo igitur hic a nobis præstanda sunt; tum scilicet est veritas hujus sacramenti vindicanda, tum ostendendum illud a sacramento baptismi prorsus esse distinctum.

PROPOSITIO.

Pœnitentia est vere et proprie Novæ Legis sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa, a sacramento baptismi distinctum.

3. Utraque propositionis pars de fide est sancita a Tridentino sess. 14. can. 1. *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo*

reconciliandis, a Christo D. N. institutum; anathema sit. Et can. 2. *Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum Pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari; anath. sit.* Ex eodem concilio ibid. c. 1. tum præcipue Christus hoc sacramentum instituit, *cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.*

4. Reipsa in adductis verbis tres conditiones illæ habentur, quæ adversariis fatentibus ad sacramentum constituendum requiruntur et sufficiunt; divina videlicet institutio, ut per se patet; gratiæ promissio, sine hac enim peccata non remittuntur; ritus denique externus qui in ejusdem potestatis exercitio apparet. Scite porro Patres Tridentini docuere *tum præcipue* hoc sacramentum a Christo redivivo institutum esse, cum protulit allegata verba; jam enim quasi inchoate hoc sacramentum instituerat juxta communem Patrum ac doctorum consensum, cum Matth. 16, 19. dixit Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis*; et cum ibid. 18, 18. sic apostolos omnes affatus est: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.*

5. Constantis autem traditionis circa hunc articulum 1° testes sunt Patres omnes, qui adversus montanistas et novatianos propugnarunt illimitatam a Christo concessam esse Ecclesiæ potestatem dimittendi peccata post baptismum admissa, illis verbis: *Quorum remiseritis*, etc. et *quæcumque solveritis*, etc.; nec non ii omnes qui extollunt hac de causa sacerdotalem potestatem, inter quos eminet S. Ambrosius, qui *De Pœnitentia* lib. 1. c. 8. n. 36. comparans Pœnitentiam cum baptismo: *Quid interest*, inquit, *utrum per Pœnitentiam an per lavacrum hoc jus sibi datum sacerdotes vindicent? Unum in utroque mysterium est*; et S. Jo. Chrysostomus *De sacerdot.* lib. 3. *Iis*, inquit, *datum est, ut potestatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis neque Archangelis datam esse voluit; neque enim illis dictum est: Quæcumque alligaveritis*, etc. Ii demum Patres, qui confessionis necessitatem inculcant, quos paulo post afferemus. 2° Testes ejusdem traditionis sunt omnes rituales libri utriusque Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis in quibus ratio traditur administrationis hujus sacramenti. 3° Testis est doctrina de septenario sacramentorum numero, inter quæ Pœnitentia semper recensita est, de qua doctrina universali ac perpetua in *Tract. de Sacram. in genere* egimus.

6. Ex his vero non solum confecimus quod primo loco constituimus, nempe Pœnitentiam vere et proprie sacramentum esse, sed et illud, quod secundo loco proposuimus, nempe Pœnitentiam sacramentum esse a baptismo plane distinctum. Utrumque enim evincunt allata documenta tum ex Scriptura, tum ex traditione et Ecclesiæ praxi. Exinde enim factum est, ut Patres passim Pœnitentiam appellare consueverint *laboriosum quemdam baptismum*, aut *secundam post naufragium tabulam*, uti Tertullianus, Ambrosius, ac Hieronymus.

DIFFICULTATES.

7. 1. Obj. 1° Christus Jo. 20. solam apostolis missionem contulit prædicandi Evangelium; verbis enim adductis, *Quorum*, etc., præmiserat: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* 2° Quod magis patet ex collatione Jo. 20. cum Lucæ 24, 47., qui sic Christum loquentem inducit: *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes*, quæ si credide-

rint, pœnitentiam et peccatorum remissionem obtinebunt, sin vero incredulæ fuerint, promeritas pœnas sustinebunt. 3° Quapropter S. Augustinus lib. 3. *De consensu Evangelist.* c. 25. n. 74. utrumque textum Joannis et Lucæ conjungens adnotat ea fuisse a S. Luca adjecta, quæ prætermisit Joannes. 4° S. Cyrillus Alex. vero Christi verba Jo. 20. lib. 12. c. 1. de peccatorum remissione exponit, quæ datur per baptisma. 5° Quæ porro leguntur Matth. 18. de mutua solum privatarum injuriarum condonatione esse intelligenda tum orationis series ostendit, tum Patrum auctoritas, inter quos S. Augustinus *Serm.* 3. ita exponit : *Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum? Ligas eum in terra... Cum autem correxeris et concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra, solutus erit et in cœlo*; sic etiam S. Hieronymus, qui *in Isai.* lib. 6. c. 14. docet apostolos solvisse peccatorum funes et vincula juxta id quod dictum est : *Quæcumque solveritis*, etc. *Sermone Dei et testimoniis Scripturarum et exhortatione virtutum.* 6° Sane si Christus in adductis testimoniis sacramentum instituisset, sequeretur, sacramentum confici, nedum quando sacerdos absolvit, verum etiam quando ligat, seu peccata retinet, quod nemo dicet. Ergo.

8. Resp. Ad 1m, *N.* Tum quia Ecclesia de potestate sibi a Christo collata peccata remittendi et retinendi Christi verba semper intellexit; hinc conc. Tridentinum sess. 14. hunc canonem qui tertius est statuit : *Si quis dixerit verba illa Domini Salvatoris : Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Pœnitentiæ, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem hujus sacramenti, ad auctoritatem prædicandi Evangelium; anathema sit.* Tum quia missio de qua immediate ante locutus est Christus non solum munus doctoris, sed etiam munus reconciliatoris complectitur, quod expletur a sacerdotibus per remissionem peccatorum quam tribuunt per sacramentum Pœnitentiæ.

9. Ad 2m, *N.* Etenim quæ refert S. Lucas dicta sunt a Christo *undecim* apostolis, quæ refert Joannes dicta sunt *decem*; siquidem ut legitur ibid. v. 24. *Thomas autem unus ex duodecim... non erat cum eis, quando venit Jesus.* Adeoque diversa fuit apparitio ac diversum argumentum, seu objectum missionis in utroque loco. Hinc evanescit glossa adversariorum.

10. Ad 3m, *D.* Coordinando quæ apud Lucam et apud Joannem leguntur, ut fit in concordantia Evangeliorum, *C.*; duplicem confundendo apparitionem, *N.* Imo S. Doctor alteram ab altera omnino distinguit, ac proinde potestatem, quæ a Christo discipulis in utroque loco data est.

11. Ad 4m, *D.* Etiam, *C.*; solum, *N.* Nam ibidem S. Cyrillus exponit duobus modis a sacerdotibus remitti aut retineri peccata et per baptismum, et *cum filios Ecclesiæ peccantes accipiunt vel pœnitentibus ignoscunt.*

12. Ad 5m, *Neg.* Siquidem tres ibidem aperte distinguuntur, qui injuriam passus est, testes, et Ecclesia, ac soli Ecclesiæ Christus tribuit potestatem ligandi atque solvendi, dicens : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Hic proinde horum verborum sensus est : si Ecclesiæ liganti non obtemperaverit qui injuriam intulit, sit tibi, contra quem peccavit, quique eum detulisti, tanquam ethnicus et publicanus. Alius est ergo qui injuriam accipit, alius qui ligat et solvit; idcirco Christus adjecit : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis*, etc.

13. Quod si nonnulli Patres Christi verba per quamdam, ut vocant, extensionem, atque in sensu mystico ac

minus proprio injuriarum mutuæ condonationi applicarunt, non idcirco judiciariam potestatem a Salvatore apostolis collatam, atque adeo sensum litteralem ac proprium excludere voluerunt. Idem enim qui nobis objiciuntur Patres alibi sensum hunc litteralem aperte constituunt; sic S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 20. c. 9. n. 1. affirmat, Christi verba : *Quæcumque*, etc. intelligi *de præpositis per quos Ecclesia gubernatur*; quod sæpe alibi inculcat. Ita etiam S. Hieronymus *Comment. in cap.* 18. *S. Matth.* eadem verba apostolis dicta adstruit; atque ita pariter Theophylactus, qui objici solet.

14. Ad 6m, *D*. Si sacerdos actu positivo ac directe ligaret, *C*.; si negative ac indirecte, *N*. Ligat porro sacerdos quando non absolvit vi potestatis judiciariæ quam exercet in administratione hujus sacramenti; accedit quod sacerdos etiam liget cum opera satisfactionis injungit.

15. II. Obj. Adversus alteram partem : 1° Scriptura constanter Pœnitentiam cum baptismo conjungit; ex. gr. Act. 2, 38. dicitur: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum* : et alibi sæpe. 2° Quapropter Patres omnium prorsus peccatorum remissionem baptismo tribuunt, uti Augustinus, qui in *Epist.* 185. *ad Bonifac.* c. 9. n. 39. scribit : *Quidquid ab eis, qui post acceptum baptismum hic vivunt, infirmitate humana contrahitur quarumcumque culparum, propter ipsum lavacrum dimittitur*; et clarius adhuc lib. 1. *De nuptiis*, Apostoli dictum explanans : *Christus dilexit Ecclesiam.... mundans lavacro*, c. 33. subdit : *Ut eodem lavacro regenerationis et verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atque sanentur, non solum peccata, quæ omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius.... contrahuntur : non ut baptisma, quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso, quod semel datur, fit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur*. Et S. Fulgentius in lib. *De fide ad Petrum* c. 30. vocat baptismum *sacramentum fidei et pœnitentiæ*. Ergo.

16. Resp. ad 1m, *D*. Scriptura Pœnitentiam prout virtus est in adultis cum baptismo conjungit, *C*.; prout sacramentum est, *N*. Scilicet ut baptismus cum fructu ab adultis suscipiatur necesse est ut cum pœnitentia, seu detestatione anteactorum peccatorum conjungatur; alioquin peccata non remittuntur. Quoad peccata autem quæ post lavacrum patrantur, non baptismus sed Pœnitentia delet, ut patet ex Simone Mago Act. 8, 22. et incestuoso Corinthio de quo 1. Cor. 5. coll. 2. Cor. 2. qui non ad memoriam accepti baptismi, sed ad pœnitentiam revocantur.

17. Ad 2m, *D*. Tribuunt Patres remissionem omnium peccatorum baptismo ut causæ remotæ, et conditioni prærequisitæ, ut sacramenta ac cætera salutis subsidia vim suam exerant, *C*.; ut causæ proximæ et formali, *N*. Sane S. Augustinus in objectis ipsis locis mentem suam luculentissime aperit; siquidem in *Epist. ad Bonifac.* ibid, prosequitur : *Neque enim aliquid prodest non baptizato dicere; dimitte nobis debita nostra* : et in lib. *De nuptiis* pariter ibid. subdit : *Quid enim prodesset vel ante baptismum Pœnitentia, nisi baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet?* Comparat enim S. Doctor sacramentum regenerationis generationi carnali; quoniam vero ex hac tum vita tum sanitas tum medicinalis virtus ad recuperandam valetudinem pendent, sic ex generatione spirituali vita, ejusque perfectio, nutritio, amissæque valetudinis recuperatio, quæ per confirmationem, eucharistiam ac Pœnitentiam habentur, omnino dependent.

18. Sic etiam S. Fulgentius exponit quo sensu vocaverit lavacrum *sacramentum fidei et pœnitentiæ*, quate-

nus pœnitentia necessaria est adultis ad baptismum accedentibus, non item vero infantibus.

CAPUT II.

DE CONTRITIONE.

19. Tres partes esse Pœnitentiæ, cujus veritatem adstruximus, definivit conc. Tridentinum, contritionem videlicet, confessionem et satisfactionem, hoc can. 4 : *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in Pœnitente, quasi materiam sacramenti Pœnitentiæ, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur, aut dixerit duas tantum esse Pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, cognito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata; anath. sit.* De tribus his proinde partibus singillatim nobis agendum est.

20. Jam vero ut a contritione exordiamur, ea ab eadem synodo sess. 14. cap. 4. definitur : *Animi dolor et detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero.* Hic autem dolor, *si cum fiducia divinæ misericordiæ et voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur,* ut prosequitur synodus, hominem post baptismum lapsum *ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.*

21. Ast hic plura sese offerunt discutienda, quorum alia de fide sunt, alia sunt proxima fidei, alia denique libere in scholis catholicis agitantur.

22. Ac 1° de fide est ex Tridentino loc. cit. *Contritionem illam imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennæ et pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed solum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitæ ad Jonæ prædicationem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt.* Quam doctrinam Synodus canone 5. quem paulo post subjiciemus, anathemate sanxit.

23. 2° Fidei proximum est, *contritionem, quam aliquando caritate perfectam esse contingit, hominem Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur,* ut ibid. prosequitur Tridentinum; quod præterea docet, *ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* Quod confirmant propositiones in Bajo damnatæ.

24. 3° Ad fidem proinde proxime accedit, saltem post conc. Tridentinum, ad Pœnitentiæ sacramentum rite suscipiendum minime requiri contritionem caritate perfectam ut contendunt jansenistæ, qui *dominantem caritatem* postulant in peccatore ad Pœnitentiæ sacramentum accedente.

25. 4° In scholis autem catholicis controvertitur 1° utrum ad justificationem Pœnitentiæ sacramento obtinendam, præter attritionem, quæ oritur ex consideratione gehennæ et pœnarum, opus sit aliquo amore initiali. 2° Utrum hic amor initialis consistat in solo amore spei, seu, ut loquuntur, *concupiscentiæ*, quatenus nempe Deus diligitur prout est bonus nobis ac finis noster, an vero in *amore amicitiæ* seu *benevolentiæ*, quo Deus di-

ligitur propter se, seu quatenus est bonus in se, atque infinitis pollet perfectionibus. Qui adstruunt amorem concupiscentiæ, censent, caritatem distingui in perfectam et in imperfectam specie, seu specifico motivo, ita ut amor concupiscentiæ sit caritas imperfecta, quæ specie differt a caritate perfecta, quæ ex ipsis in amore benevolentiæ consistit. Qui vero pugnant pro solo amore benevolentiæ, docent, caritatem perfectam ab imperfecta distingui, non specie, sed intensitate gradus, ita ut juxta ipsos amor initialis quem requirunt ad justificationem in sacramento, sit quidem *appretiative* summus, non autem *intensive*. Huc spectat propositio 36 synodi Pistoriensis proscripta a Pio VI. uti falsa, qua traditur, quod *fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta, et speciatim pœnitentes ad absolutionis beneficium admittantur*. 3° Juxta alios, caritas theologica et proprie dicta, quæque ad justificationem requiritur, in solo amore concupiscentiæ nuncupato consistit, non autem in amore amicitiæ ac benevolentiæ. Hi caritatem perfectam ab imperfecta distinguunt ex motivis; si enim Deus solum diligatur quia bonus nobis est, habebitur caritas perfecta; si vero diligatur cum aliquo extrinseco ei superaddito, vel cum admixtione timoris, erit imperfecta. 4° Demum disceptant theologi, utrum attritio, quæ concipitur ex timore illo, qui oritur ex metu supernaturali pœnarum temporalium sufficiat ad justificationem in sacramento, an vero præterea necesse sit, ut concipiatur ex metu pœnarum æternarum.

26. Nos itaque *primo* fidei dogma propugnabimus adversus protestantes; *deinde* catholicæ Ecclesiæ doctrinam adversus jansenistas adstruemus.

—

PROPOSITIO I.

Contritio illa, quæ concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, fœditate, amissione æternæ beatitudinis, et æternæ damnationis incursu, cum proposito melioris vitæ, est verus et utilis dolor, ac præparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius.

27. De fide propositio est ex can. 5. conc. Tridentini : *Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, et æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum et utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; demum illum esse dolorem coactum, et non liberum ac voluntarium; anathema sit.*

28. Status quæstionis inter catholicos et novatores versatur circa timorem *servilem* nuncupatum, siquidem omissis timore mundano, qui vitiosus est, et naturali, de quo in præsentia non agitur, timor supernaturalis distinguitur in timorem *servilem filialem* seu *castum*, et in timorem *serviliter servilem*, quem omnes uti vitiosum rejiciunt, utpote qui animum seu voluntatem non avertat a peccato. Jam vero timorem filialem et castum, quo aliquis timet culpam, omnes commendant; prout commendant timorem mixtum, quo aliquis timet culpam et pœnam. Restat igitur timor simpliciter servilis de quo disceptatur utrum bonus an malus sit. Servilis porro censetur timor, cum quis gehennæ ac pœnarum metu legem divinam exsequitur, ac de ejus transgressione dolet seu is est, qui non solum manum sed et voluntatem cohibet a peccato. Lutherus hunc timorem utpote ma-

lum rejicit, ejusque vestigiis insistit Quesnellus; concilium Tridentinum e converso declarat eumdem timorem, quatenus voluntatem a peccato retrahit, donum Dei esse; proindeque bonum ac utilem, ac disponere ad justificationem eum, qui de peccatis suis dolet, statuitque non peccare de cætero ad vitanda æterna supplicia, cæteraque mala, quæ peccatum consequuntur.

29. Jam vero timorem hunc Scriptura, Patres, et Ecclesia universa uti donum Dei ac idoneum medium proponunt tum ad fugienda tum ad detestanda peccata, tum ad salutarem pœnitentiam disponens; ergo bonus et utilis est.

30. Sane peremptoria sunt Christi verba Luc. 12, 5. *Timete eum, qui postquam occiderit* (corpus), *habet potestatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete.* Donum vero Dei hunc timorem esse docet Apostolus Rom. 8, 15. ubi de christianis ad discrimen Judæorum in Veteri Lege scribit: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore.* Hunc timorem a Deo efflagitabat David Ps. 118. dicens: *Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.* Prophetæ omnes constanter hunc timorem judaico populo ingerebant, ac Jonas eo Ninivitas concussit per comminationem illam: *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur.*

31. Ex prope innumeris Patrum hanc in rem testimoniis, unum urgemus S. Augustinum, quem suum novatores ac jansenistæ faciunt. Ipse igitur *Enarr. in Ps.* 127. n. 8. *Ille timor,* inquit, *nondum castus præsentiam* (Domini) *et pœnas timet. Timore facit quidquid boni facit; non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi; sed timet, ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste timor, utilis est.* Supervacaneum esset alia testimonia post hæc verba clarissima ex eodem promere.

32. De Ecclesiæ doctrina constat tum ex verbis Tridentini allegatis, tum ex damnatione insequentium propositionum Quesnelli in Constit. dogmatica *Unigenitus* a Clemente XI. facta; sunt autem: 60. *Si solus supplicii timor animat pœnitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.* 61. *Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.* 62. *Qui a malo non abstinet nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo;* ut alias similes omittam. Cumque nonnulli hanc eamdem doctrinam instauraverint, Alexander VIII. rursum has propositiones confixit, nempe 15. *Timor gehennæ non est supernaturalis;* et 16. *Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.*

33. Priusquam difficultates dissolvamus ad præcavendas tricas adnotamus 1° timorem non posse malum dici per se, sed posse malum evadere pro mala dispositione ejus, qui timore percellitur, seu subjective; 2° spectari item posse timorem aut absolute, aut respective; absolute seu in se, bonus est: respective ad caritatem, imperfectus, aut potius minus perfectus est, et latiori sensu interdum is malus dicitur, seu minus bonus; 3° timorem pœnarum a Deo infligendarum esse *medium* seu rationem medii habere ad vitandam culpam, non autem habere rationem finis, neque interpretative; 4° timorem denique ortum ex ordinata erga nosmetipsos dilectione bonum esse ac honestum, cum Deus nos velit ordinate nosmetipsos amare dicens: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

DIFFICULTATES.

34. I. Obj. Joannes 1° Epist. 4, 18. *Timor,* inquit, *non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. Qui au-*

tem timet, non est perfectus in caritate. Paulus proinde christianos alloquens Rom. 8, 15. dicit : *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.* Ergo 1° timor opponitur caritati; 2° habet malum pro objecto; 3° adeoque nec Dei donum est; 4° qui cum eo operatur male agit; 5° juxta illud Apostoli 1. Cor. 13, 2. *Si caritatem non habuero nihil sum..... nihil mihi prodest.*

35. Resp. Ad 1m, *D.* Opponitur timor caritati improprie, ut medium fini, et via termino, aut tanquam minus perfectum magis perfecto, *C.*; proprie seu contrarie, ut malum bono, *N.* Alioquin Christus timorem non inculcasset.

36. Ad 2m, *D.* Id est, pœnam immediate, *C.*; mediate, *N.*

37. Ad 3m, *Neg.* Contrarium enim ibid. docet Apostolus; unde enim *acceperunt* Judæi *spiritum timoris* nisi a Deo?

38. Ad 4m, *D.* Si timor ex perversa dispositione subjecti non excludat affectum a culpa, *C.*; si excludat, *N.*

39. Ad 5m, *D.* Timor sine caritate nihil prodest ad meritum in ordine ad vitam æternam, *C.*; ad justificationem uti dispositio, *N.*

40. II. Obj. Patres docent 1° timorem malum esse; 2° hoc constituunt discrimen inter veterem et novam legem, quod illa timorem injiciens homines deterreret ab opere externo, nova vero per amorem etiam cohibeat interiorem animi affectum a culpa. 3° S. Augustinus *Epist.* 154 : *Inaniter putat*, scribit, *victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat : quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis*; et *Contra duas Epistol. Pelagianorum* lib. 2. c. 9. n. 10. *Quando timore pœnæ*, inquit, *non amore justitiæ, fit bonum, nondum bene fit bonum; nec fit in corde, quod fieri videtur in opere.* Ex his igitur aliisque ejusmodi, quæ facile afferri testimonia possent, constat S. Augustinum in ea fuisse sententia, timorem pœnæ hominem efficere hypocritam et magis peccatorem, nec quempiam posse ex puro timore unum effugere peccatum quin incurrat in aliud.

41. Resp. Ad 1m, *D.* Timorem mundanum ac *serviliter servilem*, *C* ; timorem Dei *simpliciter servilem*, *N.* Duas priores species timoris et nos reprobamus, ast timorem de quo disserimus non solum nemo Patrum condemnat, verum nemo est qui non commendet, et ipso non utatur ad retrahendos homines a peccato, ut patet tum ex apologetis religionis christianæ, tum etiam ex ipsis martyrum actis.

42. Ad 2m, *D.* Hoc constituunt discrimen uti notam characteristicam inter utramque legem, *C.*; in sensu exclusivo, *N.* In utraque lege obtinent timor et amor, ita tamen ut in veteri prævaleret timor, prævaleat autem amor in nova. Hac de causa Patres hanc characteristicam notam assignant inter utramque legem; uti expresse adnotat S. Augustinus *De moribus Eccles.* lib. 1. c. 28, n. 56. Cum vero Patres interdum docent veterem legem manum tantum per timorem pœnæ cohibuisse, non cor, disserunt de pœnis temporalibus ab hominibus infligendis, non autem de pœnis æternis aut de temporalibus prout infliguntur a Deo.

43. Ad 3m, *D.* Cum loquitur de timore mundano, aut *serviliter servili*, *C.*; cum loquitur de timore supernaturali, ac *simpliciter servili*, *N.* Nisi velimus Augustinum cum Augustino committere, nulla alia ratio suppetit quam recensitas species timoris distinguere. Quod vel ipse S. Augustinus effecit, dum *Serm.* 78. *De verb. Apostoli* n. 10. graphice characterem timoris *serviliter servilis* depingit similitudine latronis furari volentis, ac lupi cupientis deripere qui impediti nequiverunt explere quod sibi propo-

suerant, et alter latro, alter lupus permanserunt. Timorem vero simpliciter servilem non modo *bonum* ac *utilem*, ut vidimus, declarat, sed in *Serm.* 166. n. 14. sic auditores suos adhortatur : *Fac, fac timore pœnæ, si nondum potes amore justitiæ.*

44. III. Obj. 1° Timor pœnarum oritur ex amore *proprio* seu suimetipsius, ergo quo magis quis pœnas timet, eo magis se ipsum amare convincitur. Jam vero hæc dispositio pessima est, et peccati amorem arguit. 2° Hinc Augustinus *Epist.* 125. n. 3. *Qui gehennam metuit*, inquit, *non peccare metuit, sed ardere.* Ergo.

45. Resp. Ad 1m, *D.* Timor pœnarum oritur ex amore sui ipsius *ordinato, C.*; inordinato, saltem in casu nostro, N. Deus ipse est qui amorem in nos ipsos ingessit, adeoque si ordinatus sit, bonus est; qui igitur ex amore quo quis semetipsum prosequitur, ne æternam beatitudinem amittat, aut æternam incurrat damnationem, timet culpam, bene se gerit, et hac de causa Christus timorem inculcat, ac Deus pœnas comminatur. Timor proinde est medium quo homo utitur ad voluntatem avertendam a peccato, aut ad detestandum commissum. Negamus idcirco pessimam ejusmodi esse dispositionem, uti adversarii autumant. Si quis vero seipsum ut finem ultimum etiam interpretative constituat, malus hic affectus non ex timore in se spectato, sed ex perversa timentis dispositione nascitur, qua fit ut habeatur timor *serviliter servilis*, qui manum cohibet, non cor, de quo hic non disserimus.

46. Ad 2m, *D.* Loquens de timore *serviliter servili, C.*; de timore *simpliciter servili, N.* Responsio patet ex dictis.

—

PROPOSITIO II.

Contritio caritate perfecta hominem Deo reconciliat priusquam sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, non tamen sine sacramenti voto, quod in illa includitur.

47. Hæc propositio fidei proxima est, juxta ea quæ ex conc. Tridentino præmisimus. Perstringit autem non modo jansenistas, qui proscriptam Baji doctrinam tuentur, verum etiam nonnullos theologos illius principiis plus æquo inhærentes. Talis est Anonymus, quem Bellarminus *De Pœnit.* lib. 2. c. 13. impugnat, qui contendebat perfecte contritis et caritate flagrantibus non remitti culpam et pœnam æternam sine actuali baptismi aut Pœnitentiæ susceptione *nisi forte in articulo mortis*; nec non Estius, qui in *4. Sentent.* d. 17. § 2. et seq. autumat eas non remitti nisi *raro*, in casu scilicet necessitatis, ac demum Aurel. Piette qui in *Elucidationibus difficiliorum theologiæ quæstionum* p. 4. q. 7. existimat non omnem Dei amorem *super omnia ex certa lege* hominem justificare.

48. Ast perperam. Siquidem doctrina illa fidei proxima censenda est, atque ab omni catholico theologo tenenda, quæ expresse traditur ab œcumenica synodo, et Rom. Pontificibus, quæque luculentissime Scripturarum ac Patrum imititur auctoritati. Talis porro est doctrina quam enuntiavimus.

49. Jam vero a concilio Tridentino expresse tradi doctrinam nostram patet ex ejus verbis superius recitatis; quod vero ad Rom. Pontifices attinet, patet ex prop. 31, 32. 70 et 71. Baji damnatis a S. Pio V., Gregorio XIII. et Urbano VIII. Cæteris autem omissis, quæ sunt de caritate perfecta, prop. 71. ita se habet : *Per contritionem, etiam cum caritate perfecta et cum voto suscipiendi sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti.* Contradictoria igi-

tur propositio vera et catholica est.

30. Scripturarum vero auctoritati doctrinam hanc inniti ostendunt omnia testimonia, quæ per veram conversionem peccata dimitti docent, ut Ezech. 33, 12. *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*: nec non testimonia illa, quæ perhibent peccatum cum caritate consistere haud posse, uti Prov. 8, 17. *Ego diligentes me diligo*; 1. Petr. 4, 8. *Caritas operit multitudinem peccatorum*; Luc. 7, 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Caritas autem est individua comes contritionis.

31. Ex tot Patribus quos collegit Bellarminus loc. cit. nos unum aut alterum seligemus. S. Jo. Chrysostomus, *Homil.* 7. *in* 1. *ad Timoth. Ubi*, inquit, *caritas est, omnia sublata sunt mala.* S. Augustinus *Tract.* 1. *in* 1. *Epist. Jo.* n. 6. *Sola caritas extinguit delicta.* S. Leo M. *Epist.* 108. *Nullas patitur veniæ moras vera conversio.* S. Petrus Chrysologus *Serm.* 94. *Absolvi vis? Ama. Caritas operit multitudinem peccatorum.* His adjicimus S. Thomam, qui in 4. *Sent.* dist. 17. q. 2. art. 3. scribit : *Quantumcumque parvus sit dolor ; dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet.* Ergo.

DIFFICULTATES.

32. 1. Obj. Scriptura ipsa insinuat non semper peccata remitti etiam flagrantibus caritate perfecta. Nam 1° Luc. 7. dicit Christus de muliere pœnitente in præsenti : *Remittuntur ei peccata multa*, quamvis dilectio præcesserit : *Quoniam dilexit multum.* Prout 2° adnotant SS. Augustinus, Gregorius M. et S. Bernardus, qui uno consensu docent mulierem illam accessisse *æyram, immundam, illotam, ut sanaretur, mundaretur, lavaretur.* 3° Hinc Paulo jam vasi electionis Act. 22, 16. dixit Ananias : *Exsurge et baptizare et ablue peccata tua.* 4° S. Augustinus proinde *De Baptismo* lib. 4. c. 22. et *Tract.* 13. *in Jo.* scribit : *Quantumcumque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat; non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismum*; quod exemplo sui ipsius confirmat *Confess.* lib. 9. c. 4. Eidem 5° assentitur S. Leo M. qui *Epist.* 108. c. 2. scribit : *Sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri.* 6° Demum ipsum conc. Trident. sess. 13. can. 11. excepto necessitatis casu, et confessarii defectu, omnibus utcumque contritis confessionem injungit antequam ad Eucharistiam accedant. Ergo.

33. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *D.* Externa manifestatione coram hominibus, *C.*; coram Deo, *N.* Alioquin cum hæc eadem verba iterum ibid. pronuntiasset Christus dicens : *Remittuntur tibi peccata tua*, bis eamdem absolvisset. Porro verba illa : *quoniam dilexit multum*, juxta Bellarminum, significant magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ.

34. Ad 2^m^, *D.* In æstimatione hominum, *C.*; in se, *Subd.*; cum accessit, cucurrit, procubuit necdum perfecta caritate flagrans, *Tr.*; cum dilexit caritate perfecta, *N.* Quod expressit S. Bernardus *Serm.* 4. *De dedicat. Eccl.* dicens : *Errabat* (Pharisæus), *qui tanquam peccatricem horrebat, quæ divinis inhærens vestigiis*, etc.

35. Ad 3^m^, *D.* Adimplendo conditionem a Christo præscriptam, vel ad habendum gratiæ signum, *C.*; quasi adhuc peccatis sordesceret, *N.* Prout contigit Cornelio centurioni cum domo sua, ipso adnotante Augustino *Quæst.* 35. *in Numer.* n. 9.

36. Ad 4^m^, *D.* Quoad catechumenos, qui sine legitima causa differebant susceptionem baptismi ac interea sibi adblandiebantur de dimissis peccatis, *C.*; in se, *N.* Nec enim contritio peccata delet sine voto, quod in illa includitur, aut baptismi aut Pœnitentiæ.

37. Ad 5^m^, *D.* Vel in re vel in voto,

C.; in re tantum, *N.* S. Leo hic sibi proposuit peccatores retrahere a procrastinanda Pœnitentia.

58. Ad 6m, *D.* Ob deceptionis periculum et facilitatem in re tam gravi, *C.*; in se, *N.* Aliud est loqui de principio in abstracto, aliud vero de ejus applicatione in concreto. Principium verissimum est ex Tridentino, at quoad applicationem unusquisque de se timere debet, ne forte se decipiat dum putat illa se contritione, aut caritate pollere quam reipsa non habet.

59. II. Obj. Si vera hæc doctrina esset, jam sequeretur 1° inutilem fore realem eorumdem sacramentorum susceptionem; 2° falsam evadere baptismi et Pœnitentiæ formam; 3° contritionem et caritatem præcedere debere remissionem peccatorum. Quæ absurda et erronea sunt. Ergo.

60. Resp. *Neg.* 1m, *sequelam*, quia contritio non remittit peccata nisi virtute sacramenti, quod operatur vel *in voto existens*, ut loquitur S. Thomas in *Suppl.* q. 18. art. 1. vel *in actu se exercens*. Adeoque si ex culpa omittatur actualis sacramenti susceptio, justificatio adepta non prodest.

61. *Neg.* alteram *sequel.* Quia sacramenta hæc operantur, ut diximus, tum actu, tum voto; quia insuper verba absolutionis et lavacri significant tam primam, quam secundam, ulteriorem que justificationem; demum quia ex S. Thoma P. 3. q. 84. art. 3. ad 3. perinde valent hæc verba: *Ego te absolvo*, ac *sacramentum absolutionis tibi impendo*, seu exteriori signo significant quod interius Deus operatus est aut operatur.

62. Ad 3m, *D.* Debet contritio præcedere prioritate causæ et naturæ remissionem peccatorum, *C.*; prioritate temporis, *N.*

—

PROPOSITIO III.

Ad sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum non est necessaria contritio caritate perfecta.

63. Et hæc propositio proxima fidei est ex conc. Tridentino, cum non sit nisi necessarium corollarium præcedentis propositionis. Quamvis autem penes antiquos scholasticos saltem ad tempus obtinuerit doctrina ista, obsoleta est post conc. Tridentinum, quod serio in illam inquisivit, ob affinitatem quam habet cum errore protestantium.

64. Ita porro ejus veritatem adstruimus: ex Tridentino sess. 14. cap. 4. duplex distinguitur contritio; altera, quæ *aliquando* caritate perfecta est, hominemque cum Deo reconciliat, prinsquam actu sacramentum suscipiatur; altera imperfecta, quæ sine sacramento non justificat, disponit tamen ad Dei gratiam in sacramento impetrandam. Pro certo igitur sumit concilium 1° non esse necessariam contritionem perfectam ad sacramentum rite suscipiendum, alioquin non solum *aliquando*, sed *semper* peccator justificaretur priusquam ad sacramentum accederet; 2° peccatorem passim et communiter ad justificationem perduci in sacramento Pœnitentiæ per solam contritionem imperfectam, seu per attritionem; prout apertius etiam declarat Catechismus Romanus P. 2. c. 5. n. 38.

65. Huc pariter spectat damnatio Propositionis 58. Baji ita se habentis: *Peccator pœnitens* non *vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat; ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.* Ast si necessaria esset ad sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum contritio caritate perfecta, reipsa *nunquam* ministerio sacerdotis absolventis, sed *semper* a solo Deo peccator vivificaretur. Atque in hac hypothesi hoc sibi proprium vindicaret hoc sa-

cramentum, ut *in re* nunquam produceret effectum quem significat, produceret autem *semper in voto*, quod absonum est.

DIFFICULTATES.

66. Obj. 1° Doctrina hæc a Tridentino damnata non fuit. 2° Eam tribus continentibus sæculis propugnavere uno ore scholastici; imo teste Pallavicino lib. 12. c. 12. n. 2. seq., nec defuere qui in ipso concilio illam propugnaverint, et post concilium plures adhuc eidem firmiter adhæserunt; 3° innixi Patrum auctoritati, Augustini præsertim et Gregorii M., qui aperte tradiderunt vivum esse oportere qui peccata confitetur, nec quemquam esse absolvendum nisi quem sacerdos cognoverit vivificatum; idque declarant exemplo Christi, qui leprosum mundatum misit ad sacerdotes, ut ejus mundities declararetur; quique præcepit apostolis ut Lazarum excitatum ab exterioribus vinculis solverent. 4° Hinc S. Thomas in 4. *Sent.* dist. 21, art. 2. scribit quod *ordinatur confessio directe ad dimissionem pœnæ*. 5° Nec obstant incommoda quæ allata sunt in contraria sententia; siquidem ex ipso conc. Tridentino contritio perfecta non justificat nisi dependenter a sacramenti voto, et adversarii ipsi adstruunt verificari formulam absolutionis etiam in iis, qui vivificati ad sacramentum accedunt. Ergo.

67. Resp. Ad 1m, *D.* Ita tamen ut eam rejecerit ac improbaverit, *C.*; secus, *N.* Ideo vero nullam specialem notam illi sententiæ concilium inussit, quod noluerit scholasticos qui innoxie illam tenuerant nota suggillare.

68. Ad 3m, *D.* Antequam doctrina illa reprobaretur ab Ecclesia, *Tr.*; postquam ab Ecclesia reprobata est, *Subd.* A jansenistis aut eorum symmystis, *C.*; a cordatis theologis, *N.* Horum munus est Ecclesiæ doctrinam tueri.

69. Ad 2m, *N.* Imo Patres contraria adeo principia posuerunt, ut cum illis adversariorum sententia consistere nequeat. Talia sunt, sacerdotes vere a peccatis mundare, non autem mundatos peccatores declarare; nonnisi ad preces sacerdotum indulgentiam peccatoribus a Deo concedi; peccatores ad vitam excitari solemni absolutionis ritu, et alia ejusmodi. Quod si interdum docent a Deo vivificari, intelligendi sunt, ut exponit Catechismus Rom., de causa efficiente, cujus sacerdotes sunt causa instrumentalis; aut præveniri a Deo pœnitentes gratia actuali qua ad compunctionem excitantur; quo referuntur exempla leprosi a Christo mundati, ac Lazari a mortuis excitati. Sic enim S. Gregorius M. *Hom.* 26. se ipsum explicat dicens: *Ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat.* Eodem sensu loquitur S. Augustinus *Serm.* 98. *De verbis Dom.* c. 6. dicens: *Resurrexerunt isti, revixerunt, quibus displicet quod fuerunt; sed reviviscentes ambulare non possunt. Hæc sunt vincula ipsius reatus. Opus est ergo, ut, qui revixit, solvatur et ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solveritis,* etc.

70. Ad 4m, *D.* In *Comment.* cit. *C.*; cit. in *Summa*, in qua si quid minus caute antea scripserat emendavit, *N.* Jam vero in P. 3. q. 84. art. 2 et 3., aperte docet vere per absolutionem remitti peccata, quia forma sacramentorum id efficit quod significat.

71. Ad 5m, *N.* Nam ex doctrina Tridentini id unum eruitur, actualem confessionem necessariam esse, quia non sine ejus voto contritio perfecta justificat, prout ipsum concilium docet. Quo sensu etiam verificatur formula absolutionis.

CAPUT III.

DE CONFESSIONE.

72. Confessio definiri solet: *Accusatio peccatorum, quæ quis post baptis-*

mum commisit, legitimo sacerdoti facta ad illorum absolutionem obtinendam. Wicleffus inutilem declaravit confessionem plene contritis. Novatores sæculi XVI. modo utilem prædicarunt confessionem, modo uti carnificinam animarum ac tormentum innocentium exsecrati sunt; aut saltem liberam eam dixerunt. Increduli eadem sese gerunt ratione. Veteres novatiani ac montanistæ coarctarunt Ecclesiæ potestatem in peccatis absolvendis. Jansenistæ improbant usum confessionis peccatorum venialium. Hi proinde errores omnes sunt refellendi.

PROPOSITIO I.

Confessio Sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quæ post baptismum commissa sunt, divinæ institutionis est et necessaria ad salutem. Quod primo ex sacris Litteris evincitur.

73. De fide propositio est quam Tridentinum sess. 14. his canonibus sancivit; can. 6. *Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino, aut dixerit, modum secreto confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum; anathema sit.* Can. 7. *Si quis dixerit, in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, et quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta, et circumstantias, quæ peccati speciem mutant..; anath. sit.* Can. 8. *Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem et traditionem humanam, a piis abolendam...; anathema sit.*

74. Ex Christi verbis paulo ante allegatis et expensis : *Quæcumque alligaveritis,* etc. *Quorum remiseritis,* etc. sic veritatem propositionis adstruimus: his verbis Christus sacerdotes vere judices instituit peccatorum solvendorum aut alligandorum, remittendorum aut retinendorum; atqui, inquit Tridentinum cap. 5. *constat sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata declarassent.* Quod vel exemplo ipso civilis societatis patet, in qua judices prævaricationis iniquæ rei fierent, nisi, prius causa apprime discussa, sententiam proferrent.

75. Huc accedit sensus traditionalis totius antiquitatis; quæ non alia ratione verba Christi intellexit, prout efficiemus in insequenti propositione. Hic id unum animadvertimus haud esse permiscendam necessitatem confessionis cum *modo* confessionis faciendæ sive publice sive secreto, primum enim attingit dogma, alterum vero disciplinam.

DIFFICULTATES.

76. I. Obj. 1° Dato etiam quod sacerdotes judices constituti sint, peccata tamen remittere ac pœnas eis debitas decernere non est judicis sed principis. 2° Princeps præterea judices constituendo non prohibet quominus subditi possint immediate ad se confugere, quare possunt peccatores immediate sine confessione confugere ad Christum ad remissionem obtinendam, adeoque libera est confessio. 3° Sane absolutio est alieni beneficii executio, non autem judicium; 4° Christus enim mandatum quidem dedit remittendi peccata, non autem peccata cognoscendi; 5° quod patet ex baptismo, quo licet remittantur peccata, non idcirco ulla exsurgit necessitas peccata pandendi. Ergo.

77. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Non est judicis peccata ac pœnas remittere nomine et

auctoritate propria, *C.*; nomine et auctoritate principis, atque in casu nostro, nomine et auctoritate Christi, *N.*

78. Ad 2m, *D.* Si Christus aliter non constituerit, *C.*; si ita voluit, ut nemini dimitterentur peccata nisi virtute clavium quas ipse sacerdotibus contulit, *N.* Jam vero ipsa clavium metaphora id suadet; quorsum enim consignare alicui claves ad claudendum aut aperiendum, si domus aditus omnibus pateret?

79. Ad 3m, *D.* Conferendi per actum judicialem, *C.*; conferendi quacumque ratione, *N.*

80. Ad 4m, *Neg.* Nam hoc ipso, quod Christus dederit potestatem peccata remittendi aut retinendi, mandavit patefactionem et cognitionem peccatorum, sine qua illa potestas exerceri juxta æquitatem nequit.

81. Ad 5m, *Neg. paritatem.* Siquidem judicium et sententia non possunt nisi in subditos institui et proferri. Fiunt autem subditi infideles per baptismum, qui est Ecclesiæ janua. Potest autem Ecclesia catechumenorum dispositionem cognoscere per plura experimenta quibus reipsa eos subjicit.

82. II. Obj. 1° Nuspiam legimus apostolos fideles ad peccatorum confessionem faciendam compulisse. 2° Imo vero S. Paulus 1. Cor. 11, 28. fideles remittit ad propriæ conscientiæ discussionem, dicens: *Probet autem se ipsum homo.* 3° Christus Matth. 6. nos docet a Deo immediate veniam petere illis verbis: *Dimitte nobis*, et Apocalyps. 2. et 3. episcopis delinquentibus non confessionem sed pœnitentiam injungit. 4° Sane verisimile non est Christum voluisse in lege gratiæ durissimum jugum imponere cui Deus in lege timoris nec subjecit populum suum. Ergo.

83. Resp. Ad 1m, *Trans.* Si quidem plures iique gravissimi auctores, innixi potissimum Patrum Græcorum auctoritati, contendunt de confessione intelligenda esse quæ scribit S. Jacobus c. 5, 16. *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra*, præsertim cum hæc connectantur cum sacramento olei sancti de quo ante locutus Apostolus fuerat. Sed hoc misso, *D.* Non legimus compulisse, *C.*; non compulerunt, *N.* Sane nec legimus apostolos infantes tinxisse. Apostoli ea prædicarunt quæ Christus institutit et docuit, cum igitur constet de Christi institutione, inferendum est, fidelibus hanc confessionem injunxisse, cum ea opus haberent.

84. Ad 2m, *D.* Ad normam a Christo datam exigendam, *C.*; probationem, quæ in nuda conscientiæ discussione consisteret, *N.*

85 Ad 3m, Christus nos docuit veniam a Patre petere ac obtinere per media idonea, *C.*; his neglectis, *N.* Sed neque obest, quod Christus in Apocalypsi episcopis illis pœnitentiam tantum injunxerit, nam in hac cætera includebantur, quæ ipsi præstare debebant.

86. Ad 4m, Resp. 1° hic agi de *facto*, cum proinde de eo constiterit; non est ulterius querendum. Resp. 2° leve hoc jugum esse, si ratio habeatur tot sacrificiorum, lustrationum, pœnarum etiam corporalium quibus Hebræi subjiciebantur; uberiori præterea nos gratia donari ad hoc præstandum, quod demum cedit in commodum ac solatium nostrum, ac proprium est legis amoris.

87. III. Obj. 1° Distincta peccatorum confessio interdum impossibilis est aut defectu memoriæ, aut cognitionis in discriminandis culpis gravibus a levibus. 2° Perniciosa insuper est, dum ex facilitate veniæ causa sumitur relabendi. 3° Periculum exinde oritur tum quoad societatem, quæ timere potest ne prætextu confessionis machinationes instruantur; tum etiam quoad confessarios, qui turpibus narrationibus infici possunt; tum denique quoad pœnitentes, ne dum memoria fœda recolunt iis alliciantur. Ergo.

88. Resp. 1° generatim, *N.* cum fieri nequeat ut quod divinitus institutum est incommoda quæ objiciuntur ex se pariat. Distingui debet in omnibus legitimus usus ab abusu rei; primus bonus est, alter ex sola hominum malitia provenit.

89. Resp. 2° Ad 1m, *D.* Prout ab adversariis concipitur, *C.*; prout docet Ecclesia catholica, *N.* Nam juxta hujus doctrinam, non tenemur, nisi ad confitenda peccata quæ post diligens examen conscientia suggerit, et juxta gravitatem quam in eis deprehendimus. Si quod dubium præterea supersit confessarii ope excutitur.

90. Ad 2m, *D.* Ex malitia et abusu, *Tr.*; ex vi confessionis, *N.* Nam si illæ afferantur dispositiones quæ ad rite suscipiendum sacramentum hoc requiruntur, certe id non sequitur.

91. Ad 3m, *D.* Ex abusu, *Tr.*: ex usu legitimo, *N.* Ac 1° non solum nihil habet ex confessione pertimescendum societas, sed plura bona sunt quæ sibi polliceri potest, cum homines reddantur meliores, cum ad restitutionem læsi honoris aut ad reparationem damni illati pœnitentes adigantur, ad machinationes potius detegendas obligentur, et ab iis moliendis retrahantur. 2° Confessarii sibi prospicere possunt oratione, et sanctitate hujus ministerii propria, atque ex consideratione judicii subeundi. Si qui aliter se gerunt, ipsi viderint. Interim Rom. Pontifices salutaribus Constitutionibus huic periculo prospexerunt. 3° Pœnitentes, si ea qua par est verecundia, et in amaritudine cordis sui proprias noxas patefaciant, a quovis et ipsi periculo longe absunt.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ostenditur ex traditione.

92. Protestantes primum affirmabant recentem esse confessionis usum et praxim; deinde veritatis luce compulsi, licet antiquum hunc usum fassi sint, saltem recentem esse illius obligationem et ab Innocentio III. inductam sæc. XIII. in conc. Lateran. IV. nunc communiter autumant. Utrumque erroneum ac falsum esse nobis ostendendum est.

93. Itaque primo necessitatem confessionis adstruunt omnes Patres illi, qui eam repetunt ab institutione Christi, ita ut non aliter quam per sacerdotes quibus patefacta crimina fuerint, venia illorum obtineri possit. Porro tales sunt ex Latinis SS. Cyprianus, Ambrosius, Innocentius I., Leo M., Augustinus, Gregorius M. Hic brevitatis gratia unius Cypriani verba describimus ex lib. *De lapsis,* ubi cum multa de necessitate confessionis etiam occultorum peccatorum, quamvis solius cogitationis, disseruisset, concludit: *Confiteantur singuli delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest; dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.* Reliqua testimonia per sæcula singula digesta recoli possunt apud Muzzarellium in *opusc. XIII.* Ex Græcis autem Origenes, S. Basilius, et S. Joan. Chrysostomus, inter quos Origenes *Hom.* 2. *in Levit.* n. 4. hæc scribit: *Est adhuc et septima licet dura ac laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum.... cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et quærere medicinam secundum eum, qui ait: Dixi, pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.*

94. Ad alterum vero quod attinet, scilicet ad usum et praxim confessionis, ut omittam documenta quæ se protendunt a sæc. XII. nempe ante Innocentium III. usque ad sæc. VI. ex quibus patet luculentissime extitisse confessarios principum virorum, imperatorum, militum, fidelium in genere, infirmorum, confessionum formulas; contenti erimus ea urgere quæ a sæculo V. de hoc usu occurrunt usque ad sæc. II. inclusive. Itaque sæ-

culo V. S. Augustinus *Serm.* 393. ut fideles inducat ad tempestivam pœnitentiam, sic eos alloquitur : *Quia si ad ultimum vitæ steterit, nescit, si ipsam Pœnitentiam accipere, ac Deo et sacerdoti peccata sua confiteri poterit.* Sæc. IV. S. Ambrosius, ut refert ejus biographus Paulinus n. 39. *quotiescumque illi aliquis ob percipiendam Pœnitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret.* Sæc. III. Origenes *Hom.* 2. *in Levit.* n. 4. scribit : *Dura et laboriosa pœnitentia.... cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et quærere medicinam.* Sæc. II. labente refert S. Irenæus lib. 1. *Cont. hæres.* c. 6. et 15. de mulieribus a Marco præstigiatore seductis, quod *postea ad Dei Ecclesiam reversæ cum reliquo suo errore hoc quoque confessæ sunt;* aliæ autem hoc crimen confiteri veritæ a *vita Dei desperaverunt.* Non desperassent profecto si liberum usum confessionis mulieres istæ credidissent. Tertullianus lib. *De Pœnitent.* c. 8. *eos* damnat qui *publicationem sui suffugere aut de die in diem differre præsumunt, pudoris magis memores quam salutis.* Cum vero hi Patres uno ore a Christi institutione confessionem hanc repetant, evidens est sæc. I. eamdem viguisse doctrinam.

95. Huc accedunt sectæ omnes quæ longe ante Innocentium ab Ecclesia catholica divisæ sunt, ut Græci, Armeni, Æthiopes, aut nestoriana hæresi aut monophysitica infecti, aut schismate, apud quos eadem doctrina et praxis adhuc viget. Adeoque, quod consequens est, non ab Innocentio III. sed ab Ecclesia catholica, quæ a Christo hanc doctrinam habuisse semper professa est, eam receperunt.

DIFFICULTATES.

96. I. Obj. 1° Allata documenta non agunt nisi de confessione soli Deo facienda; 2° aut de confessione quadam generica peccatorum publicorum; 3° aut libera devotionis causa suscepta, qualis apud monachos viguit. 4° Alioquin reddi non posset ratio silentii quod apud Sanctorum biographos invenitur, qui nunquam exomologesim fecisse ante obitum perhibentur; 5° nec non silentii circa confessarios institutos sive in nosocomiis, sive in exercitibus. 6° Sane nonnisi recentiores ætate tot eruperunt *Summæ* ac *Summulæ*, *Instructiones* confessariorum. Ergo.

97. Resp. Ad 1m, *N.* Etenim adducti Patres loquuntur de confessione *Deo* et *sacerdoti* facienda, uti S. Augustinus; aut Deo *per sacerdotem*, ut Anastasius Sinaita *De sacra synaxi* n. 5., alioquin absurdum foret disserere de pudore propter quem haud pauci retrahebantur a confessione, uti testantur Tertullianus et Cyprianus cum aliis.

98. Ad 2m, *N.* Nam Origenes *Hom.* 3. *in Leo.* n. 4. scribit : *Si quid in occulto gerimus; si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus,* CUNCTA *necesse est publicari,* CUNCTA *proferri.* Eadem habet S. Cyprianus.

99. Ad 3m, *N.* Alioquin mulieres de quibus scribit S. Irenæus a vita Dei non desperassent, quæ profecto non erant sanctimoniales.

100. Ad 4m, Resp. Imo multiplicem rationem ejusmodi silentii reddi; ac 1° quia plures martyrio nævos suos abluebant; 2° quia plerique nonnisi levioribus se maculis inquinabant, quibus tollendis confessio necessaria non est; 3° quia etsi eam fecerint, biographi antiqui minuta hæc persequi non consuevernnt, ut patet etiam ex eo quod plerumque omittant quoque mentionem facere de percepta a Sanctis, instante morte, eucharistia. 4° His addimus hoc argumentum negativum esse, quod eliditur per positiva documenta quæ attulimus, nec esse generale. Siquidem de S. Eligio leginus in ejus vita ipsum totius anteactæ vitæ maculas ante obitum per confessionem eluisse.

101. Ad 5m, *D.* Id est, non legitur

præfectos sacerdotes fuisse excipiendis confessionibus in nosocomiis, in exercitu, etc., *Tr.;* præfecti reipsa non fuerunt, *N.* Nam alterum ex altero non sequitur, alioquin nimis probaretur; cum pariter non legamus eucharistiæ infirmis aut militibus dispensandæ præfectos sacerdotes fuisse.

102. Ad 6m, *D.* Si *Summæ*, *Summulæ*, *Manipula*, *Medullæ*, etc. ad essentiam confessionis spectarent, *C.;* secus, *N.* Longe olim majori simplicitate antiqui hac in parte se gerebant, Scripturam, canones, sanctiones pro norma habebant casibus solvendis. Et quemadmodum theologia theoretica seu speculativa nonnisi sequioribus sæculis scientifica methodo tradi cœpit, ita et moralis disciplina.

103. II. Obj. Omnes catholicorum conjecturas evertit celebre Nectarii factum quod an. 390. contigit. Cum enim nobilis quædam mulier, ut refert Socrates *Hist. Eccl.* lib. 5. c. 19. patefecisset in confessione se turpem cum diacono consuetudinem habuisse, et *cum eam ob causam ecclesiastici homines dicteriis appeterentur, Eudæmon quidam Ecclesiæ presbyter Alexandria oriundus Episcopo Nectario suasit, ut pœnitentiarium quidem presbyterum expungeret, unumquemque vero pro arbitrio et pro animi sui conscientia ad sacramentorum communionem sineret accedere.* Jam vero si confessio auricularis aboleri potuit, jure infertur eam non divinæ, sed ecclesiasticæ institutionis esse. Ergo.

104. Resp. *Neg. min.* quæ supponit vere abolitam confessionem esse, cum abolitum tantum fuerit Pœnitentiarii munus, quod, eodem ibid. referente Socrate, sub Decio institutum fuerat. Porro hoc munus complectebatur mixtum tribunal et excipiendi confessiones, et adigendi in nonnullis casibus pœnitentes ad denuntiandum complicem, ut procedi in eum in foro exteriori posset. Duplicem hæc mulier confessionem fecerat, primam totius antea actæ vitæ, et alteram fecit *progressu temporis*, in qua patratum cum diacono stuprum confessa est. Post hanc secundam confessionem a presbytero pœnitentiario compulsa mulier est ad denuntiandum diaconum, qui propterea ejectus est, atque exinde orta in clerum dicteria. Ob hæc munus presbyteri pœnitentiarii ad tempus saltem Constantinopoli abrogatum est, et confessio ad pristinam simplicitatem revocata. Quod etiam constat ex Sozomeno, qui lib. 7. c. 16. agnoscit *necessitatem* auricularis confessionis, scribens : *Cum in petenda venia peccatorum necessario confiteri oporteat*, nec non ex S. Joanne Chrysostomo, Nectarii successore, qui in synodo ad Quercum ab æmulis suis accusatus est de nimia facilitate in absolvendis pœnitentibus, quorum confessiones excipiebat, ut refert Socrates l. 6. c. 21. et ex actis conciliorum constat apud Harduinum tom. 1. col. 1042. Ex his patet ars critica Calvini, Kemnitii, Dallæi cæterorumque hæreticorum, qui hoc factum adhuc obtrudunt, ex quo magis elucet tum necessitas tum praxis confessionis sacramentalis sæc. IV.

105. III. Obj. Non defuerunt sive ante sive post. conc. Lateranense IV. qui negarent necessitatem auricularis confessionis. Ante quidem, Gratianus qui in suo *Decreto dist.* 1° *de Pœnitentia* commemorat sapientes ac religiosos viros docentes *sola cordis contritione et secreta satisfactione absque oris confessione quemquam posse Deo reconciliari*, quin tamen sic sentientes fuerint aut a conc. Cabillonensi, aut a Petro Lombardo censura notati. Post concilium vero Joannes Semeca Gratiani glossator, qui eamdem oralis confessionis necessitatem rejicit, prout etiam docuit Petrus De Osma nuncupatus. Ergo.

106. Resp. *D. A.* Nonnulli obscuri canonistæ, *Tr.;* plures iique alicujus nominis, *N.* Quoad Gratianum non desunt qui dubitent distinctionem de Pœ-

nitentia illius esse; verum et hoc prætermisso, intelligi potest ejus doctrina de justificatione quam quis obtinet contritione caritate perfecta cum confessionis voto si confessarii desint, prout etiam nunc temporis catholici sentiunt. Exploratum enim est doctores Gratiano coævos necessitatem confessionis et dogma admisisse. Quod si reipsa aut Gratianus aut Joannes Semeca, aut nonnulli alii contrarium senserunt, turpiter errarunt, et ex sola ignorantia traditionis excusari possunt; qua de causa tum a conc. Cabillonensi, tum a Magistro sententiarum censura notati non sunt. Petrus autem De Osma ut hæreticus damnatus est a Sixto IV. ejusque cathedra combusta.

PROPOSITIO III.

Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit.

107. Propositio est de fide, ut patet ex montanistis et novatianis, qui hac de causa uti *hæretici* ab Ecclesia damnati sunt. Montanistæ tria peccata subtrahebant potestati clavium, idololatriam, homicidium, mœchiam. Novatianus et Novatus schismatis auctores subtraxerunt lapsum in idololatriam, ipsorum asseclæ ulterius progressi negarunt prius posse ab Ecclesia graviora crimina remitti, deinde omnia lethalia peccata post baptismum admissa. Sociniani aliqua saltem ex parte immiti huic doctrinæ adhæsere.

108. Sic autem propositionis nostræ veritatem evincimus : Si quæ peccata essent, quæ virtute clavium ab Ecclesia remitti non possent. ideo foret, aut quia Christi verba Matth. 18. *Quæcumque solveritis*, etc. et Jo. 20. *Quorum remiseritis*, etc. intelligi deberent de baptismo; aut quia Christus ipse aliquam exceptionem fecisset; aut quia denique ad solos apostolos personaliter dicta sunt. Atqui nihil horum admitti potest.

109. Etenim de solo baptismate adducta verba intelligi non posse, paulo ante confecimus. Exceptionem porro quamlibet generalissima Christi verba non patiuntur; ut enim optime, scribebat S. Pacianus *Epistola 4. ad Sympronianum : Quæcumque solveritis, inquit* (Christus). *Omnino nihil excepit : quæcumque, inquit, vel magna vel modica*: et S. Ambrosius *De Pœnit.* lib. 1. c. 3. n. 10. *Deus*, inquit, *distinctionem non fecit, qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit.* Quod confirmat exemplo incestuosi Corinthii, et Simonis magi hæreticorum omnium parentis, quorum alteri venia data est, alteri pœnitentia indicta. Tertium denique admitti nequit, quin et baptismi cæterorumque conferendorum sacramentorum facultas desiisse cum apostolis dicatur, quod est absurdum, cum Christus in bonum Ecclesiæ perduraturæ usque ad consummationem sæculi ejusmodi facultatem concesserit.

110. Quapropter vix montanistæ ac novatiani novam hanc doctrinam invexere, cum uno animo Patres in illam, tanquam in *immanissimam* hæresim insurrexerint, eamque damnaverint.

DIFFICULTATES.

111. I. Obj. 1° Christus Matth. 12, 31. coarctavit potestatem datam absolvendi illis verbis : *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Joanne proinde Epist. 1. cap. 5, 16. dicitur : *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis.* Et Paulus Hebr. 6, 4. scribit : *Impossibile est. eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam*

donum cœleste... et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam : et ibid. 10, 25. *Voluntarie enim nobis peccantibus post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia*; quod cap. 12. confirmat 2° exemplo Esau, *qui non invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam*. Ergo.

112. Resp. Ad 1m, *D*. Et hæc aliaque ejusmodi testimonia arguunt difficultatem remissionis ratione habita pessimæ dispositionis in subjecto, seu in ejusmodi peccatoribus, *C*.: arguunt potestatis limitationem in Ecclesia quoad rite dispositos, *N*. Siquidem nec unum ex his testimoniis afficit Ecclesiæ facultatem, sed omnia vel Deum immediate, vel peccatores attingunt; adeoque plus probarent, quam adversarii vellent, nec Deum scilicet, cujus misericordiæ ejusmodi peccatores remittebant, posse illis peccata remittere. Hæc difficultas igitur oritur solum ex pessima delinquentium istorum dispositione, sive ejusmodi peccata consistant in voluntaria apostasia, sive in aperta cognitæ veritatis impugnatione, sive in alio ejusmodi, ut interpretes varie exponunt, nec vacat hic diutius inquirere.

113. Ad 2m, *D*. Non invenit Esau locum pœnitentiæ in Patre, qui ratam habuit benedictionem collatam Jacob, *C*.: de peccatis suis, *N*. Nec enim de his sermo est.

114. II. Obj. Patres hanc agnoverunt exceptionem, 1° Hermas enim *Pastor*. lib. 3. *Simil*. 4. n. 2. de scelestis hominibus scribit: *Hujusmodi homines morti sunt destinati*, et auctor *Constit. Apostolic*. lib. 2. c. 25. de eo, *qui velut acie rebelli tentat Deum*, affirmat, quod *venia carebit*. 2° Origenes et Theognostus apud S. Athanasium *Ep. 4. ad Serapion*. n. 9. allegata Apostoli verba de relabentibus in peccata post baptismum intellexere, quos propterea docent *misericordiam non consecuturos*. 3° SS. Cyprianus et Ambrosius tradunt nonnullorum peccatorum nonnisi Deum misereri posse; et SS. Athanasius et Hieronymus peccatum in Spiritum S. vocant *irremissibile, inveniabile, indeprecabile*. 4° Sane Ecclesia interdum quorumdam criminum reos a reconciliatione arcebat vel in ipso mortis articulo, Ergo.

115 Resp. *N. A*. Ad 1m prob. *N*. Neque enim hi auctores de facultate Ecclesiæ loquuntur, sed de prava illorum peccatorum dispositione, uti exposuimus.

116. Ad 2m, *D*. Qui proinde erraunt, adeoque refellendi sunt, prout eos confutat ibid. S. Athanasius, *C*.; recte senserunt, *N*.

117. Ad 3m, *N*. Etenim S. Cyprianus loquitur de lapsis recusantibus satisfactionem confisis martyrum precibus, statuitque Dei solius esse ita peccata remittere, ut nullam satisfactionem exigat. Tantum vero abest, ut S. Ambrosius irremissibilia peccata doceat, ut contrarium expresse adstruat contra novatianos, et virginem lapsam ad pœnitentiam admiserit. Dum vero S. Athanasius et S. Hieronymus *irremissibile* peccatum in Spiritum S. prædicant, nonnisi de prava subjecti dispositione loquuntur.

118. Ad 4m, *D*. In nonnullis Ecclesiis particularibus et quidem ad tempus, *Tr*.; in Ecclesia universali, *N*. Incertum primo est, utrum reipsa documenta quæ pro hac sententia afferuntur, de totali ac perpetua negatione absolutionis loquuntur; sed et hoc dato, hic usus contrarius fuit praxi universalis Ecclesiæ, neque provenit ex eo quod putaverint Ecclesiæ illæ sibi coarctatam a Christo esse facultatem absolvendi, quod nobis satis est, quidquid de critica hac quæstione sentiendum sit.

—

PROPOSITIO IV.

Recta ac utilis est peccatorum venialium frequens confessio, et piorum usui consentanea.

119. Hæc propositio, quæ jansenistas impetit ac synodum Pistoriensem, certa est. Etenim a Pio VI. in *Const. Auctorem fidei*, *Declaratio synodi de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi confessiones,* damnata est uti *temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi, a S. conc. Tridentino probatæ, contraria.*

120. Sane conc. Tridentinum sess. 14. cap. 5, hæc docet : *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quæ frequentius labimur, quanquam* RECTE ET UTILITER *citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Hujus propterea *rectæ* et *utilis* confessionis piorumque hominum usui consentaneæ frequentiam valde commendat S. Franciscus Salesius in sua *Philothea* P. 2. c. 19.

121. Hinc videmus hunc usum apud veteres obtinuisse. Siquidem Tertullianus in lib. *De pudicitia* c. 19. plura venialia peccata inter remissibilia virtute clavium recenset. S. Cyprianus lib. *De lapsis* refert de fidelibus ætatis suæ, quod *salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus a sacerdotibus per exomologesim requirerent.* S. Basilius in *Regulis brevius tractatis, interrog.* 4. hanc praxim apud sanctimoniales obtinuisse testatur. S. Augustinus *Enarr. in Ps.* 99. n. 6. *Semper confitere*, inquit, *semper habes quid confitearis.* Mabillonius in *Præf. ad Acta Sanctorum Benedictinorum* sæc. III. pluribus adductis documentis ostendit praxim frequentis confessionis venialium tum apud monachos, tum apud pios laicos viguisse. Alia plura adjiciunt Morinus *De Pœnit.* lib. 5. c. 3. 5. et 32. Martenius *De antiq. Eccles. ritib.* lib. 1. p. 2. c. 5. art. 5. Renaudotius *De perpet. fidei* tom. 5, lib. 3. c. 6. et Chardonius in *Hist Sacram.* tom. 2. c. 6. Ergo.

DIFFICULTATES.

122. Obj. 1° Hic usus in antiquitate non obtinuit; 2° experientia docet confessionem vilescere ex nimia ejusmodi frequentia; 3° peccatores pro quibus Ecclesia orare consuevit non amplius agnoscerentur. Ergo.

123. Resp. Ad 1m, *Neg.* Contrarium enim ostendunt documenta, quæ attulimus.

124. Ad 2m, *N.* Quinimo experientia evincit longe melioribus dispositionibus præditos ad confessionem accedere qui frequenter leves noxas suas diluunt; quam qui semel in anno ad idem tribunal accedunt. Si abusus nonnulli irrepunt, hi corrigendi sunt, non usus tollendus ex quo tot bona proveniunt, inter quæ non infimum locum tenet major animi tranquillitas, cum sæpe accidat conscientiam angi in dubio utrum culpa gravis an levis fuerit, quod apprime discutere difficillimum esse S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 21. c. ult. fassus est.

125. Ad 3m, *N.* Ecclesia enim orat pro omnibus; quod si praxis obtineret, ut nonnisi graves peccatores ad confessionem accederent, plures se ab ipsa retraherent, ne proderent conscientiæ statum, gravesque saltem suspiciones de se excitarent. Hic porro scopus Jansenistarum est in hac doctrina.

CAPUT IV.

DE SATISFACTIONE.

126. Satisfactio, quæ pars integralis est Sacramenti Pœnitentiæ, definiri solet: *Compensatio injuriæ Deo nostris peccatis illatæ.* Duplex enim in peccato reatus invenitur *culpæ* et *pœnæ.* Reatus

pœnæ æternæ semper remittitur una cum culpa : ut plurimum tamen illo dimisso, remanet reatus pœnæ temporalis adhuc subeundæ vel in hac vel in altera vita. Tolli autem et hic potest, ut docet Tridentinum sess. 6. c. 14. per eleemosynas, orationes et jejunia, aliave pia opera aut pœnas sive sponte susceptas sive patienter toleratas, sive a sacerdote injunctas. Protestantes sub Ecclesiæ reformandæ prætextu commodiorem viam invexerunt ad se liberandos a pœnis temporalibus consectandis et a satisfactione Deo præstanda, autumantes hoc esse injuriosum Christo, cum Deus nobis ejus merita per fidem imputet. Contra quos sit :

PROPOSITIO I.

Non tota simul pœna cum culpa semper remittitur a Deo; sed plerumque, pœna æterna virtute clavium sublata, pœna temporalis manet exsolvenda.

127. Propositio de fide est ex can. 12. sess. 14. conc. Tridentini : *Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo...; anathema sit.*

128. Ex sacris Litteris propositionis veritatem evincunt notissima exempla Adæ, Moysis, Aaron, David præsertim, quibus quamvis Deus culpam dimiserit, deque ejus remissione certior David factus fuerit, gravissimis tamen pœnis temporalibus mulctati sunt.

129. Patres uno consensu necessitatem satisfactionis prædicasse post culpas dimissas fatetur ipse Calvinus, qui *Inst.* lib. 3. c. 4. § 38. scribit : *Dicam simpliciter, omnes fere Patres, quorum libri exstant, aut hac in parte lapsos esse aut nimis aspere et dure locutos.* Non est igitur quod solliciti simus in eorum testimoniis colligendis. Speciminis gratia sit S. Cyprianus, qui in lib. *De lapsis*, *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus.* Cujus rei hanc reddit rationem S. Augustinus *Tract.* 124. *in Jo.* n. 5. dicens : *Ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur et pœna.*

130. Quapropter Tridentinum sess. cit. cap. 8. hæc præclare habet : *Sanæ et divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati, et dæmonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes templum Dei violare, et Spiritum S. contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii et contumeliosi Spiritui S., in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ.*

DIFFICULTATES.

131. I. Obj. 1° Deus passim protestatur se plene peccata dimittere, dicens Is. 42, 25. *Peccatorum tuorum non recordabor*; et Ezech. 38, 12. *Impietas impii non nocebit ei in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* 2° Christus superabundanter satisfecit pro peccatis nostris non solum quoad culpam et pœnam æternam, sed etiam quoad pœnas temporales. 3° Hinc nuspiam legimus in N. T. pro dimissis peccatis injunctam esse pœnitentiam, nec publicano, nec mulieri pœnitenti, nec servo cui dimissum est omne debitum, nec Petro, aut alii cuiquam. Ergo.

132. Resp. Ad 1m, *D.* Quoad culpam et pœnam æternam, *C.*; quoad pœnam temporalem, *N.* Alioquin neque ab Adam, neque a David, neque a cæteris quos enumeravimus pœnitentibus pœnas temporales poposcisset.

133. Ad 2m, *D.* Ita tamen ut satisfactionibus nostris applicemus nobis satisfactionem Christi, *C.*; secus, *N.* Non aliter nobis prosunt merita et satisfactio Christi quam per eorum applicationem, ut suo loco ostendimus.

134. Ad 3m, *D.* Ob causas pecu-

liares, *C.*; ad exclusionem satisfactionis in N. T., *N.* Nam 1° Christus utpote supremus Dominus potuit omnem etiam satisfactionem remittere, quod nequeunt ejus administri; 2° perfecta etiam contritione et caritate potuerunt illi prædíti esse, cujus Christus utpote cordium scrutator, inspector erat. Nunc vero addimus Petrum culpam suam toto vitæ tempore flevisse, et crucis patibulo expiasse. De cæteris Scriptura silet, nescimus proinde an non etiam pœnis temporalibus illi suas culpas diluerint. Certe Paulus Corinthio incésto pœnam satis gravem imposuit.

135. II. Obj. 1° Satisfactio ex indebitis fieri debet, nihil autem nos habemus quod Deo titulo creationis, redemptionis et sanctificationis non debeamus. 2° Deinde ratio clamat, quod, sublata causa, scilicet culpa, tolli debeat effectus, nempe pœna. Ergo.

136. Resp. Ad 1m, *D.* Nisi Deus voluerit id quod possumus, et ea qua valemus ratione offerre, gratuito acceptare, *Tr.* vel *C.*; secus, *N.* Porro hoc ipso quod Deus pœnas seu satisfactiones a nobis poscat, declarat se eas acceptare.

137. Ad 2m, *D.* Si effectus a causa pendeat ut sit et conservetur, *C.*: si pendeat a causa, ut producatur in esse permanente, *N.* Alioquin sublato gladio cessaret vulnus et dolor, sublato artifice cessaret opus ab eo confectum, et ita porro.

PROPOSITIO II.

Possunt et debent ministri Pœnitentiæ salutares et convenientes satisfactiones pœnitentibus injungere.

138. De fide propositio est a Tridentino sess. 14. sancita hoc can. 15. *Si quis dixerit, claves Ecclesiæ esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi...; anathema sit.*

139. Profluit porro hæc doctrina ex constitutis in propositione præcedenti. Evincitur autem ex continenti Ecclesiæ traditione. Etenim Patres omnes quovis tempore docuerunt claves a Christo Ecclesiæ concessas non solum ad solvendum, verum etiam ad ligandum salutaribus et convenientibus satisfactionibus. Cæteris omissis documentis paulo ante adductis, hic adjicimus verba Innocentii I. qui in *Epist. ad Decent.* scribit: *De pondere æstimando delictorum sacerdotum est judicare, ut attendat ad confessionis pœnitentis.... ac tum jubere dimitti* (pœnitentem), *cum viderit congruam satisfactionem suam.* Tot præterea testes habentur Ecclesiæ fidei ac praxeos, quot supersunt canones ac libri pœnitentiales, qui regulas hujus injungendæ satisfactionis tradunt.

140. Et hæc quidem adversus protestantes. Nunc aliquid adjiciendum contra jansenistas, qui contendunt satisfactionem necessario præmittendam absolutioni esse. Licet vero antiqua disciplina ferret ut satisfactio reconciliationem præcederet, non ita tamen servata hæc consuetudo est, ut nullam pateretur exceptionem. Etenim ex Cypriano novimus constitutum in conc. Carthaginiensi III. fuisse, ut instante persecutione, omnibus absolutio et eucharistia daretur, qui apte fuissent dispositi, adeoque nedum completa, sed neque incœpta satisfactione, quod pluribus aliis exemplis fieri consuevisse ostendit Morinus *De Pœnitent.* lib. 10. et cum eo Natalis Alex. *Diss.* 9. in sæc. III. *Prop.* 2. Viguit præterea a duodecim et amplius sæculis in utraque Ecclesia praxis tribuendi absolutionem et admittendi ad sacram synaxim pœnitentes ante completam injunctam satisfactionem. Nequit igitur sine ingenti temeritate accusari Ecclesia ob disciplinam quam hodie dum servat, quin in crimen vocetur universa antiquitas.

141. Cum proinde Petrus De Osma docuisset : *Non peracta pœnitentia, confitentes absolvi non debere* ; a Sixto IV. hæc propositio in *Const.* data *an.* 1479. hæretica nota confixa est. Sic etiam Alexander VIII. hanc proscripsit propositionem n. 15. *Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei id quodam modo dictante.* Clemens vero XI. proposit. 87. Quesnelli pariter damnavit : *Modus plenus sapientia, lumine et caritate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei antequam reconcilientur.* Cumque eamdem doctrinam instaurasset synodus Pistoriensis prop. 55, eam Pius VI. in cit. *Constit.* rejecit uti *falsam, temerariam, communi praxi Ecclesiæ injuriosam, inducentem in errorem, hæreticali nota in Petro De Osma confixam.*

DIFFICULTATES.

142. Obj. 1° Apostolus Rom. 8, 1. *Nihil*, inquit, *damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu.* Si *nihil*, ergo tum quoad culpam tum quoad pœnam. 2° Ad Ephesios vero c. 4, 28. a conversis unice exigit, ut *qui furabatur, jam non furetur.* 3° Exponens S. Jo. Chrysostomus Apostoli mentem *Homil.* 28. in 1. *Epist. ad Cor.* hæc scribit : *Non inquit* (Apostolus), *si puniamus, si supplicium de nobis sumamus ; sed si dijudicaremus, hoc est, si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, si nos ipsos condemnare, liberaremur ab hujus et futuri sæculi suppliciis.* 4° Sane nulla est ratio, cur imponendæ sint in sacramento Pœnitentiæ satisfactiones, cum nullæ in baptismo injungantur. 5° Quod si vetus Ecclesia consuevit injungere satisfactiones pœnitentibus, non ad vindictam, sed ad certamina et exercitationes novæ vitæ, et ad aliorum ædificationem ita se gessit. Ergo.

143. Resp. Ad 1m, *D.* Renatis per baptismum, *C.* ; pœnitentibus post baptismum, *Subd.* Quoad reatum culpæ et pœnæ æternæ, *C.*; quoad reatum pœnæ temporalis, saltem de via ordinaria, *N.*

144. Ad 2m, *D.* Præcipue, et quidem quoad renatos ex baptismo, *C.* ; solum et quoad lapsos post baptismum, *N.*

145. Ad 3m, *D.* In ordine ad supplicia a Deo immissa aut immittenda in hac vel in altera vita, *C.* : ad exclusionem satisfactionum sacramentalium, *N.* En quomodo de his S. Jo. Chrysostomus *Homil.* 14. *in Matth.* eadem Apostoli verba expendens loquatur : *Audi Paulum dicentem : Quoniam si nos judicaremus... Et quomodo, inquies, de nobis judicabimus et a nobis rationes expetemus ? Luge, acerbe ingemisce, te ipsum humilia et afflige*, etc.

146. Ad 4m, *Neg.* Sed hanc assignat Tridentinum rationem sess. 14. cap. 2. quia per baptismum nova efficimur creatura, adeoque plenam et integram peccatorum omnium remissionem assequimur, *ad quam novitatem et integritatem per sacramentum Pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus.*

147. Ad 5m, *Neg.* Etenim Ecclesia non solum ob recensitas causas, verum etiam ad satisfaciendum Deo pro admissis peccatis satisfactiones injunxit, ut constat ex apertissimis Patrum testimoniis, quæ attulimus.

148. Dices cum jansenianis : Patres satisfactionem *pretium*, absolutionem *mercedem* vocarunt. Ergo illa semper absolutioni præmitti debet.

149. Resp. *D.* Ita vocarunt Patres satisfactionem et absolutionem, ut rationem afferrent disciplinæ, quæ tunc temporis passim obtinebat, *C.* ; ut significarent, ut autumant janseniani, ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni ex Christi institutione, ac natura sacramenti servandum, *N.*

Quod patet ex exceptionibus satis frequentibus quibus ipsimet hunc ordinem inverterunt.

CAPUT V.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIÆ.

150. Duplex materia distinguitur *remota* et *proxima*. Remota rursum aut *necessaria* est aut *libera*. Necessaria sunt omnia lethalia peccata post baptismum commissa; libera peccata venialia, aut etiam lethalia alias rite confessa. Materia hæc remota sive necessaria sive libera ea est, ut loquuntur scholæ, *circa quam* versatur sacramentum. In hoc conveniunt omnes. At circa materiam proximam, seu *ex qua*, ut ajunt, sacramentum conficitur, controversia viguit inter thomistas et scotistas. Utrique fatentur *contritionem*, *confessionem* et *satisfactionem* partes esse Pœnitentiæ, quas aliis verbis vocant *actus* pœnitentis, easque Tridentinum dixit *quasi materiam* hujus sacramenti; quia, ut exponit Estius in 4. *Sent.* dist. 15. § 2. materia Pœnitentiæ non est aliquid physicum uti elementa, e. g. aqua, oleum, panis, etc., sed sunt actiones, quæ idcirco non ita *proprie* materia vocari possunt. Itaque thomistæ contendunt recensitos actus veram materiam proximam hujus sacramenti constituere; scotistæ vero censent ejusdem materiam proximam esse absolutionem a sacerdote pœnitenti impertitam, quatenus est ritus sensibilis, et habere rationem formæ, quatenus significat effectum sacramenti. Maldonatus in *Tractat. de Pœnit.* p. 3. *Thes.* 7. sententiam thomistarum vocat *communem*, scotistarum autem *veriorem*. Fundamenta utriusque sententiæ expendi possunt apud respectivæ scholæ theologos.

151. Sed jam de forma. Protestantes contendunt absolutionem non esse nisi declarativam remissionis peccatorum, non autem ejusdem effectivam; quem errorem mox refellemus. Interim theologi omnes consentiunt eam consistere in verbis illis: *Ego te absolvo a peccatis tuis*. Perinde autem videtur, seposito Ecclesiæ præcepto, quoad rei substantiam, sive ea modo *indicativo*, sive modo *deprecativo* pronuntientur. Exploratum enim est ex certissimis documentis non aliam viguisse usque ad sæc. XII. in Ecclesia Occidentali hujus sacramenti formam præter deprecativam, uti præter Morinum *De Pœnit.* lib. 8. c. 8. seqq. ostendit Martenius *De antiq. Eccl. ritibus* lib. 1. par. 2. c. 6. art. 5. § 12. et art. 7., in Ecclesia autem Græca adhuc vigere eamdem deprecativam formulam ex ejus Euchologiis constat apud Goarium et Arcudium. Quæ *facta* nullis concutiuntur ratiocinationibus sive Suarezii sive Simonneti.

152. Circa ministrum desipuere tum protestantes autumantes quemlibet fidelem clavium potestatem a Christo accepisse; tum waldenses, wicleffitæ et hussitæ, qui potestatem absolvendi tribuerunt laicis probis, denegarunt sacerdotibus pravis. Sic etiam desipuerunt nonnulli Ecclesiæ perturbatores sub finem elapsi sæculi, dum affirmarunt approbationem episcopalem ad excipiendas confessiones non esse collationem jurisdictionis seu facultatis absolvendi, sed merum idoneitatis testimonium, cum sacerdotes omnes vi ordinationis accipiant eam facultatem; tum etiam ex eodem principio intulerunt sin minus licite, saltem valide posse omnes absolvere a casibus reservatis. Hanc doctrinam suam fecit synodus Pistoriensis. Contra hos omnes sit:

PROPOSITIO I.

Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti.

153. De fide est; hunc enim can.

9. sess. cit. Tridentinum edidit : *Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum...; anath. sit.*

154. Ostenditur autem ejusdem veritas illis ipsis Scripturarum et traditionis testimoniis, quibus veritatem hujus sacramenti adstruximus. Etenim Christus Jo. 20. apostolis dixit : *Quorum remiseritis peccata,* non autem *quorum declaraveritis remissa peccata esse.* Rursum idem Christus Matth. 16. et 18. dixit : *Quodcumque ligaveris..., quodcumque solveris*; vel : *Quæcumque alligaveritis..., et quæcumque solveritis.* Quæ certe veram solutionem important, non vero nudam solutionis declarationem. Hoc vero magis patefit ex metaphora clavium qua usus est Christus; claves enim vere traduntur ad claudendum aut aperiendum domus ostium, non autem ad declarandum apertum vel clausum ostium esse. Nisi igitur vim inferamus Scripturæ verbis, fatendum est actum quo sacerdotes absolvunt actum esse vere judicialem, et non nudum ministerium declaratorium.

155. Id ipsum conficitur ex allegatis Patrum testimoniis ex quibus discimus 1° Christum delere peccata sacerdotum ministerio; 2° sacerdotes sedere judices in tribunali Pœnitentiæ; 3° illorum sententiam ratam in cœlis esse; 4° sacerdotes hac potestate præstare Angelis et Archangelis ipsis. Controversia ipsa, quæ sæc. II. et III. excitata est a montanistis et novatianis adversus catholicos quoad potestatem clavium, hanc eamdem veritatem luculenter ostendit, quæ ridicula plane fuisset, si unice fuisset versata circa meram declarationem remissionis peccatorum. Ergo.

DIFFICULTATES.

156. Obj. 1° Verbum *remittere* interdum in sensu *declarandi* usurpari constat ex Luc. 7, 48, cum Christus mulieri pœnitenti dixit : *Remittuntur tibi peccata tua,* cum jamdiu eidem peccata fuissent remissa. 2° Hunc autem sensum subesse huic verbo Jo. 20. patet ex voce *retinere*; nec enim retinent sacerdotes peccata, nisi quatenus declarant esse retenta, seu non dimissa. 3° Quod confirmat officium judicis cujus est tantum declarare aliquem reum aut innocentem esse respectu legis. 4° Præsertim cum Christus proprie non constituerit sacerdotes judices peccatorum, sed personarum utrum dispositæ rite sint nec ne, dicens : QUORUM *remiseritis peccata*..... QUORUM *retinueritis*; 5° prout reipsa nonnulli scholastici docuerunt. Ergo.

157. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem Christus loc. cit. tum v. 47. tum v. 48. in eodem sensu *remissionis* dixit : *Remittuntur peccata*; in præcedenti quidem versiculo dum Pharisæo patefacit remitti peccata mulieri; in insequenti vero dum hoc ipsum peccatrici confirmat.

158. Ad 2m, *Neg.* Nam prout peccata subjiciuntur per confessionem clavibus, sacerdotes eodem actu judiciali eadem aut retinent aut remittunt.

159. Ad 3m, *D.* Si judices fuerint *meri* seu executores, *C.*; si sint *mixti* seu auctoritate suprema præditi, *N.* Tales porro sunt sacerdotes ex Tridentino, quos Christus *suos vicarios tanquam judices* et *præsides* constituit.

160. Ad 4m, *D.* Christus constituit sacerdotes judices personarum in ordine ad peccata juxta diversas dispositiones remittenda aut retinenda, *C.*; secus, *N.* Ideo enim sacerdotes expendunt dispositiones pœnitentium ut eos a peccatis solvant, aut non solvant. Deinde omne dubium tollitur ex Matth. 18. ubi Christus in recto dixit : *Quæcumque alligaveritis, quæcumque solveritis.*

161. Ad 5m, *Dist.* Iique pauci, qui statim confutati sunt, *C.*; plures et

innoxie, *N.* Eos enim refellit Richardus a S. Victore, qui illorum sententiam profert apud Morinum op. cit. lib. 8. c. 2. n. 8.

PROPOSITIO II.

Soli sacerdotes sunt sacramenti Pœnitentiæ ministri.

162. De fide pariter propositio hæc est juxta can. 10. conc. Tridentini sess. cit. : *Si quis dixerit non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum : Quæcumque ligaveritis*, etc. *Quorum remiseritis,* etc. *quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieverit ; secreta vero per spontaneam confessionem ; anath. sit.*

163. Jam vero allegata Christi verba quibus innititur facultas absolvendi ad solos apostolos eorumque in sacerdotio successores pertinere universa antiquitas uno consensu semper agnovit. Hujus rei testes sunt omnes Latinorum rituales libri, Græcorum et Orientalium omnium Euchologia, quæ eruditi viri Martenius, Renaudotius, Morinus, Assemanus collegerunt; nec non Patres omnes utriusque Ecclesiæ. De Origene, Tertulliano, et Cypriano constat ex superius adductis eorum testimoniis; quibus nunc addimus ex Græcis S. Basilium, qui in cit. *Regul. Brev. interrog.* 288. scribit : *Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysterium Dei concredita est dispensatio;* ex Latinis S. Ambrosium, qui *De Pœnit.* lib. 1. c. 2. n. 7. *Jus hoc,* inquit, *solis permissum sacerdotibus est.* Et hæc speciminis gratia.

164. Pravitatem porro sacerdotum non officere quominus ipsi valide absolvant, constat ex iis quæ disputavimus in *Tract. de Sacr. in genere ;* definivitque iterum Tridentina synodus in can. cit. cujus prior pars hæc est : *Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere... ; anath. sit.*

DIFFICULTATES.

165. Obj. 1° S. Jacobus *Epist.* sua c. 5, 16. indiscriminatim omnibus scribit : *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.* 2° Ad quæ verba alludens S. Augustinus *Hom.* 12. *In omnibus,* inquit, *Scripturis divinis utiliter ac salubriter admonemur ut peccata nostra debeamus jugiter et humiliter, non solum Deo, sed etiam sanctis et Deum timentibus confiteri. Sic enim per Jacobum apostolum,* etc. 3° Nec desunt certissima documenta ex quibus constat in necessitatis casu etiam diaconis tributam facultatem esse excipiendi delicti exomologesim, ut ait S. Cyprianus *Ep.* 12., manum imponendi ad pœnitentiam, et dandi pacem ; prout pariter faciendum esse statuerunt concilia Illiberitanum ac Triburiense in Hispania; Eboracense et Londinense in Anglia; Odo episcopus Parisiensis in Gallia; Petrus Cantor insuper et subdiaconos docet posse *ligare, auctoritate Papæ, non sua ;* apud Morinum op. cit. lib. 8. c. 23. Quod confirmatur ex jure canonico cap. *Fures extra, de furtis.* Innumera pariter suppetunt apud Martenium et Mabillonium documenta de confessione non solum diaconis, sed etiam inferioribus clericis, imo et laicis facta, quandoque etiam abbatissis a respectivis subditis. 4° Sane in necessitatis casu omnes tingere possunt, ergo et absolvere.

166. Resp. Ad 1m, *Neg.* Aut enim Jacobi textus accipitur de confessione sacramentali cum plerisque Patribus, et in hoc sensu cum iisdem Patribus coarctari debet ad solos presbyteros Ecclesiæ, quos in v. immediate præcedente advocandos dicit ad inungendos infirmos ; aut cum aliis de humili confessione qua quis se peccatorem profitetur, et in hoc sensu non est ad rem.

167. Ad 2m, *Neg.* Sermo siquidem

adductus Augustini fœtus non est; agitur præterea in eo de confessione cæremoniali.

168. Ad 3m, *D.* Quæ tamen documenta non attingunt nisi exomologesin cæremonialem, et relaxationem pœnitentiæ canonicæ in foro externo, *C.*; exomologesin sacramentalem, et absolutionem in foro interno, *N.* Hoc sensu exponit hæc ipsa documenta Morinus in *recognitione operis sui de Pœnitentia*, in quo illa congesserat. Et hoc quidem respectu diaconorum; relate vero ad subdiaconos aliosque inferiores clericos et laicos, quæ de auditis ab his referuntur confessionibus, intelligi debent de confessionibus, quas, absente sacerdote, faciebant pœnitentes humilitatis ergo tum ad excitandos se ad contritionem, tum ad implorandas Ecclesiæ preces. Quas quidem confessiones *quodam modo sacramentales* vocat S. Thomas in *Suppl.* q. 8. art. 2. ad 1., qui illis tribuebat analogice quamdam vim ex opere operantis gratiam producendi. Hic usus perduravit fere usque ad sæc. XVI. deinceps vero penitus obsolevit. Exinde rite explicari possunt quæ ex conciliis, jure canonico, et Petro Cantore objecta sunt. Quoad abbatissas vero, illæ confessiones non consistebant nisi in quadam conscientiæ ratione, quam subditæ tanquam matri reddebant, prout adhuc fit in nonnullis religiosis institutis. Si quis obrepsit abusus, illico sublatus est.

169. Ad 4m, *Neg. paritatem*, quia Christus diversa ratione statuit, quæ spectant ad horum sacramentorum administrationem.

PROPOSITIO III.

Ad valide absolvendum in sacramento Pœnitentiæ, præter potestatem ordinis, requiritur potestas jurisdictionis.

170. *Certa ac fidei proxima* propositio est, ut constat ex nota inusta propositioni 37. synodi Pistoriensis a Pio IV. in *Const. Auctorem fidei*, quæ *sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis* (absolvendi), *non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam*, damnatur ut *falsa, temeraria, erronea, et concilio Tridentino contraria.*

171. Verba concilii Tridentini sess. 14. cap. 7. ad quæ alludit summus Pontifex hæc sunt: *Quoniam natura et ratio illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Hæc porro verba nihil aliud significare possunt, quam jurisdictionis supervenientis ordini necessitatem ad valide absolvendum, alioquin absurda evaderent.

172. Quod magis adhuc patet ex Rom. Pontificibus, qui sæpius declararunt nullam ac irritam illius sacerdotis absolutionem esse, qui destitutus alterutra jurisdictione sit. Sane Benedictus XIV. in *Constit. Sacramentum Pœnitentiæ*, his verbis confessario omnem facultatem ademit absolvendi complicem in peccato turpi: *Sublata propterea illi* (Confessario) *ipso jure quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam; adeo quidem, ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, tanquam impertita a sacerdote, qui jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per præsentes has nostras adimere intendimus.* Hoc ipsum analogia confirmat deducta a tribunali civili, in quo irritam pronuntiarent sententiam judices jurisdictione destituti.

173. Posset præterea, nisi ageretur cum catholicis, hæc doctrina evinci ex sensu totius antiquitatis, ex cujus documentis constat ab initio solos epi-

scopos absolvisse, nec nisi processu temporis, adscitos ab iisdem fuisse monachos ad hoc munus, crescente pœnitentium multitudine, nec unquam alios sacerdotes hanc sibi facultatem arrogasse, uti ostendit Christianus Lupus in Dissert. *De peccator. ac satisfaction. indulgentiis* cap. 2. nec non Martenius op. cit. lib. 1. p. 2. c. 6. art. 4. § 2.

174. Ex his infertur 1° episcopalem approbationem ad excipiendas confessiones, non esse merum *idoneitatis* testimonium, sed veram potestatis et jurisdictionis collationem; 2° sine antistitum approbatione, et jurisdictionis potestate, non solum *illicite*, sed prorsus *invalide* administrari sacramentum Pœnitentiæ.

DIFFICULTATES.

175. Obj. 1° Sacerdotibus omnibus vi propriæ ordinationis, ut cum conc. Tridentino docet Catechismus Rom., duplex competit potestas, altera in corpus Christi *reale*, altera in corpus Christi *mysticum*, seu in fideles omnes, qui hoc ipso subditi sacerdotum evadunt, quin alia jurisdictione opus sit. 2° Alioquin sequeretur, ad valide absolvendum, præter protestatem divinam, requiri potestatem humanam, et illam ab hac pendere, absolutionem proinde non jam conferri in nomine J. C. sed in nomine episcopi. 3° Nec obstat debere sententiam in subditos ferri, siquidem cum fidelis coram sacerdote se sistit, hoc ipso se ejus subditum constituit; 4° eo vel magis, quod administratio sacramenti Pœnitentiæ constituta sit ad instar *compromissi* inter pœnitentem et confessarium, sacerdos enim est judex *compromissarius* a Christo institutus inter Deum offensum et peccatorem a quo læsa divina justitia est; peccator propterea fit subditus voluntarius illius sacerdotis ad quem confitendus accedit. Ergo.

176. Resp. Ad 1m, *D.* Ita tamen, ut quoad exercitium, altera pendeat a materia idonea, altera vero a subditis assignandis, *C.*; secus, *N.* Profecto ex ordinatione sacerdotali facultas absolvendi provenit; quod nemo inficiatur; at exerceri facultas hæc non potest nisi in subditos, qui non habentur sine potestate ordinaria aut subdelegata, uti ex dictis patet.

177. Ad 2m, *Neg.* Siquidem jurisdictio tantum se habet ut conditio, qua potestas absolvendi, in ordinatione a Deo collata, in praxim, seu in actum deducatur. Per eam enim subditi assignantur, in quos possint sacerdotes ministerium suum exercere.

178. Ad 3m, *D.* Si in arbitrio cujusvis fidelis esset sibi judices eligere, *C.*; si hoc pendeat a legitima auctoritate, *N.* Alioquin etiam in causis civilibus possent cives sibi judices constituere, quod nemo dicet. Possunt igitur fideles quemcumque sacerdotem eligere ex approbatis.

179. Ad 4m, *Neg.* tum quia novum hoc paradoxum *compromissi* pugnat cum doctrina Tridentini sess. 14. c. 5. declarantis, *Christum... sacerdotes sui ipsius vicarios reliquisse tanquam præsides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur*, adeoque independenter a fidelium electione; tum quia in judicio *compromissario* nulla requiritur jurisdictio, ex eodem tamen concilio nisi sacerdotes ordinaria aut subdelegata *jurisdictione* præditi sint, absolutio nulla est.

PROPOSITIO IV.

Episcopi jus habent reservandi sibi casus etiam in foro interno coram Deo; ideoque sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis pœnitentes absolvunt.

180. De fide propositio est Tridentino sess. cit. can. 11. definiente : *Si quis dixerit, episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque adeo casuum*

reservationem non prohibere quominus sacerdos a reservatis vere absolvat; anath. sit. Cohæret autem hæc definitio cum ejusdem concilii doctrina tradita ibid. cap. 7. ubi dicitur : *Hanc autem delictorum reservationem* (quam Rom. Pontifex quoad universam Ecclesiam, episcopi autem in suis diœcesibus faciunt) *consonum est divinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere... Extra articulum mortis, sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.*

181. Jure proinde merito Pius VI. binas propositiones sinodi Pistoriensis proscripsit, nempe 44. *asserentem, reservationem casuum nunc temporis aliud non esse, quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem*; quæ propositio declaratur *falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, concilio Tridentino contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva;* et 45. in qua synodus spem patefacit, reformatum iri Rituale una cum ordine Pœnitentiæ; quæ eisdem fere censuris notatur.

182. Jam vero jus penes Summum Pontificem, ac respectivos præsules esse reservandi sibi nonnullos casus etiam in foro interno coram Deo, quoad eos qui se catholicos profitentur, satis ostendunt allegatæ auctoritates; quoad protestantes vero lutheranos, quos directe ferit canon Tridentinus, evincitur tum ex natura hujus sacramenti, tum ex antiquæ Ecclesiæ sensu et praxi. Ac primo ex natura hujus sacramenti, quod ex dictis, institutum a Christo est ad modum forensis judicii; nemo autem inficiatur in civili foro non paucas causas superiori tribunali, quandoque vero ipsi principi reservatas esse. Quod vero spectat ad antiquitatis sensum et praxim, exinde patet quod antiquitus soli episcopi a peccatis absolvere consueverint, et si quando ministerium hoc sacerdotibus demandarunt, sibi atrociorum criminum absolutionem reservaverint. Exemplo sint tria delicta canonica nuncupata, idololatria, homicidium et mœchia, a quibus simplices sacerdotes reos absolvere nequibant; interdum soli Rom. Pontifici reservatum erat homicidium, ut constat ex actis S. Redonis. Episcopus Synesius sæc. IV. ad Theophilum patriarcham Alexandrinum absolvendum remisit Lampronianum presbyterum, ut habetur ex ejusdem Synesii *epistola* 67. ad eumdem Theophilum. Plura præterea hujus rei documenta suppetunt apud Martenium, Morinum et Chardonium, qui in opp. citt. ea collegerunt. Ex quibus etiam janseniani arguuntur qui toties provocant ad *venerandam antiquitatem.*

DIFFICULTATES.

183. Obj. 1° Christus illimitatam contulit sacerdotibus absolvendi facultatem illis verbis : *Quorum remiseritis*, etc. *Quæcumque solveritis*, etc. nulla igitur reservatio fieri peccatorum potest. 2° Tridentinum eamdem in sacerdotibus potestatem agnoscit in corpus Christi reale, ac in ejus corpus mysticum; porro illa ita suspendi nequit, ut invalide consecrent, ergo neque hæc ita coarctari, ut invalide absolvant. 3° Quod potissimum valet respectu episcoporum et parochorum qui cum auctoritate polleant ordinaria, nequit ipsis jurisdictio coarctari quin ab officio removeantur. Ergo.

184. Resp. Ad 1m, *D.* Quæ tamen quoad exercitium limitari possit, *C.*; quæ limitari nequeat, *N.* Constituto semel principio, quod aliud sit facultas, aliud facultatis exercitium, reliqua sequuntur. Etenim quoad personas ad hoc exercitium necesse est ut subditi designentur; quoad causas ut ab eo in

quo residet suprema potestas, illæ non subtrahantur, ut fit etiam in foro civili. Suprema autem hæc potestas quoad episcopos residet in Rom. Pontifice; quoad sacerdotes residet præterea in respectivæ diœceseos episcopo.

185. Ad 2m, *Neg. paritatem.* Facultas enim consecrandi unice pendet a potestate ordinis a qua dispesci nequit; facultas vero absolvendi quoad exercitium pendet præterea a potestate jurisdictionis, quæ si desit, ut idem concilium cap. 7. declaravit, *nullius momenti* erit absolutio collata a sacerdote, excepto mortis articulo, in quo nulla est reservatio.

186. Ad 3m, *Neg.* Quamvis enim episcopi et parochi præditi sint potestate ordinaria, hæc tamen *subordinata* est potestati supremæ, a qua proinde in ædificationem coarctari potest tum quoad subditos, ut diximus, tum quoad causas.

187. Et hæc de sacramento Pœnitentiæ ad quod rite administrandum magna opus et caritate et prudentia, præter scientiæ apparatum et sanctitatis ornamentum. Quæ paucis complexus est S. Gregorius M. in *Reg. Pastorali* p. 2. c. 6. scribens : *Sit itaque amor, sed non emolliens; sit vigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate sæviens; sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens.* Quas dotes ætate hac nostra præ se tulit S. Alphonsus Maria de Liguori, cujus doctrina sæpe adeo ab Apostolica Sede commendata est.

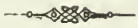

TRACTATUS

DE INDULGENTIIS.

PROŒMIUM.

1. Divina dispositione constitutum est, ut dimissa culpa ac pœna æterna, persolvendæ remaneant, uti ostendimus in superiore Tractatu, pœnæ temporales vel in hac vel in altera vita, si casum excipias perfectæ caritatis. Huic fundamento innituntur satisfactiones quas pœnitentibus confessarii injungunt. Verum sacramentales ejusmodi satisfactiones longe absunt ab adæquanda gravitate culparum nostrarum. Ut huic defectui occurri posset, misericors Deus dedit Ecclesiæ suæ facultatem has ipsas, quæ persolvendæ adhuc satisfactiones supersunt, vel ex toto vel ex parte relaxandi vi clavium quas ei commisit. Hæ porro relaxationes sunt, quæ indulgentiarum nomine veniunt.

2. Est igitur indulgentia : *Remissio pœnæ temporalis adhuc post remissam culpam et pœnam æternam peccatis debitæ, in foro interno coram Deo valida, facta per applicationem thesauri a superiore legitimo.* Ex qua definitione pronum est colligere 1° objectum hujus remissionis sive indulgentiæ esse pœnas temporales, quæ subeundæ essent post culpæ et pœnæ æternæ condonationem; 2° subjectum esse fideles adultos rite dispositos; ministrum superiorem legitimum, seu pro universa Ecclesia Rom. Pontificem, ac episcopos in propria diœcesi intra limites sibi constitutos; 3° ejusmodi remissionem, quamvis detur in foro externo, seu extra sacramentum ab iis qui jurisdictione gaudent, valere tamen in foro interno seu coram Deo; 4° adeoque per modum suffragii extendi eam posse etiam ad animas in purgatorio degentes; 5° remissionem demum hanc dari virtute clavium quibus applicantur satisfactiones Christi, nec non sanctorum omnium, quæ constituunt Ecclesiæ thesaurum nuncupatum.

3. Adversus indulgentias insurrexerunt ab initio fere rei christianæ montanistæ; deinde vero waldenses et wicleftitæ; demum Lutherus, qui exinde occasionem sumpsit perduellionis vexillum erigendi contra Ecclesiam Dei, et Calvinus, qui virus quo plenus erat, hac ipsa de causa in Ecclesiam evomuit. Sectæ omnes ex his progenitæ nescio quæ monstra in indulgentiis finxerunt, lepidasque fabulas invexere. Doctrinam Ecclesiæ catholicæ circa indulgentias janseniani eorumque asseclæ saltem temerarie aggressi sunt, autumantes eas non esse nisi relaxationes pœnitentiæ canonicæ in foro ecclesiastico solum validas; thesaurum vero Ecclesiæ commentum esse a scholasticis excogitatum.

4. Vindicias catholicæ doctrinæ de indulgentiis acturi adversus hos omnes, accurate secernere debemus ea, quæ de fide sunt, ab iis, quæ sunt fidei tantum proxima, atque ab iis, quæ libere in scholis agitantur.

5. Duo de fide sunt, 1° esse in Ecclesia potestatem divinitus traditam concedendi indulgentias; 2° indulgen-

tiarum usum christiano populo maxime salutarem esse.

6. Sunt autem proxima fidei 1° indulgentias valere in foro interno coram Deo; 2° has ipsas indulgentias applicari posse animabus in purgatorio detentis per modum suffragii; 3° dari denique in Ecclesia thesaurum, seu collectionem satisfactionum Christi, sanctorum et electorum omnium, cujus dispensatio spectet ad Rom. Pontificem, et ad episcopos intra præscriptionem canonum.

7. Quæstiones vero domesticæ versantur circa dispositiones, conditiones, indulgentiarum fructum, aliaque ejusmodi, quæ, vindicatis aut ad fidem, aut ad sinceram catholicam doctrinam spectantibus, exponemus.

PROPOSITIO I.

Est in Ecclesia potestas a Christo concessa conferendi indulgentias, earumque usus est christiano populo maxime salutaris.

8. Dogmatica seu de fide propositio est quoad ambas suas partes. Hæc enim habet Tridentinum sess. 25. in decreto de indulgentiis: *Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate, divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet et præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.* Exinde in fidei professione a Pio IV. edita, quisque protiteri debet, *indulgentiarum potestatem a Christo in Ecclesia relictam esse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse.*

9. Priorem autem partem evincimus tum ex Scriptura tum ex traditione, atque Ecclesiæ antiquæ praxi. Etenim Christus Matth. 16, 19. ait Petro: *Tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis;* et iterum ibid. 18, 18. omnibus apostolis: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.* Jam vero si hæc verba in amplissima sua ac nativa significatione accipiantur, non modo includunt remissionem seu solutionem a reatu culpæ et pœnæ æternæ, verum etiam solutionem a reatu pœnæ temporalis. Porro eorumdem coarctandam significationem esse nunquam adversarii evincent, cum ejusmodi limitationem nuspiam Scripturæ insinuent, excludantque interpretationis regulæ, sensus ac praxis constans Ecclesiæ, ut mox ostendemus. Ergo per ea Christus Ecclesiæ potestatem fecit pœnas etiam temporales relaxandi peccatis debitas, seu concedendi indulgentias.

10. Hæc confirmantur ex metaphora clavium, qua in hac conferenda potestate usus est Christus. Qui enim alteri domus claves confert, non solum facultatem communicat eam claudendi et aperiendi, sed insuper id efficiendi citius aut serius removendo obstacula, si quæ sint, ad aditum patefaciendum. Cum igitur Christus regni cœlorum claves Ecclesiæ suæ tradiderit, hoc ipso eidem contulit potestatem citius in illud filios suos introducendi per remotionem reatus pœnæ temporalis, qui illius ingressum impediret. Eo vel magis, quod in allegatis verbis tam late pateat vox *solvendi*, ac vox *ligandi*; sed hæc ex alibi demonstratis, se extendit ad injungendas pœnas temporales, ergo et illa se protendit ad harum pœnarum relaxationem.

11. Hac usus est potestate Apostolus, dum 1. Cor. 5, 4. incestuosum Corinthium judicavit *cum virtute Domini Nostri Jesu tradere Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in*

die D. N. J. C., eumdem, anno vix expleto, ab injuncta pœnitentia solvit, rescribens 2. Cor. 2, 6. *Sufficit illi objurgatio hæc, quæ fit a pluribus, ita ut e contrario magis donetis... Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* De pœnitentiæ sane condonatione locum hunc intellexere S. Jo. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, et Œcumenius ex Græcis in hunc loc., nec non S. Ambrosius et S. Pacianus ex Latinis.

12. Eodem quo exposuimus sensu Ecclesiam Christi verba intellexisse constat 1° ex usu qui per decem plus minus sæcula perduravit, ut feria V. in cœna Domini ab episcopis absolverentur ab omni interiori pœna qui in capite Quadragesimæ confessi fuerant peccata sua. Cujus praxis meminerunt S. Ambrosius *De Pœnit.* l. 1. c. 15., S. Leo M. in *Serm.* 2. *De Quadragesima* c. 4. et *Serm.* 6. c. 4., concilium Carthaginiense IV. can. 8. et Agathense can. 15. et Ordo Romanus in *Biblioth. maxima Patrum* Lugd. tom. 13 præter alia documenta quæ magno numero collegit Eusebius Amort in *Diss. prælim. apologetica pro indulgentiis*, § 2.

13. Constat 2° ex relaxatione quam episcopi indulserunt lapsis ulterioris pœnitentiæ ad preces martyrum, quam coram Deo validam esse testatur Tertullianus adhuc catholicus in lib. *Ad martyres* c. 2. ac S. Cyprianus tum in lib. *De lapsis*, tum in pluribus epistolis, in quibus interdum invehitur in nimiam ejusmodi condonationis facilitatem.

14. Constat 3° ex can. 12. conc. Nicæni I. qui est hujusmodi : *Licebit episcopo de his* (pœnitentibus) *aliquid humanius cogitare*; seu prout prudentia dictaverit, vel ex toto vel ex parte pœnitentium pœnam relaxare. Idipsum jam constituerat concilium Ancyranum can. 8. ac deinceps Laodicenum confirmavit can. 2., ut præteream monumenta insequentis ætatis in qua ipsi adversarii fatentur doctrinam et praxim hanc largiendi indulgentias obtinuisse.

15. Quod vero spectat ad alteram propositionis partem qua asserimus utiles ac maxime salutares ejusmodi relaxationes seu indulgentias esse, facile ejus veritas ex dictis colligitur. Si enim Christus Ecclesiæ suæ potestatem contulit has pœnas remittendi; si Ecclesia pro tradita sibi facultate quovis tempore ea usa est has pœnas condonando, evidens est indulgentiarum usum et utilem et maxime salutarem esse populo christiano. Sane cum hæ nonnisi rite dispositis ac pœnitentibus, nec nisi sub conditionibus quæ pietatem foveant ac pœnitentiæ spiritum, concedantur, pronum est inferre, earum largitionem fidei, spei, caritatis, devotionis, pietatisque augmentum promovere, prout reipsa experientia quotidiana patefacit, nec adversarii ipsi diffitentur.

DIFFICULTATES.

16. I. Obj. adversus 1ᵐ partem 1° Christi verba : *Quodcumque solveris, Quæcumque solveritis*, ad pœnitentiæ sacramentum referuntur, quo solo perinde ac sacramentis reliquis ex catholicorum doctrina gratia confertur, trahi igitur nequeunt ad potestatem largiendi indulgentiam. 2° Neque id melius conficitur ex facto incestuosi Corinthii, quem cum Apostolus prius excommunicasset, postea in communionem recepit. 3° Nemo profecto potest ab eo dispensare quod juris divini est, cujusmodi satisfactio censetur pro culpis admissis, ut patet ex Deut. 25, 2. *Pro mensura peccati erit et plagarum modus.* 4° Sane sive Rom. Pontifex sive episcopi nequeunt per indulgentias relaxare eas pœnas, quas sacerdos jure divino, in quo nullum agnoscit superiorem, injunxerit. Ergo.

17. Resp. Ad 1ᵐ, *D.* Etiam, *C.*; solum, *N.* Potestas enim clavium ad utrumque forum se extendit, ac in utroque Ecclesia reipsa eum semper

exercuit, tum scilicet in sacramento ligando et solvendo a peccatis; tum extra sacramentum ligando pœnis et censuris, atque ab eis solvendo. Cum vero indulgentiæ tribuantur in foro externo pœnas relaxando temporales, opus non est gratiæ collatione, quæ unice necessaria est ad remittendas culpas in sacramento.

18. Ad 2m, *Neg.* Non solum enim Apostolus incestuosum Corinthium excommunicavit, sed præterea pœnis eum subjecit, ut patet ex iis quæ habet 1. Cor. 5, 14.; scribit enim se tradidisse eum Satanæ *in interitum carnis*, quæ profecto non minima pœna est. Adeoque una cum excommunicatione pœnas temporales et inflixit, et cum eum in communionem recepit, condonavit reliquam peragendam pœnitentiæ partem, et quidem *ex persona Christi.*

19. Ad 3m, *D.* Nisi id fiat potestate a Deo seu a Christo accepta, *C.;* hac obtenta, *N.* Alioquin multo minus possent sacerdotes culpas ipsas remittere. Quod adjicitur ex Deuteronomio, non respicit nisi forum politicum seu civile, in quo etiam a suprema potestate possunt plagæ remitti.

20. Ad 4m, *D.* Si Rom. Pontifex aut episcopi concedendo indulgentias relaxarent satisfactionem sacramentalem a sacerdote injunctam, *Tr.;* si solum satisfactiones aliunde debitas, *N.* Transmisimus prius distinctionis membrum, cum in illa hypothesi, quæ nunc temporis locum non habet, sin minus *directe* irritando sententiam sacerdotis, saltem indirecte id efficere possent tollendo pœnæ reatum.

21. II. Obj. adversus alteram partem. 1° Nequeunt non esse perniciosæ indulgentiæ, cum per eas fideles exonerentur satisfactionibus quibus erga divinam justitiam adstricti sunt; 2° desides fiant in operibus bonis consectandis, unice solliciti de alienis satisfactionibus sibi comparandis; 3° imminuatur proinde in ipsis horror peccati, quod tanta facilitate expiari potest; 4° etiamsi nunc temporis indulgentiæ minus abusivæ sint quam olim fuerint, tamen negari non potest conciliari eas minime videri cum principiis moralitatis, dum levissimis actibus exterioribus e. g. osculo cruci impresso, possit aliquis solvi a gravissimis debitis quibus erga Deum detinetur; 5° multo vero minus conciliari possunt cum divina misericordia et justitia quoad eos, qui ratione temporis, loci, etc. nequeunt illa opera adimplere quibus indulgentiæ adnexæ sunt, ut contingit extra Urbem aut Italiam degentibus, qui proinde acerbissimis suppliciis destinantur. 6° Verum rem conficit insolubile dilemma a Græco-Moscovita non ita pridem theologis occidentalibus propositum : vel indulgentiæ, quæ nonnullis in casibus dispensantur christianis, non dantur absolute, sed peculiarem pœnitentiam et absolutionem supponunt, et sunt inutiles; vel indulgentiæ applicant merita Christi peccatoribus vi apostolicæ potestatis, absolute, independenter a qualibet pœnitentia, et sunt noxiæ. Ergo.

22. Resp. Ad 1m, *Neg.* tum quia indulgentiæ superveniunt satisfactioni sacramentali; tum quia requirunt spiritum contritionis et pœnitentiæ, a quo inseparabilis est voluntas satisfaciendi insuper quantum in se est læsæ divinæ justitiæ; tum quia incerti semper fideles sunt num indulgentiam præsertim plenariam consecuti fuerint, adeoque prudentia in his suggerit ut meliori quo possunt modo sibi prospiciant. Sane experientia ostendit longe magis addictos pœnitentiæ operibus eos esse qui adnituntur indulgentias lucrari, quam qui eas negligunt.

23. Ad 2m, *Neg.* ut patet ex modo dictis in resp. ad 1m.

24. Ad 3m, *Neg.* Siquidem nemo potest indulgentias lucrari, quin prius sincero dolore deleverit labes quibus se commaculavit, ac proposito non peccandi de cætero. Si ejusmodi dispositionibus præditi sunt, qui indulgen-

tias quærunt vereque a peccati horrore percellantur, nihil impedit quominus facilibus ejusmodi mediis exterioribus alliciantur ad sibi illas dispositiones comparandas, et hac ratione indulgentias lucrentur, ac meliores fiant. Demum experientia semper præsto est, quæ in praxi ostendit quinam præstantiores fideles sint. Possemus provocare protestantes an cum dogmate quod ipsi profitentur de sola fide justificante, quin ulla opera bona et satisfactoria penitus requirantur, peccati horror melius concipiatur.

25. Ad 4m, *D*. Si actus exteriores materialiter in se spectantur, *Tr.*; si una cum prævviis dispositionibus, quæ nullo non tempore necessario prærequisitæ sunt ac prærequiruntur ad quamlibet lucrandam indulgentiam, *N*. Has porro dispositiones recensuimus; et sic optime conciliantur indulgentiæ cum principiis omnibus moralitatis.

26. Ad 5m, *D*. Nisi alia ratione supplere possent hi, qui in iisdem adjunctis non versantur, *Tr.*; si possint supplere, *N*. Ac primo animadvertimus multiplicata adeo media esse ad indulgentias lucrandas, ut vix aliquis reperiri possit, qui his non abundet. Deinde Deus ipse defectibus his exterioribus supplere potest quoad eos qui bono animo sunt per uberiores gratias interiores, et fideles ipsi per fideliorem cooperationem. Deus enim res ita constituit, ut defectui interiorum dispositionum in adultis nunquam suppleri posset, semper vero posset defectui mediorum exteriorum. Satis est cum Deo sincero corde procedere.

27. Ad 6m, Resp. Indulgentias dari post pœnitentiam seu satisfactionem sacramentalem, quæ pars integralis sacramenti est, seu in supplementum sacramentalis satisfactionis, quæ longe abest, ordinarie saltem, ab adæquanda pœna ob culpas promerita, adeoque indulgentiæ quæcumque demum sint sive plenariæ sive partiales nec inutiles neque noxiæ sunt. Insolubile proinde dilemma supinam ignorantiam evincit Græco-Russi, seu barbari Scythæ; qui illud proposuit circa doctrinam et praxim Ecclesiæ catholicæ; et a quo theologi occidentales se expediunt negando falsum suppositum.

PROPOSITIO II.

Indulgentiæ hominem liberant a pœnæ reatu non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.

28. Propositio fidei proxima est, ut constat ex pluribus propositionibus censura notatis: ac 1° Leo X. confixit art. 19. Lutheri: *Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam;* 2° Pius VI. proposition. 40. synodi Pistoriensis asserentem: *Indulgentiam secundum suam præcisam notionem aliud non esse, quam remissionem partis ejus pœnitentiæ, quæ per canones statuta erat peccanti*; quæ propositio sic intellecta: *quasi indulgentia, præter nudam remissionem pœnæ canonicæ, non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam*, in *Const. Auctorem fidei*, declaratur et proscribitur ut *falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, ac dudum in art. 19. Lutheri damnata.*

29. Duo porro sunt quæ evincunt indulgentias valere etiam coram Deo, facultas scilicet a Christo Ecclesiæ collata indulgentias faciendi, et perpetuus Ecclesiæ sensus in illis dispensandis.

30. Ad primum quod spectat, Ecclesia virtute clavium quas ei Christus contulit, ligat aut solvit tum quoad culpas, tum quoad pœnas æternas ac temporales, ut constat ex superiore propositione, utrumque autem coram Deo. Dum igitur a pœnis temporalibus per indulgentias solvit, coram Deo solvit, ac removet impedimenta ab ingressu regni cœlorum. Hinc Aposto-

lus quemadmodum ligaverat Corinthium *in nomine D. N. J. C.* sic eum solvit *in persona Christi*, seu Christi nomine et auctoritate, *ut spiritus salvus sit in die D. N. J. C.* Aut igitur neganda potestas dandi indulgentias, aut fatendum eas validas etiam esse coram Deo.

31. Ad Ecclesiæ vero sensum quod attinet, is patefit 1° ex formula qua feria V. in cœna Domini pœnitentes ab ulterioribus satisfactionibus absolvebantur, quamque exhibet adhuc Ordo Romanus, in qua dicebatur: *Deus... agnosce oves tuæ redemptionis, constrictas vinculis peccatorum, Ecclesiæ tuæ precibus exoratus absolve.* 2° Ex iis quæ scribit Tertullianus, jam montanista, in lib. *De pudicitia* cap. ult. ubi catholicos vellicat quod ad preces martyrum veniam mœchis tribuerint: *At tu*, inquit, *jam et in martyres tuos effundis hanc potestatem. Quis permittit homini donare, quæ Deo reservanda sunt? Sufficiat martyri propria delicta purgasse... Quis alienam mortem solvit, nisi solus filius Dei?* Quæ certo de sola remissione pœnarum ecclesiasticarum intelligi non possunt. 3° Ex persuasione totius populi Carthaginiensis, quod obtenta a martyribus pax valeret *in cœlis*, teste clero Romano *Ep.* 30. ad Cyprianum, nec non ex eodem S. Cypriano, qui *Epist.* 12. scribebat: *Occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos a martyribus acceperunt, et prærogativa eorum apud* Deum *juvari possunt.* Et alibi passim.

32. Ad hæc accedit ineluctabile S. Thomæ argumentum in *Suppl.* q. 25. art. 1. quod si vera esset adversariorum sententia, *Ecclesia, hujusmodi indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret: quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet purgatorii, absolvendo a pœnitentiis injunctis*; cum tamen Tridentinum definierit *indulgentiarum usum esse christiano populo maxime salutarem.*

—

DIFFICULTATES.

33. Obj. 1° Indulgentiæ hodiernæ substitutæ sunt antiquis relaxationibus pœnitentiæ canonicæ. Atqui relaxatio pœnitentiæ canonicæ erat solum pro foro externo coram Ecclesia; ergo et indulgentiæ hodiernæ non valent nisi pro foro externo coram Ecclesia. 2° Quod magis elucet ex conc. Tridentino declarante Ecclesiam *antiquissimis temporibus* consuevisse indulgentias dare; sed antiquissimis temporibus non dabatur indulgentia nisi de pœnis canonicis; ergo non alia datur etiam nunc temporis, cum pœnitentiæ canonicæ nunquam fuerint abrogatæ. 3° Sane quo referuntur, nisi ad canonicas pœnitentias, formulæ quibus non ita pridem concedebantur indulgentiæ de *pœnis injunctis?* Quibus item dantur adhuc indulgentiæ *septem annorum et totidem quadragenarum?* 4° Quorsum conc. Tridentinum ne nimia sit facilitas largiendi indulgentias, rationem adducit, *ne enervetur disciplina*, si indulgentiæ non remitterent pœnitentias canonicas? Ergo.

34. Resp. Ad 1m, *Tr. Maj. Neg. min.* Transmisimus *Majorem*, quia ex Apostolo constat datam indulgentiam antequam instituerentur pœnitentiæ canonicæ, prout pariter ex aliis documentis patet Historiæ Ecclesiasticæ. Verum hoc omisso, negavimus *minorem*, cum pœnitentiæ canonicæ non solum institutæ fuerint ad satisfaciendum Ecclesiæ ratione scandali, sed etiam imo potissime ad satisfaciendum Deo, cum hoc de natura pœnitentiæ sit, ut ea pœna coram Deo expietur pro culpis admissis. Sane pœnitentiæ illæ constituebant partem integralem sacramenti, saltem per applicationem clavium, ac ipsis jansenianis contendentibus, præmittebantur ut *pretium*, illisque ut *merces* impendebatur absolutio.

35. Ad 2m, *D. Antiquissimis temporibus* non erant indulgentiæ nisi re-

laxationes pœnitentiæ canonicæ validæ tamen coram Deo, uti exposuimus, *Tr.*: validæ tantum coram Ecclesia, *N.* ut patet ex dictis. Falsum autem est adhuc vigere pœnitentias canonicas, quæ quinque ad minus sæculis ante concilium Tridentinum per non usum cessaverant, quamvis nullo positivo decreto abolitæ fuerint. Contrarium asserere vere est ridiculum se præbere.

36. Ad 3m, Resp. ejusmodi formulas reipsa alludere ad antiquum usum, et quamvis pœnitentiæ canonicæ cessaverint, formulæ tamen conservatæ sunt. Siquidem in antiquis Pœnitentialibus unicuique peccato determinata erat pœna sua, et juxta has regulas pœnitentes expiare tenebantur propria crimina coram Deo. De his itaque *pœnis injunctis* vel absolute, vel quæ responderent *septem annis et totidem quadragenis* dabatur indulgentia, et adhuc datur, quæ tali expiationi respondeat, etiamsi regulæ illæ non amplius vigeant.

37. Ad 4m, Resp. rationem illam conc. Tridentinum adduxisse, ne ex nimia facilitate indulgentiæ vilescerent, sicque fervor intepesceret, negligerenturque opera illa quæ præscribi solent ad lucrandas indulgentias, atque extingueretur studium pœnitentiæ. Nullo vero modo illis verbis alludere potuit Tridentinum ad enervationem disciplinæ, quæ exsurgeret ex neglectu pœnitentiarum canonicarum, quæ ubique, uti diximus, a pluribus sæculis disparuerant.

38. Inst. 1° Martyres antistites rogabant ut lapsis aliquid de rigore remitterent pœnitentiæ canonicæ; 2° antistites vero in danda indulgentia rationem fervoris habebant, quo præsumebant eos plene jam Deo satisfecisse, adeoque non remittebant nisi superstitem pœnitentiam agendam in foro Ecclesiæ. Ergo.

39. Ad 1m, *D.* Qua Deo etiam, imo præcipue satisfaciebant, *C.*: soli Ecclesiæ, *N.* Responsio patet ex dictis.

40. Ad 2m, *N.* Alioquin minime Patres dixissent, prout sæpe in eorum scriptis reperitur, se vere coram Deo aliquam satisfactionis partem remisisse, aut etiam universam ad preces martyrum, ingruentibus præsertim persecutionibus.

PROPOSITIO III.

Datur in Ecclesia indulgentiarum thesaurus constans ex meritis Christi et Sanctorum.

41. Et hæc propositio certa est doctrinamque catholicam exhibet, uti ostendunt propositiones a Romanis Pontificibus damnatæ. Etenim Pius VI. in toties laudata *Constit.* propositionem 41. synodi Pistoriensis proscripsit, quæ asserit: *Scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et sanctorum et claræ notioni absolutionis a pœnis canonicis substituisse confusam et falsam applicationis meritorum. Quasi thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et sanctorum : falsa, temeraria, Christi et sanctorum meritis injuriosa, dudum in art.* 17. *Lutheri damnata.* Præiverant huic Pontifici præter Leonem X. S. Pius V. et Gregorius XIII. qui 11. Baji propositionem confixerant : *Per passiones sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem caritatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur*; cui affinis est altera ejusdem Baji propositio, nempe 59.

42. Ne in re quam tanto furore impetunt Lutherus, Calvinus, imo et neoterici catholici, obscuritas habeatur, prænotamus : 1° Nos *meritorum* Christi et sanctorum nomine significare non merita in rigoroso sensu, quibus aliquis *sibi* meretur; sed quatenus hæc *satisfactoria* sunt, quibus quispiam aut pro se, aut pro se et aliis,

aut pro aliis tantum divinæ justitiæ læsæ satisfacit; sic Christus pro nobis tantum satisfactoria hæc merita posuit, sancti vero satisfecerunt pro se et pro aliis; dum itaque dicimus thesaurum Ecclesiæ constare ex meritis Christi et sanctorum, significamus constare tum ex meritis satisfactoriis Christi, tum ex meritis satisfactoriis, aut etiam, ut nonnullis placet, *impetratoriis*, quæ præstiterunt sancti pro se, et si superabundent, etiam pro aliis. Adeoque improprie *meriti* nomen usurpatur.

43. Præmittimus 2° ad essentiam indulgentiæ, et proinde ad applicationem thesauri non requiri sanctorum merita, quæ solum adjiciuntur ad instar cujusdam *adminiculi aut cumuli*, ut loquitur Clemens VI., ut inde major meritis Christi honor accedat et gloria, quæ eam vim communicarunt meritis sanctorum, et ne otiosæ istorum satisfactiones permaneant.

44. Prænotamus 3° thesaurum hunc conflari ex meritis sanctorum tum in cœlo regnantium, tum in terris degentium, quos certum est posse tum pro se tum pro aliis satisfacere, ex Christi meritis, ut dictum est, ac docet Catechismus Romanus p. 2. c. 5. n. 61.

45. Præmittimus 4° applicari nobis sanctorum merita ab Ecclesia per indulgentias ad eum modum quo extra sacramenta applicantur nobis merita Christi, qui dignitatem communicat sanctorum meritis per gratiam sanctificantem, quo fit ut Deus meritorum Christi et sanctorum intuitu, mediante Ecclesiæ ministerio et conditionibus ab ea appositis, remittat nobis pœnas temporales ob peccata debitas.

46. Jam vero dari satisfactoria Christi et sanctorum merita (ex quibus Ecclesiæ thesaurus constituitur juxta dicta), quorum applicatio Ecclesiæ ministerio et auctoritati commissa sit, sic facile adstruimus.

47. De Christi meritis satisfactoriis superabundantibus nemo est qui dubitet, imo adversarii adeo admittunt, ut veluti Christo injuriosas rejiciant omnes satisfactiones nostras. Pars igitur essentialis thesauri in tuto est. Dari præterea satisfactoria et quidem superabundantia ac impetratoria sanctorum merita nemo sanus inficias ibit, qui secum animo repetet quanta SS. Virgo perpessa sit, quot sustinuerint martyres, nec non viri sanctitate conspicui, qui in Ecclesia quovis tempore floruerunt. Certe S. Ambrosius in lib. 1. *De Pœnitentia* c. 15. n. 39. seqq. et S. Jo. Chrysostomus quem paulo post afferemus, non solum merita hæc superabundantia agnoscunt, sed extollunt illorum vim ad peccatorum nostrorum pœnas expungendas.

48. Unum igitur superest ut evincamus, ejusmodi scilicet thesauri applicationem Ecclesiæ ministerio et auctoritati commissam esse. Id autem constat ex Apostoli verbis 2. Cor. 5, 18. : *Dedit* (Deus) *nobis ministerium reconciliationis*, nempe tum quoad culpam et pœnam æternam per sacramenta, tum quoad pœnam temporalem etiam extra sacramenta. Siquidem generalissima sunt, ac modum omnem reconciliationis includunt. Ac reipsa utraque ratione Ecclesia ministerium istud semper implevit.

49. His pondus adjicit dogma de communione sanctorum, cui innixus Apostolus 2. Cor. 8, 4. sic divites Corinthios ad pauperum Hierosolymitanorum inopiam sublevandam excitabat : *In præsenti tempore vestra abundantia eorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, et fiat æqualitas.* Hæc autem æqualitas seu *æquatio* nonnisi in satisfactionibus fieri potest, siquidem merita personalia sunt, nec alteri communicari possunt.

DIFFICULTATES.

50. Obj. 1° Quidquid de Christo sit, certum est sanctos abundantem operum suorum mercedem retulisse; 2° nunquam in animo habuisse præ-

ter propria etiam aliena solvere debita. 3° Cum Christus præterea abunde pro debitis nostris sub quovis respectu satisfecerit, non possunt sanctorum satisfactiones non esse Christo *injuriosæ*, aut saltem *superfluæ* in commentitio thesauro *barbaris temporibus excogitato*. 4° Præclare proinde S. Leo M. *Epist.* 124. *ad Palæstinos* scribebat : *Quamvis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepere justi, non dederunt coronas... nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit.* 5° Hinc sine blasphemia admitti nequit *cumulus* aut *adminiculum* ex sanctorum meritis exsurgens, quodque adjiciatur meritis Christi, et illorum sanguinis cum Christi sanguine profana permixtio. Ergo.

51. Resp. Ad 1m, *D.* Prout opera meritoria fuerunt, *C.*; prout fuerunt satisfactoria, *N.* Merces enim sequitur meritum, satisfactio debitum.

52. Ad 2m, *D.* Expresse, seu intentione explicita, *Tr.* : implicita aut virtuali, *N.* Cum enim sancti caritate flagrent, ita sunt comparati, ut velint meliori qua possunt ratione cæteros juvare; eo vel magis quod subsint Ecclesiæ cujus voluntati ac intentioni se et opera sua committunt.

53. Ad 3m, *Neg.* quoad omnes partes. Nam satisfactiones sanctorum non sunt *injuriosæ* satisfactioni Christi, eadem ratione ac non sunt injuriosæ Christo interpellationes sanctorum, saltem viventium, quas ipsi adversarii admittunt. Siquidem non adjiciuntur satisfactioni Christi sanctorum satisfactiones ad *augendum* illius *valorem*, quod esset absurdum, sed ut nobis applicetur satisfactio Christi uberius, prout opera et satisfactiones justorum media sunt ad illius applicationem. In radice omnia pendent a satisfactione Christi, quæ si abesset, nullius valoris essent sive nostræ, sive satisfactiones sanctorum. Ergo quin satisfactiones sanctorum injuriosæ sint satisfactioni Christi eam summopere commendant. Non sunt *inutiles*, quemadmodum non sunt inutiles satisfactiones nostræ, quia quamvis satisfactio Christi sit infinita, nobis tamen non applicatur nisi modo finito, et pro ratione satisfactionum nostrarum, et satisfactionum sanctorum. Non est demum novitium inventum thesaurus Ecclesiæ, neque in se, neque quoad nomen ipsum. Utrumque enim invenimus apud Patres, inter quos SS. Jo. Chrysostomus in *Homil. in SS. MM. Juventinum et Maximinum* ita scribit : *Ejusmodi est* THESAURUS ECCLESIÆ, *novas et veteres habet margaritas, sed una omnium est pulchritudo... Temporis diuturnitate opes, quæ ad corpora spectant, facile intereunt... at non sic se res habet in spiritualibus thesauris.*

54. Ad 4m, *D.* Loquens de redemptione ac satisfactione *de condigno*, *C.*; secus, *N.* Nil aliud significat S. Leo in objecto loco, quam soli Christo nos in acceptis referre debere redemptionem nostram et satisfactionem de condigno pro peccatis nostris; quod nemo catholicorum in dubium revocavit. Verum hæc satisfactio non excludit satisfactiones quas *de congruo*, et quidem ex Christi meritis, Deo offerunt justi viventes pro aliis satisfactiones, et satisfactiones sanctorum pro nobis. Ergo extra rem nobis a Calvino objiciuntur S. Leonis verba.

55. Ad 5m, *D.* In sensu exposito ad modum *cumuli* seu *adminiculi* adjiciuntur satisfactiones sanctorum satisfactioni Christi, ut scilicet hæc nobis uberius applicetur, *C.*; ad conflandum thesaurum ut inde augeatur illius valor, *N.* Itaque nulla fit sanguinis cum sanguine permixtio, uti adversarii comminiscuntur; neque adduntur satisfactiones sanctorum satisfactioni Christi, ut exsurgat ulterior valor, sed uti media ponuntur ad applicationem satisfactionis Christi, et

hoc etiam *de congruo*, non *de condigno*, uti pro se hanc rationem habent merita et satisfactiones justorum, prout exposuimus; quæ præterea vim habent ex Christi meritis solutionis et satisfactionis sive pro nobis, sive pro aliis, cum interposito autem memorato discrimine. Exinde patet difficultates oriri ex perperam exposita doctrina catholica.

PROPOSITIO IV.

Indulgentiæ applicari etiam possunt per modum suffragii animabus in Purgatorio degentibus.

36. Certa hæc propositio est ejusque contradictoria est temeraria. Etenim Pius VI. in sua *Const. Auctorem fidei* has synodi Pistoriensis propositiones proscripsit, nempe 24 : *Item in eo quod superaddit* (synodus), *luctuosius adhuc esse, quod chimærica isthæc applicatio transferri solita sit in defunctos;* quæ declaratur *falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Rom. Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art.* 22. *Lutheri;* et 43 : *In eo demum, quod impudentissime involutur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata,* etc., *temeraria,* etc.

37. Diximus *per modum suffragii*, quia cum jurisdictionem Ecclesia non habeat in purgantes animas, ideo indulgentiæ quæ in earum solamen ab Ecclesia conceduntur, non habent nisi vim impetrationis una cum solutione pretii, seu satisfactionum quas Ecclesia ex thesauro suo auctoritate qua pollet Deo offert, ut ipse pro sua misericordia dignetur illarum intuitu vel totam vel partem illius pœnæ luendæ ad integram satisfactionem condonare.

38. Quo sensu nihil habet enuntiata propositio, quod cordato viro non probetur. Etenim ejus veritatem evincunt 1° argumenta omnia quibus catholici ostendunt viventium suffragia defunctis prodesse; 2° dogma *De communione sanctorum; Neque enim,* inquit S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 11. c. 9. n. 1., *piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia... Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti membra ejus sunt?* Hinc S. Thomas *Suppl.* q. 71. art. 10. scribit : *Non est aliqua ratio, quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, in vivos et non in mortuos;* 3° evincit Rom. Pontificum auctoritas et agendi ratio. Etenim Joannes VIII. an. 878. et Joannes IX. an. 900. Indulgentias in defunctorum suffragium concesserunt apud Mabillonium *Præf. ad sæc. III. Benedictin.* Sixtus IV. in *Const. Licet ea*, Petri de Osma propositionem hanc confixit : *Romanus Pontifex Purgatorii pœnam remittere non potest;* et Leo X. art. 22. Lutheri : *Indulgentiæ nec sunt necessariæ nec utiles mortuis.* 4° Eam demum evincit universalis Ecclesiæ sensus et praxis, quæ ab immemorabili consuevit indulgentias in suffragium defunctorum largiri. Jam vero juxta celebrem S. Augustini regulam : *Si quid universa per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.* Ergo.

DIFFICULTATES.

39. Obj. 1° Conc. Tridentinum Leonis X. censuram latam in art. 22. Lutheri non confirmavit. 2° Sane non apparet in quo differat indulgentia per modum suffragii concessa a quavis oratione, quæ fiat pro defunctis. 3° Præsertim cum incertum sit, utrum Deus acceptet ejusmodi indulgentias in favorem defunctorum oblatas. 4° Mirum proinde est dari a Rom. Pontificibus indulgentias plenarias, ita ut si in altari privilegiato sacrum fiat, possit alicujus anima a lustrico carcere liberari. Ergo.

60. Resp. Ad 1m, *D.* Expresse, *Tr.*;

acite et æquivalenter, *N.* Etenim concilium usum qui obtinebat concedendi indulgentias retinendum esse declarat, et populo christiano eum maxime salutarem esse sub anathemate constituit. Porro notus erat concilio in universa Ecclesia et in propriis Tridentinorum Patrum diœcesibus usus receptus concessionis indulgentiarum pro defunctis; nota præterea eidem concilio erant antiqua Joannis VIII. et Paschalis I. exempla, ac recentiora Clementis VII. et Julii III sub quo concilium celebrabatur, earumdem indulgentiarum; comperta eidem erat censura Sixti IV. propositionis Petri de Osma. Cum igitur juxta vigentem usum concilium probaverit indulgentias easque maxime salutares declaraverit, in suo decreto etiam complexum est et confirmavit censuram a Leone X. latam in art. 22. Lutheri.

61. Ad 2m Resp. Magnum interesse discrimen inter nudam orationem pro defunctis et indulgentias in eorum suffragium concessas; nam qui orat non offert solutionem debiti, contra vero per indulgentias præter impetrationem offertur et quidem ex officio ab Ecclesia quantum opus est ad debiti solutionem ex satisfactionibus Christi et sanctorum.

62. Ad 3m, *D.* Incertum est in particulari, *Tr.*; in genere, *N.* Nam Deus profecto ratum habet quod ab Ecclesia ejus nomine et auctoritate fit. Hinc si nihil obstat, cæteris paribus, magis prodest indulgentia illi, pro quo conceditur, quam aliis.

63. Ad 4m, *D.* Si perperam intelligatur, *C.*; si rite, *N. Hoc fundamento,* inquit Benedictus XIV. in sua *Instit.* XVI. n. 15., *innititur summus Pontifex, cum privilegiatas aras declarat, ac pro Missæ celebratione, quæ in illis indicitur ad expiandam defuncti alicujus animam, thesauri ecclesiastici eam partem tribuit per modum suffragii, quæ satis est, ut eadem anima, si Deo placitum sit, a Purgatorii cruciatibus expietur, uti Gregorius XIII. explicat, cum privilegiatum altare metropolitanæ Bononiensi largitus est.* De Berlendis in op. *De oblationibus ad altare* part. 2. § 10. n. 4. antiqua ac recentia monumenta exhibet ejusmodi altarium, quæ privilegiata nuncupantur.

In Indulgentiarum doctrinam Scholia.

64. Nonnulla hic breviter complectemur, quæ ad indulgentias ipsas spectant, ad earum ministrum et subjectum.

65. Ad I. Inquiri solet utrum indulgentia *solutio* potius quam *absolutio* dicenda sit. Si sermo sit de indulgentiis quæ viventibus conceduntur, rationem habent absolutionis et solutionis, absolutionis respectu dantis, solutionis respectu recipientis. Si vero agatur de indulgentiis quæ pro defunctis dantur, solutiones tantum censendæ sunt.

66. Indulgentia alia est *plenaria,* alia *partialis.* Plenaria ea est qua tota illa satisfactio persolvenda remittitur, quæ vi clavium remitti potest. Ad indulgentiam plenariam refertur *Jubilæum,* quod integræ pœnarum remissioni adjicit nonnullas peculiares facultates absolvendi ex. gr. a casibus reservatis, a censuris, commutandi aut relaxandi vota, etc. Primus qui Jubilæum instituisse censetur, est Bonifacius VIII. an. 1300; alii a Silvestro II. anno 1000. illud repetendum existimant; imo nonnulli illius vestigia deprehendere visi sunt initio sæc. III. apud Eusebium in *Chronico* ad an. 204. et 206., ast labile nimis videtur hoc fundamentum. Itaque Bonifacius VIII. constituit ut quolibet anno centesimo redeunte Jubilæum celebraretur; Clemens VI. reduxit hunc cyclum ad an. 50., Gregorius XI. ad an. 33. donec tandem Paulus III. et Sixtus IV. eum revocaverunt ad an. 25. qui mos adhuc perseverat.

67. Indulgentia partialis ea est, qua pars tantum subeundæ temporalis pœnæ relaxatur; e. g. tot annorum, quadragenarum, aut dierum. Quæ ratio indulgentiæ concedendæ alludit, ut innuimus, ad formulas illas, quibus pœnitentiæ canonicæ pars quæ ad normam canonum aut pœnitentialium pro singulis peccatis constituta erat, remitti solebat. Huc etiam spectant *carenæ* quæ a carendo dictæ sunt, eo quod illi qui huic pœnitentiæ subjiciebantur omnibus, præter panem et aquam, carere deberent.

68. II. Quoad indulgentiæ ministrum, ratum apud omnes est Rom. Pontificem, utpote supremum Ecclesiæ caput, posse Christi fidelibus omnibus plenariam indulgentiam concedere. Proinde Martinus V. in conc. Constantiensi constituit, ut wicleffitæ atque hussitæ redeuntes ad Ecclesiæ unitatem interrogarentur, utrum crederent, *quod Papa omnibus christianis vere contritis et confessis ex causa pia et justa possit concedere indulgentias;* item, *utrum credant, quod singuli episcopi suis subditis secundum limitationem canonum hujusmodi indulgentias concedere possint.* Hæc autem limitatio facta est in conc. Lateranensi IV. ut scilicet in dedicatione Ecclesiæ non extendatur episcopi indulgentia ultra annum, et ultra 40. dies in aliis casibus. Quo decreto, ait Pius VI. in Brevi *Super soliditate,* refutatur *error Eybel, dum perperam disserens de indulgentiis, scribere ausus est, quemlibet episcopum pari modo atque Papam posse indulgentias concedere.* Eamdem erroneam consecutionem ex falsis principiis pariter nonnulli alii neoterici deduxerunt.

69. Sed jam de subjecto deque conditionibus quæ ad lucrandas indulgentias requiruntur, pauca subjicienda sunt. Tam viventes quam defunctos subjecta capacia indulgentiarum esse ex iis quæ disseruimus abunde liquet. Hoc tamen inter utrosque interponitur discrimen, quod respectu viventium infallibilis sit indulgentiæ effectus si nihil obstet aut ex parte dantis, aut ex parte recipientis, aut ex parte causæ, cum illa vera sit absolutio ac solutio quæ ex vi clavium divinitus Ecclesiæ collatarum provenit. Ast non ita certus est hic effectus respectu defunctorum, cum non juridice istis concedatur indulgentia, qui subditi Ecclesiæ jam esse desierunt, adeoque per modum suffragii ipsis conferatur ut mera debiti solutio. Item viventibus *primario* et *directe* conceditur indulgentia, eo quod ipsi ea præstare possint, quorum causa indulgentia tribuitur, secus ac contingat defunctis, quibus propterea nonnisi *secundario* et *indirecte* indulgentia conceditur.

70. *Indulgentiæ*, inquit S. Thomas in *Suppl.* q. 25. art. 2., *tantum valent, quantum prædicantur, dummodo ex parte dantis sit auctoritas, et ex parte suscipientis caritas, et ex parte causæ pietas, quæ comprehendit honorem Dei et proximi utilitatem.*

71. De auctoritate in dante satis diximus; quoad suscipientes duæ exiguntur conditiones ad indulgentias lucrandas; quarum prior est status gratiæ, cum nemo possit a pœna temporali absolvi, qui pœna æterna adhuc illigatus est. Sic immunes suscipientes esse debent etiam a culpa levi, quoad remissionem illius pœnæ quæ eidem respondet; ad hoc autem, nisi aliud præscribatur, sufficit contritio. Solent idcirco Pontifices indulgentias elargiri *vere pœnitentibus et contritis.* Posterior conditio est positio operum quæ a largiente indulgentias assignantur. Nonnulli præter duas has conditiones requirunt a suscipiente *caritatem eximiam;* ast si ita esset, cum ejusmodi caritas omnia deleat, nihil prorsus indulgentia daretur, intendunt tamen magnum aliquid dare per indulgentias Ecclesiæ pastores, quod non a caritate, sed *a potestate clavium* pendeat.

72. Exposci demum ad indulgentiæ valorem causam aliquam ex conc. Lateranensi IV. colligitur, dum ait : *Per indiscretas et superfluas indulgentias claves Ecclesiæ contemnuntur, et pœnitentialis satisfactio enervatur*; nec non ex S. Cypriano, a quo in lib. *De lapsis* ejusmodi inconsulta indulgentiæ largitio dicitur *irrita et falsa pax, periculosa dantibus et nihil accipientibus profutura.* Non est tamen a suscipientibus judicium ferendum, utrum intervenerit justa hæc causa, dum indulgentia tribuitur, sed ipsorum tantum est grati animi sensu beneficia quæ a superioribus legitimis conferuntur, exosculari.

Ac de indulgentiis hactenus.

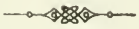

TRACTATUS

DE SACRAMENTO

EXTREMÆ UNCTIONIS.

PROŒMIUM.

1. Sacramentum Extremæ Unctionis non modo pœnitentiæ, sed etiam totius christianæ vitæ, quæ ut conc. Tridentinum loquitur, perpetua pœnitentia esse debet, a Patribus consummativum existimatum est. Variis nominibus insignitum fuit tum a Græcis tum a Latinis, aut ratione materiæ, aut formæ, aut subjecti hoc sacramentum. Nam vel *Oleum sanctum*, vel *Oratio Olei*, seu *Oratio cum unctione conjuncta*, vel *Oleum infirmorum* passim nuncupatum est. Demum ratione temporis quo administratur, sæc. XII, uti observat Mabillonius *Præf. in sec.* 1. *Benedictinor.* n. 98, Sacramentum *Extremæ Unctionis*, aut *sacramentum exeuntium* vocari cœpit. Definiri autem solet : *Sacramentum Novæ Legis a Christo Domino institutum, quo per unctionem olei benedicti et orationem seu formam præscriptam, sacerdotum ministerio baptizatis graviter ægrotantibus gratia confertur, qua peccata et eorum reliquiæ absterguntur, vires augentur ad dæmonis insidias superandas, atque ad morbi incommoda patienter ferenda, et, si animæ saluti expediverit, valetudo corporis restituitur.*

2. Hæc definitio præter sacramenti veritatem, ejusdem complectitur partes omnes, subjectum scilicet, materiam, formam et effectum; quæ omnia his canonibus singillatim a conc. Tridentino sess. 14. sancita sunt. Can. 1. *Si quis dixerit Extremam Unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino Nostro institutum et a B. Jacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum receptum a Patribus, aut figmentum humanum; anathema sit.* Can. 2. *Si quis dixerit, sacram infirmorum Unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos; sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum; anath. sit.* Can. 3. *Si quis dixerit, Extremæ Unctionis ritum et usum, quem observat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ B. Jacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a christianis absque peccato contemni; anath. sit.* Can. 4. *Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores, ob idque proprium Extremæ Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anath. sit.*

3. Cum autem ex constituta vindicataque sacramenti veritate, cætera fluant, propositum propterea nobis est prius illud præstare, deinde vero reliqua appositis scholiis illustrare.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS.

4. Non satis constat antiquiores hæreticos veritatem hujus sacramenti in

ficiatos esse. Lutherus proinde atque Calvinus primi jure censentur, qui cum suis asseclis, ac progenitis deinde sectis e sacramentorum albo Extremam Unctionem expunxerint; juxta Lutherum enim ea est *deliramentum*, juxta Calvinum *histrionica hypocrisis*. Contra quos omnes sit :

PROPOSITIO.

Extrema Unctio est vere et proprie sacramentum a Christo D. N. institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum.

5. De fide esse hanc propositionem constat ex adducto can. 1. conc. Tridentini. Ex utroque revelationis fonte, Scriptura et traditione ejus evincitur veritas. Etenim S. Jacobus apostolus Epist. cap. 5. hæc scribit : *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.* Jam vero in his verbis tria illa, quæ omnium consensu requiruntur ac sufficiunt ad sacramentum constituendum inveniuntur; nempe ritus sensibilis in olei unctione eique adnexa oratione seu forma; gratiæ promissio tum in alleviatione tum in peccatorum remissione; ac proinde divina institutio ex qua sola potest gratia derivari una cum recensitis aliis a S. Jacobo effectibus. Agnoscenda igitur est in hac unctione sacramenti dignitas.

6. De traditione testes locupletissimi Patres sunt, et Ecclesiæ praxis. Loquens Origenes de pœnitentia *Hom.* 2. *in Levitic.*, cujus perfectio, ut diximus, Extrema Unctio spectata est, scribit : *In quo impletur et illud, quod Jacobus Apostolus dixit : Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros*, etc. Sic etiam Victor Antiochenus IV. sæculi scriptor in *Comment. in Marc.* in quo collegit quidquid antiquiores interpretes et Patres scripserant, hæc habet ad cap. 6. ejusdem Evangelii : *Interim, quæ Apostolus Jacobus in sua canonica narrat ab his non dissentiunt; scribit enim : Infirmatur quis in vobis*, etc. Et S. Jo. Chrysostomus lib. 3. *De Sacerdot.* loquens de potestate qua sacerdotes divinitus pollent remittendorum peccatorum ait : *Neque enim tantum cum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. Nam infirmatur, inquit* (Apostolus), *quis in vobis? advocet presbyteros*, etc. Omissis porro magno numero insequentibus Patribus sive Græcis sive Latinis, qui afferri possent, res plane conficitur ex Innocentio I. qui in *Epist.* ad Decentium c. 8. scribit : *Non est dubium* (verba Jacobi) *de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo Chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solum sacerdotibus sed et omnibus uti christianis licet, in sua aut suorum necessitate inungendo.... pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* Ex quibus verbis manifeste constat agi de re notissima, ac de vero et proprio sacramento, cum non alia de causa negandam hanc unctionem pœnitentibus affirmet, nisi quia sacramentum est.

7. De utriusque vero Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis praxi tot documenta sunt, quod supersunt Orientalium Euchologia a Renaudotio collecta, et Sacramentaria ac Ritualia Occidentalium incipiendo a S. Gregorio M. usque ad postrema hæc tempora collecta a Martenio. Hinc sectæ omnes antiquæ sacramentum istud adhuc et agnoscunt et servant. Hac luce perculsi non pauci demum recentiores protestantes non modo ritum hunc summis laudibus extollunt, sed nec abnuunt inter sacramenta recensere, uti Leibnitzius, Ammon, Augusti, aliique passim.

DIFFICULTATES.

8. I. Obj. 1° Ex catholicis ipsis non defuere, qui negaverint Jacobæam Unctionem ad sacramentum transferri posse, uti card. Cajetanus in *Comm.* in hunc loc. 2° Sane de eadem Unctione loquitur Jacobus, de qua scribit Marcus c. 6, 13: *Ungebant* (apostoli) *multos ægros et sanabant*, quæ certo non erat nisi gratia curationum. 3° Jacobus præterea hujus Unctionis effectus enumerans, prius recenset illos qui ad corpus: *alleviabit eum Dominus;* deinde 4° et quidem hypothetice illos qui ad animam spectant: *et si in peccatis sit, remittentur ei.* 5° Si tamen de effectu spirituali hic sermo sit, ac non potius de morbis ipsis, qui spectabantur velut peccatorum effectus, hinc morbo curato, peccatum remissum dicebatur. Ergo.

9. Resp. Ad 1m, *D.* Quin negaverint hujus sacramenti veritatem, *Tr.* vel *C.*; eam negando, *N.* Itaque solus card. Cajetanus ex catholicis est, qui contra sensum totius antiquitatis, omnesque sanæ exegeseos regulas inficiatus fuerit Jacobum locutum esse de sacramentali Unctione, et quidem ante conc. Tridentinum. Hæc proinde expositio, ut alia non pauca, in nova Operum hujus Cardinalis editione Romana jussu S. Pii V. expuncta est; nec ullum habuit hac in re sectatorem. Ejus commentaria pedibus pavonicis comparata sunt. Nec unquam Cajetanus inficiatus est veritatem sacramenti Extremæ Unctionis.

10. Ad 2m, *D.* Loquitur Jacobus de eadem Unctione materiali de qua Marcus, *C.*; de eadem formali, *N.* Unctio enim, de qua Marcus, habuit diversum plane ministrum, ac subjectum, atque diversos effectus. Cum tamen illa figura fuerit hujus sacramenti, ideo hoc per illam *insinuatum* docet Tridentinum.

11. Ad 3m, *D.* Ita poscente orationis serie, et quia notior est ejusmodi effectus, *C.*; ad insinuandum corporis salutem *primarium* esse hujus sacramenti effectum, *N.* Postquam enim Jacobus locutus est de infirmitate, orationis series quodammodo poscebat ut immediate de restitutione salutis discereret, eo vel magis quod hic effectus notior sit utpote sensibilis. Cæterum non desunt in Scripturis exempla in quibus prius effectus minus principalis commemoretur quam potior et primarius, sic ex. gr. Matth. 19, 29. legitur: *Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.*

12. Ad 4m, vel *N.* cum pluribus exemplis biblicis constet particulam *si* haud significare conditionem, sed rei certæ confirmationem, uti patet ex eodem Jacobo 1, 5. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo.* Vel *D.* Ex parte suscipientis, *C.*; ex parte sacramenti, *N.* Nam etsi nulla infirmus remittenda peccata haberet, sacramentum tamen non careret effectu suo, qui est gratia, ac per eam animi alleviatio et erectio, patientia in tolerandis corporis morbis, fortitudo in superandis Dæmonis insidiis.

13. Ad 5m, *Neg.* Si enim per synecdochen *morbi, peccata* vocarentur a Jacobo, hic absurdus sensus exsurgeret ex Jacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis?... et si in peccatis sit, remittentur ei, nempe: Est aliquis vestrum in morbis?... Si in morbis sit, remittentur ei.* Quod nemo sanus admittet.

14. Inst. Fieri nequit ut in Unctione Jacobæa agnoscatur Extrema Unctio Ecclesiæ Romanæ. Etenim 1° Ex Apostolo infirmi omnes indiscriminatim ungi possunt, in Romana Ecclesia non inunguntur nisi extremo morbo laborantes. 2° Adjumentum sanitatis a Jacobo exhibetur, ab Ecclesia præsidium et adjumentum pacatius moriendi. 3° Illa a pluribus presbyteris facienda erat, hæc ab unico fit. 4° Illa depellebat morbos, hæc nullo modo depellit. 5° Jacobus effectus Unctionis tribuit vi orationis dicens: *Et oratio fidei salva-*

bit infirmum; ac proinde omnes adhortatur ad orationem frequentandam cujus efficaciam commendat, adjiciens: *Et orate pro invicem ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua;* ex Ecclesiæ autem doctrina, sacramentum effectum producit *ex opere operato.* Ergo.

15. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *Neg.* ut patet tum ex vi græcorum verborum quibus Apostolus usus est quibusque significantur ægroti viribus et robore destituti, ac valde seu graviter morbo laborantes; tum ex eo quod agat de infirmis ad quos advocandi sunt presbyteri, alioquin se ad presbyteros conferre possent.

16. Ad 2m, *Neg.* Sed utrumque adjumentum ad salutem animæ et corporis exhibetur ab Apostolo dicente: *Alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.*

17. Ad 3m, *D.* Si Apostolus *numerum* vocandorum significare voluisset, *Tr.;* si *qualitatem, N.* Tantundem enim valet hæc locutio: *Inducat presbyteros Ecclesiæ,* ac inducat aliquem de Ecclesiæ presbyteris; uti nos dicimus: Qui infirmus est accersat medicos. Quo sensu ait Christus leprosis Luc. 17, 14. *Ostendite vos sacerdotibus,* cum tamen ex Levit. 14, 2. satis esset ut uni sacerdotum se ostenderent. Cæterum optandum esset ut plures hujus sacramenti administrationi assisterent, et orarent. Ast id fieri sæpe nequit in villis et pagis ubi plures difficile est sacerdotes reperiri.

18. Ad 4m, *D.* Non semper hoc sacramentum morbos depellit, *C.;* nunquam, *Neg.* Identidem enim infirmi post Unctionem convalescunt. Deinde hic effectus subordinatus est animæ saluti. Neque constat omnes convaluisse qui ætate S. Jacobi inungebantur.

19. Ad 5m, *D.* Jacobus Unctionis effectus tribuit *orationi fidei* tanquam hujus sacramenti formæ, *C.;* tanquam nudæ orationi, *N.* Sic enim verba Apostoli intellexit Ecclesia, quæ Unctionem illam deduxit in praxim. Ideo vero *fidei oratio* dicitur, quia fidem excitat in suscipiente, quia fidem exigit, ut cum fructu suscipiatur hoc sacramentum, et quia innititur Ecclesiæ fidei. Nec obstat Jacobum in vers. insequenti orationem commendare; nam hoc ipso quod mentionem orationis injecerat, occasionem sumpsit novæ exhortationis faciendæ; ut solet, et fatentur ipsi interpretes protestantes apud Pott in comment. in hunc loc.

20. II. Ob. 1° Apud Patres quatuor priorum sæculorum nulla occurrit Extremæ Unctionis mentio, prout de percepto a Sanctis hoc sacramento nullam mentionem faciunt biographi a sæc. V. ad sæc. IX. 2° Quæ ex Origene adduci solent ad pœnitentiam referuntur, non autem ad Extremam Unctionem. 3° Imo Irenæus eam tribuit valentinianis *Cont. Hæres.* lib. 1. c. 21. n. 5. Epiphanius vero *Hæres.* 36. n. 2. et Augustinus *De hæresib.* n. 16. eamdem adscribunt heracleonitis, Theodoretus vero lib. 1. *Hæretic. fabul.* n. 11. eam recenset inter errores archonticorum. 4° Sane Decentius episcopus Eugubinus de hoc sacramento dubitavit, ad quod dubium excutiendum consuluit Innocentium. Ergo.

21. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem ex sæc. III. adduximus Origenem, ex IV. et V. Victorem Antiochenum, Chrysostomum, Innocentium, quibus addere possumus Cyrillum Alex. lib. 6. *De adorat. in Spiritu et veritate,* Possidium in *Vita S. Augustini* c. 27. Gregorium M. in lib. *Sacramentor.* aliosque non paucos, qui de Extrema Unctione tanquam de re notissima loquuntur. Sic etiam falsum est biographos a V. ad IX. sæculum de administrato hoc sacramento siluisse. Etenim de Nepotiano refert Gregorius Turonensis in *Hist. Eccles. Francor.* lib. 1. c. 41. Extrema Unctione eum ab Artemio Arvernorum episcopo sæc. V. labente linitum esse; sic etiam de S. Eugendo abbate an. 510. legimus

in ejus biographia inunctum fuisse; prout *inuncta est a sacerdotibus oleo sancto* S. Chlotildes regina, ut in ejus vita scribitur, ut plura alia prætercam exempla eorum, qui ante sæc. IX. inuncti sancto oleo sunt ante obitum, collecta a Chardon in *Hist. Sacram. Extremæ Unct.* Quod si minus frequens anterioribus sæculis de collata Extrema Unctione mentio occurrit, plures causæ assignari possunt, petitæ sive ex disciplina arcani, sive ex baptismi dilatione usque ad mortem, sive ex plurimorum martyrio, sive denique ex eo quod ab ea excluderentur qui publicæ pœnitentiæ addicti erant, aut vitam innocentem transegissent, ut constat ex vita S. Adelhardi.

22. Ad 2m, *N.* Siquidem Origenes duplici ratione hoc sacramentum a pœnitentia distinguit, tum scilicet quod olei unctione et quidem solis infirmis administraretur, tum quod per pœnitentiam graviora, per Extremam Unctionem leviora peccata remitterentur.

23. Ad 3m, *D.* Tribuerunt objecti scriptores hæreticis Unctionem superstitiosam, *C.*; qualem Ecclesia adhibet, *N.* Hæretici illi qui desernerant veritatem, eam saltem, ut fit, imitari voluerunt, sed hæreticorum more qui temerant ea etiam quæ sanctissima sunt. Adeoque oleum aqua permixtum usurpabant, verbis barbaris et ignotis in unctionis ritu utebantur, ne vita functi a principatibus et potestatibus superioribus detineri possent, uti inter cæteros refert S. Irenæus loc. cit. Nihil porro hæc agendi ratio commune habet cum Extrema Unctione quæ in Ecclesia obtinebat; nisi autem in Ecclesia catholica hoc sacramentum obtinuisset, nunquam hæretici illi impiam ejusmodi imitationem excogitassent.

24. Ad 4m, *Neg.* Dubitatio enim Decentii non versabatur circa hujus sacramenti veritatem, sed ut liquet ex responsione S. Innocentii unice versabatur circa ministrum et subjectum.

25. Inst. Theologi disceptant circa Extremæ Unctionis institutionem, materiam, formam, ministrum, subjectum et effectus. Ergo.

26. Resp. *D.* Salva sacramenti veritate, *C.*; hujus detrimento, *N.* Illam nobis dent adversarii, quoad reliqua libere poterunt et ipsi disceptare, prout faciunt etiam cum agitur de iis, quæ ipsi uti vera ac certa admittunt. Quid autem verisimilius de singulis propositis articulis censendum sit, jam patefacimus.

CAPUT II.

IN SINGULAS SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS PARTES SCHOLIA.

27. I. De institutione hujus sacramenti inquiri solet, num repeti ea immediate debeat a Christo, an vero ab apostolo Jacobo, accepta ad id a Christo auctoritate, aut interiori Spiritus Sancti illustratione. Quamvis a scholasticis in utramque partem res agitata fuerit, nunc vix est, qui post Tridentinum non teneat a Christo immediate hoc sacramentum institutum et ab Apostolo promulgatum. Adeoque nulli amplius superest ambigendi locus.

28. II. Circa materiam remotam ex Jacobi verbis eam aliam non esse, quam oleum ex olivis expressum, aperte colligitur, nec non ex Ecclesiæ praxi, et Patrum doctrina. Nec obest *Chrismatis* vocem interdum reperiri, cum agitur de hoc sacramento; siquidem ea adhibetur ad significandam *Unctionem* ipsam, quæ græce *Chrisma* dicitur; vel etiam ut nonnullis placet, quod interdum parva balsami quantitas oleo admixta fuerit, uti ex aliquot documentis colligi posse videtur; postea vero plane ejusmodi admixtio desiit. Utrum vero de necessitate sacramenti oleum debeat esse benedictum, res incerta est, Patres Tridentini sess. 14. *De Extrema Unctione* cap. 1. hæc habent: *Ex apostolica traditione*

per manus accepta.... intellexit Ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum. Reipsa hujus benedictionis jamdiu meminit S. Innocentius. Attamen ex his nondum apparet utrum hæc benedictio provenerit ex præcepto divino an vero solum ex præcepto ecclesiastico. Hinc non pauci, nec ignobiles theologi, censent eam ex sola institutione ecclesiastica repetendam esse, adeoque minime ad sacramenti essentiam pertinere. Verum consuli de hoc potest Benedictus XIV. *De synodo* lib. 8. c. 7, § 4. In praxi tutior pars est tenenda. Ex eodem Benedicto XIV. certum est oleum infirmorum ex summi Pontificis expressa aut tacita concessione posse presbyteros conficere, seu illi conferre benedictionem, prout adhuc fit a presbyteris orientalibus, quin unquam hac de causa objurgati fuerint.

29. III. Quoad materiam proximam seu ad partes corporis inungendas mira semper viguit in Ecclesia varietas. Alicubi enim plures, alicubi vero pauciores inungebantur, atque adhuc inunguntur corporis partes, uti ostendit documentis Martenius op. et loc. cit. § 8. Interdum nonnisi unica pars inuncta fuit, ut patet ex vita S. Eugendi, cujus tantum pectus linitum est. In ipsa Rom. Ecclesia unica pars inungitur sub generali formula, si instet mortis periculum.

30. IV. Eadem ferme varietas viguit circa formam, quæ ad longum tempus in Ecclesia Latina indicativa fuit. In Ecclesia enim Mediolanensi ex ritu Ambrosiano, ætate S. Bonaventuræ hæc servabatur : *Ungo te oleo sanctificato in nomine Patris... ut, more militis uncti præparatus ad certamen, aereas possis superare potestates.* Sic in *Sacramentario Gregoriano* a Menardo edito hæc pariter forma legitur : *Ungo te de oleo sancto,* etc. Martenius plures eosque antiquissimos codices profert in quibus non alia exhibetur forma quam indicativa : *Ungo te de oleo sanctificato, ungo oculos, ungo pedes,* etc. Ex his formis pronum est inferre formam deprecativam, quidquid nonnulli scholastici et in his Simonet censuerint, non pertinere ad hujus sacramenti essentiam ; neque necesse esse, ut effectus omnes per formam significentur, et quemadmodum antiquitus nulla fiebat mentio remissionis peccatorum, sic nulla nunc mentio fit roboris ac fortitudinis, quæ per hoc sacramentum tribuitur ad superandas diaboli tentationes et insidias. Hæc enim his verbis exprimitur : *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum,* etc., *deliquisti.*

31. V. De ministro certum est solos sacerdotes idoneos esse ad hoc sacramentum conferendum, uti definitum est a Tridentino innixo verbis Jacobi, et universæ traditioni atque Ecclesiæ praxi. Perperam Basnagius in suis *Annalibus* ad an. 58, n. 10. et Launojus in *Explicata traditione de Extr. Unct.*, etc., contenderunt administratam interdum fuisse sacramentalem hanc Unctionem a diaconis, imo et ab ipsis laicis in necessitatis casu. Præcipuum hujus sententiæ fundamentum in verbis S. Innocentii ad Decentium consistit : *Sancto oleo chrismatis ab episcopo confecto non solum sacerdotibus, sed et omnibus christianis uti licet in sua, aut suorum necessitate inungendo.* Jam vero hic non loquitur summus Pontifex de unctione *activa,* sed de *passiva;* alioquin illud absurdum sequeretur quempiam posse sibi hoc sacramentum administrare. Grammatici vero docent gerundium hic adhibitum *ungendo* ab aureæ latinitatis scriptoribus in sensu passivo interdum usurpari. Nec firmius est alterum fundamentum cui innituntur illi auctores, scilicet auctoritas Bedæ, qui in cap. 5. Epist. S. Jacobi infirmos adhortatur, ut ad seniores potius quam ad juniores minusve doctos imbecillitatis suæ causas deferant; siquidem Beda

in sensu mystico verba Jacobi exponit de infirmitate spirituali cui alleviandæ præferendi sunt seniores et experientia exercitati sacerdotes, si doctrina et prudentia junioribus præstent. Exempla demum quæ adducunt, non de sacramentali, sed de cæremoniali unctione intelligi debent.

32. Jam innuimus perinde esse ad valorem sacramenti sive ab uno, sive a pluribus sacerdotibus Unctio hæc fiat. Antiquitus passim a pluribus, septem scilicet aut quinque, administrari consueverat, prout adhuc servatur hic mos apud Græcos et Orientales. Attamen non desunt exempla ex antiquitate de unico sacerdote, ut patet ex Nepotiano inuncto a S. Artemio, atque ex S. Eugendo ad uno inuncto sacerdote. Gravibus de causis sancitum est in Ecclesia Latina ut a solo parocho hoc administraretur sacramentum. Eas expendit Benedictus XIV. *De synodo* lib. 8. c. 4. § 6.

33. VI. Subjectum Extr. Unctionis sunt soli baptizati gravique morbo laborantes. Perperam Dallæus autumat etiam infantes et optima valetudine utentes olim inungi solitos. Etenim præterquam quod verba Apostoli contrarium omnino suadent, accedit constans Ecclesiæ praxis, cui Patres omnes adstipulantur ac rituales libri. Si quæ occurrunt singularia exempla diversæ praxeos, ea vel ex speciali divino instinctu repeti debent, ut legitur in Odilia factum esse, quæ cum bene valens inuncta esset paulo post mortua est; vel ex ignorantia, vel demum ex eodem principio, quo senes interdum inungi consueverunt. Quod de praxi Græcorum et Orientalium legitur, qui sanos et bene valentes inungere solent, Renaudotius ostendit ejusmodi unctiones non esse sacramentales, sed devotionis causa frequentatas.

34. Quamvis nonnisi graviter ægrotantes ungi debeant, non tamen usque eo differenda Unctio est, donec in extremis, ut ajunt, infirmus reperiatur. Alia enim Ecclesiæ mens est; idque adversaretur secundario hujus sacramenti effectui, qui est sanitatis restitutio, si animæ saluti expedierit; cum enim non per modum miraculi hunc effectum Unctio producat, non eo est protrahenda, ut miraculum sit necessarium. Ex hoc præterea abusu fit, ut interdum sine adeo salutari sacramento ægroti ex hac vita decedant, aut minori cum fructu suscipiant, cum usu sensuum sint destituti, et ansa præbetur hæreticis calumniandi Ecclesiam, quod pinguedine sua semicadavera inficiat, ut ait Calvinus.

35. Olim plerumque ante Viaticum Unctio administrabatur. Nunc vero justissimas ob causas fit, ut post Viaticum conferatur.

36. Effectus denique sacramenti Extremæ Unctionis ex Tridentino sess. cit. cap. 2. est gratia Spiritus Sancti, *cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit; et ægroti animum alleviat et confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando; qua infirmus sublevatur, et morbi incommoda ac labores levius fert; et tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequitur.*

37. Exinde concludunt theologi Extremam Unctionem ordinatam per se esse ad delenda peccata venialia, indirecte autem ac per accidens peccata etiam mortifera, ut etiam docet Catechismus Romanus par. 2. c. 6. n. 14. Nec desunt qui contendant etiam ordinatam directe ad delenda lethalia peccata quorum pœnitens conscientiam non habet, quo fit ut interdum hujus sacramenti ope salventur, qui alioquin damnandi forent. *Reliquiarum* autem nomine significatur languor, ille quem relinquunt peccata post se, qualem etiam infirmitas corporalis producere solet etiam post curatam valetudinem.

TRACTATUS

DE ORDINE.

1. Si qua tractatio est cui animum impendere omni studio debemus, profecto hæc quæ de Ordine inscribitur id maxime exposcit a nobis, qui in sortem Domini vocati sumus.

2. Ordinis nomen tum de inaugurationis ritu, tum de Ecclesiæ ministrorum gradu ac dispositione a Patribus ac theologis accipitur. Priori sensu proprie a Latinis *Ordinatio*, seu *sacra Ordinatio* vocatur; a Græcis χειροτονία seu *manuum extensio* aut *porrectio*, interdum vero χειροθεσία seu *manuum impositio* nuncupatur.

3. De Ordine hoc sensu accepto nobis disserendum est. Quo fit, ut Ordo quatenus sacram inaugurationem significat nos ducat tum ad sacramenti veritatem propugnandam, tum ad investigandum quibus potissimum ritibus et gradibus sacramentalis hæc dignitas competat; et quænam essentialis censeri debeat materia, forma, minister uniuscujusque gradus. His adjiciemus vindicias præcipui Ordinis nostri decoris, continentiæ scilicet, qua altaris ministri obstringuntur.

CAPUT I.

DE SACRAMENTI ORDINIS VERITATE.

4. Ordo seu sacra Ordinatio definiri solet: *Ritus sacer seu sacramentum Novæ Legis a Christo institutum, quo spiritualis potestas confertur sacramenta conficiendi et ministrandi cæteraque ecclesiastica munia pro jure obeundi.* Quatenus dicitur *ritus sacer* omnes omnino gradus complectitur seu Ordines, eos etiam, quibus ex plurimorum sententia sacramenti ratio non convenit; quatenus vero dicitur *Sacramentum*. Ordinis vox ad eos gradus coarctatur in quibus sacramenti dignitas reperitur.

5. Qui primum veritatem hujus sacramenti adorti sunt, censentur novatores sæc. XVI. Cæremonia qua ipsi suos ministros instituunt ei similis est, qua delecti magistratus inaugurari solent. Si proinde anglicanos excipias, reliquæ sectæ omnes neque collationem gratiæ, neque characteris indelebilitatem, neque nativam potestatem conficiendi et conferendi sacramenta in ritu illo agnoscunt, sed muneris tantum liberam collationem, qualis stipendio conductis assignatur. Contra quos sit:

PROPOSITIO.

Ordo seu sacra Ordinatio est vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum.

6. De fide propositio est a conc. Tridentino sess. 23. can. 3. definita: *Si quis dixerit, Ordinem seu sacram Ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum; anathema sit.*

7. Evincitur autem hæc veritas tum

ex verbo Dei scripto, tum ex verbo Dei tradito. Nam Apostolus 1. ad Tim. 4, 14. agens de ipsius Timothei Ordinatione : *Noli*, inquit, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*; et 2. Tim. 1, 6. scribit : *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Exponens vero cujusmodi hæc gratia sit, pergit ibid. : *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis.* Unde cum tria, fatentibus adversariis ipsis, ad vere et proprie sacramentum constituendum requirantur et sufficiant; ritus nempe externus, gratiæ promissio, ac divina institutio; ex adductis apostoli verbis tria hæc in Ordinatione reperiuntur, ritus sensibilis in manuum impositione, gratiæ promissio, ut per se patet, adeoque et divina institutio, cum gratiam ritui externo alligare non hominis, sed Dei solius sit.

8. Quod attinet ad verbum Dei traditum, luculentissime constat 1° ex Patribus, quorum alii conceptis verbis Ordinationem *sacramentum* appellant, ut S. Leo M. *Epist.* 12. *ad Episc. provinc. Mauritaniæ* c. 3. et S. Gregorius M. in *Prim. Regum* lib. 4. c. 5. n. 1.; alii docent *invisibilem gratiam* a Deo in hoc sacramento tribui, ut S. Ambrosius *De Spiritu S.* lib. 1, c. 5. n. 7. et alibi, et S. Gregorius Nyssenus *Orat. in Baptism. Christi*; alii denique Ordinationem ita cum baptismo conferunt, ut eadem utriusque sacramenti ratio sit, ita S. Hieronymus in *Dial. advers. Luciferianos*, ubi n. 11. sic eos perstringit : *Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potest, et in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinavit*; et S. Augustinus *Contr. epist. Parmeniani* lib. 2. n. 28. *Nulla*, inquit, *ostenditur causa, cur ille, qui ipsum baptismum amittere non potest, jus dandi amittere possit. Utrumque enim sacramentum est; et quadam consecratione utrumque homini datur; illud cum baptizatur, istud cum ordinatur.*

9. Constat 2° ex synodis œcumenicis Chalcedonensi can. 3. et Nicæna II. can. 5. Nec non ex particularibus Constantinopolitana an. 459. a Gennadio coacta; Bracharensi I. can. 3. et Toletana VIII. can. 3. quæ omnes in Ordinatione gratiam conferri agnoscunt; sic inter cæteras Chalcedonensis can. cit. loquitur : *Si quis episcopus propter pecuniam Ordinationem fecerit, et non venalem gratiam vendiderit.... de proprio gradu in periculum veniat.*

10. Constat 3° ex sectis omnibus antiquissimis, quas omnes septenario sacramentorum numero Ordinationem accensere adductis innumeris prope documentis ostendunt Morinus *De sacris Ordinationibus*, et Renaudotius tom. 3. *Perpetuit. fidei*, quibus accedit Joseph Simon Assemanus in *Biblioth. Orient.* tom. 3. p. 1. Recentiores porro sectas quæ proxime protestantes præcesserunt hoc sacramentum retinuisse ostendit Bossuetius in *Hist. variation.*

11. Cum igitur universa traditio, sectarum omnium conspiratio in admittenda hujus sacramenti veritate consentiant, a fide pristina recesserunt qui eam inficiati sunt, ac tum contra verbum Dei scriptum tum contra verbum Dei traditum luculenter pugnant.

DIFFICULTATES.

12. Obj. 1° Christus cum apostolos sacerdotes instituit nullam adhibuit manuum impositionem. 2° Gratia vero de qua loquitur Apostolus non est gratia sanctificans, sed gratia gratis data, quam propterea vocat *charisma*, dum gratiam sanctificantem vocat *charin.* 3° Hoc confirmatur ex eo quod affirmet gratiam fuisse Timotheo datam *per prophetiam*, quæ est donum gratis datum. 4° Hinc Patres utrumque Pauli testimonium de gratia miraculorum, vel prophetiæ, vel de facultate docendi exposuerunt. 5° Fieri prælerea

nequit ut de Ordinatione loquatur in adductis testimoniis Apostolus, cum vocet eam impositionem manuum *presbyterii*, ratum enim penes catholicos est a solo episcopo posse ordinationem conferri. 6° Demum sacramenta debent esse omnibus communia, talis porro Ordinatio non est. Ergo.

15. Resp. Ad 1m, *Tr.* Nec enim omnia quæ Christus gessit, scripta sunt. Cumque præterea ipse *potestate excellentiæ*, ut vocant, præditus esset, potuit sine ritu exteriori gratiam ordinationis conferre. Dummodo constet ipsum instituisse Ordinationis sacramentum, satis est; id autem novimus fecisse tum auctoritate Pauli, tum universa traditione.

14. Ad 2m, *Neg.* Est enim gratia *virtutis* et *dilectionis*, ut ipsemet Paulus declarat. Philologica autem observatio de vocibus *charisma* et *charis* nullius est momenti; nam promiscue Apostolus has voces usurpat, ut patet ex Rom. 5, 15. ubi gratiam sanctificantem *charisma* vocavit dicens: *Non sicut delictum, ita et donum.* Sane Græci Patres Clemens Alex., Gregorius Nazianz., ac Theodoretus vocarunt *charisma* gratiam qua filii Dei nominamur et sumus. Ideo vero *charisma* potius quam *charin* gratiam Timotheo collatam vocavit Apostolus, quia qui ordinatur præter gratiam sanctificantem, pluribus donis ad aliorum utilitatem instruitur. Utrumque conjunxit S. J. Chrysostomus enarrans Apostoli verba *Hom.* 1. in 2. *ad Tim.* c. 1. n. 2. *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, hoc est gratiam Spiritus, quam accepisti, ut præsis Ecclesiæ, ut signa edas et cultum omnem exhibeas. Penes nos enim est illam vel extinguere vel incendere.* Hac ratione reliqua SS. Patrum testimonia apprime etiam inter se componuntur; nec ipsi recentiores ab ejusdem expositione abnunt.

15. Ad 3m, *D.* De futura videlicet Timothei evectione, *C.*; per donum prophetiæ, *N.* Scilicet ut exponit vel ipse Calvinus *Comment. in* 1. *ad Tim.* 4, 14. Paulus interiore Spiritus S. inspiratione aut revelatione inductus est ad cooptandum Timotheum in ordinem pastorum. Cohærent autem huic interpretationi quæ idem Apostolus in 1. ad eumdem Timotheum 1, 18. scripserat: *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias.*

16. Ad 4m, *D.* Præter gratiam sanctificantem, *C.*; ad hujus exclusionem, *N.* Responsio patet ex dictis.

17. Ad 5m, *D.* Id est episcopi, *C.*; simplicis presbyteri, *N.* Tum quia ab initio voces *presbyteri* aut *presbyterii* atque *episcopi* promiscue usurpabantur; tum quia veteres de episcopis Apostoli verba exponunt, inter quos S. Jo. Chrysostomus *Homil.* 13. in 2. *ad Tim.* n. 1. hæc habet: *Non de presbyteris hic loquitur* (Paulus) *sed de episcopis; neque enim presbyteri episcopum ordinabant*: tum quia veteres versiones, uti Æthiopica, sic referunt Apostoli verba: *Per impositionem manuum episcopi.* Denique omne dubium tollit Apostolus ipse in 2. ad Tim. epist. scribens: *Per impositionem manuum mearum.* Si tamen non magis arrideat illorum expositio, qui objecta verba non de ministro, sed de subjecto Ordinationis intelligunt, ita ut sensus sit: *Per impositionem manuum qua creatus es presbyter,* quem sensum pariter ipse Calvinus probavit.

18. Ad 6m, *D.* Quoad utilitatem, *Tr.* vel *C.*; quoad susceptionem, *N.*

CAPUT II.

DE MULTIPLICI ORDINUM NUMERO ET DIGNITATE.

19. Tridentinum sess. 23. cap. 2. hæc de sacris Ordinibus habet: *Cum divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius et majori cum veneratione*

exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures et diversi essent ministrorum Ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut, qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent. Nam non solum de Sacerdotibus, sed et de Diaconis sacræ Litteræ apertam mentionem faciunt, et quæ maxime in illorum Ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent, et ab ipso Ecclesiæ initio sequentium Ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, et Ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad majores Ordines a Patribus et sacris conciliis refertur, in quibus et de aliis frequentissime legimus. Can. autem 2° sic eamdem doctrinam sanxit : *Si quis dixerit, præter sacerdotium, non esse in Ecclesia catholica alios ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur; anathema sit.*

20. Ex his pronum est inferre de fide esse præter sacerdotium esse alios Ordines majores et minores; minime vero 1° quot et quinam sint; 2° utrum omnes et singuli divinitus instituti sint; 3° adeoque utrum omnibus ac singulis dignitas competat sacramenti, et characterem imprimant; 4° an iidem semper viguerint, nec alii præterea.

21. Exploratum est enim Græcos nonnisi quatuor Ordines agnoscere, sacerdotium, diaconatum, hypodiaconatum, lectoratum; imo et hypodiaconatum inter minores ordines recensere. Contra vero apud Latinos ratum est septem Ordines ad minimum numerari, sacerdotium videlicet, diaconatum, subdiaconatum, acolytatum, exorcistatum, lectoratum et ostiariatum; ex his vero subdiaconatum a pluribus sæculis inter majores Ordines accensitum esse.

22. Quod vero attinet ad reliqua, magna viget, seu viguit controversia inter canonistas et theologos, atque inter theologos ad invicem. Quid nobis verisimilius videatur, aperiemus, postquam quæ fidei sunt, et certa apud omnes constituta vindicaverimus.

PROPOSITIO I.

Est in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum; quod non est omnibus fidelibus commune, sed apostolorum proprium, externo ritu in Ecclesia propagandum, cui competit veri sacramenti ratio.

23. Quatuor sunt propositionis partes : 1° nempe sacerdotium visibile et externum fuisse a Christo institutum; 2° hoc ipsum sacerdotium non esse christianis omnibus commune; 3° idem esse externo ritu in Ecclesia propagandum; 4° eidem denique veri sacramenti dignitatem competere.

24. Ex his prima pars de fide est a Tridentino sess. 23. can. 1. sancita : *Si quis dixerit non esse in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum Corpus et Sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium prædicandi Evangelium, vel eos qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes; anath. sit.* Tres partes reliquæ ad fidem pertinent veluti totidem corollaria, quæ arcto nexu cum prima connectuntur et ex ea profluunt.

25. Sic igitur primam partem evincimus verbis ipsis Tridentini sess. cit. cap. 1. *Sacrificium et sacerdotium sic Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege extiterit... Hoc autem ab eodem divino Salvatore nostro institutum esse, atque Apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi Corpus et San-*

guinem ejus, nec non et peccata dimittendi et retinendi sacræ Litteræ ostendunt, et catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. Unde sic : Christus visibile et externum instituit sacerdotium, si visibile et externum instituit sacrificium : atqui ex demonstratis in *Tract. de Euchar.* par. 2. Christus visibile et externum instituit sacrificium; ergo visibile instituit et externum sacerdotium.

26. Major hujus argumenti ex intima patet inter sacrificium et sacerdotium relatione; adeo ut Apostolus Hebr. 5, 1. instar principii eam assumat dicens : *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Sane sui fuerunt in ipsa naturæ Lege sacerdotes ad sacrificium offerendum; in Lege autem Mosaica sacrificiis offerendis institutum est sacerdotium in familia Aaron; cum igitur in nova Lege Christus verum instituerit sacrificium, verum instituere debuit sacerdotium.

27. Hoc porro novum sacerdotium a Christo institutum, prout in secunda parte propositionis asseruimus, non esse christianis omnibus commune, uti Lutherus asseruit, vi baptismi, sed apostolorum proprium, ita ostendimus : Christus illis tantum sacerdotium contulit quibus sacrificium a se institutum offerendum commisit illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem.* Atqui hæc verba solis apostolis dixit, prout tres evangelistæ uno consensu scribunt Matth. 26; Marc. 14. et Luc. 22. Ergo solos apostolos Christus sacerdotes instituit. Quod et analogia confirmat quæ inter Vetus et Novum Testamentum intercedit; si enim ad imperfecta et egena elementa, seu sacrificia veteris Legis, quæ umbra et figura futurorum fuerunt, offerenda, sacerdotium peculiare in Aaronica familia a Deo ipso institutum est, quanto magis id exposcebat sacrificiorum omnium sanctissimum corporis et sanguinis Domini quod illis succedere debebat in nova Lege, ut scilicet non promiscue sed a peculiari delectoque divinitus cœtu offerretur? Quod pariter conficitur ex altera potestate qua Christus communire voluit novum sacerdotium remittendi aut retinendi peccata; eam enim nonnisi apostolis contulit Joan. 20. ut suo loco ostendimus.

28 Præterea omnem dubitationem tollit perpetuus et constans Ecclesiæ sensus, cum nulli quavis ætate sacerdotes in Ecclesia habiti fuerint, qui ab apostolis peculiari ritu initiati non essent eorumque successoribus, ut Patres omnes omniaque documenta ecclesiastica testantur. Exinde mira illa præconia quibus iidem Patres, in primis vero Chrysostomus, dignitatem hanc sacerdotalem ita extollunt ut non modo principibus ac imperatoribus, verum etiam Angelis ipsis eos præferant qui illa insigniti sunt.

29. Quod vero in tertia parte enuntiatum est, de sacerdotii nimirum per exteriorem ritum propagatione, facile evincitur ex utroque munere quo christianum sacerdotium pollet oblationis sacrificii, remissionisque peccatorum. Si enim utrumque hoc munus, quamdiu homines erunt, perdurare debet, sequitur profecto usque ad sæculi finem sacerdotium esse propagandum. Sane apostoli id facto suo ostenderunt; legimus quippe Act. 13. 2. jussu Spiritus Sancti segregatos fuisse Saulum et Barnabam in opus ministerii et *manuum impositione et oratione* fuisse inauguratos. Eodem sacro ritu ibid. c. 14. legimus per civitates presbyteros constitutos a Paulo et Barnaba. Idem Paulus in epistolis ad Timotheum et ad Titum datis regulas iis præfixit quas servare deberent in presbyteriis eligendis et ordinandis. Exinde successio illa sacerdotum quæ ab apostolis cœpta ad nos

usque continenter dimanavit eodem ritu, prout in omnibus Occidentalium Ritualibus et Orientalium Euchologiis reperitur, quin ulla exceptio fieri possit.

30. Quibus constitutis, quarta jam pars propositionis nostræ colligitur, de dignitate videlicet sacramenti, quæ sacræ sacerdotii ordinationi competit, prout Tridentinum docet in eadem sess. can. 4. *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere : Accipe Spiritum Sanctum; aut per eam non imprimi characterem, vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse; anathema sit.* Ac reipsa si de fide est aliquam Ordinationem sacramentum esse, aut fatendum est sacramenti rationem inesse ritui quo sacerdotes inaugurantur, aut nutare hoc fidei nostræ dogma, cum sacerdotium sit ordinum omnium sublimissimum, ad quod velut ad centrum reliqui Ordines referuntur. Atque hinc factum est ut nulla unquam hac de re disceptatio orta fuerit non solum inter catholicos, sed neque cum hæreticis, qui aut negant Ordinationem esse sacramentum, aut si eam admittunt, sacerdotio eamdem inesse fatentur.

31. Sacerdotium proinde recte definies : *Ordo sacer et sacramentum divinitus institutum, quo tribuitur potestas consecrandi corpus et sanguinem Domini, nec non remittendi et retinendi peccata.*

DIFFICULTATES.

32. I. Obj. Adversus 1m partem : 1° Nuspiam in N. T. sacerdotii proprie dicti, aut sacerdotis nomen occurrit. 2° Imo Apostolus Hebr. 7, 24. præter Christum omnem alium sacerdotem excludit dicens : *Eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.* 3° Reipsa ex catholicis sacrificium et sacerdotium relativa sunt; ergo cum nonnisi mysticum et repræsentativum sit sacrificium, sequitur mysticum et repræsentativum tantum esse sacerdotium; nec enim in eucharistiæ consecratione realiter sanguis a corpore Christi separatur, sed mystice. Ergo.

33. Resp. Ad 1m, *D.* Sacerdotii, aut sacerdotum vox in N. T. nuspiam occurrit, *C.*; res per eam vocem significata, *N.* Si de hac constet, non est quod de voce litem moveas, prout in pluribus aliis fidei nostræ dogmatibus accidit. Porro de re apertissime in N. T. constare patet ex utraque potestate qua Christus apostolos insignivit, conficiendi Eucharistiam, et remittendi peccata. Ratio vero cur altaris ministri ab initio sacerdotes nuncupati non fuerint, est, uti observat card. Roffensis, ne confunderentur cum sacerdotibus Mosaicis. Hac proinde causa cessante, a viris apostolicis iidem *sacerdotes* vocati sunt.

34. Ad 2m, *N.* Qui Christo succederet, *C.*; qui ejus vices gereret in offerendo sacrificio per proprium ministerium, *N.*

35. Ad 3m, *D.* Sacrificium eucharisticum mysticum est ratione *modi* quo offertur, *C.*; ratione *rei* quæ offertur, N. Offertur enim verum ac reale Christi corpus in altari, adeoque verum ac reale est sacrificium, ac non mysticum tantum ac repræsentativum ut suo loco ostendimus.

36. II. Obj. Adversus 2m partem : 1° Scriptura omnes promiscue fideles sacerdotes exhibet; sic Petrus 1. *Ep.* 2, 5. eos generatim vocat *sacerdotium sanctum*; et v. 9. *regale sacerdotium*; Joannes vero Apoc. 1. 5. et 6. de Christo scribit : *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo.* 2° Quod viderunt et ipsi Patres; inter quos S. Hieronymus in *Dial. adv. Luciferian.* n. 4. memorat *Sacerdotium laici*; 3° præcipue vero Tertullianus in lib. *De exhortat. castitatis* c. 7. ubi scribit : *Vani erimus, si putaverimus,*

quod sacerdotibus non licet (iterare nuptias), *laicis licere. Nonne et laici sacerdotes sumus? Scriptum est: Regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit. Differentiam inter Ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, et honor per Ordinis concessum sanctificatus a Deo. Ubi ecclesiastici Ordinis non est concessus, et offers et tinguis et sacerdos es tibi solus... Igitur, si habes jus sacerdotis in temetipso... digamus tinguis, digamus offers?* 4° Nec desunt exempla in hist. ecclesiastica laicorum, qui sacerdotalia munia obierint. Teste enim Theodoreto *Hist. Eccl.* lib. 1. c. 23. Frumentius, Indis quos converterat, auctor fuit, ut Romanorum more *sacra celebrarent,* cum tamen nullus apud eos sacerdos fuerit. Ergo.

37. Resp. Ad 1m, *D.* Internum, mysticum ac improprie dictum, *C.*; externum, reale ac proprie dictum, *N.* Per quamdam similitudinem Petrus et Joannes extendunt ad christianos omnes sacerdotium, quatenus ipsi *membra sunt unius sacerdotis,* ut ait S. Augustinus *De civ.* lib. 20. cap. 10. et quatenus in altari mentis suæ Deo offerunt *spirituales hostias,* ut ib. inquit S. Petrus, seu *hostiam laudis Deo,* ut ait Paulus Hebr. 13, 15. alludentes ad illud Exod. 19, 6. ubi de omnibus Israelitis dicitur: *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta.* Nunquam vero tribuunt potestatem eucharisticum sacrificium offerendi, aut remittendi ac retinendi peccata, in quibus sacerdotium, de quo agimus, consistit.

38. Ad 2m, *N.* Nunquam enim Patres fidelibus omnibus sacerdotium externum et proprie dictum commune fuisse docuerunt. *Sacerdotium laici,* de quo loquitur Hieronymus, illud est quod vi baptismi fideles obtinent, mysticum nempe, ut diximus, ac spirituale.

39. Ad 3m, *Neg.* Tertulliani enim mens aperte liquet tum ex lib. *Præscript.* c. 41. ubi irridet hæreticos apud quos *hodie est Presbyter qui cras laicus:* tum præsertim ex lib. *De monogamia* c. 4. cum de laicis hæc scribit: *Cum extollimur et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes, quia sacerdotes Deo et Patri fecit; cum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis provocamur, deponimus infulas et impares sumus;* scilicet alios laicos, alios sacerdotes esse palam confitemur. De solo igitur sacerdotio interno ac mystico loquitur Tertullianus in objecto loco, ac de nonnullis muniis, quæ laici obibant, deficiente clero, seu in necessitatis casu, cujusmodi erat collatio baptismi, et oblatio eucharistiæ jam confectæ in domibus privatis, ubi nonnullas preces fundebant ad imitationem sacræ liturgiæ. Ex his sophistice argumentabatur Tertullianus ut suaderet laicis monogamiam, cui adstricti erant sacerdotes, omnia miscens atque confundens. Ex exteriori enim differentia juxta quam in conventibus clerus sedebat, stabant vero laici, transit ad internam quæ ex vi ordinationis pendet; ex eo quod in necessitatis casu a laicis præstabatur, ad ea transit quæ ex officio sacerdotes faciunt, et ita porro, ut finem suum obtineret.

40. Ad 4m, *Neg.* Theodoretus autem, ut clarius patet ex Ruffino *Hist. Eccl.* lib. 1. c. 9. ex quo ille historiam hanc suam desumpsit, nonnisi de orationibus loquitur quas Indi seu Æthiopes a Frumentio conversi in cœtibus suis fundere debebant, ad imitationem eorum quæ gerebantur in conventibus christianorum in imperio Romano. Largo autem et improprio sensu pias illas preces vocavit *liturgiam,* prout in sensu improprio interdum *synaxis* vox usurpatur, uti ostendit Petavius in *Diatriba De potestate consecrandi* c. 3.

41. III. Obj. adv. 3. part. 1° Nuspiam legimus in Scripturis Christum ritum externum instituisse ad propagandum sacerdotium. 2° Scribit præ-

terea Apostolus Hebr. 5, 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* Jam vero, inquit Calvinus *Inst.* lib. 4. c. 18. § 9., neminem eorum, qui apud nos sacerdotes sunt, Deus vocavit. Ergo.

42. Resp. Ad 1m, Expresse, *Tr.*; tacite seu implicite, *N.* Cum enim ex Apostolo ad Timoth. per manuum impositionem conferatur gratia, exinde necessario colligimus Christum ritum hunc instituisse, cum unius Dei sit ritui externo vim conferendi gratiam tribuere. Necesse porro non est ut adjuncta nos assignemus in quibus Christus hoc instituerit, cum non omnia quæ dixit aut fecit litteris consignata sint.

43. Ad 2m, *D. min.* Neminem Deus vocavit tanquam Aaron immediate, *Tr.* vel *C.*; mediate, *N.* Nam hoc ipso quod Christus instituerit sacerdotium in apostolis jusseritque ipsum externo ritu propagari in perpetuum, vocavit immediate tanquam Aaron apostolos, et per eos, seu mediate, vocat eos omnes qui legitime initiantur. Nam Deus ipse immediate non vocavit ad sacerdotium filios Aaron, sed mediante legitima generatione.

PROPOSITIO II.

Præter sacerdotium sunt in Ecclesia catholica alii Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.

44. De fide propositio est ex adducto can. 2. conc. Tridentini. Ad mentem ejusdem concilii duo hic nobis demonstranda sunt, ac 1° de diaconatu præter traditionem sacras Litteras mentionem facere; 2° de reliquis inferioribus Ordinibus veluti de totidem ad sacerdotium gradibus antiquissima exstare documenta. Cum de facto agatur, utrumque facillimæ probationis est.

45. Ac primo Scripturas de diaconatu tanquam Ordine sacro mentionem facere tum Actus apostolici, tum Pauli epistolæ aperte testantur. Etenim Act. 6, 1. seqq. legimus sic apostolos allocutos multitudinem fidelium: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus.... Et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu Sancto, et Philippum... Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.* Hic tria a nobis expendi debent, scilicet 1° inaugurationis ritus, qui idem est ac ille quo episcopi et sacerdotes ordinantur, manuum impositio una cum oratione; 2° virtutes quibus fulgere debuerunt diaconi, sanctitas et sapientia; 3° munus eisdem commissum, administratio mensarum, quæ tunc temporis etiam sacræ erant, eo quod in ipsis eucharistia dispensaretur. Quæ profecto nonnisi Ordini sacro competere possunt. Hæc autem magis confirmantur tum ex officiis, quæ diaconi statim post ordinationem obiverunt, prædicandi scilicet et baptizandi, ut legitur ib. cap. 7. et 8. de Stephano et Philippo; tum ex Apostolo, qui in *Ep.* 1. *ad Tim.* 3. easdem ferme virtutes in diaconis ac in episcopis aut presbyteris requirit, et ex *Ep. ad Philipp.* 1, 1. ubi diaconos cum episcopis conjungit.

46. Universa proinde antiquitas diaconos ut ministros sacros spectavit; Patres apostolici Clemens Rom. in 1. *ad Cor.* c. 42., Polycarpus in *Ep.* sua c. 3., S. Ignatius M. in omnibus fere suis epistolis ita de diaconis loquuntur, ut ex Christi ordinatione eos institutos assumant. Satis nobis erit hic verba describere S. Ignatii ex ejus *Epist. ad Smyrnæos* c. 8. *Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem, et presbyterium ut apostolos; diaconos autem revereamini, ut Dei mandatum.* Passim autem a Patribus et conciliis diaconi oculi, aures, manus, pedes episcoporum vocantur. Adeo ut doc-

tiores ipsi protestantes, Grotius, Beveregius, Pearsonius aliique non solum id fateantur, sed etiam propugnent.

47. Ad alterum vero quod attinet, de aliis inferioribus Ordinibus uti gradibus ad sacerdotium antiquissima documenta mentionem facere, locupletissimus testis est S. Cornelius Papa, qui in *Ep. ad Fabium Antiochenum* ita de Novatiano scribebat an. 252. *Ergo ille Evangelii vindex ignorabat unum episcopum esse oportere in Ecclesia catholica, in qua tamen sciebat presbyteros esse quatuor et quadraginta, septem autem diaconos totidemque subdiaconos, acolytos duos et quadraginta, exorcistas, lectores cum ostiariis quinquaginta duos?* Cautum præterea refert Anastasius Bibliothecarius a Cajo Rom. Pontifice an. 283. ne quis constitueretur episcopus, qui prius non fuerit *ostiarius, lector, exorcista, sequens* (Acolythus), *subdiaconus, diaconus, presbyter*. De iisdem præterea ordinibus sæpissime in scriptis suis loquuntur Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, Hieronymus, Augustinus, ita ut res notissima sit; concilium vero Carthaginiense IV. uniuscujusque Ordinis ritus apprime describit, qui adhuc servantur.

48. Cum igitur in adductis documentis de his ordinibus sermo occurrat tanquam de re jam usu recepta, quin apprime origo illorum institutionis assignari possit, non immerito ab apostolis eos institutos theologi colligunt. Ut autem innuimus, in Ecclesia Græca duo tantum præter diaconatum recensentur Ordines, hypodiaconatus et lectoratus; ut patet etiam ex conc. VIII. Œcumenico adversus Photium celebrato, quod can. 5. constituit neminem posse ad episcopatum ascendere quin prius aliis Ordinibus fuerit initiatus; hos vero recensens, quatuor nominat, lectoratum, hypodiaconatum, diaconatum et sacerdotium. Orientales reliquos hac in parte cum Græcis consentire ostendit Renaudotius op. cit.

DIFFICULTATES.

49. I. Diaconatus Ordo sacer dici nequit, cum diaconi ad profanum opus, mensarum videlicet viduarumque ministerium instituti fuerint, ut ex ipsis Actis apostolicis liquet; et 2° prout eis exprobrat S. Hieronymus in *Ep. ad Evangelum*, ubi eos vocat *mensarum viduarumque ministros*; 3° ab eo vero non dissentiunt Chrysostomus, Theophylactus et Œcumenius in hunc Act. apostolorum locum. 4° Quapropter conc. Trullanum can. 15. de profano ministerio exponit quod commissum primis diaconis est. Ergo.

50. Resp. Ad 1m, *Neg.* 1° quia alia est occasio ob quam primi diaconi instituti sunt, aliud vero diaconatus in se spectatus. S. Lucas hanc occasionem ortam refert ex murmure Græcorum adversus Hebræos in ministerio quotidiano; hoc permoti apostoli diaconatus Ordinem ex Christi mandato instituerunt; 2° quia, ut diximus, ministerium mensarum tunc etiam sacrum erat; 3° quia officia a diaconis obita, epistolæ Pauli, et traditio apostolica istorum Ordinem sacrum esse nos docent.

51. Ad 2m, *D.* Ratione occasionis qua diaconi instituti sunt, *C.*; in se, *N.* Cum S. Hieronymus sibi arrogantiam nonnullorum tumidorum diaconorum, qui se presbyteris præferebant, compescendam assumpserit, eos revocat ad primævæ institutionis recordationem, quin Ordini ipsi quidpiam detrahere voluerit. Sane in *Ep. ad Heliodorum* S. Doctor diaconatum *tertium sacerdotii ordinem* appellat.

52. Ad 3m, *Neg.* Mens enim S. Jo. Chrysostomi, cujus Theophylactus et Œcumenius epitomatores sunt, ut ex orationis serie patet, est *nomen* diaconorum, perinde ac presbyterorum e episcoporum serius usurpari in Ecclesia cœpisse, licet prius *fuerint ordinati*, ut ipse ibid. loquitur *Homil.* 14. *in Acta apost.* n. 3.

53. Ad 4m, *D.* Quin tamen diaconos excluderet ad sacra ministeria constitutos, *C.;* secus, *N.* Singularis fuit istius concilii sententia antiquitati contraria, adeoque commentitia, primos septem diaconos ad profana tantum munia institutos, quibus deinceps alii adjecti sunt ad ministeria sacra, ac de hisce locutum Apostolum in *Ep. ad Timotheum.* Hoc tamen nobis satis est.

54. II. Obj. 1° Subdiaconatus cæterique minores, quos vocant, Ordines, prorsus incogniti primitivæ Ecclesiæ fuerunt; 2° nec nisi officia ab initio erant, quæ delectis hominibus ab episcopo, aut sacerdotibus committebantur, ut de cantoribus, seu psalmistis, ac fossariis novimus, et ad nutum ab illis officiis revocabantur. 3° Id aperte constat ex S. Ambrosio, qui lib. 1. *De officiis* c. 44. scribit: *Alius distinguendæ lectioni aptior, alius psalmo gratior, alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu, sollicitior, alius sacrario opportunior habetur. Hæc omnia spectet sacerdos, et quid cuique congruit id officii deputet.* 4° Cum vero recens disciplina hæc non amplius ferat, jure synodus Pistoriensis Prop. 55. *Vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri* (quo nomine inferiorum Ordinum clericos designat) *a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectioris ætatis laicos congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut Acolyti,* etc., *ut olim fieri solebat, quando ejus generis officia non ad meram speciem pro majoribus Ordinibus suscipiendis reducta erant.* Ergo.

55. Resp. Ad 1m, *D.* Si primitivæ Ecclesiæ nomen coarctetur ad apostolorum ætatem, *Tr.;* si complectatur trium saltem priorum sæculorum ætatem, *Neg.* Certe ex sacris Litteris minime novimus horum Ordinum institutionem ab apostolis factam; cum tamen Patres vetustissimi Tertullianus, Cyprianus, Cornelius, aliique hosce ipsos Ordines commemorent uti jam ubique notissimos, merito inferimus aut ab Apostolis aut ab Ecclesia, primo ipso aut secundo sæculo institutos uti gradus ad sacerdotium; ne qui ad statum ecclesiasticum evehendi erant, repente sine idonea institutione in clericali palæstra promoverentur.

56. Ad 2m, *D.* Una cum ordinatione commissa, *C.;* nuda officia, *N.* Etenim recensiti Ordines a Cornelio et Cajo Pontificibus veluti totidem gradus exhibentur per quos ascendebatur ad sacerdotium. Concilium Cathaginiense an. 398. celebratum ritus describit eorumdem tradendorum ac munia declarat; omnium præterea collationem episcopo tribuit. Si igitur Ordinis nomine venit ritus sacer, quo spiritualis potestas confertur ad ecclesiastica munia obeunda, sequitur a veteribus Ordines istos non ut mera officia spectata fuisse, sed ut veros Ordines et gradus habitos esse ad sacerdotium. De psalmistis et fossariis paulo post agemus.

57. Ad 3m, *D.* Constat ex S. Ambrosio officia de quibus loquitur distributa fuisse inter clericos Ordinibus initiatos, *C.;* promiscue, *N.* S. Ambrosius episcopum instruit qua ratione apte varia officia pro uniuscujusque idoneitate inter *clericos* distribuat. Cum proinde hos *clericos* vocet, patet agi a S. Doctore de iis, qui jam Ordinibus initiati sunt.

58. Ad 4m, *Neg.* Siquidem etiam recens disciplina exigit ut clerici pro officio in Missa solemni aliisque ecclesiasticis publicis functionibus juxta proprium gradum inserviant, ministeriumque suum exhibeant; tum etiam exigit ne quis statim e laicali statu ad majores Ordines promoveatur, prout etiam sancitum est a Tridentino Synodo; proinde propositio qua Calvini in hos Ordines convicia renovantur, jure merito a Pio VI. in laudata sæpe Const. *Auctorem fidei* proscripta est tanquam *suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ordinis*

perturbativa, servandæ, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentiæ imminutiva, in minorum Ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones et speciatim per Tridentinum probatam injuriosa, favens hæreticorum in eam conviciis et calumniis.

In doctrinam capitis superioris scholia.

59. Tria sunt circa quæ scholia hæc nostra versantur, eo quod de his non minima viguerit inter theologos disceptatio. Sunt autem 1° sacramentalis dignitas, quatenus nempe et quibus ex recensitis Ordinibus competat; 2° Ordinum numerus, institutio, munia; 3° gradus, varietas, vicissitudo. Quid verisimilius nobis de singulis his sentiendum videatur, omni deposita contentione, aperiemus.

60. I. Circa dignitatem sacramentalem, inquiri solet utrum episcopatus, prout a presbyteratu distinguitur, haberi debeat ut Ordo et sacramentum. Equidem si Ordinis nomine veniat *gradus*, nulli controversiæ locus esse potest, cum de fide sit dari *in Ecclesia catholica hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris et ministris*, juxta definitionem Tridentini sess. 23. can. 6. Prout vero Ordine ritus consecrationis significatur, communis scholasticorum, præeuntibus Magistro Sententiarum, SS. Thoma et Bonaventura in 4. *Sentent.* dist. 24. qui expressis verbis scribunt : *Episcopatus non est ordo*, doctrina fuit, episcopatum non esse nisi *officium*, et solam extensionem presbyteratus, seu, ut alii loquuntur, simplicem deputationem extrinsecam ad aliquas functiones seu ministeria, quibus peragendis non erat idoneus presbyter. Card. Capisucchius Ord. Præd. in *Controvers. theologicis selectis* Romæ editis an. 1670. *Controv.* 28. *De episcopatu* § 2, recenset 85. auctores pro hac sententia. Adeoque ex istorum placito episcopatus nec Ordo nec sacramentum est. Nunc tamen opposita sententia prævaluit, jamque communis est, episcopatum tum Ordinem peculiarem tum sacramentum esse. Hæc sententia, cui adhærendum omnino videtur, innititur Scripturæ, ac ratio ei suffragatur. Etenim Apostolus in adductis testimoniis ex utraque ad Timotheum epistola, in quibus agit de hujus discipuli ordinatione, tria illa commemorat, quæ sacramenti ostendunt veritatem, ritum sensibilem, gratiæ collationem, divinamque idcirco institutionem. Ratio theologica præterea huic sententiæ suffragatur, quatenus ritus quo consecratur episcopus distinctum habet ministrum, peculiarem formam, novamque tribuit potestatem qua antea simplex sacerdos carebat, tum nempe ordinandi, tum confirmandi. Quæ cum ita sint, rite definitur episcopatus : *Ordo sacer et sacramentum, quo presbytero potestas tribuitur conferendi sacramenta Confirmationis et Ordinis, regendique Ecclesiam sibi commissam.* Presbyteratus est fundamentum episcopatus, qui illius apex et fastigium est, et ab illo specie distinguitur.

61. De chorepiscopatu pariter controversia orta est, num fuerit Ordo, an nudum officium. Hoc posterius certum videtur. Siquidem chorepiscopi seu episcopi agrorum, seu ut etiam dicebantur *vicani* aut *villani* præficiebantur pagis aut villis, uti nunc vicarii foranei cum potestate regendi plebem sibi commissam et conferendi minores Ordines. Horum institutio antiquissima est; in Oriente horum meminere synodi Neocæsariensis can. 15. et Ancyrana can. 12. quæ eodem anno 314. celebratæ sunt. In Occidente sæc. V. prima eorum mentio invenitur in conc. Regiensi in Galliis an. 439. Horum plerique nonnisi sacerdotali gradu erant insigniti; nonnulli tamen pollebant præterea dignitate episcopali. Sæc. IX. aut X. in utraque Ecclesia chorepiscopi desierunt.

62. Diaconatus ex communi ac certa

theologorum sententia sacramentum est. In diaconorum enim inauguratione episcopus dicit : *Accipe Spiritum S.*; quod non frustra proferri definivit Tridentinum can. 4. Eisdem manus imponitur cum ordinantur, ac de divina diaconatus institutione in allegato can. 6. idem concilium loquitur; nullum propterea de istius ordinis sacramentali dignitate dubium superest. Definiri idcirco diaconatus potest : *Ordo sacer et sacramentum, quo potestas tribuitur proxime inserviendi presbytero rem sacram facienti.*

63. Verum quid dicendum de diaconissis? Certum est 1° eas ipsa ætate apostolica exstitisse, ut patet ex *Epist. ad Rom.* 16, 1. et ex 1. *ad Tim.* 5, 9., illarum etiam meminit Plinius in celebri *ad Trajanum Epistola.* Certum est 2° illas inauguratas pene iisdem ritibus, quibus inaugurabantur diaconi; certum est 3° unice cæremonialem fuisse hanc inaugurationem, qua feminis varia committebantur officia, quæ longum esset recensere, nec ulla ratione ordinem esse, qui gradum dicat ad sacerdotium, cujus feminæ incapaces sunt, uti paulo post ostendemus. Quoniam vero potissimum earum officium erat assistere feminarum baptismo, qui per immersionem conferebatur, cum passim hoc sacramentum conferri cœperit per infusionem, hinc diaconissæ ita desiere, ut sæc. X. vix earum reperiatur vestigium.

64. Competere tum subdiaconatui tum minoribus Ordinibus sacramenti dignitatem plerique scholastici, quibus non pauci recentiores theologi adstipulati sunt, docuere. Nunc vero contraria sententia prævaluit cui nos assentimur; eo quod desit ipsis divina institutio, uti constat 1° ex antiquiorum testimoniis, qui expresse affirmant, crescente fidelium multitudine, ab Ecclesia præfatos Ordines pro opportunitate institutos esse; 2° ex istiusmodi Ordinum modo unius, modo alterius, aut etiam plurium cessatione, additione, imminutione, abrogatione et instauratione, quæ certe in rem divinitus institutam cadere nequeunt; 3° ex neglecta quandoque horum Ordinum collatione ante promotionem ad altiores Ordines respective, ita ut ex. gr. lectores creati fuerint quin prius fuerint ostiarii; acolithi qui nunquam fuerant ostiarii, lectores, exorcistæ; diaconi quin antea subdiaconi creati fuerint; ex fine, quem juxta Rom. Pontificum et conciliorum testimonia sibi potissimum Ecclesia præstituit in his Ordinibus instituendis et conferendis, ne scilicet neophyti sacrorum rudes et tirones illico presbyterio inaugurarentur, priusquam fidei dogmata et sacramentorum cæremonias didicissent. Horum quatuor, quæ vix innuimus, si quis documenta quærat, reperiet apud Morinum op. cit. *De sac. Ordination. Exercitat.* 11. capp. 1. 2. et 3. Jam vero si his Ordinibus divina deest institutio, sequitur eos nec sacramenta esse, neque characterem imprimere.

65. II. Quoad Ordinum numerum, diversus hic viget in Ecclesia Græca et in Ecclesia Latina. Etenim in Ecclesia Græca, ut jam diximus, quatuor tantum numerantur, sacerdotium, diaconatus, hypodiaconatus et lectoratus; septem vero in Ecclesia Latina recensentur, nempe præter tres priores quatuor minores, ostiariatus, lectoratus, exorcistatus et acolytatus. Hi quidem omnes in Ecclesia Romana semper constantes fuerunt; non item vero in Ecclesiis aliis particularibus sive Orientalibus sive Occidentalibus. Nam juxta Morinum op. et loc. cit. et Assemanum *Biblioth. Orient.* tom. 3. part. 1. p. 575. apud Syros et Maronitas viget etiam *cantoratus* seu *psalmistatus* tanquam gradus ad lectoratum, imo apud Syros viguit insuper Ordo *Fossariorum*, qui ab ipsis *laborantes* dicebantur, et alicubi *copiatæ*. Sic etiam *psalmistatus* in Ecclesia Carthaginiensi viguisse videtur ex Act.

conc. Carthag. III, prout *fossariorum* Ordo pariter in Galliis receptus aliquando videtur, ut patet ex *Epist.* sub Hieronymi nomine vulgata ad *Rusticum Narbonensem*, in qua legitur : *Primus in clericis fossariorum Ordo est*; in recensione autem cæterorum Ordinum omittuntur exorcistatus et acolytatus.

66. Cum instituti nostri non sit singulorum Ordinum munia describere, quæ præcipua sint, ex singulorum definitione facile agnosci poterunt.

67. Subdiaconatus ex dictis definiri potest : *Ordo seu ritus sacer, quo potestas tribuitur ministrandi diacono et sacerdoti in Missæ sacrificio.* In Ecclesia Græca confertur manuum impositione extra sanctuarium ; in Ecclesia Latina traditione calicis vacui cum patena vacua superposita, et forma adnexa.

68. Acolytatus est *Ordo, quo traditur potestas ministrandi subdiacono et diacono in Missæ sacrificio.* Confertur porro per traditionem ceroferarii cum cereo ac urceoli vacui cum respectiva forma.

69. Exorcistatus est *Ordo, quo potestas traditur nomen Domini invocandi super eos, qui ab immundis spiritibus obsessi, energumeni seu arreptitii vocantur.* In hujus Ordinis administratione liber porrigitur exorcismorum, aut Missale vel Pontificale iis verbis quæ hujus potestatis collationem significent.

70. Lectoratus est *Ordo, quo confertur potestas divinos utriusque fœderis libros et sanctorum Patrum scripta publice in Ecclesia legendi.* Apud Græcos manuum impositione et adjuncta prece; apud Latinos sacri Codicis traditione et respectiva forma confertur.

71. Ostiariatus demum est *Ordo, quo clericus templo præficitur tum ut illud sacrasque res asservet, tum ut divinis mysteriis, quæ in eo peraguntur, reverentiam conciliet.* Ejus materia est traditio clavium; forma sunt verba quæ eam comitantur.

72. Ideo vero in ostiariatus definitione verba adjecimus : *quo clericus*, quia Ecclesia non consuevit Ordines conferre nisi clericali militiæ adscriptis per tonsuram, quæ definiri solet : *Cæremonia ab Ecclesia instituta, qua laicus baptizatus et sacramento Confirmationis consignatus sacro ritu in clerum cooptatur. Cæremoniam* vocavimus tonsuram clericalem, quia jamdiu obsoleta est nonnullorum scholasticorum et canonistarum sententia, quod tonsura et Ordo et sacramentum sit, quamque frustra viginti duobus argumentis Prosper Fagnanus fulcire adnisus est in *Comment. in secund. partem primi libri decretalium*, tit. *De ætate et qualit.* cap. *Cum quicumque.*

73. Perperam vero Calvinus in clericalem tonsuram tanquam in ritum vanum ac superstitiosum invehitur. Certum enim est ex indubiis documentis eam antiquissimam esse in Ecclesia. Siquidem auctor dialogi inscripti *Philopatris*, Lucianus creditus, christianorum irrisor, clericum describit e montibus ad Ecclesiam *detonsa coma* venientem. Ammianus Marcellinus lib. 22. c. 11. refert Diodorum quemdam ab ethnicis Alexandrinis sub Juliano apostata neci datum, quod puerulos tondens clericatui illos initiaret. Prudentius *Hymn.* 13. *Peristephan.* attonsionem S. Cypriani in clericum his verbis describit : *Deflua cæsaries compescitur ad breves capillos.* Et hæc sufficiant, ut prætereamus concilia Carthagin. IV. et Toletanum II. aliaque monumenta quæ antiquitatem ritus hujus testantur. Eam propterea Calvinus superstitionis damnare non potuit quin hac labe primitivam Ecclesiam adspergeret. Quod attinet ad varias tonsuræ formas quæ diversis temporibus, diversisque in Ecclesiis obtinuere, consuli potest præter Martenium et Morinum opp. citt. Pellicia *De Christ. Eccles. primæ mediæ et novissimæ disciplina* lib. 6.

74. III. Circa Ordinum demum gra-

dum, subdiaconatus apud Græcos inter minores Ordines recensetur; apud Latinos pariter usque ad sæc. XII. minoribus Ordinibus adscriptus fuit, ut constat ex synodo Beneventana sub Urbano II. celebrata an. 1091. quæ can. 1. constituit ut nemo ad episcopatum promoveretur, qui prius in *sacris Ordinibus* religiose vivens non fuerit inventus: *Sacros autem Ordines dicimus diaconatum et presbyteratum; hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse.* De episcopatus gradu relate ad presbyteratum quid tenendum sit ex insequenti capite patebit.

CAPUT III.

DE EPISCOPORUM PRÆSTANTIA SUPRA PRESBYTEROS.

75. Omnimodam episcoporum et presbyterorum æqualitatem Aërius sæculi IV. hæreticus propugnavit, quem deinceps valdenses ac wicleffitæ secuti sunt, demum presbyteriani de calviniano grege. Duplici porro ratione ex doctrina catholica præstant episcopi presbyteris, tum scilicet potestate ordinis, tum potestate jurisdictionis. Cum vero de illa postea dicturi simus, hic de altera tantum agemus, ostendentes episcopos presbyteris præcellere dignitate, gradu, potestate, quæ jurisdictionis nomine designamus.

PROPOSITIO.

Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino.

76. Prior propositionis pars de fide est ex can. 7. sess. 23. conc. Tridentini: *Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores...; anath. sit.* Pars vero posterior licet certa, de fide non est, cum concilium expresse *de jure divino* episcopos presbyteris superiores esse non definierit. Cum tamen eadem argumenta, quæ præcellentiam episcoporum evincunt, eam a divino jure repetendam esse ostendant, ideo per modum unius utriusque veritatem complectimur.

77. Sic igitur Blondellum, Salmasium ac presbyterianos reliquos adorimur: Non solum Scriptura, sed universa traditio hanc episcoporum præcellentiam agnovit usque ad Aërium, qui primus, teste S. Epiphanio *Hæres.* 75. c. 3. *dogma supra hominis captum furiosum* invexit illis verbis: *Quanum in re presbyteros episcopus antecellit? Nullum inter utrumque discrimen est. Est enim amborum unus ordo et idem honor et dignitas.*

78. Ad primo Scriptura, quæ nobis perhibet Christum apostolos in supremo gradu constituisse supra septuaginta duos discipulos; communis autem Patrum omnium sententia est apostolos episcoporum, discipulos presbyterorum figuram gessisse.

79. Inter Patres I. et II. sæculi eminent Clemens Rom. et Ignatius M. Porro S. Clemens *Ep.* 1. *ad Corinth.* cap. 8. *Summo quoque sacerdoti*, inquit, *sua munia tributa sunt; et sacerdotibus locus proprius assignatus est, et levitis sua munia incumbunt.* S. Ignatius tum alibi, tum in *Epist. ad Magnesianos*, tres et ipse hierarchiæ gradus distinguit, supremumque tribuit episcopo scribens c. 6. *Hortor vos, ut hoc sit vestrum studium; in Dei concordia omnia agere; episcopo præsidente Dei loco, et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis mihi suavissimis.*

80. Ex III. sæc. hunc ipsum supremum gradum in episcopis agnoscunt Clemens Alex. et Origenes ex Græcis; Tertullianus et Cyprianus ex Latinis. *In Ecclesia*, inquit Clemens *Strom.* lib. 6. *sunt progressiones episcoporum, presbyterorum et diaconorum.* Cæteris omissis, ne longiores simus, S. Cyprianus *Ep.* 26. *Ecclesia*, scribit, *super episcopos constituitur, et omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernatur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit*, etc.

81. Atque exinde factum est, ut veteres summa diligentia ad nos successiones episcoporum transmiserint ab apostolis usque ad ætatem suam. Ita Hegesippus, Irenæus, Tertullianus, Eusebius præstitere, adeo ut primus uniuscujusque successionis vel apostolus sit, ut in Ecclesia Romana et Hierosolymitana, vel aliquis ab apostolis institutus. Ad has autem successiones Patres omnes provocant hæreticos, uti tesseram catholicæ seu orthodoxæ doctrinæ adversus istorum novitates.

82. Demum huc spectant utriusque Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis antiquissimi libri Rituales a Martenio op. et loc. cit. art. 11, a Goario in *Euchologio* p. 307. seqq. et ab Assemano in *Biblioth.* cit. prolati, in quibus constanter inter episcopos et presbyteros distinctio, illorumque præcellentia exhibetur, et ad *auctorem Christum* refertur; prout pariter efficiunt Constitutiones Apostolicæ lib. 8. cap. 4 et 5.

83. Sane nulla epocha præter apostolicam assignari potest tum istius distinctionis, tum istius præcellentiæ; cumque Blondellus ac Salmasius ejus originem post medium sæc. II. assignaverint illico convicti sunt ex testimoniis Clementis Romani, Ignatii, Polycarpi, Hermæ, qui omnes longe ante an. 136. floruerunt. Ergo.

DIFFICULTATES.

84. 1. Obj. Scriptura eosdem docet episcopos ac presbyteros fuisse. Etenim 1° Apostolus ad Tit. 1, 6. cum præmisisset: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates presbyteros*, v. 6. et 7. pergit exponere quibusnam virtutibus ejusmodi presbyteri præditi esse debeant, et describit episcopum dicens: *Oportet enim episcopum sine crimine esse*, etc. 2° Luculentius vero Act. 20, 17. legitur: *Paulus a Mileto mittens Ephesum, vocavit majores natu* (gr. *presbyteros*) *Ecclesiæ, qui cum venissent ad eum, et simul essent, dixit eis..... Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* 3° Hac de causa in Epistola ad Philipp. 1, 1. idem apostolus salutem dicit *episcopis cum diaconibus*, presbyteris prætermissis; et 1. *Tim.* 3. virtutes exponit quibus episcopi et diaconi debent esse instructi, nulla presbyterorum injecta mentione, non alia profecto de causa, quam quod iidem essent episcopi et presbyteri. Ergo.

85. Resp. *D. A.* Scriptura eosdem docet fuisse episcopos et presbyteros quoad nomen, *C.*; gradu et potestate, *Subd.* Relate ad personas utroque gradu ut plurimum ætate illa insignitas, *C.*; relate ad gradum in se spectatum episcopatus et presbyteratus, *N.* S. Joannes Chrysost. *Hom.* 1. *in Epist. ad Philipp.* n. 1. censuit episcopi et presbyteri nomen ætate apostolica primi ac secundi ordinis sacerdotibus commune fuisse. Petavius tum in op. *De ecclesiast. hierarchia* l. 1. c. 4. tum præsertim in *Dissertationum ecclesiast.* c. 1. et 2. existimat primæva illa ætate, quæ quoad disciplinæ formam veluti infantia Ecclesiæ spectari potest, presbyteros vel omnes, vel eorum plerosque, sic ordinatos esse, ut episcopi et presbyteri gradum obtinerent; id quodammodo exposcentibus illius ætatis adjunctis ad majus religionis incrementum. Sic plures episcopi in una eademque civitate seu Ecclesia communi consilio res ecclesiasticas administrabant, apostolis tanquam majoris gradus pontificibus obsequentes. Resque ita steterunt, donec refrigescente pristina illa caritate et humilitate ac modestia, ad tollendas simultates, et *in schismatis remedium*, ut loquitur Hieronymus, unum aliquem e presbyterorum turba eligi placuit qui præponeretur cæteris. Ita desiere pari non solum dignitate, sed etiam ordine et potestate plures creari, translata in unum tam honoris quam

jurisdictionis prærogativa, et episcoporum successio cœpit. Hac ratione, ut patet, objecta omnia Scripturarum testimonia rite explicantur, difficultatesque omnes facile diluuntur.

86. II. Obj. 1° Patres antiquissimi quandoque in duas classes clerum distribuunt, in episcopos videlicet et diaconos, omissis presbyteris, aut in presbyteros et diaconos omissis episcopis, ut Clemens Rom. in 1. *Epistola ad Corinth.* num. 42.; Polycarpus in *Epist. ad Philipp.*; Justinus *Apol.* 1.; Clemens Alex. *Strom.* 1, 7.; Cyprianus *Ep.* 62., Hilarius in *Ps.* 124. Quandoque 2° presbyteros vocant apostolorum *successores*, ut Clemens Rom. *Ep. cit.* c. 1., Papias apud Eusebium; Irenæus lib. 3. c. 2. ac episcopi presbyteros vocant passim *collegas, compresbyteros, fratres suos.* Verum his omissis, 3° præ cæteris S. Hieronymus utrorumque æqualitatem luculenter adstruit *Comment. in Epist. ad Tit.* scribens : *Idem est presbyter qui et episcopus... communi presbyterorum concilio* (ab initio) *Ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris; ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, et schismatum semina tollerentur.* Admonet deinde episcopos ut *noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicæ veritate presbyteris esse superiores, et in communi debere Ecclesiam regere.* Quæ gravioribus verbis confirmat in *Epist. ad Evangelum*, rem declarans exemplo Ecclesiæ Alexandrinæ in qua a Marco Evangelista usque ad Heraclam et Dionysium, presbyteri unum ex se electum *excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant*, uti exercitus imperatorem sibi constituit, et diaconi archidiaconum. Ergo.

87. Resp. Ad 1m, *D.* Inadæquate ob peculiares illius ætatis causas, *C.*; adæquate ad identitatem utriusque ordinis significandam, *N.* Id enim ab ipsis fieri potuit vel ob unitatem sacerdotii, vel ob communionem nominis, aliasve ejusmodi peculiares causas, non autem ob utriusque gradus unitatem. Nam iidem qui nobis objiciuntur Patres ibid. in tres gradus et ordines clerum distribuunt, episcopum, presbyteros et diaconos, ut Clemens Rom. et Ignatius; alii vero, ut Clemens Alex., Cyprianus et Hilarius ea floruerunt ætate in qua, adversariis fatentibus, jam inducta erat inter episcopos et presbyteros distinctio, nempe post an. 156.

88. Ad 2m, *D.* Vocant presbyteros apostolorum *successores* aut *collegas*, *compresbyteros*, etc. episcopos, *C.*; presbyteros, *Subd.* Ob unitatem sacerdotii, *C.*; ejusdem gradus et ordinis, *N.* Multiplici enim de causa, uti ex dictis patet, poterunt presbyteri dici apostolorum successores, collegæ, etc. etiamsi hoc nomine daremus significatos simplices sacerdotes et non potius episcopos, quibus vidimus ab initio nomen presbyteri fuisse commune.

89. Ad 3m, *Neg.* Quatuor enim docet S. Hieronymus, quæ cum ejusmodi æqualitate consistere nequeunt: 1° episcopos successores esse apostolorum, presbyteros vero LXX. discipulorum; 2° illos naufragium facere in portu, qui dicunt nullum inter episcopum et presbyterum esse discrimen; 3° uni episcopo potestatem ordinationis tribuit; 4° docet ita episcopum præcellere presbyteris, uti Aaron filiis suis, imo uti Moyses populo Israel; quæ quidem omnia reperiuntur in ejusdem *Epistolis* 78, 146. nec non in lib. *Adversus Joannem Hierosolym.*, ac simul omnia in eadem, quæ objicitur *ad Evangelum Epistola.* Ad hæc igitur certissima S. Doctoris principia revocari debent, sivæ quæ in *Comment. in Epist. ad Titum*, sive quæ in cit. *Epistola ad Evangelum* ab illis dissentire videntur. Componuntur autem si dicatur, S. Doctorem allusisse ad primam illam ætatem in qua non solum epi-

scopi et presbyteri nomen utriusque gradus sacerdotibus commune erat, verum etiam utraque potestas in eadem capita passim collata erat; donec, ut idem S. Hieronymus scribit, ad tollenda schismatum semina toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, distinctique proinde sunt gradus episcopatus et presbyteratus ab invicem. Id autem contigit an. 55. id est, longe ante epocham a Blondello assignatam huic distinctioni, nempe an. 136.

90. Quod speciatim attinet ad usum Ecclesiæ Alexandrinæ, nonnulli censent presbyteros illos ex quibus collegium constituebatur dignitate præterea episcopali fuisse insignitos, adeoque non alio indiguisse qui ad Ecclesiæ regimen vocabatur, quam electione. Alii autem existimant S. Hieronymum locutum tantum esse de electione, qua semel facta, delectus statim potiebatur, jurisdictione necessaria ad Ecclesiam regendam, deinceps vero statuto tempore consecrabatur prout pluribus documentis Witasse ostendit in *Tract. de Ordine* par. 2. q. 2. *ad inst.* 5. nec non Natalis Alexand. *Diss.* 44. *in sæc.* 4. § 24. Atque huc referunt etiam similitudines a S. Hieronymo petitas tum ab electione Imperatoris, tum ab electione archidiaconi.

91. Cæterum nihil illustrius ad S. Hieronymi germanam mentem afferri potest verbis quibus ipse Epistolam suam *ad Evangelum* concludit: *Et ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de Vet. Testamento; quod Aaron et filii ejus atque levitæ in Templo fuerunt, hoc sibi episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesia.* Aaron porro divino jure præcellebat sacerdotibus reliquis, idem igitur juxta Hieronymum de episcopis relate ad presbyteros sentiendum est.

—

CAPUT IV.

DE SACRÆ ORDINATIONIS MATERIA, FORMA, SUBJECTO ET MINISTRO.

92. Circa singulos hosce articulos nonnulla sunt certa apud omnes, nonnulla vero in quæstionem veniunt. Alia proinde ab aliis sunt accurate secernenda.

93. I. Quoad materiam aliter disseri debet de Ordinibus hierarchicis, aliter de non hierarchicis. Exploratum enim est penes theologos omnes subdiaconatus ac minorum Ordinum materiam in Ecclesia Latina esse instrumentorum porrectionem; in Ecclesia Græca manuum impositionem extra sanctuarium collatam; formam vero, verba quæ utrumque respective ritum comitantur.

94. Dissentiunt autem theologi in assignanda materia essentiali et adæquata ordinum hierarchicorum. Scholastici veteres fere omnes, quibus non pauci recentiores theologi assentiuntur, censuerunt eam pariter consistere in instrumentorum traditione. Communior vero nunc evasit illorum opinio qui eam constituunt in sola manuum impositione.

95. Posterior hæc sententia quæ nobis etiam magis arridet innititur 1° auctoritati Scripturarum, quæ solam manuum impositionem memorant; 2° Ritualibus omnibus et sacramentariis ante nongentos ad minus annos conscriptis, collectisque a Menardo, Martenio et Morino. 3° Constitutionibus apostolicis lib. 8. c. 16., conc. Carthaginiensi IV. can. 3. aliisque conciliis non paucis, in quibus nulla prorsus instrumentorum porrectionis in collatione horum ordinum mentio occurrit; imo conc. Carthaginiense can. 5. in eo constituit discrimen inter subdiaconatum et hierarchicos ordines, quod ille instrumentorum traditione, isti manuum impositione conferrentur. 4° Patribus omnibus, imo et Liturgio-

graphis sæc. VII. VIII. et IX. qui de ritibus agentes quibus singuli conferebantur Ordines isti de instrumentis alte silent. 5° Græcorum, cæterarumque Ecclesiarum omnium Orientalium consuetudini constanti, quæque adhuc perdurat sola manuum impositione eosdem ordines conferendi. Solidis igitur adeo fundamentis sententia hæc fulcitur, ut concuti non posse videatur. Cum vero tres adhibeantur in presbyterorum ordinatione manuum impositiones, quæritur quænam ex illis essentialis habenda sit. Communis responsio est hanc esse secundam tantum; nam in prima nulla recitatur forma; tertia vero, præterquam quod super eos fiat, qui cum episcopo Eucharistiam jam consecrarunt, apud Græcos et Orientales in usu nunquam fuit, nec apud Latinos ante sæc. XIII. ut ex vetustis documentis evincunt Martenius *De antiq. Eccles. ritib.* l. 1. par. 2. c. 8. art. 9. et Morinus *Exercit.* 8. c. 5. Exinde sequitur antiquitus non adhibitam esse formulam illam : *Accipe Spiritum Sanctum*, qua passim scholastici et cum iis non pauci recentiores adhuc theologi docent conferri potestatem in Corpus Christi mysticum, seu potestatem remittendi peccata.

96. Qui igitur sentiunt materiam essentialem et adæquatam Ordinum hierarchicorum in sola manuum impositione consistere, adjectam ajunt tractu temporis in Ecclesia Latina instrumentorum traditionem ad majorem declarationem eorum quæ conferuntur per impositionem manuum.

97. Præcipuum adversæ partis opinionis fundamentum est de re tum Eugenii IV. pro Armenis : *Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo : sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem.* Ast nisi velimus Pontificem sibi contradixisse dum episcopos, presbyteros et diaconos Ecclesiæ Græcæ rite ordinatos habuit sola manuum impositione, Bellarmini responsio adoptari necessario debet, qui scopum Eugenii fuisse dicit Armenos inducere ad ritum Ecclesiæ Romanæ adoptandum, seu potius super addendum.

98. Cæterum in praxi utraque materia adhibenda est, ita ut si forte alterutra omissa fuisset, universa iteranda esset ordinatio, prout a sac. Congregatione sancitum est apud Benedictum XIV. *De synodo* lib. 8. c. 10. § 13. In sacramentorum enim administratione tutior semper pars est eligenda.

99. II. Sed jam de subjecto; de quo duo certa penes omnes sunt : 1° solum masculinum sexum idoneum esse ordinationi. Nam Ecclesia semper abhorruit a marcosianis, montanistis et collyridianis, Ordinationem mulieribus conferentibus. Neque in lege naturæ, neque in lege scripta aliquando mulieres admissæ ad sacerdotium sunt. Christus et apostoli ne ipsi quidem B. Virgini unquam sacerdotium contulerunt. Paulus 1. Cor. 14, 34. præcipit mulieribus in Ecclesiis tacere, nec eis docere permittit. Quod si interdum in monumentis ecclesiasticis episcopæ, vel presbyteræ memoratæ inveniuntur, istæ non fuerunt nisi uxores quas episcopi aut presbyteri ante Ordinationem duxerant. De diaconissis satis diximus.

100. Certum 2° est subjectum capax Ordinationis esse hominem baptizatum, cum baptisma omnium sacramentorum janua sit. Quod si de adultis agatur, nulla ac irrita prorsus habetur Ordinatio quæ invito ac reluctanti tribueretur. Quæ ex historia ecclesiastica afferri solent exempla contraria, intelligi debent non de omnimoda et absoluta, sed de aliquali animi reluctantia, seu repugnantia. De iis præterea, quæ requiruntur, ut Ordinatio non solum valida sed legitima seu licita sit, agunt theologiæ moralis institutores.

101. Superest ut de Ordinationis ministro panca subjiciamus : controversia agitari potest 1° de ministro ordinario, atque extraordinario; 2° de ministro legitimo et illegitimo.

102. Jam vero fatentur omnes solum episcopum totius Ordinationis ministrum ordinarium esse ac proprium, prout fides docet, ac nos peculiari propositione adstruemus.

103. Quatenus Ordinatio complectitur subdiaconatum et quatuor minores Ordines, nunc inter omnes convenit posse presbyterum ex delegatione Rom. Pontificis esse ministrum extraordinarium. Ast non ita se res habet quoad collationem Ordinum hierarchicorum; ut omittam veterum nonnullorum canonistarum obsoletam sententiam, posse delegari presbyterum ad conferendum presbyteratum, potior quæstio olim agitata versabatur circa diaconatum. Etenim nonnulli senserunt esse in Rom. Pontificis potestate delegare simplicem sacerdotem ad hujus Ordinis collationem. Innitebantur autem ad hoc asserendum hi auctores privilegio concesso ab Innocentio VIII. abbatibus Cisterciensibus an. 1489. quo his tribuebatur potestas conferendi subdiaconatum et diaconatum subditis suis. Verum a plerisque uti spurium Pontificium hoc diploma rejicitur, aut saltem ut interpolatum. Cum autem unicum hoc fundamentum sit hujus sententiæ, patet eam nimium labili fundamento inniti, ut prudens quis possit eidem adstipulari.

104. Quoad ministrum legitimum haud exigua vignit contentio. *Legitimus* ille minister dicitur, qui non solum catholicus est ac canonice electus et proprius episcopus, sed cujus præterea Ordinatio omnibus Ecclesiæ legibus plane consentit; *illegitimus* vero censetur ille, qui ex alterutro capite deficiat. Nemo unquam catholicorum dubitavit illicitas esse Ordinationes quæ ab illegitimo ministro conferrentur.

105. Sed utrum præterea invalidæ haberi debeant, adeo olim implicata quæstio fuit, ut Magister Sententiarum lib. 4. *Dist.* 25. scripserit : *Hanc quæstionem perplexam ac plane insolubilem faciunt Doctorum verba, quæ plurimum dissentire videntur.* Prolatisque quatuor sententiis, nulli adhæsit. Sane non pauca documenta pro utraque sententia sive affirmante valorem hujusmodi Ordinationum, sive negante, proferri solent, re nondum eliquata. A pluribus jam sæculis viget doctrina S. Thomæ, cui accessit Ecclesiæ universæ suffragium; Ordinationes ab hæreticis, schismaticis ac simoniacis validas omnino esse habendas. Irrito conatu Morinus primum, deinde vero Hyacinthus Sbaralea contrariam sententiam instaurare tentarunt; ille in op. cit., hic vero in Diss. *De sacris pravorum Ordinationibus.*

106. Ordinationes anglicanæ nullæ ac irritæ censentur non ex eo quod ab hæreticis et schismaticis fiant, sed tum ob successionis interruptam seriem episcoporum in secta illa, tum ob vitiatam essentialiter formam. Sed jam ad catholicum dogma vindicandum accedamus.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem ordinandi, quæ non est illis cum Presbyteris communis.

107. De fide est enuntiata propositio ex can. 7. cit. sess. conc. Tridentini : *Si quis dixerit, Episcopos... non habere potestatem... ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem; anathema sit.* Ambas propositionis partes de potestate ordinandi qua pollent episcopi, quæ illis cum presbyteris communis non sit, simul vindicamus, cum probationes utrique suffragentur.

108. Etenim Scriptura, traditio, Ecclesiæ praxis simul conspirant ad asserendam uni episcopo ordinandi

potestatem. Siquidem Christus sacerdos summus apostolos sacerdotes primum constituit; hi deinceps per manuum impositionem diaconos instituerunt, Act. 6. Saulus et Barnabas ibid. c. 14. eadem ratione presbyteros per Ecclesias constituunt. Idem Paulus 1. Tim. 4, et 2, ad eumdem Timotheum 1. testatur per manuum suarum impositionem inaugurasse hunc discipulum suum; eidem denique 1. Tim. 3. et Tito 1, 5. mandat quibus debeant imponere manus, seu Ordines conferre.

109. Traditiones quoad hanc rem testes sunt Constitutiones apostolicæ nuncupatæ, quæ lib. 8. cap. 16. seqq. præcipiunt ut episcopus a duobus vel tribus ordinetur episcopis, presbyteri vero et diaconi ab uno tantum episcopo. S. Athanasius in *Apologia cont. Arian.* n. 12. ideo evincit Ischyram non fuisse sacerdotem, quod a simplici sacerdote Collutho fuerit ordinatus. Novatianus, Eusebio teste *Hist. Eccles.* lib. 6. c. 45., sollicitus erat de inveniendis aliquot episcopis a quibus consecraretur, et sic Romanam sedem invaderet, ex communi persuasione nullam fore Ordinationem quæ ab aliis quam ab episcopis conferretur. Optime proinde Epiphanius *Hæres.* 75. adversus Aërium scribebat : *Ordo siquidem episcoporum ad gignendos Patres præcipue pertinet; hujus enim est Patrum in Ecclesiæ propagatio : alter* (presbyterorum), *cum Patres non possit, filios Ecclesiæ lotionis regeneratione producit.* Hinc celebre illud quod attulimus Hieronymi effatum : *Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat? Sola namque ordinatione,* inquit S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 11. in 1. ad *Tim.* n. 1., *superiores* (episcopi) *sunt, atque hinc tantum videntur presbyteris præstare.*

110. Ecclesiæ praxis melius deprehendi nequit quam in libris Ritualibus Græcorum et Latinorum, in quibus constanter solus episcopus sacræ Ordinationis exhibetur minister apud Renaudotium et Martenium opp. citt. Sane vel dira vigente persecutione, nunquam nisi ab episcopo, presbyterorum aut diaconorum ordinatio habita est. Sectas omnes orientales antiquissimas hac in parte consentire, res factis est exploratissima. Ergo.

DIFFICULTATES.

111. Obj. Non desunt exempla Ordinationis a presbyteris peractæ. Etenim 1° conc. Ancyranum an. 314. celebratum can. 13. constituit : *Vicariis episcoporum, quos Græci chorepiscopos vocant, non licere vel presbyteros vel diaconos ordinare..... sine præcepto episcopi.*. Eadem habent conc. Antiochenum coactum an. 341. can. 10. ac Meldense anno 845. can. 64., confirmatque S. Isidorus *De officiis Ecclesiasticis* lib. 2. c. 6.; apertissime vero summus Pontifex Zacharias Epist. 7. ad Pipinum cap. 1. his verbis : *Chorepiscopi ordinent etiam lectores, et subdiaconos atque exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec presbyterum vero nec diaconum audeant ordinare præter civitatis episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est.* Jam vero chorepiscopi simplices erant sacerdotes. 2° A conc. Nicæno facta est potestas presbyteris catholicis *manus imponendi, et proponendi nomina eorum, qui in clerum eligi meruerint,* testibus Theodoreto et Socrate *Hist. Eccl.* lib. 1. cap. 9. Ergo.

112. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *D.* A chorepiscopis episcopali dignitate præditis, *C.*; hac destitutis, *N.* Quamvis chorepiscopi ut plurimum non essent nisi presbyteri, uti ostendit Nat. Alexander *Diss.* 45. in sæc. IV., nunc vero apud criticos omnes exploratum est, plures tamen fuisse præterea episcopos. Idque evincimus illis ipsis documentis quæ nobis objiciuntur. Sane conc. Ancyranum can. 17. statuit : *Si qui episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant deno-*

minati, voluerintque alias occupare parochias et vim præsulibus earum inferre..... eos abjici placuit. Quod si voluerint in Presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri residere, non abjiciantur propria dignitate; concilium vero Antiochenum, cujus verba urget Zacharias, ut evincat non posse chorepiscopos sine facultate episcopi presbyteros et diaconos ordinare, hæc habet : *Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem episcoporum perceperint, et ut episcopi consecrati sint, tamen S. Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant... Nec presbyterum vero nec diaconum audeant ordinare præter civitatis episcopum.* Alioquin si receptum esset, ut chorepiscopi non episcopali dignitate præditi, passim, saltem de licentia episcopi civitatis, tum presbyteros tum diaconos ordinarent, neque S. Epiphanius neque S. Jo. Chrysostomus aut S. Hieronymus quibus hoc notissimum erat, tanta fiducia asserere potuissent in hoc tantum episcopos a presbyteris differre, quod illi possent ordinare, isti non possent; neque Aërius contrariam praxim urgere destitisset, si viguisset alicubi, quod tamen nunquam fecit.

113. Ad 2m, *D.* Facta est a Conc. Nicæno presbyteris catholicis potestas *manus imponendi*, id est, *eligendi*, *C.*; ordinandi, *N.* Sic enim textum Theodoreti vertit ac vertendum ostendit Valesius in *not.* ad cap. 9. libri 1. Socratis, ubi pluribus exemplis adductis evincit προχειρίζεσθαι idem esse ac nomina proponere ordinandorum.

CAPUT V.

DE CÆLIBATU ECCLESIASTICO SEU DE CONTINENTIÆ LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA.

114. Continentiæ virtus solius veræ religionis dos est, nec uspiam proinde nisi in religione catholica ejus professio invenitur. Protestantismus, qui sin minus originem, incrementum saltem suum cœnosis hominibus, clericis videlicet et monachis cælibatus pertæsis debet, jugiter ab ejusmodi hominibus adhuc alitur, alioquin uti lampas sine oleo extingueretur. Dumque catholica Ecclesia viros probitate ac doctrina præstantiores ex protestantismo ad unitatem se recipientes in sinum suum complectitur, protestantismus ad probrosam conditionem redactus est libidine infames monachos aut clericos apostatas colligendi, ut non ita pridem (an. 1844.) unus ex illis ingenue publice fassus est. Quocirca quid mirum, si protestantes et increduli adeo vehementer insurgant adversus ecclesiasticum cælibatum? Nostrarum igitur partium est ejus vindicias suscipere, ejus nimirum decoris et ornamenti præcipui quo altaris ministri fulgere debent.

PROPOSITIO.

Continentiæ lex sacris ministris imposita in antiquissima traditione fundamentum habet, eorumque statui convenientissima est.

115. Duas partes complectitur propositio quarum altera *factum*, altera vero *jus* enuntiat.

116. Ut a facto incipiamus; de eo profecto constat ex iis omnibus documentis, quibus evincitur continentiæ legem vel consuetudine primum ab ætate apostolica inducta inniti vel apostolica institutione. Jam vero si sermo sit de Ecclesia Orientali, quamvis nulla peculiari lege in ea clerici ab initio ad continentiam adigerentur, tamen eorum plerique exemplo et exhortatione apostolorum permoti eam profitebantur. Hujus consuetudinis testes sunt Origenes *Homil.* 23. *in Num.* n. 3. et alibi; S. Hieronymus *Cont. Vigilant.* n. 2.; Eusebius *Demonstr. Evang.* lib. 1. cap. 9.; S. Epiphanius *Exposit. fidei* n. 21. qui ab ævo apostolico et instituto illius originem repetit.

117. In Ecclesia vero Occidentali severior semper hac in parte disciplina viguit, cum Petrus apostolus non solum episcopos, verum etiam presbyteros et diaconos ejus legi subjecerit, prout solidis fundamentis innixi eruditi viri contendunt. Sane Tertullianus in lib. *De exhortat. castit.* c. 11. loquens de Africano clero: *Quanti*, inquit, *in ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suæ honorem* (in primævi paradisi statum) *restituerunt, quique se jam illius ævi filios dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis, et totum illud, quod intra paradisum non potuit admitti?* Verbum porro *dicaverunt* votum ac professionem denotat; hinc in lib. *De veland. Virginibus* c. 10 clericos vocat *viros virgines ac voluntarios spadones*; cumque ipse in clerum majorem Ecclesiæ Carthaginiensis cooptatus esset, se a conjuge separavit. Volens proinde Aurelius Carthaginiensis antistes episcopos, presbyteros et diaconos ad severiorem pristinam disciplinam revocare, in secundo conc. Carthagin. dixit: *Quod Apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Notum porro est Ecclesiam Africanam uti cæteras Occidentales Ecclesias a Petro vel ab ejus successoribus Rom. Pontificibus institutas fuisse.

118. Quapropter Siricius Papa an. 385. *Epist.* 1. *ad Himerium episc. Turracon.* n. 10. ejus legis meminit tanquam ab apostolo Petro institutæ, ejusque urget observationem. Eamdem legem supponunt Innocentius I. *Epist.* 2. *ad Victricium* c. 9. et Leo M. *Epist.* 167. *ad Rusticum Narbon.* Eadem ratione sese gesserunt plura concilia, sæc. III. IV. et V. celebrata, Illiberitanum, Taurinense, Carthaginiense II. et V., Toletanum I. aliaque non pauca, quorum decreta profert Thomassinus *De vet. et nova disciplina* par. I. lib. 2. capp. 60, 61. Hinc nullum proferri potest ex Ecclesia Latina exemplum de episcopo, presbytero aut diacono impune legem continentiæ transgrediente, prout in Ecclesiis Orientalibus invenimus.

119. Ex Ecclesia Romana lex hæc in cæteras pervenit ad patriarchatum occidentalem spectantes, nempe in Achajam, Thessalonicam, et Macedoniam. Constat præterea S. Marcum legem hanc Alexandriæ veluti hæreditariam successoribus suis reliquisse; eamdemque viguisse in patriarchatu Antiocheno, atque ætate S. Epiphanii universam Cyprum eam amplexam esse, ut ipse scribit *Hæres.* 59. c. 4. Tractu tamen temporis in illis regionibus clerus a primæva institutione descivit, ac soli episcopi cælibes perseverarunt, tributa facultate clericis inferioribus retinendi uxores quas ante ordinationem duxerant, ex sanctione concilii Trullani. Quoad Ordines diaconatu inferiores, in Ecclesia Latina varia viguit disciplina, donec subdiaconi continentiæ lege obligati sunt.

120. Et hæc de facto; circa *jus* seu circa hujusce legis convenientiam, eam clero peropportunam maxime esse facile evincit continentiæ præstantia quam Christus et apostoli factis et verbis adeo commendarunt. Ut enim Hieronymus loquitur in *Apologetico pro libro cont. Jovinian.* n. 21: *Christus virgo, Virgo Maria, utriusque sexus virginitatis dedicavere principia; Apostoli vel virgines vel post nuptias continentes.* Ad eam Christus adhortatus est Matth. 19. 11. Paulus pariter ad eam exhortatus est 1. Cor. 7. et exemplo suo confirmavit. Conveniens igitur fuit ut hoc institutum sectarentur, qui ad sacrum ministerium vocati sunt, Deoque proxime serviunt.

121. Talia sane sunt munia, quæ reipsa ministerium illud complectitur, ut cœleste vitæ genus quodammodo poscant. Præcipua enim sunt sacrificium offerre, orare, præesse, docere, sacramenta administrare, infirmorum et pauperum curam gerere, aliaque

id genus multa, quæ non patiuntur hominem negotiis sæcularibus, et obligationibus conjugalibus distractum. Quod loc. cit. declarat Apostolus scribens: *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est*; seu hic status efficit, ut quis *non sit Dei in solidum*, ut exponit vel ipse Calvinus *Comment.* in hunc loc. Quod et experientia ipsa quotidiana demonstrat tum apud Græcos presbyteros, tum apud anglicanos et protestantes ministros, qui vix dominica die ministerio incumbunt, dum reliquam hebdomadis partem negotiis impendunt, et familiæ. Toti sunt uxori et filiis alendis, instituendis ac ditandis. Proventus non in pauperes sed in rem domesticam convertunt. Si lues aut contagiosus morbus grassetur, fugiunt. Si apud exteras regiones missiones suscipiunt, mercatores agunt, ac stipendia ingentia a Biblica societate uti mercenarii percipiunt, ac interea, si molestias excipias, quas operariis catholicis creant, otio diffluunt, contemptumque sibi conciliant.

122. Continentiæ præterea professio liberiores altaris ministros efficit, ita ut ad veritatem tuendam neque exilia, neque carceres aliasve insectationes timeant, subireque recusent, secus ac illis contingat, qui familiæ cura detinentur; prout rursum experientia evincit, qua novimus ut plurimum protestantes ministros ac *popos* Russicos servilem animum gerere, ac se ultro principum ac magistratuum arbitrio subjicere ab eorumque nutu in omnibus pendere.

123. Demum continentiæ professio, ob præclaram de illa in omnium animis velut insitam opinionem sacerdotes reddit populis venerabiles. Hinc eos honore prosequuntur, summam in eis fiduciam collocant, filios instituendos libenter iisdem committunt; quæ nonnisi ægre conjugatis clericis impenderent.

124. Quæ cum ita se habeant, pronum est inferre, prout ostendendum assumpsimus, continentiæ legem tum solidum in antiquitate fundamentum habere, tum clericali statui convenientissimam esse.

DIFFICULTATES.

125. 1. Obj. 1° Apostolorum exemplum continentiæ instituto minime suffragatur, cum ex Apostolo 1. Cor. 9, 5. constet, eos et uxorem habuisse ac secum circumduxisse: *Numquid*, inquit, *non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et cæteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas?* Prout et de ipso Paulo testatur Clemens Alex. apud Eusebium *Hist. Eccles.* lib. 3. c. 30. quem uxorem compellasse scribit Philipp. 4, 3. Nec magis solidum suppeditat antiquitas pro hac lege fundamentum. Etenim 2° cum ageretur in conc. Nicæno de *nova Lege* inducenda, ut qui essent *sacris initiati non uterentur uxoribus legitime sibi ante ordinationem consociatis*, Paphnutius episcopus Ægyptius vehementer vociferatus est, ne grave hoc jugum clericis imponeretur, sed satis esse ut vetus Ecclesiæ servaretur traditio, de non ducenda uxore post Ordinationem, ut referunt Socrates lib. 1. c. 9. et Sozomenus lib. 1. c. 23., qui addunt reipsa *permissum cuique pro arbitrio ab uxorum consuetudine abstinendi*. 3° Hinc tot exempla eorum, qui in episcopatu, presbyteratu et diaconatu ex legitimo conjugio liberos susceperunt.

126. Resp. Ad 1m, *Neg.* Paulus enim in objecto loco loquitur de piis feminis, quæ Hebræorum more apostolos comitabantur, ut illis ministrarent, prout eas Christum secutas legimus Matth. 27, 55. Marc. 15, 41. Luc. 8, 2. sed ut vel ipse Clemens Alex. *Strom.* lib. 3. exponit, *non ut uxores, sed ut sorores circumducebant*

mulieres, quæ una ministraturæ essent apud mulieres, quæ domos custodiebant: per quas etiam in gynæceum, absque ulla reprehensione malave suspicione, ingredi posset verbum Dei.

127. Sic etiam inficiamur apostolum Paulum aut uxorem habuisse, aut eam compellasse in Ep. ad Philipp. Quominus enim id admittamus obstat auctoritas Tertulliani, Ambrosii, Hieronymi, Epiphanii, Theodoreti et aliorum qui id expresse negant; sed potissimum obstat auctoritas ipsius Pauli qui 1. Cor. 7. et 8. scribit: *Volo enim omnes vos esse sicut meipsum... Dico non nuptis et viduis, bonum est illis, ut sic permaneant sicut et Ego.* Deceptus porro est Clemens æquivocatione quæ latet in voce σύζυγον qua usus est Paulus, quæ tam de conjuge quam de sodali intelligi potest; hic autem ad socium seu sodalem significandum adhibitam esse non solum antiquæ versiones omnes consentiunt, sed nobis dant etiam recentiores interpretes protestantes ac nominatim Rosenmüller.

128. Ad 2m, *D.* Actum in concilio Nicæno de *nova Lege* quoad eos, qui conjugio irretiti Ordinationem acceperant, *Tr.*; quoad Ordinandos, *N.* Transmisimus primum membrum, eo quod eruditis non paucis hæc historia aut falsa aut suspecta sit. Verum, ea admissa, nihil exinde contra thesim; siquidem *antiqua traditio* sancita est, ut sacris Ordinibus initiatis nullæ permitterentur nuptiæ, secus ac dictis et factis teneant protestantes. Cum vero in Orientalibus Ecclesiis presbyteri et diaconi qui ante ordinationem conjugio erant obstricti, uxores ex consuetudine retinerent, nihil concilium de his statuere voluit Plerique tamen episcopi ad sedes suas reduces legem plenæ continentiæ diœcesibus ac provinciis suis imposuerunt, ut constat de S. Eustathio quoad patriarchatum Antiochenum, et de S. Alexandro quoad patriarchatum Alexandrinum. In Ecclesia autem Latina antiqua lex de perfecta continentia semper servata est.

129. Ad 3m. In Ecclesia Orientali, *Tr.*; in Ecclesia Latina seu Occidentali, *N.* Nos ipsi jam animadvertimus non eodem rigore legem hanc in Orientalibus quibusdam Ecclesiis obtinuisse, quanquam et in illis nonnisi paucorum exempla suppetant clericorum conjugatorum, præsertim episcoporum. De Ecclesia Occidentali nulla est controversia.

130. II. Obj. 1° Iniquum est illud interdicere, quod Deus liberum esse voluit, cujusmodi est conjugium. 2° Eo vel magis quod nemo sibi polliceri possit observationem continentiæ, quæ donum Dei est, ac nulli se illud singillatim daturum promisit. 3° Atque exinde tot illa prodierunt mala et scandala, quibus per honestum conjugium provisum esset. 4° Optime autem cum ministeriis sacris conjugalis status conciliari potest, ut patet ex primis christianis, qui quamvis conjugati, quotidie tamen communicabant, orabant, Deo vacabant. 5° Idem dic de pauperum cura, ut ostendunt exempla Job et Tobiæ, qui quamvis uxorem haberent, alter tamen erat pater pauperum, alter vero et quod poterat indigentibus tribuebat. Ergo.

131. Resp. Ad 1m. Nulla justa interveniente causa, *C.*; secus, *N.* Alioquin innumera prope essent aptissime constituta, quæ sub hoc prætextu ut iniqua traduci deberent sive in politico sive in ecclesiastico regimine. Deinde *Neg.* ulli interdici conjugium. Ecclesia neminem cogit ad cælibatum, sed eam conditionem constituit, ut qui velit sacris Ordinibus initiari, continentiæ observationi se subjiciat; cum ejusmodi conditio ipsi bene perspecta sit, unusquisque ultro conjugio se abdicat, seque hac lege obligat.

132. Ad 2m, *D.* Nemo sibi continentiæ observationem polliceri potest propriis viribus confisus, *C.*; divinæ

gratiæ auxilio, quod nulli petenti deest, *N. Quodcumque petieritis*, ait Christus, *credite quia accipietis*; adeoque et continentiæ donum. Absonum, imo et blasphemum est asserere impossibilem esse continentiam, quam Christus adeo commendavit atque suasit, prout pariter præstitit Apostolus. Alioquin novæ nuptiæ illis omnibus concedendæ essent, qui absente vel diuturno morbo laborante uxore uti non possent. Quis porro hoc dicet?

133. Ad 3m, *D*. Ex hominum malitia causisque extrinsecis, *Tr.*; ex vitio legis, *N*. Adversarii sibi placent in amplificandis ejusmodi scandalis, quæ tot non sunt, quot ipsi exaggerant. Ast his etiam admissis, negligi debent ratione habita tot emolumentorum, quæ ex cælibatus professione et in clerum, et in Ecclesiam, imo et in societatem ipsam universam proveniunt. Scandala illa ex vocationis defectu, orationis neglectu et abnegationis sui, aliisque causis oriuntur, quibus neque per conjugium absolute remedium afferretur, ut liquet ex tot etiam in ipso conjugio abusibus ac thalami violata fide.

134. Ad 4m, *D*. Absolute, *C.*; ea qua par est perfectione, *N*. Neque enim contendimus haud posse absolute consociari officia conjugalia cum ministerio sacro; sed illud verissime dicimus longe melius ob rationes adductas, quibus plures aliæ adjici possent, munia sacerdotalia adimpleri a cælibe quam a conjugato. Nec valet exemplum objectum primorum fidelium, tum quia ignoramus, utrum ipsi ea non præstiterint quæ Paulus insinuat 1. Cor. 7. tum quia magnum intercedit discrimen inter fidelium et Ecclesiæ ministrorum obligationes et munia.

135. Ad 5m. Eadem esto distinctio; fieri utique absolute potest ut clerici conjugati curam pauperum gerant; verum si ex ideali ad concretum quæstionem revocemus, difficile admodum est, ut qui vix familiæ alendæ sufficiunt, velint aut possint aliis indigentibus tribuere. Quid si agatur de parochiis adeo tenuibus ut vix ali parochus valeat? Anglicani præsules et ministri facto ipso ostendunt clericos conjugatos nec totidem Job nec Tobias esse.

136. Ill. Obj. 1° Deus Genes. 1, 28. omnibus indiscriminatim præcepit conjugium, dicens: *Crescite et multiplicamini*; 2° Apostolus 1. Tim. 4, 1. spiritui erroris tribuit nuptiarum prohibitionem: *Discedent quidam a fide; attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum... prohibentium nubere.* 3° Hinc 1. Cor. 7, 2. generatim ait: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*; adjiciens v. 9. *Melius est enim nubere quam uri.* 4° Sane natura ipsa hominem ad matrimonium inclinat, et in eum finem sexuum diversitas ab eadem ordinata est. 5° Atque ut docet physiologia, instinctus quo a natura in conjugium ferimur est *prorsus irresistibilis*; 6° ex ejus autem cohibitione cælibes innumeris prope morbis obnoxii sunt. 7° Demum ex cælibatu damna ingentia in societatem proveniunt. Ergo.

137. Resp. Ad 1m. *Neg.* Objecta enim verba benedictionem ac fœcunditatem significant, non imperium nubendi; alioquin hoc imperium seu præceptum impositum pariter fuisset animantibus brutis, quibus ibid. v. 22. Deus dixit: *Crescite et multiplicamini et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram.* Quod si quis contendat illis verbis præceptum contineri, reponimus afficere illud humanam speciem generaliter non autem individua ejusdem singula, nisi forte ad tempus, seu usque ad sufficientem propagationem, ut illa verba insinuant, quæ adjecta sunt: *et replete terram*; alioquin in absurda incideremus.

138. Ad 2m, *D*. Tribuit Apostolus spiritui erroris nuptiarum prohibitionem, quasi hæ in se malæ essent, *C.*: secus, *N*. Prænuntiat fore hæreticos

qui damnaturi erant nuptias ut in se malas et a diabolo invectas, cujusmodi reipsa fuerunt simoniani, saturniani, ebionitæ, marcionitæ, encratitæ, manichæi. Ast Ecclesia nuptias in se bonas tuetur, imo et ad sacramenti dignitatem a Christo elevatas; illis vero præfert cælibatum non ut bonum malo, sed ut melius bono, eo quod cælibatus professio sacro ministerio mancipatis magis conveniens sit, quam status conjugalis. Imo unicuique liberum relinquit sive inire conjugium sive suscipere in se conditionem cælibatus per susceptionem sacrorum Ordinum. Hæc objicere, vere est abuti Scripturis.

139. Ad 3m, *D.* iis qui jam matrimonio copulati sunt, *C.*; cæteris, *N.* Quin potius Apostolus in hoc capite totus in eo est ut continentiam ac virginitatem suadeat. Dum vero subdit Paulus: *Melius est nubere quam uri,* de iis loquitur qui liberi sunt, quibus certe melius est nubere quam fornicari; dico *fornicari,* quia ille profecto non uritur qui pulsatus tentatione eidem viriliter resistit, imo potius coronatur; prout non uritur qui tantum calefit. Quoad eos vero qui lege vel voto ad continentiam obstricti sunt, ut tentationes vincant, non ad conjugium, sed ad orationem, jejunium, sensuum custodiam, carnis macerationem confugere debent. Ab his vero abhorrent protestantes ne Christum injuria afficiant!

140. Ad 4m, *D.* Per inclinationem vagam et non obligatoriam, *C.*; quæ unicuique obligationem imponat, *N.* Ejusmodi inclinatione sapienter humanæ speciei propagationi prospexit Deus; alioquin vix esset, qui, spectatis conjugii oneribus, vellet sese eidem subjicere. Non ideo propterea inferri potest, exsurgere obligationem, quæ omnia et singula speciei individua afficiat. Sexuum autem diversitas idoneitatem denotat ad eum statum, ita ut omnes *possint,* si velint, conjugium inire, non autem necessitatem, ita ut omnes et singuli *debeant* statum illum amplecti, nisi velimus in absurda incidere.

141. Ad 5m, *Neg.* Etenim vera scientia nunquam religioni adversatur, Christus hortatus est ad continentiam; innumera utriusque sexus individua eam professa sunt, ac Dei ope freti adhuc profitentur; attamen post hæc carnales ac increduli homines sub falsi nominis scientia vellent nobis obtrudere *instinctum invincibilem*, seu, ut profani isti loquuntur, *irresistibilem.* Juxta hos omnis licentia iis tribuenda esset, qui matrimonium contrahere nequeunt, aut contracto legitime uti non possunt. En quo ferant ejusmodi theoriæ!

142. Ad 6m, vel *Neg.* vel *D.* Qui tamen cuivis alii conditioni communes sunt, *Tr.*; proprii cælibum tantum, *N.* Itaque primo generica adversariorum assertio tuto negari potest, cum experientia eidem contradicat. Plures enim quotidie cælibes ad decrepitam usque senectutem perveniunt bene valentes; recensiones *statisticæ* nuncupatæ exhibent longævitatem prævalere in monialibus ac religiosis seu in cælibibus; idque confiteri vel invite debuerunt ipsi cælibatus adversarii, inter quos infimum non tenet locum Mahon in sua *Medicina legali ac politia medica* ed. 3. tom. 4. p. 261. Hujus porro phænomeni a Zachia *Medicinæ legalis* parente plures causæ assignantur; quod demum rursum præstitit Cl. Prof. Ermenegildus Maria Pistelli in Commentario iterum Florentiæ 1844 recuso novisque adnotationibus aucto *De cælibatu physice spectato*, in quo egregie argumentum istud evolvit.

143. Verum et hoc transmisso, ecquis ignorat omnes prorsus hominum conditiones suis propriis pulsari morbis? Exinde tractatus prodiere *De morbis litteratorum; De morbis artificum; De morbis togatorum; De morbis militum; De morbis medicorum; De morbis conjugatorum*; ac denique tractatus

inscriptus ab Haller : *Vita humana morbus continuus*, seu *Tractatus de morbis ætatum*. Attamen liberiores medici nonnisi de morbis cælibum solliciti sunt. Debitas gratias sibi habeant.

144. Ad 7m, *D.* Qualia sibi fingunt pseudopolitici, *C.*; vera et realia, *N.* Præcipuum damnum, quod non ita pridem angustæ mentis politici urgebant, desumebatur ex infrequentia civium; nunc vero experientia docuit politicos sollicitos potius esse debere de contrahendo quam de amplificando incolarum numero. Reipsa annuæ emigrationes ex Europa in Americam aliasque orbis nuper detecti partes luculenter quod dicimus evincunt. Id ipsum evincit *pauperismus*, quem vocant, qui ex nimia propagatione infimæ classis oritur, qua fit ut societas sub ejus, ut ita dicam, pondere opprimatur. Plures provinciæ sunt suis incolis alendis impares. Tot machinæ sunt inventæ, ut vix quinta aut sexta pars impendatur hominum ad illos labores explendos quibus olim impendebantur; exinde novus pauperismi fons; ut alia silentio prætereamus, quibus œconomiæ publicæ scriptores et politici permoventur ad quærenda media cohibendi nimiam propagationem.

145. Cælibes virtutis ac religionis causa emolumento potius maximo sunt societati universæ. Ipsi juventutem instituunt; infirmis inserviunt; orphanis præficiuntur; studiis vacant; populos instruunt; ad dissitas silvestresque tribus Evangelium deferunt civilemque cultum; eleemosynis, consilio, exemplo omnibus prosunt. Soli libertini nunc sunt qui in religiosum cælibatum insurgant.

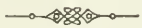

TRACTATUS

DE MATRIMONIO.

PROŒMIUM.

1. A matre ideo Matrimonium nomen habet, quia prolem concipere, edere, educare matris munus est. Aliis præterea Matrimonium nominibus vocari consuevit, scilicet *conjugii, connubii, nuptiarum,* de quibus S. Thomas agit in 4. *Dist.* 27. q. 1. art. 2. Definiri autem solet : *Viri ac mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens.* Hæc definitio Matrimonio competit prout naturæ officium est; prout vero est sacramentum addi præterea illi definitioni debet : *Et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata.* Aliis placet his verbis matrimonium definire seu potius describere : *Sacramentum novæ Legis, quo significatur conjunctio Christi cum Ecclesia, et gratia confertur ad sanctificandam viri et mulieris legitimam conjunctionem, ad uniendos arctius conjugum animos, adque ad prolem pie sancteque in virtutis officiis et fide christiana instituendam.*

2. Utraque definitio tria complectitur, matrimonii *essentiam, proprietates,* et *conditiones.* Essentia quæ in *vinculo* seu nexu consistit, significatur per voces *conjunctio maritalis,* quæ exsurgit ex mutuo consensu de præsenti, quo contrahentes dominium corporum suorum invicem tradunt. Proprietates, unitas scilicet et indissolubilitas, significantur verbis illis : *Inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens;* seu etiam : *Viri et mulieris legitimam conjunctionem.* Conditiones denique sub quibus tantum iniri conjugium potest, exprimuntur per verba illa : *Legitimas personas,* aut *legitimam conjunctionem.* Atque hæc tria sunt capita circa quæ versabitur tractatio nostra, in quorum primo agemus de Matrimonio in se spectato, et quatenus sacramentum est; in altero de proprietatibus ejus; in tertio de impedimentis deque potestate illa apponendi. His vero subnectemus quæ spectant ad matrimonia *mixta* nuncupata.

CAPUT I.

DE MATRIMONIO IN SE SPECTATO.

3. Bifariam Matrimonium spectari potest, vel prout officium naturæ est, vel prout est sacramentum, quod officio naturæ addit ex Christi institutione gratiam sanctificantem seu sacramentalem.

4. Matrimonium prout officium naturæ est, bonum ac honestum in se esse nemo jam est qui in controversiam vocet. Siquidem obsoletæ nunc hæreses sunt gnosticorum, saturnianorum, manichæorum, encratitarum, aliorumque nebulonum, qui nuptias damnabant tanquam malas aut a principio malo et a diabolo invectas. Hæretici ætatis nostræ hac in parte excessu potius peccant quam defectu. Esset igitur tempus inutiliter terere hanc agitare controversiam.

5. Sane natura, etiam secluso peccato, hominem ad prolis generationem inclinat, atque in hunc finem

sexuum diversitas ordinata est. Eadem natura dictante, proles ad perfectionem adduci debet tum physicam tum moralem. Id autem sine certis parentibus vinculo inter se colligatis obtineri non posset. Jam vero in hoc mutuo vinculo, ut diximus, essentia matrimonii constituta est.

6. Quapropter ipsius naturæ auctor, Deus, in paradiso voluptatis matrimonium instituit ac benedixit, fœcunditatemque tribuit. Vix enim mulier condita est, seu *ædificata* ex viri dormientis costa, et Adæ est oblata, hic statim in illa verba erupit, quæ tanquam a Deo ipso prolata Christus Matth. 9, 5. laudavit : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea.... Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Quibus verbis indissolubilis ac perpetuus conjugii nexus, adnotante Tridentino sess. 24. cap. unico *De Matrim.*, significatur. Reipsa Christus loc. cit. hoc intulit dicens : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Apostolus vero 1. Timoth. 4, 4. futuros matrimonii accusatores vocat homines *attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum.* Ecclesia recensitos hæreticos anathemate perculit.

7. Quæ cum ita sint, inique prorsus Barbeyrachius *De morali Patrum doctrina,* ac Gibbonius in op. *De casu imperii Romani* succensent Ecclesiæ catholicæ ac sanctis Patribus, quasi docuerint matrimonium etiam legitimum aliquid impuri redolere, eo quod eidem prætulerint virginitatem, viduitatem, continentiam. Siquidem aliud est aurum argento præferre, aliud argentum reprobare.

8. Tres recensentur matrimonii fines, quorum primarius est prolis procreatio ejusque complementum, quod in susceptæ prolis sustentatione ac liberali ad virtutem institutione consistit; alter constituitur ex mutuo adjutorio, seu communi vitæ societate, officiis, ac ope quam sibi conjuges invicem præstant in re domestica administranda; tertius finis quem saltem sibi contrahentes proponere possunt est sedandæ concupiscentiæ propositum. Matrimonium enim quod ante peccatum fuisset merum naturæ officium, post peccatum ægrotis remedium effectum est.

9. Hoc porro naturæ officium seu naturalem contractum Christus ad dignitatem sacramentalem evexit, ei adjiciendo gratiam. Protestantes ad unum omnes id inficiantur; quamvis enim matrimonii sanctitatem ac divinam institutionem agnoscant, vehementer tamen negant illud a Christo ad sacramenti dignitatem evectum fuisse. Atque hæc proinde veritas est quam nos vindicandam suscipimus. Qua constituta, expendemus varias theologorum sententias circa ejusdem sacramenti materiam, formam ac ministrum.

PROPOSITIO.

Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ sacramentis a Christo Domino institutum.

10. De fide propositio est a Tridentino sess. 24. can. 1. sancita : *Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus inventum, neque gratiam conferre; anathema sit.* Quam quidem veritatem Scripturæ aperte innuunt; traditio docet; perpetua Ecclesiæ praxis confirmat.

11. Ac primo Scripturas veritatem sacramenti Matrimonii *innuere,* ut loquitur Tridentinum, patet ex Apostoli verbis Ephes. 5, 25. *Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea... Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Exhibet enim Apostolus Matrimonium ut sacramentum seu signum ac repræsentationem unionis Christi cum Eccle-

sia, atque officia præterea complectitur quibus conjuges vi conjugalis unionis adstringuntur, dilectionem præcipue supernaturalem. Ad eam autem, perinde ac ad reliqua christiani conjugii officia rite explenda opus esse gratia Salvatoris, eaque jugi, qualis ex sacramento provenit, nemo negaverit, cum agatur de statu permanente sanctificando, ejusque fine obtinendo. Hinc non solum insignes theologi, verum etiam Catechismus Romanus hoc Paulino commate ad evincendam ex sacris Litteris hujus sacramenti veritatem utuntur.

12. Verum quod Scripturæ saltem innuunt, traditio citra ullum dubium ostendit. Sane utriusque Ecclesiæ Patres docent 1° Matrimonium christianorum inter res sacras et ad religionem pertinentes adnumerandum esse ac certo ritu ab Ecclesiæ ministris celebrandum; tales sunt inter Græcos S. Ignatius M. *Epist. ad Polycarp.* c. 5., Clemens Alex. *Strom.* lib. 3., S. Basilius *Hexaem. hom.* 7.; inter Latinos vero Tertullianus lib. 2. *Ad uxorem* c. 8., S. Ambrosius *Epist.* 19. *ad Vigil.* n. 7., S. Siricius Papa *Epist. ad Himerium Tarrac.* c. 4. Docent 2° Christum dum nuptiis interfuit eisdem benedictionem, sanctificationem et gratiam, qua antea carebant, adjunxisse atque indicasse; cujusmodi ex Græcis sunt Cyrillus Alex. lib. 2. *in Joan.*, Epiphanius *Hæres.* 51. quæ est *Alogorum* c. 30.; ex Latinis Ambrosius *Epist.* 42. *ad Siricium* n. 2., Augustinus *Tract.* 9. *in Joan.* num. 2. Demum 3° conceptis verbis *sacramentum* appellant, ut Tertullianus *De exhortat. castitat.* c. 5., Ambrosius *De Abraham* lib. 1. cap. 7. Chrysostomus *Hom.* 20. *in Epist. ad Ephes.* n. 4. Augustinus passim, præcipue vero in lib. *De bono conjugali* cap. 18. n. 21. ubi scribit: *In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fœcunditas uteri;* et cap. 24. n. 32. *Bonum igitur nuptiarum*, scribit, *per omnes gentes atque homines in causa generandi est et in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est, etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit.* Sacramenti autem vocem in pressa significatione hic a S. Doctore usurpari patet ex comparatione quam ibid. instituit inter eum qui sacramento ordinis instructus ejusdem officia non exercet et eum qui Matrimonii vinculo indissolubili illigatus permanet, quamvis nulli ab eo filii procreentur.

13. Ad hæc, postremo loco accedit utriusque Ecclesiæ constans et perpetua consensio et praxis. De Ecclesia Occidentali ante conc. Tridentinum hujus rei fidem faciunt Eugenius IV. in *Decr. seu Instruct. pro Armenis*, et ante Eugenium conc. Constantiense; ante Constantiense Lucius III. in *Decr. cont. hæret.*, ante Lucium Gregorius Papa, ut fatetur ipse Calvinus *Inst.* l. 4. c. 19. § 34., ante Gregorium Sacramentalia et Rituales libri ante VII. sæc. exarati, qui inter VII. sacramenta nuptias recensent, quosque exhibet Martenius *De antiquis Eccl. Ritib.* l. 1. par. 2. cap. 9, 5. De Ecclesia Græca testis est Hieremias patriarcha, in *Confessionis Augustanæ censura* data sub finem sæc. XVI. ubi ex nomine totius Ecclesiæ Græcæ profitetur septem esse in Ecclesia sacramenta a Christo instituta, ac de sacramento Matrimonii disserens, ait: *Divinum sacramentum esse, atque unum ex illis septem, quæ Christus et Apostoli Ecclesiæ tradiderunt;* id ipsum profitentur varia concilia celebrata adversus Cyrillum Lucarim nova dogmata fabricantem; antea vero conc. Florentinum in *Decr. union.* hoc ipsum constituerat; prout jamdiu septenarium hunc sacramentorum numerum Simeon Thessalonicensis nobilis inter Græcos theologus adstruxerat. His omnibus præiverant libri symbolici et Euchologia apud Goarium, in quibus ritus describitur

celebrationis nuptiarum et gratia quæ per ipsas tribuitur expresse commemoratur. Coptos, jacobitas, Armenos, Syros, nestorianos uno consensu inter septem sacramenta matrimonium recensere, documentis adductis, ostendunt Renaudotius tom. 5. *Perp. fidei* et Assemanus in sua *Bibliotheca Orientali.*

14. Igitur Scriptura vere insinuat, traditio aperte docet, Ecclesiæ autem consensio constans et publica praxis confirmat, ac sectæ omnes a pluribus sæculis ab Ecclesiæ unitate divisæ profitentur Matrimonium verum ac proprium sacramentum esse a Christo Domino institutum.

DIFFICULTATES.

15. I. Obj. 1° Patrum locutiones ita vagæ sunt, ut ex illis inferri non possit eos uti vere et proprie sacramentum habuisse Matrimonium. 2° Constat enim eosdem passim latiori sensu vocem *sacramenti* usurpasse cum agerent de Matrimonio, cohærenter scilicet ad verba Apostoli Ephes. 4, 32. *Sacramentum hoc magnum est;* ubi tamen est sermo de conjugio Adæ cum Heva, quod profecto verum ac proprium sacramentum non fuit, prout non fuere conjugia Hebræorum, quæ tamen a Patribus sacramenti nomine donantur. 3° Sane si Patres in hac fuissent sententia nullum aptius argumentum urgere potuissent adversus encratitas aliosque nuptiarum impugnatores quam sacramenti dignitatem ad quam a Christo evectæ nuptiæ sunt, attamen illud nunquam attingunt, prout nec attigit Jovinianus licet totus esset in nuptiis efferendis super virginitatem. Ergo.

16. Resp. Ad 1m, *Neg.* Nam Patres disserebant de Matrimonio cohærenter ad Ecclesiæ sensum et praxim. Jam vero cum Ecclesia semper habuerit christianorum conjugium uti sacramentum vere et proprie, ut patet ex Ritualibus et Euchologiis antiquissimis superius citatis, ideo Patres non alio sensu Matrimonium rem sacram, aut sacramentum appellant, gratia a Christo auctum dicunt, aliaque ejusmodi de eo prædicant. Certe ex verbis adductis ex S. Augustino patet conjugium ab eo conferri cum Ordine et Baptismo, qui vera sunt sacramenta. Nihil illustrius de Matrimonio scribere poterat Tertullianus iis quæ habet lib. 2. *ad Uxor.* c. 8. *Unde sufficiamus, ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater ratum habet?* Sic etiam S. Leo M. *Epist.* 36. *ad Probum* scribit de conjugio, *quod primitus divina gratia fundatum erat*; et ita porro.

17. Ad 2m, *D.* Patres interdum vocem *sacramenti* latiori sensu usurpant, *C.*; semper et in eo de quo agimus argumento, *N.* Responsio patet ex modo dictis. Quod si hac voce alludunt ad Paulinum textum, ideo est, quia conjugium Adæ cum Heva reipsa fuit figura et signum conjunctionis futuræ Christi cum Ecclesia, quæ figura cum in omnibus conjugiis reperiatur, ideo etiam eam in Matrimoniis Hebræorum prædicarunt, quo sensu illorum conjugia *sacramentum* seu *signum* vocarunt; verum cum in nuptiis christianis non simplicem typum et figuram, sed significationem viderint unionis Christi cum Ecclesia jam perfectæ una cum gratia quæ eam sanctificaret, patet christianorum conjugium eos appellasse sacramentum sensu ab eo longe diverso quo vocarunt conjugia Hebræorum.

18. Ad 3m, *D.* Si nuptiarum osores sacramenti rationem in nuptiis admisissent, *C.*; secus, *N.* Jam vero hæretici illi contra apertissima sacrorum eloquiorum oracula nuptias uti malas rejiciebant, quanto magis inficiabantur vim illis inesse gratiam conferendi? Inutile proinde fuisset Patribus hoc argumentum adversus illos urgere,

qui vel ipsum fundamentum subruebant. Jovinianus autem non de ipso Matrimonii ritu, sed de *statu* conjugii relate ad *statum* virginitatis et continentiæ disputabat; hinc nulla ei erat ratio quare confugeret ad sacramenti adjectionem conjugio christianorum factam.

19. II. Obj. 1° Constans non fuit in Ecclesia traditio de hoc sacramento, cum non pauci scholastici et canonistæ negaverint per Matrimonium gratiam conferri. 2° Ritus præterea, seu signum efficax gratiæ in Matrimonio ut in cæteris sacramentis, nullum habetur. 3° Si vere sacramentum Ecclesia Matrimonium habuisset, eidem non prætulisset virginitatem ac cælibatum. Ergo.

20. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim sive scholastici sive canonistæ constanter septem cum universa Ecclesia sacramenta professi sunt, inter quæ Matrimonium adnumerarunt. Illorum disceptationes versabantur circa naturam gratiæ hujus sacramenti propriæ; quam dicebant conferri *in remedium concupiscentiæ;* et circa modum quo conciliari possent pactiones et dotes quæ in nuptiis celebrandis constitui solent. Quidquid vero sit de illis quæstionibus, nobis satis est, quod veritatem hujus admiserint sacramenti. Sane cum Durandus visus esset de hoc dubitare, omnes statim in illum insurrexerunt, adeo ut debuerit suam retractare sententiam.

21. Ad 2m, *Neg.* Hic enim ritus, seu signum efficax gratiæ est ipse contractus de præsenti verbis expressus; quem contractum cum Christus elevaverit ad dignitatem sacramenti seu eidem gratiam adjecerit, hoc ipso eum in signum elegit tum gratiæ, tum unionis suæ cum Ecclesia.

22. Ad 3m, *D.* Si Ecclesia virginitatem vel continentiam prætulisset Matrimonio prout sacramentum est, *C.*; si prætulit prout *statum* significat, *N.* Nunquam Ecclesia docuit virginitatem aut continentiam præstare Matrimonio, prout hoc est sacramentum, sed unice *statui conjugali* prætulit et præfert statum sive virginitatis sive continentiæ juxta Apostoli verba 1. Cor. 7. *Qui Matrimonio jungit virginem suam bene facit, qui non jungit melius facit.*

De materia, forma et ministro sacramenti Matrimonii.

23. Priusquam de materia et forma sacramenti Matrimonii quidpiam constituamus, opus est ea præmittere quæ ejusdem sacramenti ministrum afficiunt; ex hujus enim determinatione illæ pendent.

24. Duplex porro viget sententia circa ministrum sacramenti Matrimonii. Altera eorum est qui cum Melchiore Cano censent non alium illum esse præter sacerdotem; altera vero ante Canum universalissima, imo quæ unice dominabatur, eorum est, qui tuentur hujus sacramenti ministros ipsos esse contrahentes.

25. Equidem si ageretur de controversia mere speculativa, quæque nullas practicas consecutiones induceret, posset facile prætermitti; ast graves adeo exinde consecutiones pendent, ut nullatenus negligi debeat. Nos proinde utriusque placiti præcipua momenta expendemus, conferemus ad invicem, ut deinde quæ verisimilior videatur colligi queat.

26. Qui itaque cum Cano sentiunt, 1° urgent sanctorum Patrum auctoritatem, qui docent benedictione sacerdotali nuptias *sanctificari, conciliari, obsignari,* adeo ut conc. Carthagin. IV. statuerit can. 13. ut sponsi, *cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Cum vero hæc præcipua argumenta sint quibus veritas sacramenti adstruitur, nisi admittatur sacerdotem vere ministrum esse, vix aut nullatenus illa defendi posse videtur.

27. 2° Urgent quod a Tridentino

sess. 24. præscriptum est, ut sacerdos in jungendis nuptiis dicat : *Ego vos in Matrimonium conjungo*, eadem ratione ac tingendo dicit : *Ego te baptizo*; aut *Ego te absolvo* in sacramento pœnitentiæ, quæ nemo negaverit esse formas sacramentales a ministro prolatas; et idcirco etiam illa.

28. 3° Urgent analogiam cæterorum sacramentorum, quorum omnium minister sacerdos est, dicente Apostolo : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores Mysteriorum Dei.* Quare igitur, inquiunt, solius Matrimonii minister non erit sacerdos? His adjiciunt plures synodos quæ sacerdotem ministrum sacramenti Matrimonii vocant; profanitatem conjugiorum, dempta sacerdotali benedictione; sententiarum varietatem quoad materiam et formam in contraria opinione.

29. Propugnatores antiquæ sententiæ ita cum Bellarmino decertant. 1° Eugenius IV. in *Instruct. pro Armenis* hæc habet : *Septimum est sacramentum Matrimonii.... causa efficiens Matrimonii, regulariter loquendo, est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* Congruit Tridentinum, quod docet Christum gratiam promeruisse, quæ naturalem conjugum amorem perficeret, eaque gratia christianorum conjugium præstare connubiis in veteri Lege celebratis : seu elevasse contractum naturalem ad dignitatem sacramenti per adjectionem gratiæ quin aliquid in illo immutaverit. Jam vero contractus naturali solo perficitur consensu a contrahentibus.

30. 2° Ex conc. Tridentino in Decr. *De reform.* cap. 1. Matrimonia clandestina solo libero contrahentium consensu facta *vera et rata* sub anathemate declarata fuerunt, donec *irrita* Ecclesia ea non fecerit; noluit tamen ut hæc irritatio vigorem haberet nisi post triginta dies a publicatione decreti. Jam vero ex Innoc. III. in cap. *Quando de divortiis*, et ex communi loquendi usu ætate præsertim Tridentini recepto per Matrimonia *vera et rata* significabantur vere et proprie sacramenta, non autem meri naturales aut civiles contractus; ergo pro certo habuit Tridentinum solos contrahentes esse ministros sacramenti Matrimonii. Hoc ineluctabile argumentum robur adhuc accipit tum ex Matrimoniis initis coram parocho reluctante; tum ex iis quæ celebrantur coram parocho non sacerdote, aut vicario generali aut cardinalibus non sacerdotibus; tum denique ex conjugiis dispensatione pontificia initis sine sacerdotis alicujus præsentia, sive apud hæreticos, sive apud infideles; quæ tamen omnia *vera et rata* seu sacramenta censentur.

31. 3° Indissolubilitas Matrimonii christiani est sacramenti effectus; hoc enim dempto, reliqua Matrimonia dissolubilia sunt, ut patet ex conjugiis infidelium, si conjux alteruter ad christianam religionem convertitur, ut paulo post ostendemus; aliisque in casibus. Porro talia etiam sunt Matrimonia clandestina in regionibus in quibus decretum Tridentinum non est publicatum, aut quæ ex dispensatione sine præsentia parochi contrahuntur. Ergo uti vera sacramenta haberi debent.

32. His constitutis, pergunt ad dissolvenda adversariorum argumenta, quæ speciosa potius quam solida videntur. Sane, inquiunt, auctoritas Patrum non evincit assumptum, cum nuspiam Patres benedictioni tribuant vim conferendi gratiam, nuspiam vocent sacerdotes hujus sacramenti ministros. Quin potius ex agendi ratione Patrum contrarium evincitur; siquidem constanter Patres hanc benedictionem denegarunt secundis et tertiis nuptiis, ut ostendit Martenius op. cit. lib. 1. p. 2. c. 9. art. 3. § 6. Nec tamen dubitandi sunt voluisse denegare sacramentum his repetitis nuptiis successivis. Conc. vero Cartagin. IV. continentiam prima nuptiarum nocte præ-

scripsit ad imitationem juvenis Tobiæ; qui mos varie servabatur in diversis Ecclesiis. Multo vero minus quidpiam conficitur ex conc. Tridentino ex cujus historia novimus Patres, si paucos omnino excipias, ad Cani sententiam attendere noluisse. Noluisse autem concilium per illa verba, quæ pronuntiari jussit a sacerdote : *Ego vos conjungo* insinuare hujus sacramenti formam, constat ex iis quæ adjecit : *Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum.* Scimus autem ex Martenio loc. cit. in nullis antiquis Ritualibus libris verba illa reperiri; et alicubi receptum adhuc esse, ut sacerdos tantum dicat : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Nec melius rem conficiunt adversarii dum provocant ad analogiam cæterorum sacramentorum, cum quodlibet sacramentum aliquid vindicet sibi proprium. Quod si nonnullæ synodi particulares vocant sacerdotes ministros Matrimonii, vel latiori sensu locutæ sunt, vel, ut adnotat Bened. XIV. *De synodo* lib. 7. c. 27. incaute etiam. Si qua vero profanatio inest celebrationi Matrimonii, hæc unice ex contrahentium dispositione repeti debet.

33. Demum insurgunt adversus novitatem hujus sententiæ cujus primus auctor fuit Canus, ante quem illa prorsus in Ecclesia inaudita erat. Nec non in consectaria, quæ ex illa promanant, inter quæ non infimum locum tenet distinctio inter contractum naturalem, seu civilem, et sacramentum in conjugiis christianorum, fœcunda parens tot opinionum, quæ plus minus a sana catholica doctrina abhorrent.

34. Ita quidem assertores antiquæ sententiæ, quibus nos plane assentimus. Ex hac deprehendimus materiam Matrimonii circa quam sacramentum versatur esse corpora contrahentium, formam vero esse verba, vel signa quibus mutuus consensus repective exprimitur et acceptatur illa corporum traditio.

CAPUT II.

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS.

35. Duæ proprietates Matrimonii recensentur, *unitas* et *indissolubilitas.* Unitati adversantur *polyandria* seu pluralitas maritorum, et *polygamia* seu pluralitas uxorum; utraque potest esse aut simultanea, aut successiva. Simultaneam plurium maritorum polyandriam nemo unquam in christiana religione licitam esse propugnavit, cum sit turpitudo naturæ ipsi adversans, prout vel ipsi ethnici agnoverunt. Successivam autem sive polyandriam sive polygamiam licitam esse nemo jam est qui ambigat. Quod si Græci ulteriores nuptias iniri vetant, ut ostendit Arcudius *De concordia Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis* lib. 7. c. 27. seq. profitentur ita se gerere ex solo jure ecclesiastico.

36. Itaque unica quæstio agitari potest de polygamia simultanea. Usque ad *reformatores* sæc. XVI. uno ore christiani omnes eam adversari saltem juri divino professi sunt, donec *sanioris moralis* sectatores Lutherus, Melanchthon, Bucerus, cæterique socii ex occasione qua permiserunt Philippo Hessiæ Lantgravio, ut, vivente priore adhuc conjuge, aliam superinduceret, cœperunt pedetentim hoc facinus cohonestare, ac deinceps resumptis viribus propugnare non ita a Christo et ab Apostolo constitutam unitatem Matrimonii, ut saltem in necessitatis casu dispensationem non admittat, cum nimirum uxor quacumque demum ex causa debitum conjugale reddere nequeat. Imo Lyserus in pluribus opusculis hac de re editis, contendit polygamiam juri divino non adversari, ac solo humano jure vetari. Ita hi strenui Evangelii vindices!

37. Quod vero spectat ad indissolubilitatem, variæ excitantur quæstiones pro diversa ratione qua conjugium considerari potest. Etenim conjugium

est aut *verum*, aut *ratum*, aut *consummatum*. *Verum* dicitur Matrimonium infidelium; *ratum* præterea quod inter christianos legitime contrahitur; *consummatum* denique, quod, usu interveniente, completum est.

38. Matrimonium in infidelitate initum, dissolvi posse quoad vinculum inter catholicos convenit, si paucos excipias, quos paulo post refellemus. Matrimonium *ratum* inter fideles initum pariter dissolvi posse per sanctioris vitæ in ordine religioso approbato professionem Ecclesia catholica docet. Si Matrimonium vero fuerit *consummatum*, nullo unquam in casu quoad vinculum dissolvi potest ex catholica doctrina adversus novatores contendentes pluribus ex causis dissolvi posse, præsertim propter adulterium.

39. Dixi quoad *vinculum*; nam quoad *thorum* et *habitationem* ex ejusdem Ecclesiæ catholicæ doctrina dissolvi conjugium posse ob multiplicem causam, ex dicendis adversus protestantes patebit.

40. Hæc igitur sunt doctrinæ catholicæ capita, quæ circa Matrimonii proprietates adstruenda suscipimus insequentibus propositionibus.

PROPOSITIO I.

Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum.

41. De fide propositio est juxta conc. Trident. sess. 24. can. 2. *Si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum; anath. sit.*

42. Scriptura et traditio conspirant in hac adstruenda veritate. Siquidem Christus Matth. 19, 4. seqq. sciscitantibus pharisæis, utrum liceret dimittere uxorem quacumque ex causa, respondit: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ; et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Instantibus porro pharisæis: *Quare ergo Moyses mandavit dare libellum repudii et dimittere?* Respondit Christus v. 8. seqq. *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur; et qui dimissam duxerit mœchatur.* Si igitur ex Christo mœchus ille est, qui ab alio dimissam duxerit, perseverat prius Matrimonium. Si præterea mœchatur qui priori uxore dimissa aliam ducit, multo magis mœchabitur, qui aliam duxerit, priore uxore retenta.

43. Ad Christi sensum scribit Apostolus 1. Cor. 7, 10. 11. *His qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Sic Rom. 7, 2. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Cum vero ex eodem Apostolo 1. Cor. 7, 4. pares in Matrimonii juribus sint vir et uxor, patet, quemadmodum non licet feminæ, primo conjugio perseverante, alterum superinducere maritum, sic nec licere viro, eodem manente conjugio, alteram superinducere uxorem.

44. Traditio pariter non aliud docuit, ut constat ex Patribus utriusque Ecclesiæ. Chrysostomus enim *Hom.* 56. *in Genes.* n. 5. affirmat Christum omnem illam veterem polygamiæ consuetudinem abolevisse. S. Ambrosius *De Abraham* lib. 1. c. 7. et alibi docet lege Evangelii reum adulterii esse, qui aliam uxorem quærit, cum habet suam; eadem habet S. Augustinus *De nuptiis* lib. 1. c. 10., conc. Milevitanum II. cap. 17. polygamiæ abroga-

tionem repetit ab *Evangelica et apostolica disciplina*. Atque omisso Innocentio I. *Epist.* 6. *ad Exsuperium* c. 8., Nicolaus I. *Ad Consulta Bulgaror.* c. 51. *Duas*, inquit, *tempore uno habere uxores nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex christianorum ulla permittit.* Adeo vero receptum hoc erat in Ecclesia catholica cum novatores exorti sunt, ut universus christianus orbis facultatem ab ipsis datam Philippo Hessiæ aliam superinducendi uxorem, priori vivente, exhorruerit, et iidem lutherani factum hoc omni modo occultare sategerint.

DIFFICULTATES.

45. Obj. 1° Apostolus 1. Tim. 3, 2. statuit episcopum oportere *unius uxoris virum* esse, cæteris ergo licet plures uxores ducere. 2° Valentinianus I. teste Socrate lib. 4. c. 31. legem tulit, ut *cuivis liceret duas simul habere uxores legitimas:* quod facto suo confirmavit, ducta Justina, cum adhuc viveret Severa. 3° Id ipsum fecisse perhibetur Lotharius imperator. 4° Imo Gregorius II. in *Ep. ad Bonifacium* cuidam indulsit, ut propter uxoris suæ infirmitatem, alteram duceret. 5° Sane polygamia legi naturali non adversatur, alioquin Deus antiquis patriarchis eam minime indulsisset. Ergo.

46. Resp. Ad 1m, *D.* Ad exclusionem polygamiæ successivæ, *C.*; polygamiæ simultaneæ, *N.* Hinc factum est ut bigami in Ecclesia semper ut irregulares habiti fuerint. Cum proinde Theodoretus ut a se amoveret infracti canonis apostolici accusationem, eo quod promovisset Irenæum comitem bigamum ad episcopatum Tyrium, ac verba Apostoli in *Epist. ad Domnum* intellexisset *De bigamo simultaneo,* ut infractor canonis nihilominus habitus est, et expositionis singularis auctor contra universæ Ecclesiæ sensum. Cæterum Apostolus explicat sua dicta, dum ibid. v. 9. disserens de diaconissa præscribit, ut non eligatur, nisi *quæ fuerit unius viri uxor.*

47. Ad 2m, *Neg.* Tum quia nuspiam ejusmodi lex Valentiniani apparet; tum quia præmortua Severa, Imperator Justinam duxit, uti post Baronium ostendit Valesius in notis ad loc. cit. *Historiæ Eccles.* Socratis; tum quia denique ab ipso ethnico Ammiano Marcellino lib. 30. cap. 9. Valentinianus commendatur summopere ob castitatis professionem.

48. Ad 3m, *D.* Contra legem Christi, *C.*; legitime, *N.* De hac enim Lotharii polygamia hæc in epistola ad eumdem data scribebat Nicolaus I. *Annon districta ultione feriendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech imitatus esse dignosceris?*

49. Ad 4m, *D.* Indulsit Gregorius II. ut nova duceretur uxor, priore impotentia laborante, et ab eo ducta ante conversionem ad christianam religionem, *Tr.*; ob simplicem infirmitatem, *N.* Itaque 1° hæc epistola eruditis non paucis suspecta est; 2° verum, hoc prætermisso, non immerito Berardus in suo *Gratiano* animadvertit, hic agi de homine prius infideli, ac deinceps ad christianam religionem converso, cujus uxor impotentia laborabat; cum vero longe minorem firmitatem habeat conjugium in infidelitate contractum, quam conjugium christianum, ideo censuit posse cum illo dispensari.

50. Ad 5m, *D.* Polygamia non adversatur legi naturali rigorose, seu stricte sumptæ, prout non adversatur primario Matrimonii fini, *C.*; ei est plene conformis et secundariis saltem conjugii finibus, *N.* Peculiares ob causas, eo ipso quod polygamia juri naturæ rigoroso non adversetur, nec primario connubii fini, Deus patriarchis eam indulsit, secus ac senserit Calvinus. Cæterum Christus illam in nova Lege abolevit et abstulit, quod christiano homini satis esse debet; et hoc est quod definivit Tridentinum.

—

PROPOSITIO II.

Matrimonium ab infidelibus legitime contractum, dissolvi potest quoad vinculum, si, alterutro conjuge ad fidem converso, nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia Creatoris.

51. Propositio certa est; enuntiata enim doctrina communis, imo et unanimi consensione admissa in Ecclesia catholica est, ac sæpius in praxim deducta, donec in finem vergente sæc. elapso primum in Galliis, deinde in Germania a nonnullis neotericis impugnata fuit, quos deinde alii editis libellis secuti sunt.

52. Ita vero ejus veritatem adstruimus : Doctrina quam enuntiavimus Scripturæ auctoritate fulcitur; communi Patrum sensu; Rom. Pontificum decretis, constantique Ecclesiæ praxi et communi theologorum et canonistarum suffragio gaudet; ergo certa omnino censenda est.

53. Sane primo Scripturæ inniti constat ex Apostolo 1 Cor. 7. 10. seqq. scribente : *Iis autem, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum... Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi. In pace enim vocavit nos Deus.* Tria porro sunt quæ evincunt hic Apostolum loqui de dissolutione conjugii in infidelitate contracti quoad vinculum 1° antithesis quam instituit inter conjugium fidelium, et conjugium in infidelitate initum, quod prius sit prorsus indissolubile, alterum vero non item; 2° libertas quam tribuit parti fideli, cum discesserit pars infidelis, dicens : *Non enim servituti*, etc., jam vero hæc nulla esset, si permaneret vinculum conjugale; 3° ratio quam reddit hujus libertatis, quod *servituti subjectus non sit frater, aut soror in hujusmodi*; hæc enim *servitus* alia non est præter vinculum quo fit, ut frater aut soror deberet aut cælebs vivere, aut alteri parti reconciliari, de quo locutus fuerat agens de Matrimonio fidelium. Hoc ipsum vinculum illud est, quod paulo post, scilicet v. 39. vocat Apostolus *ligamen*, ejusque solutionem *liberationem*.

54. Communi Patrum sensui hanc ipsam doctrinam inniti patet ex S. Ambrosio, qui lib. 8. *in Luc.* num. 2. scribit : *Si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi : et quomodo Apostolus dixit : Quod si infidelis discedit, discedat? In quo et mirabiliter noluit apud christianos causam residere divortii, et ostendit non a Deo* (esse) *omne conjugium* : quæ verba expositionem datam textui Apostoli apprime confirmant. Sic etiam Ambrosiaster, seu antiquus auctor *Commentarior. in Epist. S. Pauli*, S. Ambrosio coævus, his verbis communem doctrinam, explanans adductum Apostoli locum, expressit : *Si infidelis odio Dei discedit, fidelis reus non erit dissoluti Matrimonii... oc per hoc non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit.* Nec aliter intellexit Apost. S. Jo. Chrysostomus, scribens *Hom.* 21. in c. 7. *Ep.* 1. *ad Cor.* n. 3. *Melius est ut divellatur Matrimonium quam pietas*; nec non Chrysostomi epitomatores Theophylactus et OEcumenius.

55. Romanos porro Pontifices eamdem tenuisse doctrinam, fidem facit Innocentius III. qui in Decreto *Quanto*, de divortiis hæc statuit : *Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit;*

et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus : Si infidelis discedit, discedat... Nam etsi Matrimonium verum inter infideles existat, non est tamen ratum. Hinc Bened. XIV. *De synodo* lib. 6. c. 4. *infidelium conjugium ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso et ab Apostolo promulgato dissolvi*, pronuntiat *certum esse.* Ibid. vero lib. 13. cap. 21. § 2. seqq. plures recenset casus excussos ac resolutos a summis Pontificibus S. Pio V, Gregorio XIII, et Paulo V. His adjici possunt responsa a sacra Congregatione concilii hac de re edita, nec non Rituales libri Ecclesiarum Suessionensis, Metensis, Bononiensis in Britannia minori, Ebroicensis, aliarumque id ipsum confirmantes; item usus ab immemorabili receptus hæc conjugia dissolvendi in Italia, Gallis, Germania. Nisi proinde dicere velimus Rom. Pontifices, imo et universam Ecclesiam in re tam gravi, quæ morum honestatem afficit, turpiter errasse, fatendum veram esse doctrinam quam propugnamus.

56. Nil mirum igitur si theologi omnes, si unum fortasse Cajetanum excipias, qui tamen fatetur nostram Paulini textus expositionem communem in Ecclesia esse, hanc doctrinam professi fuerint una cum canonistis omnibus ad hæc usque tempora. Nequit proinde a temeritatis nota excusari, qui secus teneat.

DIFFICULTATES.

57. I. Obj. 1° Matrimonium infidelium jure naturæ ac divino positivo indissolubile est repræsentans et ipsum suo modo indissolubilem Christi cum Ecclesia conjunctionem. 2° Doctrina Christi et Apostoli de absoluta quorumcumque connubiorum indissolubilitate nullam exceptionem patitur. Adeoque insolubilia etiam sunt infidelium conjugia.

58. Resp. Ad 1m, *D.* Per se, *Tr.*, vel *C.*; Dei accedente dispensatione, *N.* Sane etiam conjugia Hebræorum firma ac indissolubilia per se erant, peculiarique ratione referebant unionem Christi cum Ecclesia; attamen, Deo auctore, per libellum repudii dissolvi poterant. Ex quo discimus dissolubilitatem conjugii adversari quidem secundario naturæ juri, non autem primario, alioquin Deus nunquam ejus dissolutionem permisisset.

59. Ad 2m, *D.* Quæ fiat auctoritate humana, *C.*; auctoritate divina, *Neg.* Alioquin nec dissolvi possent conjugia rata et non consummata fidelium, quod tamen nemo catholicorum dicet. Quemadmodum igitur hæc, sic infidelium conjugia divina auctoritate solvuntur; ut enim ex Benedicto XIV. vidimus, Christus ipse est, qui *talem exceptionem in favorem fidei apposuit.*

60. II. Obj. 1° Verba Apostoli : *Si infidelis discedit*, etc., adeo vaga et obscura sunt, ut exinde exceptionem extundere non valeamus. 2° Ex altera vero parte Apostolus jam constituerat diversitate religiosæ confessionis non solvi conjugium; cum proinde sibi proposuisset casum de infideli ultro discedente a conjugio, respondet nos christianos impedire id non posse, ac satius esse amittere conjugem quam fidem. 3° Nullum igitur privilegium concedit Apostolus fideli ob discessum partis infidelis, prout nullum ejusmodi privilegium exoritur ex alterius conjugis fornicatione, ut loquitur Chrysostomus. 4° *Servitus* autem de qua ibid. disserit Apostolus nonnisi servitus *peccati* est, ita ut fides omnibus præferenda sit, nec debeat uxor ob conjugium peccato inservire ac se ipsam perdere. 5° Prout liquet ex vocibus *vir et mulier*, quibus hic utitur Apostolus ad significandum conjugium integrum permanere. 6° Eo vel magis, quod a parte fideli speranda semper sit conversio partis infidelis, ejusque ad pristinum conjugium regressus. Ergo.

61. Resp. Ad 1m, *D.* Ideoque inter-

pretatio privata subjicienda est interpretationi Ecclesiæ, *C.*; præferri huic debet, *N.* Nam hoc ipso quod obscurus sit Paulinus textus juxta adversarios, debet omnis sincerus catholicus communem receptamque in Ecclesia interpretationem sectari, neque potest suam peculiarem obtrudere. Cæterum Cornelius a Lapide, ipsoque non abnuente Cajetano, ostendit communem Ecclesiæ hujus loci expositionem conformem plane esse menti Apostoli tum ex contextu, tum ex communi interpretum Græcorum et Latinorum hujus loci explanatione.

62. Ad 2m, *D.* Id constituit Apostolus in duobus prioribus casibus quos proposuit, scilicet conjugii fidelium, et conjugii in infidelitate initi, dum infidelis pacifice cum fideli vivere consentit, *C.*; in tertio casu de quo agimus dum infidelis discedit seu solvit conjugium, *N.* Etenim adversarii concedunt infidelem per discessionem suam juxta leges Romanas vere solvere conjugium quoad vinculum, quod Apostolus expressit per verbum *discedit*; ergo dum addit: *discedat* uti disruptum hoc vinculum habet, ita ut conjux fidelis liber omnino ab eodem vinculo sit. Infidelis quidem sic agendo injuste se gerit, sed facto semel posito, solutio vinculi exsurgit etiam pro conjuge fideli ex privilegio a Christo concesso in favorem fidei.

63. Ad 3m, *D.* Nullum concedit privilegium proveniens ex solo infidelis discessu, *C.*; proveniens ex divina dispositione in favorem fidei, ut toties diximus, *N.* Certe nullum ejusmodi privilegium ex sola injusta infidelis agendi ratione exsurgit, neque nos id contendimus, sed hoc privilegium provenit ex Dei ordinatione ab Apostolo promulgata; et hinc ruit observatio ex Chrysostomo petita.

64. Ad 4m, *Neg.* Siquidem Apostolus de peccato nec verbum hic habet, sed cum dixisset: *Quod si infidelis discedit, discedat*, continenter subdit: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Evidens igitur est, ipsum loqui de servitute conjugio inhærente, quæ improprie quidem servitus est, attamen talis est respectu jugi seu vinculi quo obstricti conjuges sunt quamdiu matrimonium viget.

65. Ad 5m, *D.* Si objectæ voces promiscue non usurparentur in Scripturis tum de nuptis tum de innuptis, *Tr.*; si promiscue sumantur, uti certum est, *N.* Dixi: *Transeat*; nam tamdiu vocat *virum* τὸν ἄνδρα, et *mulierem* τὴν γύναικα quamdiu subsistit conjugium.

66. Ad 6m, Esto: exinde unum sequitur, nempe propositum sanctioris vitæ optimum esse consilium, non autem esse obligationem, ita ut teneatur fidelis ab aliis ineundis nuptiis abstinere, dum potest sua uti libertate.

67. III. Obj. Saltem traditio huic expositioni non favet. Nam 1° antiquiores Patres de hac quæstione alte silent. 2° S. Augustinus vero eidem prorsus refragatur in duobus ad Pollentium libris *De conjugiis adulterinis* ubi eam discutit. Generale enim principium Augustini est lib. 2. c. 4. *Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit; esse autem desinit uxor prioris, si moriatur vir ejus.* Et lib. 1. c. 18. ubi ad quæstionem nostram propius accedit, ideo non expedire affirmat, ut conjuges fideles dimittant infideles, *quia in alia conjugia cum ceciderint, viventibus eis a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur.* Jam vero *adulterini nexus* non essent, sed *legitimi*, si ob infidelitatem dissolveretur conjugium. Eadem repetit cap. 25. scribens: *Propter quodlibet fornicationis genus, sive carnis sive spiritus, ubi et infidelitas intelligitur, et dimisso viro non licet alteri nubere, et dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus, nulla exceptione facta, dicit: Si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur; et omnis, qui dimittit uxorem suam, et ducit*

alteram, mœchatur. Nulla igitur ex Augustino quocumque in casu datur conjugii dissolutio. 3° Nec obest contraria Innocentii III., Gratiani, ac deinde theologorum et canonistarum turbæ expositio; hi enim omnes decepti sunt ex canone : *Si infidelis*, qui falso putabatur Gregorii M. sententia, cum nunc exploratum sit eam esse Ambrosiastri, Diaconi scilicet Hilarii, viri obscuri et schismatici Luciferiani. 4° Nullum proinde exemplum solutionis ejusmodi conjugiorum ante sæc. X. exhiberi potest. Ergo.

68. Resp. *N. A.* Ad 1ᵐ prob. *D.* Nulla sibi oblata occasione de ea disserendi, *Tr.* vel *C.*; quasi contrarium senserint, *N.* Contrarium enim ostendimus tum ex S. Ambrosio, tum ex S. Joanne Chrysostomo, Ambrosiastro aliisque.

69. Ad 2, *Neg.* Etenim S. Augustinus in cit. libris nec ulla ratione præsentem quæstionem discutit, neque eidem refragatur.

70. In primo igitur textu ex lib. 2. objecto : *Nullius viri*, etc., id unum affirmat contra Pollentium, non solvi scilicet Matrimonium ob adulterium, adeoque subdit : *Non si fornicetur*; eo quod Pollentius æquiparaverit adulterium morti.

71. In altero textu exponit S. Doctor Apostoli verba : *Cæteris ego dico, non Dominus*, etc., de consilio dato ab Apostolo non dimittendi conjugem infidelem cum hic consentit pacifice cum altero vivere, non autem de præcepto, ut contendebat Pollentius.

72. In tertio demum textu, propositionem generalem : *Propter quodlibet*, etc., profert S. Augustinus cohærenter ad Apostoli consilium de non discedendo a conjuge infideli et fornicario : ad alteram vero textus Paulini partem : *Quod si infidelis discedit*, etc., nunquam pervenit S. Doctor. Adeoque unice loquitur de conjugis christianorum, ac de casu in quo infidelis consentiat pacifice vivere cum conjuge fideli. Exinde patet propositiones generales S. Augustini coarctandas esse ad subjectam materiam.

73. Ad 3ᵐ, Resp. Esto canonem *Si infideles* non esse S. Gregorii M. sententiam, est tamen scriptoris sæc. IV. qui hac in parte secutus est communem ætate sua sentiendi rationem, ut constat ex S. Ambrosio, aliisque a nobis allatis Patribus. Cum vero Innocentius III. suam fecerit, et sanxerit, satis est ad faciendam auctoritatem, præsertim cum eamdem in praxi doctrinam secuti fuerint insequentes Rom. Pontifices, imo Ecclesia saltem Occidentalis universa. Dum igitur catholici theologi et canonistæ eam amplexi sunt, gravi non fuerunt fundamento destituti.

74. Ad 4ᵐ, *D.* Id est, documenta sæc. X. anteriora de ejusmodi solutionibus non suppetunt, *C.*; nullæ factæ sunt, aut saltem fieri non potuerunt, *N.* Eo ipso quod hæc doctrina sæculis anterioribus obtinuerit, sequitur aut factas has solutiones esse, aut fieri potuisse; etsi documenta ad nos minime pervenerint. Accedit quod interdum adjuncta peculiaria et prudentia aliter postulent; cum non omnia quæ licent semper expediant.

75. IV. Obj. 1° Matrimonium non solvitur propter hæresim, ergo neque solvi potest per infidelitatem, eadem enim ratio pro utroque viget. 2° Non dissolvitur per adulterium, quod magis directe adversatur Matrimonii naturæ quam infidelitas. 3° Ignoratur quando hujusmodi dissolutio fiat, num ante novum conjugium, num in actu quo aliud initur, an post. 4° Cum agitur de sacramentis tutior pars est eligenda, nemo autem non videt longe tutius esse continentiam profiteri, quam sese exponere per novum conjugium polygamiæ simultaneæ periculo. Ergo.

76. Resp. Ad 1ᵐ et 2ᵐ, *Neg. paritatem.* Etenim in his duobus casibus agitur de matrimoniis *veris* et *ratis* inter christianos, seu sacramentis, quæ

cum consummata fuerint in nullo unquam casu dissolvi possunt, Matrimonia vero in infidelitate contracta *vera* tantum sunt, non autem *rata*, adeoque eamdem firmitatem non habent, ac connubia christianorum.

77. Ad 3m, Resp. dissolvi in actu quo novum contrahitur.

78. Ad 4m, *Neg.* tutius esse continentiam profiteri ad mentem adversariorum, qui in hac difficultate supponunt propriam sententiam aliquam saltem probabilitatem habere cum tamen nullam habeat, et sit aperte *falsa* utpote contraria doctrinæ et praxi Ecclesiæ, uti ostendimus.

PROPOSITIO III.

Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum dirimitur.

79. De fide propositio est, definita a Tridentino sess. cit. can. 6. *Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum, non dirimi; anathema sit.* Ita vero ejus veritatem evincimus: Ecclesia, auctoritate sibi divinitus tradita, ut paulo post ostendemus, potuit nonnullas Matrimonio contrahendo conditiones apponere, ut, si desint, illegitime ac invalide ineatur; ergo eadem auctoritate potuit tales apponere conditiones, ut initum dissolvi queat.

80. Jam vero nulla est ratio, quare Ecclesia divina auctoritate possit apponere impedimenta antequam ineatur a christianis conjugium, quæ irritum illud faciant; nequeat autem apponere conditionem suspensivam, ut ita dicam, qua fiat ut alter contrahentium, antequam initum conjugium consummet, resilire possit ad perfectius vitæ genus per solemnem professionem religiosam instituendum consectandumque. Sane hac potestate Ecclesiam præditam esse patet ex facto ipso. Innocentius III. in cap. *Ex parte De conversione conjugatorum*; et ante ipsum Alexander III. in conc. Lateranensi III. an. 1179. cap. *Verum*, et cap. *Ex publico* sub eodem titulo, non modo declararunt licite id fieri posse, sed præterea exemplo sanctorum id confirmarunt; et verba Christi: *Non licet viro uxorem suam, nisi fornicationis causa, dimittere*, exposuerunt de Matrimonio consummato; ac ita debere intelligi docuerunt. Plura exempla a Bellarmino aliisque collecta sanctorum, qui initas nuptias sanctioris vitæ causa dissolverunt, sin minus apodictice rem conficiant, saltem ostendunt Ecclesiæ spiritum, et germina traditionis, quæ postea evoluta est. Porro juxta regulam ab Augustino traditam *Epist.* 55. *ad Januar.*, c. 19. n. 18. *Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est*, recte concluditur jure merito Tridentinum definivisse rata ejusmodi conjugia per solemnem Religionis professionem dirimi.

DIFFICULTATES.

81. Obj. 1° Naturali ac divino jure semel legitime contracta Matrimonia indissolubilia sunt, dicente Christo: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* 2° Ecclesia nihil potest in iis quæ ad substantiam sacramentorum spectant, ut in casu nostro. 3° Nullum sæc. XIII. anterius exemplum allegari potest hujus dissolutionis. 4° Exempla sanctorum multiplici ex capite nutant, cum incertum sit utrum in iis agatur de nuptiis an de sponsalibus, et utrum dissolutæ nuptiæ fuerint etiam quoad vinculum, ac demum utrum rite id sancti fecerint. 5° Adde solemnitatem votorum nonnisi de jure ecclesiastico esse, quæ proinde irritum efficere non potest, quod ratum est jure divino. Ergo.

82. Resp. Ad 1m, *D.* Utroque jure Matrimonia *absolute* contracta indissolubilia sunt, *C.*; contracta *conditionate* juxta Ecclesiæ dispositionem, *N.* Siqui-

dem omnia fidelium conjugia ex Ecclesiæ dispositione hanc implicite conditionem continent : *Nisi ante Matrimonii consummationem velim perfectiorem vitam juxta Ecclesiæ doctrinam profiteri.* Cum vero divina ad id accepta auctoritate hoc Ecclesia statuerit, sequitur non humana sed divina auctoritate illa conjugia solvi, et Christi oraculum de Matrimonio consummato intelligendum esse, prout intelligit Ecclesia.

83. Ad 2m, *D.* Nihil Ecclesia potest circa sacramenti substantiam *directe, C.; indirecte, N.* Hujus rei exempla habemus luculentissima in potestate statuendi impedimenta dirimentia Matrimonium, qua Ecclesia divinitus pollet, prout paulo post luculenter ostendemus.

84. Ad 3m, *D.* Quatenus Ecclesia hac sua potestate ante sæc. XIII. usa non sit, *Tr.*; uti non potuerit, *N.* Cum constet de jure, parum refert quod facta anteriora non habeantur. Animadvertendum insuper est Rom. Pontifices quos adduximus in suis decretis non loqui de jure novo ac nova praxi, sed de solutione horum conjugiorum agere tanquam de re jamdiu in usu posita.

85. Ad 4m, *D.* Exempla sanctorum per se rem non conficiunt, *C.*; saltem non patefaciunt Ecclesiæ spiritum, *N.* Hoc porro nobis satis est.

86. Ad 5m, *D.* Solemnitas votorum, *C.*: substantia, *N.* Hæc enim proveniunt ex doctrina Evangelica, quæ omnibus perfectionis consilia suadet.

PROPOSITIO IV.

Propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non potest Matrimonii vinculum.

87. De fide est ex can. 5. cit. sess. conc. Tridentini : *Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam, a conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum; anathema sit.*

88. Innititur hæc veritas verbo Dei scripto et tradito. Etenim Christus Matth. 19, 9. omnes prorsus dissolvendi Matrimonii causas exclusit dicens : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur; et qui dimissam duxerit, mœchatur.* Adeoque Apostolus 1. Cor. 7. 10. omni exceptione exclusa, pronuntiat : *Iis, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus. uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat.*

89. Verbum porro Dei traditum recensitas omnes exceptiones aperte excludit; Patres enim 1° uno ore docent adulteram eam esse, quæ, vivente viro, fuerit cum alio viro cohærenter ad Apostoli dictum Rom. 7, 2. inter cæteros S. Hieronymus *Epist.* 55. *ad Amandum* n. 3. et S. Augustinus *De nuptiis* lib. 1. c. 10. ubi scribit : *Hujus procul dubio sacramenti res est, ut mas et femina connubio copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent.* 2° Uno consensu rejiciunt leges ab imperatoribus latas, quibus divortium permittebatur; sic e. g. Jo. Chrysostomus in *Hom. De libello repud.*, quæ est in 1. *ad Corinth.* 7, 39. n. 1. hæc scribit : *Ne mihi leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii et divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas, quas ipse statuit;* et Hieronymus *Epist.* 79. *ad Oceanum : Aliæ*, inquit, *sunt leges Cæsarum, aliæ Christi; aliud Papinianus; aliud Paulus noster præcipit;* eadem habet Ambrosius lib. 8. in cap. 16. *Luc.* n. 5. et Augustinus loco citato et alibi.

90. Jam vero hæ solæ leges a Patribus et ab Ecclesia rejectæ sunt, quæ nobis a protestantibus in suæ doctrinæ subsidium objiciuntur, ab illis proinde

afferendis supersedemus, quæ commodius disjicientur paulo post.

PROPOSITIO V.

Non errat Ecclesia, cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi.

91. De fide et hæc propositio est, ex can. 7. conc. Tridentini his verbis concepto : *Si quis dixerit, Ecclesiam errare cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere; mœcharique eum, qui dimissa adultera, aliam duxerit, et eam quæ, dimisso adultero, alii nupserit; anathema sit.*

92. Hoc canone directe Concilium lutheranos et calvinistas impetit Ecclesiam erroris incusantes, quod doceret conjugium per adulterium non posse dissolvi quoad vinculum, non autem Græcos, qui adhuc tenent quidem posse connubium hoc in casu dissolvi, quin tamen in Ecclesiam Latinam ob diversam doctrinam et praxim querelam moveant. Dogmaticum porro hunc canonem esse, secus ac effutierit Launojus, patet ex eo, quod in eo agatur de re quæ *ad evangelicam et apostolicam doctrinam* spectat.

93. Quibus animadversis, sic ad propositam veritatem vindicandam accedimus : ex præcedente propos. ex verbo Dei scripto et tradito omnimoda conjugiorum christianorum indissolubilitas prædicatur. Ergo etiam cum adulterium intervenit. Sane si alicubi casus adulterii exciperetur, esset profecto Matth. 5, 32. ubi Christus ait : *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari; et qui dimissam duxerit, adulterat*; et ibid. c. 19, 9. *Quicumque dimiserit uxorem suam*, etc. Hæc enim sola loca sunt ad quæ appellant novatores. Atqui exceptio hæc illis in textibus non continetur. Etenim si Christus hic de dissolutione Matrimonii quoad vinculum propter adulterium loqueretur, mœchiæ reum non traduxisset eum, qui, uxore dimissa, aliam duceret, aut eum qui dimissam ab alio sibi in matrimonium conjungeret. Jam vero, ut patet ex ipsis recitatis verbis, Christus ita pronuntiat. Ergo. Et hæc confirmantur ex locis parallelis duorum Evangelistarum Marci et Lucæ, in quibus, nulla clausula adjecta, adulterii reus absolute a Christo dicitur tum qui alteram, priore repudiata uxore, ducit; tum qui se cum repudiata conjungit; nec non ex Apostolo Rom. 7. et 1. Cor. 7. Christi mentem exponente. De sola igitur dimissione quoad thorum in adductis locis sermo est.

94. Hanc porro verborum Christi intelligentiam Patres tenuisse, non solum testis est Augustinus, qui ex professo eam tuetur in duobus ad Pollentium libris *De adulterinis conjugiis*, et adversarii ultro nobis dant; verum etiam Patres alii sive Augustino anteriores sive suppares. Etenim conc. Illiberitanum an. 313. can. 9. statuit : *Fidelis femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur, ne ducat; si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de sæculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.* S. Hieronymus in cit. *Epist. ad Amandum* : *Quamdiu*, inquit, *vivit vir, licet adulter sit, licet flagitiis omnibus coopertus, et ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet.* Qui deinde in *Epist. ad Oceanum*, Fabiolæ matronæ Romanæ, quæ, juxta imperiales leges, marito adultero dimisso, licitum sibi censuit alteri nubere, pu-

blicam pœnitentiam toto spectante clero et populo ab ea factam describit. Ratum igitur firmumque erat in Ecclesia Romana ea ætate per adulterium Matrimonii vinculum minime solvi. Alios magno numero Patres, quos nos brevitatis causa omittimus, proferunt Bellarminus et Tournelyus de hac agentes quæstione.

95. Hic adjici debent haud levia incommoda quæ ex adversariorum doctrina dimanant, facillima in primis conjugiorum ac frequens solutio; etenim, uti passim obtinet apud heterodoxos, conjuges vel sibi permittunt adulteria ut Matrimonium solvant, vel omnes arripiunt occasiones ad hoc sibi crimen ex levibus conjecturis impingendi, adeo ut frequentissima apud illos divortia fiant; saue in Borussia a tribunalibus an. 1837. signata sunt 2391. divortia; Ecclesia Græca proprie dicta hoc ipso anno (1845.) amare queritur de sorore sua Petropolitana, quod hujus *sancta synodus* quotannis signet plus minus 200. divortia provocata a corruptione. Hoc ipsum nunc in utraque communione deplorant prudentiores viri, qui commendant Ecclesiam catholicam ob contrariam doctrinam et praxim.

DIFFICULTATES.

96. I. Obj. 1° Christus verbis illis Matth. 9, 19. *Nisi ob fornicationem*, vel ibid. 32, 5. *excepta fornicationis causa*, ab omnimoda indissolubilitatis conjugii lege excepit adulterii casum. 2° Alioquin Christus adulterium veluti unicam divortii causam quoad thorum assignasset, cum tamen Ecclesia plures alias recenseat; neque respondisset pharisæorum interpellationi de causa absoluti divortii quoad vinculum, si locutus esset de sola solutione quoad thorum. 3° Sensus igitur sententiæ Christi est: Mœchatur qui solvit pristinum conjugium, præterquam ob adulterii causam, ut aliud ineat, prout mœchatur ille, qui dimissam duxerit præter quam ob crimen adulterii. 4° Marcus et Lucas suppleri debent per Matthæum. 5° Paulus intelligi debet de communiter contingentibus. Ergo.

97. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem omnia huic intelligentiæ obstant, quæ retulimus. Igitur vel clausula hæc conjungi debet cum priori sententiæ parte, et sensus erit: Nunquam licet dissolvere conjugium, excepto casu adulterii, conjuge autem adultero sive retento sive dimisso, nefas est alterum ducere. Quæ communis interpretatio est, et sic cessat difficultas. Vel exponenda sunt verba Christi *negative*, quasi dixerit: Non licet dimittere uxorem, excepto casu fornicationis. Num vero ea dimissa, fas esset nec ne aliam ducere, hic Christus non dixit ne pharisæos offenderet; quod tamen hic prudenter tacuit postea cum domi hac ipsa de re interrogatus esset a discipulis, ut refert Marcus 10, 11. omnimodam indissolubilitatem constituit. Vel etiam, ut aliis placet, Christus hic respondit pharisæis ad normam mosaicæ Legis, quæ cum Deut. 24, 1. permitteret Hebræis dare libellum repudii uxori in qua *fœditatem aliquam* invenissent, doctores illius ætatis ita extenderant libertatem hanc, ut ob levissimas causas uxores dimitterentur, seu *quacumque ex causa*. Christus hanc causam ad solum casum fornicationis coarctavit, nihil adjiciens de omnimoda indissolubilitate, quam ipse postea pro lege evangelica constituit. Quævis harum interpretationum admittatur, difficultas tollitur; nec cogimur admittere Christum, qui legem non venit solvere sed adimplere, adeo latam portam aperuisse ad conjugiorum dissolutionem tot criminum fecundam parentem.

98. Et hæc quidem de sententiis inter catholicos hactenus receptis. Verum quid sentiendum de novissima alia interpretatione, qua contenditur Christi clausulas *Nisi ob fornicatio-*

nem,... Excepta fornicationis causa, de pellice esse intelligendas? Unde Christi sententia in hoc tota esset: conjugium viri et mulieris dissolvi nunquam posse, nisi si *fornicarium* sit, quod dicitur concubinatus; eo quod vox πορνεία *fornicatio*, qua hic usus est Christus, non possit significare flagitium illud quod patrant qui legitimo conjugio conjuncti sunt, quodque μοιχεία *adulterium* vocatur, sed illud solum quo se maculare possunt qui illegitima conjunctione copulantur. Respondemus ejusmodi interpretationem omnino profligari: 1° Quia supponeret, quod absonum est, dubium aliquando suboriri unquam potuisse, liceret ne pellicem seu concubinam dimittere aut retinere. 2° Quia pervulgatum est vocem πορνείαν omnis generis impudicitiam significare quocumque modo se exserat, *incestum*, *adulterium*, perinde ac vocem זָנָה *scortatus est*, quæ de muliere usurpatur sive nupta sive non nupta; adeoque Christum, juxta communem loquendi usum, eam hic accepisse constat in latissima sua significatione, prout postulat substrata materia. 3° Quia demum adversatur totius sensui antiquitatis, omniumque Patrum, qui Christi dictum, quod expendimus, de conjugio copulatis intellexerunt; imo et sensui adversatur et interpretationi universæ Ecclesiæ, quæ huic Christi sententiæ innixa constanter docuit, propter adulterium alterius conjugum solvi in perpetuum posse conjugium quoad thorum seu cohabitationem. Deficeret porro hoc fundamentum in ejusmodi expositione, quæ præterea abhorret a contextu.

99. Ad 2^{m}, *D*. Intrinsecam atque perpetuam, *C*.; extrinsecam et temporariam, *N*. Etenim reipsa solum adulterium est, quod causam intrinsecam et perpetuam tribuat divortium faciendi, ita ut quamvis adulterum pœniteat criminis sui, innocens nunquam teneatur illum recipere. Cæteræ causæ extrinsecæ sunt ac temporariæ. Cum igitur Christus respondit ad interpellationem pharisæorum, qui duas ei proposuerant quæstiones, 1° utrum liceret uxorem dimittere *quacumque ex causa*; 2° utrum *quacumque ex causa*, conjuge dimissa, liceret aliam ducere; ad priorem respondit, id non licere nisi interveniente adulterio, ut causa scilicet intrinseca et perpetua; ad posteriorem vero reposuit negative absolute, seu nunquam licere. Quod cum durum discipulis videretur, dixerunt ei: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*: quin vero Christus emolliret sententiam suam eos remittendo ad uxorem fideliorem, occasionem nactus est omnes adhortandi ad continentiam.

100. Ad 3^{m}, *Neg*. Cum ejusmodi interpretatio sit plane contraria, ut vidimus, Christi menti expositæ ab aliis Evangelistis, ab Apostolo Paulo, et a doctrina et praxi universæ Ecclesiæ.

101. Ad 4^{m}, *D*. In assignanda causa divortii quoad thorum, et habitationem, *C*.; quoad vinculum, *N*. Hæc unica ratio suppetit tres Evangelistas inter se componendi; alioquin sententiæ apud Marcum et Lucam absolutæ, seu sine illa clausula, quæ juxta adversarios apud Matthæum afficeret vinculum, falsæ essent, uti animadvertit Bellarminus.

102. Ad 5^{m}, *Neg*. Etenim verba Apostoli 1. Cor. 7, 10. *His qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, absoluta sunt pro quovis casu; quæ repetit ibid. v. 39. dicens: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit* (non *si fornicatus fuerit*) *vir ejus, liberata est; cui vult nubat*. Adde casum adulterii non adeo insolentem esse, ut dici possit extraordinarius.

103. II. Obj. 1° Haud pauci Patres apud Launojum in op. *De regia in Ma-*

trimon. potestate Part. 3. art. 1. c. 3. docuerunt solvi quoad vinculum conjugium adulterii causa; 2° nec non plura concilia, ut Arelatense I. an. 314., Venetum in Britannia minori an. 456, deinde vero Vermerieuse et Compediense, quibus consonat Pœnitentiale Romanum tribuens conjugi innocenti facultatem novas ineundi nuptias ac denegans reo. 3° Idque juxta leges imperiales, ne pars innocens cogeretur ad perpetuam continentiam ob alterius crimen. 4° Cajetanus proinde, Catharinus, Erasmus, Launojus in hanc concessere sententiam. 5° Præsertim cum agatur de re disciplinari ac libera, ut patet ex agendi ratione, quam tenuit Tridentinum erga Græcos, quibus liberum est in casu de quo agimus ad nova transire vota, nisi proinde dicamus alterutram errare Ecclesiam, fatendum est non agi de dogmatica doctrina in hoc articulo. Ergo.

104. Resp. Ad 1m, *D.* Nonnulli, *Tr.*; plures, seu quot Launojus contendit et profert, *N.* Sane ex his nonnulli eidem plane adversantur, ut Hieronymus, Ambrosius, Innocentius I. et Gregorius M. Aliorum vero ipse textus corrupit, ut Joannis VIII. qui in textu genuino contrarium constituit; aliquos ad suam sententiam trahit ob vagas affirmationes, quibus, prolata Christi sententia, dicunt non licere propriam uxorem dimittere, excepta fornicationis causa, et aliam ducere, quæ exponi commode possunt de sola dimissione quoad thorum et habitationem, cujusmodi sunt Origenes, Tertullianus, Hilarius Pictaviensis, et Isidorus; alii plus probant quam ipse contendat, nempe non ob solum adulterium, sed alias etiam ob causas divelli conjugium ad normam legum imperialium, uti Basilius et Epiphanius. Quod si nonnulli adhuc supersunt quorum dicta emolliri non possint, fatendum est, illos in re nondum eliquata et ab Ecclesia definita a vero ablusisse, cum de eo argumento agereturr, in quo, ut ait S. Augustinus in lib. *De fide et operibus, venialiter quisque fallatur.*

105. Ad 2m, *D.* Ita constituunt concilia objecta et Pœnitentiale Rom. post obitum conjugis adulteri, *C.*; eo adhuc vivente, *N.* Ex conc. enim Forojuliensi et Triburiensi novimus perinde ac ex *Epist.* S. Leonis ad Rusticum Narbonensem, receptam per ea tempora disciplinam, ut adulterii reis novæ nuptiæ in perpetuum interdicerentur, permitterentur vero parti innocenti post adulteri obitum. Cohærenter ad ejusmodi disciplinam loquuntur tum Pœnitentiale Rom. tum allegata concilia. Si quæ autem concilia sint, quæ omnibus indiscriminatim in præsenti casu nuptias concedant, pugnant cum evangelica et apostolica doctrina, adeoque nulla est illorum auctoritas. Certe nec pauci nec leviores abusus in nonnullis provinciis medio præsertim ævo invaluerant.

106. Ad 3m, *D.* Quæ proinde leges, utpote evangelicæ doctrinæ contrariæ, a Patribus et ab Ecclesia improbatæ sunt, *C.*; legitimum valent reddere conjugium, *N.* Paulo ante Patrum testimonia, quæ his legibus refragantur, attulimus. Si nolit pars innocens se perpetuæ continentiæ addicere, poterit cum nocente conciliari. Eidem continentiæ interdum subjici debent conjuges, uti animadvertit S. Augustinus, ob infirmitatem vel absentiam alterius conjugis.

107. Ad 4m, *D.* Quorum tres priores aliqua venia digni sunt, quia ante Tridentinum concilium floruere, Launojus vero, utpote temerarius, est deserendus et impugnandus, *C.*; secus, *N.* Sane Cajetanus et Catharinus sententias suas Ecclesiæ subjecerunt. Erasmus, quamvis plurium errorum, quos deinceps novatores adoptarunt, præformator fuerit, post latas in hanc doctrinam suam a facultate Parisiensi censuras, ejus pœnituit. Ast Launojus sciens ac volens catholicam doctrinam

impugnavit, adeoque temerarii notam incurrit.

108. Ad 5m, *Neg*. Siquidem agitur de doctrina *evangelica et apostolica*, adeoque dogmatica. Prudenter porro conc. Tridentinum ad rogatum oratorum Venetorum ita temperavit canonem suum, ut directe protestantes feriret Ecclesiæ detractores, ac simul veram doctrinam adstrueret adversus Græcos. Errant proinde Græci in doctrina et praxi quam consectantur, nec sine peccato conjugia ob adulterium solvunt, cum tamen Ecclesiæ Latinæ hac de causa molestiam non intulerint, ideo anathemati subjecti non sunt. Quoad Græcos sub Latinorum ditione versantes, ipsis novæ nuptiæ non permittuntur; quoad alios, qui de facto eas nuptias incunt, tolerantur, prout tot aliorum tolerantur peccata, quin probentur.

PROPOSITIO IV.

Non errat Ecclesia, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.

109. De fide est ex can. 8. ejusdem sess. Tridentini : *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit.*

110. Quatuor potissimum causæ recensentur propter quas legitime fit ejusmodi separatio. Prima ac præcipua est adulterium alterius conjugis juxta Christi sententiam locis adductis ex Matthæo, quæ cum intelligi nequeant de separatione quoad vinculum, sequitur ut intelligantur de separatione quoad thorum seu habitationem, et quidem in perpetuum. Altera est conjugis apostasia aut hæresis cum periculo perversionis alterius juxta illud Apostoli : ad Tit. 3, 10. *Hæreticum hominem devita*; et illud Christi Matth. 5, 29. *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te.* Tertia est si alter conjugum alterum impellat ad peccatum. Quarta denique mutuus est conjugum consensus ad religiosum aliquod institutum profitendum, vel si de marito agatur, ad suscipiendos sacros ordines, quo refertur Christi sententia Matth. 19, 29. *Omnis, qui reliquerit uxorem... propter me, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit.* In quo posteriori casu, si uxor junior sit, religionem aliquam profiteatur necesse est, si vero provectioris fuerit ætatis, votum emittat coram episcopo perpetuæ continentiæ, prout constitutum est in Jure canonico. *De convers. conjugat.*

111. Cum obsoleverit protestantium error a Tridentino proscriptus, ab ipsorum difficultatibus afferendis, quas discutit Bellarminus *De Matrimon.* c. 14. supersedemus. Quoad praxim in causis quas recensuimus, consulendi sunt Theologiæ moralis institutores et canonistæ.

CAPUT III.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM FACULTATE.

112. *Impedimenta* ea vocantur, quæ aut irritum Matrimonium reddunt, aut saltem illegitimum. Hinc partitio in impedimenta *dirimentia* et *impedientia*. Nonnullis minus propria videtur ejusmodi denominatio. Esto, ne tamen confusionem linguarum introducamus, cum illa loquendi ratio vulgaris jam sit communique usu trita, ab ea recedendum non est.

113. Impedimenta dirimentia quindecim recensentur his versibus expressa :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas:
Amens, affinis, si clandestinus et impos.
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Hæc facienda velant connubia, facta retractant.

Impedientia quatuor hæc sunt :

Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt juncta tenere.

Horum vim et explanationem sibi vindicant canonistæ ac theologiæ moralis institutores. Theologi dogmatici munus est potestatem Ecclesiæ legislativam vindicare in impedimentis constituendis. Cum vero controversia potissimum vigeat circa impedimenta dirimentia, tum 1° inter catholicos et protestantes; tum 2° inter *regalistas* nuncupatos, sincerosque catholicos, nos sub duplici hoc respectu eam agitabimus.

114. Waldenses omnium primi impedimenta dirimentia adorti sunt; Lutherus et Calvinus cum Matrimonium e sacramentorum albo sustulerint, non alia admiserunt impedimenta præter illa, quæ in Levitico c. 18. recensentur, ita tamen ut in potestate civilis reipublicæ sit alia constituere circa Matrimonium, quod ad ejusdem bonum conferre videretur.

115. Horum vestigiis insistens Marcus Antonius de Dominis, prius archiepiscopus Spalatensis, deinde apostata in op. *De Republica Ecclesiastica* lib. 5. c. 11. adnisus est evincere causas matrimoniales ad solos principes spectare, dato etiam quod Matrimonium sacramentum sit. Marcum Ant. De Dominis secutus est imo magna ex parte expilavit Launojus Constantiensis in op. *De regia in Matrimonium potestate* edito an. 1672 Is, constituto principio, quod facultas impedimenta dirimentia apponendi conjugio, nativo jure ad sæculares principes spectet, infert Ecclesiam aut usurpatione, aut principum indulgentia et concessione, sibi illam tribuisse. Cum vero Tridentinum sess. 24. can. 4. definierit eam potestatem ad Ecclesiam pertinere, contendit hic doctor concilium *Ecclesiæ* nomine, reges et principes significasse.

116. Launoji paradoxum ac erroneam doctrinam, cum primum apparuit, christianus orbis exhorruit, et refellit. Verum, ut fit, pedetentim, si inauditam Tridentini canonis interpretationem excipias, Launoji systema nonnullos sectatores nactum est, ac superiori sæculo præsertim plures adstipulatores habuit inter aulicos theologos et canonistas; inter quos in Germania excelluit Bened. Oberhauser, hæreseos propterea accusatus.

117. Sub horum canonistarum ac theologorum auspiciis constitutio Josephi II. prodiit an. 1783. qua causarum matrimonialium cognitio imperii civilis judicio committitur. Summum hujus legislationis matrimonialis principium in eo constituitur, quod *Matrimonium sit civilis contractus, ac ut talis a paritate aliorum contractuum et pactorum a civili foro regi debeat, ideoque solum imperium civile vera, id est, dirimentia, ut dicunt, matrimonii impedimenta statuere et in iis dispensare possit.* Ecclesiæ autem tributa est potestas *præcepta quædam prohibitiva* constituendi, quæ religionem et mores ad conservandam sacramenti Matrimonii dignitatem promoveat. Josephi II. edictum plures invexit perturbationes, diuturnum excitavit certamen, et paucorum annorum spatio systema *dispensationum* matrimonialium pluries immutatum est.

118. Hujus Austriacæ legislationis principia haud pauci canonum professores, theologique jansenianæ factionis adstruenda sibi sumpserunt. Eminent in Belgio Le Plat, in Italia Aloysius Litta, Petrus Tamburini, et Thomas Nestius, in Brisgovia Jac. Ant. Petzek. Adoptavit porro suaque fecit pseudo-synodus Pistoriensis.

119. Legislatio Matrimonialis Galliarum quæ post rebelles civiles motus an. 1729. prodiit, non modo causas omnes matrimoniales politico gubernio vindicavit, sed eo progressa est, ut sanctitatem omnem ac firmitatem Matrimonio abstulerit. Superveniente Napoleone, legislatio illa in pluribus

emendata est, attamen in novo codice omnis sublata est Ecclesiæ potestas circa causas matrimoniales, quæ non secus ac conjugium ipsum civili magistratui addictæ fuerunt. Ad conjugium ineundum satis erat consensus mutuus coram testibus et magistratu.

120. Defervescente in dies hostili studio in Ecclesiam, paulatim ab his principiis recessum est, pluresque theologi præsertim Galliæ eo se receperunt, ut adstruerent potestatem saltem *ex æquo* tum principibus, tum Ecclesiæ competere circa impedimenta dirimentia. In hac sententia, quam novissime adstruxit D. Carrière in *Prælectionibus majoribus sancti Sulpitii habitis De matrimonio* Paris. 1857. eadem ratione, qua Ecclesia, regimen etiam politicum potest irritum reddere quoad vinculum conjugium per impedimenta a se constituta. Quamvis porro hic Auctor in nonnullis doctrinam suam in opere posterius edito emolliverit, quoad punctum præcipuum de quo agitur integram adhuc retinuit.

121. Ut nobis via pateat ad sinceram catholicam doctrinam tuendam, præmittimus canones a Tridentino editos sess. 24. can. 3. *Si quis dixerit eos tantum consanguineitatis et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant; anathema sit.* Can. 4. *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.* Can. 12. *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos; anathema sit.*

122. Ad horum canonum vim eludendam a personatis catholicis plura excogitata sunt, ac 1° *Ecclesiæ* nomine ibi reges et principes designari; 2° canones hos non esse dogmaticos, sed disciplinares; 3° non definivisse Tridentinum utrum possit Ecclesia statuere impedimenta Matrimonium dirimentia ex proprio et originario jure, an vero ex tacito solum aut expresso principum consensu; 4° nec definivisse *solam* Ecclesiam posse statuere impedimenta dirimentia ad principum exclusionem; 5° nec decrevisse *omnes* causas matrimoniales ad *solos* judices ecclesiasticos pertinere. Nos igitur ejusmodi exceptionibus totidem contradictorias opponemus propositiones. Interim sit:

PROPOSITIO I.

Potest Ecclesia constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit.

123. Propositio hæc fundamentalis adversus protestantes de fide est, ut patet ex can. 3. et 4. nuper adductis. Sic vero ejus veritatem evincimus. Ideo juxta protestantes nequit Ecclesia ejusmodi impedimenta constituere, quia Matrimonium non est sacramentum, sed merus naturalis, politicus ac civilis contractus. Atqui ex demonstratis c. 1. prop. 1. Matrimonium est vere et proprie sacramentum; ergo potest Ecclesia impedimenta constituere.

124. Hanc conclusionem vidit ipse Calvinus, qui *Instit.* lib. 4. c. 19. § 37. hæc habet: *Ubi enim semel obtinuere* (catholici), *Matrimonium esse sacramentum, conjugalium causarum cognitionem ad se contraxerunt, quippe res spiritualis erat profanis judicibus non attractenda.* Jam vero Christus Matt. 19. Marc. 10. et Luc. 16. impedimentum *ligaminis* constituit eamque facultatem Ecclesiæ suæ contulit, dum ei sacramentorum commisit administrationem, adeoque et potestatem dedit statuendi quænam sit legitima eorumdem sacramentorum materia.

125. Qua potestate Ecclesia quovis tempore usa est, sive cum irrita declaravit conjugia aliquot legibus imperialibus probata, sive cum probavit nonnulla Matrimonia quæ eisdem le-

gibus vetabantur. S. Ignatius in *Epist. ad Philipp.* c. 5. in universum pronuntiat: *Decet vero, ut sponsi et sponsæ de sententia episcopi conjugium faciant, quo nuptiæ sint secundum Dominum.* S. Justinus in *Apolog. I.* n. 15. et Athenagoras in *Legat. pro Christianis* n. 32, 33. veluti adulterina improbata testantur conjugia, quæ *humana lege* permittebantur. Tertullianus in lib. *De corona milit.* cap. 13. *Coronant*, inquit, *et nuptiæ sponsos. Ideo non nubamus ethnicis ne nos ad idololatriam usque deducant, a qua apud illos nuptiæ incipiunt*; significans passim improbari conjugia quæ cum infidelibus contrahebantur, ob cultus disparitatem, quæ deinceps consuetudo impedimentum dirimens constituit. Concilium Illiberitanum can. 61. irritum habet conjugium initum cum sorore defunctæ uxoris, prout pariter concilium Neocæsariense celebratum an. 314. idem statuit quoad eam, quæ duxerit duos fratres, qui tamen gradus affinitatis a legibus non prohibebatur. Ex his porro aliisque non paucis documentis, quæ paulo post copiosius afferemus, constat Ecclesiam tradita sibi a Christo facultate circa impedimenta usam esse; prout nobis probandum propositum erat. Cum vero protestantium difficultates collineent cum illis quas urgent neoterici, eas afferemus et dissolvemus in insequentibus propositionibus.

PROPOSITIO II.

Ecclesiæ nomine a Tridentinis canonibus III. et IV. non reges et sæculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur.

126. Propositio certa est ac fidei proxima, ejusque contradictoria, falsa et proxima hæresi, utpote proveniens ex hæreticali principio de jure proprio et originario principum statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, ut ex dicendis patebit.

127. Porro *Ecclesiæ* nomen hic a Tridentino non latiori sensu pro fidelium cœtu aut aliqua ejus parte usurpari, sed *contracte sumi*, ut loquitur Gersonius in *Tract. de potestate ecclesiast.* consid. 1. *pro illis videlicet, qui speciali quodam signaculo dedicati sunt ad divinum servitium*, seu ut idem loquitur in *Serm. in Domin.* 19. *post Pentec.* consid. 3. *Quos duces in Ecclesia, custodes et speculatores summus Pater familias instituit*, patet ex duplici argumento.

128. Primo quidem, quia in adductis canonibus agitur de jurisdictione, et de doctrina; declaratur enim in his Ecclesiam *posse dispensare, posse constituere impedimenta, neque in his constituendis errasse.* Nemo autem est qui dubitet cum agitur de jurisdictione et doctrina, Ecclesiæ vocem ad Ecclesiam imperantem et docentem, seu ad ecclesiasticum cœtum et hierarchiam coarctari, prout ipsi adversarii coarctant cum docent Ecclesiam esse magistram, interpretem Scripturarum, traditionis custodem, controversiarum judicem adversus novatores.

129. Altero vero, quia iidem Tridentini Patres in eadem constanter significatione *Ecclesiæ* nomen usurpant cum de jurisdictione et doctrina loquuntur. Ita sess. 13. can. 9. sess. 14. can. 15. sess. 21. can. 2. sess. 22. can. 5. et 7. demum hac ipsa sess. 24. can. 7, 8 et 9. Cum igitur in nostris canonibus de vindicanda doctrina adversus novatores agatur, qui non principibus, sed Ecclesiæ presso sensu acceptæ denegabant potestatem statuendi impedimenta dirimentia; cumque agatur de hac ipsa potestate et jurisdictione, evidens est in eodem sensu ac significatione Tridentinos Ecclesiæ nomen sumpsisse.

DIFFICULTATES.

130. Obj. Nisi *Ecclesiæ* nomen coarctetur, universum fidelium cœtum significat; jam vero Tridentinum in

controversis canonibus in amplissima sua significatione Ecclesiæ vocem adhibuisse constat ex sess. ipsa 24. *De reform.* cap. 1. dum sanxit Matrimonium celebrandum esse *in facie Ecclesiæ*. Nulla igitur ratio apparet, cur voluerit ejus sensum coarctare in his canonibus. 2° Sane sibi proposuit concilium lutheranorum errorem refellere, qui contendebant non posse *ab hominum legibus* statui impedimenta, retinendaque esse ea sola, quæ Deus in Levitico constituit; atqui ad hunc errorem proscribendum satis erat definire posse humana potestate sive Ecclesiastica sive regia impedimenta constitui. 3° Substrata denique materia quæ civilis et politica est, nempe contractus matrimonialis, aperte ostendit Ecclesiæ nomine non Ecclesiæ pastores, sed cœtum fidelium, seu præcipuam ejus partem, nempe principes significari. Ergo.

131. Resp. Ad 1m, *Neg. min.* Siquidem ex eodem concilio ideo conjugium celebrandum est in *facie Ecclesiæ*, quia coram parocho dandus consensus est; et ita, ut si coram universa societate præberetur consensus hic, absente parocho, Matrimonium invalidum foret. Quod si adversarii contendant designari communitatem fidelium a Tridentinis in objecto loco, reponimus id non obesse thesi nostræ, cum agatur de publicitate actus, ut ajunt, non autem de actu jurisdictionis et magisterii, ut in canonibus de quibus est quæstio; adeoque diversum sensum ex se patefieri.

132. Ad 2m, *D.* Ita tamen ut per *leges hominum aut leges humanas* significarent leges ecclesiasticas et pontificias, *C.*; leges civiles, *N.* Hic valde laborandum nobis non est, ut evincamus Lutherum per leges *humanas* significasse leges ecclesiasticas et pontificias, cum id declaraverit Lutherus ipse. Cum enim inter cæteros articulos excerptos ex ejus libro *De captivit. Babylonica* nostri et hunc ei objecissent: *Christianis nihil ullo jure imponi posse legum sive ab homine sive ab Angelis, nisi quantum volunt;* respondit Lutherus: *Hoc non de civilibus, sed de ecclesiasticis dixi.* Rursum cum nostri et hunc articulum notassent: *Nullo impedimento prohiberi Matrimonium aut contractum dissolvi præter primum affinitatis gradum*, Lutherus reposuit: *Hoc dixi juxta præceptum Dei, licet Papa aliud ordinet.* His positis, en quomodo instauremus argumentum: juxta adversarios in allegatis canonibus Tridentinum sibi proposuit damnare errorem hæreticorum, præsertim vero Lutheri; atqui Luthero ipso interprete, per *leges hominum aut leges humanas* non principes seu civiles leges, sed Ecclesiam et ecclesiasticas leges designavit; ergo Tridentinum in his canonibus non reges aut principes, sed vere Ecclesiam seu ecclesiasticum cœtum significavit.

133. Ad 3m, *Neg.* Prout enim contractus matrimonialis materiam eamque proximam constituit sacramenti, spiritualis est et a sacramento inseparabilis. Quapropter unice ad Ecclesiam pertinet eam determinare ut legitima sit; nec ulla civilis potestas jus habet sive directe sive indirecte in ea quæ *intrinseca* sacramento Matrimonii sunt, uti ex dicendis clarius adhuc patebit.

PROPOSITIO III.

Recensiti canones Tridentini dogmatici sunt et fidei regulam constituunt.

134. Eadem certitudine gaudet hæc propositio ac præcedens, ut constat ex censura lata in proposit. 59. synodi Pistoriensis, de qua postea.

135. In eo dogmatici canones a disciplinaribus distinguuntur, quod illi articulum seu doctrinam credendam, isti aliquid agendum contineant. Jam vero in recensitis canonibus 3. et 4. Tridentinis de doctrina credenda agi, evidens est 1° ex ipso canonum tenore in quibus dicitur: *Si quis di-*

xerit, Ecclesiam non posse, aut non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit, objectum igitur horum canonum est potestas Ecclesiæ ejusque infallibilitas circa hanc potestatem, ita ut illorum vi fideles omnes credere teneantur Ecclesiam hac potestate divinitus præditam esse, seu agitur de re credenda, non autem de re facienda.

136. Insuper ex ipso titulo id constat præfixo sessioni 24.; *Doctrina de sacramento Matrimonii*, et ex expressa Tridentinorum declaratione præmissa canonibus: *Sancta et universalis synodus, cupiens occurrere* (impiorum hominum temeritati), *insigniores prædictorum schismaticorum hæreses et errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos eorumque errores decernens anathematismos.* Qua declaratione præmissa, continenter canones subjecerunt patres; ergo propositum illis fuit per eos hæreses et errores proscribere, et contradictoriam doctrinam uti dogmaticam definire.

137. Demum si qua adhuc superesset dubitatio, ex sensu totius Ecclesiæ plane tollitur, quæ statim hos canones uti dogmaticos et fidei regulam suscepit ac venerata est; ita ut nemo unquam usque ad Launojum de hoc vel levem suspicionem ingesserit.

DIFFICULTATES.

138. I. Obj. 1° Ex dictis regula ad secernendos canones dogmaticos a disciplinaribus desumi debet ab objecto; atqui objectum canonum de quibus agitur nullum dogma præ se fert. Ergo. 2° Scopus præcipuus concilii in his canonibus erat convellere Lutheri errorem denegantis auctoritati humanæ jus circa Matrimonium; jam vero dogmati constabiliendo quoad potestatem humanam in Matrimonium, satis erat adstruere eam potestatem principibus, ergo verba, *Ecclesiam potuisse ac posse* statuere impedimenta præter scopum præcipuum concilii posita sunt, neque in illa cadit objectum canonum, qui proinde dogmatici hac de causa dici nequeunt. 3° Sane theologi omnes ideo docent non esse dogmaticam definitionem, quam dedit Nicolaus I. in *Respons. ad consulta Bulgarorum*, valere baptismum in *nomine Christi* administratum, quia id per incidens dixit præter ejus scopum principalem; idem igitur dicendum est de *Ecclesiæ* nomine adhibito a Tridentino in his canonibus, dum contra Lutherum adstruere sibi proposuit competere civili et politico regimini, quod hæresiarcha præfracte negabat. Ergo.

139. Resp. Ad 1^{m}, *Neg. min.* ut patet ex probationibus, cum agatur de profitenda potestate in Ecclesia statuendi impedimenta, qua eadem Ecclesia ab ætate apostolica, ut ostendimus in propos. 1., semper usa est, quamque denegare hæreticum est. Quocirca vel ipse Van-Espen in *Jure ecclesiast.* tom. 1. par. 2. tit. 13. c. 1. § 20. nonnullis præmissis in hanc rem, concludit: *Igitur filum traditionis insecuta synodus Tridentina recte anathema dixit in eum, qui dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia, vel in iis constituendis errasse.*

140. Ad 2^{m}, Resp. 1° Ergo scopus concilii non fuit rem disciplinarem decernere, sed errorem convellere Lutheri. Resp. 2° *D.* Ita tamen ut Lutherus nomine potestatis humanæ *Ecclesiam* juxta dicta significaret, *C.*; potestatem civilem, *N.* Ad hoc magis confirmandum, adductis documentis adjicimus integrum ejusdem Lutheri textum, prout legitur in lib. *De captivit. Babylonica* oper. edit. Jenens. 1557. tom. 2, fol. 295. b. *Dico*, scribit, *et quod in me est, facio, monens et rogans omnes sacerdotes et fratres, si*

viderint aliquod impedimentum, in quo Papa potest dispensare, et quod non est in Scriptura expressum, ut ea Matrimonia confirment, quæ contra ecclesiasticas, tyrannicas vel pontificias leges fuerint contracta.... Conjunctio enim viri et mulieris est juris divini, quæ tenet, quocumque modo contra leges hominum contigerit, debentque leges hominum ei cedere..... sine ullo scrupulo. Cum igitur scopus præcipuus concilii, adversariis fatentibus, fuerit errorem Lutheri proscribere, qui negabat vere *Ecclesiæ* potestatem apponendi impedimenta, hoc ipso constat Tridentinum ut fidei dogma definivisse Ecclesiam hac pollere potestate, et dogmaticam hanc definitionem præcipuum scopum et finem fuisse concilii in his canonibus sanciendis.

141. Ad 3m, *Neg. paritatem*, quæ unice innititur falso supposito, quod concilium incidenter tantum nomen *Ecclesiæ* his canonibus inseruerit.

142. II. Obj. 1° Objectum dogmaticum est immutabile, talia vero non sunt impedimenta ab Ecclesia statuta, quæ tum in se variari possunt, tum sæpe circa eadem conceditur dispensatio. 2° A Tridentino definitum *est factum*, Ecclesiam scilicet non errasse in constituendis impedimentis, non autem *jus*, porro dogma in jus solum cadere potest. 3° Ad summum actum est *de jure naturali*, de legitima nempe possessione ab Ecclesia acquisita ex concessione principum, non autem de *jure revelato;* cum vero concessio illa semper retractabilis sit, non potest de ea dogma constitui. 4° Incertum præterea est, num illi qui suffragium pro his canonibus dederunt fuerint ex illis qui a Spiritu S. positi sunt ad regendam Ecclesiam Dei, an vero ex illis, quibus ex dispositione humana jus suffragii ferendi concessum est, scilicet cardinalibus non episcopis, ordinum religiosorum abbatibus aut præpositis generalibus. 5° Cumque nondum definitum sit præfatos canones dogmaticos esse, de libera agitur opinione. 6° Demum hi canones eos tantum feriunt, qui in eum finem denegarunt potestatem Ecclesiæ constituendi impedimenta, ut viam sibi pararent ad negandam veritatem sacramenti Matrimonii, hunc autem finem minime sibi præstituunt, qui eam denegant Ecclesiæ, ut tribuant principibus. Ergo ab anathemate hi liberi sunt.

143. Resp. Ad 1m, *D.* Impedimenta mutari possunt, aut etiam ab iis dispensari, *Conc.;* potestas impedimenta statuendi, *Neg.* Hanc porro Ecclesiæ competere definitum est a Tridentino.

144. Ad 2m, *D.* Definitum est factum cum jure conjunctum ab eoque dependens, *C.;* merum factum, *N.* Ideo enim Ecclesia impedimenta constituit, quia *potuit* et *potest* ea constituere.

145. Ad 3m, *Neg.* Hoc enim argumentum innititur falso supposito, quod Ecclesia ex concessione principum hac potestate fruatur, non autem jure proprio et originario. Hoc fundamento sublato, corruit superstructa argumentatio. Erroneum porro ejusmodi suppositum propositione insequenti evertemus.

146. Ad. 4m, *N.* Si qua vis inesset huic argumento, actum esset de omnibus fidei dogmatibus tum a Tridentino tum ab aliis œcumenicis synodis definitis; imo actum esset de Ecclesiæ ipsius infallibilitate, quæ hos canones uti dogmaticos semper agnovit.

147. Ad 5m, *Neg.* Tum quia Ecclesia uti dogmaticos habet, tum quia doctrina de originaria principum potestate in christianorum conjugio *hæreticali* nota a Pio VI. inusta est, uti mox dicemus.

148. Ad 6m, *Neg.* Siquidem e converso sese gesserunt hæretici; nam primo inficiati sunt Matrimonium sacramentum esse, deinde uti corollarium deduxerunt ad principes exclusive potestatem, de qua agimus,

spectare. Vanum proinde ac stultum ejusmodi adversariorum effugium est, ut se ab anathemate subtrahant.

PROPOSITIO IV.

Præfati Tridentini canones non de adventitia ex tacito vel expresso Principum consensu, sed de intima, originaria, ac propria Ecclesiæ potestate loquuntur.

149. De fide propositio est ex Const. dogmatica *Auctorem fidei*, qua *Doctrina synodi* (Pistoriensis), *asserens ad supremam civilem potestatem duntaxat originarie spectare contractui Matrimonii apponere impedimenta ejus generis, quæ ipsum nullum reddant, dicunturque dirimentia; quod jus originarium præterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum, subjungens, supposito assensu vel conniventia Principum potuisse Ecclesiam jure constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum Matrimonii. Quasi Ecclesia non semper potuerit et possit in christianorum Matrimoniis jure proprio impedimenta constituere, quæ Matrimonium non solum impediant, sed ut nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in iisdemque dispensare* damnatur ut *Canonum* III. IV. IX. XII. sess. XXIV. conc. *Tridentini eversiva, hæretica* (prop. 59.). Cumque synodus in prop. 60. ad summum imperantem recurrerit ut nonnulla tolleret impedimenta, damnata ea est, ut *libertatis ac potestatis Ecclesiæ subversiva, Tridentino contraria, ex hæreticali supra damnato principio profecta.* Mirum proinde est Rechberger in *Manuali juris canonici Austriaci* tom 2. § 159. seqq. eamdem hæreticalem doctrinam ausum esse adstruere.

150. Porro si jus principum in Matrimonium esset originarium et proprium, id constare deberet vel ex verbo Dei scripto vel ex verbo Dei tradito; vel saltem constare deberet de expresso aut tacito consensu a principibus Ecclesiæ dato. Jam vero nullum horum habetur. Siquidem nullum ad hæc asserenda proferri documentum ab adversariis potest.

151. Quin potius ex Scriptura ac traditione novimus matrimonialem contractum a Christo evectum ad dignitatem fuisse sacramenti; quo factum est, ut si quam principes in hunc contractum potestatem habuissent, illis a Christo subtracta sit, dum hujus perinde ac cæterorum sacramentorum moderationem Ecclesiæ suæ tradidit.

152. Sane Christus, ut vidimus, secus ac ferrent leges Judæorum ac ethnicorum, constituit impedimentum ligaminis; Apostolus pariter facultatem fecit parti fideli novas ineundi nuptias, resistente parte infideli; Ecclesia tribus prioribus sæculis varia impedimenta ob affinitatis gradus posuit, nullo profecto accedente, Neronis, Caligulæ, aliorumve imperatorum ethnicorum consensu. Si igitur originario ac proprio jure ejusmodi impedimenta constituendi sub infidelibus principibus Ecclesia fruita est, quomodo illud amisit sub imperatoribus et principibus christianis?

153. Rursum: Concilio Tridentino interfuere oratores sagacissimi christianorum principum, si hi reipsa tali originali ac propria pollebant potestate, qui fieri potuit, ut cum ageretur in concilio de canonibus sanciendis circa Matrimonium, nemo reclamaverit, cum in hypothesi adversariorum adeo illis graviter læderentur principum nativa jura? Tantum vero abfuit, ut principes jus hoc sibi arrogarent, ut potius Galliarum rex per oratorem suum enixe Patres Tridentinos rogaverit, ut irritum declararent conjugium a filiis familias initum, insciis aut contradicentibus parentibus, quin tamen obtinuerit, imo contrarium Patres sub anathematis pœna statuerunt, novumque impedimentum clandestinitatis introduxerunt.

154. Huc accedit, quod si vera esset adversariorum doctrina, Tridentinum haud potuisset canones hos dogmaticos sancire, cum ageretur de re mutabili, quæ a principum voluntate penderet, quandoque vero falsa, cum principes possent assensum hunc retractare, et infideles certe minime eum præberent, ut præclare animadvertit archiepiscopus Mechliniensis, card. De Franckemberg. Sed et Van-Espen adversariis minime suspectus loc. cit. scribit : *Negari non potest quin Ecclesia hac potestate a primis sæculis pacifice usa fuerit.*

DIFFICULTATES.

155. I. Obj. 1° Materia *ex qua* sacramentum Matrimonii conficitur est contractus civilis, qui elevatus a Christo est ad dignitatem sacramenti. Cum igitur principes jus habeant proprium et originarium in contractum civilem, hoc ipso habent in sacramentum. 2° Dignitas sacramenti supervenit contractui civili quem non immutat, uti superveniens calici benedicto, ejusdem non immutat materiam. 3° Christus evehens Matrimonium ad dignitatem sacramenti profecto noluit quidpiam sæculi principibus eorumque juribus nocumenti afferre, attulisset autem gravissimum in adversariorum hypothesi. 4° Hinc S. Thomas *Suppl.* q. 50. art. unic. ad 4. scribit : *Personæ illegitimæ ad Matrimonium contrahendum dicuntur ex eo, quod sunt contra legem, qua Matrimonium statuitur. Matrimonium autem, in quantum est officium naturæ, statuitur lege naturæ; in quantum est sacramentum, statuitur jure divino: in quantum est officium communitatis, statuitur lege civili. Et ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad Matrimonium contrahendum illegitima.* Eadem habet S. Doctor *Cont. Gent.* lib. 4. c. 78. Prudenter igitur Tridentinum prout 5° etiam animadvertit Van-Espen loc. cit. definivit quidem posse Ecclesiam impedimenta constituere, et causas matrimoniales agnoscere, at nunquam definivit, utrum id possit jure proprio et originario, an vero ex concessione principum. Ergo

156. Resp Ad 1m, *Neg.* Christus enim elevavit ad dignitatem sacramenti Matrimonium prout est officium naturæ, non autem prout est civili, ut ita dicam, forma instructum; alioquin cum hæc mutabilis sit, pendensque ab arbitrio principum, materia sacramenti ita penderet ab horum voluntate, ut possent nullum reddere sacramentum quoties libuerit, et si impii ac hæretici sint, ea uterentur in perniciem religionis ejusque destructionem. Quod absurdum est. Cum vero dicitur jus inesse principibus in contractum civilem, hoc coarctari debet ad illa quæ juris seu fori civilis sunt, nempe ad effectus externos civiles, minime vero extendi ad vinculum et nexum internum ex quo coalescit sacramentum uti materia proxima, in quam princeps nullo jure gaudet.

157. Ad 2m, *D.* Si dignitas sacramenti superveniret contractui matrimoniali jam in suo esse constituto, ut materiæ *remotæ, Tr.*; si exurgat hæc dignitas ex ipso actu quo contractus fit, ut materia *proxima, N.* Jam vero eo ipso instanti quo per contrahentium consensum contractus perficitur, hoc ipso fit sacramentum, ad eum modum quo exurgit sacramentum baptismi actu ipso ablutionis cum prolatione verborum, et Eucharistiæ ex ipsa consecratione. Quo fit ut sit inseparabilis in Matrimonio ratio contractus a ratione sacramenti. Error adversariorum in eo versatur, quod spectent contractum matrimonialem in suo esse constitutum ut materiam sacramenti remotam, cujusmodi est aqua respectu baptismi, panis respectu Eucharistiæ, et calix respectu supervenientis benedictionis. Hinc optime S. Thomas in lib. 4. *Sent.* dist. 27. quæst. 1. ad 4. *Sicut,* inquit, *se habet ablutio exterior*

ad baptismum, ita se habet expressio verborum ad hoc sacramentum (Matrimonii).

158. Ad 5m, *Neg.* suppositum, principes videlicet jus aliquando habuisse in vinculum ipsum Matrimonii; siquidem jus solum habuerunt aut habere possunt in id quod civile est, et confert ad bonum reipublicæ et tranquillitatem familiarum, adeoque afficit effectus civiles et externos quos utique possunt ipsi moderari. Hoc porro Christus iisdem non subtraxit dum contractum naturalem Matrimonii sacramentum effecit.

159. Ad 4m, *D. Statuitur* juxta S. Thomam etiam *lege civili* in ordine ad forum civile ac civiles effectus, *C.;* in ordine ad vinculum ipsum conjugale ex quo conficitur sacramentum, *N.* Talem porro mentem esse Angelici Doctoris patet ex iis, quæ scribit in eodem *Supplem.* q. 57. art. 2. ad 4. *Prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas, quæ idem etiam interdicit;* et alibi passim id ipsum inculcat.

160. Ad 5m, *D.* Quia id nunquam fuerat in dubium revocatum, *C.;* æquivalenter non definivit Tridentinum Ecclesiam jure proprio impedimenta constituere posse, *N.* Sensum conc. Tridentini declaravit Pius VI. in censura lata in propos. 59. synodi Pistoriensis. Negamus porro Van-Espenium aliquando docuisse vel insinuasse dubium esse, num Tridentinum de jure proprio et originario locutum sit in suis decretis an vero ex concessione principum, cum verba quæ ex eo efferuntur, assuta ab aliena manu fuerint ejus operi post auctoris obitum.

161. II. Obj. 1° Tantum abest ut Ecclesia primitiva sibi arrogaverit potestatem constituendi impedimenta dirimentia, ut jus Romanum circa Matrimonia adoptaverit. 2° Etenim Athenagoras in *Legat. pro Christ.* loc. cit. scribit: *Unusquisque nostrum uxorem suam secundum leges a vobis positas ducit.* 3° Honorius et Theodosius lege Ravennæ data an. 409. statuunt quando, cum quibus et qua de causa in impedimentis dispensandum sit, et codex Justinianeus his legibus refertus est. 4° Cum proinde Patres Milevitani conjugii indissolubilitatem etiam in casu adulterii vellent constitui, dixerunt: *In qua causa legem imperialem petendam promulgari.* Cassiodorus *Variorum* lib. 2. n. 46. refert Theodoricum Gothorum regem veniam fecisse ut quis duceret consobrinam. Hortante Pontifice, Luitprandus statuit ut nulla consobrino se Matrimonio jungeret. 5° Si quæ igitur antiquitus leges ab Ecclesia circa conjugia latæ sunt, aut dicendæ sunt *prohibitivæ* non autem irritantes conjugia; aut fatendum Ecclesiam jus indebitum sibi usurpasse, prout constat ex pseudo-Isidorianis decretalibus. Ergo.

162. Resp. Ad 1m, *D.* Adeoque suas fecit et valorem addidit in ordine ad sacramentum, *C.;* obsecuta est quasi ex se in ordine ad sacramentum vim leges illæ haberent, *N.* Alioquin sequerentur absurda quæ in probationibus prosecuti sumus, ut nempe materia et valor sacramenti penderet ab ethnicorum principum voluntate. Nihil ipsis accidisset optatius. Plures præterea ex his legibus Ecclesia aut rejecit aut correxit, teste ipso protestante Jo. Frid. Bockelmann in op. *De differentiis juris civilis et canonici.*

163. Ad 2m, *D.* Secundum leges ab Ecclesia adoptatas, *C.;* juxta omnes indiscriminatim, *N.* Contrarium enim constat ex ipso Athenagora.

164. Ad 3m, *D.* Ita ut allegati imperatores aliique in his legibus ferendis se præbuerint canonum patrocinatores, custodes ac vindices quoad executionem, *C.;* ut illis intrinsecam tribuerent firmitatem, *N.* Sane imperator Justinianus in *Novella* 137. qui sibi tribuerat in legibus civilibus *potestatem*.

circa canones et divinas leges sibi solum tribuit *custodiam*; concluditque : *His igitur, quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes præsentem sancimus legem.* Quibus verbis illorum principium imperator evertit, qui dicunt : *Canones legibus, non leges canonibus adjectas esse.* Sicque gesserunt se principes Occidentales Childebertus, Chilpericus, Clotarius, Carolus M. qui protestantur se legibus suis canonum tantum executionem urgere.

165. Ad 4m, *D.* Duxerunt patres Milevitani petendam legem imperialem qua canon a se statutus executioni mandaretur, *C.*; qua canon vim acciperet, *N.* Jam enim patres hunc canonem sanxerant *juxta evangelicam et apostolicam doctrinam* adeoque ex se jam robur vimque legis habebat; ast quoniam homines magis pœnas corporales quam spirituales timere consueverunt, ideo patres statuerunt ad canonis custodiam petere legem imperialem.

166. Theodoricus vero facultatem illam dedit pro foro civili et ad civiles effectus; siquidem ejusmodi conjugia consobrinorum ex legibus Romanis jamdiu interdicta fuerant, et ad has leges refert se Theodoricus.

167. Ideo vero Joannes Pontifex hortatus est regem Luitprandum ut legem illam ferret, seu potius antiquam confirmaret, ne impune id christiani attentarent.

168. Ad 5m, *Neg.* Etenim conc. Neocæsariense et Illiberitanum dum constituunt impedimentum affinitatis subjiciunt perpetuæ pœnitentiæ transgressores nisi resipiscant, seu solvant contracta vincula. Dum Siricius in *Ep. ad Himerium Tarracon.* c. 4. statuit impedimentum *publicæ honestatis*, ita inhibet conjugia absolute, ut sacrilegii instar esse pronuntiet ejusmodi facinus. Conjugium initum cum impedimento *voti* conc. Illiberitanum can. 13., Carthaginiense IV. can. 104., Chalcedonense can. 16., Siricius item *Epist.* cit. et Innocentius in *Epist. ad Victricium* cap. 21. ita vetant, ut *nullum* prorsus declarent. Impedimentum *raptus* synodus Ancyrana can. 11. et Chalcedonensis can. 27. et Symmachus Papa in *Epist. ad Cæsarium Arelatens.* c. 4. ita constituerunt ut nullius momenti asserant conjugium cum eo initum. Quamvis propterea nondum antiquitus receptæ formulæ illæ fuerint, quæ postea obtinuerunt, ut *irrita, dirempta*, etc., connubia dicerentur, æquivalentibus verbis idem significatum fuit. Non igitur solum *prohibitivæ*, sed prorsus *irritantes* fuerunt leges ab Ecclesia latæ adversus ejusmodi conjugia.

169. Ex his autem documentis, aliisque magno numero, quæ afferri possent, facile est colligere quid sentiendum sit de calumnia Ecclesiæ impacta ab apostata De Dominis et a non paucis personatis catholicis iterata, de usurpatione juris indebiti. Quasi nempe tot summi Pontifices, sanctissimique præsules per plura sæcula undique conspiraverint ad ejusmodi usurpationem, ac principes adeo stupidi omnes fuerint, ut nemo unquam hisceret.

170. Idem dic de pseudo-isidorianis, hæ siquidem non prodierunt nisi sæc. 9. Ast pleraque documenta quæ attulimus de potestate legislativa Ecclesiæ circa impedimenta et causas matrimoniales hac epocha anteriora sunt. Fieri igitur nequit ut ab isidorianis mercibus illa profluxerit. Sane Hincmarus Rhemensis qui omnium primus aliquam ingessit suspicionem de suppositiis isidorianis decretalibus, ne verbum quidem habet de potestate ab his Ecclesiæ tributa in Matrimonium. Hoc effugium osoribus omnibus Rom. Ecclesiæ commune vim omnem jam amisit.

—

PROPOSITIO V.

Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta Matrimonium quoad vinculum dirimentia.

171. Propositio est certa, ut constat ex can. 4. conc. Tridentini, atque ex censura propos. 59. et 60. synodi Pistoriensis in Const. *Auctorem fidei.*

172. Loquimur ut patet ex thesecos nostræ enuntiatione de ipso *Matrimonii vinculo* in quo essentia sacramenti Matrimonii consistit, non autem de iis quæ eidem extrinseca sunt, quæque ad conjugium pertinent, prout spectatur in societate in ordine ad effectus civiles. Hi enim ad principes spectant, cujusmodi sunt dos, hæreditas, successio, jura, hisque similia.

173. Impetit autem theologos et canonistas illos, qui sive in Galliis sive in Germania constituerunt potestatem statuendi impedimenta dirimentia æquo jure originario et proprio competere tum Ecclesiæ tum regimini politico. Ex horum placito potest regimen politicum irrita reddere conjugia per impedimenta, quæ ipsum constituerit, etiamsi Ecclesia illa rata ac firma habeat. Cum vero, uti præmisimus, D. Carriere istorum theologorum et canonistarum doctrinam propugnandam susceperit, eum proinde refellere cogimur.

174. Sic porro progredimur : Hæc doctrina 1° adversatur naturæ contractus naturalis a Christo elevati ad sacramenti dignitatem. Etenim ex hac elevatione fit ut contractus inseparabilis sit a sacramento, prout est materia proxima ex qua sacramentum quodvis conficitur. Siquidem eo ipso instante et actu, quo per consensum partium fit contractus, eodem pariter et instante et actu fit sacramentum. Ratio contractus et ratio sacramenti non distinguuntur nisi mentis conceptu et operatione, sed re idem sunt. Jam vero materiam proximam moderari sacramentorum exclusive ad solam Ecclesiam pertinet. Ergo jus originarium et proprium circa sacramentalem Matrimonii contractum ad solam Ecclesiam exclusive spectat.

175. 2° Adversatur Ecclesiæ doctrinæ et praxi. Nam conc. Tridentinum sess. 24. can. 4. definivit Ecclesiam potuisse et posse impedimenta dirimentia constituere, prout. can. 3. definivit Ecclesiam posse dispensare a nonnullis consanguineitatis et affinitatis gradibus, qui in Levitico designati sunt, uti Matrimonium irritantes; et can. 12. ad judices ecclesiasticos causas matrimoniales pertinere; jam vero nemo sincerus catholicus negaverit in can. 3. nomen *Ecclesiæ,* et in can. 12. verba, *judices Ecclesiasticos* in sensu exclusivo a Tridentino usurpari, cum igitur eadem ratione definierit *Ecclesiam* posse impedimenta constituere, vocem Ecclesiæ pariter in sensu exclusivo concilium usurpavit, adeoque Ecclesiæ doctrinæ adversantur qui docent eamdem potestatem principibus competere. Rursum : Ecclesia, uti ex dictis in præcedentibus patet, leges imperiales circa Matrimonium aut acceptavit aut correxit, aut irritas habuit. Imperatores ipsi et reges cum voluerint aliquod impedimentum constitui in ipso conc. Tridentino ad Ecclesiam se verterunt, ut constat ex rege Galliarum circa conjugium filiorum familias; stulta porro et inanis fuisset hæc agendi ratio, si Carrierii sententia tunc temporis obtinuisset.

176. 3° Adversatur tum notioni potestatis supremæ et independentis, tum paci et tranquillitati status et Ecclesiæ, tum paci conscientiarum. Primo siquidem repugnat duplicem dari de eodem objecto potestatem independentem ac supremam, invicem enim se colliderent si contrarium ab unaquaque de eadem se statueretur, uti si in subjecta materia Ecclesia irritum

pronuntiaret Matrimonium e. g. clericorum, et regimen civile validum ediceret. Secundo exinde sequitur necessario collisiones inter utramque potestatem orituras dum altera destrueret quod altera ædificaret, esset concubinatus respectu unius quod legitimum conjugium foret respectu alterius. Adeoque tertio nulla ratione prospiceretur conscientiæ fidelium tranquillitati, regimen enim politicum ipsis ediceret legitime eos posse cohabitare, Ecclesia vero eos gravissimi criminis reos fieri. Huc accedit, quod nunquam Ecclesia uti ratum habuerit Matrimonium, quod licet juxta leges civiles contractum fuerit, attamen aliquo impedimento dirimente irretitum fuerit, et e converso uti verum ratumque tenuerit conjugium legitime coram se initum, quamvis contra leges civiles irritantes contractum.

177. Hæc denique confirmantur ex constitutionibus et praxi Rom. Pontificum Bened. XIV. *De synodo* lib. 8. c. 12., Pii VI. in litt. ad Episcop. Motulensem, Pii VIII. *in Encyclica* 29. Maji 1829., Gregorii XVI. *in Encyclica* 15. Augusti 1832. nec non congregationum Rom. Pœnitentiariæ, Inquisitionis, et concilii Tridentini.

DIFFICULTATES.

178. I. Obj. 1° Auctoritas quidem magis favet contrariæ sententiæ, ast ratio magis nostræ suffragatur. 2° Nec obstant prolata argumenta; nam quamvis Matrimonium ad sacramenti dignitatem evectum fuerit, non ideo desiit esse contractus naturalis et civilis, cum sacramentum non tollat rationem contractus, qui ad bonum societatis spectat, adeoque subjicitur principi. Quapropter materia sacramenti vere est contractus naturalis principi subjectus, qui quatenus inter cives initur, civilis efficitur ac subest principis auctoritati, qui eumdem contractum etiam quatenus naturalis est, potest irritare. Nec ideo princeps dicendus est attingere sacramentum, sed unice impedit quominus materia existat seu idonea sit; cum prius sit existere idoneam materiam quam sacramentum, hinc qui prius panem, vinum aut aquam corrumperet, impediret quominus ex illis Baptismi aut Eucharistiæ sacramenta conficerentur, quin tamen sacramenta hæc attingeret, sic qui per leges suas irritum redderet contractum naturalem, nullum redderet sacramentum Matrimonii, etsi sacramentum in se non attingeret. Imo non magis redderetur mutabilis materia, quæ semper exurgit ex contractu legitimo, prout mutabilis non efficitur eadem materia per tot diversas leges quas Ecclesia ipsa tulit circa Matrimonium. 3° Alioquin principes per introductionem christianæ religionis in propria regna jura amitterent quibus antea pollebant, quod nimis odiosam eamdem redderet religionem. Ergo.

179. Resp. Ad 1m, *Neg.* Alioquin inferri posset aut Ecclesiam Ecclesiæque supremos moderatores minus validis permoveri rationum momentis cum aliquid docent aut decernunt, aut rationes has magis compertas privatis hominibus esse quam Ecclesiæ aut Rom. Pontificibus. Non puto adversarium quem impugnamus adeo alte de se, et abjecte adeo de Ecclesia ejusque supremis moderatoribus sentire. Deinde, quænam tandem sunt validiores ejusmodi rationes? Eædem nempe quas jamdiu attulerant M. Antonius De Dominis, et Launojus, ac sæpe adeo a sinceris catholicis protritæ sunt; quæ si quidpiam evincerent, plus probarent quam vellet adversarius, scilicet ad principes exclusive spectare potestatem originariam ac propriam statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.

180. Ad 2m, *D.* Matrimonium ad sacramenti dignitatem evectum, non desiit esse contractus naturalis in suo conceptu formali, *C.;* in concreto et

prout cum sacramento identificatur, *N*. Siquidem cum juxta dicta uno eodemque actu ac instanti quo contractus naturalis conjugii fit, fiat sacramentum, patet non amplius ipsum spectari posse sub ratione meri contractus, sed spectari omnino debere sub ratione sacramenti, seu uti sacramentum, quale revera est. Atque exinde ratio formalis contractus nonnisi mentis conceptu apprehendi potest, non autem in se. Nullum idcirco instans concipi potest, quo possit princeps suam exercere potestatem in contractum conjugalem.

181. Ex his sequitur omnes corruere superstructas ratiocinationes, uti sublato fundamento concidit ædificium. Nec enim contractus naturalis aut civilis conjugii est materia *remota*, uti adversarii assumunt, sacramenti Matrimonii, ut aqua respectu Baptismi, et panis respectu Eucharistiæ, sed *proxima* uti ablutio in Baptismo et consecratio in Eucharistia.

182. Ad 3m, *Neg*. Hæc calumnia relinquenda est apostatæ De Dominis, Launojo, jansenianis et regalistis; siquidem principes nullo jure gaudent super contractum naturalem conjugalem, sed tantum super contractum civilem. Jam vero hoc jus intactum eis conservat christiana religio, ita ut quoad effectus externos et civiles possint principes connubium uti nullum coram lege spectare, non autem in foro conscientiæ et coram Deo. Odiosa proinde ipsis fieri nequit christiana religio, uti cum suis autumat adversarius.

183. Inst. 1° Falsum est consistere simul non posse duplicem supremam ac independentem potestatem circa idem objectum, dummodo unaquæque illud attingat sub diverso respectu, ut patet relate ad festa, et bona ecclesiastica. 2° Falsum pariter est necessario oriri conflictationes inter utramque potestatem; nam si quæ oriuntur, non ex legitimo usu, sed ex abusu potestatis proveniunt, tollique facile possunt. 3° Certe si *facto* attendamus, constat, uti ostendunt theologi Galli, principes per plura sæcula supremam hanc potestatem constanter ac pacifice exercuisse tanquam sibi propriam et originariam, non modo non obsistente, sed Ecclesia probante; si vero de sæculis posterioribus sermo sit, Ecclesia quidem unice atque exclusive hac potestate usa est, sed ex tacito vel expresso principum consensu, qui pro sua erga Ecclesiam pietate eidem curam hanc dimiserunt, retento tamen sibi jure inalienabili. 4° His permoti rationibus haud pauci theologi exteri, ut Petrus Soto, Sanchez, Salmanticenses, Pirrhing, Selvaggius, aliique eamdem sententiam amplexi sunt. Ergo.

184. Resp. Ad 1m, *Neg*. Nam implicat posse unum idemque objectum in solidum possideri a duplici suprema ac independente auctoritate quamvis sub diverso respectu illud attingant. Si domum eamdem duo domini possiderent, neutrius illa esset; et si alter vellet eam in oratorium convertere, alter in theatrum, certe eam unusquisque sub diverso respectu ac fine attingeret, nihilominus neuter quod sibi proposuit, perficeret. Quod adjicitur de festis bonisque ecclesiasticis relinquendum est jansenianis ac synodo Pistoriensi, cujus in hanc rem prop. 74. a Pio VI. proscripta est.

185. Ad 2m, *Neg*. Ac primo miramur quomodo excidere auctori catholico potuerit Ecclesiam auctoritate sua posse quandoque abuti; deinde reponimus non ex abusu tantummodo, sed etiam legitimo usu propriæ auctoritatis, si qua daretur ex parte principum, conflictationes oriri. Fac : Princeps ob pacem familiarum irritum quoad vinculum efficit conjugium filiorum familias, Ecclesia ob conscientiæ tranquillitatem ratum ejusmodi connubium habet. Utraque potestas legitime uteretur auctoritate sua, attamen conflic-

tationes oriuntur. Idem dic de innumeris prope aliis similibus casibus. Facile autem eas tolli posse, adversarius *theoretice* supponit, at certum est *practice* arduam hanc rem plane esse, imo spectatis adjunctis præsentibus, impossibilem. Profecto si expendamus varias rationes hactenus a patronis doctrinæ quam impugnamus propositas ad dissidia inter utramque potestatem componenda, quæ partim absurdæ, partim ineptæ, partim denique Ecclesiæ injuriosæ sunt, intelligimus haud ita facile negotium hoc esse, uti adversarius supponit.

186. Ad 3m, vel *N.* vel *D.* Theologi Galli, quorum agmen ducit Launojus, id asseruerunt, *C.*; ostenderunt, *N.* Constat enim quovis tempore 1° Principum leges circa conjugia christianorum nullam vim obtinuisse nisi quatenus Ecclesia eas probavit suasque fecit; 2° Ecclesiam sæpe easdem leges aut rejecisse aut correxisse et emendasse uti ostendit Benedictus XIV. *De synodo* lib. 9. capp. 11. et 12. pluribus adductis exemplis; 3° Ecclesiam ab immemorabili solam, ad exclusionem principum, ipso adversario fatente, causas matrimoniales moderatam esse. Principes autem cessisse de jure suo pro sua in Ecclesiam pietate, pia cogitatio est, quæ nullo documento fulcitur aut fulciri potest, imo publicis documentis contrarium posset ostendi ex tot improborum principum agendi ratione, quibus si persuasum fuisset se talibus juribus pollere, ea ad se revocassent; 4° demum certum esse, si principes inalienabilia ejusmodi jura habuissent, nunquam fuisse passuros, ut Tridentinum potestatem circa impedimenta soli Ecclesiæ tribueret prout fecit can. 4. et can. 12. circa causas matrimoniales, nec adeo enixe instituros fuisse penes concilium ut statueret impedimentum quod ipsi per se juxta Carrierium constituere potuissent.

187. Ad 4m, *D.* Sub illis tamen coarctationibus seu limitibus quos adversarius prætergressus, nonnulli theologi exteri eam doctrinam adoptarunt et quidem immerito, *C.*; absolute et jure merito, *N.* Siquidem 1° plerique theologi incaute huic doctrinæ adstipulati sunt illa ætate in qua non prævidebantur collisiones illæ quæ hac de re superiori sæculo excitatæ sunt; 2° illis item limitibus sententiam suam circumscripserunt, ut nihil ex ea in praxi pertimescendum esset, dum docuere, principes haud posse sua uti potestate nisi cum subjectione ac dependentia ab Ecclesia, uti Sanchez *De Matrim.* lib. 7. dist. 1. num. 14., Kugler n. 1040. et seqq., Salmanticenses c. 11. n. 15. aliique passim; 3° nonnulli inficiati sunt jus istud proprium ac originarium principum esse, sed adventitium ex Ecclesiæ concessione, uti Basil. Pontius *De Matrim.* lib. 6. cap. 11., Bernard. Baver *Theolog. univ. dogmat.* tom. 3. pag. 2005., Frejer *Matrim. ex inst. Christi* Pest. 1835. pag. 44., Tournely *De Matrim.* quæst. 7. art. 2. concl. 2. qui quamvis in conclus. 1. vindicet jus innatum principibus, in hac tamen statuit a multis jam sæculis principes christianos aut nulla, aut saltem nonnisi approbante et concurrente Ecclesia, statuisse impedimenta sacramentum Matrimonii dirimentia, idque ad mentem Petri Soto lect. 4. *De Matrimonio*, qui et ipse recurrit *ad pietatem* Principum. 4° Illi omnes innitebantur falso principio, rejecto nunc ab ipso adversario; quod contractus *civilis* sit materia sacramenti Matrimonii. Cum igitur neque has limitationes agnoscat Carriere, neque illorum admittat principium, sequitur et illos excessisse, et illorum suffragio minime se tutari posse.

—

PROPOSITIO VI.

Causæ Matrimoniales spectant ad judices ecclesiasticos et quidem causæ OMNES *ad* SOLOS *ecclesiasticos judices spectant.*

188. Prior propositionis pars de fide est ex can. 12. Tridentini; posterior certa est, uti ex dicendis patebit. Et hic præmonemus nomine *causarum matrimonialium* nos eas solas complecti, quæ relationem habent ad Matrimonii vinculum seu ad sacramentum; quæ enim extrinseca eidem sunt, de ipsis principes judicare poterunt. Hoc sensu statuimus causas *omnes* ad *solos* judices ecclesiasticos ad mentem Tridentini spectare; hæc porro controversia est a præcedente de impedimentis dirimentibus plane distincta.

189. Sic vero adversus hæreticos contra quos Tridentinum can. cit. statuit, priorem propositionis nostræ partem adstruimus. Matrimonium, ex demonstratis, sacramentum est, ita ut in christianorum conjugiis contractus a sacramento sejungi nequeat. Ergo ad Ecclesiam spectat causas matrimoniales cognoscere et judicare, perinde ac cæterorum sacramentorum.

190. Rursum: quamvis Matrimonium sacramentum non esset, tamen, ipsis fatentibus protestantibus, res sacra et conscientiæ est a Deo ipso instituta atque a divinis legibus dependens; jam vero de his judicare utrum legitima, licita et honesta sint atque ad normam divinæ Legis peracta aut peragenda, spiritualis est potestatis ad id a Deo constitutæ, nempe Ecclesiæ, alioquin paci ac tranquillitati conscientiæ haud prospiceretur.

191. Hoc ipsum demum confirmatur ex Christi ac Apostoli agendi ratione, perpetuaque Ecclesiæ praxi. Etenim Christus Matth. 19. de repudio ac divortio judicavit, secus ac fecerit respectu hæreditatis de qua interpellatus fuerat, eamque ad magistratum politicum remisit, Luc. 12, 14. Sic etiam Apostolus I. Cor. 7. de diversis causis matrimonialibus judicavit de quibus eum Corinthii consuluerant. De praxi vero Ecclesiæ tot documenta sunt, quot Rom. Pontificum existunt decreta canonumque sanctiones quovis sæculo editæ in causis matrimonialibus. Quoties proinde quæstiones aliquæ motæ sunt aut dubia hac de re excitata, toties fideles ad Ecclesiæ pastores confugerunt ut dirimerentur, nunquam vero ad causas has excutiendas principes aut sæculares magistratus judices adsciverunt.

192. Quapropter vel ipsi lutherani recedentes paulatim a principio Lutheri qui visus est causas matrimoniales civili magistratui adscribere, universum fere jus canonicum Pontificium uti normam illarum judicandarum adoptarunt, et ad forum ecclesiasticum eas revocarunt, ut constat de cœtibus (Ecclesias vocant) Brunswicensi ac Luninburgensi, aliisque passim. Hinc Bœhmerus in *Jur. ecclesiast. protestant.* tom. 2. tit. 2. §§ 25-27. scribere haud dubitavit: *Adeo causæ matrimoniales ad consistoria nostra spectant, ut doctrina juris Pontificii universa de hac materia fere recepta sit... ut nequidem magistratus sæcularis per modum præventionis de iis cognoscere queat... Proinde quæstio principalis tamdiu suspendenda, donec de causa natalium in foro ecclesiastico fuerit cognitum.* Eadem ratione se gerunt anglicani. Sane vel ipsi ethnici naturæ lumine ducti Matrimonium ut rem sacram habuerunt, et Pontificibus ac sacerdotibus eam judicandum dimiserunt, prout ostendit Cujaccius in suis *Paratitlis in libros quinquaginta Digestorum* lib. 23. tit. 2. *De jure nuptiarum.*

193. Quod vero attinet ad alteram propositionis partem, ea ex priore necessario fluit. Etenim si matrimoniales causæ ideo ad Ecclesiam spectant, quia Matrimonium sacramentum est et res sacra, cum hæc ratio universalis sit et

pro omnibus illis valeat, sequitur profecto causas omnes ejusmodi ad solos judices ecclesiasticos pertinere; hinc vel primum negandum, quod catholici profecto non faciunt, aut alterum concedendum.

194. Cum vero potissime catholici premantur auctoritate Tridentini quod anathema pronuntiavit in eos qui negarent causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos spectare, idcirco ut se ab anathemate subtraherent, eo se cum theologis aulicis supra refutatis receperunt, quod concilium non dixerit *omnes* causas ad *solos* judices ecclesiasticos spectare. Ast Pius VI. in *Epist.* quam sub forma Brevis dedit ad episcopum Motulensem ejusmodi effugium his verbis eripuit: *Ignotum nobis non est quosdam adesse, qui sæcularium Principum auctoritati plus nimio tribuentes et verba hujus canonis* (XII.) *captiose interpretantes, illud defendendum susceperunt, ut quoniam Tridentini Patres hac dicendi formula usi non fuerint: ad* SOLOS *judices ecclesiasticos, aut* OMNES *causas matrimoniales, potestatem reliquerunt judicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quæ sunt meri facti. Sed scimus etiam hanc captiunculam, et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim Canonis ita generalia sunt, omnes ut causas comprehendant et complectantur; spiritus vero sive ratio legis adeo patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquat.* Deinde pergit summus Pontifex ostendere, ut nos effecimus, rationem sacramenti ob quam causæ matrimoniales ad Ecclesiam spectant, pro causis omnibus æquæ militare. Cum proinde synodus Pistoriensis prop. 58. statuerit, *Sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad Matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum præcepto subjacere. Quasi actus disponens ad sacramentum non subjaceat sub hac ratione juri Ecclesiæ*; ab eodem Pio VI. damnata est uti *falsa, juris Ecclesiæ quoad effectus etiam a sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes læsiva, disciplinæ ab Ecclesia constitutæ derogans.*

195. Cum vero fundamenta contrariæ doctrinæ nonnisi duo sint, 1° scilicet distinctio inter contractum civilem et sacramentum, ita ut contractus civilis etiam quoad vinculum principum auctoritati subjaceat; 2° *captiuncula* illa, quæ fundamento omni destituta declaratur a Pio VI.; ideo ab afferendis difficultatibus supersedemus, cum a nobis præoccupatæ fuerint in superioribus propositionibus dum ageremus adversus hæreticos, apostatam De Dominis, Launojanosque theologos. Nunc vero, si paucos excipias, theologi omnes recedentes ab impuro illo fonte, saniorem doctrinam adoptant circa Ecclesiæ potestatem in christianorum conjugia.

CAPUT IV.

DE MATRIMONIIS MIXTIS.

196. Connubia mixta vocantur, quæ inter catholicos et acatholicos contrahuntur. Acatholicos dicimus hæreticos et schismaticos, qui ratione baptismi christianorum nomine censentur, quamvis extra unice veram catholicam Ecclesiam inveniantur.

197. Ejusmodi conjugia valida esse jam nemo est qui ambigat; prout omnes consentiunt ea illicita per se esse, ita ut sine gravi peccato absque Rom. Pontificis dispensatione iniri nequeant.

198. Pontifices vero nunquam ejusmodi tribuunt dispensationem nisi iis in adjunctis, iisque sub conditionibus quibus consultum sit æternæ tum conjugum tum prolis saluti. Hæ si fideliter serventur quin conjugia mixta officiant, non parum conferunt christianæ seu catholicæ religionis prosperitati et incremento. Hujus rei haud

pauca exempla suppetunt tum in Anglia, tum in Provinciis Fœderatis Americæ, ubi ex horum conjugiorum celebratione catholica fides haud parum profecit.

199. Si autem præscriptæ conditiones aut omittantur aut negligantur, pernicies religioni catholicæ creatur, ut pariter exemplo constat illarum regionum in quibus aut præsulum ignavia aut illata vi non servantur. Acatholici in Germania et imperio Russiaco id animadvertentes pro furore quo æstuant in religionem catholicam matrimonia mixta assumpserunt ut medium idoneum ad protestantismum aut schisma propagandum, profligandumque catholicismum. Hi majori qua possunt arte conjugia mixta promovere adnituntur, impedientes tamen quominus conditiones constitutæ apponantur aut impleantur. Prius clanculum machinationibus et artibus id effecerunt, quæ cum detectæ fuerint, aut apertis mendaciis et fraudibus, aut vi, sævitie, insectationibus adnisi sunt sacerdotes cogere ad jungendas benedicendasque has nuptias, omissis conditionibus. Hæc nota sunt ex publicis documentis a Sancta Sede vulgatis.

200. Eo usque progressa gubernia acatholica sunt, ut jusserint episcopos parochis sibi subjectis demandare, ut nulla interposita promissione de prole instituenda in religione catholica, aut de provehenda conversione conjugis hæretici, benedicerent nuptiis mixtis, nec ullo modo auderent denegare *absolutionem sacramentalem* parti catholicæ, quæ detrectaret se subjicere conditionibus a Rom. Pontificibus præscriptis. Quamvis autem Pius VIII. in nonnullis derogaverit antiquæ praxi, cum tamen tum in *Brevi* tum in instructione illi adnexa substantiales conditiones retinuerit, declaratum est illas conditiones adversari legibus civilibus, nec servari posse. Nonnulli præsules in Regno Borussico ab initio partim animo fracti, partim fraudibus decepti, præsertim in clancularia conventu Berolini habito die 19. Junii 1834. ad tempus iniquis illis jussionibus obtemperarunt. Quatuor hi erant episcopi, quorum tres scilicet Trevirensis, Monasteriensis, Paderbornensis palynodiam cecinerunt; quartus archiepiscopus nempe Coloniensis comes de Spiegel velut instrumentum gubernio se præbuit ad iniquas illas molitiones perficiendas. Hoc vita functo, novus inauguratus archiepiscopus Coloniensis Drost, et archiepiscopus Posnaniensis Dunin nullis fracti difficultatibus aut fraudibus decepti sese opposuerunt murum æneum pro domo Israel, sed ambo e sedibus suis depulsi sunt, prout contigit parochis qui Deo magis quam hominibus obedire maluerunt. Hic perseveravit rerum status usque ad obitum Guillelmi III. neque res compositæ fuerunt cum Ecclesia Romana nisi sub ejus successore.

201. Ex compendiosa hac gestorum narratione intelligimus controversiam in eo versari: 1° utrum conjugia mixta licite absque Rom. Pontificis dispensatione iniri possint; 2° utrum licite catholici sacerdotes, neglectis conditionibus a S. Sede præscriptis, possint benedictione aliove ritu cohonestare nuptias mixtas; 3° utrum possint acatholici principes cogere sacerdotes catholicos ad illas nuptias jungendas, non servatis eisdem conditionibus. Tria porro hæc sunt quæ excutienda suscipimus.

PROPOSITIO I.

Conjugia inter catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt, utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque jure ecclesiastico penitus interdicta.

202. Propositio certa est et omnium Doctorum calculo probata. Duo exclusimus per vocem *regulariter*, tum obsoletam illorum sententiam qui contendebant ejusmodi conjugia esse prorsus invalida, tum illorum doctrinam,

qui autumabant ita eadem illicita esse, ut nullo in casu legitime iniri possint.

205. Porro mixta hæc connubia esse jure naturali *improbata*, plane evincitur ex perversionis periculo quod instat conjugi et proli. Ac primo quidem conjugi catholico imminere perversionis periculum patefacit perversa in malum pronitas, qua fit ut longe facilius alliciatur ad blandam reformationem amplectendam, quæ consistit in immunitate ab Ecclesiæ legibus, imo et a lege divina, cujus interpretatio subest uniuscujusque spiritui privato, et in libertate fidei et morum, quam ipse ad religionem catholicam conjugem adducat. Cum enim reformatio opus hominum sit, hi talem excogitarunt ut cum ea cupiditates omnes facile consistere possent. Patefacit præterea odium quo acatholici in catholicam religionem feruntur; jam enim soli fere in mundo sunt penes quos persecutio ac sævitiæ vigeant religionis causa, cum error nequeat pacifice veritatem pati. Patefacit inconsultus qui nunc penes acatholicos proselytismi fervor viget, non ad lucrandas Christo animas, sed ad eas perdendas, cum ex altera parte fateantur posse quempiam in catholica religione salvari. Patefacit multiplex ars seu machinatio qua illi utuntur ad seductionem quæ complectatur omne medium, sive bonum sive malum sit, dummodo finis obtineatur seductionis.

204. Cum vero hæreseos et schismatis eadem semper indoles fuerit, nil mirum si hæc ipsa semper Ecclesiæ Patres ad dissuadenda conjugia cum hæreticis et schismaticis attulerint, quorum testimonia fuse profert Nic. Serarius in op. *De catholicorum cum hæreticis Matrimoniis.*

205. Sed instat præterea perversionis periculum prolitum ex conversatione et exemplo parentum, tum ex eorum insinuatione et minis, tum denique ex institutione domestica et publica, præsertim illis in regionibus penes quas iniquæ vigent leges ut omnes debeant usque ad an. 14. sectari religionem Patris, aut tradi debeant ludimagistris protestantibus a quibus tenera illorum ætas inficitur.

206. Improbatas vero esse has mixtas nuptias a jure divino gravissimæ illæ prohibitiones suadent divinitus factæ Hebræis de non jungendis nuptiis cum infidelibus, quia infidelis, ut legitur Deut. 7, 3. *seducet filium tuum;* et ex monito Apostoli in Ep. ad Titum 3, 10. *Hæreticum hominem devita.* Ratio porro seductionis eadem viget tum ex parte infidelium, tum ex parte hæreticorum, et schismaticorum, et hac de causa vitandi sunt; si vitandi, quomodo misceri cum illis connubia poterunt? Atque hinc est, quod idem Apostolus 1. Cor. 7, 39. constituit, scribens : *Cui vult nubat, tantum in Domino,* scilicet in sola Christi Ecclesia, quod certe non servat qui cum acatholico nuptiali fœdere jungitur.

207. Vetita hæc demum conjugia jure ecclesiastico esse abunde constat ex unanimi utriusque Ecclesiæ Patrum consensu et conciliorum sanctionibus. Ex his nobis satis sit canonem 14. adducere concilii œcumenici Chalcedonensis : *Neque copulari debet nuptura hæretico aut judæo vel pagano nisi forte promittat se ad orthodoxam fidem persona orthodoxæ copulanda transferre.* Idem sanxerat conc. Laodicenum can. 13. ac deinceps insequentia concilia. Has canonicas sanctiones confirmarunt Rom. Pontifices, et executioni earum invigilarunt a Leone M. usque ad Gregorium XVI. Nullum proinde dubium superest de veritate enuntiatæ propositionis quoad omnes suas partes.

DIFFICULTATES.

208. Obj. 1° Quæ ex jure naturali proferuntur, si presse nimium urgeantur plus efficerent quam catholici contendunt, nempe mixta fœdera nuptialia absolute ac in se illicita prorsus

quocumque in casu esse. 2° Mala porro quæ ex illis oriri possent, uti experientia docet, vel non eveniunt, vel facile averti possunt. 3° Constat enim heterodoxos ut plurimum indifferentes esse in religionis negotio. 4° Quæ vero ex jure divino allata sunt, sola connubia cum infidelibus afficiunt. 5° Sanctiones demum canonicæ, præterquam quod pleræque particulares sunt et prohibentes nuptias cum infidelibus, mutationi obnoxiæ sunt, et contraria consuetudine abrogatæ. 6° Sane nunc Rom. Pontifices annuunt, ut prætermissa promissione ex parte acatholici de profitenda orthodoxa fide, iniri hæc possint conjugia. Ergo.

209. Resp. Ad 1m, *Neg.* Utrumque enim componi potest, tum periculum grave perversionis et æterni interitus et remotio periculi cum quis, gravi interveniente causa ac legitima auctoritate, ejusmodi init nuptias. Si enim omnes cautelas adhibeat quibus periculum ex proximo fiat remotum qui his conjugiis unitur, poterit felicem exitum præstolari, ut patet tum exemplo Esther, tum aliorum, qui in his casibus versati sunt, prout fieri posse in ipsis conjugiis fidelium cum infidelibus uterque Apostolus Petrus et Paulus adnotarunt.

210. Ad 2m, *Non semper, C.; ut plurimum, N.* Profecto si semper ejusmodi reperiretur periculum imo et perversio sequeretur, nemo inficias iret absolute vetita esse talia connubia : attamen et illud negari nequit ut plurimum illud inesse, nec paucas exinde oriri perversiones. Prudentis igitur consilii est adjuncta expendere omnia, ut quis illud vitet, ne se æternum perdat. Firmum enim ratumque est fidei dogma : *Extra Ecclesiam nulla salus.*

211. Ad 3m, *D.* Acatholici indifferentes sunt in negotio *religionis*, *Tr.* vel *C.*; circa propriam *sectam* in ordine ad religionem catholicam, *N.* Primum libenter damus, cum reipsa quicumque teneatur error, imo socinianismus, rationalismus, deismus, hegelismus, straussismus seu negatio ipsius Dei, perinde sit, nec quispiam hac de causa molestiam sustineat penes protestantes. Ast si quis fiat catholicus, vel in suspicionem veniat de conversione ad catholicam veritatem indifferentia illa vertitur illico in furorem. Odio enim habent veritatem. Hinc spectaculum illud jugiter ob oculos nostros obversatur, ut dum protestantes indifferentes se ad omnes errores præbent, machinationes omnes moveant ad pervertendos catholicos, nec proselytismum dedignentur. Sunt itaque tolerantes erroris, intolerantes veritatis.

212. Ad 4m, *D.* Aliquot, *C.*; omnia *N.* Quæ enim attulimus ex Apostolo, directe de hæreticis agunt; quod si ea quæ ex V. T. adducta sunt de infidelibus loquuntur ob rationis paritatem ad rem nostram quoque spectant. Siquidem ratio illius prohibitionis est seductio partis fidelis quæ ei imminet ex conjunctione cum infideli; jam vero eadem seductio imminet catholico qui jungitur connubio cum hæretico aut schismatico. Parum vero refert, imo nihil quod quis æternum pereat sive ob infidelitatem, sive ob hæresim, sive ob schisma. Ad summum diversa eidem obtinget mansio apud inferos.

213. Ad 5m, *Neg.* quoad primam partem; quoad alteram in qua dicitur leges Ecclesiæ obnoxias mutationi esse, *D.* interveniente auctoritate legitima, *C.*; sine illa, *N.* Quamvis enim nonnullæ sanctiones particulares sint, et afficiant conjugia cum infidelibus, plures tamen generales sunt ac hæreticos et schismaticos attingunt, ut patet tum ex adducto canone Chalcedonensi, tum ex innumeris prope Rom. Pontificum constitutionibus quæ vim habent pro universa Ecclesia. Sic etiam Patres de hæreticis et schismaticis expresse loquuntur; satis hic sit verba describere S. Augustini, qui in *Epist.* 23. n. 5. agens de conjugiis catholicorum cum donatistis hæc habet : *Nonne in-*

gemiscimus, quod vir et uxor, ut fideliter conjungant corpora sua, jurant sibi plerumque per Christum, et ipsius corpus Christi diversa communione dilaniant? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta pernicies animarum..., si sublata de medio in his regionibus fuerit, quis explicet verbis, quam tibi palmam præparet Dominus?

214. Verissimum autem est ejusmodi sanctiones interdum mutationibus subjici, sed interveniente tantum legitima auctoritate, alioquin ecquis dubitet totidem fore illarum violationes? Cum vero hic agatur de sanctionibus pro universa Ecclesia constitutis, unica legitima auctoritas non est nisi Romani Pontificis. Frustra igitur gubernium Borussicum non ita pridem obtendit nonnullorum sacerdotum aut ignorantiam aut ignaviam, ut nescio quam præscriptionem fundaret.

215. Quod si Rom. Pontifices adamussim non urgent in præsentia in permittendis his mixtis nuptiis conditiones seu clausulas præscriptas, iniquitati temporum tribui id debet, nec nisi ægre majorem indulgentiam exhibent. Testis horum sit Benedictus XIV., qui cum asseruisset se nonnulla dissimulare circa dispensationes in Matrimoniis mixtis, subdit: *Quod autem nunc facimus, attestamur tibi ad pedes Crucifixi, id unice Nos facere, ut sanctæ religioni nostræ majora damna evitentur.* Eadem verba usurpat Pius VI. in *Rescripto* ad Card. de Franckenberg.

PROPOSITIO II.

Nonnisi Rom. Pontificis dispensatione licite iniri possunt conjugia mixta; graviter proinde peccant sacerdotes catholici, qui absque Pontificia dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestant.

216. Propositio certa est perinde ac insequens ut constat ex dictis. Tres complectitur partes 1° illicitas esse has nuptias sine legitima dispensatione initas; 2° licite celebrari eas non posse sine dispensatione Rom. Pontificis, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis; 3° adeoque reos fieri sacerdotes et parochos coram Deo, qui sine illis mixtas nuptias jungerent.

217. Sic porro primam partem adstruimus: Ex præmissis ideo mixta connubia illicita sunt, quod utroque jure naturali et divino, ratione periculi perversionis improbentur, et jure ecclesiastico interdicantur. Si igitur per conditiones ab Ecclesia præscriptas periculum illud amoveatur, supremusque Ecclesiæ Pontifex a lege ecclesiastica dispenset, plane consequitur licite eadem conjugia celebrari posse.

218. Sane quamvis Hebræorum connubia cum infidelibus utroque jure improbata fuerint, attamen haud pauca reperiuntur exempla piorum virorum aut mulierum jungentium connubia sine reprehensione cum infidelibus e. g. Esther cum Assuero, Booz cum Ruth Moabitide, Salomonis cum alienigenis, qui nisi passus esset seduci cor suum, in reprehensionem haud incurrisset. Sic nec desunt exempla de mixtis conjugiis in religione christiana catholicorum cum infidelibus aut hæreticis, ex. gr. S. Monicæ cum Patritio ethnico, Hingundes catholicæ cum Hermenegildo adhuc ariano; Hingundes pariter cum Reccaredo ariano; Sigeberti et Chilperici Francorum regum, qui matrimonio copulati sunt cum Brunechilde et Galsuintha arianis. Nec semel Romani Pontifices in ejusmodi conjugiis dispensarunt gravibus permoti causis, uti Clemens VIII., Urbanus VIII., aliique passim in Germania, Anglia, Hollandia aut per se, aut facultate ad id specialiter episcopis attributa. Nec unquam quispiam aliquem ex tot Pontificibus accusare ausus est quasi fines potestatis suæ excesserint.

219. Non posse autem, prout secundo constituimus, absque prævia Rom. Pontificis dispensatione mixta celebrari connubia, obvium est. Canonicæ siquidem sanctiones illa interdicentes vel ab œcumenicis conciliis, vel a Rom. Pontificibus, vel a synodis particularibus ab universa Ecclesia probatis latæ sunt; nulli igitur qui suprema in universam Ecclesiam potestate non gaudeat licet ab illis dispensare. Nihil enim potest inferior in leges a superiore auctoritate constitutas, ut in ipso politico regimine contingit. Cum is vere non alius sit quam Rom. Pontifex, sequitur licite haud posse sine ejus facultate in his conjugiis dispensari. Quod et factum ipsum confirmat. Nam quoties aut principes pro se, aut episcopi pro subditis suis ejusmodi dispensationem efflagitarunt, toties ad summum Pontificem confugerunt.

220. Idem dic de servandis conditionibus a Pontifice Romano præscriptis ad licite hæc conjugia celebranda. Etenim supremi Ecclesiæ capitis est spirituali filiorum suorum bono prospicere, cavere item ne ex ipsorum indulgentia detrimentum capiant, sibique extremam perniciem conciscant ex perversionis periculo; adeoque ne in destructionem utatur ea potestate, quæ sibi in ædificationem tantum divinitus concessa est, debet illas conditiones dispensationi apponere quibus amoliri periculum possit. Hæ proinde nullo unquam in casu negligi possunt aut prætermitti.

221. Exinde profluit quod tertio loco positum est, gravissimi scilicet criminis eos reos fieri, qui sine prævia dispensatione, neglectisque conditionibus appositis, ejusmodi mixta connubia jungerent, benedicerent, præsentia sua, et aliquo sacro ritu ea cohonestarent. Transgrederentur enim in re gravi Ecclesiæ leges, rei gravissimi scandali efficerentur, cooperarentur spirituali animarum ruinæ. Quæ profecto absque gravi piaculo fieri nequeunt.

DIFFICULTATES.

222. I. Obj. advers. 1m part. 1° Nequit Rom. Pontifex dispensare in Matrimoniis mixtis ob grave perversionis periculum illis inhærens, prout experientia ipsa docet. 2° Hac de causa legimus 3. Reg. 11, 12. deceptum cor Salomonis ut sequeretur deos alienos; hæc porro eadem ratio, imo major viget in conjugiis cum hæreticis. 3° Hoc ipsum adstruitur ex eo quod ibi agatur de lege morali a qua nulla dari dispensatio potest; 4° agatur de profanatione sacramenti cui cooperari nequit sive sacerdos in illorum sententia quod ipse sit minister, neque possunt contrahentes in illorum sententia quod ipsi ministri sacramenti sint; 5° agatur de communicatione in divinis cum excommunicatis. 6° Si proinde Pontifices visi sunt dispensasse, reipsa dicendum potius est eos tolerasse, non autem probasse conjugia isthæc a quibus semper abhorruerunt. Ergo.

223. Resp. Ad 1m, *D*. Si ita inhæreat hoc periculum ut nulla ratione amoveri possit, *C*.; si ejusmodi sit ut possit amoveri, *N*. Haud dissimulamus, imo fatemur et contendimus perversionis periculum in his conjugiis reperiri. Attamen et illud asserimus, adhibitis idoneis mediis, ipsum averti posse. Quoniam vero adversarii nos provocant ad experientiam, dicimus ex ea patere pios sanctosque viros ac mulieres, qui sive cum infidelibus sive cum catholicis juncti conjugio sunt, non solum ullum detrimentum passos non esse, sed lucratos Deo esse animas conjugum suorum. Qui proinde naufragium fecerunt sibi imputare debent, aut quia appositas conditiones non servaverunt, aut quia infirmi in fide fuerunt, nec solidæ pietatis, aut quia pravo fine nuptias cum acatholicis inierunt, non autem ducti gloriæ

Dei, aut publicæ utilitatis, ac pacis amore.

224. Ad 2m, *D*. Ex propria ignavia, *C.*; ex perversione inevitabili, *N*. Alioquin nemo eam effugisset, quod ex dictis falsum est. Si igitur Salomon ruinam passus est, hæc ex nimia ejus in uxores suas vitiosaque dilectione et conniventia repetenda est, qua factum est ut emollitum cor ejus feminæ moderarentur.

225. Ad 3m, *D*. Si lex moralis vetet aliquid intrinsece malum, *C.*; si vetet quod absolute tale non sit, *N*. Ejusmodi porro sunt ex dictis mixta conjugia.

226. Ad 4m, *Neg*. semper sacramenti profanationem in conjugiis mixtis intervenire, sive minister dicatur sacerdos, sive dicantur contrahentes. Etenim si sacerdos sit, poterit administrare sacramentum publice ac legitime petentibus, ut in casu nostro, obtenta dispensatione. Si contrahentes ministri sint, non peccat catholicus sive dando sive suscipiendo sacramentum; notum enim est, si justa causa intercedat, fieri id licite posse, cum alterius peccatum non velit, sed patiatur, cum a sola hæretici malitia illud patretur.

227. Ad 5m, *D*. Agitur de communicatione in divinis cum excommunicato cum legitima dispensatione, *C.*; sine ea, *N*. Hæc communicatio cum hæreticis et excommunicatis lege tantum ecclesiastica vetita est; si proinde Rom. Pontifex dispenset circa conjugium, hoc ipso dispensat a lege de non communicando cum excommunicatis.

228. Ad 6m, *Neg*. Nam cum Rom. Pontifices dispensant, conjugem catholicum tutum in conscientia coram Deo reddere intendunt, alioquin supervacanea foret dispensatio. Quamvis porro verissimum sit ægre illos id facere, et quoad possunt mixta conjugia impedire satagant, si tamen bonum religionis et animarum contrarium postulet, vere dispensant, ita ut innoxius sit, qui talia init conjugia.

229. II. Obj. Adversus reliquas partes. 1° Parochus præ episcopo ac Rom. Pontifice nosse potest quid in casibus particularibus tum contrahentium tum reipublicæ bono melius conferat; 2° saltem poterunt episcopi hanc dispensationem, cum opus fuerit, tribuere; 3° eo magis quod olim ita obtinuerit; nec 4° contraria consuetudine abrogata censeri possit lex id fieri permittens, prout non pauci auctores docent; 5° si præsertim impediantur cum S. Sede communicare.

230. Resp. Ad 1m, *D*. Si præter cognitionem opus non esset legitima auctoritate, *C.*; si hæc necessaria sit, *N*. Cum enim agatur de lege ab universali Ecclesia constituta, non sufficit privata notitia rerum status, ut ei licite a quopiam derogari queat; sed insuper, uti ostendimus, requiritur legitima auctoritas qua id præstari possit, hæc autem in solo Rom. Pontifice residet.

231. Ad 2m, *Neg*. Ob modo adductam rationem.

232. Ad 3m, *Neg. conseq*. Hic enim agitur de jure quod nunc obtinet, quodque hanc facultatem episcopis denegat. Hinc Pius VII. ad episcopos Gallos eam enixe petentes rescripsit: *Apostolica Sedes ægre admodum multaque cum cautione ad præfatum periculum* (perversionis) *quoad fieri posset removendum, nec nisi gravi aliqua intercedente causa, eaque fere publica, licentiam hanc consuevit impertiri. Episcopis vero, licet instantissime postulantibus, eamdem licentiam dare, in Europa præsertim, nunquam concessit.*

233. Ad 4m, *Neg*. Duabus siquidem constitutionibus quarum altera incipit: *Magnæ Nobis*; altera: *Ad tuas manus*, Benedictus XIV. doctrinam illam improbat, negatque ejusmodi consuetudinem viguisse. Priore constitutione Summus Pontifex rumorem quemdam per Poloniam grassantem, quod Sedes

Apostolica conjugia mixta indulserit, acriter impugnat, ac *nonnisi per injuriam et intolerabilem calumniam excogitatum atque disseminatum* affirmat. Testatur præterea antiquam Apostolicæ Sedis disciplinam ac regulam, qua talia conjugia semper reprobaverat, ad sua usque tempora constanter servatam, tunc quoque integram vigere et religiose custodiri. Altera vero constitutione declarat nullam ac irritam insuper esse dispensationem, si qua detur ab episcopis, super aliquo impedimento in his ipsis conjugiis antequam contrahantur.

234. Ad 5m, *Neg.* Sed potius episcopus passive se habere debet, ne ansa tribuatur acatholicis magis Ecclesiam opprimendi.

PROPOSITIO III.

Non possunt acatholici, quin omnia lædant æquitatis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ, neglectis canonicis sanctionibus contrahantur.

235. Quo clarior firmiorque evadat propositio, hæc rata habenda sunt.

236. 1° Firmissimum est religionis nostræ dogma culpabiliter extra Ecclesiam catholicam degentibus nullam posse obtingere salutem.

237. 2° Ecclesiæ pastoribus id minus incumbit, ut satagant omnes sive infideles sive hæreticos sive schismaticos ad unice veram Ecclesiam catholicam adducere, et modis omnibus impedire quominus catholici ab ea abducantur, cum agatur de negotio omnium maximo.

238. 3° Proditores ac æternæ animarum perditionis reos se constituunt Ecclesiæ præsides ac ministri, si duplex recensitum munus negligant quantum in se est.

239. 4° Canonicæ leges quæ a remotissima antiquitate hac super re sancitæ sunt, omnes ad duplicem illum finem obtinendum collineant.

240. 5° Rom. Pontifices utpote harum legum supremi custodes ac vindices nullo non tempore earum executioni invigilarunt, ne cujusquam æterna salus in discrimen adduceretur, ita ut semper exhorruerint, imo vero damnaverint mixtas nuptias illas in quibus canonicæ sanctiones neglectæ fuissent.

241. 6° In his Pius VIII. etsi iniquis temporum conditionibus aliquantulum cedere visus sit, atque ut loquitur Gregorius XVI. in allocutione habita die 10. Decemb. 1837. *Suam eo usque protulerit indulgentiam, ut ipsa verissime dici queat illos attigisse limites, quos prætergredi nefas omnino sit*, legibus tamen essentialibus prorsus inhæsit. Constituit videlicet 1° ut mulier catholica præsertim cum viro acatholico nuptura *diligenter* ab episcopo vel a parocho edoceatur quæ circa ejusmodi nuptias ecclesiasticorum canonum sententia sit, *serioque* iterum atque iterum admoneatur de gravi scelere, quod admittet, si eos violare præsumat; tum ut agnoscat sese in filios, quos a Deo exspectat, acturam crudeliter, si in iis, quas contrahit, nuptiis, illorum institutionem viri acatholici arbitrio esse permittendam intelligat. Ad hæc 2° decrevit, quod si posthabitis hisce monitis, mulier illicitas nuptias inire velit, *abstinere debeat catholicus pastor* non solum a nuptiis, quæ deinde fient, *sacro quocumque ritu honestandis, sed etiam a quovis actu, quo approbare illas videatur*, atque adeo permittit eam assistentiam tantum, quam *passivam* vocat. Declarat demum ad querelis omnibus aditum præcludendum veras ac ratas, nempe validas, nuptias mixtas, quæ a dato Brevi celebrari contigerit, non servata forma a Tridentino præscripta, si nullum tamen dirimens impedimentum obstet, in diœcesibus Coloniensi, Trevirensi, Paderbornensi et Monasteriensi.

242. 7° Cum gubernium Borussi-

cum accepisset hoc Breve, quod per episcopos expetierat, prius per biennium occultavit, deinde secreta conventione Berolini habita, cautiones omnes a Pio VIII. præstitutas eludere adnisum est; demum, deposita persona, episcopos et sacerdotes reluctantes omni sævitia adhibita, ut verificaret protestantes *tolerantes* esse, adegit ut conjugia mixta, posthabitis cautionibus illis, benedictione aliisque ritibus cohonestarent. Dira exinde orta persecutio in Ecclesiam, quæ usque ad obitum defuncti regis acrior in dies facta est spoliatione, exilio, carceribus, episcopos, parochos aliosve sacerdotes multans, qui Deo magis quam hominibus obedire voluerunt.

243. Quibus præmissis, sic jam evincimus veritatem assertæ theseos. Jura omnia æquitatis postulant, ut nemo quavis ratione ea compellatur agere, quæ fidei quam profitetur, quæ conscientiæ reluctantis sensui, quæ jussis auctoritatis legitimæ adversentur, quæque hostibus Ecclesiæ subsidio essent ad eam penitus destruendam. Atqui ita se gerunt qui cogere adnituntur pastores catholicos ad nuptias mixtas benedictione aliove ritu sacro, neglectis canonicis sanctionibus, cohonestandas. Ergo.

244. Major hujus argumenti propositio sua ipsa evidentia fulget. Nam hæc ipsa enumerata motiva urgebant christianæ religionis apologetæ apud principes paganos, ut evincerent eos inique sævire in christianos, dum eos cogerent ad litandum falsis diis. Hæc obtendebant, licet immerito, primi hæretici protestantes, dum principes catholici ad Ecclesiæ obedientiam eos revocare satagebant; hæc denique ipsa urgerent hæretici protestantes hodierni, si quid ejusmodi adversus eos molirentur catholici principes.

245. Porro non minus luculenta est *minor* propositio quoad omnes suas partes. Etenim fides docet, extra Ecclesiam nullam esse salutem, qui proinde coguntur mixta cohonestare conjugia sine conditionibus præscriptis, coguntur hoc ipso cooperari damnationi tum conjugum tum prolis, Ecclesiæ destructioni, hæresis amplificationi, quæ infanda sunt omnia. Cumque id præstare nequeant catholici sacerdotes, nisi obluctante conscientia, patet eos cogi contra propriam conscientiam agere, peccato gravissimo se inquinare, adeoque se pariter æternæ damnationi committere. Idem dic de infractione legum a legitima auctoritate, Ecclesia scilicet, constitutarum, quæ id absolute prohibent sub interminatione peccati et quidem gravis. Demum eosdem sacerdotes cogi ut sint subsidio Ecclesiæ hostibus, hæreticis nempe et schismaticis, ad Ecclesiæ destructionem tum constat per se, tum ex destinato eorumdem consilio in illis legibus condendis. Ecquis enim alius finis præstitutus est legibus illis iniquis, quibus jubetur natos omnes ex conjugiis mixtis institui debere in religione dominante, nisi ut tanquam ferus de silva depascatur vineam quam Dei dextera plantavit? Nisi ut crescat et augeatur Satanæ regnum, nempe acatholica secta? Hoc etiam clarius patefit ex legibus illis quibus præscribitur, ut feminæ educentur in religione matris, masculi in religione patris; si enim veritatis amore et animarum salutis ducuntur in his legibus ferendis qui eas condunt, cur se adeo crudeles exhibent circa feminarum animas, ut eas patiantur extra veritatis ac salutis viam institui? Numquid æque Deo et Christo Jesu pretiosæ non sunt animæ feminarum ac virorum? Sed vera ratio est, quod nihili isti faciant sive religionem sive vitam æternam, et solus politicus rerum status ipsis cordi sit, cui veritatem et æternam subditorum salutem immolant. Luctuosa experientia eorum, quæ apud acatholicos contingunt, quod hactenus diximus, mirifice confirmat. Siquidem omni vexatione catholicos torquent,

templis spoliant, præmia et honores apostatis tribuunt. Et hi vellent ut suo huic perverso fini sacerdotes inservirent, et hi profitentur tolerantismum! Ejusmodi tolerantismum hæreticis et schismaticis dimittimus; teterrimus ejusmodi tolerantismus jam a politioribus gentibus exulavit, nec persecutionis nomen insonat nisi apud barbaros, qui tamen plenis buccis suam efferunt civilem culturam. Constat igitur quod ostendendum proposuimus circa iniquam agendi rationem eorum, qui sacerdotes cogere connituntur ad honestandas nuptias mixtas, neglectis imo proculcatis canonicis sanctionibus.

DIFFICULTATES.

246. I. Obj. 1° Leges patriæ ab omnibus servari debent, reusque efficitur qui eas violat; tales vero sunt qui conjugia mixta, omissis cautionibus, honestare recusant. 2° Nulla exterior potestas, cujusmodi est Pontificia, jus habet se immiscendi sine *placito regio* in administratione cujusvis regni. 3° Conditiones seu cautiones, quas catholici exigunt, adversantur *tolerantiæ*, conscientiæ libertati, regni quieti, paci familiarum; 4° jure propterea principes acatholici sub pœnarum interminatione eas servari vetant insectanturque inobedientes; 5° siquidem illorum est publico bono prospicere. 6° Falsum autem omnino est principes acatholicos in his legibus constituendis odio permoveri catholicæ religionis, cujus se potius protectores illi exhibent, aut sectæ amplificandæ causa, ut eos calumniantur catholici. Ergo.

247. Resp. Ad 1m, *D.* Si justæ sint, *C.*; si aperte iniquæ, *N.* Tales porro sunt, uti ostendimus, leges ab acatholicis constitutæ circa conjugia mixta, quippe quæ adversentur religioni, legi divinæ, naturali et ecclesiasticæ. Eadem ratione potuissent imperatores ethnici, ariani, iconoclastæ urgere christianos aut catholicos ad profitendum ethnicismum, arianismum, aut iconoclastismum sub prætextu legum patriarum. In his casibus respondendum est quod post Apostolos tot martyres responderunt : *Oportet obedire Deo magis quam hominibus.*

248. Ad 2m, *D.* Si Pontificia potestas externa dici aut esse posset respectu catholicorum, et sanctiones canonicæ a solis Rom. Pontificibus constitutæ essent, *C.*; secus, *N.* Ecquis autem dicat supremi pastoris a Christo constituti in universum gregem suum potestatem externam, dum prospicit spirituali animarum saluti? Nonne Christus Petro ejusque legitimis successoribus dixit : *Pasce agnos meos.... pasce oves meas* ubicumque fuerint? Alioquin sine *placito imperiali* non potuissent anteactis sæculis Pontifices religionem christianam disseminare. Novitium hoc est inventum a regalistis excogitatum. Cæterum sanctiones canonicæ, de quibus agimus, a conciliis iisque œcumenicis constitutæ sunt; quare Rom. Pontifices custodes et vindices earum se præbent.

249. Ad 3m, *D.* Adversantur conditiones illæ *tolerantiæ religiosæ*, seu professioni erroris et veritatis, falsæ ac veræ religionis, *C.*; *tolerantiæ politicæ* seu *civili*, *N.* Tolerantia religiosa est negatio omnis religionis, Deo injuriosa et absurda, quam possunt quidem, si velint, protestantes profiteri; ast nequeunt catholici, qui fide tenent Ecclesiam catholicam unice veram religionem esse adeoque extra eam nullam dari salutem. Non adversantur autem tolerantiæ politicæ et civili, cum pacifice inter se vivere possint. Quod si hæ conditiones illis non arrident, poterunt a mixtis nuptiis abstinere; si igitur volentes scientesque se protestantes illis cautionibus subjiciunt, tenentur illas servare.

250. Ad 4m, *Neg.* Sub quovis siquidem respectu reitas et perturbationis causa non in sacerdotes catholicos pa-

rere detrectantes iniquis legibus, sed in principes acatholicos, qui eas tulerunt, refundi debebunt. Etenim ipsi cum primum provincias catholicorum occuparunt solemni pacto imo et jurejurando se obstrinxerunt ad nihil innovandum circa religionem ac disciplinam quæ prius obtinebant; deinde vero pacta omnia pessumdantes, cœperunt prius indirecte, postea vero directe ea tentare ac moliri, quæ in perniciem ejusdem religionis cederent; leges de quibus agimus statuerunt, quibus salva conscientia sacerdotes catholici obtemperare non poterant. Executioni eas sævitiis omnimodis mandarunt.

251. Ad 5m, *D*. Per media honesta, *C*.; per media iniqua, *N*. His enim mediis non publico bono prospiciunt, sed publicum bonum perturbant. Subditi catholici iisdem coram lege juribus frui debent, quibus fruuntur acatholici, jam vero isti non impediuntur ab exercitiis propriæ sectæ, prout ipsis lubet, consectandis, adeoque neque catholici impediri debent in exercitiis religionis quam profitentur.

252. Ad 6m, *D*. Si verbis fides adhibeatur, *C*.; si facta attendantur, *N*. Facta altius verbis clamant. Si igitur his constiterit propensio manifesta ad eversionem religionis catholicæ; si hæc jam ex parte, in pluribus scilicet regionibus, jam obtigerit; si necessario hic finis veluti consectarium ex præmissis descenderit, profecto protestationes omnes inanes apparent. Qui ita se gerunt ita se exhibent catholicæ Ecclesiæ protectores, uti lupi qui gregem protegunt.

253. II. Obj. Leges principum acatholicorum hac super re æquissimæ sunt; siquidem 1° nituntur paritate perfecta, quæ intercedere debet inter cujusvis *confessionis* asseclas; alioquin potior conditio esset catholicorum, quam acatholicorum, qui ejusmodi *cautiones* in conjugiis mixtis non exigunt. 2° Innituntur patrocinio quod acatholici *confessionis dominantis* suscipere debent; si enim permitterentur catholicis conditiones quas exposcunt a contrahentibus de universa prole in catholica religione instituenda, pedetentim destrueretur *confessio acatholica*, cui abolendæ reipsa catholici adlaborant per *tacitam* hanc quam vocant *reformationem*. 3° Innituntur ipsis catholicorum principiis; nam ideo contendunt catholici præviam exigendam esse in conjugiis mixtis sponsionem de institutione sobolis totius in religione catholica, ut Dei populus augeatur; jam vero hoc ipsum urgent ministri acatholici pro augmento religionis evangelicæ. 4° Quapropter poterunt quidem catholici, prout leges permittunt, adhortari sponsos ut sobolem universam in religione catholica instituant, at nequeunt contra legum præscriptum eos cogere ad formalem, ut ajunt, sponsionem præbendam. 5° Secus agere esset abripi spiritu *intolerantiæ* et *fanatismi* et superstitionis, quod scilicet *nequeat Ecclesia impertiri benedictionem suam illi conjugio, cujus proles damnationi educaretur*; 6° Agitur de re disciplinari, quæ attemperanda est præsenti rerum statui, prout se gerunt commendabili indulgentia ministri protestantes. Ergo.

254. Resp. *N. A*. Ad 1m prob. *D*. Si reipsa vigeret ejusmodi paritas inter sacerdotes catholicos et ministros acatholicos, *C*.; si non vigeat, *N*. Ex multiplici porro capite disparitas ejusmodi exsurgit: ac 1° quia catholici ad exigendam pollicitationem, de qua est sermo, adstringuntur Ecclesiæ legibus quæ sub gravi peccato obligant; 2° quia rei natura id exposcit, cum nequeant catholici sacerdotes honestare illorum conjugium, qui actu gravi se crimine polluunt, dum parati sunt permittere ut soboles instituatur in illa regione quam fide tenent falsam esse cum æternæ salutis dispendio; 3° ex necessitate patefaciendi horrorem

quem Ecclesia profitetur circa ejusmodi mixta connubia. Jam vero his ministri acatholici non detinentur, tum quia 1° nullis legibus vinciuntur quibus cogantur illam sponsionem exigere; tum quia 2° ipsi profitentur tolerantiam religiosam juxta quam potest quilibet in sua *confessione* salvari; tum quia 3° ipsi nullam in conjugio sacramenti dignitatem agnoscunt. His adjicimus sponsos renuentes sponsionem emittere, se convertere ad ministrum protestantem, qui benedictionem ultro eis impertitur.

255. Ad 2m, *Neg.* Princeps enim qui sincere velit cuicumque confessioni patrocinari, tenetur cuilibet juxta fidem ad doctrinam quam profitetur suppetias ferre. Porro juxta doctrinam catholicam nequit sacerdos tribuere benedictionem mixtis nuptiis sine legitima facultate ac sine conditionibus sibi præscriptis. Dum igitur sacerdotes catholicos cogit impertiri benedictionem, eos opprimit in exercitio suæ religionis. Eo vel magis, quod ex declaratione Pii VIII. quoad peculiares provincias valeat conjugium, licet sine forma a Tridentino præscripta celebretur. Adniti autem Ecclesiam ut protestantismus evanescat, objectum est suæ missionis, quemadmodum enim ethnicos sic et hæreticos ad unice veram religionem ex Christi mandato adducere tenetur. Cæterum his conjugiis mixtis ipsam in hunc finem non uti, patet ex eo quod non solum illa non promoveat, sed penitus exhorrescat, nec nisi necessitate compulsa ea permittat. Accedit quod mali catholici minime deterreantur ex denegatione benedictionis a contrahendis nuptiis cum hæreticis. Sane in Borussia anno 1840. celebrata ejusmodi conjugia sunt 5545, ut silentio præteam catholicos in Germania sub principibus acatholicis degentes opprimi sive directe sive indirecte, ut ipsi extenuentur, et quidem exclusive. Nam ut ex publicis documentis constat, Hamburgi an. 1843. conjugia passim celebrabantur inter lutheranos et judæos, soboles vero universa constanter instituebatur, prout adhuc instituitur, in religione judaica.

256. Ad 3m, *D.* Urgent protestantes, at immerito, *C.*; jure merito, *N.* Etenim ipsi corpus integrum non constituunt, sed ex fractionibus protestantismus coalescit, nullam habent fidei positivæ confessionem omnibus communem; solus articulus communis protestantium sectis est negatio veræ Ecclesiæ, scilicet catholicæ; profitentur omnes proindeque et catholicos, in propria religione salutem posse æternam obtinere. Principium igitur protestantium longe diversum est a principio catholicorum.

257. Ad 4m, *Neg.* Ejusmodi enim adhortationes inutiles plane evaderent; sane si plures protestantes, uti ex publicis constat documentis, quamvis obligationem contraxerint, tamen postea renuunt illam adimplere, quomodo cederent adhortationibus? Qui enim Deo denegat fidem, quomodo poterit eam servare hominibus? Si nullam sponsionem emiserint, longe facilius id præstarent. Accedit, quod alicubi, ut in diœcesi Limburgensi, politicum regimen sponsionem emissam a contrahentibus de educanda prole in religione catholica irritam faciat. Hinc emissum decretum a sacra Congregatione Inquisitionis Romanæ die 30. Jun. 1842. quo prohibentur parochi illic degentes ne impertiantur benedictionem conjugiis mixtis, quamvis sponsi promittant futuram prolem se instituturos in religione catholica. Quisque intelligit in his rerum adjunctis multo minus sufficere exhortationes parochorum.

258. Ad 5m, D. Id est, regi principio inconcusso fidei catholicæ, nullam dari extra Ecclesiam salutem, *C.; intolerantiæ, superstitionis, fanatismi*, *N.* Parum nostra refert quodnam acatholici de illo articulo judicium ferant,

quove nomine illum designent. Nos ita credimus; si id ipsis non arridet, nos cohærenter ad fidem, quam profitemur, agere debemus. Non sunt catholici, qui homines culpabiliter ex hac vita decedentes extra Ecclesiam damnent, sed Christus est, qui Matth. 18, 17. ait: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus;* hæc autem non alia Ecclesia est quam ea ipsa, quam Salvator ib. 16. ædificaturum se promittit supra Petrum.

259. Ad 6m, *D.* Si hæc disciplina arcte non connecteretur cum fidei articulo ex quo dependet, *C.*; secus, *N.* Jam vero fidei articulus est, ut denegari debeant sacramenta indignis; tales porro sunt qui detrectant illam sponsionem facere, quam Ecclesia pro eorum sobolisque salute postulat. Alioquin disciplina libera et mutabilis dicenda foret ea dispositio, qua denegatur absolutio non rite dispositis. Hinc Pius VIII. potius derogavit decreto concilii œcumenici, quam permitteret ut parochi benedictione aliove ritu sacro cohonestent nuptias mixtas illis in provinciis in quibus a potestate politica ad illam impertiendam benedictionem vi cogebantur.

260. III. Obj. 1° Si ageretur de disciplina immutabili, Ecclesia nunquam a principio suo recessisset, ut rata et valida haberet conjugia mixta, quæ olim ut invalida habebantur. Admisso principio, nequit jam recusare ejus consequentias. 2° In Germania prius consuetudine et usu receptum erat, deinde lege sancitum, ut haberetur tanquam *inadmissibile pactum* seu *sponsio* a contrahentibus facta ante conjugii celebrationem de prolis educatione. 3° In imperio Austriaco sancitum lege est, nullam exigendam esse in conjugiis mixtis sponsionem ad impertiendam benedictionem; episcopi acquieverunt, et lex adhuc servatur. 4° Sane auctoritas et jus paternum quod ex ea profluit, tantum oritur post initum jam conjugium, susceptaque prole, ergo ante contractum conjugium nequit pater se obligare ad aliquam peculiarem prolis institutionem. 5° Non debet proinde Ecclesia scrupulos ingerere conscientiis delicatis earum pacem perturbando. 6° Eo vel magis quod jam usus in non paucis diœcesibus inoleverit tribuendi benedictionem, quin ulla sponsio præcesserit. 7° Saltem connivere debet, ut sponsi inter se conveniant de masculis instituendis in religione patris, feminis vero in religione matris. Ergo.

261. Resp. Ad 1m, *Neg.* suppositum, quod Ecclesia aliquando uti invalida habuerit mixta conjugia, sed hæc paucorum privatorum sententia fuit, quam illa nunquam probavit. Ejusmodi conjugia ut illicita tantum Ecclesia semper habuit, nec nisi data cautione de institutione prolis in catholica religione, ea uti legitima habuit.

262. Ad 2m, *Neg.* Siquidem falsum est prius consuetudine receptum aliquando esse, multo vero minus lege cautum, ut *inadmissibile* haberetur *pactum* a sponsis initum ante conjugii celebrationem. Certum enim est ex publicis documentis tum in Bavaria, tum in electoratu Palatino, nec non in magno ducatu Hassiæ Darmistadiensi, atque in provinciis Rhenanis non solum usu receptum, verum etiam solemnibus legibus sancitum, ut pacta *ante-nuptialia* circa institutionem sobolis sancte servarentur. Adeoque decipere voluit, qui hæc objecit.

263. Ad 3m, *D.* Ita tamen ut Josephinæ legislationi hac super re tum Apostolica Sedes, tum episcopi constanter sese opposuerint et reclamaverint, et in praxi ab ea recessum sit, *Tr.*; secus, *N.* De oppositione ex parte Apostolicæ Sedis testes sunt Epistolæ datæ a Pio VI. ad Card. de Franckenberg et ad reliquos Belgii episcopos ac novissime *Instructio* data ad archiepiscopos, et episcopos Austriacæ ditionis in fœderatis Germaniæ partibus a Gre-

gorio XVI. die 22. Maji an. 1841.; de oppositione pariter episcoporum constat ex iis, quæ scribit Rost in sua *Expositione religiosa scientifica de Matrimonio*, Viennæ edita 1854. De praxi vero circa hos articulos Josephinæ legislationis patet tum ex epistola data a piissimo Imperatore Ferdinando ad quemdam episcopum qua ratas declarat sponsiones a contrahentibus factas ante conjugii celebrationem, tum ex iis quæ referunt *Ephemerides catholicæ Tirolens.* in fascic. mensis Octobris 1844. scilicet ex demandato Imperatoris a Cancellaria Aulica rejectam esse postulationem factam a consistoriis confessionis Augustanæ et Helveticæ, ut possint a ministris protestantibus benedictione *supplementaria* cohonestari conjugia mixta, quibus parochus catholicus nonnisi passivam assistentiam præbuerat; atque graviter reprehensum quemdam Lumnitzer Moraviæ et Silesiæ superintendentem, eo quod in encyclicis a se datis ad suos protestantes super hac supplementaria benedictione ausus fuerit provocare ad Josephinum tolerantiæ decretum. Transmisimus autem *Antecedens*, quia magnum semper intercedit discrimen inter codicem Josephinum ac reliquas Germaniæ principum leges, quia ille non est *coactivus* circa conjugia mixta, sed *facultativus*, ut vocant, ac *permissivus*, probanturque pacta quæ sponsi ante conjugium inierint circa institutionem universæ sobolis in religione catholica, dum alii principes irrita habent.

264. Ad 4m, *Neg.* Hæc enim nova theoria est a protestantibus excogitata contra omnium gentium agendi rationem, quæ rata jugiter habuerunt pacta a sponsis ante conjugium inita, quibus invicem se obligent, prouti valent pacta de successione, de hæreditate, aliisque ejusmodi.

265. Ad 5m, *D.* Si Ecclesia ad mentem hæreticorum protestantium se gereret, *C.*; si juxta opposita principia, *N.* Profecto protestantibus, qui parvi pendunt Ecclesiæ auctoritatem, rejiciuntque jam omnes pene fidei articulos, qui credant prout volunt et agunt prout credunt, quæ ab Ecclesia statuuntur meri *scrupuli* sunt. A longe aliter sentit Ecclesia a Christo edocta.

266. Ad 6m, *D.* Nonnullorum sacerdotum aut ignorantia aut ignavia alicubi Ecclesiæ lex violata fuit, *C.*; legitime, *N.* Nunquam lex cujus urgetur observatio legitime violari potest. Si proinde nonnulli aut ignorantia, aut honorum illecebris, aut suppliciorum metu legem de non impertienda benedictione mixtis nuptiis sine prævia formali sponsione de prole instituenda in catholica religione violarunt, gravis se criminis reos fecerunt. Horum agendi ratio nunquam inducet præscriptionem, Ecclesia ubique reclamante. Alioquin etiam induci posset præscriptio adversus leges civiles, imo et adversus legem divinam, cum illam plures ubique heu nimium transgrediantur. Quod certe protestantes non admittent.

267. Ad 7m, *Neg.* Nunquam enim Ecclesia poterit iniquitati ac impietati connivere. Nulla major iniquitas imo vero et impietas ea excogitari potest, ut sponsi inter se paciscantur de sobole dividenda Deum inter et diabolum, veritatem et errorem, veram falsamque religionem. Si acatholicus sectam suam veram esse putat, quare permittit aut vero etiam paciscitur, ut filiorum pars falsam religionem profiteatur? Si falsam habet, cur sibi non prospicit et filiorum saluti? Idem dic de catholico. Numquid non omnium pariter filiorum parentes sunt? Qui igitur fieri poterit ut crudeliter in partem filiorum sæviant? Ex his apparet quid de illorum principum legibus sentiendum sit, quibus statuitur ut filii patris, filiæ matris religionem sectentur. Hoc vere alogismus est et iniquitas maxima. Nunquam proinde Ecclesia ejusmodi quam vellent adversarii

practice increduli conniventiam probare poterit. Posteri certe ejusmodi alogicas irreligiosas ac practicas aberrationes judicabunt. Nec aliter sentiendum de legibus illis, quibus constituitur ut proles universa orta ex conjugiis mixtis institui debeat in religione *dominante*, quasi nempe conscientia principis regula esse posset conscientiæ et religionis subditorum. Attamen hæc fiunt, politicis plaudentibus sæc. XIX. et hoc vocatur sapientiæ apex. Vere *quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.*

INDEX.

TRACTATUS

DE INCARNATIONE.

Pag.

PROEMIUM. 1

PARS PRIOR.

DE MESSIA ADVERSUS HEBRÆOS.

CAPUT I. DE MESSIÆ PROMISSIONE ET EXPECTATIONE. . . . . ib.

PROP. I. *Aliquis Messias fuit a Deo in Lege promissus et quovis tempore ab Hebræis expectatus.* 2

DIFFICULTATES. 3

PROP. II. *Messias a Deo promissus atque ab Hebræis expectatus singularis et unicus est.* . 5

DIFFICULTATES. 6

CAPUT II. DE EPOCHA ET OFFICIIS PROMISSI MESSIÆ. 8

PROP. I. *Epocha adventus promissi Messiæ ex sacris Litteris certa ac determinata est.* . . ib.

DIFFICULTATES. . . . . ib.

PROP. II. *Epocha adventus Messiæ in Scripturis determinata retardari nequit.* 9

DIFFICULTATES. . . . . ib.

PROP. III. *Advenisse Messiam a Deo promissum atque a Judæis expectatum, jamdiu elapsæ epochæ, prophetarum oraculis determinatæ, luculentissime ostendunt.* . . . 10

§ I. *Jacobæum vaticinium expenditur.* . . . . . ib.

DIFFICULTATES. 12

§ II. *Expenditur vaticinium Danielis.* 14

DIFFICULTATES. 16

§ III. *Expenduntur vaticinia Aggæi et Malachiæ.* . . 19

DIFFICULTATES. 20

Pag.

PROP. IV. *Officia ac munia a promisso Messia juxta prophetas obeunda eumdem advenisse luculenter ostendunt.* 21

DIFFICULTATES. 23

CAPUT III. DE JESU NAZARENO VERO MESSIA 26

PROP. I. *Jesus Nazarenus verus Messias est in Scripturis promissus atque ab Hebræis expectatus.* . . . . . ib.

DIFFICULTATES. 27

PROP. II. *Judicium in causa Christi Jesu latum, fuit iniquum in se, illegale in formis judiciariis, sævum in executione, novumque suppeditat divinæ Christi missionis ac Messianæ ejus dignitatis argumentum.* 31

DIFFICULTATES. 33

CONCLUSIO. 36

TRACTATUS

DE INCARNATIONE.

PARS POSTERIOR.

ADVERSUS HÆRETICOS.

CAPUT I. DE DIVINA CHRISTI NATURA. 39

PROP. *Vera ac proprie dicta divinitas seu natura divina in Christo Jesu agnoscenda est ac profitenda.* . . . . . ib.

DIFFICULTATES. 42

CAPUT II. DE NATURA CHRISTI HUMANA. 46

PROP. I. *Verbum divinum naturam humanam nobis consubstantialem assumpsit integram atque perfectam.* . . . . ib.

COROLL. I. *Christi caro est vera, solida et expressa, non autem ficta, umbratilis, apparens aut phantastica.* 47

DIFFICULTATES. . . . . ib.

Pag.

COROLL. II. *Christi Corpus non e cœlo delapsum est, aut ex cœlesti substantia consistens, sed est humanum ex Virgine matre susceptum.* 47
DIFFICULTATES. . . . . ib.
COROLL. III. *Animam, eamque rationalem, Verbum assumpsit.* 48
DIFFICULTATES 49
COROLL. IV. *Christus humanis affectibus, doloribus, et corruptioni obnoxius fuit, ex naturæ suæ conditione.* . . ib.
DIFFICULTATES. 50
PROP. II. *Christus Dominus de Spiritu S. conceptus est, atque ex Maria Virgine, salva ipsius integritate, natus.* . 51
DIFFICULTATES. 52
CAPUT III. DE UTRIUSQUE CHRISTI NATURÆ HYPOSTATICA CONJUNCTIONE. 54
ARTIC. I. De unica Christi persona. . 55
PROP. I. *Unica in Christo est eaque divina persona.* 56
DIFFICULTATES. 57
PROP. II. *B. Virgo vere et proprie Deipara vocatur et est.* . 60
DIFFICULTATES. 61
ARTIC. II. De adoptianismo. . . . 63
PROP. *Jesus Christus est Filius Dei naturalis, non autem adoptivus.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 64
ARTIC. III. De distinctione duarum naturarum in Christo post unionem hypostaticam. , . . 66
PROP. *Duæ sunt in Christo naturæ distinctæ, inconfusæ atque impermixtæ.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 67
ARTIC. IV. De duplici in Christo voluntate et operatione. . . 69
PROP. *Duæ naturales operationes et voluntates indivisæ et inconfusæ in Christo sunt confitendæ.* 70
DIFFICULTATES. 72
CAPUT. IV. DE COMMUNIONE IDIOMATUM ET ADORATIONE JESU CHRISTO DEBITA. 74
ARTIC. I. De idiomatum communione. ib.
PROP. I. *Admittenda est in Christo idiomatum communicatio in concreto.* 75

Pag.

DIFFICULTATES 75
PROP. II. *Admitti nequit communicatio idiomatum in abstracto, nec tribui proinde possunt Christi humanitati omnipotentia, ubiquitas seu omnipræsentia.* 76
DIFFICULTATES. . . . . ib.
ARTIC. II. De Christi adoratione. . . 77
PROP. I. *Uno eodemque supremo latriæ cultu humana Christi natura adoranda est cum Verbo divino, cum quo est hypostatice conjuncta.* . 78
DIFFICULTATES. 79
PROP. II. *Cultus Sacratissimi Cordis Jesu, prout ab Apostolica Sede probatus est, atque in Ecclesia catholica frequentari consuevit, pius est, et ab omni superstitionis labe immunis.* 80
DIFFICULTATES. 82
CAPUT V. DE CHRISTI TITULIS ATQUE MUNERIBUS. 84
PROP. I. *Christus verum ac proprie dictum habuit sacerdotium ejusque munia in mortali etiam vita complevit.* . . 85
DIFFICULTATES. 87
PROP. II. *Christus Jesus veri nominis Mediator fuit.* . . . 88
CAPUT VI. DE CHRISTI SATISFACTIONE ET MERITO. 89
PROP. *Christus vere et proprie pro nobis divinæ justitiæ satisfecit.* 90
DIFFICULTATES. 92

TRACTATUS

DE CULTU SANCTORUM.

PROOEMIUM.. 99
CAPUT I. DE VARIA CULTUS ACCEPTIONE AC DIVISIONE. . . . . ib.
CAPUT II. DE RELIGIOSI SANCTORUM CULTUS HONESTATE ET UTILITATE. 101
PROP. *Pius et ab omni idololatriæ labe immunis est religiosus Sanctorum cultus.* . . . ib.
DIFFICULTATES. 103
CAPUT III. DE SANCTORUM INVOCATIONE. 105
PROP. I. *Licita ac utilis est Sancto-*

Pag.

rum invocatio; prout primo sacræ Litteræ evincunt. . 105
DIFFICULTATES. 106
PROP. II. *Eadem veritas ex Traditione et Ecclesiæ praxi evincitur.* 108
DIFFICULTATES. 109
CAPUT IV. DE RELIQUIARUM CULTU. . 111
PROP. *Sanctorum reliquiæ et monumenta utiliter ac pie a fidelibus honorantur.* 112
DIFFICULTATES. 113
CAPUT V. DE SACRARUM IMAGINUM USU AC VENERATIONE. 115
PROP. I. *Sacrarum imaginum usum ac venerationem licitam ac piam esse sacræ Litteræ ostendunt.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 116
PROP. II. *Usus et veneratio sacrarum imaginum ex traditione evincitur.* 117
DIFFICULTATES. 118
CAPUT VI. DE CRUCE. 122
PROP. *Omni superstitione vacat tum cultus, quem catholici Cruci dominicæ ejusque imagini deferunt, tum usus Crucis signi, quod passim ab ipsis usurpatur.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 123

TRACTATUS

DE GRATIA.

PROOEMIUM. 125

PARS PRIMA.

DE GRATIA ACTUALI.

CAPUT I. DE GRATIÆ ACTUALIS NOTIONE, AC DIVISIONE. 126
CAPUT II. DE GRATIÆ NECESSITATE. . 128
ARTIC. I. De erroribus pelagianorum circa gratiæ necessitatem. . ib.
PROP. I. *Ad omnes et singulos actus salutares necessaria est interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis.* 129
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. II. *Necessaria præterea est Dei gratia homini lapso tum ad plures veritates ordinis naturalis cognoscendas, tum ad universam legem adimplendam, tum denique ad graves tentationes superandas.* 131
DIFFICULTATES. 132
ARTIC. II. De erroribus semipelagianorum circa eamdem gratiæ necessitatem. 134
PROP. *Sine Sancti Spiritus illustratione, inspiratione et adjutorio non potest homo habere salutare initium fidei, et in fide perseverantiam usque in finem, secus ac semipelagiani contenderint.* 135
DIFFICULTATES. 136
ARTIC. III. De erroribus novatorum sæc. XVI. et jansenistarum circa gratiæ necessitatem. 140
PROP. I. *Potest homo lapsus sine speciali gratiæ auxilio nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, tum faciliora ejusdem ordinis naturalis opera perficere, tum leves superare tentationes.* 141
DIFFICULTATES 142
PROP. II. *Potest vir infidelis aliqua opera moraliter bona efficere, adeoque non omnia infidelium opera vitia sunt aut peccata.* 145
DIFFICULTATES 146
PROP. III. *Potest homo actuali gratia adjutus, ante obtentam justificationem, actus bonos ac supernaturales elicere, adeoque non omnia peccatorum opera totidem sunt peccata.* 149
DIFFICULTATES. 150
ARTIC. IV. De erroribus circa gratiæ necessitatem post acceptam justificationem. 151
PROP. I. *Non potest homo justificatus in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali privilegio.* ib.
DIFFICULTATES. 153
PROP. II. *Non potest homo justificatus sine speciali Dei auxilio in accepta justitia perseverare.* 154
DIFFICULTATES. 155

Pag.
CAPUT III. De gratuitate gratiæ. . 156
PROP. *Gratia est omnino gratuita, seu nulla opera ordinis naturalis possunt mereri gratiam sive de condigno sive de congruo.* . . . . . ib.
Difficultates. 157
CAPUT IV. De natura ac divisione gratiæ actualis in ordine ad liberi arbitrii cooperationem. 159
Artic. I. De gratia efficaci. 160
PROP. I. *Gratiæ efficacia nullam infert homini necessitatem, seu homo liber est in actibus salutaribus.* 161
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. *Gratia efficax non consistit in delectatione cœlesti indeliberata, superiore, et relative ad minorem oppositam concupiscentiam victrici, voluntatem necessario ad assentiendum impellente.* . 163
Difficultates. 165
Artic. II. Theologorum systemata circa gratiæ efficaciam . . 166
§ I. *Systema Thomistarum* . . ib.
§ II. *Systema Augustinianensium.* 167
§ III. *Systema Congruistarum.* . 168
Artic. III. De gratia sufficienti . . . 169
PROP. *Datur in præsenti statu gratia mere et vere sufficiens, quæ homini completam et relative ad præsentes ejus circumstantias expeditam ad actus bonos eliciendos facultatem tribuit, quæ inutilis redditur ex humanæ voluntatis resistentia.* . . . . . ib.
Difficultates 170
CAPUT V. De gratiæ distributione. 173
PROP. I. *Justis omnibus, præsertim vero volentibus et conantibus, urgente præcepto, datur a Deo gratia vere ac relative sufficiens ad servanda omnia præcepta* 174
Difficultates . . . . . ib.
PROP. II. *Deus omnibus fidelibus peccatoribus, etiam obduratis et obcæcatis, gratias sufficientes tribuit, quibus possint tum ulteriora peccata præcavere, tum a patratis resipiscere* 176
Difficultates. 178
PROP. III. *Infidelibus omnibus, etiam negativis, datur pro loco ac tempore gratia sufficiens ad salutem.* 181
Difficultates 182
PROP. IV. *Deus, quantum ex se est, media sufficientia etiam infantibus decedentibus ex hac vita sine baptismate præparavit, quibus ad salutem pervenire possent.* . . . 184
Difficultates . . . . . ib.

TRACTATUS
DE GRATIA.
PARS SECUNDA.
DE GRATIA SANCTIFICANTE.

CAPUT I. Prænotiones 187
CAPUT II. De justificatione impii. . 188
Artic. I. De justificationis natura . . ib.
PROP. I. *In justificatione impii peccata vere remittuntur ac prorsus delentur.* 189
Difficultates. 190
PROP. II. *Impii formaliter non justificantur vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione; sed justificantur per gratiam et caritatem, quæ in cordibus eorum per Spiritum S. diffunditur, atque illis inhæret; neque gratia, qua justificamur, est tantum favor Dei.* 191
Difficultates 192
Artic. II. De dispositionibus ad justificationem 194
PROP. I. *In adultis ad justificationem consequendam aliquæ præter fidem dispositiones prærequiruntur; seu sola fides non justificat.* 195
Difficultates. 196
PROP. II. *Fides quæ ad justificationem requiritur, non est fiducia in divinis promissionibus, sed firmus assensus ad ea omnia, quæ Deus revelavit* 198
Difficultates. 199

Pag.
ARTIC. III. De proprietatibus justificationis. 200
PROP. I. *Nemo, sine speciali revelatione, certus esse potest certitudine fidei de sua justificatione; nec fide proinde tenetur credere, se esse justificatum.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES 201
PROP. II. *Accepta justitia conservatur et augetur per bona opera coram Deo; non est proinde in omnibus æquatis.* . . . 203
PROP. III. *Justificatio est amissibilis, et amittitur per subsequens peccatum lethale.* 204
DIFFICULTATES. . . . . ib.

TRACTATUS

DE GRATIA.

PARS TERTIA.

DE MERITO.

CAPUT. I. DOCTRINA ECCLESIÆ CATHOLICÆ ET THEOLOGORUM OPINIONES CIRCA MERITUM 207
CAPUT II. DE EXISTENTIA MERITI . . 208
PROP. *Justi per bona opera ex gratia facta vere merentur gloriam æternam ejusque augmentum.* 209
DIFFICULTATES. 210
CAPUT III. DE CONDITIONIBUS AD MERITUM REQUISITIS. 211
CAPUT IV. DE OBJECTO MERITI . . . 212

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

PROOEMIUM. 215
CAPUT I. DE SACRAMENTORUM NUMERO. 216
PROP. *Sacramenta Novæ Legis a D. N. J. C. instituta nec plura sunt nec pauciora quam septem, baptismus videlicet, etc.* ib.
DIFFICULTATES. 217
CAPUT II. DE SACRAMENTORUM NOVÆ LEGIS EFFICACIA SEU EFFECTIBUS 220
PROP. I. *Sacramenta Novæ Legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato.* 220
DIFFICULTATES. 222
PROP. II. *In tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine imprimitur character in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt* 224
DIFFICULTATES. . . . . ib.
CAPUT III. DE MINISTRO SACRAMENTORUM. 226
PROP. I. *In sacramentorum ministro ad valide conferenda sacramenta non est necessaria fides; adeoque validus est baptismus ab hæreticis rite collatus.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 227
PROP. II. *Minister in peccato mortali existens, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, vere conficit, aut confert sacramentum.* 229
DIFFICULTATES. 230
PROP. III. *In ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, requiritur intentio saltem faciendi quod facit Ecclesia* 231
DIFFICULTATES. 232
CAPUT IV. DE SACRAMENTORUM RITIBUS SEU CÆREMONIIS 233
PROP. *Recepti et approbati Ecclesiæ catholicæ ritus, in solemni sacramentorum administratione adhiberi consueti, nec contemni, nec sine peccato a ministris pro libito omitti, neque in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutari possunt.* . . . 234
DIFFICULTATES. 235
CAPUT V. IN SUPERIUS DISPUTATA SCHOLIA. . . . . ib.

TRACTATUS

DE BAPTISMO.

Pag.
CAPUT I. De materia Baptismi. . . 239
PROP. I. *Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi.* . . 240
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. *Vera est de Baptismi sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quæ tenet, illum æque valere sive per immersionem, sive per infusionem aut aspersionem conferatur* 241
Difficultates 242
CAPUT II. De Baptismi forma . . . ib.
PROP. *Vera est de sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quæ tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum* 243
Difficultates. . . . . ib.
CAPUT III. De ministro Baptismi . . 244
PROP. I. *Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et Presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione, Diaconi.* 244
PROP. II. *Necessitate cogente, a quocumque, sive masculo sive femina, imo et ab hæretico et infideli, Baptismus valide ac licite administrari potest* . . 245
Difficultates . . . . . ib.
CAPUT IV. De Baptismi subjecto. . 247
PROP. I. *Præstat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant* . . . . . ib.
Difficultates 248
PROP. II. *Parvuli baptizati cum adoleverint interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi.* 249
Difficultates. 251
CAPUT V. De necessitate Baptismi. 252
PROP. *Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem.* ib.
Difficultates 253
CAPUT VI. De Baptismi effectibus . 255
Pag.
PROP. *Per D. N. J. C. gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet.* 256
Difficultates . . . . . ib.
CAPUT VII. In doctrinam, hactenus vindicatam scholia 257

TRACTATUS

DE CONFIRMATIONE.

CAPUT I. De veritate sacramenti Confirmationis 259
PROP. *Confirmatio baptizatorum non est otiosa cœremonia sed verum et proprium Sacramentum* . . . . . ib.
Difficultates. 261
CAPUT II. De Confirmationis ministro. 264
PROP. *Episcopi habent potestatem confirmandi, quæ non est illis cum presbyteris communis; sanctæ enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius Sacerdos.* ib.
Difficultates 265
CAPUT III. De materia, forma et effectibus sacramenti Confirmationis. 266
PROP. *Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt* 267
CAPUT IV. In ea quæ disceptata sunt scholia complectens . . . 268

TRACTATUS

de augustissimo

EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

PARS PRIOR.

De Eucharistia prout est sacramentum. 271
CAPUT I. De reali Christi præsentia in Eucharistia 272
PROP. I. *Christus, prout primo sacræ Litteræ docent, vere, realiter, et substantialiter in sanctissimo Eucharistiæ sacra-*

Pag.

mento continetur, et non in signo tantum, vel figura aut virtute. 272

§ I. *Expenduntur verba, quibus Christus promisit se daturum carnem suam ad manducandum et sanguinem suum ad bibendum.* (Joan. V.) . . . ib.

DIFFICULTATES. 274

§ II. *Expenduntur verba institutionis Eucharistiæ* . . . 276

DIFFICULTATES 277

PROP. II. *Eadem veritas ex constanti et universa Ecclesiæ traditione evincitur..* 279

DIFFICULTATES 281

PROP. III. *Ostendi nequit dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia rectæ rationi adversari.* 284

DIFFICULTATES. . . . . ib.

CAPUT II. DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRÆSENS IN EUCHARISTIA SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE . . 286

PROP. *Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam corporis et sanguinis Christi* 287

DIFFICULTATES. 288

CAPUT III. DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR DEQUE CATHOLICÆ DOCTRINÆ COROLLARIIS 289

PROP. I. *In venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.* 290

DIFFICULTATES . . . . . ib.

PROP. II. *Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C., et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, sic ut remaneat verum corpus Domini in hostia seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.* 291

DIFFICULTATES. . . . . ib.

PROP. III. *Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriæ.* 292

Pag.

DIFFICULTATES. 292

PROP. IV. *Neque Dei præceptum, neque salutis necessitas, postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ sacramenti sumere debeant.* 293

DIFFICULTATES. 294

PROP. V. *Non errat Ecclesia dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos atque clericos non conficientes sub una tantum specie communicare.* 296

DIFFICULTATES. 297

CAPUT IV. DE EUCHARISTIÆ NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS 298

PROP. I. *Nemini actualis Eucharistiæ perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate præcepti.* ib.

DIFFICULTATES. . . . . ib.

PROP. II. *Peccatorum remissio neque est præcipuus neque unicus sanctissimæ Eucharistiæ effectus; nec sola fides est sufficiens præparatio ad sumendum SS. Eucharistiæ Sacramentum.* 299

DIFFICULTATES 300

TRACTATUS

DE EUCHARISTIA.

PARS POSTERIOR.

DE SACRIFICIO.

CAPUT. I. DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA. . 302

PROP. I. *In Missa offertur Deo verum et proprium sacrificium* . . 303

DIFFICULTATES. 304

PROP. II. *Sacrificium Missæ est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis.* 306

DIFFICULTATES. 308

CAPUT II. DE MISSA PRIVATA. . . . 309

PROP. I. *Missæ in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitæ non sunt, neque propterea abrogandæ.* . 310

DIFFICULTATES . . . . . ib.

PROP. II. *Neque realis neque spiri-*

Pag.

tualis victimæ participatio ex parte populi est pars essentialis sacrificii; neque ullo sive divino sive ecclesiastico præcepto tenentur laici ad communionem liturgicam; non sunt proinde ut invalidæ aut illicitæ damnandæ Missæ illæ in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter, sive spiritualiter communicet. . 311

DIFFICULTATES. 312

CAPUT III. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI.. . . . . ib.

PROP. I. *Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida sacramenti et sacrificii Eucharistici.* . . 313

DIFFICULTATES. 314

PROP. II. *Solum vinum de vite est materia idonea sacramenti et sacrificii Eucharistici.* . 316

PROP. III. *Aqua miscenda est vino in calice offerendo..* . . . . . ib.

PROP. IV. *Solus sacerdos conficiens est immediatus et proprius offerens et minister sacrificii Eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt.* 317

DIFFICULTATES 318

PROP. V. *Specialis sacrificii applicatio pro aliquibus personis a sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, cæteris paribus proveniat* 318

DIFFICULTATES 319

CAPUT IV. DE IDIOMATE, VOCE AC CÆREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST 320

PROP. I. *Nec licet nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare* . . . . . ib.

DIFFICULTATES 321

PROP. II. *Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda.* . . . ib.

DIFFICULTATES. 322

PROP. III. *Nihil est in Missæ cæremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium.* 323

DIFFICULTATES. 324

TRACTATUS

DE PŒNITENTIA.

ag.

CAPUT I. DE VERITATE SACRAMENTI PŒNITENTIÆ 327

PROP. *Pœnitentia est vere et proprie Novæ Legis sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa, a sacramento baptismi distinctum* . . . ib.

DIFFICULTATES. 328

CAPUT II. DE CONTRITIONE 331

PROP. I *Contritio illa, quæ concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, fœditate, amissione æternæ beatitudinis, et æternæ damnationis incursu, cum proposito melioris vitæ, est verus et utilis dolor, ac præparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius* 332

DIFFICULTATES. 333

PROP. II. *Contritio caritate perfecta hominem Deo reconciliat priusquam sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, non tamen sine sacramenti voto, quod in illa includitur.* 335

DIFFICULTATES. 336

PROP. III. *Ad sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum non est necessaria contritio caritate perfecta* 337

DIFFICULTATES. 338

CAPUT III. DE CONFESSIONE. . . . ib.

PROP. I. *Confessio Sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quæ post baptismum commissa sunt, divinæ institutionis est et necessaria ad salutem. Quod primo ex sacris Litteris evincitur.* 339

DIFFICULTATES. . . . . ib.

PROP. II. *Eadem veritas ostenditur ex traditione.* 341

DIFFICULTATES. 342

PROP. III. *Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia*

Pag.
virtute clavium remitti non possit. 344
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. IV. *Recta ac utilis est peccatorum venialium frequens confessio, et piorum usui consentanea* 346
DIFFICULTATES. . . . . ib.
CAPUT. IV. DE SATISFACTIONE . . . ib.
PROP. I. *Non tota simul pœna cum culpa semper remittitur a Deo; sed plerumque, pœna æterna virtute clavium sublata, pœna temporalis manet exsolvenda* 347
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. II. *Possunt et debent ministri Pœnitentiæ salutares et convenientes satisfactiones pœnitentibus injungere* 348
DIFFICULTATES. 349
CAPUT V. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI PŒNITENTIÆ.. 350
PROP. I. *Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus judicialis. et non nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 351
PROP. II. *Soli sacerdotes sunt sacramenti Pœnitentiæ ministri.* 352
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. III. *Ad valide absolvendum in sacramento Pœnitentiæ, præter potestatem ordinis, requiritur potestas jurisdictionis* 353
DIFFICULTATES. 354
PROP. IV. *Episcopi jus habent reservandi sibi casus etiam in foro interno coram Deo; ideoque sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis pœnitentes absolvunt.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 355

TRACTATUS

DE INDULGENTIIS.

Pag.
PROOEMIUM. 357
PROP. I. *Est in Ecclesia potestas a Christo concessa conferendi indulgentias, earumque usus est christiano populo maxime salutaris* 358
PROP. II. *Indulgentiæ hominem liberant a pœnæ reatu non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.* 361
DIFFICULTATES. 362
PROP. III. *Datur in Ecclesia indulgentiarum thesaurus constans ex meritis Christi et Sanctorum.* 363
DIFFICULTATES. 364
PROP. IV. *Indulgentiæ applicari etiam possunt per modum suffragii animabus in Purgatorio degentibus* 366
DIFFICULTATES. . . . . ib.
In indulgentiarum doctrinam Scholia. 367

TRACTATUS

DE SACRAMENTO

EXTREMÆ UNCTIONIS.

PROOEMIUM 371
CAPUT I. DE VERITATE SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS. . . . ib.
PROP. *Extrema Unctio est vere et proprie sacramentum a Christo D. N. institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum* 372
DIFFICULTATES. 373
CAPUT II. IN SINGULAS SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS PARTES SCHOLIA. 375

TRACTATUS

DE ORDINE.

CAPUT I. DE SACRAMENTI ORDINIS VERITATE. 379
PROP. *Ordo seu sacra Ordinatio est*

Pag.

vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum. 379
DIFFICULTATES. 380
CAPUT II. DE MULTIPLICI ORDINUM NUMERO ET DIGNITATE. 381
PROP. I. *Est in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum; quod non est omnibus fidelibus commune, sed apostolorum proprium, externo ritu in Ecclesia propagandum, cui competit veri sacramenti ratio.* 382
DIFFICULTATES. 384
PROP. II. *Præter sacerdotium sunt in Ecclesia catholica alii Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.* 386
DIFFICULTATES. 387
In doctrinam capitis superioris scholia. 389
CAPUT III. DE EPISCOPORUM PRÆSTANTIA SUPRA PRESBYTEROS. . . 392
PROP. *Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino.* . . . ib.
DIFFICULTATES. 393
CAPUT IV. DE SACRÆ ORDINATIONIS MATERIA, FORMA, SUBJECTO ET MINISTRO. 395
PROP. *Episcopi habent potestatem ordinandi, quæ non est illis cum Presbyteris communis.* 397
DIFFICULTATES. 398
CAPUT V. DE CÆLIBATU ECCLESIASTICO SEU DE CONTINENTIÆ LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA. . . 399
PROP. *Continentiæ lex sacris ministris imposita in antiquissima traditione fundamentum habet, eorumque statui convenientissima est.* . . . . . ib.
DIFFICULTATES. 401

TRACTATUS

DE MATRIMONIO.

PROOEMIUM 407
CAPUT I. DE MATRIMONIO IN SE SPECTATO. . . . . ib.
PROP. *Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ sacramentis a Christo Domino institutum.* 408
DIFFICULTATES. 410
De materia, forma et ministro sacramenti Matrimonii. . . 411
CAPUT II. DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS. 413
PROP. I. *Non licet christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum.* 414
DIFFICULTATES 415
PROP. II. *Matrimonium ab infidelibus legitime contractum, dissolvi potest quoad vinculum, si, alterutro conjuge ad fidem converso, nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia Creatoris* 416
DIFFICULTATES. 417
PROP. III. *Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum dirimitur.* 420
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. IV. *Propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non potest Matrimonii vinculum* 421
DIFFICULTATES. 423
PROP. V. *Non errat Ecclesia, cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi.* 422
DIFFICULTATES. 423
PROP. VI. *Non errat Ecclesia, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.* 426
CAPUT III. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM FACULTATE. . . . . ib.
PROP. I. *Potest Ecclesia constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit* 428
PROP. II. *Ecclesiæ nomine a Tridentinis canonibus III. et IV. non*

Pag.

reges et sæculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur. 429
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. III. *Recensiti canones Tridentini dogmatici sunt et fidei regulam constituunt.* . . . 430
DIFFICULTATES 431
PROP. IV. *Præfati Tridentini canones non de adventitia ex tacito vel expresso Principum consensu, sed de intima, originaria, ac propria Ecclesiæ potestate loquuntur.* . . . 433
DIFFICULTATES. 434
PROP. V. *Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta Matrimonium quoad vinculum dirimentia.* 436
DIFFICULTATES. . . . . ib.
PROP. VI. *Causæ Matrimoniales spectant ad judices ecclesiasticos et quidem causæ* OMNES *ad* SOLOS *ecclesiasticos judices spectant.* 440
CAPUT IV. DE MATRIMONIIS MIXTIS. . 442
PROP. I. *Conjugia inter catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt, utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque jure ecclesiastico penitus interdicta.* . . 443
DIFFICULTATES 444
PROP. II. *Nonnisi Rom. Pontificis dispensatione licite iniri possunt conjugia mixta; graviter proinde peccant sacerdotes catholici, qui absque Pontificia dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestant.* 446
DIFFICULTATES. 447
PROP. III. *Non possunt acatholici, quin omnia lædant æquitatis jura, cogere sacerdotes catholici ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ, neglectis canonicis sanctionibus, contrahantur.* 449
DIFFICULTATES. 451

FINIS INDICIS ET TOMI SECUNDI.

APPROBATIONES ROMANÆ.

IMPRIMATUR. — *Jo. Canali, patriarcha Constant. Vicesgerens.*

IMPRIMATUR. — *Fr. Dominicus Buttaoni, Ord. Prad. S. P. A. M.*

NIHIL OBSTAT. — *Jacobus Arrighi, censor Theologus deputatus.*